HASZNOS MULATSÁGOK

A'

NEMZETI UJSÁGHOZ TOLDALÉKUL

ALAPÍTÁ

NÉHAI KULTSÁR ISTVÁN TÁBLABIRÓ

KIADJA ÖZVEGYE

SZÜLETETT PERGER ANNA MÁRIA.

SZERKESZTI

NAGY PÁL

BÖLCSELKEDÉS DOCTORA, A' PESTI MAGYAR KIRÁLYI TUD. EGYETEM PHILOSOPHIAI KAR TAGJA, MAGYAR ORSZÁG ÉS A' KÖZÖNSÉGES NEMZETEK TÖRTÉNETEINEK, NYUGALMAZOTT KIR. PROF., NS. ESZTERGAM VÁRMEGYE TÁBLABIRÁJA.

1840.

Első Félesztendő.

Pesten,

nyomtatja Petrózai Trattner J. M. és Károlyi István

cs. kir. privil. könyvnyomtató-intézete

uri utcza 612d. szám.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 1só szám.

Szerdán Jan. 1jén Első félév.

A' metidshai puszta Északafrikában.

Azon tartomány legnagyobb része, melly régenten Algir nevet viselt, vagy a' földterület, melly a' Dey közvetlen igazgatósága alatt állott, teszi jelenleg a' metidshai pusztát. Ezen sikság hossza még pontosan nincs kieszközölve, de azt 20—25 órányinak tartják. Szélessége változó, 3—4. középen pedig 6 órán felül. Félhold vagy inkább iv-alaku, végső pontjain kelet 's nyugaton a' tengert érinti, mig attól közép tája felé mindinkább távozik. Ez ivnek sík 's tenger közti benső terét az ugynevezett algiri massif (sahel) vagy dombvidék töltibe, melly északon a' tengerpart mentében vonul, délen pedig a' szerint szélesedik, a' mint a' Metidsha a' partkörnyéktől távolodik. Dél- kelet- és nyugaton e' nagy rónaságot az Atlashegy szegi, melly ugyan azon alakzatot követvén, még nagyobb ivet képez, végpontjaival keleten 's nyugaton a' tengerig annyira benyomulva, hogy a' lapályos hézag ott egészen elenyészik. Ugy van, mintha az öreg Atlas féltékenységből minden oldalról körülkarolná a' szép, fiatal, viritó Metidshat.

Algir városa dombvidék (sahel) által választatik el a' siktól, 's ettől egyenes, déli vonalban mintegy 6 órányira fekszik. Buffarik falu 's az ottani tábor, a' francziák főfegyverhelye, középpontját foglalja-el a' pusztának, 's egyenlő távolban van (3 óra) az Atlashegy- 's saheltől. Buffarikból legszebb kilátás esik a' zöld, félholdidomu térségre. Az arab duar-ok, haush-ok és dshemak *) ámbár számuk nehány százra felmegy, majdnem elenyésznek a' tömérdek lapályon, 's csak egyes kis pontocskák gyanánt tünnek elő a' tar sivatagból. Első érzése az europainak Metidscha tekinteténél—a' pusztaság érzete. Elbámul az ember a' kevés népességen, 's számlálja, mennyi búja-földnek volna helye az üres közön. E' sikon nehány száz ezer hektar föld hever miveletlenül. Arab lakosi hiresek az egész tartományban dologiszonyukról, mint ezt már Hamdan-ben-Othman-Khodsha is emlité; alig vetnek annyi gabnát, mennyi saját táplálatokra szükséges, és majdnem egyedüli nyereségök a' baromtenyésztés, mi a' búja növényzet miatt meglehetős sikerü.—Első futó pillanatra a' rónaság felülete szinte a' tengertükréhez hasonlónak tetszik; csak a' hegyekhez közeledvén veszi észre az ember, ezek lassu lejtősségét délről éjszaknak, ugy hogy a' hegyi folyamok, noha az algiri massif-ig gyors futások van, ott a' dombvidéknél magas gátba ütközvén, elterjedt posványokká alakulnak. A' sik mindkét végső szélin, hol a' dombvidék, egészen rónaságba merül, a' folyók akadály nélkül folytatják pontosan kijelelt medrekben futásukat a' tenger fele. Ezért is hiszik lehetségesnek e' nagy mezőség' tökéletes kiszáritását csatornák által, mellyek a' kisebb koválygó patakokat keleten az Arash-ba nyugaton pedig a' Massafran-ba vezetnék. A' munkálatok ezen nagy vállalathoz 1834. évben valóban meg is kezdettek; erre a' hadsereg, katonafoglyok 's bérbe fogadott arabok használtattak; már is sok árok metszi keresztül a' lapályságot, de még minden tévelygő folyamnak 's innen a' miasma-nak nem lehetének urai.

A' metidshai sik hét év óta mindig kivánt édene volt a' gyarmatositás barátinak. Ha szemökre veték nekik hosszas késedelmezésöket a' javaslott tenyésztési rendszerrel, közönségesen ezt szokták válaszolni: mi csak a' sikságot mivelhetjük, 's nem akarjuk tőkéinket a' háladatlan dombvidéken koczkáztatni, várunk, mig a' sik birtokunkba jut. A' gyarmatositás ellenesei, köztök Berthezéne tábornok, Metidsha becsét 's termékenységét mindig tagadák, főleg annak posványos helyzetenél fogva, melly, véleményök szerint, minden tervet virágzó ültetvényekre meghiusitandna. Azonban a' telepitést pártolók reményei, 's az azt ellenzők következtetései egyenlőn tulságosak valának. Tudva van, miként a' török uralkodás zsarnoki nyomása alatt, melly szüntelen csak kiszivására törekedett az alávetett népeknek, 's a' meghódoltatott tartományok jólétével és jövendőjével mintsem gondolt, a' föld legáldottabb vidékei rövid időn sivataggá változtak. A' népség szellemi erejével, rendszerint a' föld' kincsei is szunnyadnak 's barbárok ritkán laknak paradicsomban. A' törökök és arabok Metidsha térein azok valának, mik a' mosti spanyolok Andalusia rónáira nézve voltak. Azon időben, midőn a' mórok még egy nagy mivelt nemzetet képezének; midőn ezen jelenleg elaljasult népet, a' mai homályos 's nyomoru fanatismus helyett, még tettre erős értelem lelkesité, a' „sevillai marismák“ név alatt ismért rónák igen termékeny 's népes táj valának. Mióta azonban a' spanyolok a' mór csatorna-épitményeket elhanyagolták, oda tódultak a' Guadalquivir vizei, 's a' virány vadon mocsár lőn. A' metidshai pusztán is talál az ember egykori csatornák nyomára, mellyek bizon-

*) Dshema, több házakból vagy gunyhókból álló falu; Haush, mezei jószág; Duar, falucska sátorokból; a' kabylok faluikat a' hegységekben dashkrah-nak hivják.

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

nyal a' rómaiak művevoltak, és a' monda egy időről, mellyben Metidsha mivelt 's igen lakott volt, a' tartományban fenmaradt. Jelenleg e' nagy térség északi alacsonyabb része posványos, a' déli emelkedettebb fele ellenben igen termékeny, és az ottani fákkal körülültetett haush-ok fogalmat nyujtanak arról, milly magas virágzási fokra volna még e' föld képes.

A' Metidshat hét kis folyó özönli-át: keleti végén az Isser, (az ugynevezett „Isser róna" csak a' Matidsha folytatása) tovább nyugat felé a' Corso, Uad-el-Reghaia, Hamisz, Arash, Uad-el-Kerma és a' Massafran, ez a' Chiffa, Uad-Sidi-el-Kebir és az Uad-el-Dshar' összefolyásából ered. Öt főtörzsök lakja a' sikot, 's ugyanannyi uthan-t vagy is kerületet képeznek. A' Beni-Isserek, kik Abd-el-Kadert ismerik el uroknak, a' keleti részt lakják; azután következik a' francziákkal szövetséges három nemzetség: Khashna, Beni-Mussa, és Beni-Khalil; az ötödik uthan El-Sebt, melly Abd-el-Kader uralkodása alatt áll, 's a' hadshutoktól és ezek szövetségeseitől lakatik, kezdődik a' Chiffán vagy Massafranon túl. Ezelőtt az öt uthan népességét 10,000 családra becsülék, de a' franczia uradalomban levő három ivadék közűl már sokan a' beltartományba vándorlottak. A' franczia rész határait keletről nyugat felé következő táborok köritik: Fonduk, meglehetős közel a' Hamisz forrásához; Kara-Mustapha, a' khasna törzsök birtokában; El-Arbah, a' beni-mussai kerületben, a' hegyek tövénél, hol hajdan nagy vásárok tartattak; azután a' belidai két tábor, végre Uad-Lalleg a' Chiffa mellett, melly az arabok utolsó megtámadásakor fenyegettetett, és a' coleahi tábor. Buffarik középen fekszik 's a' francziák főfegyverhelye. Ezen különféle megerősitett táborok között, egy-egy órányi távolban, még sok ágyuházak vannak felállitva, mindenike 24 ember őrizettel.

Az arabok iménti berohanása világosan bebizonyitá, milly hibás 's hasztalan ezen védelmi rendszer egy olly nyugtalan 's fürge ellenség ellen, melly mindig csak lovascsapatokkal intézi támadásait. Mind ezen elsánczolt táborok és ágyuházak nem tartóztathaták fel a' hadshutokat és issereket, hogy köztök keresztül ne nyomuljanak, a' védelmi vonal körén belül fekvő ültetvényeket le ne égessék, a' gyarmatosokat ne gyilkolják és egész katonai osztályokat a' táborok ágyui előtt le ne konczoljanak. E' mellett a' visszavonulás nekik mindig nyitva maradván, csak gúnyolák szélsebes lovaikról az esetlen franczia gyalogsági tömegeket, mellyek őket soha be nem érheték. Illy tapasztalatok után bizonyára semmi se marad a' francziáknak hátra, mint az ellenségnek hasonló fegyvert tenni elibe, sok—igen sok lovasságot küldeni Algirba, mint ezt Bro tábornok javaslá, ellenben a' sánczrendszerrel felhagyni. Bugeaud tábornok, ki megmutatá, hogy a' háborut e' tartományban viselni érti, mozgó hadlábakat javaslott 's az arab hadvezérletet ajánlotta, vagy is: az aratás felégetését, a' birtok feldulását. Ez egy fertelmes háboru, rettenetes mód barbárokat polgárositott nép alá vetni, egy valóságos vér- 's tűzrendszer, de ebben van az egyedűli lehetőség, a' barbár arabok meghóditására. Akarják-e a' francziák Algirt illy áron? Ha nem, ugy bajosan marad nekik egyébb vissza, mint az egész beltartományt feladni, és ott Abd-el-Kadert szabadon magára hagyni.

Eb düh vagy veszetség ellen próbált szer.

Lalich József verbovszkói elemi iskola tanitó, az ebdüh vagy veszetség ellen biztos gyógyszer mondatott feltalálni a' H. K. Tudósitások 1839. 2. f. év 46dik számjában;—de még a' tettleges próba hátra van, nem volna czélirányatlan a' próbatételt összevetni, az orosz Invalidus nevű újságban ez előtt több évekkel hirdetett, és veszetség ellen nagyon ajánlott Vízi Hidőrrel-össze mérni. A' természet tudományi adat soha sem jelenik meg későn, az minduntalan használ 's jót eszközöl. Az orosz Invalidus nevű újság, azt irá ezen dologról, hogy:—

„Az oreli és tulai kormányszékben egészen megszüntek félni a' dühös kutyának harapásától, mert ottan közönségesen ismeretes az az orvosi szer, mellytől nemcsak a' megharapottak meggyógyulnak, hanem már az egészen dühösek is. Ezen orvosiszer nem egyébb, mint a' „Vízi Hidör" vagyis „Vízi útifű" (Alisma Plantago, Wasser Wegerich) mellynek hathatós ereje, és gyökerének gyógyitó tehettsége 25 esztendei tapasztalás által megbizonyosodván csak egyetlen egy esetben sem csalt meg; hanem a' beteg mindenkor—más ártalmas következések nélkül—meggyógyult, ha annyira volt is, hogy dühösségében az embereket harapdálná. Azért a' földes urak is—kik számos vadászebeket tartanak—a' megdühödéstől tellyességgel nem féltik ebeiket, hanem azoknak az ételeik közzé ezen füvet keverik, és valóban a' megdühödéstől őket meg is őrzik"—Ezen vízi útifű (a' Debreczeni füvész könyv szerint „Vízi Hidör") nő a' vízben, mocsárokban, és tavakban, a' gyökere ollyan, mint a' vörös hagyma, és sűrü gyökér szálai vagynak. Juniusig ezen növény a' viz alatt vagyon, akkor, 's ha igen meleg idő vagyon, még sokszor májusban is félkerekded ágai emelkednek fel a' vízből, mellyek mindenestől 5—6an vagynak. Ezen ágaknak külső héjok vörösses, mindeniken egy-egy

levél vagyon, melly nyársforma, sima és homályos színű. Ugyan még juniusban emelkedik egy gömbölyeg szár gombosan, mint a' spárga és színe zöld. Néha ezen szár levelesen, néha pedig minden levél nélkül emelkedik ki a' vízből. Ezen szárból több fattyú ágak szakadnak minden levél nélkül; de ugyan ezen ágaknak végeiken három levelű, halavány vörösségü virág tünik elő, 's azon helyen leszen a' magnak fészke. Ezen növény mellynek hosszasága 1 1/4 singnyi: egész nyáron virágzik; de kiváltképpen augusztus végével legjobb szedni. A' gyökerét vízben az iszaptól lemosván árnyékban meg kell szárítani, 's ezen száraz gyökerekből, ha vastagabbak egyet, ha vékonyabbak kettőt- hármat, mozsárban porrá kell törni, 's ezen port írós vajas kenyérre hintvén a' betegnek enni adni. Csak egyszer 's kétszer vegye is, már elégséges; de legfőbb háromszor bevéve a' dühös kutyának minden mérgét elszéleszti, 's megrontja még akkor is, ha már a' dühödés az emberben kitört. Ugyan ezen gyökeret az állatoknak is be adhatni, ha azokat a' dühös kutya megmarta volna; sőt magoknak a' megdühödött kutyáknak is. Ezen szerencsés és bizonyos következésü orvoslás annál nagyobb figyelmet érdemel, mivel több példák által a' Julai kormányszékben 25 esztendő olta bebizonyosodott. Ezen különös hasznú orvosságnak elterjesztését Turgenew úr az által kivánta eszközleni, hogy ezen növénynek formáját rézre metszette, 's leirását akárkivel is ingyen közlötte.—Igy ír az Invalidus,—én pedig a' vizek árjaitól kínoztatott csalóköz 's más vizes mocsárok közt lakókat figyelmeztetek ezen egyszerű találmányra, melly ha Oroszországban használt,nálunk is bizonyosan fog használni, hogy a' mérges növényekből, ne csak Amerika, hanem egyszer már honunk is, ha nem kereskedési, legalább belfogyasztéki hasznot hajthasson.—Száljon a' természet titkait fürkésző Lalichra az emberiség áldása, legyen övé a' tudományt becsülni tudó fejdelem ajándéka!!!—Mi pedig XIX^dik^ század' polgári igyekezzünk azon, hogy az illyen szép találmányok közzé tételük által, az egyes kurúsolók, vénanyók 's bűbájosok jármok alól kibújhassunk, 's pénz emésztő kontárságokat nélkülezhessük. Amen!

Terelmes Mihál.

Uj számológép.

Dr. Roth kassai születésü hazánkfia, most Parisban élő 's köztiszteletben álló orvos, uj számológépet talált fel, melly tökélletességére nézve minden eddig efféle találmányt felmulna. Moorland Samu a' 17^dik^ században volt első ki azon gondolatra jött, hogy a' számolási munkálatokat gépszerű segédeszközökkel végezze. Ez időtül a' legkülönfélébb és bonyolodottabb műszereket gondoltak ki, 's csak legközelebb, m. e. september 30^kán^ nyujta be Gloquet ur a' tudományok akademiájának Párisban egy tolókát (Schieber) Roth ur is talált fel két tolókát, egy négy szögűt egyenes vonatokkal és egy kereket azonközéppontos kivágásokkal és tolókákkal, de e' gépek közzül egy sem bira a' használhatás tulajdonságival. Megteszik ugyan azok is a' négy munkálatot, de egyenesen csak az összeadást és levonást. A' sokszorozás és osztás csak lassan történik, összeadni 's levonni kell mellettök; figyelmet kivánnak 's igy megszünnek önmunkálatu gép dolgozata lenni, 's mind e' gépekkel egy félig gyakorlott számoló egyiránt haladhat. Roth úr mind e' bajokat elkerülte. Lehet a' helyeket felülrül alá, jobbrul balra 's megforditva felállitni, 's a' leggyakorlottabb számoló is megakad, ha e' géppel akar megküzdeni. Tiz milliardig dolgozik, frankokat és centimeket számol, a' kéz egyetlen mozdulatával sokszorozhatni 's oszthatni. A' gép egy közönséges porczellántányér nagyságával bir, 's csak egy hüvelynyi vastagságu. A' feltaláló most azzal foglalkozik, hogy az egészet egy zsebóra kicsinységére átalkalmazza. *Wien. Zeit.*

A' népiskolák Franciaországban. Az elemi oktatás Franciaországban nehány év alatt nevezetes előhaladást tőn: 38,280 községre jelenleg 28,913 iskola esik; összehasonlitván ezen számot az előbbi években létező iskolák számával, kiviláglik, hogy 1830 óta 8868 község látatott el iskolával. 1829^ben^ a' tanuló gyermekek és lánykák összes száma az elemi iskolákban csak 969,340 volt. 1832^dik^ évben 1,200,715-; 1835^ben^ 1,544,628-; 1839^ben^ pedig nem kevesebbre mint 2,029,830^ra^ ment, tehát mintegy 1,600,000 több mint 1829^ben^. Ezen 28,913 népiskolák közül 26,370 kizárólag katholikusoktól, 563 egyedül protestansoktól, 2352 pedig mindkét vallású tanulóktól látogattatik.

EPIGRAMOK.

Uj évi ajánlat a' perlekedőhöz.

Hogy ha szekér csikorog, tengelyt megkenni szokásod,
Igy kend ügyviselőd, hogy ha ügyed csikorog.

Egy hazafihoz.

Vérrokonok benned bölcs férfiu, 's mind egyesülvék
Érzelem, és a' szív, hő kebel, ész, koponya.
Keblednek koponyád, ész érzelmednek az őre
'S fői parancsra szived tiszta valóra dobog.

Beretka József.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 2ik szám.

Szombat Jan. 4én Első félév.

Az ájtatos iskolákról nevezett Rend

Névlajstroma 1840dik évre.

A' két magyar hazában törvényesen bevett, számos nagy honfiak által gyámolitott királyi adomány által honositott, a' keresztény Ifiúság ájtatos neveléséreKalazanti s.József által alapitott(Piarista) ájtatos tanitói rend név lajstromát közölni annyival inkább érdekesnek tartjuk, hogy a' magyar nemzet attyai láthassák imitt 's amott iskolázó fiainak általok eszközlendő elkölcsi és tudományi neveltetésük hol, és kik által eszközöltetnek. E' minden tekintetben jótévő Rend, jelenleg kormányoztatik, fő tisztelendő Grosser ker. János Provinciális úr által, hat Assistens, u. m. Stankovits Miklós, Nagy Leopold, Szabó Elek, Tamásy József, Spányik Glicer, Róth Mihály, és úgy nevezett két Consultor u. m. Márkus János és Horváth Ignácz urak segédségek által, számszerint 28 nyilványos tanitói intézetekben: u. m. Szepes vármegyében, szepesi püspöki megyében kebelezett Podolin városában, melly tanitó intézetet alapitá nagy fő méltóságu Lubomierszky Stanislav Lengyel hg. 1642ben melly város tartozott Lengyelországhoz 1782ik, akkor pedig Magyarországhoz visszakapcsoltatott, itt a' házi 10 pap, és a' nagy gymnásiumban 296 tanuló virágzó állapotba tisztelendő Skrovanek Mihály úr által igazgattatik. —2) Prividén nyitrai megyében 's beszterczei püspökségben alapitá néhai gróf Pálfy Pál Nádor özvegye született Belassi gr. Kanin franciska asszony 1666ban hol a' rend 8 nevendéki és 12 papszorgalmai mellett, 152gymnasiumi tanuló igazgattatik tisz. Hoffman Ágoston úr által.—3) Zsolyom megyében, beszterczei püspökségben kebelezett Breznobánya városában, hol 7 tanitók a' kis gymnásiumi 35 tanulókkal igazgatódnak t. Kotsovszky Ferencz úr által; ez intézetet alapitá 1673ban Nagy Leopold római császár és ap. magyar király.—4) A' Pozsonyi megyében 's esztergami fő érsekségben létező Szent György városában, mind a' rend harmadik évi hittudományt tanuló 11 nevendékit, és 11 társait, mind kis gymnásiumi 73 iskolásokat erenyesen kormányoz tiszt. Markó Albert úr; alapitá ez intézetet 1685n Szelepcsényi György magyarország Primássa.—5) Nyitrai intézett alapitatott 1701. néhai Matyasovszky László helybeli püspök és magyarország cancellárja által, hol 10 tanitók, 25 első és másod évi hittudományt tanulókon kivül 205 tanuló ifjuság igaszgattatik tiszt. Villinger József úr által.—6) Veszprémi intézet alapitatott 1711ben gr. Volkra Otto János helybeli püspök úr által, hol 6 érdemes tanitók mellett, nagy gymnasiumi 341 tanulókat dicséretesen igazgat tiszt. Horváth Ignácz úr.—7) Pestmegyében Vácz püspöki városában virágzó intézetet alapitá 1714ben gr. Kolonics Sigmond váczi püspök és bibornok, kinek jótévőségéből most 37 rendbeli, kik között 23. első és másod évi bölcselkedés tanulói; ugyan azt tanuló 175 világi, és a' gymnasiumi 313 tanuló igazgattatik tisztelendő Letavai Sándor úr által.—8) Pest megyében 's váczi püspökségben kebelezett nevezetes Kecskeméth városában alapitatott az intézet 1715ben gr. Koháry István országbirája által, hol 20 rendbéli tag, 6 novitiussal tisztelendő Komjáthy József úr által, 171 gymnásiumi tanuló pedig dicséretes előmenetelel igazgattatik tiszt. Katona Dienes úr által.—9) Erdélyországi Besztercze én alapitatott az intézet 1717. gr. Steinvill István tábornok, és erdélyi kormányzó által, hol 5 tag tanitása mellett 60 tanuló igazgattatik Vidos Innocens úr által.—10) A' Pesti fő gymnasium alapitatott 1717ben szab. kir. Pest városa Magistratussa által, hol a' rend 22 tagja kormányzódik Tamásy József úr által, a' 627 jeles tanuló ifjuság pedig tiszt. Róth Mihály igazgató úr által. Bihari megyében 's nagyváradi püspökségben fekvő.—11) Debreczen városában lévő gymnasium alapitatott 1719en Makariai czimzetos püspök és váradi kanonok Bakó Ján. által, hol jelenleg tiszt. Molnár Mátyás úr által 7 pap tanitása alatt igazgattatik 75 tanuló.—Csongrád megyében, és csanádi püspökségben keblezett —12) Szegedi nagy gymnásium alapitatott 1720ban a' nemes k. város tanácsa által, hol 15 tag foglalatossági mellett 402 a' Philosophiában 272 és kis iskolák harmadik osztályában 131. össze sen 805 tanuló igazgattatik tiszt. Gruber József úr által. —A' Beszterczei püspökségben és Zsólyom megyében fekvő 13) Korponai gymnásium alapitatott 1720ban Almissiai czimzetes püspök és esztergami kanonok Olasz Pál úr által, hol négy tanitó mellett 38 tanuló igazgattatik tiszt. Sümegh Márton úr által. — Kassai püspökséghez tartozó Zemplén megyében fekvő 14) Sátoraljj Ujhelyi gymnásium alapitatott 1721ben tekintetes Pikóczi Eleonóra asszony által Tokajban; honnét felsőbb rendelet következtében 1788ban általvitetett Sátorallja Ujhelybe, hol a' jelenj virágzó intézet 9 érdemes tagját, 307 gymnásiumi, és 92 második osztálybeli tanuló ifiakat dicsére-

tesen igazgat tiszt. Nagy Péter úr.—Szathmár megyében és püspökségben helyezett 15) Nagy-Károlyi gymnásiumot alapitá 1723ban Nagykárolyi gr. Károlyi Sándor ő excellentiája, hol valamint a' lelkészi hivatal, és 11 pap társai diszes kormányzását viseli, ugy 188 tanulót buzgólkodva igazgat tiszt. Takáts István ur.—Liptómegyei, Szepesi püspökséghez tartozó 16) Rosenbergi gymnásiumot alapitá 1720ik évben gr. Lővenburg János Jakab ő excellentiája, hol a' kis gymnásiumban tanitó 5 paptársain kivül, 127 tanuló ifiakat példásan igazgat tiszt. Hrankay Lórincz úr.—Marmaros megyei, Szathmári püzpökségben lévő 17) Szigethi gymnásium alapitatott 1730ben felséges Vlik Károly, római császár, 's e' néven pedig IIIdik magyar király által, hol jelenleg 8 tanitó társai mellett, 226 jó reményű ifiakat igazgat tiszt. Fitos Antal ur.—Moson megyébeli és győri püspökséghez tartozó 18) Magyar Óvári gymnásiumot alapita 1739dik évben boldog emlékezetü tek. Zidanits István Moson megyei fő adó szedő úr, hol 7 tanitó társak mellett 200 tanulókat igazgat tiszt. Bendik Ferencz úr.—Sáros megyei és Kassai püspökségben kebelezett 19) Szebeni gymnásium alapitatott részint cserneki Desseöfy István tábornok ő excellentiája, részerint szab. kir. Szeben városa által, hol 7 tanitók mellett 99. tanulúkat kormányoz tiszt. Kronovszky Mark ur.—A' Csanádi püspökségben 20) Temesvári gymnásium előbb Arad vármegyében fekvő Szent Anna mezővárosban virágzott nagyságos kir. tanácsos Bibits Jakab ur hagyományából 1750ben ennek hites társa kegyelméből, a' ns ifjak nevelésére Convictus is alapitatott, melly most Nagyváradon virágzik; (erről máskor bővebben) különben most Temesvári gymnásiumban 8 szorgalmatos tanitók mellett, 421 tanulókat igazgat tiszt. Schmidt Antal ur.—Komáromi megyében, 's Győri püspökségben fekvő 21) Tatai gymnasiumot alapitá gr. Eszterházy Miklós ur, arany gyapjas és Sárosmegyei fő ispány 1764ben, hol 10 paptársain kivül, 371 tanulókat igazgat tiszt. Faisz József úr.—Pest megyében kebelezett 22) Kalocsai gymnásiumot alapitá 1765ben mint Kalocsai érsek gr. Battyányi József, ki azután magyarországi Primás és bibornok lett; itt 7 tanitó mellett 191 tanulókat kormányoz tiszt. Dienes Antal úr.—Szalamegyében és Veszprémi püspökségben levő 23) Nagykanizsai gymnásiumot alapitá 1765ben nagy emlékezetü gr. Battányi Lajos Magyarország nádora, hol 8 tanitók mellett 295 tanulókat igazgatt. Gubiczer Xav. Ferencz úr.—Erdélyben 24) Kolozsvári gymnásiumot, a' Jesuviták eltörlése után, 1776ban boldog emlékezetü Maria Theresia, az ajtatos redditanitóknak általadta, az ugy nevezett Convictus és seminárium mal egyetemben; hol 22 társai mellett a' Philosophiában 189. a' gymnásiumban 240 tanulókat dicséretesen igazgat tiszt. Gruber György ur.—Hontmegyében, Esztergami érsekségben kebelezett. 25) Schelmeczbányai gymnásiumot a' Jesuiták eltörlése után 1776ban boldog emlékezetü Maria Theresia az ajtatos rendüeknek általadta, hol 8 tanitók mellett 145 tanulókat igazgat tiszt. Markus János úr.—A' Nyitrai püspökségben kebelezett 26) Trencsényi gymnásiumot ugyan bolgog emlékü M. Ther. az ajtatos rendüeknek által adta 1776ban hol most az első és másod évi novitiusok is neveltetnek, összesen 26 társain kivül, 173 iskolai tanulókat igazgat tiszt. Szkokán Vincze ur.—Bars megyében, és Esztergami érsekségben helyezett 27) Levai gymnásium alapitatott 1815. hg Eszterházy Miklós, Marczibányi család, és több tek. uradalmak jótévőségük által, hol 8 tanitók mellet, 277 tanuló igazgattatik tiszt. Fehér Glicer úr által.—28) A' Budai főgymnásium a' Pesti kir. egyetemi alapitványból létezik; boldog emlékezetü Iső Ferencz Ausztriai császár és Magyar király 1832ben az ajtatos rend tanitására bizta, a' kissebb iskolák tanitóit pedig, sz. kir. Buda várossa pénztára látja-el, hol összesen 11 társai mellett 735 tanulókát nagy előmenetellel igazgat fő tiszt. Spanik Glicer úr.—Igy tehát az egész Magyar provinciában van 1. Provincialis, 6. Assistens, 2 Consultor, 2 felügyellő, 223 tanitással foglalatoskodó, 11 lelkipásztoriságot viselő. 49 Házi foglalatossággal lévő, 8. Külső hivatalt viselő, 2 betegeskedő. Egyházi tudományt tanuló 38, Philosophiát tanuló 25, Tanitói nevelésben 26, lajcusok 10. Ezek közül, hit és bolcselkedés tudományi Doctor 5, Hittudományi doctor 1, Bölcselkedés doctorai 53, a' királyi egyetemnél, egy vagy több tudományokból doctori rangra emelendők, dicséretes próbatételt végzettek 26, összesen a' Rend tagjai 394. meghaltak 7.—Az 28 tanitó intézetekben neveltetnek 8159. Innét látható mi nagy fontosságú foglalatossággal iparkodik ezen Rend a' nemzeti miveltséget és erényt emelni, 's nevendék polgártársainkat boldogabb útra vezérelni; miért méltán hálát mond neki a' haza.

A' magnességrül.

Gyakran lehet olvasni az újság lapokban, az állati mágnesség kifejléséről, mágnesi álomjáró betegségekről, ezeknek tüneményeiről, 'sat. annálfogva nem lesz talán érdektelen a' mágnességről physicai tekintetben értekezni 's Messmer mágnesi gyógyitása rendszerét 's állitását röviden előadni.—A' physicai észrevetelek és tapasztalások

a' mennyiben a' helyes gondolkodás törvényén alapult összeillesztésekkel (combinatio) megegyeznek, Euler és Boskovich természet buvárival; azt lehet tartani a' magnességről, mit a' gerje folyadékról; hogy t. i. az, az egész természetben el van öntve; ugyan is hogy a' mi mágnesinkba olly nagy távolságnál hassának az égsarki mágnesek (polares magnetes), ez történhet valamelly közben lévő légi mágnesség által, melly finomsága miatt látó műszereinken daczolva, közbeni erejénél fogva a' légen által a' messze távolsági magneseket összeköti.—Oersted, csalhatlan tapasztalásiból megmutatja, miként a' gerje folyadék a' testeket megmagnesitja mig azokon a' folyadék lefoly;—az érczeket—különleg az atzélt örökösen megmagnesitja. Biot és Gay-Lussac francziák 1804. sep. 14kén tett légi utaztokkor, midőn a' lég golyón 21,386 láb magasságra emelkedének, ott fent is ollyannak találák a' magnes erejét, mint a' föld felületénél, bizonyos tehát hogy a' magnesség az ég hajlatokon 's tájakon szélyel van terjedve, bátor helyel helyel bizonyos de ösméretlen törvény szerint annak ereje néha kissebbedik. Látni való tehát, hogy valamint a' gerje folyadék úgy a' magnesi folyadék 's annak ereje a' természet testeiben 's igy az állati testekben is létezhet; mint azt Messmer is állitá, lássuk tehát ennek az állitásnak rendszerét.—Messmer helvécziai fi az ő követőivel következőket itéltek feltalálni: 1) ha az erős ideg alkatásu ember, más ingerelhető alság (subjectum) körül valamelly irányban magnest vezet, az gyakran szerencsésen meggyógyul, 2) minden magnes nélkül, egyedül kézzeli érintés, a' beteg gyógyulására sükeres hatást szül. 3) Itélték ők, az emberi testet a' magnesi erőhez hasonló erővel birni, melly erőt állati magnességnek neveztek, állitván: hogy ezen erőt az emberben tetszés szerint felgerjeszteni 's öregbitni 's mintegy magnesi folyadék gyanánt a' beteg gyógyitására vezetni 's alkalmazni lehessen. 4) Tapasztalásokat tévén a' gyengébb ideg rendszerü emberekkel, következőket fedeztek-fel: az illy betegek álomba merülnek, melyben—az illetés felmagasztalt ereje, 's öregbitett élet erő által elfogulva rendkivüli sükerű jeleneteket eszközölhetnek, u. m. az illy állapotba helyezett ember, mértföldni távolságu tárgyakról is öntudattal bir, a' setétben 's a' gyomrán is által lát, mások gondolatjaival illettetik betegségérül 's annak nemérül itil 's több efféle.

(Göcsei furt-kútak (artézikútak)

Zala vármegyében

Valamint a' Chinaiak az ugy nevezett artézi kútakat furni sem a' francziáktól, sem a' németektől nem tanulták, hanem e' mesterséget már századok óta gyakorolják, ugy a' göcsei palóczok Zala vármegyében sem vették szint e' mesterséget a' francziáktól vagy németektől, vagy uj magyar könyvekből; hanem azt emberemlékezetét meghaladó időtől fogva tudják és kétség kívül e' kutcsinálás' módját még Ázsiából hozták Pannoniába. A' göcsei furtkútakról Plánder Ferencz novai esperest az 1838diki Tudományos Gyüjtemény 6ik kötetének 24ik és 25ik lapjain olvasható e' czim alatt „Göcseinek ismerete" derék értekezésében ezt közli:

„Mennyire tudott a' göcsei nép a' mindennapra szükségesek' megszerzésében eleitől fogva ön magán segiteni, világos tanui a' göcsei furtkútak. Minekelőtte maga a' külföld az artézi kútakról mit is tudott volna, már a' göcsei nép emberemlékezetet meghaladott időben földfurás által mentette meg magát a' mélj és veszedelmekkel teljes kutak ásásától. 1836iki évben ön magam udvaromon kútat ásatván, egyedül ezeknek tanácsára, ezeknek nyomdokit követve, kaptam eredeti forrásvizet, minekutánna t. i. kútásóim 8½ öl méljségre hatottak a' földgyomrában, egy ugy nevezett vakforrásra találtak, mellytől megcsalatva, a' kút talpát letették és a' kútnak falát két öl magasra megrakták, ezután vették észre megcsalatásukat, mivel háromnapi várakozás után is alig volt egy láb méljségű víz kútamban, mekkora zavarba ejtett ez engem, kiki elgondolhatja, azonban csak hamar előállottak a' göcsei gazdák és engem kútfurójokra tettek figyelmessé; nem is késtem semmit, a' furót felkerestettem és a' már 8 és ½ öl mélységre megásott kútam közepét mintegy három öl méljségre megfurrattam, a' midőn az agyagban egyébként felettébb nehezen haladó fúró az eredeti forrást elérvén, egyszerre mintegy fél öl mélségre sülyedett a' homokba mellyre a' viz sebesen felszökött 's szinte ömölve adta fel magát. A' dolog szombat reggeli 11 órakor történt, délután a' kútfalát feljebb rakattam és miután a' bekövetkezett vasárnap kútam érintetlenül állott, a' következő hétfő' reggelén első gondom a' vizmennyiségnek megmérése vala, és nem kis örömömre hét láb magasságra találtam, a' munkát folytatva, kútamat elkészitettem, és azóta a' legtisztább eredeti forrásvizzel egyaránt bővelkedik." *(R. K. Ismert.)*

Spanyol iskola festvényei Bécsben.

1) „Képirói család" fafestvény, 4'—8" magas, 5'—4" széles, Velasquez de Silva hires festész dolgozata. A' művész itt önmaga családját terjesztifel egy méltán kellemesnek mondható csoportulatban: azonban sajnálkoznunk kell azon, hogy az összes képalakokról nincs közelebbrőli fel-

világosításunk, tágasb tudományunk; minélfogva tehát, puszta vélekedésekbe nem is lehet szándékunk ereszkedni. A' szinfenékben önmagát alkalmazá Velasquez, midőn éppen Maria Anna főhgnét, 3dik Ferdinand császár leányát, festi, melly aczképet hasonlag a' cs. galleriában lehet látni. A' festvény dolgozat egy kevéssé futólagos ugyan, a' colorit ellenben ritka szépséggel bir. A' csoportozat minden erőtetés nélküli 's természetes; különösen tetszetőleg felterjesztvék benne a' gyermekek,—E' most érintett festvényen kivül láthatni a' cs. képtárban Velasquez festő művésztől még 5 arczképet is ,spanyol kir. ház tagjait ábrázolókat, 's ezentúl egy röhögő kertészlegénynek mellképét.

2) „Szent János" vászonfestvény 4'—10" magas, 's 3'—4" széles, Murillo dolgozata. E' vonzalmas kép ugy tartozik a' legszebb 's legkedveltebb alkotásai közé Murillónak, miképp' ennek mássa, a' Jézus gyermek mint jó pásztor, melly utóbbi azonban a' cs. bécsi birtokában nincsen. Mind a' kettőben a' gyermeki egyenesség, szelid charakter, ártatlan tekintet, 's kellemes erőtetlen tartás igen kedvező benyomást szülnek. Találmányi tekintetben, összehasonlitva a' kettőt egymással, a' bécsi felterjesztés látszik birni elsőséggel. Egyszerű öltözet mellett sz. János alakja több mozdulattal bir; 's ha a' Jézusgyermek ott több méltóságot mutat, ugy János több kellemet 's nyájasságot; maga a' tájfestvény is dúsabb, kiterjedtebb; midőn ellenben amott az csak keveset jelentő. Mind azon bal események, mellyek érték vala a nevezett bécsi képet, annyit letörlöttek a' colorit 's ecsetvitel eredeti deliségéből, hogy ugy szóllva csak a' tartalom főideája maradt-fen, 's a' művizsgálónak lehetlen a' művész technikai tulajdonait, mellyek neki joggal megszerzék a' spanyol Tizian mellékne vet, itt bámulni; a' fennmaradt nyomdokok 's bélyegek bizonyitják, hogy az mesteréhez érdemes darab volt; 's a' conturrok finomsága, az alakok puhasága azt mutatják, hogy ez volt festőművészünk utósó 's legjobb évkorának műszüleménye.(Honműv.)N.D.

Művészi ajándékok.

Az Angolok köztt minden néposztály vetekedve igyekszik fiatal, imádott királynéjok iránti hajlandóságát bebizonyitni, és trónra lépte óta ritka hét mult el a' nélkül, hogy előszobájába valami nevezetes, látni méltó tárgy—p. o. közönséges nagyságu varrótű, mellybe más tizenkettő volt zárva, egy pár hosszú bőrkesztyű egy kajszin baraczk magvába téve; óriási sajt, szörnyü osztriga 'sat.—ne volt volna felállitva. (Hm.)

Statisztikai jegyzet.

Londonban jelenleg van 60 nagy pénzváltóház 1600 váltókufár, 300 orvosdoctor, 580 szabadalmas gyógyszerész, 1180 felesküdt sebész, 130 jegyző, 1150 ügyvéd, 210 pék, 1800 mészáros, 1560 nagykereskedő, 3480 kalmárügyvivő, 200 serfőző, 4300 csapláros, 3900 szabó, 2800 czipővarró, 390 kalapos, 200 cserző és csávás varga, 520 épitő- 's kőmivesmester. A' napszámosok' és mesterlegények' száma természetesen sokkal nagyobb. Az inasou kivül számlálnak 16,502 czipővarró, 14,552 szabó, 19,629 ács és asztaloslegényt. 93 plébánián. Londonban van 207 nagy vendégfogadó, 447 korcsma, 557 kávéház, 5975 serház, 8649 pálinkamérés, és 15,838 mindennemű szatócsbolt.

Régi parasztszabályok december hónapon. Ha a' vad ludak és réczék nagy számmal költözködnek, ha a' csillagok télben igen fénylenek, hideget jelent. Ha ezen hónapban menydörög, sok eső lesz, a' vetés pedig megrothad. Ha karácson tájban 3 királyok napjaig borult és ködös az idő, azon évbe betegségek fognak uralkodni. Zöld karácson fehér husvét. Ha karácson ünnepén a' nap süt, szerencsés és békes esztendőt várhatunk, ha pedig másnap, drágaságot jósol. Ha karácson éjjelén a' szél keletről fúj, marhadög, ha nyugatról, nagy urak halálozását, ha délről roszindulatu betegséget, —ha északról, jó esztendőt jelent.—Ha karácson ünnepi szelesek, a' fák az évben sok gyümölcsöt termenek.

Egy parasztnak, ki nagyon kéjelmesen iddogált a' csapszékben, szolgálója nagy ijedséggel tudtára adá, hogy háza ég, tehát siessen.— „Már hogy égne az! hisz assecurálva van!"—felelé a' hitetlen. reg.

Nevetséges fejirások.

M. város Temetőjébe illyen fej irás olvasható:

Itt nyugszik Nagy Mihály,
Elhamvadott teste
Kit lelke elhagyott
Csötörtökön este. Anno 1818.

Ugyan azon temetőbe imigy ir egy másik fő

„Itt nyugszik jó éneklő Tesky
Ki—e' szomorú sirbul leski."

Még a' harmadik fejirást is méltó közleni:

E' sirban nyuszik Csala,
Kit a' halálnak kala
Páttsa le kala
pácsola. *N. F.*

Pest 1840. HASZNOS 3ik szám.
Szerdán Jan. Sán MULATSÁGOK. Első félév.

Az agg bükkhöz.

Egy bükk setétlőn áll moh-lepett amott'
A' tünt időknek bús zivatarjai
Nem törheték meg, 's vándor éltem
Lombja alatt pihené ki terhét.—

Bölcsöm levágott ága adá—midőn
A' nyilt tavasszal lombra kizödüle
Enyhébe ringott az, 's felettem
A' csalogány epedett szomorgón. —

Gyermek-szakomban környibe futkosék
Ha sípra vágytam, vesszeje adta azt
Mellyen síralmas dalt süvílté
Igy mulató gyünyöröm' találtam—

Majd bogy letüntek gyermeki éveim
'S keblem tüzelgő érzeti keltenek
Akkor tövéhez dülve álmom
Égi örömbe vezérlt varázsként.

Gyakran lenyúlott lombjaiból szedett
Ágak közé, hogy kék ne felejcset fonék
Boldog jövendőt képzve ollykor
Jegy-koszorút kötözék Lotimnak.

Hogy kelt hevemnek tárgya enyém leve
E' bükk alatt andalgva gyakort' talált
A' hold, midőn láng-csókjainktól
Felmelegült kebelünk tüzelgett—

Hogy vész terült szét a' haza szent egén
'S a' vért szopó Mars' vad dühe rá lehelt
Lándzsát ragadtam véd kezembe
'S ága adott nyelet annak akkor.

Hogy szét oszolt a' fellegek' árja, és
Ismét dicsően fényle hazám' ege,
Akkor körében béke várt rám
És szerető hitesem szerelme.

Gyakran pihentem lombja alatt Lotim
Szivemre dűllvén éltem az életet
Boldog valék ah! mert naponkint
Új örömet fiaim szereztek —

Haj fürtjeim hogy őszbe vegyültenek
És fogyni kezdett testi erőm botot
Vágtam le róla, 's lépteimben
Az leve támaszom, és segéllőm

Szent vagy te nékem bükk, a' midőn letűn
Éltem, tehozzád fog folyamodni majd
Hálás utódom, 's gyász keresztem'
'S nyuglakom' is te adod meg akkor

M. I.

Csaplovics' ujévi kivánata.

Szeretett Hazám!

1. §. A' Haza türelmesen hallgatta egy *külföldinek jámbor óhajtásait.*—Legyen tehát *nekem* is—egyik legcsekélyebb, de egyszersmind *leghivebb* fiának—szabad, *legjámborabb ohajtásomat*, ujévi kivánatképen, mély tisztelettel előadnom.

Legkivánatosabbnak látszik az országgyülés elrendezése (coordinatio).—Ez nem az én találmányom, még kevesbbé a' bölcs Piusé. Mert már az 1790dik évi Rendek elismerték e' szükséget, 's 1825/7ben is történtek arra uj lépések. Az illető küldöttségi javaslat kész. Az 1832/6diki 's a' mostani országgyülés alatt szinte már több igen érdemes követ nyilványitá ugyanazon kivánatot; 's tökéletesen igazuk volt!—Mert igen-igen fontos és a' Hazának hoszú jövendőjét érdeklő munkálatok (operata) feküsznek előttünk. Azoknak átvizsgálása, a' nélkül hogy előbb az országgyülés szabályoztassék 's egy munkarend (mellyben természetesen az eddigi elvnek: quod fieri potest per multa, non fiat per pauca, még csak nyoma sem volna látható) állapittassék meg, teljes lehetetlen. Mert hány ezer kérdésnek lehet és kell itten támadni, mellyek a' két Tábla egyesülését nehezitendik!—Más, halasztást nem szenvedő melléktárgyak is—szükségképen jövendenek elő, mint ez minden országgyülésen történni szokott. Üzenetek és viszonüzenetek tehát, mellyek közül némellyek igen terjedelmesek, sokképen fel 's alá küldetendnek, 's mind ezek mind a' felirások és királyi válaszok rövid időn annyira meg fognak gyülni, hogy azoknak oceanjában a' törvényhozó testnek el kellend merülni, és se ki se be nem lehetend menekedni.

2. §. De az országgyülés elrendezése talán mindenek közt a' legnehezebb feladat leend 's a' lehetlenséggel határos. Mert a' szózatok' (votum) arányának meghatározása a' legeslegfontosabb, de egyszersmind a' legszemesebb bánásmódot kivánó postulatum. Hogyan lehet mindazon követeléseket, mellyek e' tárgyban támadhatandanak, kielégíteni? melly kulcs, melly elvek itt elfogadandók?—Lehet e majd minden melléktekintetet mindenek megegyzésével alárendelni azon elvnek: Salus reipublicae suprema lex esto?

Hallottam, hogy az országgyülést tárgyazó rendszeres munkálat legutoljára fog átvizsgáltatni; de hiszem, hogy, ha—dato non concesso—minden rendszeres munkálatok átvizsgálása csakugyan lehetséges volna a' mostani országgyülés-rend

mellett, sőt valósággal sikerülne is: utána az országgyülés coordinatiója épen nem fogna szükséges lenni; mert a' rendszeres munkálatok tökéletes átdolgozása legteljesebb bizonyságául szolgálna a' mostani rend czélszerűségének; min azonban, mint mondám, erősen kételkedem.

3. §. Valljon nem volna e tanácsos, a' rendszeres munkálatokat, ideiglen 's minden következtetés nélkül, ugy a' mint vannak, provisorie elfogadni, 's ehhez a' legfelsőbb helybenhagyást kikérni?—olly kérdés, melly magában megfejlik, 's ez az én legszivesb ujévi kivánatom!

Következők erre okaim:

I. E' munkálatok a' száztiz tagból állott (beszámítva a' tudományok biztosságát —studiorum commissiót—is), és igy igen számos, érdemteljes országos-küldöttség értelmességének 's megfeszített munkájának eredményei! mélyen t. Nádorunk szemei 's közvetlen intézése alatt végrehajtva; tehát tulajdonképen magoknak az ország Rendeinek művei; az egész országban már sürűen olvasottak is és tökéletesen ismeretesek.

4. §. Tiszteletreméltó Tripartitumunkat egyetlen egy ügyes férfiú irta, 's csak tizen bizattak meg az ország méltóságai közül azoknak vizsgálatával. A' Rendek, királyi helybenhagyással, minden aggodalom nélkül elfogadták törvénykönyvül; 's igen jól, igen bölcsen tették. Ha ezt nem tették,—'s ha azt elébb szorosan meg akarták volna vizsgálni, semmi sem leendett belőle, 's Werbőczy tartalmas szavai, utóiratában, tökéletesen igazolva lettek volna: „nihil Regno deterius, nihilque perniciosius, in causis praesertim discernendis, justitiaque administranda fieri, aut excogitari posse."—Ugyanezt—a' mostani munkálatokra nézve teljes meggyőződéssel utána mondom Werbőczynek. *)

5 §. II. Az 1791dik évi országos küldöttség 111 tagból és a' tudományok biztosságából állott. Gondolhatni hogy sok pénzbe került.—Az előttünk fekvő munkálatok szinte százezerekbe kerültek; miről az olvasó az országgyülési irományokból (1830. I. köt. és 1835 V. köt.) némi tudomást merithet.—Ez is szolgálhatna indítóokul a' munka használatára, hogy t. i. a' terhes költségek ne tétettek légyen egészen hiába. **)

6. §. III. Ha az átvizsgálás még sokára talál halasztatni, a' javaslatok lassankint épen ugy el fognak avulni, mint elavultak az 1717.-és 1791dikiek; 's igy negyedszer kellene ismét terhes költségekkel és nagy fáradsággal uj munkához fogni. Minthogy ennek sem lehetne más sorsot jövendölni, mint minő az előbbieké, ugyanazon munkának, 5, 6, 7 's Isten tudja! hányad izben kellene ismételtetnie, hogy a' Haza egy szabályozott igazgatás puszta javaslatival tápláltassék.—Ugy gondolom, vendégem igen éhen fogna maradni, ha csupán szüntelen javaslatokat tennék neki, mit ebédeljünk, a' nélkül hogy csak egy tál ételt is adatnék elébe. Végre kenyérhez és vizhez nyulna. — Illyenek az excerptak! — Igen szomorú kilátás!—Az 1715: 24. törvényczikkely következtében kiküldött, tizennyólcz főhivatalnokból (dignitarius) 's a' kir. Táblából állott ugynevezett systematica Commissionak, melly 1717. évben Pozsonyban dolgozott, fáradságos munkájáról már rég majd semmit sem tudunk; pedig e munka is sok pénzbe került. A' törvényhozás ugyan sokat használt abból 1723. és 1729. években.—Az ég őrizzen minket azon takarékosságtól, hogy az egész helyett csak töredékeket használjunk a' mostani munkálatokból!—

7. §. Mi több

IV. A' rendszeres munkálatok törvényes jótétemények terjesztésére szánvák.—Azonban igen sok jó intézkedést épen (noha ártatlanul) gátolnak. Mert hiszen mai nap is több igen fontos és felette sürgetős inditványok a' rendszeres munkálatok átvizsgálására utasíttatnak, mi végtére nem egyebet jelent, mint ad graecas calendas.—Az ártatlan munkálatok elfogadása által jólétünknek ezen akadálya is el fogna hárittatni.

8. §. V. A' Rendeknek abbeli szándéka, hogy lehető legtökéletesebb törvényeket alkossanak, 's ezért a' rendszeres munkálatokat elébb még szorosan megvizsgálják, bölcsességök- és hazaszeretetökhöz méltó; sőt minden köszönetre érdemes. —De hiszen épen e' szándék vezérelte az igen tisztelt országos küldöttség munkáit is. — Mivel azonban tökéletesség embertől soha sem várható, tanácsos volna, inkább valami kevesbbé tökéletest birni, mint semmit!—Különben is a' következendő országgyülések feladata leendene, a' szükséges javitásokat megtenni; mellyek annál czélszerűbben sülhetnének el, ha azon alkalommal még az uj törvények foganatiról időközben szerzett tapasztalatok is használtathatnának.

9. §. VI. Igen fontos inditóok továbbá azon sürgető szükség, melly intézményeinknek a' rendszeres munkálatokban tervezett javitásait kivánja. Már az egyetlen coordinatio fororum 's a' törvénykezésrend nagy jótétemény leendene. 'S ki nem tudja, milly nagy hijával vagyunk a' fenyitőtörvénykönyvnek, a' bányatörvénynek, a' váltójog-

*) De nem csak nálunk, hanem Európának minden alkotmányos nemzeteinél kevés törvénytudósok által készültek a' törvénykönyvek, és sehol és soha sem foglalatoskodtak az országrendek azoknak in *pleno* szerkesztésével. *A' szerk.*

**) Kivált ha fontolóra vétetik, hogy az eddigi tanácskozásmód szerint ötven év sem volna elegendő, a' rendszeres munkák teljes átdolgozására. *A' szerk.*

nak, a' javaslott polgári törvényeknek! milly fájdalmasan érezhető nekünk e' fogyatkozás mindennap!—milly nagyszerű jótéteménnyel fognának, mondom, a' Rendek már ezen elaboratumok provisorius elfogadása által is az egész Haza iránt viseltetni! melly hálája volna a' nemzetnek elég nagy és méltó az országos Rendek e' magas érdemének, ha csak némileg is, magasztalására! De

Bis dat, qui cito dat; nil dat, qui munera tardat.

A' hazának igen nagy szüksége van a' rend javitására 's a' különféle jogkövetelések világos meghatározásira.—„Confusio nos conservat"—régi axioma, 's—cum grano salis véve, nem olly egyenesen félrevetendő, mint sok enthusiasta hiszi. De a' lakosok privát viszonyaira soha sem vonatkozik! Itt a' lehető legnagyobb világosság és rend ohajtandó; itt a' confusionál kártékonyabbat képzelnünk sem lehet.

10. §. VII. A' Haza' boldogsága már magában tekintve is a' legfontosabb inditóok. Salus reipublicae 'stb.—De még egy más igen figyelemre méltó is járul hozzá, tudniillik mélyen tisztelt Kormányunknak ama határozott kivánsága, hogy egyszer valahára jobb rend hozassék be az országba.—Már az 1825dik évi k. kir. előadások az országgyülési tanácskozások tárgyául tüzték ki a' rendszeres munkálatokat.—Mivel akkor egész a' 3dik évig azoknak átvizsgálása még csak meg sem kezdetett, a' Fejedelem 1830ban a' legközelebbi országgyülést határozá ugyanazon czélra.—1832ben Ő Felsége még a' sort és rendet is kiszabta, mellyben a' rendszeres munkálatok előveendők.—De negyedfél év alatt csak az egyetlen urbéri munkálat került átvizsgálás alá.—Végre a' legujabb k. kir. előadásokban (1839) is van szó az operatumokról.

11. §. Valóban, alig képzelhető, mit tehetne többet egy a' Rendek együttmunkálásához kötött Fejdelem a' törvényhozás tárgyában, hogy az ország javának előmozdítására czélzó törekvését világosabban megmutassa.—Hol találni szavakat, mellyek a' nemzetnek ezen igazán atyai gondoskodásért tartozó háláját elég méltólag kifejezni képesek volnának?—Hol 's mikor kellene a' nemzetnek nagyobb készséggel fogadni Királya kivánságát, parancsát, mint itt?—Tehát maga a' Fejdelem iránt tartozó hódolati tisztelet és háladatosság is megkivánja a' közigazgatási javitások siettetését. Bis dat, qui cito dat.

12. §. VIII. Ki kezeskedhetik nekünk, hogy a' kül béke, mellynek egy századnegyed óta örvendeni szarencsések vagyunk, 's melly csak nagynehezen, Fejedelmeink gondoskodása által tartathaték fen, még egy századnegyedig eltartand? — Nem állhatnak e be ismét háborús esztendők? 's lehetend e a' rendszeres munkálatok hosszadalmas átvizsgálásával foglalkodni akkor, midőn minden gond a' haza védelmére szentelendő?—Feleljen korábbi, a' háború ostora alatt szinte egy századnegyed folytában szerzett tapasztalásunk.—Valóban ha mind ezt meggondoljuk, lehetlennek látszik, a' rendszeres munkálatokban készített terveknek provisorius elfogadását tovább halasztani, a' nélkül hogy azon szemrehányást vonjuk magunkra, mintha a' nemzet előtt nem volna kedves a' rend.

13 §. Egy igenigen fontos nemzeti ünnep közelget—száz éves jubilaeum. Reménylem, megülendjük. Az 1741dik viszontagságos évben derék őseink lelkesülve kiáltának: „Moriamur pro Rege nostro!" 's—csakugyan vérzettek is.—Mikép ülhetnők meg mi e' nagy ünnepet*) méltóbban, mint ha 1840ben a' béke' áldásai közt örvendve kiáltanánk fel: „Vivamus pro Rege nostro!"—ha t: i. a' Hazának a' trón erősségétől elválaszthatlan boldogságát, a' mi legjobb Honatyánk ótalma alatt, intézményeink korszerű javitása által még inkább megalapítanók, 's ezzel az egész világnak megmutatnók: hogy a' magyar nemzet sem sago sem toga nem akar más népeknél alábbvaló lenni?—E' dicső nemzeti ünnephez előmunkául tartathatik ama nagyszivű engedmény, melly már ezelőtt 3 évvel határoztatott a' jobbágynak, kivel e' tekintetben—mennyire ismeretem terjed—egy idegen jobbágy sem mérkőzhetik.—A' rendszeres munkálatokban minden lakososztályok boldogságának igen gazdag forrásai foglaltatnak.—Mikép tartathatik meg, kérdem még egyszer, a' nagy nemzeti jubilaeum méltóbban, illőbben és hálásabban, mint azoknak tettleges behozatala által?

14. §. IX. Különben még ama váratlan sejdítetlen, sőt hihetlen történet is előfordulhat, hogy —quod Deus clementissime avertat! — a' t ö r ö-

*) Apropos! Nem volna e méltó az 1741dik év, t. i. ama buzgó 's a' legjobb sükerrel koronázott nemzeti erő kifejlése 's a' jobbágyi hűség, hogy azt egy márvány emlény dicsőitse *Ferenczynk* mesterkeze által? Illy emlék nagyszerű 's elmés ideájának kitalálásával próbát tehetne lángesze. Igen szép a' szándék, *Hunyady* Mátyás királynak emléket állítni tiszteletül; de, ugy gomdolom. az 1741diki nagyszerű esemény még magasztosabb, 's közelebbről illet bennünket 's fejedelmi házunkat. Előttem egy illy emlék ideája óriási obeliszk gyanánt áll, mellynek egyik oldalán a' nevezetes országgyülési jelenet, a' talapon aranyzott szegélyben a' királyné nehány szava 's a' KK. és RR. rövid válasza: *Moriamur* 'stb., két másik oldalán a' háború' legjelesb cselekménypontjai, 's végre a' negyediken a' végeredmény, a' győzelem ábrázoltassék domboru műben. De én nem vagyok művész! Az obeliszknek 1841ben kellene felállítatnia. Hol? Ez megfontolást kiván. *Cs.*

kök (a' minap kihirdetett nagyuri hatiserif szerint szándéklott) törvénykönyveikkel hamarabb elkészülendenek mint a' magyarok.—'S ez mégis végtére valami igen — törökös volna! Dixi! Bécs, dec. 21kén 1839. (Század.) *Csaplovics.*

A' budai Irgalmas Rend kórháza.

A' Budai Irgalmas Rend kórházában mint előbbi hirlapjainkban jelentettük, minden vallás külömbség nélkül gyámoltalan betegek felvétettek és ápolgattattak 1839ik évben összesen 2154 kik között voltak római katholicusok 1833 ágostai és helvécziai vallású 275, nem egyesült görög 19, zsidó 24 meggyógyultak 1943, meghaltak 211, ezek közül életmódjukra nézve volt: Ács 69 megholt † közülök 4, asztalos 133 † 23, bádogos 12, bányász 3, bérkocsis 9 † 1, bodnár 15 † 2, cserépfedő 4, czinező 4 † 1, czismadia 33 † 2, czukrász 2, esztergályos 15 † 2, ezüstművész 5, fazekas 22 † 1, festő 18 † 2, fésűs 21 † 1, furmányos 12, gombkötő 13 † 1, gyógyszerész 6, gyorskocsis 11, hajós 8 † 1, hangász 6 † 1, harisnyakötő 9, házáló 6 † 2, háziszolga 36 † 5, inas 50 † 6, irhatimár 7 † 1, irnok 4, ismeretlen 2 † 2, kalapos 44 † 6, katona (szabados) 24 † 3, kefekötő 14, kéményseprő 13, képiró 1, kerékgyártó 19 † 1, kereskedőinas 21 † 3, kertész 9 † 1, kézműves 4 † 1, kezztyűs 4, kocsis 79 † 16, koldús 6 † 2, kordoványos 17 † 2, kosárfonó 4, kovács 75 † 6, kőfaragó 8, kőműves 70 † 11, könyvkötő 8, könyvnyomó 9, köszörűs 4 † 1, kötélverő 33 † 1, kútcsináló 4, lakatos 68 † 4, lovász 16 † 2, matróz 2, mészáros 75 † 6, mézeskalácsos 4, molnár 66 † 5, napszámos 166 † 23, németvarga 164 † 10, nyereggyártó 11, órás 6 † 2 6 † 2, oskolásgyermek 10, pálinkafőző 4, pap (világi) 4, parasztember 22 † 2, paszományos 4 † 1, pék 52 † 3, pinczér 19 † 1, pipamecző 3, postalegény 8 † 1, posztónyiró 5, posztós 12, puskás 6, rézműves 6 † 2, sajtos 4, sapkás 2 † 1, sarkantyús 1, sebész 17 † 1, segéd 4, serfőző 9, szabó 126 † 10, szakács 5, szalámikészitő 2, szappanos 23, szatócs 4 † 1, székfonó 2 † 1, szerkovács 9 † 1, szerzetes 7 † 2, szigyártó 12 † 1, szitás 6, szobafestő 2 † 1, szögkovács 17, szőlőmüves 32 † 5, szűcs 26 † 2, takács 20 † 3, tanitó 3 † 1, tanulódeák 5, timár 25, tisztviselő 20 † 2, tőcsináló 6, ügyvéd 2, üveges 4, város hajdu 20 † 5.——Ezekközül magyarok voltak: 875 † 67, ausztriai 146 † 32, bádeni hgségből 6, bánátból 48 † 1, bajorhonból, 104 † 16, belga 2, dán 4, horváthországi 28 † 2, franczia 4, rajnai frankfurti 6 † 1, galicziai 66 † 1, hamburgi 1, hessenherczegségi 10, hannoverai 6, holstein herczegségi 4, olaszhoni 6, illyrhoni 8, karinthiai 8, morvahoni 242 † 46, meklenburgi 4, lengyel 16 † 2, poroszhoni 34 † 3, oroszországi 6 † 1, szászhoni 12, szászkoburgi 2, szászvajmari 4, szardiniai 3 † 3, cs.k.szylesiai 66, poroszszylesiai 47, serbnemzeti 6 † 2, tóthoni 30 † 2, erdélyi 30 † 9, styriai 46 † 1, sveici 4, szeremi 16, tyrol 15, Vittenbergi 22 † 1, vestfaliai 3, szepesi hiencz 38 † 2.

Ezek közül következő betegségekben szenvedtek: talyogban 20, melj vizkórság 12 † 5, sárgaságban 4, agy rázkodásban 2, köszvényben 56, fekelyes 88, aranyér 8, lépkór 4 † 1 csonttörés 10 † 1, rüh 164, szelhüdés 6 † 3. Gyuladás nemében: szem 18, hashártya 4, bél 15 † 2, agyhártya 10 † 1, agyvelő 6 † 1, torok 24, csipőíz 5, hugyhólyag 6, máj 11 † 1, tüdő 58 † 6, melyhártya 24, gyomor 8 † 1, nyálmirigy 17, tök 25, gőgszip 10.—Lázkülönféle nemeiben: tartós 158, lép 36, hurut 60, ideg 252 † 68, csúz 65, rothasztó 58 † 20, váltó 129 † 2, féregláz 4. — Belvészdugúlás megkeményedés 20 † 1, aszkór 15 † 6, csontszu 14 † 1, vérkőpés 10 † 2, belső 's külső fene 6 † 3 idült köhögés 15 bélgörts 21, hasmenés, öregségi gyöngeség 19 † 10, gőgszipszáradás 25 † 5, tüdőszélhüdés 5 † 5, tüdővész 48 † 26, bujakór 199, végbélsipoly 4, melancholia 6, zurzás 30, orbáncz 24, vérhas 15, gutaütés 8 † 6, süly 6, mirigykór 10, kificzamodás 12, előlesés 6, vizkórság 17 † 8, seb 46, haldokolva behozattak 24 † 24.

Amerikai házasság-szabályok.

Egyik amerikai lap következő szabályokat terjeszt a' nők elébe.—1) Ne férjülj vallástalan emberrel; mert szivének roszasága megkeseritendi élted napjait, 's erkölcstelenségre vezeti gyermekeidet.— 2) Ne férjülj játékos és iszákossal, mert ki csapszékben magát meg nem becsüli, annál kevésbbé fogja nejét.— 3) Ne férjülj szavát nem tartóval; mert ki másnak adott igéretét nem teljesiti, annál kevésbbé fogja a' nejének adottakat. — 4) Ne férjülj ollyannal, kinek tettei gondolkozás-módjával homlok-egyenest ellenkezők; mert illyenben szenvedélyek foglalák-el az ész helyét, 's az illyen mind azon büntettre hajlandó, mellyet alkalom, könnyelműség és féktelenség javal neki. Olly férjfiú, ki igaz és igaztalan iránti érzelmeit tettlegesitni nem tudja, nyomorult; 's igy minél kevesebb dolgod van vele, annál boldogabbnak vallhatod magadat.— 5) Ne férjülj ollyannal, ki már több hölgygyel járt jegyben, 's mindig visszalépett; mert ennek hajlandóságai ingatagok maradnak holtáig.—6) Ne férjülj végre ollyannal, kinek kötelessége nem szent; mert ha az illyen addig tisztének teljesitésében nem pontos, mig csak magáról kell gondolkodnia, annál kevésbbé leend, ha többekről kell gondolkodnia.“ —Arany szabályok; csak kár, hogy igen-igen kevesen követik. Reg. K. I.

Pest 1840. HASZNOS MULATSÁGOK. 4ik szám.
Szomb. Jan. 11én Első félév.

A' juhlépfene, és hasonszenves orvoslása.

Miként egyéb házi állatoknál, úgy szinte a' juhokban is ezen nyavalyát kettős alakban tapasztaljuk feltünni, midőn t. i. a' rothadó láz vagy rögtön elenyészik, és az állatot azonnal elöli,—vagy az csekélyebb mértékben mutátkozik,—és daganatokkal, vagy rózsaszinü gyuladásos foltokkal ismerteti meg magát.—Az első esetben forró jühláznak, vér, vagy nyári ragálynak, juhmirigynek 'stb. neveztetik: mivel az ezen nyavalya által meglepett állatok csak néhány perczig, de többnyire 1—4 óráig széjjel rakott lábakkal lekonyitott fejjel, és fülekkel,—kidüledezett villogó sárga- veres szemekkel igen gyors, és forró lélekzet mellett, világos veres és száraz orral, és szinte illyen szájjal, 100, és több érveréssel nyugodtan állanak,—e' mellett mintegy megsorvadnak, véres vagy véresnyálkával bevont ganéjt eresztenek el magoktól,—mig nem ezen nyomorú állapott jokban összerogynak,—és végvonaglások közötpárájokat kilehelik.—

Azon juhász gazdák, kik egyáltalában nem nagy gondot forditnak juhaik miként lételére, kárhoztató gondatlanságból eleső birkáikon igen bokros esetekben mitsem vesznek észre. — Azon juhok, mellyek elesésök előtt egy nappal, vagy néhány órával elébb a' betegség első jeleit tüntetik elő, a' következő betegségi jeleneteket lehet szemlélni: a' juh ellankad, szomoru lesz, és düledez,—ha a' nyáj között van, attól elmarad társaival egyenlően nem haladhat, lekonyitott fejjel megáll, vagy ledül, és isméti felkelésre tehetetlen,—midőn áll egész testében reszketés látszható, —fekvő állapotjából felsegitve satnyán áll, kitünően lassan, 's vaczogva lépdegel, majd ismét nyugodtan áll, mig ismét oldalvást összerogyik.—A' szemek könyükkel telvék, későbben nyálkásak, —mi által össze ragadnak,—és merevedtek lesznek.—Az orrlyukakból sárga, vagy sárgásfehér nyálka foly elő.—Ha a' száj és orrlyukak befogatnak, a' vizelő csőn vér, vagy véres vizelés bugyog elő.—A' lélekzet kinosan megszorult.—Néme'ly illy nyavalgó juhoknál a' gyapjut csomósodva lehet látni.—Mások tapasztalásai szerint a' szemek merevedtek, villogók, 's kidüledtek, az orr száraz, és karmazsin piros, a' lélekzet szorult és csak a' hassal történik.—A' fej' fő részén daganat támad, és általánosan szétágazik.—E' mellett tajtékzó vér fut ki a' toroknyiláson, és orrlyukakon, —vonaglások erednek, és rövid idő alatt váratlanul hal el az állat. Néha az egész bőr forró lesz, a' fejen, nyakon és hátgerinczen orbánczneműi (Rothlaufig) kiütés támad, hólyagokkal, vagy azok nélkül, melly majd külön szinüvé alakul. A' lélekzet töredezett és hideg, és a' nyomorú állat kinok közt végzi be éltét.—Több juhoknál mindjárt a' betegség kezdetén a' gyapjuüres helyeken apró veres foltokat láthatni, és azoknak domború előállásukat érezhetni tapintat által.—

Második neme ezen uyavalyának, melly gyengebb alakban szok feltünni, orbánczos lépfenének neveztetik.—Ennek fő bélyege a' ragály,—mirigyként szok dúlni a' juhnyájban, és ha csak hathatós ovószerek használatba nem vétetnek, 24—30 óra lefolyása alatt az állatot előli.—Ennél a' lépfenének már fennebb emlitett ismertető jelein kivül a' bőrön egy rózsaszin, vagy setétveresses foltot szemlélhetni.—Az állatok a' különben mérsékelt láz mellett darab ideig étvágygyal birnak ugyan,—de ha a' helyenkénti bőrgyuladás terjedelmesebb lábra kap; ez esetben hatalmasabb láztól gyötörtetnek, szembetünőleg lankadnak,—és étvágyuk végképen megszünik.—Kezdetben csak apró, nagyobb részint balhacsipésekhez hasonló bőrfoltok, mellyek közönségesen a' mellen, hason, ritkábban pedig a' főn mutatkoznak, gyorsan tovább harapódznak szét; ezek kezdetben világos veresek, azután kékesek, végre pedig feketék és üszkösek.—Ezen gonosz nemü bőrgyuladás többnyire olly gyorsasággal terjed el; hogy 2—4 vagy 6 óra lefolyása alatt a' szenvedő állat bizonyosan elhal.—De gyakran kivált ha a' gyuladás kezdetét a' czombokon veszi, az sokkal lassabban mulik el, és akkor az állat bénnasága legbizonyosabb ismertető jele a' betegségnek.—Magok a' bőrfoltok, miként azok huzamosb, vagy csekélyebb ideig tartanak, kékek vagy feketék és vizenyősek, és a' gyapjúszálak illyes helyekről könnyen elválhatók.—A' szenvedő állatok e' mellett kemény dugulásban sinlenek.—Majd a' nyelv kezd daganatba jóni, a' mellyen hólyagok támadnak, és ezekből büdös dögleletes genyetség csepeg elé, melly a' nyelvét és nyelcsőt megrothasztja.—Ezen nyavalya nyelvrákfenének (Zungenfrebs) neveztetik, és épen olly ragalyos, miként legfőbb mértékben kinos is az állatokra nézve.

A' gutaütéses lépfenében elesett állatok Wagenfeld után (S. 8, a. a. O.) midőn felbonczoltatnak, ha ez azonnal történik is, vért folyatnak ki a' szájból, orrból és segglyukból, melly eset az orbánczos alakuvésznél csak gyéren mutatkozik. Mind a' két esetnél azonban igen gyorsan be áll a' rothadás, és a' dobformára felduzzadt has bon-

czolásakor dögleletes szagú fuvalm rohan elé.—A' máj és tüdő barna-fekete és megaludt vérdarabokhoz hasonlitnak, az izmok és belek kékesek, a' vékony bőr sejtszövete feloldott vizenyős kocsonyanemüt foglal magában, a' bőrön vérvonalok látszatnak és foltok, kiváltképen a' gutaütésben az agy edények vérrel telvék, — mi mellett az agy mellékcsatornái nyálkás vizet tartanak magokban;—és a' vizhólyagban véres húgy foglalkozik.—Más esetekben a' vesék, és ismét másokban a' tüdők vannak tetetemesen megrongálva.

Miként alakul tulajdonképen ezen nyavalya, ezt mind meg annyi okkutatók közül maig senki sem mondhatá meg minden tétova nélkül, és még soká foghat titok leplében burkolva maradni; — minél azonban, miként más számtalan tárgyaknál e' földgömbön, ha tudvágyok kielégitetlen marad is, mégis magában tekintve a' dolog mibenlétét, ez által veszteségünk nem olly nagy, mintsem talán gondolnok *); és annnyival szerencsésbek vagyunk az Anthrakinal **), mell tulajádonos óvószer ezen ragályos mirigy ellen, mi nélkül mégis az alleopathia szükölködik ***)

*) Tudva van tapasztalásból, hogy a' lépfene bokrosabban mutatja jelenségeit száraz, forró időben.—Ezen roszsnak azonban mind azon okai, mellyeket s' tartós forró, vagy nedves időnek rögtön átváltozásától,—a' mézharmattól, a' viz vagy takarmány szükétől, — a' megromlott viztől vagy eledeltől, rekedt vagy egészségtelen levegőtől, férgek csipéseitől, meghajtástól, némelly plánták' felemésztésétől 'stb. effféléktől következtetünk, több oldalu tapasztalások által már megczáfolvák.—Miként más egyéb ragályos betegségek, ugy ez is többnyire a' levegő ártalmas alkotásától (miasma) és a' közlekedés (contagium) által örököltetik el, következőleg valódi oka a' ragály ártalmában alapszik.

**) Ezen óvószer 1831ben az állatok haszonszenves orvoslása körül olly annyira érdemes M. Lux által találtatott fel Lipcsében. Ez három cseppnyi barnafeketés evből, melly az állati lépfenéből vétetik ki, és homoeopathicus módon elkészittetik (erről l. Weber a. a. O §. 16.

***) Azon eredményeket, mellyeket ezen nyavalya gyógyitásában az alleopathia, és homoeopathia szült, Wober, a. a. O. §. 17ben összehasonlitva olvashatni. 100 darab lépfenés állatt körül alleopathiai módsn legfeljebb 20 darab mentetik meg. Ellenben homoeopathiai módon bokrosabb tapasztalások után 100 közül legalább is 80 darab orvosoltatik meg, és könny n várható: hogy a' homoeopathicus orvosok buvárkodása által még üdvösebb hatásu óvószerok hozatnak napfényre, kiválképeu akkor, ha minden állattenyésztő a' nélkül, hogy más módokhoz nyuljon, hasonszenves orvoslási elvek szerint bánik beteg állatival.

Az anthrakin mellett (öt—hét szemet a' harminczadik erő kifejlésből egy adatra) a' férjany (arsenik) $^{5}/_{30}$ r. és villó (phosphor) $^{5}/_{30}$ r. igen üdvös hatású*), melly akkor is, ha a' lépfene által meglepetett állatok vérrel vegyes viselést bocsátnak el magoktól,—fő ovószernek tekinthető.—Egy adat férjany (arsenik) az állatnak, ha az már reszket,—és egészen lankadt állapotban vagyon, annak életerejét látszólag emelendi, — de ezen erő ismét ugyan olly látszólag fog apadni, ha ezen óvószerből a' második, de mégis csekélyebb adat nem nyujtatik az állatnak, melly adat, ha az élet hanyatló jelenségei kivánatossá teszik, 4—6szor ismétlendő.—Azon esetekben, mellyekben a' férjany a' hanyatló életet többé nem emelheti, de a' mellynek hatása azon pillanatban, midőn az állat nyelvét érinti észrevehető,—anthrakin adandó, a' mellyre a' férjany gyógyerejét bizonyára ismét kitünteti. —

Igen jó mind a' mondott előjelenségek, mind pedig a' nyavalyának legfőbb fokán is a' gyógyitást egy adat férjannyal megkezdeni, és csak azután erre Anthrakint adni.—Az előjelenségek időszaka között 4—5 óra folyása várható be, mig Anthrakin adatik, de a' nyavalya' legfőbb fokán ezen várakozással csak nehány perczig lehet késni.—Igen valószinű, hogy az anthrakin maga is hathatós óvó szerrel bir a' lépfene ellen, minek következésében W. S. (S. a. a. O. S. 55.) a' juhtenyésztőknek javasolja: hogy az férjannyal váltva csak ugy adassék: hogy az anthrakin 8 napig, a' férjany pedig négy napig gyakorolja működő erejét a' szenvedő állaton.—Ki fog azonban naponként valamelly nagyobb terjedésü juhászatot keresztül fürkészni, vajjon a' mondótt előjelenségek nem mutatkoznak-e az egyik vagy másik állaton? **)

*) R. S. a' lépfenéről, és annak orvoslása módjáról szóló leirásában (Thuringia 1834. 51. l.) a' következőket olvashatni: ezen vidék' (Thuringiai) több nagyobb kiterjedésü uradalmaiban, a' hol a' lépfene a' juhászatokban, nagy mértékben uralkodott, hat év óta, minden ezen nyavalya által meglepetett állatok, a' villónak egyetlen egy adata által, majd nem azonnal, és végképen megmentettek.—

**) E' tekintetben Weber a' 88ik lapon a' következőket hozza fel: „A' juhok nehezebben orvosoltatnak meg a' lépfenétől mivel azok előbb, mintsem a' juhász valamelly betegséget rajtok észrevesz, elhullanak.—A' vád többnyire a' juhászt terheli, a' ki nyájának minden egyes darabjára kevés figyelmet szok forditni.— — —Az anthrakin a' lépfenének meggyőgyitására általam, és mások által is megpróbáltatott, és nyilvános szerencsés sikerrel."

A' beadás a' következő igen egyszerü módon történik: egy személy edényt tart, mellyben gyógyszertartalmu golyók vannak, ezekből hármat nedves ujakkal felfog, és azokat a' juh szájában szétkeni: egy második személy a' juhot a' rekesz felett tartja, mellyet a' beadás után a' rekeszen keresztül vet. — Egy bojtár a' rekeszben a' juhokat egyenkint kiadja egy másodiknak a' rekeszen kivül, mellyeket azután a' tulajdonos vagy számadó tiszt megvizsgál, és ha gyanusnak találtatik, külön rekeszbe záratik; — ellenben ha egészséges, szabadon bocsáttatik. — Ezen megvizsgálásnál ki ne kerüljék a' figyelmet az állat szemei, ha t. i. azok fehér bőrében az erek láthatók (az egészségeseknél láthatlanok) és ha ezen fehérkör a' szemekben veres ereket tűntet elé, akkor nyilvános jele, hogy az állat vészes állapotban van, és a' szenvedők rekeszében zárandó. — Mihelyt ezen nyavalya az első juhon feltünik, azonnal az összes nyáj, kiváltképen pedig a' jobban táplálttak, hetenként kétszer vizsgálandók keresztül. —

A' plumbum aceticum is kitünteté néhány esetekben gyógyerejét*).

Az előszén, és napellus, mint előkelő köz gyógyerejü szerek ismeretesek. — Az első ugyan is azon esetben, ha a' szenvedő állat szájából tajték sistergett elé, vagy ha az eldül, a' midőn is azonnal $^5/_{30}$r. adandó be, erre pedig ismét $^5/_{30}$r. férjany nyujtandó. — A' második pedig midőn az állatt vaczog, és nehezen lélekzik, néhány adatban $^6/_{30}$r. adandó közben.

Ha az állatok ezen nyavalyából kisegitve igen bágyadtak, $^5/_{30}$r. zászpa (veratrum) igen hathatós működő erőt fejt ki azokban. —

$^5/_{30}$ r. genytömlő (vomica) nehány adatban beadva az elenyészett étvágyat meghozza. Az eldugulások ellen szintén a' genytömlőből $^5/_{30}$ r. minden 6 órában beadva, czélszerüen használtatik.

Ezen lépfene többnyire csak a' fiatal és jól táplált állatokat éri. — Az elhullottak lenyuzása a' legnagyobb elővigyázatot kivánja meg, — azon helyeken érintkezésbe ne jójjön, mi által a' nyavalyát és vészt azonnal átöröklené. — Vannak példák, hogy némelly juhászatokban a' lépfene egész éven által öldöklőerőt vön az állatokon, mivel a' juhász, ki az állatot bár távolabb helyen nyúzá is le, ugyan azon köntösben tért vissza az akolba, mellyben ebbeli munkáját végezé.

Rohonczon; dec. 9ikén 1839. *Novák János.*

*) L. Homoeopathisches Heilverfahren in den Volksblättern Leipczig 1837. II. Band S. 324.—

A' méhtenyésztésről.

E' nemes és jövedelmes ága a' mezeigazdaságnak, mellyről már számtalan iratok és tanácslatok léptek napfényre, de mind a' mellett tekintetbe nem vétettek, jelenkorunkban igazán nagy figyelmet érdemel javitására, nemesitésére 's kiterjesztésére nézve. Igen nevezetes kereset és tetemes nyereséges kereskedés támadhatnék Magyar- és Erdélyországra nézve, ha a' méhtenyésztés jobbán üzetnék, mint eddig. Austriai birodalom minden tartományai közt a' méhtenyésztés Erdélyországbán legerősebb. Itt a' méheket részint vadon a' fák odvában az erdőkben, részint szelédítve kertekben találhatni. A' méhtenyésztés itt igen diszlik, és mivel az ország hatóságai kitünő kedvezéssel viseltetnek iránta, azért igen tetemes körü. Brasso és vidékét lehet a' méhtenyésztés középpontjának tartani. Vannak itt méhesgazdák, kik több száz kassal birnak és a' mint mondják Erdélyország jelen méhtenyésztése fél milliom kast képes előmutatni. Átaljában Erdélyországban felette sok pohánka máskép haricska vagy tatárka termesztetik, mit a' méhek igen szeretnek: a' méz azonban tőle soha sem lesz egészen tiszta, hanem korán megavasul és savanyodik; mit talán inkább a' tisztátlan bánás és eltevésmódnak tulajdonithatni.

Ki nem csak itt hanem más tartományokban is akar a' méhtenyésztésről magának tapasztalást szerezni és gyüjteni, az megfogott győződve lenni, hogy a' méhek tápláltatás, velök való bánásmód és rajbocsátás érdemében még eddigelé a' kasok czélszerű minőségre nézve igaz megállapodás nincsen. E' tárgyak, annyiféle ó és uj nézetekkel összezavarva, megkivánják, hogy gondolkodó és tapasztalt gazdászok mutatnák meg, mit kelljen tenni, és mit nem tenni, hogy a' káros bánásmód már valahára elmellőztethetnék.

Orosz- Török- és Lengyelországokban valamint Lüneburgban, Swéd- és Szászbirodalmakban is általjában a' méhek megöletnek és még is ezen országokban virágzik leginkább a' méhtenyésztés. A' méhtenyésztésre nézve olly annyira áldott austriai birodalomban a' méhek megölése még nincs mindenütt szokásban.*)

Jóllehet jelenleg Austriában is számos helyeken repczét kezdenek vetegetni, hogy belőle olajt nyerhessenek, mindazáltal még is felette nagy hiba, mellette méheket nem tartani, miután a' méhek repcze virágját igen nagyon szeretik. A' hársfa' nevelése némi gazdasági tekintetben jobb a' repczetermesztésnél. A' hársfa igen magas kort szokott érni minden gondviselés nélkül; virágja a' méheknek felette kedves táplálat, de lehet ezen-

*) Magyarországban legalább, míg az uj rendszer lábra nem kapott, a' méhek mindenütt ölettek, 's tán maig is nagyobb részt öletnek. *Szerk.*

kivül magjából is édes tiszta és állandós olajat készítni. Azonban a' hársfanevelés mellett a' repczetermesztés is igen könnyen megférhet. Ism.

Óvószer patkányok ellen.

Zentán Jan. 3kán. A' hazai 's külföldi tudósitások multévi 45ik számában Pagocsa helységnek a' poczkok rendkívüli elszaporodások 's tetemes kártételeik iránti panaszára több tapasztalt urak társaságában megemlékezénk- 's azoknak mimódoni kiirtásokról értekezénk, melly alkalommal M. úr, ki pusztai tanyáján ezen férgektől huzamosb ideig ellepetve számtalan károkat szenvedni szerencsétlen volt, következőleg nyilatkozott, közülünk némellyektől, kik pusztai tanyájának jelenlegi igen rendes- 's a' poczkoktól egészen mentesitett állapotját ösmertük azoknak mimódoni kiirtásait kérdezvén. — Én ugymond a' tudósitó, miután minden mérgeket, csaptató 's vasfogókat, úgy minden e' tárgyban szokásban lévő, és javallott pusztitószereket sikeretlenül alkalmazni unakodtam, látván minden fáradságaimnak 's költségeimnek hasztalanságát, elhátárzám magamban ohajtott czélomra bár mivel tetemesebb áldozatokat is fölajánlani; ennél fogva egytörténetesen elfogott poczkot egy puszta szobába eleresztvén, nehány vadászebeimet reáuszitván, ebeimet ezen tettem által a' poczkok szenvedélyes üldöztetésökre reá kapatám, — ennekutánna istálóimat- kamaráimat- kocsiszineimet 's minden épületeimet egyenkint kirakosgattam, és egypár cselédemmel minden lyukakat téglával erősen béverettem, miután egylyukat követve egyiránt ásattam, ha ez több felé ágazni kezdet, újra béverettem, 's igy minthogy némelly fölyukakat kivéve, mellyek a' falon keresztül szolgáltak, csak mintegy arasztnyira falszint; de leginkább csak a' tapasztok alatt léteztek, a' falnak minden ártalma nélkül folytatva ásattam mig végre egész tanyákra akadtam, mellyeket az ásóval gondosan befogattam 's azokból a' poczkokat egyenkint ki eregettem, hogy az itt már vágyteljes ebeim körmei 's fogai közé keveredjenek, innét kiirtván őket lyukjokat azonnal téglákkal alárakattam, 's egy másik lyuknak fürkészetéhez kezdettem, hason sikerrel, ezen nyomozásokat mindaddig követém, mig tanyámnak minden épületit fölkútatám különösen csodálkoztam, hogy az épületeket egészen kifürkésztem, és még is több poczkot létezni tapasztaltam, végre hosszas nyomozásom után megtaláltam azoknak valódi táborát, egy az istallókhoz közel álló szemét 's trágyadomb kebelében. Végre gabonavermeimet mellyekbe szinte már befészkeltek, vettem nyomozás alá — ezekből gabonaimat kitakaritván egy gyerköcz cselédet bécresztettem 's evvel a' vermet kapával mind addig szélesitettem, míg a' féreglyukak mind lenyesödtek, ekkor még a' fölyuk maradt, mellyen lejárdaltak, most a' verembe tüzet rakaték 's erre gazt hanyaték 's törött paprikát — a' verem száját bedugattam — az élleszett füst azonnal megmutatá a' lyuknak földszinti kezdetét, mellyet szinte erősen beverettem; — másnap a' vermet fölnyitattam 's nem kis csodálkozásomra annak fenekin számtalan elfullott férgeket találtam, mellyeket gondosan elásattam. Illy módon bár kinos munkálkodás után végre tanyám kitisztult, melly idő olta a' gondos tisztaságnak e! mellyeket szigoruan megtartok, vagy ebeim reá kapatásoknak köszönhetem hogy lakomat a' poczkok nem kedvellik, hol ott több szomszédjaim hol rend s tisztaság ösméretlen most is tetemes kárteteleiknek vannak alávettetve. Ezen egyetlen mód ajánlható talán pagocsai társainknak.

B. M.

Tiberius császár béketürése, és Diogenes Grammaticus büszkesége.

Erasmus nevezetes Iró, Apophthegmatum czimü 6ik könyvébe Tiberius császár kikiáltott kegyetlensége mellett is szép példáját adta a' béketürésnek; midőn egykor úgymond; ama legnevezetesebb Tudós Diogenes Grammaticust, ki Rhodusban szombatonként nyilvános Tudós és bájoló vittatást az egybe sereglett sokaság előtt szokott tartani, Tiberius császár is őt halgatni ohajtván megjelenne, azon kéréssel: hogy a' szokott időn kivül engedné meg személyes beszélgetésére a' császárt hozzá menni. Diogenes kis szolgája által vissza üzené, hogy az császár is csak hetednapra halhatná az ő beszédét, a' mit Tiberius akkor békével elvárva tellyesitett is. De történt nem sokára hogy ezen Tudós Rómában menvén, jelentette magát, hogy itt létte alkalmával igen ohajtana a' császár üdvözlésére lenni: mire Tiberius válaszolá, hogy csak hét esztendői viszszatérése után engedhet kivánságának: igy kivánta Tiberius a' Grammaticus képtelen dölfösségét megboszszúlni.

Réz-sodrony dratva helyett. — Sellier Parisban patenst váltott azon találmányra, miszerint a' bőrt a' tálphoz nem dratvával, hanem rézsodronynyal várrja. E' rézsodrony sem nedvességet sem port nem bocsát a' csizmába, 's mi több, még el sem mállik. Varrni éppen olly könnyű vele, mint a' szurkos fonallal, és a' munkát legkisebbel sem drágitja. Egy valaki 18 hónapig viselt illy módon készült csizmát, 's a' mellett, hogy két talpat nyűtt-el, a' varrás soha fel nem feslett, 's nedvesség vagy por a' csizmába soha nem hatott.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 5ik szám.

Szerda Jan. 15én Első félév.

Magyarországi és Ausztriai egybekapcsolt Provinciában lévő Irgalmas Rend kórházainak ismértetése.

A' különbféle betegségekkel küszködő 's gyámoltalan szenvedő emberiség enyhitése 's ápolása, 's elvesztett egészsége vissza állithatása tekintetéből indulva számos jó lelkü keresztények, javaiknak nagy részét feláldozva kivántak magyar hazánkban is több helyeken nyilvános kórházakat állitani, mellyeknek czélirányos elláttatását egyedül az Irgalmas szerzeti atyáknak, mint eredetileg a' betegek vigasztalására alapitott Rendnek, ohajtották kormányzásuk alá örökiteni: kik is nagy alapitójok Sz. János de Deo szabályai szerint életöket a' betegek gyógyitására áldozva, kimondhatatlan hasznot árasztanak a' szenvedő emberiségre; miért is valamint a' kórházak alapitói, úgy ezen rend érdemtellyes tagjai, méltán megérdemlik a' köztiszteletet, sőt az egész nemzet méltó háladatosságát. Mi ezen mindentekintetben hasznos Irgalmas szerzet mibenléttét nem késünk a' magyar nemzettel megismertettni, mint az, az 1840ik évre Bécsben megjelent szerzeti névlajstromból nyilvánitatik: a' Magyarországi és Ausztriai összekapcsolt Irgalmas szerzeti Provinciában XXIX kórházi intézetben léttező (Misericordianus) rend jelenkori Prepost Provincialissa Főtisztelendő Grünes Magnobonus úr szabados orvosló és sebész mester, polgári arany érdem pénz tulajdonosa, a' Provincia eredetétől XXXVIII Provinciálisnak 1838. majus 13kán Feldspergán tartott szerzeti gyülléskor választatott; titoknoka pedig tiszt. Mikos Eligius áldozó pap, közönséges tartózkodása Bécs. — A' provincia rendelkező tanátsa áll négy Definitor 's Consultorból, u. m. főtiszt. Nagele Gellért volt provinciális, főtiszt. Grabatsay Heliodor, főtiszt. Nitsch Narcis, főtiszt Preysinger Demeter uu. káptalani hites jegyző, tiszt. Kurantsik Octavián áldozó pap — I. a' Feldspergi Convent alsó Austriában, Cronaburgi kerületben, tartozik a' bécsi érsek hatóságához; alapitatott 1605. évben Liechtenstein Károly herczeg által, ki, kegyessége mellett nem csak e' Conventet, de egyszersmind a' magyar austriávali Provincia létrehozása alapját is örökösitette, hol naponként 34 beteg ápolgattatik, és 17 szerzetes szorgalmát vezérli Raymann Joachim Prior ur, Sebész és szemész mester; áldozó pap Stupal Prosper; fő sebész mester Bicherle Jáuos; fő gyógyszerész Maisch Tobiás urak; itt tanitattnak 6án másod évi sebészséget tanulók: a' mult évben felvétettek betegek 795. ezekközt volt 3 protest. 3 zsidó, 4 haldokló, 37 meghalt, 758 meggyógyitatott. II. a' Bécsi Convent Leopoldvárosban fekszik alsó austriában 's bécsi érsekségben, alapitatott 1614-ben második Ferdinand Romai császár 's apostoli magyar király által, hol naponként 190 beteg gyámolitatik, itt 71 szerzetes tagot igazgat főtiszt. Preysinger Demeter Prior ur, van 3 áldozó pap tiszt. Vagner Regulus, Marko Seraphinus novitiusok mestere, és Obert Faustinus; fő sebész Janitschek Filibert, főgyógyszerész Schich Capistrán, novitius 15. a' mult évben felvétettek 4117 betegek, 444 ref. 11 görög, 24 zsidó, 20 haldokló, 312 meghalt, 3805 felgyógyult. III. a' Greczi Convent Styriában Seccoviai megyében, mellyet 1615ben felséges Romai császár II. Ferdinand, Styriai vezér Miksa Ernest testvérével alapitott, naponként 66 beteg gyámolitatik; 28 társainak kormányzását viszi Lobmüller Stanislav sebész Prior ur, áldozó papok Schmaltzbauer Ermin és Schvarz Peregrin; fősebész Günzel Capráz, főgyógyszerész Hrobitsek Hermes TT. uu. a' mult évben felvetettek 1409 betegek, köztök 60 ref. 2 görög, 2 zsidó, 2 haldokló, 69 meghalt, 1340 felgyógyult. IV. Pragai Convent csehországban, Prágai megyében 1620ba II. Ferdinand rom. cs, 's ap. király által alapitatott 140 beteg naponkinti gyámolitására, hol 42 társait dicséretesen kormányozza T. Grossinger Balás Prior ur; áldozó pap Rubesch Protaz novitiusok mestere, és Fleischer Adauctus; fő sebész Schima Gaudentius, főgyógyszerész Kopeczky Cajetán; novitius van 9. a' mult évben felvétetett 2395 beteg, köztök 122 ref., 1 görög, 13 zsidó, 19 haldokló, 235 megholt, 2160 felgyógyult. V. a' Görczi Convent, carnioliában Görczi kerületben és megyében, 1656ba Cormonsi Baró Del-Mesztri ő méltósága által alapitatott, előbb a' mediolánumi provinciához tartozott, de boldog emlékezetü III. Károly Rom. császár 's ap. király 1736ban ezen provinciához kaptsólta; 's végre IIdik József császár 1786ban a' mostani tágasb és alkalmatosb épületbe helyheztette, hol naponként mindkét nemen lévő 30 beteg ápolgattatik 10 szerzetes atyák által, T. Winariczky Wilmos prior és gyógyszerész kormányzása mellett; fősebész Marasch Nicas; gyógyszerész Schwetska Facund. tt. uu. férfibeteg

volt 360, nönemű 220, ref. 2, haldokló behozatott 2, meghalt 42, felgyógyult 538. V. Pozsonyi convent alapitatott 1669ben nagy emlékezetű Szelepcsényi György Primás herczeg 's Esztergami Érsek által, hogy ott naponként 60 beteg ápolgattasson, hol 31 szerzetes tag; kik közt első évi hittudományttanuló 6, novitius 7, kormányoztatik T. Hreschich Vitus Prior ur által, áldozó pap és novitiusok mestere Mészáros Reparát, és t. Pecha Áron; főseb. Szakovics Sidon; gyógyszerész Resch August urak: betegek száma 1458, ref. 131, görög 6, zsidó 4, haldoklón bevitetett 4, meghalt 120, felgyógyult 1338. VI. Bécs Ujhelyi convent csehországban, Hradeki megyében és kerületben alapitatott 1692ben főmélt. Leslie Jakab Ernest, belső tit. tanácsos ur által, hol naponként 16 beteg gyámolitatik 12 szerzetes által t. Sonavent Sophron Prior sebész úr kormányozása mellett; áldozó pap t. Dvorzak Castus, sebész csukarpakai Sághi Achatz; gyógyszerész Broschak Bonogratia uu. felvetettek betegek 418, ref. 4, zsidó 3, haldokló 2, meghalt 19, felgyógyúltak 399. VIII. Teschini convent felsőszilésiában, Wratislavi megyében alapitatott előbb 1694ben Vedrin faluban, honnét 1700ban a' Teschini új épületben a' kórház átvitetvén; az alapító és néje boldog hamvai is ünnepélyes tisztelettel ez uj sirboltban eltakaritattak: itt 12 szerzetes által naponként 22 beteg ápolgattatik t. Pisch Chrysogon Vicarius úr kormánnyzása mellett, áldozó pap t. Chron Basilicus, sebész Czimborek Maurus, gyógyszerész Spiszár Felicianus uu. voltak betegek 315, ref. 58, zsidó 3, haldokló 4, megholt 18, felgyógyúltak 297. IX. Egri Convent heves vármegyében Egri érsekségben, alapitatott 1727ben Monyorókeréki gróf Erdődy Gábor Egri püspök, titkos tanácsos által, naponként 28 beteg gyámolitatik, 12 szerzetes által t. Jaekel Goddián sebész Prior úr kormányzása mellett, főseb. t. Schelmetzy Isidor, gyógyszerész John Abel uu. betegek száma 314, ref. 21, görög 2, zsidó 10, meghalt 14, felgyógyult 300. X. Szepes Várallyai convent, Szepesi megyében alapitatott 1650ben Lubomierszky Stanislav Lengyel herczeg által, elsőbb a' Lengyel provinciához tartozott 1730ig most naponként 12 szerzetes által gyámolitatnak 14 betegek, t. Simantel Bennignus sebész Prior úr kormányzása mellett; áldozó pap t. Baranek Constabilis egyszersmind főseb.; gyógyszerész Sukatsevics Anisius uu. betegek száma 324, ref. 20, görög 12, zsidó 2, meghalt 19, felgyógyult 305. XI. Prosznitzi Convent morvaországban alapult 1739. az Olmuczi megyében, herczeg Liechtenstein Maria Anna aszony kegyességéből; hol naponként 17 szerzetes szolgálata által 20 beteg ápolgatatik t. Killar Florus sebész Prior úr kormányzása mellett: áldozó pap t. Fritsch Castulus, főseb. Kral Birin, gyógyszerész Elsner Timotheus uu. betegek voltak 612, ref. 15, zsidó 1, haldokló 1, meghalt 42, felgyógyult 570. XII. Temesvári convent a' bánátban, csanádi püspökségben, 1737ben alapitatott boldog emlékezetű VI. Károly Rom. császár 's ap. király kegyelméből, hól 8 szerzetes szorgalma által naponként 14 beteg ápolgattatik t. Mary Valér főseb. Prior úr kormányzásával; gyógyszerész t. Szalava Leonard ur; betegek voltak 248, ref. 20, zsidó 3, haldokló 3, meghalt 15, felgyógyult 233. XIII. A' Kukusi Convent csehországban 's Hradeki megyében alapitatott 1743ban Gróf Spork Ferencz Antal által, hol 11 szerzetes szorgalma ápol naponként 36 beteget t. Friedler Antal sebész Prior ur kormánya mellett; áldozó pap t. Kurantsík Octavian; főseb. Rosenfels Mauritius uu. betegek voltak 525, ref. 17, zsidó 2, meghalt 32, felgyógyult 493. XIV. Brüni convent morvában, brűnei megyében alapitatott 1748ban gróf Dietrichstein Lepold által hol 20 szerzetes szorgalma által naponként 43 beteg ápolgatatik t. Mauroner Cantian sebész Prior úr kormányzása mellett; áldozó pap t. Kazisska Mihály, főseb. Sonnavend János, gyógyszerész Wurmbrand Ferdinand uu. betegek voltak 1030, ref. 49, zsidó 10, haldokló 9, meghalt 89, felgyógyult 941. — XV. Lettoviczi convent morvában Brüni megyében alapitatott 1748ban gróf Blümegen Henrik Kajetán főcancellár által, hol 6 szerzetes gyámolit naponn 11 beteget. Főtiszt. Mantinovszky Chrysant Prior úr kormánya mellett; áld. pap t. Korab Dacian; főseb. Grünnert Nicomed, gyógyszerész Lindenheimi Suso Locher Henrik uu. betegek voltak 113, ref. 10, haldokló 2, meghalt 9, felgyógyult 104. XVI Bécsi lábadozó zárda, 1748ban dicső emlékezetü Maria Therezia által alapitatott, hol 4 szerzetes felügyelése mellett naponként 30 lábadozó beteg gyámolitatik t. Nagele Gelért sebész Prior hajdani Provinciális felvigyázása mellett 849 előbbi egésségüket visszanyerték. XVII. Linczi zárda felső Austriában; linczi püspökségben alapitatott 1757-ben felséges Maria Therezia által, később 1783-ban II. József császár általtétette az eloszlatott Carmelita apáczák zárdájában, hol naponként 26 szerzetes szorgalma által 53 beteg gyámolitatik t. Zimmerman Emerit sebész és Prior úr felügyelése mellett, áld. pap Mandel Albert főseb. Herzig Gratian; gyógyszerész Hunik Sabinianus uu. betegek voltak 1176, ref. 47, görög 2, zsidó 2, haldokló 9, meghaltak 111, meg-

gyógyultak 1065. XVIII. Pápai convent Veszprémi megyében és püspökségben alapitatott Galanthai gróf Eszterházy Ferencz által, mellyet alapos helyre hozott 1757ben annak fitestvére gróf Eszterházy Károly Egri püspök, hogy naponként 9 szerzetes szolgálatjával 27 beteg ápolgattasson t. Paar Paulinus sebész és Prior ur kormányzása mellett; gyógyszerárus t. Broditsky Jordán úr, betegek voltak 736, ref. 124, görög 2, zsidó 2, haldokló 11, meghalt 45, felgyógyúlt 691. XIX. Kis-Mártoni convent Sopron megyében, Győri püspökségben alapitatott 1760ban Galanthai herczeg Eszterházy Antal által, hol 7 szerzetes szolgáláta által naponként 18 beteg nyervigasztalást, t. Leeder Primus sebész és Prior úr kormánya mellett, fősebész Ditie Kalasancz, gyógyszerész Haffner Norbert uu. betegek száma 300, ref 26, görög 1, zsidó 2, haldokló 6, megholt 30, felgyógyúlt 270. XX. Nagyváradi convent Bihar megyében, Váradi püspökségben alapitatott 1760ban főtiszt. Poroszlai Gyöngyösy György Váradi kanonok által; később 1792ben Ehrenfelsi Paal Gáspár ugyan váradi kanonok adakozásával öregbitetett, hol naponként 8 szerzetes serénysége által 17 beteg gyámolitatik, t. Ehevirt Florid gyógyszerész és Prior úr kormányzása mellett, áldozó papja t. Stranzel Heraclius, fősebész Lederer Lajos, gzógyszerész Mikuskovits Ephrem urak: betegek voltak 435, ref. 148, görög 32, zsidó 3, haldokló 4, meghalt 25, felgyógyúlt 410.

(*Vége következik.*)

Néhány szó a' magyar gyárokról.

A' társasági élet megbecsülhetlen azokra nézve, kik elmebeli tehetségeiket ki akarják müvelni, különösen mióta nálunk is naponként nagyobb közrészvétet gerjesztenek a' hon érdekei. Mert midőn jól felvétetnek a' beszélgetési tárgyak, közvetlenül tanulunk: ellenkező esetben pedig felébred legalább bennünk a' gondolkodó erő, 's ha öneszméleteink helyesek, ismét nem csekélyet nyertünk, mert sokkal többet érnek az esmeretek, mellyeket magunkból fejtünk ki, mint a' mellyek másokrúl ragadnak ránk. De még akkor is, ha ezek nem mindenben megczáfolhatlanok, elég előszörre, ha a' bonyolódottabb tárgyakróli rendszeres gondolkodást csak kedvelni kezdjük is.

Egy illyen beszélgetési mulatság okozá létrehoztát a' jelen soroknak is, mellyeket miután tárgyok hihetőkép' többeknél is bir érdekkel, nem oktatás vágyából, hanem inkább a' reményben, hogy történhető tévedéseim nem maradnak utbaigazitlanok, eltökélettem közre botsájtni. Valaki, a' többek közt szinte ájtatos képpel jelenté ki azon hazafiui ohajtását, hogy „miután honunk néhány évek óta a' miveltség minden ágaiban olly óriási lépésekkel előhaladott, bár csak annyi gyárokkal is birna már, mint ama nemzetek, mellyeknek tökélyeiket szemünk előtt szokjuk tartani, mikor előhaladási intézeteinket javitjuk, vagy egésszen ujakat kivánunk alkotni.“ — Megvallom tán senki sem kivánja forróbban azon áldásoknak honunkra áradását, mellyek általjában a' müveltségből jőni szoknak az emberi nemre; mindazáltal úgy vagyok meggyőződve, hogy a' felhozott különös ohajtás még sem bir más ditséretességgel, mint hogy pártolói talán szinte szivekből kivánják javát édes honunknak.

Az, kinek keble vala forrása az említett ohajtásnak, úgy szinte az osztói ennek kétségkivül Német, Angol, és Franczia honok magas állásától, 's igy a' feltétektől is lelkesedve vannak, mellyektül amaz függ. 'S miután okvetlen a' gyáripar volt ezeknek feje némüleg igazok is van. Valóban, minden tiszteletem mellett a' nevezett nemzetek eránt megvallom, hogy miután ezek ama két nagy pénzerszények közül — a' termesztést és a' feldolgozást értem — természeti helyzetöknél fogva majd egyedül csak a' másodikba nyulhatnak, nem is tudom hogy állhatnák ki különben az iszonyu költségeket, mellyek ama nálok létező sok boldogitási intézetekre szükségesek. A' gyáripar itt a' természet ujjmutatása, valamint a' szükség, eme nagy embertanító őket ebben, 's ennek következményeiben annyira is vitte, hogy köz tiszteletet, sőt bámulást is érdemlenek.

Mindazonáltal tán még is kora volna ebből azt következtetni, hogy a' gyáripar nálunk is a' legczélszerűebb eszköze a' nemzeti jóllétnek. Minden erőszakos revolutioknak reménylett, de elnem ért czéljai, a' világjavitóknak sokféle nem sikerült, sőt többnyire kárt okozó terveik 's általjában az emberiség történetirása minden lapjaival eléggé bebizonyitják, hogy a' nemzetek bizonyos tekintetben hasonlók az egyes emberekhez, kiknél azért találunk olly ritkán belső együtthangzóságot, virító lelki életet, megelégedést, 's egyenes, azaz nem tudatlan de nemis baltudós nézeteket, mert nevelőink a' természet isteni ujjmutatását nem tekintve, az individualis alakokat önkényes és igy szükségképen fonák nézeteik szerint módositni akarják.

Tekintsünk már most honunkra, 's nézzük át röviden ama körülményeket, mellyek sejditethetik velünk, mire kivánhatá ezt a' bölts természet alkotni. Éghajlata ennek egyaránt távul van Sibiriának fásitó hidegétül, melly minden növési törekvést elfojt, valamint ama afrikai melegtől, melly még az életművezett lényeknek is annyira ellensége, hogy a' lankadt 's más részről még a' zavarában is segitni ohajtó természet bár azon

hűvesítő édessavanyús gyümölcsöket győzte csak előhozni, mellyekkel némüleg jóvá tegye mit túlságos forrósága által testökben rontott. Honunk mondom a' szerencsés középben fekszik, melly egyiknek ugy mint a' másiknak csudálatosan kedvez. Szívtágító érzet fogja el nem csak a' magyart, hanem általjában az érző és gondolkodó embert, midőn az alföld végetlen rónáit éppen avval látja csaknem pazérló bőségben eltöltve, mi a' világ kezdetétől fogva ennek végső napjáig, a' királyoknak ugy mint a' legszegényebb sorsu embereknek első és elkerülhetlen szükségek volt 's maradand. Midőn más tájakban szinte átláthatlan pázsit- tengerek frisitik az utazó fáradt szemeit, gazdagon meglepve mindennemü legelő állatoktól — de csak a' józanúl gondolkodóét, mert némely ujabb világjavitók ezen elhagyatott földnek titkos kincséig nem hatván, ezt a' müveletlenség emlékének tekintik, holott ennek hiánya kipótolhatlan ha p. o. csak olly birkákat akarunk ezután is tenyészteni, mint már honunk némelly vidékin szemlélünk; — hozzá tevén, hogy bőven tudjuk, mit lehet a' trifolium repens dicséretére mondani. Más részeiben honunknak a' majd megmérhetlen erdők fő gazdagsága a' lakosoknak. Ezek adják amaz ugyan ritka éghajlatokban disző, 's innét olly igen keresett gubacsot; ezek a' makkot, melly ismét egy érdekes részét honi tenyésztésünknek alapolja; ezek jó épület- és tüzifát, 's más egyébb hasznokat. Továbbá az óriási bormennyiség, melly csupán Zala megyében terem 's a' t. Már most mit rejt a' föld gyomra gazdag honunkban? de hiszen erre jelenben nincs szükségünk. — Szóval honunkat a' természet mindennémű adományival a' külsők méltó irigységéig, 's annyira tetézte, hogy csakugyan közmondássá is vált ezeknél: a' magyar ön zsirjában fullad el.

Hihető, hogy e' közmondásnak részbeni igazsága volt az első rugója ama többször felhozott ohajtásnak. Mert a' felesleges termesztmények elnyésznek mihelyt ezeknek egy bizonyos része évenként feldolgoztatik. De mit értünk el evvel? Ezelőtt a' termesztményekben fulladtunk meg, ezután pedig ugyan ezek és a' gyárttak tömege fojtandnak el bennünket.

Egy jeles német iró egyik munkájában azt mondja: „az embereknek tévedéseik többnyire onnan jőnek, hogy ezek az igazat mindenben felette messze keresik — holott bele botlanának ha egyenesen elibek néznének". Véleményem szerint itt is ez az eset, minélfogva nézeteim a' jelen tárgyra nézve ide mennek ki. Maradjunk csak ezután is termesztő nemzet. Ne szégyeneljük igy neveztetni; mert abból hogy a' művészet általjában a' mezei gazdaság felett áll, következtetni, hogy nem haladhatunk előre hacsak nem művészkedünk, balgatagság. Tán kiki a' böltseségtudományát fogja, hanem is az elsőnek, de legalább az elsők közé valónak tartani, 's azért senki sem gúnyolja a' törvénytudót; sőt ha ez több idomot érez magában a' törvénytudományhoz mint amahoz, felette hibázna midőn egy olly tudományra adná magát, mellyben a' természeti hajlomás hiánya miatt, soha sem vergődhetne zöld koszorúra: holott az utólsóbbikban tán általjános bámulást nyert volna. A' nagy mindenben csudálatot, a' jóban pedig mindenkor tiszteletet gerjeszt. 'S igy csak ott ne maradjunk munkálódásunkban, hol atyáink hagytak bennünket. Az iparnak a' termesztésnél is elég mezeje van. Vigyük ennek segítségével termesztésünket és tenyésztésünket a' leg magasabb polczra. Tegyük szép honunkat Európának nagy termesztménytárává, mellyből hogy a' külhonok akadály nélkül meríthessenek törekedjünk a' kihordást szabaddá, vagy legalább is a' vámokat mérséklettebbekké tenni. Ekkor nem fogják mondhatni, hogy „a' magyarnak mindene van a' pénzt kivéve". Pedig ha igaz, hogy a' hitel feltéte a' nemzeti gyarapodásnak, szinte igaz az, hogy a' hitelnek első forrása sőt feltéte is a' pénz. Igy okvetlenül és a' legrövidebb uton el fogjuk érni nemzeti boldogságunkat, annélkül hogy kéntelenek lennénk honunkat ollyas mivel diszesítni, mi minden tökélyei mellett mindenkor csak pótlása marad annak, mivel mi úgy is bővelkedünk.

Amerikát itt ellenpróbául felhozni, helytelen. Ott hol majd ingyen kaphatni földet, a' mezeigazdaság még nem állhat jó lábon. De hitelt érdemlő tudosításokból is értjük, hogy Amerika olly távol van a' termesztésnek a' müvészettel nagyobb tökelybeni egybekötésétől, hogy ez inkább csupán művésző 's gyártó nevet érdemel. Azonban ha idővel meg is történne az érintett párosulás, akkor sem lenne e' történtdolog nézeteimmel ellenkező; mert ott valóban olly körülmények tűnnek fel, mellyek a' lakosokat majd csaknem mind a' kettőn vezetik. Hogy rövid legyek: mennyi alakokon kell csak a' nádnak átmenni még czukorrá lesz? pedig ez Amerikában egy felette érdekes czikk. Mennyi mesteremberek sőt müvészek tódulnak ki Európából a' szabadságnak ama csendes, és a' többi világtól 's ennek minden hozzátartozandóságitól elkülönözött lakhelyére? Továbbá én is érzem 's becsülöm a' gőzösöknek magasztalt érdemeiket, de még sem hiszem, hogy az amerikaiak Európának csak a' legszélsőbb részeiből is olly könnyen kihordhassák a' termesztményeket, mint hazánkból—pedig tengelyen—Styria, Ausztria, Cseh, Morva 's több más országok. — 'S még ez esetben is, termesztő nemzetek azok — a' szó egész értelmében — mellyekkel az amerikaiak leginkább közösülhetnek? nincs Amerikának alsóbb részeiben jó 's a' gabnát megtermő föld? *Inczétey*

Pest 1840. **HASZNOS** 6ik szám.
Szomb. Jan. 18án **MULATSÁGOK.** *Első félév.*

A' szép 's jó lelkü Liszt!

Kedves a' gyermekkorra visszatekintés. — Milly jó a' gyermeknek! 's még sem szeret az maradni, átugorva az ifjukort egyszerre férfiuvá lenni ohajt. De valamint mindenben éretlen, ugy e' pontban sem tudja mit kiván. Gondtalan élhet a' kicsiny gyermek, vállait nem nyomja teher, mert nem tudja mi az, nem ismer bánatot, mert fogalma róla nincs. 'S éppen ezek, mindannyi okai annak, hogy az ifju, — a' férfiu, — 's leginkább az ősz öreg szives szomorun megy vissza első éveibe — bajnélküli napjaiba, — bús andalgásba merül édes multja, 's kedvetlen jelene felett merengő! — Gyermekből ifjuvá lenni szép csere, — de az ifju már gondolkodni köteles, 's mihelyt ehez ért 's mennél jobban ért, annál inkább szaporodik az, mi aggasztandja őt. — A' férfiu szerepe még jobban nehezül; — a' férfiu mennél nagyobb, annál több irigye van, — ezekkel küzdenie kell, 's nemes egyenesen cselekedve őket legyőznie! — Az ősz, — élete szélén áll, 's bölcsőjét koporsójával összeméri. — — Miért kell a' nagy embernek is meghalni? — miért nem él örökké a' genie, ki Istentől csodaul küldeték a' földre, ki fölött bámuljanak, de kit csodásságában megnefoghassanak a' halandók, — de ki magát se foghassa meg? Azért küldeték, hogy visszatérjen, hirt viendő — mint fogadtaték!? — elenyészni nem fog, mert az emberek szájról szájra adják őt a' legvénebb időknek, — évezredek őrzendik sértetlenül nevét!

Szép, ha ki midőn nagy már, — anyagilag 's szellemileg nagy — méltányolva tud 's akar visszaemlékezni arra — mi volt, — kicsinysége napjaira! — Az a' legméltóbb nagy, ki nem felejtkezikmeg arról, hogy nem egyszerre nőtt 's lett azzá a' mi; ki korait összehomlokitani tudja, 's leginkább az: ki büszke nem akar 's nem tud lenni, ha bár legnagyobb is! — — — Illyen Liszt! szólljon bár ki 's bár mit ellene — irigyének tartandom — mert ő illyen! Ő e' század genie-je, — ő méltán a' világ csodáltja! — de ö ezt tudni nem akarja, vagy ha tudja is — hogy tudja — tudatni nem tudja, — tán érzi magában! — Őt nem fujja föl a' hirgőg, nem ragadja el az ezer ajkakról hangzó dicséret, nem kábítja meg a' magasztalás, nem az elbizottság. Ismeri ő az embereket. Önállású, 's nem függ a' nyelvektől, mit jónak talál, 's helyesel — ha bár tudja is, hogy soknak tetszeni nem fog, ő azt szabadon teszi, — 's ez emeli őt a' legnagyobbak fölé. — Egy vonását iromle Lisztnek 's az ö szép lelkének, fogadom még inkább tisztelendik bámulói. — Kérdi valaki mi az? — röviden megmondom, 's aztán fejtem meg bővebben: Liszt pestről eltávoztát megelőzött estvéjét Sz. Ferenczrendi atyáknál tölté. — A' nagy 's hires Liszt! miért e' szegényeknél? 's igazán volt nálok? hisz ő első házakba hivaték 's nem ment, 's a' szerzetes zárdába?! Éppen az ok — melly őt oda vivé legszebb vonása lelkének.

Arra megyek, mit elébb álliték. Lisztet az Atyák zárdájába vivé gyermekéveire vissza tekintés, — 's mi még szebb boldogult attyáról megemlékezés. — Attya Kedvenczünknek ifjusága éveiben Sz. Ferenczrendi ujjoncz (novitius) volt a' Ferenczi atyák most pesti érdemes Guárdianjával, de érezve magát ez életre nem hivatottnak, a' zárdát oda hagyá a' szerzetest levetkezé, — 's későbben attya lett Ferencznek a' mivelt világ bámultjának! — Attya mint világfiu is 's mint herczeg Eszterházy gazdasági tiszte megemlékezék egykori szerzetes barátiról, 's mint apa már, kis Ferijével meglátogatá őket, 's meg különesen a' pesti szerzetes atyák mostani elöljáróját, mint novitius társát. — A' szerzetesnek képe benyomást tett a' gyermek lelkébe, — 's a' gyermekből lett hires férfiu — elvesztvén attyát — külföldről hazájábatérő — legalább barátját látni akarja — hogy az apa emlékezetét szivében általa 's hazájában megujíttsa! — 1823ban látta utólján mint kicsiny 's gyermek még — de már akkor genie müvész, — 's még most is hiven emlékezik mindenekről miket a' zárdában látott, — darabokról mellyeket játszék, — Atyákról, kik akkor pesten valának — 's minthogy közülök némellyek már a' halállal barátkoztakmeg, mély fájdalmát jelenté utánnok. — Emlité, mint játszék majd egynek, majd másnak övével (chordájával) tudja 's hiven minden akkori tetteit, 's most is igen leereszkedék a' szerzetes egyénekhez; — ugy vélem gyermeknek gondolá magát ismét, olly ártatlanul enyelge, gyermekileg jó, 's mint gyermek lenni szokott — az igen jó gyermeket értem — kedvesen szerényen alázatos. Szóval ugy viselé magát, hogy észrevehetni volt rajta, mennyire megfelejtkezik arról, hogy ő a' nagy Liszt, a' páratlan müvész! — igen ám, de igy legpáratlanabb.

Tehát egy estvét Liszt a' szegény szerzeteseknél tölt? igen egy estvét, 's már is egész Pest erről beszél; — pestiek! erről ugy kell beszélni, mint szabad 's illik, — és igazán; mert az emberek szeretik megferdítni a' legjobb tetteket is, és sokszor sem nem illően sem nem igazán

szóllnak! — — Liszt ezen estvét mint jó gyermek áldozza fel attya emlékezetének, nem mint zongora hős bámulóinak. Meglátogatja a' magány lakójit, nem azért, hogy mulassa őket megfoghatlan játékával, hanem hogy merengjen velök a' sors játéka fölött, melly annyi változásokat cserélve szeret üzni tréfát a' halandókkal. — Most is legszivesben forga a' szerzetes társaság előljárója körül, — kit atya néven neveze — szeretett atyja helyett. — Atyjáról jött elő a' szó — láttam mint elkomolyodék ekkor — érzékenyen hatott lelkére a' sirban porlónak neve, fiui érzés megszomorítá, csak elébb mosolygó képét, még nem győzött magán, és ismét — de észre lehete venni — hogy nagy lelküleg — erőtetve derült leve. — Látni lehetett rajta, hogy ezt gondolá: „ám e' szerzetesek a' világot megveték, hir 's név után nem kapkodnak, a' mulandóságról elmélkednek, minden mulandó, csak a' mulóság marad" ezt igenlé midőn mondá: „nemde szerzetes Főnök! 17 év előtt voltam itt mint gyermek! mi vagyok most? férfiu már, be megy az idő! oldalam mellett nincs az édes atya, ki akkor volt, — az akkor még teljes erejü férfiak őszfejüek már, megkell halni az embernek" mintha mondotta volna: „a' kicsiny Lisztből nagy lett, a' Feriből Ferencz — a' világcsodálta Ferenz — 's eljő az idő midőn nagy a' többi nagyokkal a' földbe kicsinyedik le, — a' pompás városok lakója — egy közös hideg külvárosba költözik, hol legfellebb egy márvány darab virrasztand a' nagy fölött! — láthatlanná lesz, kit olly sokan látni ohajtnak"! — De szerettem volna neki mondani, hogy halhatlanná is egyszersmind, kit élve csodálák a' nem hallók is. — Megszerettem volna neki sugni, hogy ő soha megnem hal, 's ha bár eltemetendik is, — a' játszó élőnek szemmel utolérhetlen keze, ki ássa magát, vagy is inkább kijátsza magát a' sirból, 's mint Prometheusz ezredeken át — ő is élend!

Gróf Festetics Leo, 's Augusz urak társaságában érzékenyen búcsúzék-el a' szerzetesektől, kiknek szivérzései a' külföldre-vissza utazót mindenütt kisérendik azon ohajtással, legyen szerencsés 's boldog ugy mint megérdemli, 's mint ollyan, ki ha bár nagy, ugy él mint ember! — Éljen soká mintegy mintaul azoknak, kik nagyoknak 's genie-nek neveztetni akarnak, de e' neveket minden oldalról megérdemleni elmulasztnak. Éljen bajnélkül, 's ne tudja mi a' fő fájdalom! — Itt volta szolgáljon ösztönül a' müvészet barátinak — azt ugy pártolni, hogy a' genie müvész 's hazafi — egykor hon is találhasson éldeletet; 's ki még most kénytetik mintegy legszebb napjait eltölteni kün, legalább késő napjaira legyen kedve koporsóját keresni ott, hol születék 's hol ringattak, hogy ne kénytessünk ereklyéit a' külföldtől koldulni, ki egészen mienk!

p. Kilit.

Irgalmas Rend kórházainak.

(Folytatása.)

XXI. Váczi convent Pestmegyében 's váczi püspökségben alapitatott 1778. gróf Migazzy Kristóf váczi püspöki helyettes, bécsi érsek és bibornok által; hol 6 szerzetes fáradozásával naponként 12 beteg nyer vigasztalást, t. Riegel Damian sebész és prior ur kormányzása mellett, fősebész Ziganek Deicola, fő gyógyszerész Pichler Paschasius uu. beteg volt 302, ref. 32, zsidó 1, megholt 3, felgyógyult 299. XXII. Visoviczai convent Morvában 's olomuczi érsekségben alapitatott 1781. gróf Blümegen Maria Antonia asszony által, hol naponként 3 szerzetes vigyázásával naponként 6 beteg nyer engesztelést, t. Vollhofer Tolentin sebész vicarius úr kormánya mellett, áld. pap t. Vandelhauser Aurel, gyógyszerész Fibier Sancius; betegek voltak 114, ref. 17, meghalt 1, felgyógyult 113. XXIII. Pécsi convent Baranya megyében 's pécsi püspökségben 1796ban alapitatott, helybeli polgár Krautszak György János timár mester által hogy naponként 12 szerzetes által 22 beteg ápolgattasson, kormányzója e' háznak t. Branizsa Clemens sebész és prior ur, áld. pap Galik Marianus, fősebész Liebherr Máté, gyógyszerész Fekete Menander; betegek voltak 434, ref. 122, görög 16, zsidó 6, haldoklón 7, megholt 30, felgyógyult 404. XXIV. Szakolczai convent Nyitra megyében, esztergami érsekségben alapitatott 1608ban Carmeliták számára Szeleptsényi György esztergami érsek által, e' szerzet eltörlése után, 1796ban gr. Batthány József primás és bibornok, valamint Szakolcza k. várossa tanácsa kegyességéből, az Irgalmas rendnek átadatott, hol 9 szerzetes naponként 14 beteg gyámolitásával foglalkozik, t. Klesal Patritius prior úr igazgatása mellett, áld. pap t. Matusskay Cajus, fősebész t. Simm Elias, gyógyszerész Pónitz Sixtus; betegek voltak 270, ref. 14, zsidó 3, haldokló 2, megholt 14, felgyógyult 256. XXV. Zebrzidoviczi convent Galiczia-ban, tarnovi püspökségben alapitatott 1611ben herczeg Zebrzidovszky Miklós lengyel palatinus által, tartozott e' kórház 1800ig a' lengyel provinciához, naponként 9 szerzetes ápolgat 16 beteget t. Novák Domitianus prior ur igazgatása mellett, fősebész t. Szomolik Theodard, főgyógyszerész t. Kropp Syrus; betegek voltak 343, ref. 8, görög 4, zsidó 7, megholt 16, fel-

gyógyult 327. XXVI. Pozsonyi lábadozók háza néhai provinciális főtiszt. Riediger fáradozási mellett több jótevők adakozásából alapitatott 1802-ben, hol naponként 14 lábadozó beteg enyhülést nyer 4 szerzetes vigyázása alatt, t. Grabatsay Heliodor sebész, definitor 's prior ur kormányzása mellett, lábadozók száma volt 240. XXVII. Zágrábi convent Horváth országban zágrábi püspökségben alapitatott Verhovácz Maximilian zagrábi püspök horváthországi Bánhelyettes által 1804ben hol 11 szerzetes szorgalma által naponként 52 beteg nyer engesztelést, nagytiszt. Haulik Lázár gyógyszerész és prior ur kormányzása mellett; áldozó pap Stojanik Richard, sebész Dunder Fructuos, gyógyszerész Matieyczek Severin tt. uu.; betegek voltak férfiak 410, nőnemű 350, ref. 24, görög 20, zsidó 3, haldokló 5, meghalt 80, felgyógyult 680. XXVIII. Budai convent mint feljebb mondatott 1815 alapitatott puchovi Marczibányi István tit. tanácsos által, hol 23 szerzetesek által naponként ápoltatnak 93 betegek nagytiszt. Peche Arnold gyógyszerész és prior úr kormányzása mellett; áldozó pap és novitiusok mestere nagytiszt. Pásztory Salamon, és Behányi Pál uu. főseb. t. Hausmann Károly, főgyógyszerész t. Veber Cesarius uu. betegek voltak 2154, ref. 275, görög 19, zsidó 27, haldokló 24, meghaltak 211, felgyógyultak 1943. XXIX. Szathmári convent, azon nevű megyében és püspökségben alapitatott 1834ben méltóságos Hám János jelenkori Szathmári püspök úr által (kinek mint Szabadalmas Gyöngyös városa lelkes fiának a' szenvedő emberiség nevében is hosszú időre terjedendő szerencsés életet kivánunk); most elejénten naponként 8 beteg nyer vigasztalást, 9 szerzetes ápolása által, t. Bednarik Angyal sebész és prior ur kormányzása mellett, áldozó pap t. Gyöngyösy Conrád; gyógyszerész Hecht Victorian; betegek voltak 218, ref. 71, görög 49, zsidó 8, haldokló 1, meghalt 11, felgyógyult 207. Összesen tehát az Irgalmas Rend Provinciában van: Provincialis 1, Secretarius 1, Definitor és Consultor 4, Káptalani Jegyző 1, Prior 28, Vicarius 1, Áldozó pap 32, Seborvos 59, Okleveles gyógyszerész 46, Novitius 36. — Zárdánkivül 2, összesen a' Rend 459, egyénből áll; meghaltak 16. — A' 29 kórházban felvétettek betegek 21,895. Catholicus 19,685. Reformatus 1887. Görög nem egyesült 179. Zsidó 144. Haldoklóan behozattak 144. Meghaltak 1649. Felgyógyultak 20246. — Áldják a' Teremtőt! hogy e' jótévő szerzet naponként virágzóbb léttre jöhessen!

(*Vége.*)

Hangászati találmányok

(Stann-tól beküldve.)

Kedv és vonzódás a' hangászathoz már az emberrel születik. Örvendetes érzelmeknek kifejezése végett szivesen éneklünk 's fütyülünk is. Mint ez vad nemzeteknél még most is történik, úgy volt bizonnyára az első embereknél is e' földön. Csak később megnemesitve emelteték föl a' hangászat valódi müvészfokra. Tánczoknál általánosan örömünnepeknél, valamint hitvallásos szertartásoknál, és temetéseknél már régtől fogva szokásban volt. Szózenéből támadott lassan a' müszeri, és a' hangászi eszközök közt kétségkivül, legelsők voltak a' fuvószerek. Ezeknek föltalálásukra első alkalmat adott a' szájjali fütty, levelek, szalma, 's nádszálak segitségével előhozott hang, 's több e' féle. A' régi indusok, és görögök kitünőleg nagy muzsikakedvelők voltak.

A' fuvola (flóta) vagy legalább ehhez hasonló síp bizonnyára a' legrégiebb fuvószer. Az indusok legtávolabb időkben használták azt. A' thebanusok a' fuvolát csontból készitették, a' lydiaiak már puszpángból; későbbi korban ebenfa, és elefántcsont is vételték annak elkészitéséhez. A' régi fuvolák egy darabból állottak több vagy kevesebb hangra alkalmaztatva; azért is voltak mély, közép, és magos hanguak; minden hangsornak 's minden nemü hangnak különös fuvolája volt. A' görögöknél e' fuvószer legjobban kedveltetett; már Aristoteles is beszél arról. — Használtatott azoknál, hitvallásos ünnepeknél, és harczban. Harántsip (Querflöte) hét lyukkal 's billentyüvel némethonban találtatott föl. Klarinétet is egy német lelte föl, nevezetesen a' nürnbergi fuvolakészitő Denner Kristof 1690ik évben. Búgósip (fagót) 100 esztendővel előbb készült; Paduaból Avianus mondatik föltalálójának.

Trombiták, tárogatók, és puzonoknak (Pozaunen) szönyegre hozója ismét a' legavultabb kor volt. A' trombitának föltalálója Osiris Egyiptomban. A' zsidók azt már az egyiptomiaktól kölcsönözték. Púzont, miről sok emlités van az ó testamentomban, a' zsidók már igen régen birtak. A' nürnbergi Meuschel 1498ban szép előmenetelt tett a' púzonra nézve. A' harcztrombitát beszélik hogy Pán találta föl, és a' titanusharczban először hosználta. Mythe mondja: Pan ezzel az ellenséget olly réműlésbe hozta hogy megfutamodának. Alakra nézve a' mostani trombitával nem volt megegyező, mellyet az ujabb időben bizonyos Mauricze franciahonban XIIdik Lajos alatt idomitott. Bellentyüs trombiták a' legujabb kornak találmánya. A' tárogatók a' trombitákkal egy korbeliek. Chinában Khype ökörszarvat használt e' czélra. Később készitették az érczből, és az ujabb időben külömb-

féle javitások tétettek rajta. Fából és csontból legjobb fuvószereket készitenek: Portheaux Párisban, Potter Londonban, Eisenbrand Göttingában 'sat.

Bolognai iskola festvényei Bécsben.

1.) „Mária a' trónon", főfestvény 6'—1" magas, 's 4'—4" széles, Francia dolgozata. Egy felemelt trónon ülve, tartja Krisztus anyja, a' jobb czombján álló gyermeket, ki az assisi szt. Ferenczre áldást adva, tekint-le. Ezen utóbbi, imádkozva, és keresztet tartva kezében, néz-fel a' Megváltóra. A' trón előtt áll a' keresztelő szent János felfelé mutatva, 's háta megett lebeg a' kereszt körül forgatva azon jegy, a' mellyen irva áll: Ecce Agnus Dei. Máriának bal felén szemlélhetni a' sz. Katalint, balját a' mártirjelre támasztva, jobb kezével pedig a' pálmaágat felemelve. A' szinfenékben mutatkozik egy szabad tájfestvény, mind a' 2 felül egyszerű fácskák állanak. A' müvész nevét: Francia Aurifaber Bonon. a trón talppárkányán olvashatni. — E' festvény, az Istenanya imádtatását ábrázolja; a' szép ajtatosságteljes találmány, symmetriásan van elrendezve; a' rajz szigorú, és szeplőtelen, a' colorit fényes 's tiszta. A' kékköpönyeg által zöld bélléssel 's arany szegéllyel a' vörös alsoruha fölött, mint az ég 's föld' királynéja, van Mária leábrázolva; a' kis János zöldszürke ruhát hord, béllelve prémbőrrel; Katalinnak violaszürke alsóruhája van nyakfoszlánnyal, övvel 's aranyszegéllyel, az elő-ruhaujjak fehérek, a' felsők sárgák, 's fölibe egy világos vörös köpönyeg van vetve. A' bécsi cs. királyi galleriában, csak ezen egy festvény van e' derék müvésztől, a' mellyet azonban fölségesnek nevezhetni maga nemében.

Francisco Raibolini, ki Francia mellék nevezet alatt még inkább ismeretes, 1450ben született Bolognában, 's kimult 1530ban avagy 1535ben, mintegy, életpályája 85dik évében.

(Folytatása következik.)

Irtózat rettenet!

A' namuri szinpadon egy szinész játékközben inguta következtében halva rogyott-le, 's esete a' közönségben általános irtózást terjesztett-el. Miután minden orvosi segély sükeretlenül használtatott, lakába vitték. Egy fiatal hölgy, ki ugyan azon házban lakott, a' halott láttára azt hivén hogy atyja vitetik haza, annyira megrettent, hogy lefekünnie kellett, 's négy óra muvlán lélektelen volt. Reg.

Költészet.

Kétség.

Meddig kell rab lánczot
Nékem hordanom,
Meddig kell utánnad
Sírni angyalom? —
Meddig kell szeretni
Illy' reménytelen,
Meddig kell gyötrődni
Érted szüntelen? —
Mért ül e' köny bús szemembe,
'S mért foly arczomon?
Mért sóhajtok, — és redőkbe
Mért van homlokom?, —
Óh! Te tiszta hold fény!
Csak te tudhatod,
Keblem' néma titkát,
'S még sem nyugtatod. —

E' terült világon
Élt csak egy leány,
Ah! — kit, — biztam egykor
Éltem' hajnalán. —
Hűséget fogadva
Nyugtom' elvevé,
Messze tűnt el, — 's hát ha
Esküjét szegé?,
Róza — vélem ezt tehette,?
Ezt?, még sem hiszem:
Ó! de még is hűség mellett
Meg nem esküszöm,
Mert a' lányi elme
Mint a' szél kereng,
Hogy ha más szerelme
Ő körülte leng. —

Igy — mit ér szeretni,
'S mit reménylhetek?,
Hogyha búmba véget
Soh' sem érhetek:
Látom, — jobb nem élni,
Mint reménytelen,
'S e' szörnyű kinokkal
Vivni szűntelen,
E' világon — jó barátot
Már nem lelhetek,
Hirül adni — a' hűtlennek:
Hogy nem élhetek! —
Hát ha még hű? — Óh Ég! —
Légy szent érzetem'
Gyors követje — szellő!
'S mond: Köszöntetem!!!

Nagy Ferdinand.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 7ik szám.

Szerda Jan. 22én Első félév.

Programmája

egy typographiai gyors-szedő és szétrakó gépnek.

Tudva van, hogy jelenleg még minden könyvnyomtató intézetekben a' betűszedés és ismét szétrakás munkája szabad kézzel 's igen hoszadalmasan történik, minthogy a' szedőnek a' betűket egyenkint kell a' betűasztal különféle osztályaiból kivenni 's nem kevés körülményességgel összeállítani, ugy hogy egy közép cicero-ív kiszedése, például, mellyhez 16,000 öntött betű vagy jel kivántatik, egy szedőnek 15—20 óráig ad dolgot.

Ha már az igy összerakott betűkről 's más irásjelekről az ivek kiszabott száma lenyomatott, azokat ismét szét kell rakni 's mindeniket a' betűasztal illető fiókjába visszatenni, hogy ujabb szedésre 's nyomtatásra használtathassanak. E' munkát szinte a' szedő végzi, mi végre neki a' kiszedett irás egyes nyalábokban (több sor, vagy rendszerint egy egész oldal) átadatik, ő a' sorokból, mikint egymás után következnek, annyi betűt 's jelt, mennyit összebomlás nélkül egyszerre felfoghat, elvesz, elolvassa azokat, 's ugy egyenkint az illető fiókokba hullatja. Habár e' munka valamivel gyorsabban halad is, mint a' szedés, mégis igen hoszadalmas és körülményes, ugy hogy az említett cicero-ív szétrakásával egy szedőnek 6—8 óráig van dolga.

E' szerint egy cicero-iv szedése és lerakása 21—26 órát kiván, 's minthogy a' szedő napjában csak 10 órát dolgozik, egy illyen ivre összesen mindenkor 2 napot, sőt többnyire 2½ és 3 napot is fordít a' szedés különböző nehézségeihez képest, mellyeket többféle körülmények határoznak el. Apróbb betűnemnél még több időre van szükség.

Nem akarok a' könyvnyomtatás egyéb részleteibe bocsátkozni, mellyek fölötte kivánatossá teszik, hogy ezen hoszadalmasság ellen orvosság találtassék fel, mert hiszen maga a' szedés 's lerakás gyorsításának eszméje a' legelső pillanatra minden gondolkodó és dologhoz-értő előtt elegendő fontossággal bir arra, hogy sikeres létesítése köz és a' legélénkebb figyelemre méltattassék.

Több évi, ezen eszme létesítésére fordított figyelem és fáradozás után végre sikerült az alulirtnak két olly gépet találni föl, 's kisded, *részletes mintákban már fel is állítani*, mellyek az által, a' mit már *tettleg elő állítani képesek 's kinekkinek szeme láttára valóban elő is állítanak*, minden értelmes és elfogulatlan vizsgálót meggyőzendenek a' felől, hogy feltalálójok azt, mit czélba vett és igér, kellő segedellem és gépeinek szükséges tökéletesbítés mellett, a' legmeglepőbb 's a' nyilványosságra, literaturára, müveltségre 's az ezektől függő összes társasági viszonyokra nézve rendkivül fontos mértékben valóban létesítendi is.

Előlegesen csak a' szétrakó gépnek egy mintáját állította fel köz megtekintetésre lakásában, mint ez kicsinyben is sokkal tetemesb *tettlegi* eredményeket mutat. De van a' feltalálónál a' gyors-szedő gépből is már egy mintácska készen, mellyel, noha a' *leglényegibb tettlegi eredmények* kimutatására készült, mindenkit, kit az *egész* találmány sikere és iránya komolyan érdekel, meggyőzhet a' felől, hogy itt is a' kivitel teljesen megfelelend az eszmének 's minden méltányos kivánatoknak.

A' szétrakó gép mintájának munkálati, mint nálam naponkint megtekinthetők, a' következőkben határozódnak. Az egész szétrakás és rendezés egyetlen fogantyú (Kurbel) forgatása által hajtatik végre, 's a' betűk és más irásjelek a' gép oldalain egymástól elkülönözve, azaz együtt az *a*, együtt a' *b*, *c* 'stb., jelennek meg, hol, tetszés szerint, a' külön jegyek egymás mellé sorozva maradnak, vagy pedig tartókba hullanak, mellyekből tömegestül a' betűasztal illető fiókjaiba visszaöntethetnek. A' minta-gép, mint most áll, 27 különböző typust osztályoz, 's a' feltaláló azért nem lelé ennek többekre alkalmazását már most szükségesnek, mivel az csak a' gépezetnek ismétlése lett volna, mi már a' jelen mintában is *tettleg* bebizonyítja czélszerűségét. A' teljesen kiállítandó gép természet szerint a' typusoknak valamennyi nemeire ki fog terjeszkedni, mellyek a' szokott textushoz szükségesek. Egyébiránt a' szétosztályozó gépezet szerkezete ollyan, hogy általa a' rendszerint szükségesnél tízszerte több osztályokat is külön lehet választani. E' mellett minden eddigi nyomtatási typusok használhatók. — A' minta-gép egyegy typust 1½ mások percz alatt soroz el. Terv szerint tökéletesbülvén a' gépezet, e' végre csak 1 másod percz leend szükséges, és igy az egyszerű gép (de lehetend négyszereseket is készíteni) egy 16,000 typusból álló cicero-ivet nem egészen 4½ óra alatt fog szétrakni. — A' szétrakandó mennyiség egyes nyalábokban, miként azokat a' szedő kapni szokta, egy saját készületbe tétetik, melly azt soronkint egy szekrénybe tölti be. Az igy megtöltött szekrény a' szétrakó géphez illesztetik, a' fogantyút forgató jármű mozgásba hozatik, 's igy az egész szétrakás az emberi kéznek minden további hozzájárulása nélkül végbe megy. Ezt a' minta csak három typus-sor szétrakásában mutatja ugyan, de ez meg-

annyi százakra is elegendő bizonyítvány. Minthogy tehát ama' forgatást akármelly jármű (Gehwerk) is könnyen eszközölheti, világos, hogy a' *tökéletes* gépben az egész szétrakás gépileg történik, noha most a' mintánál a' forgantyu kezzel forgattatik; és igy, mihelyt a' jármű hozzá illesztetik, a' gép éjjel nappal folyvást dolgozhatik, mi végre a' szetrakandó typusból 4—8, sőt több órára való is felrakható, 's igy az erőmű folytonos munkásságban tartható.

Ebből már következő számítás huzható: egy illy tökéletes gép minden $4^1/_2$, vagy minden mellékes apróságokkal együtt legfölebb 6 óra alatt szétrak egyegy cicero-ivet, 24 óra alatt tehát legalább is 4et. A' régi mód szerint egy szedő ugyanazon ív szétrakására legalább 6 órát fordít, és igy négy iv szétrakására szinte 24 órára van szüksége, de mivel napjában csak 10 órát dolgozik, e' munkát csak 2 nap és 4 óra alatt végzi be. E' szerint a' géppel megnyerni $2^1/_2$ szedőt minden nap. — Továbbá, a' nálam most felállitott minta-gép csak egyszerű erőművet ábrázol, azaz egy fogásra csak egy betűt szed le; de a' tökélyesbitett erő 2—3—4-szeresen, sőt többszörösen is dolgozhatik, 's igy vele napjában 5—$7^1/_2$—10 's több szedőnek munkáját is végezhetni. Ez, gondolom, olly rendkivüli 's igazán nagyszerű eredmény, millyet e' nemben csak kivánhatni.

(Folytatása következik.)

Gyapju- és juhkereskedés.

(Közlé a' szab. Szlésiai hirlap jan. 6. 1840.*)*

Nem régen egy lipcsei nevezetes gyapjukereskedőház bukása alkalmával azon megjegyzés tetetett, hogy a' német gyapjukereskedésre nézve Angliával lényegi változás közelget. Mi ebben tökéletesen osztozunk 's itt nehány körülményt idézünk fel, mellyek illy változásra mutatnak 's azt feltételezik. Először ugyan is ezen kereskedés nem üzeték mindenkitől, kik eddigelé vele foglalkoztak, olly valódisággal és utánlátással, miszerint biztosan számolni lehetne arra, hogy derék vevőket kaphassunk 's birhassunk. Másodszor sokan idegen pénzzel munkálkodván kénytelenek valának, haa' fizetés határideje belépett, akármilly áron eladni, miáltal a' vásárt magokra és másokra nézve elronták. Harmadszor gyakran megtörtént, hogy tudatlanságból vagy álnokságból nem elég pontosan és szigoruan tevék a' gyapjusorsozást, következkezéskép' a' vevőket elijeszték. Végre negyedszer az angolok magába Németországba is feltalálák az utat, 's a' legnevezetesb gyárosok és gyapjukereskedők itt a' termesztmény honában teszik bevásárlásikat. Még mint ötödik körülményt lehetne mindenesetre felhozni a' megbizásokat es lefoglalásokat is, mellyeknél fogva: a' termesztők, szeles ügyvivőktől elcsábitva, nagyobb reménységet arathatni reménylének, mintsem eladással a' honi piaczokon. Mindezek után kénytelenek lesznek a' német kereskedők lassankint az angol vásárokról visszavonulni, és a' tért az angoloknak átengedni. De valljon nem fog e ez káros befolyással lenni a' német kereskedésre, 's ár-csökkenést és pangást okozni? Ezen életkérdés alapos választ kiván. A' szükség első hatalom ugyan az összeköttetésre, de a' vélemény szinte olly fontos. Ha a' német kereskedők kimaradnak a' vásárokról akkor gyérebb közlekedés áll be, minek szükségkép hatnia kell a' véleményre. E' mellett hazánknak károsulnia kell, ha a' nyereség, mellyet eddig a' honi gyapjukereskedők huztak, külföldiek kezébe esik. Nincs e itt épen semmi középut? Nekem ugy látszik, feltalálnók azt, ha a' német gyapjukereskedők ugy rendelkeznének, hogy a' külföldre szállitás mellett, a' honi gyárosok számára is tartanának raktárakat, kiktől talán nagyobb, mindenesetre pedig jóval bizonyosabb nyereséget várhatnának, mint ama szállitásoktól. Az emlitett gyárosoknak mindeddig egy vagy legfölebb két vásáron kelle mindig egész évi szükségeikre magokat ellátni, és csak azok, kik az ausztriai császárságban a' pesti vásárokon veszik kellékeiket, birnak azon jóval, hogy bevásárlásikat évenkint négyszer, azaz: épen annyiszor tehetik, a' mennyiszer áruikat nagyban eladják. A' haszon, melly ez által ezekre háramlik, szembetünő, — az északnémetországi gyapjudolgozóknak pedig kétségkivül rövidséget kell okoznia annak, hogy ők ugyazon kényelemmel nem birnak. Ezenfelül mind a' két vásáron, mellyek kereskedőinknek körükben nyitva állnak, csak készpénzen vásárolhatnak, mi kereskedésök terjesztését gátolja. Kaphatnának csak kereskedőink becsületes gyapjukereskedésekben, az év minden szakában, és még hitelre gyapjut, ugy némelly szorgalmas gyáros majd fogná terjeszthetni és emelkedvébb üzhetni dolgát; a' gyapjuneműk készitése pedig tetemesen gyarapodnék 's egyszersmind javulnék is. — Az idő, melly már némelly jámbor kivánságot teljesite, itt is megteendi a' magáét, mihez a' már beállott, fentebb kijelelt körülmények együtthatni fognak. —

A' juhkereskedésről is kivánok nehány szót felhozni. Erre nézve nekünk a' kelet és dél-kelet nyitva áll. Lengyel- Orosz- és Magyarországba még mindig nagy szamu nemes birka hajtatik honunkból. Ez által ártunk ugyan gyapjunk becsének, de azért senki se fogja hazaszeretetét annyira csigázni, hogy külföldi vevőket, kik neki

magas árt igérnek, visszautasitson. Jelen évben sok tudakozódásokra kevés reménységünk lehet, mert azon országokban a' gyapju leszállott árától visszajedvén, ha fel nem hagynak is a' birkanemesitéssel, azzal legalább tartózkodva bánni fognak. Igy tehát a' kilátások kétszeresen szomoruak volnának. Jó azonban ezekre előre elkészülve lenni, hogy magunkat a' szerint alkalmazhassuk. Midőn a' gyapju nem kapós, a' vevők igen válogatók, 's minden kicsinységben gáncsoskodnak. Ez tapasztalás szerint, leginkább a' tisztátlan mosást illeti. Serencsére azon nehézség, miszerint néha majdnem lehetlen volt vásárra fehér gyapjut szállitani, nagy részben megszünt. Mert számos hiteles tanulevelek szerint, mellyekhez különösen a' Schweidnitz-Jaur-i társaság két rendbeli bizonyitványa tartozik, a' magyar gyapjumosás minden nehézségeket teljes megelégedésünkre elhárit. 'S ez mindinkább kielégitőbb leszen, mert alkalmazásánál már is tapasztalatok gyüjtvék a' felől, miként lehessen vele könnyebben 's nagyobb sükerrel élni. Grund Bernard József ur, ki Boroszlóban (a' Ringe mellett) lakik, Pestről Preysz ur által a' keresett mosószerrel elég mennyiségben ellátatott, 's minthogy azon szer Preisz urtól legujabban némi pótlék hozzáadásával meggyöngiteték, most már a' beli aggodalmunk is megszünhetik, hogy az — mint Straszer és Heksh urak mosószerei — a' gyapju sulyából, valamit levon. Grund uron kivül még Schweitzer Móricz pénzváltó urat is megbizá Preisz ur mosószere iránt Neisse-ben. Mind a' ketten ugyanazon egy áron árulják azt, valódiságáról pedig jótállhatok. E' mosásmódot egész nyájaknál alkalmazni mindenesetre bajos volna, 's csak ott eszközlendő hol máskép czélt nem érhetni. Jótéteménynek kell azt azonban tekintenünk a' hizóürük mosásánál, mellyeket, mivel télen által kell mosódniok, majd soha se lehete ezelőtt tisztán kapni, a' miért is gyapjokat mindenkor magányosan és sokkal csekélyebb áron kelle adni, mint a' nyájbeliekét. Ha még olly kiegyenlitett is valami júhnyáj, mindig találkoznak egyes példányok közte, mellyek keményebb 's nehezen felázó zsirosságuk által kitünők, 's igy nehezebb mosásuak mint a' többiek, 's mellyek miatt közönségesen ezek is többszöri uszással ártatlanul kinoztatnak. Minden birkatenyésztő és birkász könnyen kikeresheti az illyeket 's rájok a' magyar mosást alkalmazhatja. Ritkán haladják felül 10 pCtel az egész nyájat, 's e' képp legyőzhetlen nehézségekkel épen nincs egybekötve, általában egyenlő fejérségü mosást eszközölni. Nem szükség a' gyapjutenyésztőket figyelmeztetnem, milly igen neheziti az eladást 's csökkenti az árt azon körülmény, midőn különben gáncstalan mosás mellett, ha csak kevés egyes gyapju-szálak is szennyesen, sőt majdnem feketén maradtak. Akármint rejtse el ezeket az ember, annál rosszabb, ha a' vevő szorgosabb fürkézés után végre reájok akad. Ezen kellemetlen dolog elkerülhető, ha az itt ajánlott bánásmódot követjük. Minden gáncsolás megelőzése tekintetéből, melly a' nélkül is már 's talán nem ok nélkül tetetett, a' mosószernek használata szabályait kiegészitendem, 's a' nevezett két ur minden vevőnek egy példánnyal szolgáland.

Ajánlástétel a' selyemtenyésztőkhöz.

Minden magyarhoni-selyemtenyésztőhöz, kik selyemgubóikat és nyers-selymöket az eddiginél jobb áron eladni kivánják. — Az év kezdetén tisztelt Honfitársim! kedves követségben jövök hozzátok, én az általatok termesztendő idei selyemgubók fontjáért előre 6 pengő krajczárral többet ajánlhatok, mint amennyi taval magyarhazánkban a' legmagasb ár volt, melly tudtomra 24 pengő krajczárt seholsem haladott meg. Én t. i. decemb. 14én 1839. mélyen tisztelt megbizómtúl Schenk báró status és kormánytanácsnok Ő Excellentiájától, mint a' k. bajor selyemtenyésztő anyatársaság igazgatójától azon utasitást nyerém, hogy a' nevezett anyatársaság költségin magyarhoni motólált selymünkből küldenék mutatványokat, megjelölvén annak különféle árát; egyszersmind pedig értesiteném a' társaságot: nyerhetne e nálunk 15—20 mázsa selyemgubót? — Nagyobb sikeresség okáért közlöm a' hozzám intézett megbizó irat következő helyeit. „Miután előreláthato hogy a' magyarországi selyemtenésztők azon érdekükkel szorossan összefüggő alkalmat, miszerint selyemgubóikon hamarább tuladhatnak, kedvesen veendik, — márcsak azért is, mivel nékik előre fontjáért legalább 6 pengő krajczárral magasb ár, sőt ha a' tenyésztvény különös tisztaságú, még több is biztositatik, mint mennyit Gruber selyemgyárnok Pesten fizetett: ennél fogvást helyén látom itt azon kérdést: hány mázsa selyemgubóra számolhat a' bajortársaság jövő évben, (t. i. 1840ben) a' magyarhoni selyemtenyésztő gazdáktól? Ha a' nyerendő gubók mennyisége megütné a' 15—20 mázsát, 's ha a' bajortársaság ennyiről biztositatnék, ez esetben a' társaság nem lenne idegen mingyárt a' legelső selyemgubó takaritáskor egy tagját a' hely szinére azok megvásárlása végett küldeni; melly alkalomkor nem csak egy motólamú tökeletes mintáját viendné-meg, hanem vele arról egyszersmind bővebben lehetne értekezni, 's a' kiküldött társasági tag még a' műnek összeszerkesztése 's felállításában is szükséges segélyül lenne.

— Ezen ajánlástétel a' magyarhoni selyemtenyésztőkre nézve több okból kivánatos lehet, mert mihelyt egyszerü motóla műszerrel birandnak, már hasznok mellett a' nyert selyem által egyszersmind tenyésztvényök gyorsabb 's jövedelmezőbb eladhatását remélhetik, miután a' motólált selymet nagyobb távolságra könnyebben 's biztosabban szállithatni, mint az ujdan takaritott selyemgubókat. — Itt egyszersmind bátor vagyok kifejezni azon ohajtásomat, szíveskedjék Ön alkalomadatva tudtomra adni, nem kaphatna e a' bajortársaság jelenleg Pesten vagy egyebütt motólált selymet? 's ha igen: ez esetben bizodalmasan megkérem, ne terheltessék illy selyemből apró példányokat küldeni mutatványúl, feljegyezvén egyszersmind a' készen találkozó selyem mennyiségét, 's fontjának utólsó árát." Ennek következésiben bizodalmasan felszóllítok minden tisztelt selyemtenyésztőt magyarhazánkban, ne terheltessenek — ha t. i. ezen kedvező ajánlatnak, mellyből selyemtenyésztésünkre nézve, véleményem szerint kitünő nyeremény igérkezik, hasznát venni szándékjok van — Ipolyságon keresztül (utólsó posta F. Rakonczához) bérment levélben magokat nálam alúlirtnál jelenteni, tudatni velem reménylett tenyésztvényök minő- és mennyiségét, hogy igy minél hamarább képes legyek, tisztelt honfitársim részirül a' k. bajor selyemtenyésztő anyatársasággal szerződésre lépni. Költ F. Rakonczán (Hont megyében) jan. 1jén 1840. Matusska József, egy selyemtenyésztő intézet tulajdonosa, 's a' k. bajor selyemtenyésztő társaság levelező tagja.

Koponyanélküli élet.

Erdélyben nem régiben holt meg egy asszony, kinek élte nehány évek alatt közbámulatot gerjesztett vidékünkben. E' ném ber különböző nemü szöveteknek különböző színekre való festésiből tengeté életét; mert jövedelmének nagy részét italnak áldozá. Egykor részegen, fővel a' forró festék lébe bukott, 's e' miatt feje csupa seb és kopasz lett. E' szerencsétlensége után mintegy évvel, midőn a' tüzet nagy erővel fúná, koponyájának felső része le, a' tüzhelyre elébe koppant. Ő ezt minden zavarodás nélkül felvette, átlyukasztotta, 's a' faloldalára egy szegre akasztván mindennek mutogatta. Fejét kendővel mindég erősen beponyálva tartotta, hogy a' vastag hártya, melly egész terjedelmében látható volt, meg ne sértessék. Hihető: a' koponyaróstok a' sebben levő geny miatt elrodhadtak, 's minthogy a' fő a' fúvás szülte erőlködés által megszokott feszülni, ezen feszültség lökte ki, a' már semmi élet lánczczal egybe nem kapcsolt felső kaponyát. —

Költészet.

Ifjainkhoz.

Menj hamar írt versem honnomnak róna terére,
Menj, és mondj üdvöt drága hazámnak ölén.
Mindkinek add híven tartalmát hű szavaimnak,
A' ki ez életben boldog időre sovárg. —
Oh ha ügyedre figyelsz éltednek gyenge virága
Ifju! jöjj, olvasd, 's zárd kebeledbe szavam.
Tégedet illetnek főkép, ki ezernyi veszélyek
Örvényébe lehetsz merve, ha fel nem ügyelsz.
Védni fog ez, 's lágy szívednek meghozni reményét,
Melly örökítve leend. Hát szavaimra vigyázz: —
Istent mindenelőtt törekedj tisztelni, 's imádni;
Tenni sokat ki szokik minden időre velünk.
Félve szeresd mindig szeretetnek tiszta hevével;
Tévén a' mit az Ő szent akaratja kiván.
Bölcsen elintéz Ő mindent, és bölcsen igazgat,
Nap, hold, csillagos ég, 's föld bizonyítja nekünk.
Isten törvényét szentül meg tartani bölcség,
Jaj! annak, ki magát ellene szegni meri. —
Isten után emlékezz meg tisztelni szüléid',
Érted kik mindent tesznek, örűlve pedig.
Vaj, mint bánkodnak, félnek, kivánnak, örűlnek;
Hogy benned nagy szív, hogy nemes elme legyen.
Bús anya hányszor sírt, hányszor fájdalma növekszik
Érted, bajba' ha lát, vészbe vagy ejtve talál.
Aeneas őszült attyát lángok közepette
Meg szabadítá, őt vállra ragadva szegényt.
Római lyánka pedig kínos fogságba' nyomorgó
Attyát táplálá, 's élete mentve vala. —
E' szent érzéssel ne feledd tisztelni tanítód',
Tiszta erényt ki beléd öntöget elve szerint.
Ez fáradhatlan lélekkel gyenge korodnak
Útján szórni szokott rózsa virágokat el.
Vedd Fülöpöt, 's kedvelte fiát példának okáért
Nagy Sándort, ki világ ostora, rémje vala. —
Évidnek számát látod szaporodni magadra
'S majd az atyád házát hagyva világba menendsz.
Itt az erényt gyakran szemlélni fogod le-tiporva,
Sött ál-orcza alatt czélokat érni vele.

(Folytatása következik.)

Jövő Szombaton azaz január 25kén **Laborfalvi Roza** kisasz. javára *Souvestre* Emilnek, *Kazinczy* Gábor által forditott

Dus és Szegény

czimű 5 fvsos. drámája bérszünettel először fog adattni; jótevői méltányul az ikervárosi t. cz. közönség becses figyelmébe ajánltatik, mivel az erényel párosult müvészi ipar, mindenkor és mindenüt méltó a' lelkes pártolásra.

Pest 1840. HASZNOS MULATSÁGOK. 8ik szám.
Szomb. Jan. 25én Első félév.

Költészet.

Ifjainkhoz.

(Folytatása.)

A' rosszat kelemes színbe meg festve találod,
Vagy mérges kígyót rejtve ölébe leled
Jól tudom, ez hogy nem fog kis fájdalmat okozni;
Hogy ha kivált szived tiszta egébe' leend:
Ám, de vigyázz, hogy rényed kisértetbe ne jöjjön,
Vagy haragot már most emberi nemre ne vonj.
Gondold meg, mindig vala meg hódolni törekvő
Szív rénynek, 's voltát nagyra becsülni tudó.
Rényt ekkép ismerni, szeretni, követni iparkodj'
Jókor, hogy könnyen semmi veszélybe ne ess.
A' rosszat gyülölnöd kell maga rosznak okaért,
A' jót kedvelned, rénynek akarja becse.
Bosszút félve ki a' rosz tettet szokta kerülni,
Nem szeret az szivből, 's roszra is ujra hajol.
Ah! ne feledd, hogy az ártatlanság dísze korodnak,
És hogy erős paizsod minden időre lehet.
Minden lélekkel törekedj fenn tartani azt hát,
'S ellenfélével víni tanulj idején.
Kezdete lesz bátor tövisekkel hintve koronként;
Lenni de fog később rajta haladni gyönyör.
Edzd szived', hogy semmi gonosz ne ijessze hatalma,
Melly ifju élted' vonna borúba egét.
Élj; de csak úgy élj, mint minden perczben kimulandó,
'S úgy végezd dolgod, mintha maradna örök.
Emberiséget öleld mindig hő 's tiszta kebellel,
Mellynek ten magad ís része vagy Isten előtt.
Senkitsem vess meg, legyen az bár milly nyomorúltan,
Mert gyakran nyomorúlt ritka erényre mutat.
'S igy ha szegényt valahol látnál elhagyva heverni,
Ezt sajnáld, 's kezedet nyujtani elne mulasd.
Társul végy keveset, hozzád mindenbe hasonlót,
Így fordulni hová lesz ha tanácsot akarsz.
Annak, mindenhol magad óvd, latszatni, mi nem vagy,
Mert ha világra jövend orcza pirulva leendsz.
Légy őszinte, igazságnak kedvelte barátja,
Igy híred' mezejét ujra nagyítni fogod.
Emlékezz. hogy csúnya dolog mást meg hazutolni,
Vagy bár milly módon tőrbe taszítni, tilos.
Fátyol alatt jelenik meg szégyen nélküli, czél csap,
És őszinte gyanánt alnok eszű csalogat.
A' mi csak ártalmas, legyen az bár kedves előtted,
Mindenhol, 's mindig futva kerülni siess.
Hogy ha pedig jót látsz. tegyed azt, bátor nehezedre
Lenne, csak igy látszol hajlani üdvöd után.
Ekkép jó, 's nagy után szomjat forralj kebeled'en,
Szebbre jövendőt igy fogja vezetni utad.

(Folytatása következik.)

A' Dunántuli ref. kerület elemi iskoláiról.

Sebesen haladó korunk egyik fő kivánalma, 's buzgó törekedése levén a' nép-nevelés; — tudván azt is, hogy édes nemzetünket álomba ringató sírjából semmi sem költheti úgy fel, mint a' még gyenge bimbójában minden jóra könnyen hajtható sarjadék testi lelki tehettségeinek czélszerű kifejtése, ennél fogva a' tanítás, és nevelés alapjának — melynek az elemi iskolában kell történni — a' lehető legjobb módoni megvetése: szorgos igyekezettel törekedett ki keresni a' választmány*) mind azon eszközöket, — mellyek azon czél eléréséhez közelebb vezetnek: ennél fogva javasola. —

1. *Az elemi iskolák igazgatására nézve.*

a) Minteddig, úgy ezután is legközelebbi 's közvetlen felvigyázója legyen minden gyülekezet iskolájának a' helybeli lelkész, — kinek azért szükség minden nevelés tudományi ismeretekkel felkészültnek lenni, — az iskolát minden héten legalább kétszer megnézni, — a' tanítót tanácsadásával vezérelni; 's a' hibákról az illető felügyelők, 's látogatók előtt jelentést tenni 'stb. — További felvigyázó. —

b) A' helybeli ekklé'siai elöljáróság, melynek a' lelkésszel kezet fogva rendeltetése az iskolákra nézve a' tanításpénzt, 's mindenféle tartozást mi a' tanítót illeti beszedetni, hogy annak beszedetésével a' tanító semmi kedvetlenségbe ne jöjjön, — a' nemfizetőket az elégtételre bíróiképp is kénszerítni, — a' tanítok jövedelme javitását mindenféle képp előmozdítni, — az iskola épületét 's környékét czélszerűn feltartani, — az iskolákat a' mikor csak lehet a' lelkészvezérlése alatt megnézni, — a' mulasztó gyermekek' szüléit, vagy kik azokat iskolába járatni nem akarnák felszólítani, 's az illető megyei megkértt hatóságnak bejelenteni; — az iskola minden kölcségeiről az egyházvidéki felügyelöknek számolni 'stb. —

*) Tisztelet jelcül álljon itt a' nevelési valasztmány névsora: „Tettes Halász Sámuel t. b. egyházi gondnok, egyszersmind elnök. Tettes Eőri Szabó Gábor egyházi gondnok, Morocza Dániel tb. — Zsoldos Ignácz Veszprém megyei főjegyző, m. tt. r. t. Tarczy Lajos m. tt. l. t. — Széki Albert, és Bocsor István választmányi jegyző, Pápai főiskolai oktató urak, — és a' háromszor koszorúzott Heténi János lelkész úrnak egy nevelés tárgyában be adott kis munkája. —

c) Gondolóra vévén milly bajjal 's fáradsággal jár az iskoláknak az Esperes urak általi megszemlélése, — tudván azt is, hogy mentűl gyakoribb a' látogatás annál több foganatot igér; többszöri látogatással pedig az Esperes urakat, kiknek a' pápi ügyekkel ugy is elégbajok van terhelni nem lehet: jónak látja a' választmány, hogy más egyházkerületek, és némely Esperestségek példájára minden egáházi vidékben tétessenek iskolai felügyelők vagy inspectorok világiak és egyháziak legyenek, 6—8 gyülekezet iskolája adatván egynek egynek keze alá.—Ezen felügyelők, mint a' neveléshez és tanításhoz értő, 's annak ügye iránt buzgó lelkesedéssel viseltető férjfiak éppen nem lennének az Esperestségi hatáskör előítéletére; mert az Esperes urak egyházi látogatásukkor szintúgy megnézhetik az iskolákat, mint eddig, az iskolai jegyzőkönyvet is megnézik, abba ott létek idejét feljegyzik: sőt a' felügyelőkre felvigyáznának, vallyon megbizott hivatalukba eljárnak e vagy nem? — Ezen felügyelőknek dolga legyen: „a' rájok bízott iskolákat legalább minden év nagyedben egyszer meglátogatni, — a' közvizsgálatokon jelenlenni, — az elő menti lapokat (informatiókat) beszedni 's az illető tractusra beadni, — az iskolák mindennemű állapotjáról, 's tanitókról az egyházvidéki gyűlésen jelentést tenni, 's észrevételeiket, a' tanitás javításróli tanáttsaikat szinte az egyház vidékkel közölni, — iskolai szemlélődésükkor különösen az iskolás gyermekek mulasztásairól ismeretet venni, 's végire járni, ha vallyon bejelentettek e vagy nem a' makacs szülék a' megyei hatóságnak, mi ha nem tétetett, annak végre hajtását eszközölni, a' tanítás javíttása feletti tanácskozás végett egy egy tractusbelieknek öszve ülni, — az iskola tanítók ajánlására 's tételére némű befolyással lenni 'stb. Kevés azon költség és napi dij, mely ezen felügyelők fáradsága némű jutalmazására kívántatnék, 's úgy hiszi a' választmány, hogy ezen kölcséget minden egyházvidék ezen szent ügyre, iskolai javittásra örömest fogja áldozni.

2. *Az elemi iskolák felállíttására 's épületeire nézve.*

Tudván azt, hogy mily nagy, 's a' népnevelést akadályozó hiány több helyeken iskolák nem léte: ajánlja a' választmány N. Veszprém Vgye példájára — hogy minden ollyan helyeken, hol legalább 20 tanítandó növendék van, nyilvános iskola állíttassék, még pedig czélszerűen épitett hajlékkal és környékkel. — Épittessék e' végre egy elegendő terjedségű (70, 80 gyermekeknek mintegy 680 □ lábnyi) és világosságú, egésséges levegőű, csendes, test gyakorlatoknak való, 's jádzó hellyel, kertel, — a' tanító számára elegendő lakó szobával, 's a' tanítványok számára egy vagy hol többen vagynak 2—3 szobával ellátott épület, melly mindég tiszta, ki szellőztetett legyen. Az iskola ház építtése tervét mutassa be a' gyülekezet az Esperességnek, vagy az illető iskolai felügyelöknek, kiknek jóvá hagyása legyen sinórmértéke az ujonnan épittendő vagy javittandó épületnek. — Figyelmeztessenek az olly gyülekezetek, a' mellyekben most rossz iskolaházak vagynak azoknak czélszerű kijavittására, 's különösen egésségessekké tételére. — Óhajtható, hogy bár mindenütt, egésséges, világos, tágos iskolák volnának, téres udvarral, kerttel. —

(Folytatása következik.)

A' typographiai gyors-szedő és szétrakó gépnek.

(Folytatása.)

A' minta-gép előlegesen csak cicero-typussal teszi mutatványait, de a' gépezet szerkezetéből látható, hogy egy és ugyanazon géppel akármelly nagyságu typusokat tökéletesen szétrakhatni. E' gép, mint mondám, lakásomon már működik, 's igy az eredmények — bár nem teljes kiterjedésben — szemmel láthatók, kézzel tapinthatók. Gyorsszedő minta-gépemmel még illy tetemes eredményeket nem mutathatok ugyan, mivel egy teljesebb gépnek kiállitása saját pénzerőmet most felülmulja: de mégis láthatni már itt is a' dolog lényegét, láthatni az igéret teljesülendésének zálogát, 's azért elég legyen itt csak a' következő, általányos vezéreszméket ajánlanom minden gondolkodó műbarát figyelmébe.

Elvül tartván mindenkor szem előtt, hogy a' szedés gyorsítása kulcsát a' typusoknak — mellyek most egyenkint vétetnek föl 's rakatnak össze — fölszedése és összerakása gyorsabbításában kell keresni, a' többi typothetai bibelődéseket pedig, akar a' szedő akar az oszlopozó munkaköréhez tartozanak, habár kikerülhetlenek, mellékes dolgokul tekinteni, fenhagyván azoknak utólagos elvégezhetését: a' feltalálónak eszmélkedése eleitől fogva oda vala irányozva, hogy egyszerre több typus szedessék fel és rakassék össze; 's ez a' feltalálónak sikerült is. Minta-gépjében már *tettleg* valósítva láthatni azt, hogy általa egy másodpercz alatt legalább 3—4 typust állíthatni össze, mi a' szedés gyorsaságát már is iszonyú fokra emeli, minthogy minden masodperczre csak 3 typust számlálván, a' 16,000 illy jegyet magában foglaló cicero-ív 5333 $^{1}/_{3}$ másodpercz, vagy 1 óra 28' 53", kerek számmal 1 $^{1}/_{2}$ óra alatt állíttathatik össze. Ide foglalván már az igazítás (Justirung) és egyéb mellékes munkákra

— noha azokra a' gép szerkezetében is teljes figyelem van fordítva — legbővebben számítható időt, a' feltaláló teljes biztossággal állíthatja, hogy egy tökéletesen fölkészült gyors-szedő gépe mellett egy cicero-ivet legfölebb 3 óra alatt mindenkor összeállíthatni.

Ugyde ezen munkát eddig egy szedő csak 15—20 óra alatt végezhette, következkészkép a' gyors-szedő gép ugy áll a' kézzel szedőhöz mint 1: 5, azaz mit eddig 5 szedő végzett, azt ezentul a' géppel egy szedő végzendi. 'S ezenkivül a' gép szerkezetének rendszere a' vele bánó szedő ügyességének 's gyakorlottságának is a' legszebb 's legtágasabb mezőt nyitja, ugy hogy ha valaki a' géppeli bánásban igazi virtuositást szerez magának, a' szedés imént említett gyorsaságát 4szer, sőt 5ször annyira is emelheti!

Igen jól tudja a' feltaláló, hogy mindez sókak előtt hihetetlennek, kivihetlennek fog tetszeni; nem is lehet különben, mig az ember azon, conceptiójában egyszerű, de részleteiben ezer felé ágazó és dolgozó gépezetett, melly által e' kivitel lehetséges, legalább főbb működéseiben nem látta, 's az eredményekről saját tapasztalás után meg nem győződött. Részéről csak azt nyilványítja még alulirt, hogy' a' könyvnyomtatásnak semmi föltételeit sem mellőzte el gépterveiben és számolásaiban, 's hogy e' részben *Haspe* Buchdruckerkunstja szolgált vezérfonalaul. Hat évi fáradságos és nem kevés áldozatokkal párosult munkájába került e' közhasznú 's előre felszámíthatatlan következésü terveinek annyira létesítése, mennyire azt mostani minta-gépeiben mintegy körrajzban vagy puszta vázolatban láthatni; 's a' mit lelke legforróbban ohajt, az hogy illynemű, tökéletes gépeknek, mellyek a' könyvnyomtató intézetekben azonnal használhatók lennének, kiállitására értelmes és buzgó részvevők hathatós pártolása által gyámolitassék!

Hozzávető számolás szerint egy tökéletes, egyszerű szétrakó-gép kerülne a' vevőnek 400, kettős ugyanollyan 5—600, hármas 6—700, négyes 7—800 pengő forintjába; egy egyszerű gyorsszedő-gép pedig (melly 4 féle nagyságu typusokat szed) mintegy 1500—2000 pengő fotintjában. Valójában olly olcsóság, millyennel hasonló haszon és eredmények mellett alig dicsekedhetett még valaha találmány.

Legelsőben is a' szétrakó-gépet szeretné alulirt tökéletességre hajtani, azért, mivel az ebben már eddig is nyert eredmények tetemesen könnyitik a' kivitelt, 's mivel ehhez a' bizodalom már most is elegendőleg meg van alapitva, miután egy résznek munkálatait 's eredményeit látván, senki sem kételkedhetik az egésznek, melly csak az eddigi gépezet ismétlése, sikeréről sem. E' szétrakó-gép tökéletességre hajtásához alulirtnak 600 pengő forint előleges költségre, illetőleg kölcsönre, vagyon szüksége, 's e' summát vagy egy nagylelkű Maecenastól, millyenek hazánkban olly igen nagy számmal találtatnak, vagy egy a' vállalathoz társképen járulni akarótól várja. Az elsőnek, mihelyt a' gép előállítva lesz, a' nagylelküleg kölcsönzöttet forró hálája mellett térítendi vissza az alulirt, önkint értetvén azon belső jutalom, mellyet illy közhasznú 's nagyszerű vállalat előmozditása a' nemesebb kebelnek nyujt; — a' második mindazon biztositást találhatja alulirtnál, mellyet egy *bizonyos* hasznot és nyereséget igérő vállalattól csak kivánhat. — Ügyes kézmüvesek segitsége mellett e' gép három hónap alatt teljesen előállittathatnék.

Utóbb a' gyorsszedő-gép kiviteléhez fogna az alulirt. Szétrakó-gépe nagyobb bizodalmat fogna ez iránt is gerjeszteni 's igy a' kivitelt könnyiteni; ámbár sikeres és bizonyos gyámolitás mellett alulirt még örömestebb látna először a' szedőgép kiállitásához; mert a' szétrakó-gép is más alakot nyer, ha önállólag használtatik a' nyomtató-intézetben, 's mást nyerne akkor, ha a' szedő-gép egyik lényégi része gyanant épitethetnék.

Mindezek iránt bővebb felvilágositásokat adhatok szóval, saját lakásomon: Dombutcza (Berglgasse), az academiai épület mögött, 135 sz. alatt, 1ső emeletben, hol mintáim is láthatók. Leveleket bérmentve kérek ki. Pozsony, jan. 5. 1840.

(Hir.) *Kliegl József.*

Bolognai iskola festvényei Bécsben.

(Folytatása.)

2.) „Lucretia“, vászon festvény 3'—4" magas, 's 4'—4" széles, Cantarini dolgozata. A' kevély Tarquiniusok, rablásra kiszemelt beütésénél Ardeaba, nem hibáztanak a' Romaiak táborában tobzodó vendégeskedések sem. Egykor éppen összegyülekezet vala Sextus Tarquiniusnál, midőn könnyelmű beszélgetések között, saját nejeikre fordult a' szó, hol természetesen kiki a' magáét, a' mennyire csak lehete, magasztalá. Lucretia többségének bebizonyitásául, Collatinus, e' nőnek férje, felszóllitá Sextust, vele azonnal Collatia-ba lovagolni, 's a' nőt véletlen meglepni, melly szerint viseletét a' legbiztosabban megitélhetni. E' javallat elfogadtatott, 's késő éjjel ők ketten Lucretia szobájába léptek, kit szolgaleányai között találtak, foglalatoskodva. Lucretia-ról tehát a' mondott bebizonyult; annak delisége 's erénye azonban Sextusnak, mint bujavágyónak szivében mély tisztelet helyett, vétkes kivánságot

vezetett életbe. A' férfiak ismét visszatértek a' táborba; nehány nap mulva azonban Sextus titkon ment Collatia-ba. O vendégiesen fogadtatott; midőn azonban éjjel, már mindenkit mély álomba merülve lenni látott, ekkor gyilokkal ellátva. Lucretia szobájába lopódzott. Ő felébreszté az aluvót, gyalázatos czélzatának kinyilatkoztatásával; Lucretia undorodással utasitá őt vissza, 's ennél fogva sem siránkozása, sem fenyegetődzése a' rögtön halállal, nem volt képes a' nőt megrendítni. Midőn végre a' nyomorult arra esküdött, hogy a' nő 's házának becsületét is megbecstelenitendi, egy megfojtott rabszolga testét pedig mellé fektetni fogja, 's hogy aztán mint paráználkodókat, a' kiket ő t. i. megölt vala, mutatandja-be férjének, — 's midőn ő a' fenyegetődzéshez még erőszakot is tőn: ekkor búsan hagyá őt oda geniusa. — Alig távozott-el Sextus, a' midőn már Lucretia Romába 's Ardea-ba külde sürgönyöket, 's atyját 's férjét siettetve kivanta magához azon megjegyzéssel, hogy valamelly borzasztó eset ment-végh hez a' háznál. Megjelentek azonnal mindketten, egy egy baráttól kisérve. Lucretia elbeszélé nekik a' történttet, 's megesküdteté őket, e' gyaláztatást megboszulni, erre kardot rántott, 's átszúrva szivét, kiáltá: ha ment vagyok is a' bűntől, a' büntetéstől ment nem akarok még sem lenni! — E' borzasztó tett következései, 's miképp dült halomra a' királyság, 's hogy aztán consuloktól kormányoztatott, — ezt a' romai történetben olvashatni.

Cantarini ecsetje itt azon momentumot rajzolja, midőn Tarquinius, Lucretiát e' szavakkal riasztja-fel álmából: halnod kell, ha kiáltani merészelsz. Lucretia egy deli, nemes alakzat, a' rajzban 's a' tartásban méltán érdemes Domenichino-ra. Sextus ellenben a' közönséges bujavágyó, kinek arczulatát semmi nemes érzés nyomdoka, hanem csak gyalázatos kivánság vágya éltet-fel. A' colorit részéről az, mi benne érdemteljes, ott a' kevessé téglavörös carnatiótól háborgattatik; egyébiránt sok erő van benne: a' reflexek, 's az átmenetek puhasága 's hévsége e' müvész mester kezét árulják-el, kinek műdolgozatai: majd Domenichino-éival, majd Guido-Reni-éivel cseréltetnek-fel. — A' cs. galleriában van tőle: 1) e' most megirt Lucretia: 2) egy ülő Sybille, ki előtt egy Genius áll, irástekercsel.

Cantarini Simon, il Pezarese, 1612-ben született Pezaroban, Guido Reni tanitványa volt, kihez ő nagyon közelít; tőle vannak ezentúl rézmetszvények, 's 30 radirozott tábla.

3.) „Mária tisztulása", vászonfestvény 10' láb magaz, 's 6'—7" széles, Guido Reni dolgozata. Ez egy méltán pompás, 's gazdag találmány. A' festvén közepén térdel Mária, imádkozva emelve-fel kezeit, 's tiszteletesen lesüllyesztve pillantatit. Simeon, a' főpap, örömtelve tekint az égfelé, hogy a' Jézus istengyermeket, kit ő karjaval átölel, szentelje-meg. Joachim és Anna, annak bal oldalánál állanak, sz. József a' jobb oldalon, ő mellette pedig egy fiúgyermek chorus-ingben, gyertyával. — Jobb felül a' szinelőben van egy gömbölyű asztal, 's azon egy csésze 2 gerliczével, a' mellyeket egy kis, zöldöltözetű fiú, tiszta gyermeki örömmel szemlegél. Ezen alak, mindég kedvencz tárgya volt a' műértőknek 's a' műbarátoknak. Egy a' másik oldalon térdelő leány is, egy pár galambot hoz áldozatul; közelben van még egy asszony, hihetőleg a' hajadon anyja, 's végre hátul 6 más személy, ajtatos helyezetben. Az oszlop körül, a' magas rangú pap mellett van egy zöld függöny vetve, 's a' szinfenék, boltfolyosókból áll. — Maga a' festvény, a' művész második periodusába tartozik; mellyet mint tudva van, fény, árnyéktalan szinezés, kedveltető 's tetszetes bánás, — charakterizálák vala.

(Folytatása következik.)

Statisticai adatok:

Lengyelországban jelenleg, a' legújabb jegyzetek szerint, 4,298,962 lakos van. Ezek közzül városon laknak 956,928: falun pedig 3,342,-034. A' nemesség 282,420 egyénből áll. A' más rendü lakosság közt számlálnak 3,467,791 keresztényt, 411,307 zsidót, és 342 mahomedánust. E' mellett Varsó népessége 132,102 személyre megy. — Egy városi lakosra tehát esik $3^1/_2$ mezei, egy nemesre $13^1/_2$ más rendű egyén, egy zsidóra $8^1/_2$ keresztény. — Finnországban 1,397,149 lakost számlálnak; közülök Luthert követi 1,361,107; az orosz-görög egyházhoz pedig 33,038 tartoznak. — Mondják Lengyel országban Statisticai hivatal alapitása van szándékban, illynemű intézet az igazgatóságra kétség kivül igen szükséges, mert ez által a' kormány utmutatást kap, melly a' törvényhozásnak alapúl szolgálhat.

Statistikai jegyzet.

Neumann professor „Grundriss zu Vorlesungen über Laender- und Völkerkunde" czimű, csakmost 1839 év megjelent munkájában, a' föld egész népességét tizenkétszaz miliomra teszi. E' közül

Ázsia számlál	. . .	690,000,000
Europa „	. . .	250,000,000
Afrika „	. . .	140,000,000
Amerika „	. . .	60,000,000
Oceania „	. . .	60,000,000
Összesen		1,200,000,000

Ázsia népessége a' szerző nézetei szerint minden statistikusoktól igen csekélyre tétetik, mivel a' chinaiak hivatalos adataiban igaztalanul kételkednek.

Pest 1840. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 9ik szám.
Szerda Jan. 29én *Első félév.*

A' Dunántuli ref. kerület elemi iskoláiról.

(Folytatás.)

3. *Az elemi iskolák tanitóira nézve.*

a.) Keserü tapasztalással vévén észre a' választmány, milly nagy fogyatkozás mostani nevelésünkben sok iskola tanitónak pályájára éppen nem készülése, a' tanitáshoz nem értés, növendékekkeli bánásban járatlanság, 's látván naponként azon megsirathatatlan károkat, mellyekkel a' minden ünnen öszveszedett- vedett tanitók árasztják el a' magyar iskolákat, és keserítik a' magyar szüléket, kik legdrágább kincsöket, a' magyar hon fejlő reményét — a' sokszor csak élhel halás elkerüléseért tanitóskodó emberekre kénytelenittetnek bizni: forró kebellel ajánlja a' választmány, hogy: —

α) Miután Pápán felállíttatott egy nevelés-tudományi tanitószék — melynek éppen czélja jó tanitókat készíteni, és mihelyt ez egy pár év mulva, jó karban áll; — senki, se rendes, se segédtanitónak felne vétessék, mig a' nevelés tudományi pályát Pápán, vagy más hasonnemű intézetben el nem végezte, és előmeneteléről a' nevelés nyilvános oktatójától bizonyítványt nem mutathat elő. — Illy tanitó-képző intézetnek vagy Seminariumnak mentül nagyobb kiterjedésbeni felállítása milly fontos és bőv hasznot igérő legyen, mutatja a' népnevelésben előképül szolgálható Németország. — Elismeri ugyan a' választmány, hogy nagy feladat mostani helyhezetünkben illynemű 's külföldi formákra alakult intézetnek a' maga tellyes tökéletességében létrehozása: ám de, ha meggondoljuk lelkes pártfogóink bőkezüségét, a' melly mindenütt felébredt nemzeti közszellemet, melly népneveléstől függeszti fel a' hon boldogságát, — eddig soha még illy erőben nem tapasztalt lelkesedésre, 's áldozatokra gerjedvén; — ha meggondoljuk a' közvéleménynek hódolni szokott buzgóságot, melly egyszer átlátandja, hogy még mi illy intézetekben nem készitjük tanitóinkat, addig kénytelenek leszünk eltürni, ha protestánsi elvünk ellenére a' nyilvános nevelésben, nem csak az hogy nem haladunk, hanem hátra megyünk: ha meggondoljuk, hogy egyház kerületünk (Superintendentiánk) pénztára mindég nyitva vólt főiskolánk szükségei fedezésére: mind ezek — 's még egyebek — boldogabb reményre költnek fel bennünket, — és bíztatnak néptanitó intézeteknek mentül nagyobb kiterjedésbeni felállít ására, és azokban mentül ügyesb tanitók készítése felől — Továbbá —

β) Egy másik akadály lévén a' czélszerü tanitásban, a' tanitványoknak egy tanitó keze alatt nagy számmal léte, melly a' legügyesb tanitót sem engedi sikeres elő menetellel munkálódni: ajánlja a' választmány, hogy mihelyt nyolczvanon felül van valamely iskolában a' tanulók száma, a' rendes tanitó mellé fogadtassék egy, vagy a' még nagyobb számhoz képest több segédtanitó (praeceptor). — Ezen segédtanitók ellátva kosztal szállással, 's egy évig legalább 30—32 pengő forintal, ezen hivatalban maradjanak mind addig, míg rendes tanitói hivatalra hely nem nyílik, a' mikor az egyházi igazgatóság 's gyülekezet megegyezésével annak rendes tanitójává lesznek. Mivel szorosan megkivántatik — mint fellyebb mondatott — hogy senki segédtanitó ne lehessen, míg a' nevelés nyilvános oktatójától neveléstudományi pályája elvégzéséről bizonyítványt nem mutat; a' segédtanitóság ezen megszoritás miatt félesztendős — mint eddig — nem lehet. Mert ha a' főiskolából, el végezvén ott tanulását végkép elköltözik; többé fél év után vissza nem mehet —, hol élne hát nyáron? — Még eddig a' segédtanitóság fő iskolánkban csak a' tanulhatás folytatására öszveszerzett segedelem volt: de nem lehet azt már most tekinteni. — A' segédtanitóságoknak is hat esztendősöknek kell lenni, a' nyáron való tanitás tekintetéből is. Ugy kell ezt nézni mint káplánságot, rendes hivatalra való előkészületet.

γ) Mivel a' tanitó készületlensége abból is ered, hogy szükséges 's czélszerű kidolgozott kézikönyvei nincsenek: készittessenek illy kézi könyvek, külön a' tanulók, külön a' tanitók számára, — melly utóbbiak az anyagon kivül annak tanitása módját is magokban foglalják. — Ezen tanitók számára irandó könyvek közzül egyet, vagy több tanitó esetében többet vegyen meg a' gyülekezet saját kölcségén a' tanitók használására, a' mi által mind a' tanitókon segitve lesz, mind a' gyülekezetnek lassankint egy kis könyvtára leend. Addig is mig illyen alkalmasabb könyvek lennének, ajánltatnak Varga János, és Edvi Illés Pál munkáik. —

b.) A' millyen akadályozója a' készületlenség, sok tanítványnak egy tanito kezére bízása, 's kézi könyvek nem léte, a' tanítás czélszerű vivésének: olly vagy még nagyobb akadály ebben a' tanitók külső állapotjának rosz léte. — Tudván azt a' választmány, hogy ha tanitóinktól szorgalmat és buzgóságos készületet kívánunk, nekik

illő jutalmat, illő fizetést kell adnunk, 's egy mívelt emberhez illő karba kell őket helyheztetnünk; tapasztalván azonban, hogy sok helyen tanítóink fizetése egész az alig élhetésig van süllyedve: hathatósan ajánlja Nemes Veszprém megye lelkes rendeivel kezet fogva —, hogy a' tanitók öszves jövedelme, legalább száz pengő forintra mindenütt felvitessék (ebbe értvén a' termesztményekbeli járandóságot is) 's hol ennyi nincs még eddig, igyekezni kell minden módon azon, hogy legalább száz ezüst forint fizetés legyen; de ha annyi nincsen is, azért mégsem kell ám megtagadni a' tanító vitelt és tartást. — Ezen vagy illetőleg 's kétség kivűl több helyeken nagyobb summának elő állítása eszközöltethetik az által, hogy minden tanítvány a' termesztményekbeni adásokon kívűl évenként legalább 1 váltó forintot fizessen az előljáróság által beszedendőt, — de a' tehetetlen szegények semmit sem, azok helyett a' gyülekezet pénztára, vagy vállalkozott gazdagabbak tévén a' tanítónak eleget; — továbbá hogy a' mostani váltóbeli fizetés ezüstre emeltessék, — hogy ne csak azok fizessenek kiknek gyermekeik vagynak, 's iskolába járnak, hanem azok is kiknek nincsenek, de ezek a' tanitónak csak a' tanítás pénzen kívűl adott fizetésében, hogy azok kik gyermekeiket iskolába nem járatnák büntetésül két annyi tanítás pénzt fizessenek mint rendesen; — hogy a' földes uraságok vagy illető közbirtokosok megkéressenek, hogy országunk törvényei által czélzott fél jobbágy üléseket a' tanítóknak kiadni szíveskedjenek, és az abból uradalomnak járó csekélységet is nagylelkűen elengedjék. — A' tanításpénz mind a' tanitónak fizettessék fertályonként, sött pedig, ha van, a' segédtanítónak is: mert sokszor egyik vagy másik tanítványát még éretlen korában is előbb vinné, csak hogy az ő tanítványai száma szaporodván fizetése is szaporodjék. A' halott, 's bucsúztató pénz is a' rendes tanítóé. —

Mindezen rendes fizetés mellett óhajtaná a' választmány, hogy a' magokat ki tüntető tanitók jutalom díjjal tiszteltessenek meg. De erre semmi forrást, hanem ha a' szíves pártfogók nagylelkűségét nem tudván mutatni, azt bátor ajánlani, hogy a' magokat kitűntetők a' nevelési választmány által ajánltassanak a' főtiszt Egyházkerületnek, melly őket maga megelégedése kinyilatkoztatásával, szorgalmuk megdicsérésével, 's a' legjobb nyilásokra ajánlásokkal örvendeztetné meg. Ezen érdemet méltányló levél mellé valamely érdemjelet vagy díjt az egyház kerület pénztárából csatolni — ha kerülne — a' tanítókra nézve még buzdítóbb lenne. —

Elaggot, vagy tehetetlenekké lett tanítóinkra nézve pedig czélszerűnek látja a' választmány minden tractusban egy a' még szolgálatban levő erőteljes tanitók által egybe adandó csekély summából alakittandó „takarék pénztár" felállítását, valamint a' tanítóknak arra serkentését, hogy az életbíztosító társaságoknak, millyenek vannak Pesten, Fehérvárott, Győrött, Pozsonyban 'stb. maguk, nejök, és gyermekeik életét annak szabályai szerint fizetendő pénzöszveggel biztositni a' mennyire lehet elne mulassák. —

c.) A' tanítóságtól a' harangozás, mint ezen hivatalhoz illetlen foglalatosság, és jegyzői hivatal egyátaljában választassék el, mihelyt valamelly gyülekezetben készen van a' legalsó száz pengő forintnyi fizetés. —

d.) Köteleztessenek a' tanítók mind télen mind nyáron iskolát tartani, 's naponként legalább 6, — nyáron 's dologidején legalább 4—5 órát tanítni. Nem akarja ez által a' választmány a' tanítók munkássági körét határok közé szorítani, és a' gyermekeket a' kijelelt órák elteltével az iskolából kizárni; sőt inkább azt ajánlja, hogy különösen falun, hol a' szülék több izbeni távol léte miatt a' gyermekek csavargókká könnyen lennének, maradjanak kivált a' kissebbek az említett órákon kívűl is az iskola háznál a' tanító felvigyázása alatt, ha mindjárt az időt ott jádzással töltenék is el, hogy ezen intézkedés néműleg kipótolni láttassék a' soha eléggé nem ajánlható „kisded óvó intézeteket". Továbbá kötelessége legyen a' tanitónak az iskolai fenyítéket szigorún fentartani, de kegyetlenség 's embertelen veretés nélkűl, a' mulasztásokat egy a' végre készített naplóban szorgalmasan feljegyezni, 's minden hónap végével a' lelkésznek megintés végett bejelenteni, ki ha mulasztásoknak a' szülék okai, azokat a' helybeli Elöljáróságnak beadja, 's ez megbüntetés végett az illető fő vagy alszolga biráknak.

(Folytatása következik.)

Dunapartyról.

Ex ore et verbis tuis judico .... nequam!

Pest 18. jan. Midőn örülénk Schodelné 's véle Pozsonyba kirándult dalszínészek szerencsés visszatérésén, még azon nap epés itallal keserite minyájunkat kik a' nemzeti miveltség és kifejlödés józan érzelmében gyönyörködünk Dunaparty czinicusnak, vagy is nem görögül hanem magyarán mondván mardosónak a' Hirnök 5ik számában alacsonyitó criticája, mellyel müvészi előmentekben kitüntetőkép gyakorlott, nekünk pedig a' nélkül, hogy Őket szomszédink szellemében pegazusi elragadtatással Thalia muzáinak, vagy héjjázó apothesissal olympusi Nymphákat

(Istennőknek) is elneveznénk, felette kedves 's becses személyöket a' józan criticának színét vesztve kémélletlenül érdeklette, önkényszerinti javallatát, roszalatát egybe bonyolitva úgy elő terjeszté, mint az olyan biró, ki egyenes utjától eltérvén andalgásában bevádlottát ugyan azon egy tettiért jutalmazni, de egyszersmind büntetni is készlévén, már ezzel valódi bíróságot eszközleni megszünik.

Tulajdon szavai: Schodelné jelesen énekelt — — Trillái nem voltak egészen tiszták.

Hát hogyan énekelhetett jelesen ha trillái nem voltak tiszták? de ha valóban nem lettek volna is tiszták, lehetett e? jelen körülményekben azt hiánynak tulajdonitani, midőn a' szörnyü hidegekben három napi utazás után, — ki sem pihenve — azonnal a' szinpadra fellépett.

Dicséreteket ugyan, de nyomban személyi kissebbitést mondanak Dunaparty szavai: a' másik felvonásban, ugymond, zajgó éljen és tapsal fogadtatott ——— Teste és feje rángatódzásai melyek esthetikai izlés nélküliek valának, oly igen igen kellemetlenül hatottak a' nem túlzólag érző, nem vakon buzgó hallgatókra. Itt az orbiliusi zsarnok, Dunaparty, kedvelt szinésznőnk mellett még a' hallgató publicumot is — kire a' theatrumi critica, és ennek joga semmiképp sem terjedhet — hatalmasan veszszőzi, és korbácsollya mint hajdan India, Egyptom, és Izrael birái, kik jobbjokban ostort tartván ültek biraló székeikben. Vallyon csak illetlenségnek mondjuk e ezt? vagy méltóbban kórlátlan, és a' miveltebb emberiséghez nem férhető kicsapongásnak, itéljék azok, kiket a' felvigyázás közelébb illet.

Hát Schodelnének már másodszori szemire lobbantott hiányok, hogy t. i. Teste és feje rángatódzásaira, tulzásaira, esthetica-tlanságaira és öltözete sajátlanságára ismételve általa figyelmeztetett, nem e? már inkább gúny, mint criticai figyelem: midőn a' crisisnek csak itélő, nem pedig végrehajtó hatalma vagyon. De külömben is Vertumnus római istenség szellemével változó 's állhatatlan izlés, maradandó szabályt még e' világban a' ruházatra, annál inkább a' belső indulatok kifejezésére, vagy is személyes maga viseletre el nem fogadott, és miképen esztendők folytával egészen elváltozik, úgy minden éghajlatban, minden nemzeteknél, többnyire különbözik, a' mi a' nagy természet, vagy is teremtett mindenség leg főbb disze. Azért a' mi Dunapartynak Schodelnében nem tetszett, t. i. nekie tulajdon mozgásai (nem pedig rágalommal nevezett rángatodzásai) másoknak, ugymint valamennyi olaszoknak igen tetszett, kik magokat általa a' nápolyi előadás modjára emlékeztetteknek állitották.

Még nevetséges hasonlitással is de igazán és tulajdonkép csúfolással kivánná Dunaparty e' jeles dalszinésznőt hallgatóitól idegeniti, mondván: Ha valami izetlen és vissza rezzentő, az valóban Norma köpenye, melynek midőn két szélét megfogva a' szinen lépdele, akartalan is egy szárnyas egér eszméjét költé fel a' nézőben. Csúfot üzni, a' kinek megengedtetik, vagy elszenvedtetik, igen könnyü. Romaiaknál már e' világon Lucian — Olympusban a Momus, Julian császárnak könyve szerint még a' tulajdon isteneikből is csúfot üztek, azért igaz marad most is a' görög bölcseknek itélete, hogy a' tisztelet arra inkább, ki mást tisztel, mintsem aki tiszteltetik, háromol; igy ki mást csufol, az magát inkább csúfolván nevetségessé 's gyülölségessé teszi. Ezért a' Gúny istene (Satyr) régieknél legrutabb, és undokabb alakban bölcsen képezteték, hogy illy fertelmes eszmében magát tekintvén, kiki rágalmazó szándékától vissza rezzentessen.

Schodelné iránt oly kéméletlenül felszólani, — gúnyolni, — csúfot űzni — két magyar hazának kedvelt — söt nemzeti buzgóságaért felettébb tisztelt — gyakori hálaérzéssel több hazafiaktól megajándékoztatott, — nem csak külföldi hallgatóktól, de hazánkba jött idegen müvészek által is közmegelégedéssel nyilván dicsértetett dalszinésznét — illyen, mondom, müvészi és hazafiui érdemekkel tetézett — remek — itthon és a' külföldön ismért jeles hazánkleányát egy álorczás Dunapartynak alacsonyitani — nemzetünket kedveltjétől elidegeniteni akarni, több mint egy elengedhetlen merészség; ki még sokkal nagyobb bünhödésnek gyanussává is tette magát azzal, hogy Schodelné müvészi iparjának — a' mit ő ezernyi hallgatók vallása ellen nem tagadhat — kigunyólása által, kezdett pályajoktól többeket idegenitvén „a' nemzeti müveltség kifejlödésének, gyarapitásának, és terjedésének ellenzője lön. Mindenkinek azért, ki Schodelné iparjával fel élesztett 's folyvást buzditott müvészi előmenetelnek örvend, vagy buzog, — buzogni pedig minden jó hazafinak tiszte, tellyes joga van, söt kötelessége, hogy álorczával szinlett Dunapartynak, nyilvános és szin nélküli ellenpártja légyen.

Schodelnét kisérő három magyar dalszinészekett Felbér Mariát, Udvarhelyit és Erkelt ostora eleibe állitani, ha meg nem itélte, Dunapartynak szükségtelen volt különben, ha csak a' tőlök nem érdemlett pirulásra, mint valódi morális csigakinra (torturára) vonni és ismét elereszteni zsarnoki módon nem kivánta. Szavai ezek:

„Ezt (t. i. a' bőregér képzetet) az Adalgizáról (Felbér M.) elmondhatni, kinek szava éppen semmit sem rontott az egészben. Ha se javitott, se nem rontott: ezen critica, vagy is méltóbban gúny folytábau, eztet fölösleg volt előhozni, szinte úgy mint a' dicsérésben szükségtelen lett volna emliteni, hogy semmit sem javitott. Udvarhelyiről mondja: Állása a' pozsonyi szinpadon azért nehezült, mivel éppen e szerepben remekelni szokott Draxler után lépett fel. Ezen mondás, hogy nem crisis az bizonyos: de millyen tündér az értelme? ez valósággal bizonytalan. Sok szóval mégsem fejti ki világosan gondolatját, vagy inkább nem akarta, ne hogy a' mindennek tetszett Udvarhelyit gúnyolván, magát gúnyolja: azt pedig hogy a' német Draxlert jelesebbnek tartja: olvasójával csak láttatni, nem pedig nyilván ki mondani kivánta.

Szinte illyen tétovazók, de még csipőssebbek következő gúnyszavai: „Udvarhelyi és Erkel, úgy vélem, mivészi hirre és fényre nem vágynak mert azt magával sem hitetheti el D. hogy az Iró, mint p. o. Dunaparty maga, ezen figyelmeztetésnek irója a' tudós szerző nevére ne? egy supplens a' professorságra ne? — egy katona generálisságra ne? — egy mesterlegény, a' mesteri polczra ne? — és igy egy szinész, a' müvészi hirre és fényre ne? vágyjon.

Azonban egyszerre visszafordulván Dunaparty criticai machinájának, vagy is méltóbban nekünk utálatos büzü gözitől elragadtatott locomotivjának kerekei, az előbbeniekkel ellenkezőt emlit, mondván: sokkal roszabb Orovezot és Szevért hallott Olaszországban: ezt itt nálunk lévő francziak és olaszok is bizonyitották, állitván: hogy U. Orovezoban még a' majlandi la Scala szinházban is dicsérettel felléphetne.

Ohajtja tovább D. hogy *távol minden tulzástól, melly kiválólag a' szinészetre kártékony hatással van illetőleg méltányolva dalnokaink eddigi iparát,* hevitsük *őket a' haladásra, örülve a' tenyészetnek, melly pár év alatt is csak könnyen száradható gyökereket verhetett.*

Szint mutató, nem valódi ohajtása ez D., melynek valóságát ellenkező tettel megczáfolja. Hibákat, 's nem valódi hibákat nyilván szemre lobbantani — ezt ismételni — denevéri képzettel gúnyolni 's igy csúfot üzni — ugyan akkoron midőn hazafiak kissebbitetnek, idegeneket ha mindjárt tündér kifejezéssel is magaztalni — magyar szerénységhez szinte úgy nem férhet, mint D. jelen figyelmeztetésében kinyilatkoztatott 's végre hajtott szándéka, mellyel tárgyába vett szinészeket előbb arczúl csapdossa, utóbb pedig dicséreteivel csókolja, magasztallya.

Illyen tisztelettel bókol különösen Schodelnénak is ezen szavaiban: „*Nem hagyhatom emlitlenül Schodelné megtiszteltetését, kinek egy gazdagon meg aranyozott* (drága kövekkel ékesitett) *ezüst Sarlót adtak tisztelői* (illy irással: Pozsonyi országgyülésen lévő ifjuság tiszteletül 10 Januar 1840.) *melyel ohajtom sok érdemet, sok diszt arathasson, sarjadozó dalmezőnkön, figyelve már egyszer a' többszöri és több helyröli intésekre.*

Dunapartynak — bár akár ki legyen is álorczáját levontam és tulajdon szinét kimutatván, élek iránta már magamis hasonlitási joggal, Ezóp meséjének vad embere itéletét rosszalló, és egyszersmind javalló 's dicsérő, criticájára ruházom, ki utazó társán észre vévén, hogy elfázott tenyereit lehelletével heviti, de forró ételét is azzal fuvalja és hidegiti, meg undorodván, tőle el pártola, mondván: ollyannal élnie nem kivánna, a' ki hideget és meleget egyaránt szájából lehellene.

Szégyen valóban, és fájdalom! hogy magyar a' magyarnak imigy felelni tartozott, nehogy a' nemzet fejlödésének iparja visszarezzentessen — hogy a' serdülő magyar művészeket, egy magyarnak, más magyar büntetlen gúnnya ellen védeni kelletett.

Folyóiratok száma az ausztriai birodalomban.

Az 1840 évre szóló journal-jegyzék szerint jelenleg az ausztriai birodalomban megjelenik 36 politikai hirlap, és ugyan: 2 Bécsben, 2 Pesten, 2 Budán, 2 Pozsonyban, 2 Velenczében, 2 Prágában, 2 Lembergben, 2 Zágrábban, 1 Kolosvártt, 1 Brassóban, 1 Koronában, 1 Innsbruckban, 1 Brünben, 1 Graetzben, 1 Klagenfurtban, 1 Laibachban, 1 Linczben, 1 Salzburgban, 1 Troppauban, 1 Comoban, 1 Cremonaban, 1 Milanoban, 1 Mantuaban, 1 Paviaban, 1 Veronaban, 1 Zaraban, 1 Triestben, és 1 Roveredoban. Ezek közül 16 német, 11 olasz, 5 magyar, 1 lengyel, 1 cseh, 1 illyr, 1 oláh. — Nem politikai journal van 45 német, 38 olasz, 4 cseh, 3 magyar, 3 lengyel, 1 franczia, 1 latin, és 1 szerb. Megjelenik 27 Milanoban, 24 Bécsben, 11 Prágában, 9 Pesten, 4 Velenczében, 4 Lembergben, 3 Triestben, 2 Brünben, 2 Laibachban, 1 Budán, 1 Graetzben, 1 Klagenfurtban, 1 Innsbruckban, 1 Linzben, 1 Salzburgban, 1 Paduaban, 1 Veronaban, 1 Tridentben, és 1 Paviaban, összesen 96.

A' magyar szinésztársaság jövő Szombaton vagy is február 2kán Beethovennek, **Erkel** Ferencz karmester javára bérszünettel másodszor adandó

Fidelio

czimű operája iránt, az ikervárosi tisztelt közönség jó előreértesitetik.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 10ik szám.

Szomb. Febr. 1jén Első félév.

Kapisztrái Ferencziek Provinciájának ismertetése.

Kapisztrái Ferencziek tisztelendő társadalmának névlaistroma e' folyó 1840ik évre csinos rendezettel megjelenvén a' későkornak tudatul adja; hogy a' zárdai rendelmények szerint mindeu harmadévben társadalmi fő kormányzó (Provinciális) választtasson; a' mint is a' közelébb mult 1839ik év augustus 12en ezen provinciához tartozó húsz zárdai lgazgatók (gvardianok) Budán tartatott capitulumban összejövén, annak következtében Provincialisnak elválasztatott ama tündöklő erényeiről kedvelt főtisztelendő *Kirchmayer* Dominik, előbb a' posegai zárda guardiánja; kinek közönséges lakása van Budán az úgy nevezett országuti kapisztrai Ferencziek kolostorában; hol főkormányzói hivatalát ött consultorok ugymint ntiszt. Becker Péter, Matzek József, Jaich Marián, volt provinciálisok, Ninkovich István és Klasz Benvenut, valamint Kovács Bazil titoknok és Petrovics Dominik altitoknok bölcs segédségek mellett példásan folytatja. E provincia eredetének rövid szemléje ez: Assissi S. Ferencz az ajtatos kereszténység remekje 1208ik évben többeket felbuzditott példás társadalmi életének követésére, mint azt 1210ben harmadik Innocent pápa élőszóval helyesitvén, később pedig 1223ban harmadik Honor pápa ünnepélyes oklevele által egyházilag is megerősitette. Ezen Ferenczi társadalomból nehány egyének Bosznyákországba indúlván, rövid idő alatt szerencsés téritéseket eszközlének annyira: hogy 1235ben ott is egy kolostor Custodia czimmel alakitatnék, a' mint osztán *Custodia Bosnae Argentinae* néven igen nevezetes társadalommá vált a' rácz Sreberik (argentum) helyről; valamint a' németországi is argentina (ab argentorato) neveztetett. Ezen bosnyai Custodia 1260ban a' narbonai káptalan gyülésben Vicaria czimet nyert, és 1340ben már úgy ismertetett; továbbá 1415ben tartatott constantiai zsinatban Regularis observatia czimet vett-fel. Ezen observans Vicariatól, több származott vicariák elválakozván, mint p. o. 1444. Observans Vicaria Hungariae (jelenleg Strict observ. Provincia SS. Salvatoris, Gyöngyösön) 1469. Vicaria S. Hieronymi, Dalmatiában. 1474 Vicaria Ragusana. 1514. Vicaria Carnioliae, mellyek később különkülön provinciákká alakúltak, különben ezen bosnyai vicaria argentina 1517ben X Leo pápa oklevele szerint, sz. keresztről czimzett bosnyai provinciáva emeltetett, mellyről később 1676ba a' bolgari, 1735ben pedig a' dalmatiai provinciák elválakoztak. Végre ezen bosnyai provincia mint a' több tőle származottak annya, XIV. Benedek pápa elválasztó levele által 1757ben olly módon osztatott kétfelé, hogy Bosnyakországban létező három zárdai atyák a' török igája alatt nyommaztott keresztények lelki vigasztalására ügyelvén, Custodia nevet megtartva (mi még is később provinciává emeltetett) egy különös és független kormányzású társadalmat képezzen: a' Magyar és Tótországon lévő többi kolostorok pedig kapisztrai Sz. Jánosról nevezett provinciához tartozandóknak értessenek, mellyhez nem rég 1825ben boldog emlékezetű I. Ferencz austriai császár és apostoli magyarkirály kegyelmes rendelete által, alsó Austriábani 4 kolostor is csatoltatott; 's igy jelenleg két érsekségben és 5 püspöki megyében számlál a' kapisztrai provincia 20 zárdát, ezen renddel: I. A' *Naschiczai* kolostor padvai S. Antalhoz, melly fekszik Verőczemegyében zágrábi püspökségben, 1450ben adatott a' Ferencznek, és ez a' legrégibb zárdája ezen provinciának, különbféle ellenséges viszonyok által rongáltatva, 's a' vissza vonúlt törökseg által elpusztitva szomorú omladékká válván; később több kegyes adakozások által és fáradhatlan szerzetes atyák szorgalma mellett megujitatva, az 1789ki évben királyi kegyelmes irattal megerősítve létrehozatott, helybeli plebániához kaptsolt 13 helységben lelkészi hivatallal foglalkozva, gr. Peiacsevich család jogositott egyházi jótévőségéből, a' péesi megyebeli lelkészek segédkezeket találnak a' szerzetes atyáknál, hol az illyr és német nyelv divatozik, és eredetileg az egész provincia levéltára tartatik; itt 14 szerzetes társait szerényen kormányozza nagytiszt. Nagy Pál, a' bülcselkedés és hittudomány volt nyilványos tanitója, egyszersmind plebánosi helytartó 's nemzeti kis iskolák igazgatója, összesen van 13 áldozó pap és 2 frater. II. A' *Bécsi* kolostor S. Jeromoshoz, alsó Austriában tartozik a' bécsi érsek hatóságához, alkottatott kapisztrai S. János éltekor 1451ben de ama szerencsétlen 1529ik évben történt törökök berohanásakor jobbadán a' szerzetes atyák agyonverettek, a' kolostor tüz martaléka lön; 's igy az életben maradott atyák a' S. Ruperthez, később pedig 1545ben S. Miklóshoz, végre az eltörlött Magdolnai apáczák zárdáját 1589ben a' bécsvárosi hatóság közbevetésére Fenséges Erneszt austriai főherczeg kegyelme által előbbeni társadalmas jogaikat visszanyervén, 1783ban császári helybenhagyás által megerősitettek; 1825. pedig ezen kapisztrai provinciához kapcsoltatott, hol a' nyilványos isteni tisztelet, példás ajtatossággal a' bécsi

keresztények lelki vigasztalására, és a' lelkészek köz segélésére 21 áldozó pap, 5 frater, 3 nevendék szerzetes tartatik császári alapitványból; német nyelv divatozik; Boldogságos Szűz Maria csudálatos képéről nevezetes egy templom 1834ben császári költségen még ujitatott, jelenleg kolostori kormányzó főtisztelendő Becker Péter, volt provincialis. *(Folytatása következik.)*

A' Dunántuli ref. kerület elemi iskoláiról.

(Folytatás.)

4. *Az elemi iskolabeli tanítványokra nézve.*

a.) Minden hatodik évet áthágott gyermek hat éven keresztül köteles iskolába járni télen nyáron. Meggondolván azonban, hogy falun, dolog idején sokszor szüksege van a' földmíves atyának 10—12 éves gyermekére: a' két utolsó iskolai évben meg engedtetik, hogy a' gyermekek attyaik kivánságára nyáron az iskolától távol legyenek, de városon, hol ezt a' szükség nem kívánja: jónak látná a' választmány mind a' hat éven keresztül télen nyáron iskolába járatni a' gyermekeket. Ezen czélból az iskolába járható, azaz a' 6 évet megközelítő, vagy azt áthágott gyermekek írassanak öszve minden évben a' helybeli lelkész által, 's a' szülék jó eleve figyelmeztessenek, gyermekeik nevei a' templomban vagy akárhol előttök felolvastatván, azoknak iskolába való járatására, kik ha késedelmeznének a' helybeli, azután a' megyei megkért hatóság segedelmével büntetés alatt is kényszeríttessenek.

Minthogy pedig sok szülék, azon okon fogják el gyermekeiket az iskolától, hogy ezeknek otthon hasznát veszik, söt sokan ezeket még robotba is elküldik, 's velük a' közlegelőkön marhákat őriztetnek: tétessék olly intézet minden faluban a' megyei hatóság felszólítása által, hogy az illyen 12 éven alól levők robotra elnehajtassanak, minden helységnek pedig legyen közös barom pásztora; melly intézkedés csekélységnek látszik ugyan, de nem csekély a' belőle folyó erkölcsi haszon, mivel ez az egész életre kiterjed.

b.) A' tanítványok adassanak fel iskolába egyszer egy évben Husvétkor, és járjanak folyvást a' szünnapokon kívül. Ezen szünnapok legyenek e' következők: 1. Pünköstkor 3—4 nap. 2. Aratáskor 5 hét. 3. Szüretkor 2 hét. 4. Karácsonkor 3—4 nap és 5. tavaszi vizsgálat után egy vagy másfél hét, öszvesen 8—9 hét. Ezen szünnapok alatt is azonban tartson a' tanító készen énekes gyermekeket, kik a' reggeli isteni tiszteleten megjelenjenek, 's halottat temessenek.

c.) A' leányok legalább a' felső osztályban erkölcsi tekintetből választassanak el a' fiú gyermekektől, a' hol csak lehető.

d.) A' tanitványok vizsgálata tartassék kétszer tavaszszal és őszszel, az iskolai felügyelő, lelkész, 's egész gyülekezet jelenlétében, mindég ünnepéllyel, hogy érdeke legyen a' tanuló előtt.

Előmenti lap vagy informatio készíttessék a' tanító lelkész 's az iskolai felügyelők aláirási alatt, az iskolai felügyelők által beszedendő. Ezzel meg egyezőleg irassék be az előmenti osztály, az ekklésiának e' végre készült jegyzőkönyvébe, 's innen vonassék ki idővel a' kiadandó bizonyítvány. Ezen bizonyítvány ollyan legyen, mint a' születésre nézve az anyakönyvi kivonat, hogy t. i. nagyobb iskolákra menetelkor, első gyónáskor, 's házasságkor az előmutathassék. Aláirva legyen a' helybeli tanító 's lelkész által, 's megerősitve a' gyülekezet petsétjével.

e.) Az iskolába nemjárt gyermekek Úr asztalához ne bocsátassanak, még elvégzett iskolájokról bizonyitványt nem mutatnak elő, sőt a' nm. m. k. h. tanács 1812diki jan. 25én a' 15, 840dik szám alatt költ parancsa szerént a' mesterségbeli inas az inasságból felneszabadíttassék, söt átalláhan a' házasulandók öszve ne adassanak, még a' hit és erkölcs tudományban tett elő haladásukról bizonyítványuk nincsen: ezen végzést az iskolába járásra is kiterjeszteni kivánja a' választmány olly móddal, hogy az iskolába nem járt gyermekek mesterségre ne vétessenek, az illy házasulandók pedig öszve ne esketessenek, mig néhány hétigi illő jutalomért a' legszükségesebb tanulmányokban nem oktattatnak. A' jólvégzett gyermekeknek a' gyónásra való felszabadítás legyen bezárása iskolai pályájuknak, melly az egész gyülekezet előtt az agendából adott vizsgálat után a' lelkész által ünnepélyesen vitessen végbe, ki, adja tudtára lelkesen a' szüléknek, 's gyermekeknek milly fontos az életnek e' jelen pillanatja. Hogy a' jól nem készült gyermekek idő előtt, 's vaktába az Ur asztalához ne bocsáttassanak, az Ur vatsorája szentsége hozza magával. Mindazáltal a' confirmátiót lehet kivált a' leány gyermekekre nézve, már 9—10 éves korokban is tellyesiteni; azért járjanak iskolába. *(Vége következik.)*

Bolognai iskola festvényei Bécsben.

(Folytatás.)

4.) „*Szent Magdolna*" vászonfestvény 2'—3" magas, 's 1'—11" széles, Guido Reni dolgozata. A' világmegváltó keresztje előtt láthatni Magdolnát; a' nő mély gondba merült. Jobb kezét, az ő nállánál tudva vétkes, most már bánattól gyötrött szivére téve, leirhatlan vágygyal tekint az isteni szenvedő töviskoszorújára. Ki festett valljon illy tárgyat több érzéssel 's kinyomással mint Guido,

t. i. a' legnemesb, a' leg fellengősb mestere az ő iskolájának! Finomság 's kecs van elosztva az alakzaton, mellyet jobban lehet érezni, mint sem analizálni. Ez egyébiránt, Guidonak második, világos modorjában van végezve. Lehetlen nem érinteni meg itt azon hibát, mellyet az originál jobb szemén észreveszünk. Guido dolgozatiból látható a' belvedere-ben: 1) Krisztus kereszteltetése. 2) Mária tisztulása. 3) Mária az aluvó gyermek előtt. 4) Ecce Homo. 5) A' bánatos Péter. 6) A' keresztelő János. 7) Egy Krisztusfő a' tövis koronával. 8) Sz. Magdolna. 9) Az esztendőtájak, 4 symbolikai alakban. 10) Egy Sybille.

5.) „*Krisztus Emausban*", vászonfestvény 4'—10" magas, 's 6'—3" széles, Schidone dolgozata. Ha Fiorillo, e' müvésznél azt hozza-fel: „a' bécsi galleriában bámulnak hasonlag többeket műremekei közül", úgy már megkülönböztetjük ezen állítást, a' mennyire t. i. e' festvényt érdekli, csak a' technikumi, a' materiellismusi tekintetben; azaz, a' coloritra, a' világításra, az ecsetvitelre 'stb. nézve, de semmi esetben, a' szellemies álladék részeket tekintetbe véve. Az apostolok bámélkodása, midőn ők a' kenyér-megtörésben rá ismernek a' Megváltóra, elevenen van ugyan előadva, a' charakterek azonban általán, mikép az arczvonásokban, úgy a' tartásban is igen közönségesek; Krisztus arczulata még ezentúl a' kellemetlenbe is átmegyen, bizonyos pretiosus vonások által, a' mellyel a' festés hihetőleg komolyságot 's méltóságot akart kinyomni. Egyébiránt, e' festvény egyike azoknak, a' mellyben Schidone nem csupán Correggiot utánzá a' puha bánásban, 's a' világhomályban, de még Caracci Lajost is az erős árnyékokban, mi okból jól előlépnek az alakok. Az ecsettel bánás igen szellemies, 's e' szempontból megtekintve, 'a kép egy fokon áll Tizian müveivel, ki e' scenát gyakran különös kedvvel dolgozta vala.

Schidone Bartolomeo, 1560 ban született Modenában, a' müvészet elemeit Caracci iskolájában szerzé-meg magának, később egészen Correggio modorjában képezte-ki magát, mellyet sajátjává tön akkép, hogy műdolgozata gyakran az utóbbiéval felcseréltettek. Főmüvét teszi a' festvény a' modenai tanácsteremben. A' játékra adván magát, mellyel töltè a' drága időt, tulajdoníthatni, hogy Schidone műdolgozatai olly fölötte ritkák. Szenvedélye még ezentúl vagyonától 's életétől is megfosztá, nevezetes summát, mellyet ő éppen egy festvényért kapott, az első éjjelen eljátszván, igy az ez által okozott fájdalmában 1615ben Parmában kimult.

6.) „*Szent Hieronymus*", vászonfestvény 1'—7" magas, 's 2'—4" széles, Dosso Dossi dolgozata. E' festvény a' kettő közül egyik a' bécsi cs. galleriában, melly legegyszerűbb műdolgozatai közé tartozik ugyan, 's még ezentúl maga az idő is igen úzte rajta hatalmát, melly merész ecsettel van ott felhordva, kellemes hatást teszen. Az Anachorete alakja, ám ha nemesebb lehetne az, hatással teljes elrendezést 's jó rajzot bizonyit. E' festvényt, melly egykor Brüsselben volt, Boel Quirin metszette rézre.

7.) „*Iső Alphons, ferrarai és modenai herczeg alakja*", vászonfestvény 6' magas, 's 3' széles, Dosso Dossi dolgozata. Fenséges alak élet nagyságban; Iső Alphons egészen fegyveres öltözetben áll egy diszteremben, 's a' legnagyobb figyelemmel van festve, jobb kezével nagy sisakjára támaszkodva, melly zöld vegyércasztalon áll, ez támogatva 2 sphinxtől. A' szin fenéket egy karmesin vörös elöző képezi, melly egy sötétszürke architekturán csügg-le. Uralkodói pillantattal tekint Alphons balra, kardját bal kezével tartva. A' fényes 's diszes harnis, a' nemű munkákhoz tartozik, mellyek akkoriban, főleg Parmában, készültenek. A' szorosan ráfekvő nadrág, melly sárgabarna szinű, a' fél czombig le orange-sárga, aranynyal átvart boglárcsattal van diszitve. A' finom varrású czipők, erős sárga bőrből állanak. A' szellemdús physiognomia, a' nemes tartás, 's a' festvény komoly coloritja, volt hihetőleg oka, hogy az olly sokáig Tizian müvének tartatott. E' kép valóban azok egyike, mellyben Dossi e' mesterhez egész a' felcserélésig hasonlít.

E' derék müvész sztylje hasonlít Raphael-éhez, coloritja Tizian-éhoz, még Corregio-éhoz is. Valamennyi dolgozata merész a' rajzban, 's az ecsetvitelben, hathatós szinezéssel, 's erős impastó-val, melly nagy vonzóhatást eszközöl. Müveinek teljes lajstromát Scanelli közli (Microcosmo della Pittura 1657). Monogramja D. betű volt, átszúrt csonttal (osso). Németországban, a' dresdai képtárban láthatni e' művész legszebb dolgozatit. Kimult Ferrara-ban 1550ben. *Novák Dániel.*

S a a d i
(perzsa költő)
é s a z i f j u.

Saadi rózsakertjében következőt beszél: Midön a' chuaresmi király Mahmud a' chattaji királylyal békét köte, Kaschkerben (tatárok fő városa) templomba jövék, a' hol, mint tudjátok iskola is tartatik, és ott egy ifjut láték, csodálatos szép termetűt és arczut. Ennek kezében grammatika volt, hogy a' nyelvet tisztán és alaposan megtanulja, ő fön hangon olvasa, különösen egy szabályból e' példát: Saraba Seidon Amran. Seidon Amrant meggyőzte. Amran az accusativus. Midőn e' szavakat, hogy emlékezetébe megmaradjanak, egynehányszor ismé-

telné, szólék én: hiszen végre Chuaresm és Chattaj békét kötöttek, Amran és Seidon tehát harczot viselnek? Az ifju kellemmel nevetett, és kérdé melly honi volnék? és midőn felelném: schirasi, kérdezé: nem tudok-e Saadi irományiból valamit kivülről, minthogy a' perzsa nyelv igen tetszésére vagyon.

Én felelém: Mint kedélyed szeretetből tiszta nyelv végett hódol a' grammatikának, úgy szerelemnek szive hozzád vonzódik teljesen, hogy természetednek ábrázolatja elémnek képzeletjét rabolta el. Figyelemmel szemlélt meg engem, mintha kutatni akarná, valljon az mit mondék, költőnek szavai, vagy tulajdon érzéseim volnának*; én pedig folytatám: te egy szeretőnek szivét keritetted hálódba, mint Seidon. Mi véled szivesen bánnánk, de ugy vagy ellenünk, mint Seidon Amran ellen, idegen, és ellenséges. Ő pedig felelt nékem némelly szerény zavarodással tulajdon költeményeimből, és nékem módom volt ugyan azonképpen a' legszebbeket mondhatni, és igy élénk több napig kies mulatságokban. Midőn pedig az udvar útra készült, és mi korán indulni akaránk, társaink közül egyik mondá: ez Saadi maga, ki után kérdezősködél.

Az ifju szaladva sietett hozzám, minden tiszteletadással igen örvendetesen állott előttem, 's engem elöbb ismerni óhajtott, mondá: e' napokban miért nem nyilatkoztál, és mondani mért nem akarád, én Saadi vagyok, hogy néked birtokomhoz mért illő tiszteletet megadjam, és magamat lábaid előtt megalázzam. De én viszonozám: téged látva képes nem voltam e' szót, *én vagyok*, kimondani, szivem ellened fölélledt mint egy rózsa, melly virágozni kezd. Továbbad mondá, lehetséges volna-e, hogy én egynehány napokat ott tölthetnék, melly alkalommal a' müvészetben, és tudományban valamit szerezhetne; de én felelém: az nem lehet: mert én itt ügyes embereket látok magos hegyek között tartózkodni, én pedig megelégszem e' világban egy barlangot birhatni, és ott tartózkodni. És midőn erre egy kevéssé szomorodni látám, kérdezém: miért nem adja magát a' városba, hol szive a' szomorúságnak kötetétől föloldva vidorabban élhetne. Ő felele: sok szép, és gyönyörű képek vannak ugyan ott, de a' városban is sáros és sikamlós, hogy elefántok is könnyen megcsúszhatnak, és eleshetnek; ugy én is, rosz példák látásával erős lábakon nem állhatnék. Mikor igy beszélgettünk, a' főt és képét egymásnak megcsókoltuk, és bucsút vevénk.

Stamm.

*) Mert a' perzsák költőknek szavaival szokták érzelmüket kifejezni; ezenkivül volt egy időszak, mikor az irásmódot közönségesen egy stylra szoritták. A' perzsa követ Mirza Aboul Hassan Chan St. Péterváról kezeirásának egynehány rendjeért szólitaték föl. Ő sziveskedett irni, minek forditása itt következik. „Én az egész világot átutaztam, hosszan társalkodtam sok személlyel, minden zugoj hajtott némelly hasznot, minden szár egy kalászt, és még sem láték e' városhoz hasonlitható helyet szép Hurisjaira nézve. Az Isten áldása nyugodjék min ég fölötte! Milly gyönyörüen beszélt azon kalmár, kire a' rablók nyilaikat irányozák! Egy király, ki a' kereskedést elnyomja, bezárja a' boldogság ajtaját népének képe előtt. Az igazságtalanságnak illy szétterjedt hire mellett, melly értelmes ember látogatja országát? Ha jó nevet akarsz szerezni, tekintettel légy kereskedők és követek eránt. A' nagyok jó hir szerzése végett kegyelmesen bánnak az utasokkal. Azon ország, melly az idegeneket nem oltalmazza, nem sokára elsülyed. Légy barátja az idegennek és utasnak, mert ők mint eszköz a' jó hir szerzésre tekinthetők; légy vendégszerető, becsüld az általvándorlókat, őrizkedjél erántuk igazságtalan lenni.“ Ki a' követnek e' tanácsát követi, bizonyára hasznot vonand belőle. *a' közlő.*

Költészet.

Ifjainkhoz.

(Folytatás.)

Hogy ha találsz ollyanra, kiben nincs semmi szemérem;
Az veszedelmes igen, 's igy kikerülni siess.
Ez nálad minden jónak gátolja menését,
Kinn lágy szivre mutat, dúl zivatarja belől.
Bárány bőrbe' szokott gyakran lappangani farkas,
A' mit utóbb az idő majd kimutatja neked.
Szive szerint ha hajolsz, minden ha barátra találandsz,
Ellenfélre pedig félre vonúlni ha fogsz.
Állj ellen, mint fergetegek dühitől bekeritett
Kőszirt, győztes léssz, hogy ha erényed erős.
Jókor szokj' gondolni sokat, keveset de beszélni,
Igy hamarább kijelelt czélodat érni fogod.
Légy rendithetlen tett jó föltételeidben;
Ingadozót mitsem szokta becsülni kiki.
A' puha életi kéjt törekedj mindenha kerülni,
Mert rövid életedet még rövidebbre teszi.
Kellni siess pirosúlt hajnal ha lövelli sugárit,
Ezt minden, mi csak él, fogja jelentni neked.
Szégyen lenne, ha te, kit gyöngy szép élted örültet
Kelni nem indulnál a' puha leple alól.
Élted leghasznosb idejét henyeségre szoritni
Vétek, melly véled látva enyészni siet.
Szorgalom, és kedv szép tudományok ölébe vezessen,
Itt örömet kincsel, itt nyugodalmat aratsz.
Minden enyész', minden végső romlásra törekszik
'S mindent a' rendlet végre határba szorít.
A' nagy cserfa kidül, tornyok repedezve lehúlnak,
'S nincs, ki veszélyöknek gátokat ütne, sehol.
Csak tudományos erény képes fenntartani hired'.
Csak tudományos erény dicskoszorúra vezet.
Dicskoszorúra vezet, 's minden bajaid elelüzi,
Élted pályáján hogy ha nyomulnak elő.

(Folytatása következik.)

Pest 1840. **HASZNOS MULATSÁGOK.** **11**ik szám.
Szerda Febr. 5én *Első félév.*

A' Dunántuli ref. kerület elemi iskoláiról.

(*Vége.*)

5. *Az elemi iskolabeli tanulmányokra nézve.*

Kevés az, a' mit az elemi iskolákról ezen tekintetben kivánni lehet. Vallás erkölcsi tökéletesbülésre czélozva, irás olvasás, magyar nyelv, magyar fogalmazás levelek gyakorlatával együtt, szépirás, rajz, 's ezekkel együtt egy kevés tértudomány; reáltudományok mint szám, földrajz, természetrajz, természet tudomány történet rajz, leginkább a' hazájé; hazai törvények, rövid mesterség 's gazdaság tudomány, 's ezek a' legfőbb tárgyak mellyekkel az elemi iskoláknak foglalatoskodniok kell. Ide járulhat még a' testgyakorlat, a' mennyire az falun kivihető, 's tán még ha lehet a' selyemtenyésztés, faültetés, faoltás, kertmivelés 'stb. Ezen itt elő számlált tudományok tanitassanak hat esztendeig négy folyamatban, melly folyamatok közül az első kettő egyegy évig, a' két utolsó pedig kétkét évig tartanak. E' szerint a' népiskolának négy osztálya lenne, mellyek közül mivel az első 's utolsó legfontosabbak, ha két tanitó van, mindig ne a' segéd, hanem a' rendes tanitó keze alatt legyenek, amannak a' középsőt adván által.

Némelly nagyobb gyülekezetekben hol több tanító van, szokás most a' deák nyelvtanitása, úgy hogy a' legelső tanítónak majd minden idejét deák nyelvre kell forditani. Milly szükségtelen ez, 's milly sok idő vesztegetés, kivált olly gyermekekre nézve, kik annak soha hasznát nem veszik, mutogatni nem szükség; úgy kívánja azért a' választmány falukon a' latán nyelv tanitását határozni, hogy a' tanitónak szabad legyen a' rendes hat órán kivül külön órákon deákul tanítani, de csak olly gyermekeknek, kik az elsőbb négy iskolai esztendőt már elvégezték; mert a' gyenge elmét egy nehéz nyelv tanitásával zavarba hozni nem egyébb volna, mint az értelmi kifejlést kegyetlen kezekkel megfojtani.

Egyébb iránt, ha azt akarja a' falusi tanító, hogy ezen tanitása gymnasialis folyamatnak bevétessék, a' latin nyelven kivül mind azt eltanítsa, a' mi a' pápai fő gymnasium meghatározott rendszerében azon iskolában előadatik, mellyel közegyenesen (parallele) növendékét vinni akarja. Eddig

Közli *Radvánfy* T. Mihál.

'S a' közlő bizton hiszi, hogy sem a' nagytekintetű választmány szerénységét nem sérti, sem a' főtiszteletű egyházi kormányszéknek titkait nem leplezi fel akkor, mikor olly tant terjeszt el, melly a' nm. m. k. h. tanács jóvá hagyásával már szentesittetett, melly az egyházi fő kormány részéről háromszáz egynehány ref. gyülekezetbeli lelkészekkel, tanítókkal, egyházi gondnokokkal, előljárókkal közöltetett, sőt a' melly sinórmértékül a' megtartás végett kiadatott. Inkább indítványozni merész, hogy miután Pápán már egy jeles könyvnyomó műhely létesült, a' főtiszteletü egyházi kerület ne csak illyen közhasznú irományokat, hanem még jegyzőkönyvét is egész kiterjedésében, a' nm. m. k. h. tanács helybenhagyása után, nyomassa le, 's ezt minden gyülekezet csekély csak éppen nyomtatási áron megvevén, ebből válna azután idővel, nemcsak a' 3 §ban említett hasznos gyülekezeti könyvtár, hanem olly okleveles gyüjtemény is, melly sok esetekben megmentené híveit a' felsőbb helyeken való alkalmatlankodástól, 's ez által végzései, törvényei is nagyobb erőt nyernének, 's több benyomást eszközölnének a' míveletlen népnél is, melly csak a' nyomott betűket tartja olly erejűeknek, hogy azok kötelezhessenek. Közlő jegyzése.

Gyászbeszéd,

mellyet *Palóczy* László ur, Borsod vármegye követe 's a' nemzeti képviselők megbizott szónoka, m. b. *Bánffy* László temetésekor f. é. jan. 23kán Pozsonyban tartott.

Nemzeti Képviselők, országgyülési gyász sereg! Tanácskozási palotáink helyett a' halál csarnokában 's a' rothadás országának köszöbeinél állva látlak titeket, végbucsút venni sirjának szélénél azon báró *Bánffy* Lászlótól, ki már az örök Valónak trónja előtt áll. Midőn a' még szabad Róma zámai hősének, az afrikai Scipiónak, temetéséhez készüle, az öreg Metellus azt mondá négy fiainak: „Menjetek el fiaim Scipio temetésére; nagyobb polgár temetésén soha sem lesztek.“ Most, midőn e' temetőkertben, báró Bánffy Lászlónak meghült tetemeit kisértétek ki, nem egy magyar Metellusnak, hanem azon nemeslelkű férjfiu elhunytán kesergő testvér-hazának összeolvadt jajai igy kiáltanak hozzátok: „Jobb polgárnak temetésén valaha aligha voltatok, valaha aligha lesztek!“

Csendesek és szelídek valának az őt czímerező erények. Nem hajította ő soha át a' Rubiconon dárdáját azért, hogy az emberi szív hiuságának áldozzék. Nem tartotta ő nagyoknak 's még kevesebbé nézte mustráinak az egykor Carthago romjain ülni látott Mariusokat. Csak egyszerű polgári koszorúk ékesíték az ő férjfiui homlokát; pedig szerénysége még azokat sem kereste, csendes pályáján mindazáltal halmozva szórta azokat ő reá a' köz hála 's tisztelet.

Régi fényes házból, dicső eldődöktől, a' béke és hadak mindannyi hőseitőli származása miatt már bölcsőjét is külső fény vette ugyan körül; de e' fényét mindenki tudta és ismerte, csak ő maga soha sem. Ő ember, keresztény és magyar polgár volt. E' méltóságokban helyezte nemes lelke minden büszkeségét. Ő mint egy magyar Atticus önmagában volt legnagyobb. Nagy volt a' nagyokban, kicsinnek őt senki sem látta. Fényleni, de nem fényeskedni, uralkodó indulat volt lelkében; az önzés tanácsaira minthogy soha sem hallgatott, a' hiuság megcsalatott vágyai fulánkjainak kinzását sem ismerte. Főispányi helyettese vala ő egykor Kraszna vármegyének, de azon méltóságát is önkint elhagyta.

Nemes lelke azt sugallotta, hogy szent a' haza törvénye; ennek hódolni legfőbb méltósága a' szivnek, legelső kötelessége a' haza jó polgárának. Egyik szép vonása vala ez életének, úgy hogy, mint Spartának a' thermopylai szorosoknál elhullott 300 bajnokai sirköveire, az ő sirkövére is reá lehet metszeni azt: „Vándor, mondd meg Erdélynek, hogy én szent törvényeinek hiven engedelmeskedtem!“

Ha mint főispányi helyettese birta, mint követe sirjába viszi ő el Krasznának határtalan bizodalmát. A' két minőségben egyik vezércsillag gyanánt vala ő jelen Erdélynek két diétáin, mellyeknek egyikén szivfájdalommal látta ő az Erdély felett meg is dördült fellegeket, a' másikán vidámabb remények hasadásával örülve látta pirulni a' hajnalt, és Kraszna, a' régi anyai karok közé olly régóta visszavárt Kraszna, elküldvén őt a' magyar diétára is: nemzeti Képviselők! nem a' Ti egyesült itélettöket kiáltom e ki koporsójánál azzal, „hogy szép körötöknek egyik kitünő ékessége b. Bánffy László volt!!!“

Mint nagy volt életében, nagy volt ő halálában is. Ti, kik több éjjeleken keresztül körülötte siránkozva virasztottátok, 's a' barátság utolsó kötelességének teljesitésével elsetétült szemeit befogtátok! nem ezt láttátok, nem ezt tanultátok e meg halálos ágyánál? Igy hal meg az igaz! kinek most, ugy mint mindig, korán történhetett halálán, midőn baráti kebletek eljajdult, örült az ég ő benne nyert uj polgárának!

Bánffy Lászlónak szent arnyéka! Te már azon Örökkévaló előtt állsz, kinek trónja előtt a' nagy mindenségnek milliard világai udvarolnak; mint tiszta és ártatlan volt földi rövid életed, ugy ott is, erényednek pálmáját kezedben tartva, a' megdicsőültek fejér biborában tündöklesz!! Utánad repülnek sohajtásaink! utánad hullanak koporsódnak födeléről soha le nem száradandó könnyeink, azon könnyeink, mellyeknél fájdalmasabbakkal barátok barátjaiknak hamvait soha sem öntözték!

Most vizszaadjuk az anyaföldnek áldott poraidat. Lágyan nyomják azokat Pozsonynak hantjai! Te csak előre mentél! majd mi is követünk tégedet! 's addig azon édes reménnyel rezgő sugár, mellyet a' vallás lövel sötét uj hazádra, azzal vigasztalja elvesztéseden vérző sziveinket: túl a' síron, túl a' síron meglátjuk még egymást.

Felszólítás

Kölcsey emléke ügyében.

Alig múlt éve, hogy Kölcsey házi és nyilvánnyos életben, 's a' literatura szellemdús világában, a' szerénységnek és jelességnek olly ritka vegyületével szemünk előtt állott; még többnyire életben, kik a' magas lelkesedésü szónokot, a' buzgó tisztviselőt, a' legnemesb barátot, a' gyermekileg szelid embert, a' költőt és bölcset egyszersmind, ismerték 's ismervén csodálni 's mi ennél sokkal több, tisztelni és szeretni kénytelenek, kiket értelmi 's érzelmi tisztaságának varázsa lekötött: ki akarná őt elfelejteni? ki nem akarná megörökiteni a' nevet, mellyhez a' legszentebb emberi 's polgári erények, a' legfényesebb szellemi tulajdonok valának kapcsolva? És még is, titkolhatatlan fájdalommal kell megvallanunk, hogy az emberek közsorsa őt is utólérte: Kölcsey annyi érdemnek, olly sok jelességeinek kiséretében is csaknem felejtve lön.

A' világ olly zajos, olly roppant, az örök rombolás 's teremtés munkáival annyira elfoglalt, hogy nagyszerű mozgásai nem engednek megállapodni a' sírnál, mellyben a' hon 's emberiség jobbjai nyugosznak; az élet sürgető gondjai- 's talán örömeivel a' jelennek, kilátásaival 's aggodalmaival a' jövőnek nem hagy egész lélekkel eszmélni a' multra, ha szinte legkedvesebbünk lett volna is, mit annak örvénye besodort. Kölcsey tiszta elméje világával, érzelmei szent hevével megszünt emlékeztetni bennünket arra, hogy ha dicsőbbet, mint ő, számosat látott is a' világ; de léleknemességre hozzá hasonló kevés van a' földön; 's mi általadók magunkat a' sorsnak, melly ránk e' csapást intézte, által a' tompa merengésnek, melly a' térithetlen veszteséget kisérni szokta. Ideje, hogy e' merengésből felébredjünk, ideje, hogy a' mulandósággal megvíjjunk a' férfiúért, kit olly méltó fájdalom kisére sírjába.

A' mit Kölcsey, ön halhatlanítására tehetett, megtevé, noha alig felét annak, mit lelke fiatalsága- 's nagy készültségénél fogva tőle várni jogosítva valánk: munkái, tanúk egy felsőbb ihletű lélek felől, teljesek a' bölcsnek és költőnek világos gondolatjai- 's mély érzelmeivel, egyfelől tiszta és magas értelmiség termékeivel, másfelől a' nem kevésbbé tiszta és hév kebel ömlengéseivel. De hol

van letéve azon szép tulajdonok emléke, mellyek saját személyességétől nyerének életet? Olvashatjuk értekezéseit, beszédeit, költeményeit; de megnémúlt az ajak, melly azokat mondá; az arcz, mellyen ezek szelidsége kifejezve volt, a' föld méhében hamvad. Nekünk látni kell még valamit ezekből, felidéznünk a' halottat elhamvadásából, képének, hacsak árnyát is birnunk kell, hogy vigasztalódjunk; általadnunk a' jövőkor nemzedékeinek, hogy lelkesedjenek, midőn egy illy kitünő elődöt a' hála 's hűség kezeitől megtisztelve látnak. Ez az, miért a' magyar közönséghez, a' nemzet minden rendű fiai- 's leányaihoz felszólalunk: őket illeti, minél számosabban járulni a' vállalathoz, melly Kölcsey emlékezténck megörökitésére indíttatik. Megbántanók a' dicsőűltnek hamvait, ha a' mondottakhoz kérelmet kapcsolnánk: csak alkalmat 's módot akarunk nyujtani, hogy e' czélra kiki saját érzelmei szerint adózhassék. Mi csak kezdői leszünk e' vállalatnak, 's magas örömünkűl leend, ha a' jeles honfinak, tisztelt és szeretett barátunknak e' vég szolgálatot illőn megtehettük.

Az emlék közelebbi körülményeit illetőleg jelentenünk kell, hogy már ezen társaság alakulása előtt, Botka Imre táblabiró, Szathmár megyének egyik követe, szerencsésen fáradozott az emléki pénzek gyüjtésében 's kész pénzűl 1115 fr. 50 kr. pengőt tett le Fáy Andráshoz, ki a' pénzek fölvételét jövendőre is elvállalta; a' fenn tisztelt követnek, most már társunknak felszólítására alakult e' jelen társaság is, melly a' Kölcsey-emlék dolgaira ezentúl ügyelni fog, 's az emlék 's adakozások miben létéről koronként számot adni kötelességének ismerendi. Az adakozni kivánók kéretnek, hogy a' pénzt a' jövő juniusi pesti vásár előtt az itt következő t. cz. uraknál méltóztassanak letenni, kik azt a' mondott vásárig az e' végre kiadott elnöki 's jegyzői aláirással hitelesített ivekkel együtt az elnökhöz (Kalap útcza, Fáy-ház) beküldeni szivesek leendenek. Pesten, jan. 25. 1840. Fáy András, elnök. Bártfay László. Botka Imre. B. Eötvös József. Schedel Ferencz. Szalay László. Szemere Pál. Vörösmarty Mihál. Bajza József m. k., jegyző. Abaújban: Patay Sámuel, Bárczy Mihály tblbirák. Aradban: Török Gábor alispán, Bohus János tb., Csernovics János tb., Fábián Gábor tb. Arad városában: Szergel János tcsb. Árvában: Zmeskal Móricz alispán, Dlohluczky Viktor alszgb. Bácsban: Rudics József főispáni helyettes, Szucsics Károly főügyv. Baranyában: Perczel István főszgb., Teslér Antal. Barsban: Balogh János tb. Tarnóczy Kázmér tb. Bécsben: Kis Lajos, Barkasy Imre ágensek. Békésben: Báró Wenkheim Béla alisp., Szombathelyi Antal tb. Beregben: B. Perényi Gábor főis. h., Eötvös Tamás alisp. Biharban: Beöthy Ödön tb., Toperczer Ödön főj., Jakab Mihály levéltárn., Komáromi György tb. Borsod: Szatmári Király József alisp. Báró Vay Lajos, Szemere Bertalan tb. Buda városában: Nagy Benedek tcsb. Joannovics Demeter lvt. Csanádb.: Vásárhelyi János alisp., Návoy László tb., Biró Imre főügy. Csongrád: Klauzál Gábor tb. Dobosy Lajos főadsz. Debreczenben: Péczeli József tb. és prof. Egerben: Makáry György ügy. Esztergomban: Andrásy József kir. tan., Reviczky Károly fszb. Fehérben: Sárközy Kázmér alisp., Salamon Lajos tb. Felső Bányán: Lugossy József. Hajdúvárosokban: Oláh Mihály főkap. Holdmezővásárhelyen: Brünek József tb. Hontban: Luka Sándor alispán, Gyürky Medárd alj. Gömörben: Ifj. Draskóczy Sámuel alisp., Szentiványi Károly tb., Győrben: Takács Sándor tb., Kovács Pál orv. dr. Győr városában: Czech János biró, Csacskó Imre prof. Hevesben: Borbély Sámuel fősz., Pappszász Lajos tb. Jászságban: Vágó Ignácz kap. Kolozsvártt: Herepey Károly, Farkas Sándor, Kriza János, és Krizbay Mikl. Komáromban: Ghyczy Kálmán fj., Pázmandy Dienes főj. Kővárvidékén: Gidófalvi Ferencz urad. praef. K. Szolnokb.: Gr. Teleky Domokos. Krassóban: Markovics József alisp., Warga János mérn. Liptóban: Madocsányi Pál főj. Mármarosban: Móricz Péter főadószedő Mihály Gábor főszg. Mosonban: Gr. Zichy Herman, Schőtér Ferencz fügyv. Nagy Kúnságban: Illésy János k. Nagy Enyeden: Szász Károly prof. Nógrádban: Sréter János alisp., Kubinyi Ferencz tb., Kacskovics Károly tb. Nyitrában: Szerdahelyi Lőrincz tb., Bartakovics Auguszt tb., Kossovics Károly tb. Pápán: Stettuer György tb., Tarczy Lajos prof. Pozsonyban: Olgyai Gáspár tb., Somogyi Antal tb. Pestben: Gr. Ráday Gedeon, Benyovszky Péter tb., Nagy István főj., Balla Károly kap. és a' Kölcsey - emlék - társaság tagjai. Pest városában: Tretter György tbeli, Székács József evang. hitszón. Sárosban: Kapy Istv. alisp., Piller László főj. Pulszky Ferencz tb. Somogyban: Somsich Miklós és Pál tb. Sopronyban: Nagy Pál tb. és Niczky Sándor tb. Szegeden: Horvát Cyrill prof. Szabadkán: Zomborcsevics Ferencz alj. Szabolcsban: Zoltán János alisp., Erős Lajos főj., Bónis Sámuel tb. Szatmárban: Eötvös Mihály tb., Darvay Ferencz fősz., Kovács Ágoston alj., Botka Imre tb. egyik tagja a' Kölcsey-emlék-társaságn. Szepesben: 'Södényi Edvárd canc. tit. 's tb. Fabriczy Sámuel ügyv. Szombathelyen: Bitnicz Lajos prof., Gegő Elek. Temesben: Kövér Ján. tb., Rudnai Nicolics Péter. Temesvárott: Schevics János ügyv. és tb. Tihanyban: Bresztyenszky Béla apát. Tolnában: Bezerédy István tb. Sztankovánszky Imre főj., Augusz Antal főj., Ör. Perczel Sándor tb. Tornában: Bárczay József alisp., Jakabfalvi András tb. Torontálban: Bárány Ágoston levélt. Trencsénben: Borsiczky Istv. tb. Turóczban: B. Prónay Gábor. Ugocsában:

B. Perényi Gábor, Szentpály László főszgb. Ungban: Szemere György tb. Zalában: Deák Ferencz tb., Csányi László tb. Zemplénben: B. Vécsey Pál, Lónyay Gábor tb. Zólyomban: Géczy Péter tbiró. Radvánszky Antal főj. Varasdban: Barlabás Ágoston tb. Vasban: Zarka János alisp., Klauzál Imre tb. Verőczében: Hoblik Márton főügyv. Veszprémben: Zsoldos Ignácz főj., Hunkár Antal tb. Veszprém városában: Kolosváry Sándor kanonok.

Statistikai jegyzet.

Oroszország népességének jegyzékei 58—62 milliom közt ingadoznak. Magok az ugynevezett hivatalos adatok sem biztosak. „Nálunk, mond Herrmann, általában bizonytalanság uralkodik a' némberek, még inkább pedig a' rasnotsinzik, zsidók, tatárok és vándornépek száma felett, hallgatok a' legujabban meghóditott tartományok népességéről Ázsiában. Innen van az egész birodalom népességének meghatározásában a' különbözőség, mellyet majd 48, majd 58 milliomra tesznek. De errül tanakodni olly hasztalan, valamint a' Cyrus előtti idő-számlálásról.“ Mémoires de l' Académie impériale des sciences de S. Petersbourg. Sciences politiques VI Sòrie II. 1834. S. 288. *Neumann* prof. szerint Oroszország népessége 1839. igy áll:

	geogr. □ mértföld.	népessége
Europai Oroszország	73,000	50,00,0000
Lengyelhon	2,293	4,183,000
Ázsiai birtokok . .	252,000	3,000,000
Amerika „ . . .	17,000	61,000
Összesen .	344,293	57,249,000.

Szobrász-csemete. Nálunk Léván, bizonyos idő óta, egy harmadik latin iskolát járó, tisztességes magaviseletű, csendes és komoly kedélyű atyátlan ifju, nevéről *Halgas Mátyás*, többeknek magára vonta figyelmét annyiból, hogy ellenmondhatlan vágytól ösztönözve tanulási szünóráiban, minden ottani hátramaradás nélkül, különbféle tárgyu képeket, ugymint: Floriant, Nepomukot, feszületeket, stb. a' legkisebb részletig eltalálva, puha kőből vagy fából, kicsiny mintákban készítget; honnét itélve műértők előtt sem lehet róla kétség, miképen ezen ifjuban, ki soha képfaragást nem tanult, a' rajzoláshoz is csak keveset ért, a' természeti lángész, első csirájában dolgozik. Ő, a' világot nem ismervén, korán sem sejdíti, mi nagy lehetendne, ha valaki neki alkalmat nyujt, a' müvészi világ csarnokába léphetni. Honunk gyéren mutathatván fel eddig is müvészeket, magasztalt Ferenczynk lesz-e azzá, a' mi, ha végkép magára hagyatik? Hát a' zongora királya, Liszt, hazánkfiának széthangzik-e Európán híre, ha atyjának módja őt nagyobb városba nem vezetheti, ott első zsengéit bemutathatni? A' mi 13 éves *Halgas*-unk szegény ifju, 's igen szük körben forog, 's meglehet, végeiglen is csak magyar naturalista maradand: azért, hogy részére többet láttassunk tenni, mint dicsérni, a' kis művészi sarjadékot hazánk nagyainak pártfogó kegyelmébe, és honunk első rangu szobrásza Ferenczy mellé, akkorra, midőn a' nagy Hunyadi emléke teremtéséhez vésőt fogand, tanulónak ajánljuk. „Des ubi consistam, coelum terramque movebo“ mondta a' görög Archimedes! Léván, jan. 16. 1840. (Ath.)

Farkas Remete Pál.

Költészet.

Ifjainkhoz.

(Folytatás.)

Tudta baját enyhíteni Ovid száműzte korában,
Tudták sok mások, kiknek utánna siess.
Gondolat. itélet, figyelem, tanulás akarattal
Fűzve legyen nálad, hogy tudományra jöhess.
Sőt ezek is nem elégítnek ki, ha mit se tapasztalsz;
Ez minden tudomány pontja, alapja, becse.
És ekkép törekedj mindig több ismeretekre,
Egykor hogy számot boldog időre tehess.
Hogy ha időt lelhetsz, figyelemmel könyveket olvass;
Ám de vigyázz, legyenek válogatottak ezek
Az mérges kígyót önként táplál kebelében,
A' ki különbséget nem tesz ezekben előbb.
Más tettét, bár milly módon, gáncsolni, hiúság;
És ha teszed, magad is készen előre lehetsz.
Röstségnek fészket szivedben verni ne engedj,
Igy sok vétkeknek helyt kebeled nem adand.
Nappali munkától fáradt tested', hogy erődhöz
Ujra jöhess, idején majd nyugalomnak ereszd.
Mit csak rád bíznak, szentül meg tartsad örökre,
Mert mással titkot közleni, vajmi nehéz.
Rend 's mérték kedvellő légy ételben italban,
Igy szerezendesz csak gyenge korodnak erőt.
Példát adj annak, ki alább van nálad időre,
Példa de jó legyen az, 's szinte követni való.
Dolgod előtt segedelme után mindennek urához
Istenhez folyamodj, összecsatolva kezed.
Dolgod után hálás erzelmet, egekre tekintvén,
Szíved mélyéből újra rebegni siess.
A' gonosz indulatot féken tartsd, mert ha ki lobban
Benned, sok rosznak majd özönébe merit.
Hogy ha az éltednek czéljához jutni ohajtasz,
Minden ohajtásnak nyomdoka fussa szived'.
Hizelgőt, ki beszédével csalogatni törekszik,
Mint ellenséged' minden időre került.
Sőt a' képmutatót is iparkodjál ki tanulni,
Mert minden jónak szennyet okozni szokott.
A' ki hibádért fedd, kedveld, mint tiszta barátod',
Mert téged ő csak jóra vezetni akar.

(Vége következik.)

Jövő Szombaton u. m. Február 8án 1840. **Fáncsi** Lajos, pesti magyar szinházi rendező javára bérszünettel először adatik

Antony

szomorújáték 5 fvban, *Dumas* Sándor munkája, forditotta Szentai György, minden tekintetben méltó méltánylásra figyelmeztetik az ikervárosi lelkes közönség.

Pest 1840. **HASZNOS** 12ik szám.
Szomb. Febr. 8án **MULATSÁGOK.** *Első félév.*

I. Ferencz Austriai császár, és Magyar király

EMLÉKE.

Hálaemlékezetben tartván Stanislawow kerületi város lelkes polgárai Gallicziában Isső Ferencz austriai császárnak azon szives indulatát, mellyel viseltetett mindig irántok, melly is második várossá emelkedett-fel az országban, boldog 's áldás dús uralkodása alatt; a' közönség, a' legtisztább érzetének 's háladatosságának adni akarván tanujelét, elvégezte, hogy a' nagy Fejedelem dicső emlékezetére egy méltó emléket emeljen. A' Felségnek a' Ferencztéren felállított szobrát ugy tekinthetni tehát, mint egy becses műalkotványt a' maga nemében.

A' talap, avagy a' piedestal talprajza négyszöget képez, mellynek oldalai 18 lábat tesznek. A' legalsó lépcső minden szögében, melly plinthusát képezi az egésznek, 's annak felehosszán áll egy kőpalló, úgy hogy közölök összesen nyolcz van, mellyek, fenrészeiben lánczfüggőktől összekapcsolva, képezik az emlék beszegését. A' pallók olly módon állítvák, hogy félnyi erősségükkel, a' plinthuson kinyulnak, tehát ezt is óvják a' megkárositás ellen. A' tervezetnél, Schaller müvész, szobrászat tanitója a' bécsi cs. kir. képző müvészeti akademiánál, szeme előtt tartotta Ő Felségének a' megboldogult császárnak végrendelményéből e' sorokat: „Szeretetemet hagyom alattvaló-imnak, 's reménylem, hogy érettök esedezhetem az Istennél.“

Ezen eszméhez képest, a' megdicsőitett Fejedelem császári diszruhában áll, égfelé fordított szemekkel, jobbjával mutatva maga után hagyott gyermekire.

A' műtervezet méltósága 's egyszerűsége, a' kivitel sükere 's czélszerűsége, úgy hasonlag a' teljes hibátlanság, új tanujeleül szolgálnak a' müvész több oldalú 's általán elismert ügyességének, 's annak alapos celebritásához egy új, méltán megérdemlett dicséretet ragaszhatunk annál inkább, minthogy nagy summákkal nem rendelkezhetvén, azon kör is, mellyben a' müvész mozoghatott, igen keskenyen volt szabva.

Ezt állíthatni a' négyszögü piedestalról is, melly Zurakiban töretett kőből áll, (Stanislawow közeliben fekvő kőbányában) melly megfelel az egész méltóságának.

A' feliratra szolgáló 4 tábla Salm-Reiferscheid gr. vasöntő mühelyéből (Blanskoban Morvában) került-ki, jó izlést árul-el, 's domboru öntött betükkel irva

az első oldalon áll a' megboldogult császár neve:

Franciscus I.
Imperator Austriae.

a' bal oldalon annak jelszavai:

Justitia regnorum fundamentum.

a' jobb oldalon a' végrendelmény e' szavai:

Amorem meum relinquo Subditis meis, spero fore ut pro eorum Salute Deum rogare valeam.

a' hát oldalon az ajánlás:

Imperatori, — Regi, Patri, — Cives Stanislaopolienses MDCCCXXXVII.

Ő excellenciája, a' pisteki érsek-primás által, az exjésuiták egyházában tartatott ünnepélyes szertartás után 1838iki május 13ikán történt a' leleplezés csász. kir. udvari tanácsos, 's stanislaui kerületi kapitány Milbacher Kázmér lovag jelenlétében, ki is aztán a' napi ünnephez illő, 's a' gyülekezet érzelminek megfelelő beszédet tartott.

A' garnizó, a' cs. kir. 58dik számú, István herczeg nevét viselő gyalogezred, egy osztálya az odarendelt 6ik számú cs. k. huszár ezrednek (Würtemberg), a' cs. kir. Hatóságok, az összes polgárság, 's ezerek a' hű alattvalók közül, kisérék ünnepélyes ajtatosságban, 's mély megindulással azon imádságot, mellyet a' nagytiszteletü érsek-primás mondott.

Ezen első, 's eddiglen magányos emlék a' kiterjedett császári birodalomban, emelve a' kedvelt Fejedelem tiszteletére, tanubizonyságul szolgál, hogy dicső uralkodása alatt a' jótékonyság, a' boldogság áldásdús gyümölcse mindenfelé elterjedezett, 's hogy gyermeki tiszta szeretete az alattvalóknak, 's az Országatyához leghivebb ragaszkodás, mélyen meggyökerezett, 's hogy szeplőtelen szeretete 's vonzalma a' császári austriai házhoz rendíthetlen marad akkor is, ha mindenek fölött kedvelt, 's áldást árasztó Uralkodójuk e' mulandó földi pályát egy jobbal felcserélvén, érdemes utódja foglalja-el a' trónt, boldogitandó népét.

Valljon tartozhatik-e valaki több háladatossággal a' megboldogult császár 's király iránt, mint éppen az állhatatos hív Magyarok, kiket ő minden jóval a' bőségig halmozott, 's a' mivelt nemzetek fokára emelt. Nem volna-e talán illő, e' most még fris emlékezetben álló nagy Fejedelemnek, ki Európának az általányos béket megszerezte, egy a' bécsi Józseftéren álló érczemlékhez hasonlót emelni, azt nagyság mértékire nézve azon térhez illesztve, hol annak helyet foglalnia kell, avagy egy oszlopot építni, hasonlót a' párisi Vendometéren levőhez, 's e' fölibe aztán állítni az érczszobort. Illyes diszoszlop különösen jól illenék a' pesti vásártér közepére, avvagy egy lovagszobor granitpiedestalon, a' német szinházzal szemközt, hol az aztán mindenfelőlről látható levén, a' legjobb hatást szülné!

Átlátván végre nehány lelkes fia a' Hazának, hogy a' képző müvészetek az ország becsületére 's dicsőségére szolgálnak, 's hogy műremekek megszemlélése által a' nép izlése javul, valamint is, hogy az irántok eddigi idegenkedés ekkép lassankint megszünik; azon nemes fogásra, 's józan gondolatra jövének, miszerint egykori nagy királyunknak, egyikén a' Pest 's Buda diszesb térei között, fenmaradandó emléket emeljenek, 's melly műhez aztán egy honi szobrász dolgozza a' tervet, ki már külföldön mulatásakor, elég ügyességet szerze magának a' képző müvészetek ez egyik ágazatában.

Az efféle feladáshoz képest sokféle terv-javallat juthat szőnyegre, 's a' módokhoz képest, a' készitendő szobor álló, vagy lóra ültetett lehet, márványból vagy érczből közönséges piedestálra, vagy pedig diszes oszlopra helyezve. Hogy a' márvány, a' szabad ég alatt az idő viszontagságival nem daczolhat, bizonyitják tettleg a' schönbrunni, 's talapokra állított fehér márvány szobrok, a' mellyeket, most már, deszkaházakkal óvnak; 's ez oka, hogy nagyvárosokban felállított e' nemű emlékek, egy általán érczből öntvék. A' piedestál, avagy a' talap, természetesen granitkőből faragtassék-ki, 's ha talán magas oszlop emeltetnék, mellynél az oszlopszárat domború allegoriai müvek, alakok, környezik, az jó 's kemény termés kőből állhat.

Ne vélje azt senki, hogy azon esetben, ha a' szobor érczből öntetik, ügyes szobrászra nem volna szükség. Valljon, ki készitse az öntéshez szükséges mintát, 's ki egészitse-ki a' müvet, miután már az öntés véghez ment. Az öntés nem sikerül mindig, 's igy tehát ujonan kell készitni mintát, a' mit más senki, mint csak a' legügyesebb szobrász teheti. Például szolgál, Zauner cs. kir. szobrász müve, mellynek másodszori öntését Bécsben láthatni a' Józseftéren; hasonlag Falconet hires franczia szobrász, müve; ő t. i. a' Pétervárott szemlélhető nagy Péter czár szobrát öntette érczből először 1775, melly szerencsétlenül ütött-ki, hibázván az öntés után valamint a' szobornál, úgy a' lónál is a' fej; a' második öntésnél már jobban szolgált a' szerencse, 's ennél fogva a' lovag-szobor 1782ban fel is állittatott. Egészen más valami, azon tér terjedtségéhez, 's az azt környező, jobbadán magas épitvényekhez illesztve, egy ollyan emlék javaslattal kiállani, hogy az minden műértő helybenhagyását megnyerje, 's hogy az tehát, se igen kicsinynek, se igen nagynak ne látszassék, 's itt már a' perspectiv tudomány alapos értése szükséges feltétel, melly nélkül, mikép egy historiai festvény, ugy ez is elveszti minden becsét.

Ismeretes minden műértő előtt, hogy azon esetben, ha például valamelly nagyszerű székes egyház épül, mellynek külhomlokzatát rendszerint majdnem mindenütt szobrok diszitik, meg kell azoknak haladniok kettősen, 's hármasan is a' természeti nagyságot, hogy azok a' többi résszel idomzatban álljanak, melly alakokat a' javalló architektus mingyárt a' terv-készitésnél úgy rajzol oda, hogy aztán a' szobrász azokról levehesse a' mértékeket, 's a' szerint végezhesse műhelyében a' szobrokot 's a' basreliefeket. Ha ezek nagyságukra 's jelentésükre nézve rosszul egyeznek-meg az egésszel, nem vádoltatik soha a' szobrász ügyetlenséggel, hanem csak azon architektus, ki a' tervet készité. A' dolog egészen más képet nyer, ha a' képfaragási művek benn az egyházakban 's a' galleriákon állitatnak-fel, 's ha hozzájuk egész a' megérintésig közeledni lehet; 's ettől függ aztán az is, hogy több vagy kevesb figyelem fordittassék-e a' szobor kidolgozására, mivel, mi itt talán mulhatlan szükséges, amott fölösleges, 's hatáselleni is. Példakép szolgálhatnak a' [szinházi] festvények, avvagy kárpitok.

Az volna tehát tanácsom: ha csakugyan a' Haza lelkes fiai, Pest 's Buda diszesb térein, emléket akarnak felállíttatni, szemeljék-ki előbb azon tért, hová az emléknek kell jönnie, melly térről aztán rendes helyzeti tervet szerezvén-meg, a' kiosztandó példányok szükséges száma kőre lenyomatván, 's a' perspectivrajz mutatván a' tért környező épületeket, concursus utján szólíttassanak-fel müvészek, hogy e' czélra műterveket készítsenek, 's a' kiszabott időre beküldjék dolgozatikat, a' mellyek aztán, a' bécsi cs. kir. képző müvészeti akademiának küldessenek-fel birálatul, hiányozván magyar Hazánkban ollyas hatóság egyáltalán, melly illyes nagyszerű munkákat megitélni képes. Ez megtörténvén, most lehet csak a' szobor kidolgozását valamelly ügyes szobrászra bizni, az egész műalkotványt pedig egy akademikusi ar-

chitektus felügyelése alatt, ki t. i. a' képzőmüvészetek minden egyes ágazatiban jártas, 's ki aztán a' szobor felállításáról is gondoskodni fog, bevégeztetni. Egyedül csak ekkép várhatni illy nagyszerű emlék szerencsés sikerülését, melly aztán diszére szolgáland a' Hazának!

Novák Dániel.

Kapisztrái Ferenczieк Provinciájának ismertetése.

(Folytatás.)

III. Az *Illoki* vagy is *Újlaki* kolostor kapisztrai Sz. Jánoshoz, Szeremvármegyében, a' szeremi és diakovári egybekapcsolt püspökségben alapittatott a' minorita szerzet számára 1349dik évben Ugrim Vezér által, de később kapisztrai Sz. János munkálata következtében ezen observans társadalomnak felsőbb jóváhagyás mellett általadatott, később a' törökök dühe által több izen elpusztittatott, míg végre 1705dikben a' szerzetes atyák gondoskodásából előbbi létre hozatván 1789ben királyi helybenhagyást nyert; hol jelenleg társadalmi kormányzó és plebánosi helyettes nagyont. Dorich Marcellin, helybeli nemzeti iskolák igazgatója, 13 áldozó, 2 frater társaival lelkészi foglalatosságot gyakorol hg. Odeschalky patronatusságából és három kis iskolát tanitókkal ellát; nevezetes ezen illoki zárda különösen arról: hogy kapistrai Sz. János nevezetes életének végnapjait itt töltötte, kinek lakó szobája jelenleg házi kápolnává szenteltetett; boldog tetemei is itt temetettek el; kinek emlékét e' következendő sorokban kivánjuk örökiteni: (Capistranus) vagy *Kapisztrai János* Sz. Ferencz szerzetesse született közép Olaszországnak Szamnium földjén fekvő Capisztra nevü helységben a' honnét is a' korszelleme szerint vette nevezetét; polgári szüléktől származván, iskoláit nagy megkülönböztetéssel végezvén szerzetes életet választott, hol kitünőleg tűzesze, szivreható ékesszólása, 's lángoló buzgósága által csak hamar magára vonta V. Miklós pápa figyelmét; a' kitől, (midőn veszedelemben forogna nem csak a' keleti-romai birodalom fővárossa Konstantinápoly, de még a' napnyugoti keresztény tartományok is, miknek védfala vala a' napkeleti főváros, mi veszélyes korban már alig állhata ellen a' törökök temérdek dühös erejének) kiküldetett *Kapisztrai János* az össze sereglendő keresztes had hirdetésére a' Németek, Csehek és Magyarok között; János barát munkálatjához kezdvén, bejárta a' neki rendelt tartományokat és országokat, hol szivreható 's buzgó szónoklata által sok kereszténveket rábirt a' kereszt felválalására, 's a' hitetlenek elleni fegyverfogásra, és a' pogányoktól vissza nyerendő szentföld elfoglalására. Bécsben nevezetesen Sz. István egyházán kivül buzditgatá a' körüle ajtatosan tolongó népet, hol azon hires templom jobb oldalán, még jelenleg is szemlélhető külfalához ragasztott és János barát képével ékesitett kő szólószék, hagyományilag azon helyen hol hajdan szokta tartani buzditó beszédjeit; volt e' János barát idejekor e' helyen szólószék? azt nem igenezhetjük, mivel e' jelenkori szólószék mint a' jegyzet mutatja, 1738ban készült; foganatja serkentésének az volt, hogy számos városi és falusi lakosok keresztestáborba szállva őt vezérül követék; 's igy érzelmei szent hevével a' fejedelmek és kormányzók sürgető titkaiban résztveendő, III Fridrik római császár által 1455. Becsujhelyen tartott németbirodalmi gyülésen megjelenvén, azokat a' török ellen adandó segedelmezésre magos érzelmiséggel lelkesen buzditá. Az ő mély érzelmi intése és közbevetése békéltette meg egymással, bár külsőleg csak, Hunyady Jánost az ellene agyarkodó gróf Cilley Ulrikkal, sőt ő gátolta meg a' mármár magyarok között kipattanandó belsőháboru kiütését azon pontban, midőn a' meghasonlásból eredett végveszedelem ellen leginkább ohajtandó volt az indulatok 's iparkodások egyesülése. Jelen vala ő az 1455-ben Győrött kezdett 's Budán folytatott nemzeti képviselőség tanácskozásaiban, honnét a' szerb-országi despotát Braukovits Györgyöt szendrői lakhelyére visszatérité. Jelen volt János barát a' pesti országgyülésen is 1456. hol szivreható beszéde által élesztette a' rendek buzgóságát a' hitetlenek elleni felkelésre, iparának előmozditóit élő és elhunyt rokonjaikkal együtt bevette, mint világi társakat Sz. Ferencz szerzetébe, 's kiterjesztette rájok annak minden lelki áldásait. Továbbá midőn az országgyülési végzés szerint *Hunyadi* János főhadvezér seregével a' török ellen kiindulna, követé őt János barát is keresztes táborával, és csak hamar Nándorfejérvár alatt a' Duna vizén sajkaviadalban 1456ik év Julius 14. 21. 22en együtt vitézkedtek 's együtt győzedelmeskedtek a' megszálló török táboron, hol midőn *Hunyadi* vezéri pályáján tündöklött, úgy szinte János barát a' viaskodók előtt kezeiben a' feszületet felemelve hordozván, vallási lelkesités által táplálta 's élesztette a' vitézség tűzét anyira, hogy a' sultant dühös seregével visszavervén, szerencsésen megtartanák az ország kulcsát. Csak hamar e' győzedelem után a' hadseregben kiütött járvány nyavalya beteg ágyba dönté a' páratlan Hunyadit, ki orvoslói tanácsára Zimonyba vitette magát; kit mint szenvedő bajtársát el nem hagyván János barát, vigasztalásai által lelkét támogatni, nyugtatni, 's az örökkévalóságra készíteni meg nem szünt, még azon év augustus 11en véget nem vetett a' kérlelhetlen halál ama dicső hős életének. Ez óta so-

ha mosolygás nem láttatott János barát képén, lankadtság foglalta el testét, 's igy az *Illoki* kolostor lakába menvén, ott ő is két hónap mulva meghalt és eltemettetett; honnét később tetemei, a' törökök gyakori berohanásai félelméből titkon elvitettek Ugocsa megyében helyezett Nagy Szőllös mezővárosban létező Salvatoriana provinciabeli Ferenczieк kolostorába, hol később a' helybeli földes ur a' reformatióra átkelvén, a' szerzeteseket elkergette, a' kolostort lerontatta, János barát tetemeit pedig a' köz hagyomány szerént a' kolostori kútba vettetvén azt kővel berakatta; mellynek helyén most szőllők vannak. *Kapisztrai* János végrendelete szerint, igen különös fából készült kedves ivó csészéjét, az akkori Gurci (Gurcensi) János nevü püspöknek hagyta, melly a' körülirat szerint 1458ban meg aranyozott ezüst tokban foglaltatott, és jelenleg a' budai Capistrai Ferenczieк kolostorában tisztelettel tartatik. Bonfin történetiró azt jegyzi meg János barátról: hogy midőn meglátogatta volna őt egykor Hunyadi János mind a' két fiával, János barát az ifjabbiknak Mátyásnak jobb felől; az idősbbiknek Lászlónak pedig balfelől adott maga mellett helyet; erre midőn Hunyadi János tudni kivánná okát ezen szokatlanságnak, azt felelte: hogy László korán való halála miatt nagyra nem fog emelkedhetni, Mátyás ellenben királyi méltóságra jut; hadi dicsőségére nézve Nagy Sándorral fog vetélkedni, 's a' kereszténység erős paizsa 's oltalma leend; ő tehát már most tiszteli benne jövendő nagyságát. — Igy az Esméretek tára. C. alatt. — *Tomori Pál* nevezetes kalocsai érsek emléke is ide illik: ki Gömörmegyében lakott nemes szüléktől származott, fényes hivatalokat viselt őseinek nyomdokit követvén, előbb a' széptudományokkal esmerkedve, csak hamar elme és szivtehetségei annyira kitüntek, hogy a' viharos mars mord dühe boszszúlásához lovasság vezérévé, sött Buda vára kormányzójává neveztetne; két egymásutáni nemes erényü nejének sirba dőlte után, még a' rhodusi lovag rend Auranuni perjelségét, mire czélozott, sem nyervén meg, lemondván minden világi mulékonyságról, az illoki kolostorba, (hol ama nevevetes Kapisztrai János tetemei a' keresztények által annyira tiszteltettek) vonta magát, baráti életet és ruhát öltvén fel, szerzeteshez illő ajtatos magaviselete által, mindenkinek kedvességében ajánlandó. De csak hamar minekutánna Nándorfejérvárát a' török hatalom már körme között tartaná, nem csak a' szomszéd határ széleket, de Bács és Kalocsavidékét is tűzzel vassal pusztitván, hogy embertelen kedélyei valamenyire korlátolhassák, az ország Zászlósainak tanácslásából II. Lajos király tellyes hatalmú hadvezéré nevezé amaz egyházi méltóságáról, szinte mint polgári és vitézi indulatiról ismeretes *Tomori Pál* barátot, ki a' pápai követ közben jött hatalma következtében, az illoki zárdából a' kalocsai érsekségre és tábori fővezérségre méltattatott: ki midőn a' haza szabaditására, 's a' király jóléte védelmére kisded ugyan de lelkes seregét, II. Soliman török császár irdontalan 150,000 főből dühödten álló seregével, ama felejthetlen gyászos Mohács mezején szembe szállítná 1526ik év augustus 29en a' hős magyarokkal adóját téve vérét ontotta.

(Folytatása következik.)

Költészet.

Ifjainkhoz.

(Vége.)

A' haza mindenhol, 's mindég szent légyen előtted,
Ennek ügyét, ha lehet, védni, javítni siess.
Decius, és Codrus példák, haza szent szeretetből
Mindkettő önként dönti halálba magát.
Honának nyelvét igazán ismerve beszéli
Mindea jó polgár szent hivatása szerint.
Kedveld hát honnunk nyelvét, mint nemzeti létünk
Hős fenntartóját, és csinosítva beszéld.
Némellykor ha dühösb szél fog kerekedni fejedre
Búsongó szíved jajja ne verje eget.
Gyáva, ki bal sorsát békén nem tudja viselni,
Gyáva, ki bal sorsért búnak ereszti magát.
Minket ezer meg ezer viszonyok környeznek időként,
Szükséges hát, hogy mindki vigyázva legyen.
Bal sorsát búsongva ki véli elűzni, hibázik;
A' mikor az neki csak szokja nevelni baját.
Szokja nevelni baját, 's vég romlására vezetni,
'S igy mit nyer? — földbe taszítja halál.
Tűrd türedelmesen, fogod igy érezni enyésztét
A' sebhedt szívnek, mellyet időre vevél.
Élted fordulatit hát jókor türni tanúljad,
És soha csábító, 's csalfa reménybe' ne bízz.
Jórul rószra, 's viszont fordúland hogy ha szerencséd,
Szüntelen egyenlő lelki erőre találj. —
Ekkép Isten lesz paizsod, 's élted nyugodalmas
Szent örömeknek ölén fog le-hajolni, hihedd.
Nem leszesz igy országodnak szeplője, 's nevednek
Megmaradandólag híre leend, becse is.
'S hogy ha virágzó ifjuságod reggeli évét
Néked is egykor majd éjjeli pálya födi;
Érett gondolatid' szállitsd a' multak ölébe;
Tiszta öröm cseppet gyenge korodra rebegsz.
Igy fog jobb sors agg éltednek elébe repülni
Csak ne vonatkozzál zárni szivedbe szavam'.
Érted gyúl keblem, neked útat akarna mutatni;
Vedd hát őszintén, 's arra hajolni siess.
Majd egykor merevedt szemeid ha homályba vonúlnak;
Fognak övedzni örök mennyei szent örömek.

Bécs, Jan. 5. 1840. ***Zimmermann Jakab***,
cs. kir. lov. Intézeti Nevelő.

HASZNOS
Pest 1840. MULATSÁGOK. 13ik szám.
Szerda Febr. 12én Első félév.

Kapisztrái Ferenczick Provinciájának ismertetése.

(Folytatás.)

IV. *Enzersdorfi* kolostor sz. Magdolnához Alsó austriában 's a' bécsi érsekségben alapittatott 1455. ama cselszövényességéről ismeretes grof *Cilley* Ulriktól, melly a' kirohant török dühössége által két izromban földig leégettetvén, a' kegyetlenkedés szünte után ismét kegyes jótévőségből megujittatott, és 1783ban minden előbbi jogaiban császári kegyelem mellett megerősittetett,közelébb pedig 1825. ezen kapisztrai provinciához kapcsoltatott, jelenleg a' kegyes alapitvány jótevőségéből a' helybeli plebaniát lelkészi hatósággal ellátja 10 áldozó pap és 4 frater segédsége mellett n. tisztelendő *Gazics* Szaléz atya. V. *Pölti* kolostor Alsóaustriában 's a' pölti püspökségben alapittatott 1478. a' fáradozó Ferenczi atyák munkálatai által, de a' háborus viszonyok következtében többször lerontatva hevervén, ujra épültét a' liliomvölgyi *Cornel* nevű Apát, és *Kisl* Karolina grófnő kegyes adakozásinak hálásan köszöni; de mind a' mellett 1784ben egy császári rendelet következtében, az eloszlatott karmelita szerzet zárdájával felcseréltetve, megerősittetett, és 1825. ezen kapisztrai provinciához csatoltatott, jelenleg 10 áldozó pap, 's 4 frater kormányzását viszi n. tisztelendő *Edinger* Maximilian, ki a' helybeli plebánián és 20 fiók helységben lelkészi hatóságot gyakorol, és az érseki megye papságának segitségére szolgál német nyelven. VI. *Budai* kolostor sz. István első martyrhoz Pilis Pest egyesült megyében, az esztergami érseki hatóságban alkottatott a' 15ik században, de 1541ben a' török kegyetlensége által felégettetett, igy a' szerzetes atyák akkor és később a' Tököli lázadáskor, a' városban és környékén sanyarún éldegéltek, mig nem 1693ban Iső nagy *Leopold* császár és király kegyelméből, a' nm. udv. kamara, és városi tanács segedelmezése mellett, a' vizivárosban uj zárdát nyertek a' helybeli illyr plebania lelkészi kőtelesség viselésével egybekapcsolva, melly zárdát 1785-ben József császár rendelése szerint az Erzsébeti apáczáknak engedvén, a' helyett az eltörlött Agoston szerzet zárdáját nyerték, hogy az országuti plebániát is lelkészileg ellássák, hol jelenleg 11 áldozó pap, 8 frater kormányzását jelesen viszi n. tisztelendő *Filippovich* Mihály, egyszersmind a' nemzeti iskola igazgatója. Ezen országuti plebanián kivűl, még az úgy nevezett *tabáni* plebániát is hatósága alatt tartja, hol lelkészi helyettességét közmegelégedéssel viseli ntiszt. *Királyi* Theodor, egyszersmind nemzeti iskola igazgató, divatozik német, illyr és magyar nyelv. VII. *Posegai* kolostor a' szent Lélekhez, Posega megyében 's a' zágrábi püspökségben, 15ik század közepén alapittatott az observansok részire, többször az ellenség kegyetlensége által megroncsoltatott, 1573ban pedig földig lerontatott, 's igy a' sz. Fülep és Jakab apostol templomában tették a' szerzetes atyák lelkipásztori foglalatosságukat, helyre állván lassanként a' belbékesség 1707től kezdve 1766ik az ajtatos keresztények által ujra felépülvén; csak hamar 1789ben császári parancs szerint eltörültetett; de hetedik évre, a' *velliczi* eltörlött zárdahelyett I. *Ferencz* apostoli király kegyelmes parancsa által vissza adatott, hogy a' helybeli nagy gymnasiumi, és kis iskolai tanitó székeket alkalmas egyénekkel ellátván, a' hiveknek is lelkivigasztalásokra legyenek, hol jelenleg n. tiszt. *Tomecsek* Erasmus 11 áldozó pap, 3 frater kormányzását viszi, valamint a' gymnasiumi igazgatást is. VIII. *Eszéki* kolostor a' sz. kereszthez, Verőcze megyében a' diakovári püspökségben, már a' törökök berohanása előtt virágzó állapotban lévén, a' gyászos mohácsi veszedelem előtt, 1526ban tövig elpusztittatott,a' kegyetlenség mártalékától megszabadúlt néhány szerzetes *Antin* helységébe vonúlván lelkészi foglalatosságukat a' mennyire lehetett folytatták; a' romjában hevert eszéki zárda 1705. valamennyire felépült ugyan de később 1709ben Iső József cs. 's apostoli király kegyelméből, a' réginek omladékiból, az ujdon épült vár bástyáján tetejétől talpig uj zárda épittetett; melly 1786. II. József császár parancsa szerint elcseréltetett az eltörlött jesuviták házával; megtartván az előbbi távollévő egyházokat; hol jelenleg 10 áldozó pap, 3 frater kormányzását nagy figyelemmel viseli volt provincialis főtiszt. *Jaick* Marian, egyszersmind a' gymnasium igazgatója: ki jeles segedelmére van a' pécsi papságnak: divatozik az illyr, német, és magyar nyelv. IX. *Sharengradi* kolostor sz. Peter és Pál apostolokhoz Szerem megyében és püspökségben alapittatott még a' 16dik században, a' törökök első kirohanásakori megrongáltatásából alig vergődhetett helyre, csak hamar Bécs elpusztitására dühösen átmenő ellenségtől a' szerzetesek minnyájan különféle halállal kivégeztetvén, hamuba döntetett, 's csak később a' szeremi viruló békekor, Odeschalchi Livius szeremi vezér kegyeskedéséből állítatott helyre, és királyi megerősitést 1789ben úgy nyert, hogy a' helybeli plebaniát lelkészileg ellátva, a' kis iskolái tanulókat grof *Eltz* család patronussága által

oktassák, és a' vidéki papság segedelmére legyenek, a' mint is 8 áldozó pap és 2 frater kormányozása mellett n. tiszt. *Gjurich* Márton gvardian által a' kitüzött szent czél tellyesitetik. X. *Bácsi* kolostor Bács megyében, a' kalocsai érsekségben alapittatott hajdani időben a' templariusok számára, hol utánnok minoriták laktak, a' 15ik században pedig az observansoknak engedtetett, melly előbb a' török, később a' hazával meg nem elégedettek dühösködése által tüzbe borittatott, melly gyászos helyhezéséből több izben a' kalocsai érsekek, és ajtatos hivek adakozásaiból felépittetett, és 1787. királyi megerősitést nyervén, jelenleg 9 áldozó papot, 5 bölcseségi tanulót, és 4 fratert érényesen kormányoz n. tiszt. *Klassanovich* Mark, a' helybeli és vidéki lelkészeknek készsegitségükre szolgálnak, divatozik az illyr, magyar és német nyelv. XI. *Aradi* kolostor sz. Józsefhez Arad megyében, a' csanádi püspökségben, a' régi várfalai közt levő házban lakást nyertek azon szerzetes atyák, kik a' török által elfoglalt lippai kolostorból 1551. kikergettettek, későbbi időben 1705. kolostori névvel megajándékoztatott Ödön herczeg által, hogy várbeli lelkészséget gyakoroljanak. 1764. Maria Theresia rendeléséből a' Maros tulsó partján uj vár épittetvén, ugyan annak térén 1775. szép nagy templom és kolostor épittetett, mellyet II. József császár 1781. ünnepélyesen általadott a' capistraiaknak, hol a' szállásoló katonaságnak lelkészi vigasztalására szolgálnak, és a' katona gyermekeket oktatják; hol 8 áldozó papnak, 2 fraternak jeles kormányzását tellyesiti n. tiszt. *Kaeffer* Amand gvardian. XII. *Mohácsi* kolostor sz. István I. martyrhoz Baranya megyében, a' pécsi püspökségben már a' mohácsi gyászos vérontás előtt virágzó állapotban lévén, ennek szerzetessei is minnyájan a' közveszély martalékjává lettek, később az elpusztult zárda falaihoz lakást nyitottak, és az ide 's tova lézengő kereszténynyeknek lelkészileg szolgálgattak, mignem 1705. kolostori rendezettel felállitva ékeskednék; de csak hamar 1712. a' véletlen támadott tűz által lángba borúlva előbbi romjaiba szállott, szerzetessei ekkor vályogból épitett házikóba húzták magokat mig végre 1731. a' kegyes ajánlásokból gyűlt pénzen akkori pécsi püspök gróf *Nesselrod* földesuri engedelmével épitéshez kezdének, mellynek huzamos készitését 1788 végre hajtotta ama hires emlékü *Klimo* György pécsi püspök jótévősége, hol jelenleg 12 áldozó papot, 3 frátert, kormányoz n.tiszt. *Mayerik* Ödön, és a' helybeli kis gymnasiumot igazgatva tanitókkal ellátja, és a' megyebeli lelkészeknek nagy segédségére szolgálnak magyar, illyr és német nyelven. *(Folytatása következik.)*

Nehány szó a' bárányvérhasról.

A' legközelebb mult őszi időjárás hasonlatossága az 1826, 1828 és 1833dikihoz, midőn a' bárányvérhas némelly juhászatokban olly tetemes pusztitást tön, határozá a' szerzőt e' jelen értekezés közlésére, mellynek czélja, szóba hozni némelly óvószert az emlitett baj ellen, mire most a' bárányzás idején legjobb alkalom ajánlkozik. A' bárányvérhas igen félt csapás a' juhtanyákon, mivel a' bárányokat korán, midőn anyjok méhét alig hagyák el, lepi meg és ragadja el. Nagy juhászatokban, nem a' nyavalya elkerülhetlen volta, hanem a' körülmény esség miatt csak keveset lehet gyógy tekintetben elháritólag teljesiteni, mivel a' kóreredetnek valódi okait eddig sürü fátyol födé. Tágas mező nyilik itt a' természetbuvárok, gondolkozó orvosok 's gazdák előtt vizsgálatra 's felfödözésekre; sok kétes feladat várja itt a' megfejtést. De olly korban, midőn az emberi nyomozásoknak olly csodálatos eredményei tünnek elő, illy fontos dologban az előhaladás nem fog megszünni. Legyen szabad, sok évi tapasztalásimat és észrevételimet ezennel köztudomásra adnom, 's e' sokat meghányt tárgyhoz némileg járulnom.

Az 1826, 1827 és 1829, valamint a' későbbi 1832, 1833 és 1834diki évekre még némelly juhtenyésztő világosan 's szomoruan fog emlékezni, minthogy azokban számtalan bárány veszett el vérhasban. Különösen 1827ben volt alkalmam egy szomszéd juhászatnál egy egészen uj 's czélszerüen épült juhhodályban ügyelni e' bajra. Az akolba léptemkor a' légmérsékletet igen hidegnek találtam az ujonszületett bárányokra, mert a' mellett hogy a' hévmérő szélességi fokunkra nézve rendkivüli hidegre mutatott, még az akol is sokkal nagyobb volt a' juhok számához képest, semhogy a' lehelés és kigőzölgés által megkivántató hodály-légmérsékletet lehetett volna nyerni. Ezért hajlandó valék, a' meghülést venni a' baj fő okaul. Mire nézve egy értekezést irtam is, kiemelvén benne, milly szükséges a' hévmérő az aklok légmérsékletének szabályozására. *Brosche* Nep. J. orvos dr. és alsó austriai cs. k. baromgyógyász is korszerüen értekezett a' bécsi politikai hirlapban, 's egy tulajdon juhakol- hévmérőt inditványoza, millyet nála már kaphatni is. Ügyes gazdatisztek nem hagyák az adott intést figyelmetlenül, 's az anyajuhoknak bárányzás végett kisebb aklokat készittettek, de mind a' mellett is a' következő években különösen pedig 1833 és 1834ben számtalan bárány hullott el a' vérhasban. E' szomoru tapasztalásoknak ösztönt kelle adniok a' megelőző 's hajlamot gerjesztő okok vizsgálatára, 's illynemü eredmények fognak itt lehető röviden közöltetni.

A' fen idézett évek nyarain az időjárás többé kevesbbé kedvező volt a' takarmány és füvek nö-

vésére, 's igen kevés kivétellel jó szárazan hordattak haza. Az őszi és téli hónapok azon években hasonló időjárásnak voltak alá vetve, t. i. ködös, esős és néha langyos napok uralkodtak; különösen az 1826 és 1833diki késő ősz igen kedvező volt a' mezei vetések növésére, 's mind a' két évben általán rendkivüli buja növényzetet idéze elő, melly minden juhászt szükségkép arra birt, hogy annak juhnyájaiban hasznát vegye, főleg minthogy hó épen nem volt a' mezőken, 's igy általok december vége feléig bőven lehetett más takarmánynemeket kimélni. Január elején 1827 a' hideg naponkint nőtt havas időjárással, és épen az ellés időszakában 20 foknyira esett le a' higány az O alatt, mi kevés változással február közepén tul tartott, melly időben az emlitett juhakolban is mind elvesztek a' bárányok vérhasban. Az 1833diki hasonló őszre 1834 januárban 's februárban nem következett illy kemény hideg, 's mégis számtalan bárány lön e' csapás áldozata 's pedig olly juhászatokban, mellyek azt 15—20 év óta nem is tapasztalák, mi azt mutatja, hogy a' nyavalya eredetének okait nem tekinthetni helybelieknek. Az 1827diki bárányvérhaskor az anyajuhok nem igen jól tápláltattak, az ellett bárányok is elég sovány oknak látszottak, 's lehet, hogy külső gyöngitő hatások is járultak a' főokokhoz. A' bonczolás vérhiányt mutatott az edényekben, a' gyomorban pedig és bélekben túrónemü csomókat, a' hudhólyag igen nagyon kiterjedett vala, 's a' végbélben egy kevés vereses ganéj találtatott. Az életről átmenet a' halálra alig volt észrevehető, mivel semmi rángás, nyujtózás vagy más görcsös vonaglás nem mutatkozott. Az 1834diki bárányvérhaskor ellenben az anyajuhok igen jól tápláltattak, 's az ellett bárányok is erős kifejlettséget mutattak, mégis elhullottak a' vérhasban; a' nyavalya ideje ekkor is csak egypár napig tartott, épen ugy haltak meg, mint amazok, 's a' haláluk utáni tünemények szinte csak azok voltak.

Ezen tünemények összevetéséből 's minden körülmények és lettdolgok figyelmes egybehasonlitásából most azt lehet következtetni: Hogy mindazon növények, mellyek az őszi 's téli november, december, január hónapokban, a' nedveshideg 's hosszu éjszakákon nőnek fel, semmi aromával és fojtólég- anyaggal nem birnak. Illy vetések és növények folytonos élvezése mellett a' viselős anyajuhok nedvtömege csak a' képelő (plasticai) életnek kedvező, idegennemű, savanyos anyagokkal terheltetik meg, mellyek nem valók a' közelgő bárányzás idején tejkészitésre kellő mennyiségü alkalmas alkatrészeket adni. Ha már most az anyáknak illy éretlen vetemények folytonos evése mellett nem adatik száraztott 's valamennyire fűszeres sarju, 's néha egy kevés darált eledel vagy édeslevelü takarmány, akkor az ellés idején várni lehet, hogy csak hiányos tej-elválasztás történhetnék, melly csak savós, turós tartalomban gazdag, a' kövér- és czukornemüekben pedig annál szegényebb, holott ez utolsó alkatrész elkerülhetlenül szükséges a' bárány gyönge életerejét sürgeségben fentartani. Mint méhmagzat (embryo) a' báránynak csak az anyja vérkeringéséből folyó nedvekre van szüksége, megszületvén azonban, mint önálló életmüség lép a' külvilágba, mellyre az állati melegség nem hat többé. Az önálló életfolyamatot most egyedül az anya tejének kell fentartani 's emelni, mire azonban, mint mondatott, a' czukortartalomnak a' többi alkatrészek mellett rendes mennyiségi arányban kell jelen lenni. Ha ezen elkerülhetlenül szükséges anyag hiányzik, 's a' túrós és savanyos hitványabb részek vannak nagyobb bőségben, akkor ezek a' szopó bárányra nem hatnak jótékonyan a' magzatszurok (meconium) eltávolitására, hanem erőmüvileg csak mint maró (drasticus) hashajtók, 's igy nemleges módon vesznek el e' gyönge állatok.

Ha tehát a' legközelebb lefolyt nyár a' takarmánynövényeknek igen kedvező volt, 's az iménti langyos és nedves ősz az idézett 1826 és 1833ik évekéivel egészen megegyezik, 's a' hóhiány miatt a' legbujább vetőföldeken legeltetni lehetett, ugy a' juhászgazdák nem várhatják egészen gondtalan a' bekövetkező bárányzás idejét. A' dolog attól fog függeni, mennyire tarták meg a' vetőföldekeni legeltetésben a' fentebbi szabályokat, 's mennyire munkáltak ellene az előkészitő okoknak, vagy valljon az ellés idején nem lesz-e nagy hideg, 's nem járulandnak e ezekhez más véletlen okok. Olly juhtenyésztők, kik e' csapást tapasztalásból még nem ismerik, tán megcsalatják magokat az anyajuhok jól táplált kinézése által 's nem fognak veszélyt sejteni, 's ne is félemljenek meg, ha csak nem nagyon szűken bántak a' száraz eledellel, a' legelést elégnek tartván. Mind ezekre nézve tanácsos, az elmulasztottat azonnal kipótolni, 's még a' bárányzás ideje előtt lisztes és édeses tápszereket adni az anyajuhoknak; lóherszénát, de még inkább jól takaritott sarjut étetni, hogy még idején egészséges nedvkeverék történhessen, 's igy jó tej-elválasztásra lehessen számolni.

Most már az a' kérdés, mit kell akkor tenni, ha a' bárányzás ideje 's nehány báránynyal a' vérhas már beállt, 's ezek benne el is vesztek. Az anyajuhoknál mind azt véghez kell vinni, mi addig elmulasztatott 's az előbbi sorokban ajánltatik. Nemes faju anyáknál, mellyeknek elletteit különösen ohajtjuk megtartani, még több liszt- és czukortartalmu tápanyagot kell kevéssel a' szoptatás előtt 's alatta is nyujtani. E' czélra hasznos a' darált tengeri, sült és felvagdalt burgonya, mivel az u-

többi nyersen nagyon idegenszerű, sülve azonban tisztán foglalja magában liszt- és czukortartalmát. Sőt főzés alatt is elszáll a' tápláló czukortartalmu anyagok legnagyobb része. Mivel a' legtöbb juhászatok 's gazdaságoknál már találtatnak takarék-tüzhelyek és kemenczék, a' burgonya sütése annál könnyebb, minthogy a' fazekak mellett a' vaspléheken sok burgonyának van helye, melly esetben mit sem árt, ha külsőleg valamennyire megégnek is, sőt igy még örömestebb eszik a' juhok. Bortermesztő tájakon a' szőlőtők leveleit 's száraztott csúcsait minden szénának és lóherének elébe tehetni.

A' vérhasban sinlő bárányokkal igen kényes a' bánásmód; mindazáltal, ha nemesfajuak, következő szert lehet táplálékul és orvosságul megkisérteni, melly egyes esetekben már valóban jó szolgálatot tett. Meg kell tetszés szerinti számu anyajuhokat, mellyek bárányikat felszoptaták, vagy mellyeknek nagy tölgyeik a' tejet meglopni engedik, fejni; ez egy kissé megmelegittetik, tiszta rongy mártatik belé, 's azzal nehány vasrudról a' vasrozsda lemosatik, miáltal a' tej veresesnek látszik. Ezen megveresült tejből egy kanálnyit kell venni egy kevés czukorral, 's ha lehet minden két órában tölcséren a' bárány szájába tölteni. Minden sokfélekép próbált idegennemü szerek mindenkor rosz következésüek voltak, 's ezért tanácslom, azoktól tartózkodni.

A' hol vadgesztenye van, azt megörölve egy kevés sóval gyógyszerül adhatni az anyajuhoknak, és pedig legjobban azon időben, midőn azok legelőre hajtatnak. Némelly juhászatoknál a' nélkül is jobb táplát és édes növényeket adnak a' szoptató juhoknak, mit épen nem lehet gáncsolni. Mindazáltal azon esetben, ha a' fentebbi kártékonyságokat akarjuk megelőzni, ezt nehány héttel hamarább kell tenni, minthogy a' czukortartalom nem olly könnyen megkészithető, 's a' többi kártékony alkatrészek is épen olly kevessé eltávoztathatók. Nagy világosságot derithetne e' tárgyra azon anyajuhok tejének, mellyek egészséges bárányokat neveltek, 's olly tejnek, mellyel élvén a' bárányok vérhasban vesztek el, pontos vegytani bonczolata, 's a' dolgot tökéletesen tisztába és bizonyosságba helyezné, ha értelmes vegytanárok hajlandók volnának vele foglalkozni.

Fogadják jó szivvel e' kis közleményt a' juhászgazdák 's a' baromorvoslás barátai! 's örvendeni fogok, ha sükerült, általa egy természettitkot lelepleznem; miután az örökkévaló titkaira tekintvén még gyakran leszünk kénytelenek Senecával felkiáltani: „Sok meg van téve, sok vanmég teendő, sok maradand még fen, mi soha sem fog megtétethetni.“ *(Hauenschild után.)*

Kisfaludy-Társaság gyülése,
Pesten febr. 6án 1840.

A' tarsaság jutalom kérdésekre szánt alapitványa tészen 1790 frt, ehhez járul egri kanonok *Kovács Mátyás* ur alapitványa 100 ft. pengőben: az alaptőke kamata tészen 107 ft. 24 kr., a' mult évről pénzmaradvány 53 ft. 3 kr. összesen 160 ft. 27 kr. jelen jutalmazásra kiadatott 141 ft. 2 kr. nyomtatásra 8 ft. 2 kr. marad a' pénztárban 1841re 11 ft. 25 kr. Szemere Pál tb. társaság tagjává, Igazgatónak pedig báró Jósika Miklós úr, cs. kir. kamarás választatott; Tóth Lőrincz jegyzőül meghagyatott. A' két rendbeli jutalomtételre 30 pályadolgozat érkezett, kettő pedig elkésett. Az első jutalmat nyerte *Ramershoffer* Valerian a' győri k. Academiában magyar nyelv és literatura rendes professora. A' második jutalmat nyerőnek, mint a' legjobb ballada irójának a' kisebb billikom itéltetett, ez volt *Nagy* Imre hittudományt tanuló Debreczenben; a' másod rangú költemény szerzője volt *Szilágyi* István, ugyan csak Debreczenben hittudományt hallgató. A' jövő 1841. évre két jutalom kérdésjeleltetett ki: I. *Aestheticai* kérdés: mi különbség van a' drama és regényközt, tárgy, mese, szerkezet, személyek, character kifejtés és helyzetekre nézve? 's az utóbbiak változatossága, meglepő fordulatai, mennyire 's hol használhatók inkább? Melly és mennyi helyet foglalhat, 's miféle módositásokat szenved az elbeszélői elem a' dramában, 's viszont a' dramai az elbeszélőben? jutalom 15 darab arany. II. Költői feladás: kivántatik egy, a' történetekből meritett, vagy azokkal összeszőtt egyszerütárgynak, beszélyképen, szabadon alkotott vers alakban kidolgoztatása. A' lyrai és didactikai elemnek is hely engedtetik: jutalma 12 darab arany. Mindkét rendbéli pályamunkák beküldésének változhatatlan határnapja nov. 20. 1840. a' meddig azokat olvashatólag 's idegen kézzel irva, lapozva, kötve, 's irójok nevét rejtő, gondosan pecsétlett levélre hivatkozó jeligével ellátva a' társaság jegyzője (Pest uri utcza 612 sz. Trattner-Károlyi ház 2ik udvar 2ik emelet) veszi által. A' kéziratok a' társaságnál maradnak: azok sajátsági joga, 's igy a' kiadhatás a' szerzőé. Hirdettetik egy uttal hogy nem csak a' jutalmaztatandó, hanem a' netalán dicsérettel emlitendő pályairatok levélkéi is felfognak bontatni, 's az illető szerzők nevei kihirdettetni.

Költészet.

Vigasztalás

Ha bú emészti éltedet,
'S reményed múlni kezd,
Ha már a' kétség sirja nyil,
'S ürével el ijeszt:
Vigasztalódj!, türj, és reménylj!,
'S ne tudd feledni el:
Az Isten jó! — 's még a' vihart
Szép nap válthatja fel. *Nagy Ferd.*

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 14ik szám.

Szomb. Febr. 15én Első félév.

Szózat az ősiség ügyében.

Ha érdekesb tárgyakról olvasunk, nem kerüli el figyelmünket a' magyar világ nagy részének azon törekvése: mint lehessen ősalkotmányunk egyik támaszát az Ősiséget minél terhesb panasszal a' hitel megdöntőjének vádja alá csigázni. E' kérdést bár mikép fontolgatjuk, soha kinem vergődünk azon csalhatlan elvből, hogy ez, életkérdése alkotmányunknak; mert nemzetiségünk alapját teszi az. Ha tekintjük eldődink rendelkezéseit oda czélozának azok, hogy e' szép hazát a' néptörzsök kezeiből a' pénz aristocratia ki ne csikarja, tudván ingatagságát azon nemzet jólétének, a' mellyben a' pénz aristocratia vezeti a' kormányt többre becsülvén tapasztalt eleink ennél a' földbirtokot, mint állandó vagyont, többre a' törzsök biztositását a' gyülevész idegenek kaján speculatiójánál. És igazok volt! mert állott a' magyar, ősiség joga mellett erősb lábon valaha, a' nélkül, hogy a' hitel szenvedett volna, roppant majoratus, és senioratuson kivül egyes birtokokban világbámulta kastélyok emelkedtek, mellyeket a' jelenkor pénz aristocratiai törekvése mellett ápolni sem bir, 's a' földbirtokos ennyi kiadásai mellett is töméntelen kincset hagyott a' pazarló ivadéknak. Okát ezen körülménynek, 's különbségnek könnyű feltalálni; mert a' külhonból feleslegesen béhalmozott divatáruk felemésztik ősi birtokaink gyümölcseit. Mit tesz ezen féktelen hiba ellenébe századunknak felvilágosodott gyermeke? Hitelt akar vissza varázsolni roppant áron, hitelt, mellyet nem az ősiség, hanem a' takaréktalanság ölt meg; eladja ősi birtokát, 's vele jogát örökre egy bizonytalan jövendőért, képzelve magának ekkép egy pénzforrást szülő kereskedői állást. Én nyiltan állitom, hogy azt képzelnem nem lehet, miért? szólni e' részben tilos, e' titkot érzi minden józan kebel, de a' törekvésbe vett kereskedői állást kivánni fontos oknál fogva jelenleg nem lehet.

Minden tehát az ősiség halálára szavaz, mint olly kártékony lénynek, melly az ipar, és kereskedés ellensége csak a' korona őgyvéd nem állhat el ősi jogától, és méltán; hazánk polgári állása csak igy lesz a' veszélytől mentve. Mert kérdem, valljon a' speculansok kezeibe kerülendő birtok, jobb hazafiakat eszközöl-e, mint az érdemet követelő királyi adomány? könnyü megfejteni. A' királyi adomány érdemet, a' vásár csak pénzt kiván, hol a' zsidókat nélkülözni nem lehet, innen bé látjuk jövendő hazánkfiait! Ez talán csekély ellenvetés, de ha némelly hatóságoknak azon inditványát veszem fel, hogy az exequalandó nemesi birtok egy esztendő alatt visszaváltható, azon tul a' hitelező öröke leend — elfojthatlan feltékenység lepi meg minden valómat. A' vérrel szerzett haza, öröke lesz tehát illykép az uzsorás zsidóknak és csapszékeseknek, a' kik kirabolák erszényünket, hogy tulajdon pénzünkön vegyék el örökre őseink viharos századán épségben reánk által szállott nemesi birtokainkat. Tovább megyek: nemzetünk még nem kelt fel beteg ágyából, nemzeti characterünk most kezd éledni, már is igyekszünk a' beteg nemzetet crisis alá vetni, hogy örökre elhunnyon. Sietünk hazánk halotti torára pénzt gyüjtő vásárt 's a' néptörzsök helyébe gyülevészeket állitani, hogy ezek hatalmas erővel a' néptörzsöknek szabjanak törvényt, kik hazafiak alig lehetnek, kiknek honjok szeretete a' pénzváltóház, királyuk a' speculatio, istenök az uzsora. Illy helyhezetben mi óvja meg a' hazát sirba szállásától? Az uzsorások veszedelmes speculatiójának korlátozása az ősiség! Hitelünk emelését eszközlő nemesi parolának szoros megtartása. Vagyonunk gyarapodását védő takarékosság. Kereskedésünk mozgásba hozását előmozditó egyesületek. Az adóssági Perekben képtelenül uralkodó ellentállás (oppositio) jogának, sequesterumnak, ki küszöbölése. Egy czélszerü törvény a' gyárak szabadossága felett, és igy a' hasznos vállalatok. Utak jobbitása. A' honosokat nyomó vámok eltörlése. Népnevelés 's e' végre közintézetek állitása; melly a' pórnép halomását gátolni fogja. Legyünk ősiségünkben ősök, characterünkben szilárdok, lesz honunkban illy intézetek mellett egy erős lelkű népség, melly a' belső fogyasztás és ipar által előmozditandja a' honi kereskedést. Mig külhonban kereskedési jólét eránt nem biztosittatunk, annak reménylett rovására vissza szerezhetlen ősi birtokainkat el ne pazaroljuk. Szüntelen szemeink előtt forogván azon tagadhatatlan elv, hogy magyarhon csak a' maga topographiai állása, nemzeti charactere, és éghajlata szerént fogadhat el lényeges változtatást, és a' mit angol tehet jóléte fejében, az a' magyarnak mérget teremhet.

Eliásy István
Táblai Ügyvéd.

A' pesti csizmadia czéh ládájának százados ünnepe.

A' jó, szép 's nemesben eléhaladás csak akkor érdemli meg az eléhaladás nevét, ha átalános, 's nem csak egy oldalu, ha azok is barátjai, kiket a' hozzá értőségtől meg akar fosztani a' tudósi vélemény; mert nem tagadhatni, hogy minden

osztályu nép, ha jó 's szellemileg nemes, előhaladott, mihelyt illyenné lett, 's nem haladott a' tudós, ha gonosz marada. Ha a' társaságban aránylag halad mindenki, csak akkor mondhatni haladónak teljes értelemben a' társaságot; ellenben éppen nem mondhatni haladásnak, ha a' társaságból egy kettő a' csillagok közt fen röpköd, 's milliók alattok távol a' sárban mászkálnak. Megvallom az illyetén haladás fölött, örvendeni soha nem tudhatnék. Anyavárosunk mindenütt arányban mutatja az előhaladás jeleit. Ifja, örege, nemese, nemtelenje, tudósa, 's müvész polgára már érti egymást, és kezet fogva baráti ennek. Ezt legujabban tanusitá a' csizmadia czéh százados ünnepét ülvén ládájának. Az ünnepre hivatalos valék magam is, 's megvallom nem menendettem, ha tapasztalni nem szeretnék, ha tudni 's ismerni minden rendű embert minden oldalról nem akarnám. De akarom 's megvallom nem kevesbbé épülök jót 's szépet látva az alrendüben, mint megszomorodom tapasztalva ellenkezőt abban, kinek igazán 's hivatásánál fogva minden jóra 's nemesre vezérnek lennie kellene az alrend előtt. Elmentem a' csizmadia ünnepre, 's örömmel mondom sok jót, söt minden jót, az előhaladásnak szép jeleit láttam ott, hol sokan igen keveset vélnének láthatni. Tán nem teszek kedvetlenitő sorokat az olvasó szeme elébe, ha ez ünnepet leirom, mert a' józanság nem vetheti meg a' jót bár kiben látja is azt, és az igazán nagy polgárnak mindég öröm szépet hallani arról ki nálánál alábbi, 's neki azon kell lennie, hogy megismerve mindenkiben a' jót ez által sarkalja jóra a' hanyagokat, 's örvendjen ha illyetén sarkalása sikerül! Tapasztalom ugyan, hogy valamint Pest, ugy benne a' csizmadia czéh néhány év óta igen sokat haladott, száz év alatt pedig bizonnyal annyit, hogy a' czéhláda csináltatóji, a' poraikban alvó mostani csizmadiak század előtti atyjai, ha felébrednének mély álmukból, élő utódaikban nem ismernének mik ők valának csupa csizmadiakra! Hogy a' mostani czéh nem csak barátja az előhaladásnak gyorsan áldozva mikor kell nemes czélokra, hanem maga is haladott a' miveltségben ünnepe üléséből kitünendik. Ez ünnepet még a' gyászos 1838dik farsangján megülendő, minthogy a' láda legközelb akkor vala egy százados vén mint 1737ik végén készült, de a' későbben bekövetkezett borzasztó vésznek előpostái félelmessé tevék az akkori farsangot, 's mintegy előérezve a' gyászos jövendőt megnémulának a' czéhtagjai olly ünnepet ülhetni, mellyet követendett elfelejthetlen fájdalom! Mitől rettegének egész Pesttel, rájok is következett 's az egészre. Jött a' viz, uszott minden benne 's szétázott benne majd minden. Sokat szenvedének vizben e' czéh tagjai, mert leirhatlant szenvede Pest; ládáját a' czéhnek elragadandá hömpölygő árjaival, de a' gondos czéhmester megmenté ettől; 's most midőn már már két év, de lassan, felejteti pestiekkel az elfelejthetlen 1838 számot, e' czéh is idül, 's illyetén ünneppel üzi szét a' még nyers emlékezetü vesztesége feletti fájdalmat az 1840iki farsangban; üli ládájának a' viz veszélyben fennmaradása, és százada ünnepét. Az ünnepet megnyitá Grónay Mih. czéhmester, jeles, szép 's érzékeny beszédben előadván 's czéh származatát, (1701től legtöbbet tudott mondani, minthogy az idők viszonyai az előbbit eltakarák, de ezekről 's egyébb e' czéhet érdeklőkről máskor bővebben) nevekedését, és 1838ki keserü viszonyait, mellyet azonban hosszabb volta miatt elmémben nem tarthatván meg itt nem közölhetem, felőle még is 's ismételve azt mondhatom, hogy jeles 's ollyan volt, millyent a' tudós illy helyett 's egy mesterembertől magának képzelni nem szeret 's nem akar. Itt megkell jegyzenem, hogy e' czéhmester miveltségéről Pesten ismeretes. Utánna a' czéh jegyzője (ez is csizmadia) Megyesy János e' következőt, mellyet minthogy rövidebb megjegyezhetém magamnak, mondá: „Érdemes czéh, szeretett sorsosim, polgártársim! A' visszaemlékezés tehetsége legszebb vonása az emberi léleknek, 's egyedüli, melly őt magas különbözésben tartja a' többi teremtményektől. Szomorú mint halál lenne az emberi élet a' visszaemlékezés nélkül, nem tudná a' férjfiú, milly jó a' gyermeknek, 's milly gyönyörű az ifjuság! kétségbe esnék az ősz, ha a' multból kedvesiteni nem tudná öregsége kedvetlen órájit.

Az emberiség minden ünnepei a' visszaemlékezéstől vannak. Igaz ugyan sok keserü ünnepet kénytetünk megülni a' visszaemlékezés parancsából, de némileg édes a' mult keserü is a' visszaemlékezhetés érzetében. Szomoritja ugyan jó gyermeket az édes atyja halálára visszaemlékezés, de ő még is szives ünnepiesen gondol vissza azon napra, mellyen elveszté keserün, az édes nevüt, kit szive 's lelke szerete. Polgártársaim! nézzünk vissza ma, emlékezzünk akarom mondani vissza, 's a' visszaemlékezés érzetéből üljük ünnepnek a' mai napot, százados ünnepnek! A' mai napon emlékezzünk Elődeinkre, 's a' mai napon tegyük azt, mi által arra érdemesitsük magunkat, hogy egykor, midőn közülünk bizonnyal már senki se leszen, e' napért emlékezzenek reánk utódaink, reánk tudva 's akarva háladatosan emlékezzenek. A' mai nap sarkaljon bennünket arra, hogy barátilag kezet fogván egymással, az előhaladó kort segitsük józan előhaladásában, ha mindenki tovább indult, nekünk sem szabad állóvizkint egy helyben tespednünk, minthogy mi is valamije vagyunk a' nagy testnek, általunk is jólétében gyarapodjék az. Nincs az emberi társaságban olly kicsiny ember, ki ha akar, sokat nem tehetne az egészre nézve, és a'

müvészet bár mellyik osztálya, ha pontosan, 's értve viszi a' maga szerepét annyit teend, mennyi által a' közjónak előmozditását segitendi. Társaim! nézzünk czéhünk ezen ládájára! fa ugyan ez, de ha érteni akarjuk, sokra intő néma darab, kötelességeink hü teljesitésére sarkaló, atyáinktól örökségül kaptuk magában minnyájunkra nézve szegény örökség! de egy század óta mennyien táplálttattunk általa, néma sokat jelentőségéről intetve tiszteinkre!! A' kegyes ég áldjon bennünket 's utódainkat sz. segedelmével, minket és őket arra intsen, mit jelent az atyáinktól kapott ezen ereklye. Kis gyermekeinknek is ünnepül szolgáljon a' nap, mellyen bennünket követendők összegyüljenek a' magok közti édes szövetséget, bizodalmat, szeretetet ezen faereklye által megujitandók". Ezeket követé a' szerény estebéd, melly alatt jelesen Ő kir. felségeik, fenséges Nádor 's családja, Pozsonyban a' közjóra munkás országos Rendek, Pest városa bel és kül tanácsa, Patachich és Szloboda jelen volt tanácsnokok (az előbbi mostani, az utóbbi az előtt 15 évig vala a' czéh biztosa) Kecskemét városa (mellynek házában tartaték az ünnep) jelen volt vendégek 's az egész czéh jóléteért 's illetőleg minden érintettem egésségeért poharak üríttettek, részint a' czéh commisariusa Patachich és Bényei ügyvéd uu. részint az emlitettem Grónay czéhmester 's Megyesy jegyző szép szavaikra. Az egész ünnep, rend, szerénység, 's a' müveltség egyébb jeleiért, február 9ke mindég emlékezetes lesz előttem. Valóban annyi nemeset kevesen gondolnak rejtezni csizmadiákban, mennyit a' pestiekben tapasztalhatni. Ők értenek anyavárosiak lenni 's megérdemlik hogy legyenek. Gondolom állításomat eléggé igazolandja a' fennebbi csizmadia beszéd. *K.*

A' fösvénység.

A' nagyravágyásnak és szerelemnek legbőszebb tulságait sem lehet a' fösvénységéivel parhuzamba tenni. Általjában csak aggkoruak, 's nyálkás mérsékményüek (temperamentum phlegmaticum) esnek belé.

A' fösvénységi szenvedély utolsó menedéke azon léleknek, mellyben minden más szenvedélyek kialuvának, de azonban nem tespedhet munkátlanul; mi csakugyan jéghideggé fagylalja, 's jóratehetlenné fajitja.

A' fösvény- kit alacsony önzése barátság, becsület és minden örömérzelmek iránt érzéketlenné tön, hajlama csak azon egyetlen szózatára hallgat melly őtet rabjává törpité. Nem lehet e' szerint csodálni ha a' kaparásvágy tulnyomó erője dolgozik lelkében.

Kigyógyithatlan betegség a' fösvénység: minthogy tehát a' fösvényeket esztelenségökbül kigyógyitani hiu remény, épen nem igaztalanság, ha adandó alkalommal, rovásukra vigad az ember.

Magános személyekben a' fösvénység a' nagyravágyásnak egy neme, 's csak annyiban különbözik ettől, mennyiben az, a' mások azon figyelme megnyerésének eszköze, melly gazdaság által éretik-el.

Olly vétek a' fösvénység, mellynek lefőstesire a' guny- 's vigirat költők, kielégitő szint nem találhatnak, ahonnan ecsetjök mindig hagy hátra valami kivánni valót.

A' fösvénynek sorsa mond Pope az amerikai rabszolgaéhoz hasonló. Mindketten kincsekkel foglalkozásra kárhoztatvák, egyik eltemeti, másik kiássa azokat.

Naponkint láthatni embereket, nagy gazdagsággal birókat, de örökösek nélkül a' sir szélén, kik a' mindennapit is megvonják maguktól, és csupa szenvedélyből küzdenek a' szükség nyomasztó bajaival.

Egy agg uzsorás, ki utolsó vonaglásiban feküvék ágyán, fölemelvén haldokló szemeit a' keresztet látá maga előtt a' gyóntató lelkésztől tartva, 's merev szemekkel nézvén azt imigy kiálta, mielőtt utolsó leheletét kiadta volna: „Ez hamis gyémánt, csak ötven procenttel adhatok reá."

Egy nagy hirű londoni uzsorás élete végső órájában összehivatá a' városi tanács személyeit, kiknek egy 100 font Sterlingről szóló bankjegyet ada, halála után kifizetendőt, és saját nézetei szerint hasznos intézetekre forditandót. De alig jövének ki fagyos ajkain e' szavak, midőn ismét fölkiáltva 5 fontot lehuzott belőle. .. *n*. .... *s*

Hathatós gyógyszer a' kéz- és lábujjak megfagyása vagy is vaktetü kigyogyitására.

Mindenki tudja milly nagy fájdalmakat okoznak télben 's tavasszal a' megfagyott kéz- és lábujjak; mindenki isméri a' köznép száján forgó vaktetü viszketeges fájdalmat; olly viszketegség ez melly a' gyöngéd vakarásra ugyan kissé enyhülni látszik; ámde ki nem tapasztalá már hogy a' vakarás után sokkal nagyobb fájdalom áll elő, ki nem tapasztalá hogy a' viszketegséget férfiui önmegtagadással szenvedni, tehát nem vakarni, vagy pedig orvosolni legczélirányosb?! Minden efféle bajban szenvedőnek fájdalmit könnyitendő, igen egyszerü, patika nélkül is előál látható orvosságot ajánlok, mellyhez megkivántató szerek a' legszegényebb házaknál és falukban is találtatnak. Az orvosság készitésének módja következő: egy jó darab jégnek közepén gödört kell vájni, ez meg levén egy tojásnak, vagy ha többet akarunk készíteni két vagy három tojásnak sárgáját,

egy kis kávés kanálnyi faolajat (ezt a' tojás számához képest sokszorozni mint szintę más egyéb részeit is a' készitendő orvosságnak) és annyi konyhasót mennyit két ujja közt fölvehet az ember, bele kell tölteni; egy darabka szalonnába árpát vagy zabot dugdosni: mind ezek megtörténvén gyútassék meg a' szalona vagy is inkább a' bele szurkált árpa 'stb. akkor tartassék a' gödröcske fölibe hogy a' benne levő részekre csorogjon, ez alatt folytonosan kavargatni kell mindaddig mig meglehetős sürüséggel nem bir a' kész tapasz (flastrom). Ekkor kivetetvén meghüvösittetik, 's aztán ruhácskára kenetvén a' fájdalmas részekre rakatik, 3—6 napok alatt vagy hamarább is ahhozképest hogy gyermekkel van-e a' baj vagy erős férfival, minden kisebesedés nélkül csalhatatlan a' meggyógyulás. *tapasztalásból.*

Adakozások Kölcsey emlékére.

I. közlés.

Pozsonyban Botka Imre tbiró és Szatmár megyei követnél: Pulszky Ferencz 50, gr. Péchy Emánuel 20, Horváth Antal és báró Wenkheim Béla együtt 30, Kárász István 10, Luka Sándor 10, Ürményi József 15, Sembery 5, Sárközy 5, Móricz Péter 5, Mihályi Gábor 5, Andrásy 20, Biró Imre 5, Fascho 5, Laczkovics 5, Várkonyi 5, Szucsics 5, Ódry 5, Hertelendy 20, B. Prónay Gábor 20, Markovics 5, Katineli 5, Stuller 10, Hajnik 10, Török István 5, Gorove 6, Kiss 5, Justh 10, Sötér 5, gr. Szapáry József 5, Olgyai 5, Marczibányi Antal 5, Emődy János 5, Zoltán 5, Péterffy 5, Pribék 10, b. Vay Lajos 20, Bónis 10, Szentiványi Károly 10, Zsedényi 10, Szentmiklósy Victor 10, Szentiványi Anselm 10, Szentpály 5, Bernáth József 5, Gedeon Lajos 5, Pappszász 15, Matyasovszky 5, Szentiványi Ödön 5, Ambró 5, Lipovniczky 5, Hunkár 5, Beniczky 5, Osztroluczky 5, Pákozdy 5, Pejachevich 5, Jankovics 25, Markovics Posegából 5, Tretter 5, Vághy Ferencz 5, Czech 5, Körber 5, Sztanaczky 3, Vietoris 4 ft. 40 kr., Marczibányi Lőrincz 5, Thuránszky 5, Deák Ferencz 40, Pázmándy 15, Ghyczy 5, K. Horváth 5, Szentkirályi 5, Návoy 5, Friebeisz 5, Zarka 15, Szegedy 10, Bezerédy 5, Borsiczky 5, Foghtüy 5, Posta 2, Somsich 15, Szűcs 5, Lónyay László 10, Bornemisza 10, Gyulay Lajos 10, Bernát Zsigm. 5, Piller 5, Füzeséry 2, Baranyi 2, Czvitkovicz 2, Harsányi 5, Szakáll Lajos 2, Kacsóh 1, Nagy Károly 1, Hatfaludy Sándor 2, Szabó Lajos 2, Szalbek György 5, Bánó Miklós 5, Török Sándor 2, Remellay 1, Glatz Antal 2, Szoboszlay József 2, Chernel Ferd. 3, Ragályi Ferd. 6, Berzeviczy Tivador 3, Görgey Konstantin 6, Sponer Gusztáv 2, Szinyei Merse Viktor 6, Polinberger 2, Vadnay 1, Szilasy István 1, Maróthy 1, Joo Pál 2, Glacz Béla 2, Hegedűs 1, Adorján 5, Kende Lajos 5, Tormásy 2, Szalbek Jakab 2, Nánásy László 2, Sárváry Fer. 1, Bende Lászl. 1, Konkoly Tege Pál 1, Keszlerfy János 5, Pongrácz Laj. 1, Farkas Gábor 10, Ujhely Lázár 2, Nagyiday Fer. 2, Tusa Gásp. 1, Laky Laj. 1, gr. Széchen Ant. 3, Szapary Antal 5, Révay Guszt. 5, Csákány Mikl. 2, Miskolczy 1, Bernát Bold. 5, Mikecz Lajos 1, Fekete László 1, Lenhossek György 3, Szikszay János 1, Ajtay Ferencz 2, Fluch Ján. 1, Bossány 2, Teleky Domokos 10, Buocz János 1, Zilahy 1, Ujhelyi Farkas 2, Fráter Bert. 1, Szilvay 3, Hatházy Dán. 1, Éji zenéből felmaradt 5 ft 10 kr., Thurzó Mikl. 1, gr. Batthyány Lajos 50, gr. Szapáry Antal 20, B. Fischer Agost. 5, K. Farkas Lajos 5, Erdődy László 10, Pogány József 5, Gyulay Antal. 2, hg Odescalchi Ágoston 20, gr. Erdődy Sándor 20, gr. Eszterházy Kázmér 20, gr. Szapáry Mikl. 25, gr. Zay Károly 20 ft. — Összesen 1115 ft és 50 kr. pengőben.

Bajza József m. k.
a' Kölcsey-emlék-társaság jegyzője.

Furcsaságok. Duna partjára jövén a' távolabb lakó póremberek, egyikök igy kezdé beszédjét: valljon árad é ez a' duna? a' másik okosabbnak akarván tartatni, igy felele a' terhes hajókra mutatván: nem látod hogy árad, pedig nagyon, hiszen azon nagy hajókat majd ellepi már. Hozzájok érkezvén egy harmadik ugyan azon helybeli, 's ez látván a' megterhelt hajókat, igy sohajta fel: Istenem: add, hogy legalább 3 arasztnyit áradjon a' viz, had merüljenek el ezen fösvény embereknek hajójaik, miért terhelik olly nagyon meg.

V. Városkában jól ittasan menvén haza a' korcsmából késön éjszaka egy lakó, bele esett a' viz csatornyába, mellyből maga erejével ki sem jöhetett; egy idő mulva arra jön a' véle borozott társa, kinek könyörög, hogy húzná ki, de a' segedelem helyett még megdorgáltatott, hogy rosz ember lenne; utoljára kérte azon evangyéliumra, a' kutba esett szamárról mellyet a' lelkész azon nap olvasott fel a' templomban, felel emez neki: igen is kihuználak, ha szamár volnál, de mivel disznó vagy, csak maradj ott, 's tovább ment.

Csere-rejtvény.

1231236	Hidd barátom! jó árron kel,
	Bor, pálinka ha illyen.
512	Pallérozza eztet kiki;
	Csak hogy boldog lehessen.
4512	Csinositja épületed'
457	A' szép nemnek tetszik ez.
1234	Ha csökkenne ennek fénye;
1—7	Hidd magadhoz, segit ez.

HASZNOS
Pest 1840. MULATSÁGOK. 15ik szám.
Szerda Febr. 19én Első félév.

Kapisztrái Ferenczieк Provinciájának ismertetése.

(Vége.)

XIII. *Lanzendorfi* kolostor, a' fájdalmas Szüz Mariához alsó Austriában a' b é c s i érsekségben hajdanában 1192 előtt csak mint magányos kápolna a' puszta mezőn épittetett, és lassanként a' közel és távolabb lakó ajtatos keresztények által közkedvességgel látogattatott annyira, hogy a' vidéki nép lelki örömére I. nagy Leopold császár kegyelméből 1696 a' Ferenczi atyák szorgalmára bizatnék, és a' jó lelkü földes úr Pölniczi Keresztély által azonnal ott a' bécsi kolostorból oda rendelt atyák elfogadására ideigleni lakházzal elláttatvák 1698. az ujdon épitendő kolostor talpköve letetetett, mellynek megszemlélésére következő évi september 16án maga a' felséges császár egész császári család kisérete mellett kiindulván, fényes szertartással Eleonora császárné ajtatos fogadása következtében, az új zárda közepette felépitendő régi kápolna talpkövét önkezivel letette, melly időtől jelenkorig a' számtalan ajtatos néptől példásan látogattatik; 's igy már 1707. kolostori czimmel ékesitve, 1782 minden jogaiban megerősittetett, 1784ben pedig plebanosi hatalom gyakorlatával is megajándékoztatott, 1825ben végre ezen kapisztrai provinciához csatoltatott, és jelenleg két fiók egyházat is lelkészileg ellát ntiszt. *Grausgruber* Károly szerény kormányzásával 9 áldozó pap, 3 frater társaságában. XIV. *Brodi* kolostor a' sz. Háromsághoz a' bródi véghatár-kormányban a' diakovári megyében régi időben a' Ferencznieknek épittetett, honnét a' másfélszázados kegyetlen török uralkodása miatt, a' keresztények vigasztalását eszközlötték; romladozó állapotjából 1694 megujittatott, és 1708. kolostornak neveztetett, később 1727. a' rosz anyagból készült düledező templom helyett, az ajtatos nép adakozásából a' Száva partján szép templom épittetett kolostorral együtt; bár pedig 1787. a' Ferencziektől elvétetett, hogy ott a' diakovári püspökség papi nevelő intézete létesülhessen, még is csak hamar királyi kegyelemből a' szerzetnek vissza adatott; 's igy a' helybeli polgárság, és a' nm. magyar kamara kegyes adakozásából 1836. megujittatván a' zágrábmegyei lelkészek segédségére atyai készséggel szolgálnak, 7 áldozó pap, 2 frater kormányzását teszi ntiszt. *Vraxich* Elias gvardian. XV. *Bajai* kolostor padvai sz. Antalhoz, Bács megyében a' kalocsai érsekségben 13ik században a' minoriták számára zárdául épittetett, de a' 16ik században az observans Ferencznieknek adatott; kik a' török dühöngését több izromban életök áldozatával türték szenvedték, de vissza fordulván magyar honunkba a' béke angyala, ezen düledezett kolostor is ujra épülvén 1719—1722ig valamint a' földes urnak, úgy a' kalocsai akkori érseknek grof *Batthyán* József és gr. *Latinovics* Péter, és a' bajai polgárság kegyes adakozásának jelenlétét méltán elisméri. Ezen nevezetes kolostori atyák kettes méltánylásra tüntetik elő erényes szorgalmukat, t. i. hogy a' bajai nagyobb kir. gymnásiumban 300 tanuló ifiakat, mind a' hat iskolában dicséretesen tanitnak; mind pedig tanári rangra méltatott tudós férfiak által tanittatik 7 nevendék szerzetes az első és második évi hittudományi tanulmányokban főtiszt. *Ninkovich* István szelid kormányzása mellett 26 egyén, nevezetesen 15 áldozó pap, 7 theologus, 4 frater, kik a' vidéki lelkészek segédségére is alkalmaztatnak. XVI. *Vukovári* kolostor sz. Fülöp 's Jakab apost. szeremi megyében és püspökségben alapittatott a' 16ik században, de a' török kegyetlensége miatt innen *Lázra* húzódtak, honnét a' keresztényi lelkészséget gyakorolták, megszünvén valamenyire a' török iga 1704. a' dombon egy új zárda épült, mellyben tápláltattak a' más zárdákból ki kergetett atyák is. Nevezetes itt sz. *Bon* martyr teteme, mellyet 1723. XIV. Benedek pápa ajándékúl küldött 1729. kolostori czimet nyert és 1789. királyi kegyelem által abban megerősittetett, gr. Eltz család pártolása mellett helybeli lelkészi foglalatosságot gyakorol, és a' vidéki papságnak segédül szolgál illyr 's német nyelven, 18 szerzetes társait kormányozza ntiszt. *Acxich* Cajus gvardian; valamint a' helybeli kis iskolákat, ugy a' szerzetes harmad, 's negyed évi hittudományt tanuló nevendékeket is. XVII. *Cerneki* kolostor sz. Péter apostolhoz Posega megyében a' zágrábi püspökségben 1520. sz. Leonard épületét nyerték, honnan a' török uralkodáskor szokták lelkészi kötelességeiket tellyesitgetni, mig végre 1708. özvegy Petrass Anna Maria, született báró Bekers asszony és a' hivek adakozásiból uj egyház és zárda épülne, melly 1730 kolostori czimet nyervén, 1789 királyi kegyelem által megerősittetett hogy ott és 11 helységben plebánosi hatóságot viselhessen, és a' megyei papságnak segédül legyen illyr nyelven, hol 8 áldozó pap, 3 frater kormányzását viseli ntiszt. *Smoljanovich* Péter gvardian. XVIII. *Radnai* kolostor a' Szűz Máriához, Arad megyében a' csanádi püspökségben, eredetét vette a' háborus viszonyok közepette; t. i. minekutánna a' lippai Minoritáknak 1327. épitett kolostor 1492ben az obser-

vans Ferenczieknek át engedtetett volna, ez is az ország közveszélyekor 1551ben a' törökök által feldúlatván, a' benne lakott némelly atyák Aradon nyertek menedéket; mások pedig az elkeseredett keresztényekkel az átalellenben lévő Marosparti dombra húzták magokat azon kápolna mellé, mellyet 1520 egy istenfélő asszonyság épittetett a' lippai Ferenczieknek ájtatos felügyelésökre; ezen török dühödés szülte tehát azon alkalmat, hogy a' lippai keresztények e' kápolna mellé telepedvén, a' mostani Radna mezővárosának kezdetét alakitanák, hol bár kisded lakban szorúlva léteznének, még is nőttön nőttek keserves napjaik, 's méltatlan szorongattatásaik, mignem kétszeri lángba boritatásuk után, valahára az ohajtott öröm 's béke napja felvirúlván 1722. a' düledező kolostor falai megujittatván 1730. kolostori czimét vissza nyeré, 1767. pedig az ajtatoskodásra seregleni szokott hivek adakozásából fényesen készült templom épittetett a' boldogságos Szűz Mária tiszteletére, melly időtől óta a' távolabb levő magyar és erdélyországi keresztényektől nevezetes ajtatossággal látogattatik, 1789ben királyi megerősitést nyert, 1824. pedig tágosabb épülettel ellátva a' helybeli lelkészi hatóságot (a' magyar kir. kamara, valamint az *ottvossi* plebániát is özvegy b. *Forrainé* pártfogásából) gyakorol, és a' vidéki lelkészeknek segédül szolgál magyar, német, illyr, és oláh nyelven; hol ntiszt. *Tanos* Justin gvardián kormányzása mellett 15 áldozó pap, 3 frater teszi egyházi foglalatosságát. XIX. *Földvári* kolostor sz. Annához Tolna vármegyében a' pécsi püspökségben eredetét egyedül a' budai Ferenczieknek kegyes fáradozásinak köszönheti, kik a' török uralkodása alatt a' tököli zárdából kirándulván, a' földvári keresztények lelki vigasztalását hathatósan eszközlék, 's végre pedig 1700ban egy lelki atya állandó ottani lakását elválialván, később 1724. a' megsokasodott hivek kivánatára, még 5 segédtársat maga mellé véve lelkészi foglalatosságát ohajtott ajtatossággal tellyesité, 's igy köz tiszteletet nyervén, a' városi előkelök által épittetett alkalmas lakházat az uradalmi diszesebb épülettel felcserélvén királyi helybenhagyás mellett 1750. kolostori czimet nyert, 's abban 1788 meg is erősittetett, hol jelenleg a' szerzetes nevendékek, bölcselkedési tanúlmányikat nevezetes tudós atyák által oktatva folytatják ntiszt. *Göther* László igazgatása mellett, 12 áldozó pap, 5 tanuló, 4 frater társasága példás körében, magyar és német nyelven segéd lelkészséget nyujt a' fejérvármegyei papságnak. XX. *Zemlinyi* kolostor keresztelő sz. Jánoshoz a' petervaradi határkerületben, a' szeremi püspökségben 1400dik évben alapúlt, 1453. az ellenség által megrongáltatván, a' benlakó atyák elszéljesztettek, mig nem 1717ben Belegrád viszszavétele után a' pétervaradi kolostorból némelly atyák lelkészi foglalatosságilag általmenvén, Ödön herczeg fővezér kedvezése és a' hivek adakozása által felsegittetve 1738ban kapisztrai sz. János tiszteletére uj templomot és kolostort épitettek, mellyet 1739. a' várossal együtt a' török kegyetlenség lángba boritván, több polgárokkal egyetemben visszatértekkor előbbi lakhelyüket elfoglalák 's benne 1741. királyi engedménnyel megerősittettek közelebbrül a' régiség okozta avultságából a' hadi tanács kegyes segedelmezése által megujittatva, öt áldozó pap, két frater társadalmát jelesen kormányozza ntiszt. *Parizsa* Faustin gvardián, és a' Csanádmegyei papságnak lelkészi segédséggel szolgál német és illyr nyelven. Melly eléadattakból kiviláglik, hogy e' jeles érdekű kapisztrai provinczia társadalmi áldozó papok lelkészi hatóságot gyakorolnak 13 plebanián, lelkészi tudományokat tanit 2, bölcselkedési tudományokat szinte 2, ujdon be vett szerzetes nevendékeket oktat 1, azontul 4 királyi gymnásiumot, 9 kisebb iskolát igazgat, 5 pedig tanitókkal is ellát.—3 áldozó pap a' provinczia kormányzásával foglalatoskodik; 61 pap különféle tudományokat tanit; 149 pap kolostori hivatallal foglalatoskodik, kolostoronkül 13 lelkészi hatóságot gyokorol; 7 áldozó pap katonai ezredeknél szolgál, 1 áldozó pap még tanulással foglalkozik, 's igy az áldozó papok száma összvesen 234. ezek közűl az Isten igéjét hirdeti hat magyar szónoki székből 12, tizenhárom dalmata (rácz) szónoki székből 38. tizenhárom német szónoki székből 52. egy oláh szónoki székből 1. összesen tehát a' nép oktatásával foglalatoskodnak 103. szerzetes atyák. Ezek közt van 11 bölcselkedési tanár, és volt bölcselkedési tanitó, 1 hittudományi doctor, 12 hittudományi rendesen megvizsgáltatott volt tanitó. Papságra felszentelendő hittudományt tanuló 11. bölcselkedést tanuló 10. uj nevendék 3. Beavatott fraterek vannak 58. be nem avatottak 6. ujdonbevettek 3. összvesen fraterek vagynak 67. az egész provinciában 325. egyházi férfiak tellyesitik ajtatos foglalatosságú hivatatásukat.

Lenhossék Mihály kir. Tanácsos Magyarország Főorvosának élet-rajza.

Lenhossék Mihály ő nagysága orvosi tanár, Svéd királyi Vása rend Vitéze, Ő cs. 's ap. kir. felsége magyar királyi Helytartó tanácsnoka, Magyarország fő orvosa, a' magyar királyi tudományok egyeteménél az orvosi kar elnöke, 's orvosi tanulmányok igazgatója, tettes ns. Esztergam, Somogy, Pest, Pilis és Zsolt törvényesen egyesült

megyék táblabirája, született szabad kir. Pozsony városában 1773dik év május 11ik napján; atyja *Lenhossék* Ferencz, anyja *Zalinger* Magdolna polgari szüléktől, kisebb iskoláit, valamint a' bölcselkedési tanulmányokat is születési helyén dicséretes előmenetellel végezvén, természeti vonzalomból az orvosi pályán evezendő a' bécsi császári egyetemnél ohajtott orvosi zsenge tanulmányokból részt venni; később a' pesti kir. egyetemnél azokat folytatva szerencsés előmenetellel végezvén, a' szokott két kemény próbatételeket ritka serénységű szorgalommal négy egymásutáni napon erényesen végezve 1799 év augustus 16án orvosdoctori rangra méltattatott, szerény alkalmaztatása által csak hamar hirre kapván, még azon évben tek. Esztergam vármegye főorvosává elválasztatott, hol dicséretes szorgalommal hivattatását tellyesitvén, 1808ik év november 29én a' pesti kir. egyetemnél megürült éptan és felsőbb bonczolási (Physiologiae et Anatomiae sublimioris) tanitói széket királyi kegyelmes kinevezés által elnyervén, azon nyilványos 's rendes tanitói hivatalába 1809ik január 2án ünnepélyesen beiktattatott az esztergamiak hálásöröm kisérete mellett; hol csak hamar két izromban kétkét évi dekáni hivatallal tiszteltetett meg, mellyet 1809től 1811ig és 1815től 1817ig dicséretes szorgalommal viselvén, annak kitöltével tüstént 1818ik évi nagyságos rectori méltóságra emeltetett. Ezt ünnepélyesen végezvén, azonnal 1819ben a' bécsi császári egyetemhez ugyan azon orvosi tudományok tanitására császári kegyelemből általtétetvén, azonnal azon császári egyetem valóságos tagjává fel is vétetett, hol 1823ban a' magyar nemzet védnökének hajdani szokásként elválasztatott. Ezen tudományi helyzetéből, mint számos érdemeinek méltó tekintetéből, Ő cs. 's ap. kir. felsége boldog emlékezetü I. Ferencz kegyelméből 1825ben a' nm. magyar hirályi Helytartó Tanácshoz valóságos királyi tanácsnoknak és Magyarország főorvosának, valamint ezzel egybekapcsolt orvosi tudományok igazgatójának és orvosi kar elnökének kineveztetett. Fényes és országos hivatalai mellett, fáradhatatlan vas szorgalmú munkás életének a' késő maradéknál is örökre feltartandja emlékét, ha kevéssé is meggondoljuk azon 36 különbféle tartalmú kinyomatott munkáit, mint láng eszének annyi szüleményeit, mellyekkel a' tanuló ifiuságnak kalauzúl örökre szolgálni törekedett, a' mellyekért több uralkodó fejedelmek által méltánylásra, 's különféle megtiszteltetésre talált; különösen 1823-ban a' svéd király ő felsége által, a' svéd királyi Vasa-Rend vitézi czimével kegyelmesen megajándékoztatott; több nevezetes tudós társaságoktól pedig rendes vagy tiszteletbeli Tag kinevezésével tiszteltetett meg, úgymint: 1803ban a' moguntiai orvosi társaságtól; 1805ben göttingaitól; 1816ban az erlangitól; 1817. a' Bécsben virágzó József Akademiától, 1820. a' természet vizsgáló 's orvosi bononiaitól, 1822. a' nápolyitól, 1823. az orosz császári sz. pétervári Akademiától; 1825. a' vilnaitól; 1826. a' berlinitől; 1827. a' turini tudós társaságtól. — De nem is oknélkül: mert e' következendő 's általa kinyomtattatott munkái, arra méltán érdemesitették: u. m.

1) Untersuchungen über Leidenschaften, und Gemüthsaffekten, als Ursachen, und Heilmittel der Krankheiten. Pesth 1804. 8. maj. 2) Introductio in Methodologiam Physiologiae Corporis humani. Pesthini 1808. 8. maj. 3) Physiologia Medicinalis. Pestini, 1816—18. 8. maj. Tomi V. 4) Institutiones Physiologiae Organismi humani, usui Academico adcommodatae. Viennae 1822. 8. maj. Voll. II. 5) Darstellung des menschlichen Gemüths in seinen Beziehungen zum geistigen und leiblichen Leben. Für Ärzte und Nichtärzte höherer Bildung. Wien 1824. 8. Voll. II. 6) Die Religion und Arzneikunde in ihren wechselseitigen Beziehungen, dargestellt von Angelo Antonio Scotti. Mit einer Vorrede, und einigen Bemerkungen nach dem Italienischen herausgegeben. Wien 1724. 8. maj. 7) Summa Praeceptorum in administrando variolae vaccinae negotio, per Regnum Hungariae observandorum. Budae, typis Reg. Universitatis Hung. 1829. 8. 8) Nachricht über die Kuhpockenimpfung in Ungarn überhaupt, und im Graner Comitat insbesondere. (Med. Chir. Zeitung. Salzburg 1802. Bd. 3 — Ludw. v. Schedius Zeitschrift von und für Ungarn. Bd. 2.) 9) Kurze Nachricht über das Graner Bitterwasser, (Lübeck's patr. Wochenblatt für Ungarn. 1804. Bd. 2) 10) Alexio Ágoston, Chirurgiae Doctori, Artis obstetriciae et oculisticae Professoris, exequias solvit. Pestini 1811. 4. 11) An die Physiologen des neunzehnten Jahrhunderts. (Med. Chir. Zeitung 1816. Bd. 1.) 12) Az állati Magnetismus rövid rajzolatja (Tudományos Gyüjtemény 1817. X. kötet.) 13) Über den Bewegungssinn, als Beytrag zur Sinneslehre (Med. Jahrbücher des k. k. österr. Staates 1819. V. Bd. 1. und 2. St.) 14) Beschreibung einer menschlichen Mißgeburt, bei welcher das ganze Muskelsystem mangelt, nebst einigen physiologischen Bemerkungen. Mit Abbildung. (Med. Jahrbücher V B. 4. St.) 15) Nachricht von einem menschlichen Fötus, der mit einem Bauchbruche, in welchem das Herz, die Leber, und der größte Theil des Dünndarms enthalten waren, geboren wurde. (Ebend. VI. B. 2. St.) 16) Nachricht von einigen menschlichen Doppelmißgeburten, nebst kurzen physiologischen Bemerkungen über ähnliche Monstrositäten. Mit drey Kupfertafeln. (Ebend VI. B. 2. und 3. St.) 17) Geschichte einer bey einem Mädchen ungewöhnlichen Entwickelung. (Ebend. VI. B. 3. St.) 18) Ein unbestimmter, wahrscheinlich durch eine giftige Schminke bewirkter, Todesfall. (Ebend. VI. B 4. St.)

19) Beschreibung zweyer merkwürdigen Fälle von Schwangerschaften in der fallopischen Trompete, nebst einigen Bemerkungen über die Ursachen, Symptome und Ausgänge solcher Schwangerschaften. Mit einer Kupfertafel (Beobachtungen und Abhandlungen aus dem Gebiete der gesammten praktischen Heilkunde von österr. Ärzten. Wien 1821. B. II.) 20) Beschreibung einer menschlichen Mißgeburt mit einem Auge. Mit einer Kupfertafel. (Rheinische Jahrbücher für Medicin und Chirurgie, herausgegeben von Dr. C. F. Harles. Bonn 1821. Bd. III. St. 1.) 21) Summarische Übersicht des gegenwärtigen Standes des Studiums der Heilwissenschaft in dem k. k. österr. Staate überhaupt, und an der hohen Schule zu Wien insbesondere. (Jahrbücher der Medicin. Neue Folge. Wien 1822. Bd. 1. St. 1.) 22) Eine, bei einer erwachsenen Person beobachtete Erweichung und Zerreißung des Magengrundes, nebst physiologisch-pathologischen Bemerkungen. (Beob. und Abhandl. 1823. Bd. III.) 23) Einige Bemerkungen über die Wuthkrankheit. (Med. Jahrbücher. Neue Folge. Bd. I. St. 2.) 24) Eine durch Polycholie entstandene, und bald beseitigte Dämonomanie. (Ebend. Bd. I. St. 4.) 25) Praktische Bemerkungen über die ausgezeichnete Wirkung der Atropa Belladonna in dynamischen Krankheiten des Gangliensystems und seiner Halbleiter, vorzüglich in den Affectionen der Zwerchfell- und Lungennerven (Abh. und Beob. Bd. IV. 1824.) 26) Das Equisetum, als eines der vorzüglichsten diuretischen Mittel empfohlen (Ebend. Bd. V. 1826.) 27) Ein anhaltender Druck auf das verlängerte Mark hemmt die Entwickelung des Körpers, und die Geschlechtsreife bei einem jungen Menschen. (Med. Jahrbücher. Neue Folge. Bd. III. St 1.) 28) Kurze Übersicht des Fortganges der Kuhpockenimpfung im Königreiche Ungarn bis zu Ende des Jahres 1832. (Ebend. Bd, III. St. 4.) 29) Observanda circa febrim scarlatinam. Budae 1826. 8vo. 30) Instructio pro mortuorum revisoribus, in liberis regiisque civitatibus Regni Hungariae constitutis. Budae 1828. 8vo. 31) Anweisung für die in den k. Freistädten des Königreichs Ungarn bestellten Todtenbeschauer. Ofen 1827. 8vo. 32) Idem opus etiam ungarico idiomate publicatum. 33) Institutio circa medico-legalem cadaverum humanorum investigationem pro Physicis, Medicis, et Chirurgis Regni Hungariae. Budae 1829. 8vo. 34) Utmutatás az emberi holt-test törvényes orvosi vizsgálására a' Magyar Országi Physikusok, orvos Doktorok, és Seborvosok számára. Budán 1829. 8vo. 35) Anleitung zu gerichtlich medicinischen Untersuchungen menschlicher Leichen für Physiker, Ärzte, und Wundärzte des Königreichs Ungarn. Ofen 1829. 8vo. 36) Diatribe de recta morum ratione, ut summo tuendae valetudinis praesidio, Civibus Academicis die 27. Junii 1830. dicavit Michael Lenhossék.

Melly páratlan szorgalmú fényes és országos hivatalokban tündöklő nagy hazánkfiának, számos évekre még méltán terjedhető életét a' kérlelhetlen halál miategy irigyelvén 67dik évében ketté szakitá vigasztalhatlanúl hátra hagyott özvegyének született *Nisnyászky* Luiza asszony ő nagyságának, szerette hét árváinak u. m. Amalia, József, György, Johanna, Stephania, Luiza, és kis Adolf kesergő gyászukra. A' boldogúlt tudósnak ¡hideg tetemei 1840ben február 14én délutáni negyedfél órakor, a' kristina városi temetőbe eltakarittattak, sok ezerre menő ismerőseinek 's tisztelőinek szomoru jelenlétében, méltóságos *Dercsik* János püspök 's királyi tanácsos úr gyászos egyházi kisérete mellett. Az engesztelő szentmise-áldozatok, a' várbeli plebánia templomában feb. 15én reggeli 10 órakor a' Mindenhatónak bemutattattak; valamint február 18án a' budai Irgalmas Atyák, kórházi Igazgatója nagyon tisztelendő *Peche* Arnold prior rendeléséből, a' kórházi kápolnában, tellyes gyász pompával minden szerzetes társainak buzgó ajtatossága mellett tartatá az engesztelő szent mise áldozatott, 's annak végeztével, az áldozatot bemutató kórházi áldozó pap nagyon tisztelendő Pásztory Salamon subprior, a' betegekhez rövid de kereszténi lélekkel tellyes beszédet tartott az elhunyt főorvos hamvai felett; kinek jótévő orvosi kormányzását, e' kórházban ápolgatott betegek mindenkor hálaérzéssel említendik; áldás maradékira 's béke poraira!

Egy falusi kovácsnak szokása vala a' hust ugy metélni, hogy a' darabok függőlegesen maradjanak, 's csak ő, nője és legénye kapjon, az inas pedig soha, 's midőn kiemelte a' tálból, mindenkor azt mondá: a' mit az Isten öszve függesztett, azt az ember széjel ne váltsa; történt egyszer, hogy a' legény hajba kap a' gazdaurammal, 's erőssebb lévén ezt tetlegessen kezdi zöcskölni; könyörög az inasnak a' gazda uram, hogy segitsen rajta; ez élvén az alkalommal, felele néki: nem uram, a' mit az Isten öszve függesztet, azt az ember széjel ne váltsa.

Kérdőrejtvények.

1. Mellyik tóban vagyon bor nem pedig viz?
2. Micsoda gyászt látunk örömest beteges létünkben?
3. Micsoda alomban hevernek többször két lábú disznók?
4. Mellyik oldalára fekszik először a' medve téli nyugalmában?
5. Micsoda leányt nem csokolnak örömest ifjanczaink?
6. Miért tekintünk vissza, midőn valaki kerget benünket?
7. Kicsoda beszél jelenleg legtöbb nyelven Európában?
8. Miért néz a' szarka a' csontba?
9. Mellyik fa hoz legtöbb, 's különféle gyümölcsöt?
10. Micsoda fa nem virágzik soha, 's mégis terem gyümölcsöt?

A' 14dik számú rejtvény. Szemész (oculista.)

8ik sz. „Hasznos Mulatságokban" Ifjainkhozi 1sö versben, *szinbe* helyett olvasni kell szinben. — A' 12ik szám alatt, 17ik versben: *'s igy mit nyer*, olvasni kell: 's által igy mit nyer?

Pest 1840. HASZNOS MULATSÁGOK. 16ik szám.
Szomb. Febr. 22én Első félév.

Háborgás.

Eltünt a' nyugalom
Szivem nehéz,
Soha nem találom
Már az elvész.

Róza hol az nincs
Puszta mint sir,
Hiányzik ott kincs
Nincs többé ir.

Ötet szemlélem
Hölgy seregben
Csak ötet nézem
Játékszinben

Kecses járása
Termete szép,
Bájos mosolya
Kék szeme ég.

Csak hozzá kebelem
Törni kiván,
Érte sóhajt szivem
Későn 's korán.

Eltünt a' nyugalom
Szivem repedt,
Azt föl nem találom
Már elveszett!

Stann.

A' hires békekapu Milanóban.

A' milanói városi tanácsnak 1806iki február 8ikán költ végzésénél fogva, a' Simplon-útcza felé egy új pompás városkapunak kelle vala épülni, mellynek formája a' diadal kapuéihoz hasonlitson, 's mellyet aztán „Simplon kapujának" akartak keresztelni, 's a' mellynek létesitéseül, Cagnola Lajos marchese-nek azon javallattervét választák, melly szerint ő előbb már egy, csak ideigleni tiszteleti kaput emelt, 's melly általányos tetszést nyert. Maga az épités, nagy kiterjedtségű plán szerint kezdetett-el 1807ki ősszel, 's akkép szorgalmaztatott, hogy 1813iki év végével, nem csak óriás márványtömegek állottak már készen az épités helyén, számos bevégzett kézmunkák voltanak szemlélhetők a' közelebb 's távulabb eső műhelyekben, hanem maga az épités is annyira előhaladott, hogy küzdői (Impost, Kaempfer) a' 2 oldalivnek már berakva, 's a' basreliefek is 8 talapzaton, avagy a' piedestalon, beillesztve voltanak.

Az ezen időkori nagy események, a' szóban forgó emlék felépitésére is üzték befolyásukat, 's igy felakadott a' munka. Miután azonban ő felsége a' megboldogult Iső Ferencz császár 1816ban a' kezdett épitést személyesen megvizsgálá, 's tetszését nyilatkoztatá a' javallatterven, 's a' helyes valósítás fölött; a' Congregazione centraleoli Lombardia ohajtá látni az emlék bevégzését. Ezen emlék által, nem csupán a' mélyen tisztelt Uralkodó iránti köszönetének jelét akará az adni, roppant birodalma e' részének királyságra emelése által, hanem általa ezentúl azon békének is akart fenmaradandó emléket emelni, mellyet nagy részben köszön Europa e' nagy uralkodó közbejárásának. Ez okból az lön a' végzés: magát a' diadalkaput ezután „béke kapunak" (arco della pace) nevezni.

A' fejedelem kegyessége helybenhagyá az ez iránti javaslatot, 's előmozditá még ezentúl e' müalkotvány bevégzését a' szükséges költségek megrendelése által. Egy úttal biztosság neveztetett-ki, melly a' guberniumnak közvetlen igazgatása alatt, a' munkák előre haladását, 's a' megkivántató költségeket szemmel tartsa 's kikutassa, 's mellynél a' hires Cagnola Lajos architectus vitte az elnökséget. Ez meghalálozván 1833ki augustus 14kén, Londonio Carlo cavaliere, a' szép müvek akademiájának elnöke, foglalta-el helyét.

Valamivel később, a' kapu mindenik oldalánál épület emeltetett, mellyek egyike a' vám hivatal, a' másik az őrhely számára jeleltetett-ki, 's azon tér, melly az egész emléket környezi, izletesen rendeltetett-el.

E' pompás épitvény, megtekintve azt észak nyugotról, vagy a' disztérről, hol a' Simplon-útcza veszi kezdetét, fellengős prospectet ád, a' 2 mellette fekvő nem csekély épülettel, mellyek rostélyzat által egyesítvék egymással, képezi a' bejárást a' városba. Az utóbb nevezett épületek a' tért környező fallal egyesitve hátulsó oldalaikon, doriai rendüek, 's derék technicai valosítás mustráját képezik, habár nem tagadhatni, hogy a' triglyphek, avagy a' hármas rovatékok felosztása által, kiszabott helyeztetése az ablakoknak, nem a' legjobb hatást eszközli, mihez aztán még az is járul, hogy az épülettömegek kiemelése végett, kénytelenek voltak, igen kis dimensiókat adni az ablakoknak. Mindenik épület hátulsó része hemizykliummal végződik, 's mi óhajtanók, hogy az, az utóbbi épülettel magával, constructiv, avagy decorativ vonal által volna jobban egyesitésbe hozva. E' hiányok, azon véleményre vezetnek, hogy ezen épületek, (legalább ekképen nem,) a' diszkapu architecturától nem származnak.

Magát a' diadalkaput illetőleg, az egészen fehér márványból áll, 's korinthi rendű; gazdag sculpturák, a' mellyekre még egyszer visszatérendünk, diszitik a' falak minden részeit, 's a' párkányok a' legjobb sztilben végezvék, a' legnagyobb figyelemmel 's csinossággal létesitvék. Épen illy helyesen választvák az ornamentumok, mellyek kitüntetik magukat, összehasonlítva azon diszitvényekkel, mellyek alkalmazvák a' talapzatok 's a' küzdők párkányain a' szemtőli távozat mértékhez képest, egész a' teljes jelentésű 's energicus profilokig. A' díszkapú boltlapjai kassetiroz-

vák, 's ritka deli rosettekkel ellátvák, ugy hogy az egész, egy igen élénk, csinosság- 's fellengőség- benyomást (!) szül a' megtekintőnél. A' békeistennének érczben készült szobra egy Sestiga-n, 's a' 4, a' szögeken alkalmazott Victoria, lovon, éppen olly szépen mintázvák, mint az öntés jól sikerült.

A' műalkotvány egész szélessége teszen 23, 65 mêtert (1 mêter = 443· 296 párisi vonal, 's 1 bécsi láb = 140· 127 par. vonal) magassága a' padlattól az Attika koronázópárkányjának felső gerinczeig 23, 40 met. E' párkány fölött van egy plinthus, melly 2 táblából áll, összesen 0,95 met. magas, 's ezzel végződik e' műalkotvány architectoniai része. A' korinthi oszlopok, atticai basisukkal együtt talapzatokon állanak, mellyek az oszlopok magasságának egy negyedrészét nyerék, a' basist 's az oszlopfejezetét hozzá értve. A' gerendázat (Gebaelk) $^2/_9$ részét teszi az oszlopmagasságnak, 's a' mint azt Vitruv kivánja, fogozatokkal van ellátva, a' gerendafők pedig hibáznak. Az oszlopátmérő 1,27 met. miszerint az oszlopszár magassága a' síppárkánnyal 's a' fejezettel együtt 12, 63 mêtert teszen; a' talapzat 3,165 met. 's a' gerend 2,90 met. magas. Ehhez képest az egész oszloprend 18,695 met., idejárul az attica 4,708, 's a' plinthus 0,95 mêterrel, mellyből a' műalkotvány összes magassága 24,359 mêterrel resultálja magát. A' 4 egész, 's a' 4 félig emelkedetü oszlop elrendezése mindenik frontnál, viszonyos állásukhoz képest olly módon rendezvék, hogy a' kapitelek egész kiugrásukat megnyerik, az intercolumnium pedig az oldaliveknél $3\,^1/_2$, ellenben a' középsőnél $6\,^3/_4$ oszlopátmérőt teszen. Ugyan látszik, hogy az architectus intentiójában feküdt az által, hogy ő a' mellékivek intercolumniumai fölött átjárni engedé a' gerendet, a' folyamistenek (!) oriás szobrainak (mellyeket ő a' Hajdaniak mustrájától távozva, kik t. i. azokat mindig mint basreliefeket alkalmazák, mint tökélyes alakokat terjeszté-fel) szemlátólag szilárdabb basist adni, mellynél nem kell arról megfelednie, hogy azon szobrok lábkövinek (Sockel) végpontjai nem az oszlopok belső élével, hanem tengelyikkel jutnak össze. Ezen eltávozások a' hajdaniak épitésmódjától, kik az intercolumniumok avvagy az oszlop közek fölött mindig félbeszakaszták az architravot, az egésznek sokkal nagyszerűbb 's méltóságosb tekintetet ád. Egyébiránt, ám ha az architravok hossza, az az, a' 3 oszlopközet meghaladó oszlopátmérő igen nevezetes is, mind a' mellett az architectus, azon okból hogy ő azoknak több szilárdságot adjon, nem nyult azon módokhoz, mellyeket használt Apollodor az ulpia bazilikánál, az architrav-ot, és a' friest avvagy a' gerendhomlokzatot egy darabból készitvén, hanem ő az architrav-ot mint pont irányos szemöldököt a' kőmetszés szerint, 3 darabból készítette, 's az oriás alakok terhét boltozatokra rakta, mellyek a' lábkő belsején alkalmazvák, 's belső gyámfalakkal, vagy armaturák által, biztosítvák a' széllyel válás ellen.

A' közösülés számára azon részekkel, a' mellyek a' nagy boltozat fölött vannak, Cagnola ollyas elrendezést tön, a' millyen Septimius Severus diszkapujánál történt, ő mindegyik külső tömör oszlopnál hágcsókat alkalmazván, mellyek azonban sokkal czélszerüebben 's kényelmesebben elrendezvék, mint sem az antik mustraképe, 's mellyek által a' műalkotvány minden felső részeihez jutni lehet.

Az épitvény szélessége, körülbelül annak fél hosszaságával egyez-meg, 's körülötte futnak félbeszakadatlan a' plinthusok 's az oszlopok lábpárkányai, a' nagy iv küzdőpárkánya, a' gerend 's az attica.

A' középső ív világos tére 7,13 mêter, 's az egész a' zárkőig 14,23 mêter, a' külső párkány felső gerinczeig 14,78 mêter magas. A' kisebb ivek tére 3,11 mêt., fel egész a' zárkőig 8,67, 's a' küzdők felső gerinczeig 7,08 mêter magas.

(Folytatása következik.)

Viszhang az ősiség ügyében.

E. úr e' lapok 14dik számában azt állítja, hogy: ősiség nemzetiségünk alapja, 's amannak eltörlésivel ennek sirt ásunk. Azon kérdés mellett: valljon a' nemzetek, kiknél ősiség nicsen, megszüntek e' nemzet lenni? amaz föladat taglalásába ereszkedem, „mi a' nemzetiség alapja"? Szerintem, nyelv, korszerü törvények, szelemi-anyagi jólét; amaz a' nevelés nagyszerű eszméjére vezet, emez földmivelés- mesterség- kereskedésben határoztatik. Reménylem, E. úr kezet fog velem abban, hogy nemzeti jólét, hitel nélkül föl nem virágozhatik; mellyet ősiség ha sirba nem döntött is, de hogy fölvánszorogni lényegesen gátol, honunk eleven példa. Az ősiség eredetit nem alaptalan keressük a' királyi jóváhagyásénál (consensus regius) melly Iső Lajos alatt 1351ben állapittatott meg állandóul. Mi adott erre okot? nem vitatom; mert akar azt tartsuk a' sokasággal, mit I R. 64d cziméből E. ur ezen szavaival „valljon a' speculansok kezeibe kerülendő" 's az egybevetőleg az 1542ik pozsonyi 33ik törvényczikk szerint is kiki következtethet; akár az egyházi 's világi rend közti birtok arány föltartását*): E. ur hypothesisével mindegyik homlokegyenest ellenkezik.

*) Kovachich: Vestigia Comitiorum. Benzur: Historia Hunno- Hungarica.

De tegyük-föl, mikép ősiség nemzetiségünk alapja, 's elbukandik; kérdem: ki lesz kénytelen ősi birtokaitól megválni? Történhetendik ugyan néhány eladás birói foglalás útján, kivált ha a' szóbeli pör áldott jótékonysága nagyobb hatáskört nyerhetne, vagy váltótörvényszéki eljárás alapíttatnék pörhuzás halasztás nélkül: de hiszen épen e' kellene; épen azon ajtócskák bezárása szükséges, mellyeken törvényrendszerünk áldott engedékenysége sok, ősiség köpenyében burkolt vesztegőt, csalót, rosz hiszemü adóst enged kiillanni. Hogy némelly család tönkre silányuland bizonyos: hanem a' romokon más emelkedendik; erősebb szivben lélekben, ügyesebb kiszámításaiban, lélekismeretesb kezeléseiben. Vesztend-e honunk? ledölend-e nemzetiségünk alkata? A' koronaügyvéd sok szép örökösödéstől elesendik tagadhatlan, 's E. úr szerint nemzetiségünk oda!! ugyan azért fájdalma egész érzetében egy kérdésre fakad, mellynek értelme ide megyen ki: nem lesznek jó honfiak, mert nem reméllhetnek jutalmat.

Én mélyen tisztelem törvényes királyom felséges személyét, szeretem édes honomat, nem ugyan tulzók csapongó lángjával, de rendületlen mint szikla; azért is minden félreértést balramagyarázást mellőztetni kivánok midőn azt kérdem: becsületes ember-e, kit jutalom édesget jóra, büntetéstőli félelem rezzent rosztúl? hazafi-e ki királyához, honához legszentebb kötelességeit azért teljesiti hiven, mert jutalmat reméll; hütlenségtől azért iszonyodik mert hóhér pallosától retteg? Ha ez igy van, mit honfitársaim becsületiért nem hihetek, hinni nem akarok, ujra egy fontos ok, nemzetiségünk 's erkölcsiségünk virágzását tárgyazó: ledönteni az ősi szent homály rideg bálványát. Tanúljuk meg már valahára az erényt önmagaért 's magában becsülni, ne alacsonyitsuk emberi méltóságunkat jobban jobban! Hajlandó vagyok hinni, hogy E. úr nem saját meggyőződésit, hanem elfogúlt keble sugallatát, 's hevült képzete lángszárnyalását követte akkor is: midőn ősiség ellenébe zsidóktól, egyetemes kereskedői állástól retteg. Van-e itt logikai következetesség, 's ősiségünk mellett nem inkább kivagyunk-e zsidó-uzsoráskodásnak téve? itélje a' gondolkozni szerető olvasó. Ezen annyira rettegett néposztályra nézve, melly sok tekintetben nem utósó érdemmel bir, ajánlanék egy módot: ha E. úr irántai gyülöletét jobban föl nem ingerelném, a' „*honositást*“*); ekkor kötelessége leend, saját érdekiben álland hódolni azon törvényeknek is, mellyek nemzetiségünk védszentjei.

Azon gyógyszerek helyett, mellyeket E. úr honunk sirbaszállása ellen rendel, én a' nevelés mellett, csak egyet vagyok merész javallani, a' *hitelt*. Legyen hitelünk, úgy E. úr biztosan számolhat azon örömre, hogy javallati fölvirágzandanak, nemzeti jólét gyümölcseit termendők.

Egyébiránt az egész értekezés kissé pongyolában férczelt valóján egy erőtlen neme látszik a' czélzásnak, mondhatni gúnyocskának egy nagy férfi ellen. Vajha századunk fölvilágosodott gyermeke, ki már lángeszű férfivá óriásodott; ki magyar academiát, nemzeti casinot 'stb. létesite; ősz dunánkat tiszteletes ősisége daczára is megfékezé; *elavult recipeivel**) pedig sok beteges gyomorban görcsös vonaglatokat idézett elő: E. úr értekezése által el ne hagyja magát rettenteni ama nagyszerü tervek kivívásától, mellyek honunk virágzása, nemzeti jólétünk fönnséges eszméjével ugyancsak egyezők. Záradékul E. urat, a' hon 's emberiség érdekében annyira érdemdús Fáy-nk tojásos parasztjára útasitom, ki mig azon elv mellett „járt útat ne hagyj el járatlanért“ az országút fagyos rögein agyon döczögteté árúczikkeit, mások sima gyepen kevesebb erővel, hamarabb 's kár nélkül értek utjok czéljához. *Varga Soma.*

*) Századunk 14dik száma méltó olvasmányt nyujt e' tárgyban; mellyről én is szándékoztam némelly gondolattöredékeket közleni. Valljon ezen néposztályt nem jelen szomorú helyzete, 's az embertelen bánásmód, mellyel iránta sok tös gyökeres magyar csupa szeszélyből illetlenkedik, kényszeriti-e ottan ottan az eltántorodásra; mellytől árpád dicső unokái közől is igen sokat nem annyira szives szándék, mint lomha ügyetlenség óv-meg. Fájdalmas, mikor a' zsidót csak azért gyülöljük, mert zsidó, 's köztök sok sepredék van: mint szinte köztünk. Jól esik-e mikor a' külföld csak azért, mert magyarok vagyunk, durváknak, tudományra, müvészetre szinte alkalmatlanoknak tart benünket?

*) Hitel szavai.

Ritka család-atya.

Toporcsa (Erdélyben) Hogy a' szerencse, bőség szarujából áldásait nem mindenkor érdem szerint pazarolja, hogy sok gyermekkel majdnem mindig szegény szüléket áld meg: például szolgálhat a' következő esemény. Toporcsánban él egy családatya kinek 15 gyermeke van, neve Bokurar Thanasz, kit a' gondviselés saját és övéinek élelme keresésire semmi más jótékonyságával nem látta el, mint két egészséges kézzel. Első nejétől 9 gyermekkel áldá meg az ég, kik közől a' legkorosabb 15 éves. Első neje halála után, egy özvegyet vett nőül két kis gyermekkel, és igy 11 gyermeknek lön atyjává. Nem sok idő teltével 12dikkel ajándékoztaték meg, és ki gondolhatja azon örömet, mellyet az atya élveze midőn nője october hónapban egyszerre három tökéletesen ép gyer-

meket szült? Ha saját anyjok, és más szoptató anyák a' szomszédban, kik a' mindig éhes kisdedeken könyörülnek, elegendő tápnedvet nem képesek adni, egy mesterségesen készült szoptató müszerbe langyos tehén vagy kecsketéj töltetik 's ekkép segittetik a' kisdedeken. Januar 26án meghalálozott a' legifjabb közölök, egy leány, ki valamivel gyöngébb volt mint a' más kettő. A' szigoru körülmények közt levő szülék némi gyámolitására, a' főbiró élelemgyűtést rendelt a' kerületben.

Lábas kigyó.

Következő különös lett dolgot beszél J. C. Cox a' „Magazine of natural history"-ban. Lausanne tájékán egy tiz hüvelyknyi hoszú kigyó találtaték, mellyből, teste hoszusága harmadrészénél, farkától számitva, baloldalon egy láb nyúlott ki, hasonló a' gyikok lábaihoz; a' másik oldalon, amannak megfelelő helyen, bizonyos csucsorodás állott ki, mintha valami tökéletlenül kifejlett láb rejtőzött volna a' bőr alatt. Hasonló kicsucsorodás volt látható testének elsőbb felén is, fejtől számitva mintegy harmadrésze táján hosszuságának, de itt semmi sem nyúlott ki. Ugy látszik miképen csúszás közben nem használta e' lábát. Elernyedt és gyönge volt, három napig élt még, megfogatása után, ekkor agyonüttetvén borlélbe (sp. vin.) teteték. Most lön világos minden .A' kigyó, melly Beri Paizsócz (Coluber borus) volt, egy tökéletesen kifejlett gyikot fogván, elnyelte azt. A' kigyó még ifju, a' gyik vele hason nagyságu volt. Ugy látszik miképen a' gyik igen erős levén, daczolt a' sértésen, mit a' kigyó rajta ejthete, 's ekkép életben maradt sokáig a' kigyó gyomrában, az elnyeletés után. Ennek következménye az lön, hogy a' gyik kis körmeivel addig kapargatta a' kigyó oldalát, mignem kilyukasztá, 's első lábát kinyútá. A' gyik lába kültakaróinak szine, minősége, hasonló a' kigyó bőrének szinéhöz, alkatához, mig a' gyik lába okozta nyilás ugy be volt nőve, hogy a' lyukat csak szoros vizsgálat után lehete észrevenni. A' kigyó a' lausanni museumban tartatik.

Baromorvoslás.

A' sertések lépfenéje ellen. A' lépfenétől a' sertések megóvatnak, és egyszersmind a' nyavalya finomul porrátört nyers burgonyával gyógyittatik meg. E' finomul porrátört burgonya a' betegsertésnél az emésztést segíti elő. Azután konyhamoslékot kapnak, és annyi vizet, mennyit megisznak.

A' forrásvíz barna szénágyból mint prophylaktikai azaz óvószer a' szarvasmarha lépfenéje ellen. A' barnaszénágyból eredt forrásviz igen sok kénkővel és szénsavval, és feloldozott vassal bir. Minden vastartalmu viz pedig a' szarvasmarhát a' lépfenétől képes megóvni, és mivel e' nyavalya rothasztó idegláz, tehát ebben a' kénkő és szénsav dolgoznak ellene. Ott, hol a' vizek a' legelőkön nagyobb vagy kisebb mértékben szénsavasak, mint ez Holsteinban van, a' lépfene majd egészen ismeretlen nyavalya.

Különös átalakulás.

Ha az, miről jelenleg szólunk, igaznak bizonyodik be, a' legritkább és legnevezetesebb élettünemények között foglal helyet. Egy bizonyos Mackay úr, a' brit consulságtól Maracuibóban, leir egy, hazájában portojoy-nak nevezett növényt, melly bogárból fejlődik ki. A' melly rovart (insectum) a' leiró kapott, abban a' lábak már gyökké kezdtek fejlődni. Az mondaték neki, hogy éjszaki Carolinában is fedezteték föl hasonló bogár. Midőn ezen lény állati vagy is bogár-alakot vesz föl, mintegy újnyi hosszú 's meglehetősen hasonlit a' darázshoz. Ha teljes nagyságát eléré, eltünik a' földbe és meghal, de nem sokára két első lába nevekedni kezd, hajtásai fölfelé irányzódnak és a' növény rövid idő alatt hat újnyi magasságra nő. Ágai 's levelei a' lóheréhez hasonlítanak, 's az elsőbbek végein bimbók vannak, mellyekben azonban nem virág vagy levél rejtezkedik, hanem rovar, melly mihelyt teljesen kifejlett, vagy a' földre esik, vagy az anyanövényen marad 's annak leveleiből táplálkozik, mignem a' növény elbágyad; ekkor a' bogár bebúvik a' földbe, hogy újra növénynyé fejlődjék ki. (Dumfries Courier). (Ath.)

Statistikai jegyzet.

Austriában 50 répaczukorgyár dolgozik, mellyek közől 28 Csehországban, 9 Galliciában, 8 Morvában és Sleziában, 4 Magyarországban, magában Austria herczegségben pedig 3, Karinthiában 2, Erdélyben 1, és Steierben 1. Azután 9 van keletkezés alatt és 26 kisebb vállalatok, mint próbatételek; ezek közől csak Magyarországban 21 létez, melly igyekezet jövendőre igen nagy előmenetelt igér Magyar- és Erdélyországnak. Ezen 56 gyár mindegyike általán véve 30,000 mázsa répát dolgozott fel, és belőle 1500 mázsa czukrot készített; tehát összesen egész austriai birodalomban a' czukorkészités 84,000 mázsára megy, mi még igen kevés; mert évenkint az emésztés 600,000—650,000 mázsa czukorra mehet. Ism.

A' 15dik számú kérdő rejtvényeknek megfejtése:

Felelet. 1 Satóban. 2 gyógyászt. 3 lakadalomban. 4 a' szőrösre. 5 csalányt. 6 mivel hátul nincs szemünk. 7 Viszhang. 8 mivel ki nem nézhet belőle. 9 a' kofa. 10 az akasztófa.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 17ik szám.

Szerda Febr. 26án Első félév.

Búdal.

Öröm virúlt körűlem egykoron,
Epesztő bánatot nem ismerék,
Bizton vezérlő pálya-csillagom'
Mosolygva tünteté a' nyájas ég;
Most vész között ohajtott súgarát
Kétes homályu éjnek adta-át.

És hasztalan mered tekintetem
A' hajdan enyh-adó magasba fel:
Sorsom, miként vad, romboló elem
Naponta üldözőbb viharra kel;
De szórja bár daczos villámait,
Panasztalan türöm csapásait.

'S te, ó leány! létemnek angyala,
Keservet-oszlató vigasztalóm,
Ne hulljon éjszemed könyzápora
A' majdan nem sokára elhalón —
Csak tulvilág az üdvös békepart,
Hová gyász-leplezett szivem sohajt!!

Lakner Sándor.

A' hires békekapu Milánóban.

(Folytatás.)

Az attica, avvagy a' felső lábkő, a' potlék emelet magassága ¼ részét teszi az egész oszloprendnek, hozzá számítva a' talapot; lábpárkánya $^1/_{71}$ felső párkánya pedig $^2/_{15}$ az attica magasságának. A' két oszlop fölött van két kis pilaster beosztva, mellyek kiugrása az alatta álló féloszlopok kiugrásával egyenlő; a' kettő közepén, a' nagy ív fölött, a' diadalkapu mindenik oldalán van odaillesztve egy tábla felirattal. Az attica párkánya félbeszakadást nyer, mikép a' pilasterek, úgy a' táblák körülötte is.

A' város felé mutató felirat következő:

IMP. ET REGI. FRANCISCO I. AUGUSTO
ADSERTORI. PERP. FAUSTITATIS. PARENTI.
PUR. PACE. POPULIS. PARTA.
LANGOBARDIA. FELIX. D. D.

A' kül felé fordított oldalon e' feliratot olvashatni:

IMP. ET REGIS. FERDINANDI. I. AUGUSTI.
AUSPICIIS. FAUSTISSIMIS. ARCUS. PACIS.
A. SOLO. EXSTRUCTUS. A. MDCCCVII. DEDICATUS. A. MDCCCXXII.
PATEFACTUS. A. MDCCCXXXVII.
RAINERIO. ARCHID. AUSTR. V. S. REGENTE.
COM. FRANC. HARTIG. PR. PR. MARCH. AL.
CAGNOLA. ARCHIT.

A' képfaragások azon nagy számát illetőleg, mellyek a' diadalkapun alkalmazvák, arra egy általányos megtekintés elég lesz. Kik e' tárgyról körülményesb felvilágositást ohajtnak, megtekinthetik e' czim alatt megjelent pompás kiadást: Illustrazione dell' arco della pace in Milano, — L' editore Architetto Ingegnere Giovanni Voghera. Milano 1838.

A' lábkő (Sockel) közepén, melly az atticát hordozza, van egy békeistenné egy sestiga-n, akkép felállítva, hogy az irányát a' város felé veszi. Az egész Sangiorgis Abbondiotól van mintázva, 's Manfredini Lajos és Antal testvérektől saját öntőmühelyökben bronzba öntve, és cziselirozva. Ugyan azon műhelyből jutott-ki a' 4, Putti Jánostól Bologna-ban mintázott Victor.a, lovon, mellyek a' lábkő mindegyik szögében állanak, 's azon betűk, a' mellyekből a' két, doctor Labus archaeologus 's epigraphtól készített fölirat összeállítvák.

Megtekintve a' város felüli iv oldalán levő szobrászati müveket, látni fogjuk az attica előtt balra a' Tessin (Ticino) folyamistent, jobbra a' Pó folyamistent, mindkettejét Cacciatori-tól. Az iv zárkövét diszíti egy nő mellszobor, melly Milanó várost ábrázolja, Monti Claudio-tól, 's a' két oldalon az eresztékben áll a' 2 Victoria, Pacetti Camillo-tól. A' bal közoszlopzat, egy hosszas basreliefet foglal magában Kulmnál az ütközetet ábrázolva, Monti Claudio-tól, alatta egy csaknem rendes négyszögűt, Iső Ferencz császár bemenetét Milánóba 1815ben, Cacciatori-tól, 's ez alatt ismét egy hosszast, Drezda átadását ábrázoló, Pacetti-tól. A' kis ív zárkövét balra disziti egy mellszobor, a' képzelőerő, Labus-tól, 's a' 2 talapzaton van egy Hercules, Monti-tól, 's egy Mars, Pacetti-tól félemelkedetű műben, felterjesztve.

A' jobbfelőli oszlopköz, magában foglalja, ugyan azon rendben, és symmetriai formákban a' Rénuson átmenetelt, a' lombardia- velenczei királyság alapitását, 's Lion bevételét, mind a' 3, Marchesi-tól. A' zárkövet az astronomia mellszobra diszíti, Comolli-tól, 's a' talapot egy minerva, Pacetti-tól, 's egy Apollo, Pizzi-től.

A' simplon-útcza oldala felől vannak a' tábla mellett a' felirattal, az Etsch (Adige), és Tagliamento két folyamistene, mind kettő Marchesi Pompeo-tól. A' nagy iv zárkövében levő mellszobor ábrázolja a' lombardia- velenczei királyságot, 's a' 2 kis zárkőé a' Pomona-t, és Cerest, az elsőt Pasquale-től, 's a' másodikat Marchesi-től. A' 3 egymás fölött álló basrelief, az oszlop közekben: balra, beiktatását a' vas-korona-rendnek, a' congressust Bécsben, mind a' kettő Perabo-tól, 's

Neiperg generál bemenetét Milánóba 1814ben Monti Gaetano-tól; jobbra a' szövetséges fejedelmek bemenetét Parisba, Rusca Hieronimustól, a' párisi békekötést, Montitól, 's Paris bevételét, Acquisti-tól. A' 4 talapzaton van: balra a' vigyázóság, Pizzi-tól, a' történet Acquisti-tól; jobbra a' költészet ugyan attól, 's egy Lombardia, Monti-tól.

A' műalkotvány két oldalán, az átjáró küzdőpárkány fölött, vannak hasonlag basreliefek, 's pedig délfelé a' lipcsei ütközet, Marchesi-től, 's észak felé az arcis sur Aube-i ütközet, Somaini-tól, az iv belsején pedig délfelé a' 3 uralkodó tanácskozása, Monti-tól, 's északfelé a' prágai congressus, Acquisti-tól, elkészitve 's alkalmazva.

Összehasonlitva az Arco della pace mértékeit a' hasonló szerkezményű diadalkapukkal a' hajdanságból, ezt találandjuk:

megnevezése a' kiméréseknek.	ezek tesznek		
	Septimus Severus diadalkapuján.	Konstantin diadalkapuján.	Az arco della pace műremeknél.
A' közép ív szélessége.	6,76 met.	6,53 met.	7,13 met.
Az oldalivek szélessége.	2,98 „	3,39 „	3,11 „
A' középső ív magassága.	11,56 „	11,64 „	14,23 „
Az oldalivek magassága.	7,24 „	7,62 „	8,67 „
Oszlopok átmérője.	0,87 „	0,87 „	1,27 „
Oszlopok magassága.	8,80 „	8,72 „	12,65 „
Az emlék egész szélessége.	23,21 „	24,70 „	23,65 „
Annak egész magassága.	20,34 „	21,39 „	24,35 „

A' díszkapu két melléképülete, mint már fenn érinténk, a' vámhivatalok, 's a' közbátorság számára rendeltetvék, 's ezek azon emléknek, a' mellyet flankiroznak, érdemes stiljében hasonlag márványból, emeltetvék. Felhagyunk további 's körülményesb leirásával ezen emléknek, mint ollyasnak, melly nem tartozik egyenesen ezen emlékhez, 's Voghera kiadott müvére utasítjuk a' műbarátot, hol minden detaillirozottan van előadva.

Végzetül csak emlitést akarunk tenni azon költségről, mellyet a' pompás diadalkapu a' két mellékes épülettel megkivánt:

Az épitvényszerek, t. i. a' márvány, égetett téglák, épületfák, a' vas, deszkák, kötelek, kocsik, ezentúl napszámai a' kőmiveseknek, ácsoknak asztalosoknak, kovácsoknak, kőtörőknek, a' dolgozóhely, 'stb. kerültek	Aust. Lire. 1988502, 38
A' kömetszési, és szobrászati dolgozatok	681591, 40
A' basreliefek és szobrok .	290157. 90
A' szükséges bronz, a' 6 ló, kocsi 's a' békeistenné öntetésére, ezentul a' 4 Victoria számára lovon, a' betűk 's feliratok számára, a' 2 ajtóhoz, a' hágcsók 's a' gerend egyesitő darabihoz, 'stb, összesen 322607 milánói font, *a* 12 unczia	269565,32
A' melléképületek réztetői kerültek	42138, 72
A' 6 ló, a' kocsi, 's a' békeistenné ezentúl a' lovon levő 4 Victoria mintája került	76480, 07
A' 6 ló öntése, 's cziselirozása, a' kocsié 's a' békeistennéjé, a' betűké a' feliratoknál, az ajtóké 'stb, a' formahomok, a' dolgozóhely számára, az öntésre, 's más kisebb munkákra .	649915, 25
A' honorariumok, rendes fizetések tettenek	101712, 94
Összesen, az austriai lirét 20 kr. pengőben számitva . .	4100063, 98 lirét,

avvagy 911125 $^{1}/_{3}$ szász renusi tallért, melly summához, Milánó vár. egyedül 1100028, 45 lirével járult.

A' diszkapu valosítását, annak minden egyes részeiben mesterinek, a' legtökélyesbnek nevezhetni, 's alig mutathatni fel egy második épitvényt, a' mellyen még a' legkisebb, a' legcsekélyebb detailok is annyi pontossággal létesitve volnának. Mindegyik rosette a' kaszetirozásokban, 's csak nem minden ornamentum, tárgya volt majd nagyobb, majd kisebb jutalomkérdésnek, 's az egész mint valamelly műremek áll előttünk, előidézve, egyesülete által valamennyi a' tájékban élő első rendű müvésznek, mindegyik munkabrancheban.

Ezen diszes emléknek, nem egyedül az által van nagyobb érdeme az austriai császári ház alattvalóira nézve, hogy az Rainer fenséges főherczeg, 's lombardia-velenczei alkirály auspiciumai alatt végeztetett-be, hanem még inkább azon körülmény által is, hogy a' kedvelt koronás fejedelem Iső Ferdinand austriai császár, azt jelenlétekor Milánóban 1838iki september 10dikén, személyesen szentelte-fel.

Ha a' műremeket illő figyelemre méltatjuk, mellyet az teljes mértékben meg is érdemel, homályba borítván Milánó csaknem valamennyi helyes izléssel felkészült épitvényeit, nem lehet nem bámulni Cagnola architectus lángeszét, ki mikép az épülettömegek legczélszerübb összeillesztésénél, a' legizletesb 's számos diszitvények kiválasztásánál, 's okosan alkalmazásánál e' műalkotványon, nyilványosan mutatá-fel, mit kell architectus ne-

vezet alatt érteni. E' jeles müvész t. i. a' legnagyobb pontossággal felterjeszté azt rajzban, mit az illyes nagyszerű épitvény megkiván, a' melly által az becsületére szolgáljon Milánó lelkes polgárinak 's az egész országnak, 's létesítve mint mustrakép álljon fen a' képző müvészetek számára. E' derék müvésznek a' régi 's ujabb történetben szerzett alapos tudománya vezérlé őt arra, ollyas tárgyakat alkalmazni emlékén, mellyek valósítását aztán a' legügyesb olasz szobrászok elvállalák, 's előteremték azokat, 's így tehát e' jeles architectus, más müvészeknek is szerze kedves foglalatosságot, kik vetélkedve egymással, műdarabjaikat a' kiszolgáltatott mértékek szerint pontosan bevégzék, 's e' nagy emlékérdemet emelni segiték. Mikép a' képfaragási müvek a' derék szobrászok által, úgy a' más bevégzendő munkák is, nevezetesen a' legjobb választású ornamentumok, a' kőfaragványok, 's bronz dolgozatok, 'stb, az architectus személyes felügyelése alatt létesültek, 's így tehát a' legcsekélyebb párkányzat is, 's minden egyes vonal, magától az architectustól készített, természeti nagyságu sablonok után végeztetett. E' műalkotványt ennélfogva úgy lehet tekintni, mint valamelly tökéletes nagy egészt, mellyhez sem valamit hozzátoldani, sem tőle elvenni nem lehet a' nélkül, hogy erdemében nem csonkítnánk. Valljon mi féle segédeszközökhez nyulnánk, ha hasonló nagyszerű emlék felkészítése szolgálna feladásul? 's ez csak egyik nemét teszi ama számos műszüleménynek, mellyeket egy ügyes academicus müvésztől joggal várhatni. Pompás teremek diszitésénél, az architectus dolga, a' föstészek számára is elkészítni a' javallatterveket a' szobák külön arányzatához képest, mellyek szerint azok aztán az e' czélra kijelelt, kiszemelt föstészektől nagyban végrehajtatnak. Illy jeles müvészek, a' mint az már magától is értetik, csak ott létezhetnek, hol képző müvészeti akademiák diszlenek.

(Vége következik.)

A' váczi Püspökimegye ismertetése.

A' váczi püspökségben egyházi méltóságot és hivatalt viselők név lajstroma e' folyó 1840ik évre, a' váczi könyvnyomtató intézetből kikerülvén, igen szorgalmatosan készült alaprajzban tünteti elő az egész megyének vallásos kormányzását, 's minden ott lakó hivek számát, mellyből kiviláglik: hogy jelenleg váczi megyés püspök nmélt. gr. *Nádasdi* Paulai Ferencz úr ő nagysága Fogarasföldnek örököse, cs. 's ap. kir. Ő Felségének valóságos belső titkos tanácsosa, Komárom vmegyének örökös fő ispánya, a' nmélt. hétszemélyes főtörvényszék táblabirája, e' szélesen kiterjedett megyét főpásztori hatalmánál fogva szerencsésen kormányozza a' székes egyházhoz kapcsolt szentszék törvényhatósága segédezése mellett, mellynek elnöke maga a' megyés püspök, vagy helyettes vicarius; táblabirái pedig a' székesegyházi káptalan valóságos és tiszteletbeli kanonokai, ugymint: káptalani nagy prépost *Saghi* Mihály czimzetes püspök ur; olvasó kanonok és vicarius *Toppler* György ur; éneklő kanonok *Balog* István ur; őrkanonok *Gasparik* Kázmér ur; székes főesperes *Cseh* András ur; pesti főesperes *Seress* Pál ur; csongrádi főesperes *Medgyesi* János ur; kisprepost *Schimpl* József ur, kanonok *Szarvas* Ferencz ur; kanonok *Mericzay* Antal ur; kanonok *Tajthy* Ferencz ur; egy kanonoki szék üres. — Tiszteletbeli kanonokok Csehi László tó-almási, Gabrielli Tamás mácsai, érkeserűi Andrássy János nagyabonyi, Laczkovics Venczel hévizi, Vavróczy Márton verseghi, és Katona János bujáki plebánosok és alesperes uu: továbbá szentszéki táblabirák még e' következendők is, kineveztetésük szerint: Nagy György czeglédi, Chválay András kókai, *Szabó* Jászló csongradi, prepost *Vaiszkopf* Mihály hatvani, Hermann József nagykátai, Kontsér József nógrádi, Schidlik Mihály czibakházi, Lukácsy Imre pereghi, Kludik József haraszti, László Imre romhányi, Szondy János hittudományi professor, és Kepes János plebános urak; házassági védelmező *Gasparik* Kázmér; titoknok Hernoegger Antal, jegyző Kriszter Antal, könyvvivő Kovács Pál, szegények ügyvéde Batta Mihály több uradalmi fiscalis, szentszéki ügyvivők Rátkay Ferencz hittudományi professor, és Szmazsenka Ferdinand uradalmi főügyvéd; irnok Krizsányi Mihály ur, összesen szentszéki táblabirák vagynak 29. kanonokság 12. czimzetes kanonokság 6. czimzetes püspök 1. czimzetes apátság 5. u. m. a' tereszkei, zeér-monostori, mogyoródi, monostori, és heövizi. Valóságos jövedelmű prépostság van 4. a' váczi nagyprepostság, a' váczi kisprépostság, hatvani, és jánoshidi a' praemonstratensiseké. — Czimzetes prépostság van 6. a' garábi, albei, aszódi, thenői, dornavi és chuchnisi. A' megye 3 fő esperességre van felosztva, u. m: a' székes egyházi, pesti és csongrádira. A' székesegyházi főesperesség terjed Pest, Nógrád, Heves és Hont vármegyékre, és hatósága alátartozik 5. alesperesség, u. m: a' székesegyházi, nógrádi, ecseghi, hatvani, és gödöllői. — A' pesti főesperesség hatósága terjed Pestvármegyére és a' kis Kunságra, hol létezik 4 alesperesség u. m: a' soroksári, nagykátai, alsónémedi, és ketskeméthi. A' csongrádi főesperesség hatósága terjed Csongrád, Pest, külső Szolnok vmegyékre és kis Kunságra, hol is vagyon 4 alesperesség u. m: a' nagyabonyi, szolnoki, kiskunsági és holdmezővásárhelyi. Összesen plebánia van 109. plebános

96. plebánosi helyettes 8. állandó helyettes 3. állandó káplánság 57. káplán 60. összesen megyei áldozó pap 169. Ezek közül egyházi törvénytanár 4. világi és egyházi törvények tanára 2. bölcselkedési tanár 7. hittudományi tanár 4. egyházi, bölcselkedési és hittudománnyi tanár 1. törvények és hittudományi tanár 1. bölcselkedési és hittudományi tanár 2. a' pesti kir. tud. egyetemnél törvényi karnak beiktatott tagja 2. a' bölcselkedési kar tagja 2. a' törvényi 's egyszersmind bölcselkedési karnál 1. a' hittudományi kar tagja 2. Elöregedett lelkész 6. diaconus 2. hittudományt tanitó 4. bölcselkedést tanitó 6. kik közül 4. az ájtatos iskolai rendű. Váczon a' papi nevelő intézet kormányzója *Seress* Pál kanonok úr; alkormányzó Pupák András, lelkész Schubert János, tanulmányi elöljáró Janikovich Alajos, ezen intézetben neveltetnek 30an. pesti nevelő intézetben 2. a' bécsi Pázmán intézetben 2. A' megye szolgalatin kül, országos intézetben nyilvános hivatalt visel 2. u. m: főtiszt. *Sznesniczky* József a' gyöngyösi k. gymnasium érdemtellyes igazgatója, és főtiszt. *Nováczky* András bölcselkedési tanár, a' nagyváradi k. academiában hittudományi nyilvános r. professor. — Nyugalomban él 4. meghalt 5. A' megyehatósága alatt 4-féle szerzetes társadalom létezik, u. m: Váczon Piaristák összesen 38. kik közül a' bölcselkedési tanulmányokban tanittatnak 23. ugyanazon jeles Rend Kecskeméten is a' k. gymnasiumot nevezetes tanitókkal ellátja, és 6 nevendéket társadalmában tart, összesen 20at. — A' Salvatoriana provinciabeli Ferenczieknek váczi társadalma 16: kik közül 3. a' bosnyák társadalmi tanulók; a' kecskeméti Ferenczieknek társadalmában van 18. a' szolnokiban pedig 27. kik közül 5. bölcselkedési tanulmányokkal foglalkozik. A' kapuczinus Ferenczieknek zárdájában Besnyön Gödöllő mellett, 11en tellyesitik ájtatos foglalatosságaikat. Váczon az irgalmas szerzetbeliek, a' szenvedő emberiség kórházában 6an foglalatoskodnak a' betegek ápolgatásával: igy szerzetesek vannak összesen 136. Püspöki város 1. mezőváros 31. falu 185. helységektől távolabbi malom 9. nagy puszta 13, kisebb puszta 246. magányos lakás 26. csárda 44. ezen helyeken van szerzetes ház 7. szerzetes templom 4. catholicus plebánosi templom 111. catholicus fiók egyház 47. egyháznélkül fiók falu 110. összesen van Catholicus templom 162. Görög nem egyesült templom 5. Ágostai vallásu egyház 54. Helvecziai vallásuaknak 61. Zsidó zsinagóga 26. ezekben az isteni tiszteletet gyakorolják Catholicusok 303,691. Ágostai vallásuak 42,020. Helvecziai vallásuak 180,426. Görög nem egyesült 1942. Zsidó 10,242. igy az egész váczi megye összes népessége 538,321. lelket számit; ezek közt egyvelges házasságban élnek 1791 pár; a' katholikusoknak nemzeti iskolai 179. mellyekben tanittatnak 17,995. A' megyés püspök szabad kinevezése jogához tartozik 34. plebánia; más földesurak patronusi jognál fogva 75. plebánián gyakorolnak kinevezési hatóságot. Külső majorság van 22. postahivatal 18. lakosokkal ellátott promontorium 6. erdei lakás 4. — Ohajtható volna hogy minden megye, köréhez tartozó illy felvilágositott névlajstrom elő adásával, minél előbb magát a' nemzettel megismertetvén, méltó tekintettel pillanthatna kiki hazánk boldogabb megismésére, 's benne előadandók méltánylására.

Viktoria királyné nászöltözetének csipkéi. A' londoni „Courier" körülményes leirását adja azon csipkének, melly Viktoria királyné nászöltözetét diszité. — Ámbár Honiton néven neveztetik e' csipke, készitésének helye még is Beer falu, melly Honitontól 10 mértföldnyire fekszik. A' csipkekészités Bidney kisasszony felügyelése alatt ment végbe, ki beeri születés, 's kit a' királyné csupán azért hivatott Londonba, hogy vele nézeteit közölje. Tavaszelőtől őszutóig több mint 200 némber dolgozott e' ruhaéken szakadatlanul. A' falu hölgyei különben igen jutányos áron készitettek csipkéket, 's minthogy utóbbi időkben mind e' mellett is elakadt keresetük, a' királyné, hogy a' helységen csak némileg is segitsen, csipkéit itt készitteté. E' remekmű 4 röf hosszú 's $\frac{3}{4}$ röf széles. A' rajz képzeménydús, izletes, 's mindent, mi e' nemben angol országban és német alföldön eddigelé készült, sokszorozva felülmul. Hogy pedig e' becses csipkeszegély egyetlen legyen maga nemében a' földön, elkészülése utáu azonnal szétdulatott mind rajza, mind mintája. A' nászöltözethez járult fölséges csipkefátyol szintén sok izlésre mutat, és 224 munkásnét foglalkodtatott 6 hétig. A' fátyolnak széle hossza 1 $\frac{1}{2}$ röf. Honm.

Budapest, febr. 22id. A' pesti kereskedési lap tudósitása szerint Pesten most következőleg áll a' kereskedők kara: Van összesen 139 nagykereskedő, köztük zsidó 86 és keresztény 51. 52 füszerárus, 34 rőföskereskedő, 25 vaskeresk., 15 posztóker., 17 gyolcsker., 17 ékszer-, nürnbergi és tüárus, 2 selyem és teveszörker., 7 papir-, 21 bőr és 8 könyvkereskedő, 6 müáros, 32 szalag- és fonalker., 5 erdélyi árukkali kereskedő, 15 kalapker., 30 dohány- és pipaszerker., 2 magker., 2 szönyeg ker., 3 festékker., 14 szücsárus, 18 épületfa-ker., 17 üveges, 3 Mesteremberi eszközök árusa, 2 lakatosáru-ker. Ide kellene még számolni a' számos ruhakereskedéseket, hölgy-pipereárukat, mindenféle mesteremberek boltait: a' külföldi gyárraktárokat, a' szatócsok, zsibárusok roppant számát 'stb., végre a' szabadalmas israelita gyümölcs és termékkereskedőket. Rajz.

Igazitás: közelebbi lapjainkban Jordánszki Elek püspök nem 67, de 75dik évében halt meg.

HASZNOS

Pest 1840. **MULATSÁGOK.** 18ik szám.

Szomb. Febr. 29én *Első félév.*

Krasznamegyei gyászünnep b. Bánffy elhunytán.

Szilágy-Somlyó, febr. 16. Ma ülék meg nemes Kraszna vármegye Rendei, a' közelebbről mult hónap 20dikán Pozsonyban elhunyt, valamint életében, úgy halálában is köztiszteletet érdemlett b. Bánffy Lászlónak gyászünnepét. A' vélet-len nemzeti csapás hirére megdöbbent szív elfogultságát, a' szemek gyenge csatornáin, könyzáporokban eléggé ki nem önthetvén, érzéketlen harangok menybe tolongó szomoru hangjain is, kivánta jajait egek urához felbocsátani. Meghúzattak azért azok, a' tekintetes tisztség rendeléséből, az iránta háládatos egész megyében, minden nemzet és vallásbeli kivétel nélkül. Itten Sz. Somlyón pedig az ev. ref. templomban, a' helvécziai vallástételt követő papi vidék, közkedvességű h. esperestje t. Kovács Ferencz úr által, a' megye gondos főispányi helytartója, méltgos cs. k. kamarás n. kálói Kállay Kristóf úrtól, érzékeny kebellel vezetett nemes Rendek, minden vallásbeli nagy érdemü papság, helybeli katonai tisztség, városi tanács, polgárság, kereskedők, és minden rendű asszonyságok gyászos tömegében, mindenkinek szivét mélyen megrázó halotti beszéd tartatott. Annak alapjául tüzvén ki Ján. 13. r. 7dik v. ez igéit: A' mit én cselekeszem, most te azt nem tudod, ezután pedig megtudod — nála természetes szép és velős beszéddel megmutogatta 1ször azt, hogy az emberi értelem, sok történeteknek, valamint a' jelen esetnek is okát által nem láthatván, most még setétségben vagyon, de 2or hogy az fel fog világosíttatni, sok részben, a' történettan igazolása szerint még e' jelen életben, egészben pedig isteni igéret szerint, a' jövőben. Mellyet a' boldogultra igen jelesen alkalmazván, annak élete rövid leiratában, a' következendő jellemi vonások nagyon kitünők voltak: Ő úr tudott lenni, fényüzés és vesztegetés nélkül; jó hazafi fellengődzés nélkül; hív jobbágy árulkodás nélkül, vallás tisztelő, vakbuzgó hypocritaság nélkül; nagy olvasásu, maga mutogatás és dicsekedés nélkül; igazság szerető, sértegetés nélkül; magát rangjához képest reá tartó, kevélység nélkül; érdeméhez képest mindent megbecsülő, hizelkedés nélkül; nyájos, alacsonság nélkül, okos, ravaszság nélkűl; kinyíltszivű, vigyázatlanság nélkűl. — Ez napon a' szokott farsangi vigalom is, casinói egyesületünkben, mellynek a' dicsőült, mint a' tudományos mivelődésnek lelkes pártolója, fő alkotója volt, felfüggesztetett. Kedves halottját soha el nem felejthető megyénk fájdalmát, némüleg csak az enyhíti, hogy őtet az ég ajándékából, mint kormányzóját, hét esztendőkig birhatta; 's azután is, még két országgyülésein, mint határtalan bizodalmu követével, dicsekedve kevély lehetett.

(Erd. H.)

A' Földesur, és Jobbágy közötti szorosb kapcsolat elérhető-e erkölcsi tekintetben, ha ez, földesurától végkép elszigeteltetik?

Midőn Europa statusai az önkény vas bilincseit leverve, az emberiséget természeti szabadságának méltóságára emelni törekednek, akkor egyik nemzet az ősi alkotványt, melly a' jelen század szellemével ellenkezik elveti, a' másik ellenben az ősit követeli vissza, mellyben némi népszerűség mellett a' szabadság biztosb menedékét leli fel. E' gyakorta veszélyes törekvés olly nemzetnél, a' melly erkölcsi állását is meg tartotta, bizonyos idő pontig forrásba hozza ugyan a' népet, de végre még is belátja azután, millyen alkotmány felel meg a' nép szellemének, megalapítja országos rendszereit, 's béke áldása közt igazgattatja magát.

De, százados évek folyamán megjegyzett történetek tanitanak benünket egyszersmind arra is: hogy a' vallásos érzelem változataival mindig meg rendül az országos alkotmány, és ekkor, ha a' nemzet egész tömegéből az erényesség számkivetve nem volt, ott, az alkotmány is biztosb alapokra, 's távol minden egyes haszonkereső tervektől magára a' moralis erőre levén épittetve, csalhatatlanúl ennek állandósága mindig tartósb, sőt szeretem állitani hogy rendithetetlen legyen.

Azt sem lehet e' képen kétségbe hozni, hogy egy nemzet alkotmánya, minden vallásbeli, és polgári forradalmak között is maga hatását, 's erejét csak akkor veszti el, szóval: csak akkor dül meg egészen, ha a' nép erényes érzelme elfajulván, egyszersmind ez által sarkából fordúl ki a' nemzet szellemi gondolkozása; mert a' mint a' nemzet nagyobb részének erkölcsi helyhezetét, 's ez által gondolkozásamódját az idők viszontagságai változtatják, vagy más szomszéd nemzetektől bészivárgott ujitás mételye maga után ragadja, a' szerint szeretik a' nemzetek is alkotmányos helyhezeteket idomitgatni, mivel

A' korszellem erős, igyekezzél járni nyomában,
Ellen hogy ha szegülsz jön szilaj árja, 's ragad.

Szenvey.

Csak az itt a' nagy feladat: lehet-e nekünk magyaroknak a' korszellemet alkotmányunk feláldozása nélkül olly sebes léptekkel követnünk, mint azt sokan ohajtanák? Én elvemet e' részben soha meg nem változtathatom, melly ebből áll „Festina lente".

Az előre bocsátott elvekre visszalépve bizonyos, hogy honunk nyolczszázados alkotmánya sem lehetett ment az idő vas pálczájának csapásaitól, de ha alkotmányunk szellemét jól megvizsgáljuk, azonnal szembetünő lesz, hogy az, a' vallásos erénnyel úgyannyira szoros kapcsolatban álljon, hogy annak eddigi lényeges állandóságát a' vallásbeli szent kapcsolatban kelljen feltalálnunk. Ellenben azt is tapasztaljuk, hogy miólta a' nemzet vallásbeli surlódásai által erkölcsi szellemében csökkent, alkotmányunk is, mint ennek iker-testvére aránylag szenved, 's félni lehet, hogy amaz tengelyéből kifordulván, emezt az örök enyészetnek homályába maga után ragadandja.

A' korszellemmel szárnyalni kénytelenittetünk tehát, de jobb lenne halkal, és úgy, hogy az erkölcsi előrehaladásra figyelve, tegyünk biztos lépéseket; mivel elferdithetetlen lettdologból vett tapasztalás az: hogy a' nemzeti erő megnyerését nem egyedül a' néptömegben érjük el. Ezt bizonyitják az enyészet országába lesüllyedt görög, és latin nemzetek, ezt szemlélteti velünk a' maroknyi telepitvényből óriási erőre kapott éjszakamerikai statusoknak moralis erővel biztositott vitéz népe. De honunk liberalisabb része minden környületes tekintetek mellőzésével általános elvet ölt fel, 's felkiáltva erősiti, hogy a' népet hová elébb egyenlő jogba kell állítani. E' részben honunk atyjai az 183⅚ esztendei urbéri törvények által megindulni látszatnak a' józan és lassu előhaladás ösvényén 's a' pórnépnek jogokat engedének; azonban ezt a' korszellem még nem elégli, 's ohajtaná, hogy a' jobbágy egészen elkülönöztessék földesurától, sőt a' jobbágytelkek után járó 9ed és 10ed megszünjék, 's a' pór érezze, hogy emberi szabadságában vagyonát tekintve földesurával közös jogot gyakorol. Reményeket állít fel ekkép a' korszellem az utóvilágnak, 's hizeleg, hogy e' szerint a' pórnép a' nemzeti erőt szorosb kapcsolatnál fogva emelni fogja.

Én úgy vélekedem, hogy hazánkban a' népnek földbirtoki általános jogba való helyezése népnevelés, és alkotmányunk elhunyta nélkül nem lehet eszközölhető.

Senki tagadni nem fogja, ki törvényeinket isméri, hogy alkotmányunk lelke jogot ád minden nemes hazafinak földbirtokát szabadon használhatni, abban senki őt nem zavarhatja meg; a' nemes birtokosnak tehát azon törvényes joga ellenében, hogy ő javait a' sarkalatos szabadság megsértésével másnak által engedje, törvényt szabni annyit tesz, mint az alkotmányt sarkából forditani ki, a' mit azért sem lehet reményleni, mert illy alkotmányt megrenditő kérdés országosan sem lehet tárgyaltatható. Kérdem azonban, czélt érne e a' nemzet azzal, ha a' földesur 9dét és 10dét jobbágyának általengedni kénytelen leendene? eszközöl-e e' törvény a' nemesi status és a' jobbágy között szorosabb kapcsolatot? Nem — lehet az egyenes felelet. Mert e' nagy változás a' nevelés szellemét nem zárta magába, illy nagyszerű engedmény egy még igen miveletlen néptömegnek adatnék, melly azzal könnyen még most visszaélhetne. Látjuk, hogy a' földes ur iránt különben mély tisztelettel viseltetett jobbágy az 183⅚ esztendei urbéri törvények alkotásával fejét felemelve követel többet, 's szerencsés azon földesúr, kinek illetőségét jobbágya felsőbb parancs nélkül ki adja, szerencsés, kinek jobbágya földesura előtt főre valóját ujjával megbillenti.

Innen tehát elveim kifejtik: hogy a' népnevelés, mint a' jobbágyi engedmények alapja, főbb szerepet visz az ország fenállhatásában, és pedig úgy, hogy a' vallás első helyet foglaljon a' neveléstudományban. Ne legyen terhére hazám bölcseinek, ha visszavezetem sokaktól gyülölt hajdani századinkra, nem a' czélból hogy ott örökké vesztegeljünk, hanem hogy példára emlékezve a' jövendő haladásban biztosb lépéseket tehessünk. Történeti évkönyveink tanusitják, hogy midőn a' földesúr harczok viharaitól felriasztva jobbágyai köréből a' csatamezőre sietett, hiv jobbágyai az ősi alkotmány súlyától nem lankadva könyes szemekkel követék urokat a' helység határiban, áldást, és szerencsét kivánva uroknak; söt a' mi tőlök telhetett urok terhes utjára öszveszedvén, örömmel nyujtottak segédkezeket a' haza oltalmában fáradozónak. Ha pedig a' zaj csendesült, 's urok győzedelem biborában visszatért jobbágyaihoz, ott a' kisded, 's párta leánya virágokat koszoruba füzve siettek kegyes urok elejébe, áldást, 's égi kegyet ohajtva énekléncek szüzek, asszonyok, vének, 's gyermekek. Boldogabb időket szült-e azon közönséges törekvés, hogy a' jobbágy urához hováközelebb álljon, azon aranyidőknél, midőn a' földesúr atya, a' jobbágy fiu nevezetét édesen hallá ember fülei körül zengeni? midőn a' jobbágy földesurát személyesen isméré, ez jobbágyát nevén kérdve hallgatá ki, mi súlya nyomja őt az örökös világi bajoknak? Erősebb kapcsolat-e az, melly a' földesúrnak jogait elnyerő jobbágyot idő előtt felfuvalkodóvá teszi, 's lenézi azt, kinek kegyeit éli a' nélkül, hogy felfogni képes volna, tartozik-e hálával annak, a' ki őt szabadabb emberi helyhezetbe tevé? Erősebb kapcsolat-e annál, melly a' vallásos erényben nevelt jobbágyot urá-

nak megadni kellő adója által naponként emlékezteti azon helyhezetére, hogy ő urának alattvalója, 's haszonbérlője a' tulajdonosi jogoknak? mellyeket a' földesúr kegyelméből nyer. — Én ez utóbbit tartom elvemnek jelenkorunkban; mert népünk nincs még azon remény alatt is, hogy a' fensőbbi mivelődés jótékony iskolája elérkezendik (?) Népet nem a' koráni szabadság emel fel, hanem az erkölcsi mivelődés! ne vonjuk meg ezt tőle, a' másik természetes következése a' józan erkölcsiségnek. Neveljünk tehát elsőbb polgárokat, kiket szabadokká tehetünk. Eljő az idő, midőn a' nép mivelődése a' törvényszeres engedményeket követelni fogja, eljő az idő a' midőn a' népet hasznos engedményeink éldeletében biztosb szárnyra bocsáthatjuk!! *Éliásy István.*

A' hires békekapu Milánóban.

(*Vége.*)

Ha felvesszük azon sok oldalú ügyekezetet, melly most mindazon tárgyak körül mutatkozik, mellyek hasznosnak lenni látszanak, 's mellyekhez adakozással járulni ohajt a' magyar nemzet: véleményem az volna, hogy a' képző müvészeti academia épen azon kiállított czélpont, hová jelenleg tartanunk kellene; ez ragadna-ki bennünket rövid idő alatt azon mély álomból, a' mellyben mindeddig merengtünk, 's sokfelé kapkodva, alapos isméret nélkül, mint szokás illy esetekben, a' legroszabbat választottuk. Csak ezután némulnának-el azon tudákosak, szemfényvesztők, kik ekkoráig silány isméretekkel ámíták a' közönséget, 's mi még csudálatosb, az egyébiránt tapasztalással biró férfiak is engedék általunk ámíttatni magukat. Ezen intézet volna tehát az, mellynek minélelőbbi alapítását, 's felvirágzását szívből kell ohajtani, 's méltán feltehetni, hogy e' nemes czélt nemcsak a' haza lelkes fiai ügyekezni fognak elérni, hanem még kedvelt koronás Fejedelmünk is tetszéssel fogadandja az ez iránt teendő nyilatkozását a' nemzetnek, legjobban ismervén ő az illyes intézetek nagy hasznát az egész országra, eddig is atyailag serkentvén-fel azokat, kik hozzá fordultanak.

Ha egy kevéssé széttekintünk, 's azt látjuk, hogy magyarhazánknál jóval kisebb országokban, régtől már képző müvészeti academiák virágzanak, például Bécsben, Prágában, Berlinben, Münchenben, Drezdában, 'stb., — bámulnunk kell, hogy ekkoráig a' népes Magyarországban e' czélra legkevesb sem történt, hogy mostanig, a' kész után kapkodva, kénytelenek vagyunk azzal megelégedni: más nemzetek előhaladását bámulni, 's müszüleményeiken szemünket legeltetni. — Müvek kiállitása foglalja-el elménket, egy ollyas intézetet azonban életbevezetni, a' mellyen ez egyenesen alapszik, nem is ügyekszünk. Gördüljön-le valahára a' kárpit, hogy láthassuk tiszta szemmel, mi légyen müvészet, 's hogy tanuljunk különbözést tenni a' között, mi valóságos mestermü, mi rabszolgai utánzás, 's mi csupán nevendékhez illő dolgozat! Ne kecsegtessük hasztalan azzal magunkat, hogy itt talán kivételt szenved azon közmondás: non datur saltus in natura. —

Hogy a' képző-müvészetekben, egyedüli könyvolvasás, 's tárgy- megszemlélés által, előrehaladást tenni lehetetlen, azt tapasztalhatták már mindazok, kik foglalatoskodtak a' müvészetekkel. Ellenkezőt nem állíthat más mint profánus, miután az, a' müvészi világ eddigi tapasztalásival épen homlokegyenest ellenkezésben állana. Mennyire haladhat egy kezdő müvész (a' jobbakat értve), láthatni az academiákon, szentelje az bár magát a' föstészetnek, a' szobrászatnak, az architecturának, 'stb., melly helyen mégis, központositva talál-fel a' műbarát, mit legszigorúbb fürkészése mellett is, az egész ország valamennyi műgyüjteményei alig mutathatnak-fel. Láthatni a' képző-müvészeti academiákban nevendékeket, kik 6—10 's több évig legszorgalmatosabban dolgoznak, 's részesülnek a' feladott jutalomdarabok kidolgozásiban, mellyek évenként előfordulnak, 's melly kidolgozások avvagy elmeszülemények aztán bizonyos meghatárzott napokban, az academicusok számára közszemléletül kirakvák. Ez alkalommal láthatni, egy 's ugyan azon feladáshoz készített többféle dolgozatokat, 's azok, kik ez alkalommal készitének műterveket, festvényeket, vagy szobrokat, összehasonlíthatják a' magukéikat másokéival, 's elméskedhetnek az academiai tanács által ejtett itélet fölött. Az eszmék felcserélése képez, mint látjuk, idővel derék müvészeket. Az arczképfestés, 's architecturai helyes épitvények utánzása, nem lehet különös nagy érdem, mi által csak az bizonyul-be, hogy a' kezdő müvész dolgozni már megtanult; a' compositio ellenben az, mi szerez, valóságos müvész-érdemet. — Ha képző müvészeti academiák nélkül is, müvészi ügyességek volnának olly könnyű módon megszerezhetők, mint azt talán némellyek vélik, be nem láthatni okát, miért költöttek fejedelmek, országok, 's egyesületek ezek megalapitására annyi sokat, 's miért tekinték ezeket, mint legszükségesb intézeteket, 's egyedüli módokat, a' müvészetek fölsegéllésére. Ismeretes, hogy ott, hol az illyes intézetek még lábra nem kaphattak, a' finomabb miveltségnek sincs még téve talpköve, valamint az is, hogy elhirült derék müvészek, ollyas helyeken nem tartózkodhatnak. A' jeles müvésznek ott van megmaradhatása, 's csak ott becsülik őt, hol müvészi egyesületek fenállhatnak, 's ez viszont egyedül csak ott lelhető, hol már e' czélra szolgáló intézetek alapítvák.

Ügyes festészek, és szobrászok, megrendelések nélkül is szerezhetnek maguknak elég foglalatosságot nagyobb városokban, a' hol is rendszerint vevőkre találnak. A' tudományosan kimivelt föstész például, dolgozhat történeti darabokat, tájfestvényeket, lemásolhatja nagy pontossággal a' hires mesterek dolgozatit, közben arczképek festésével is tölthet nehány órát. A' szobrász, agyagban dolgozhat képmüveket, mintáit gipszbe öntheti, egész alakokat is önthet érczben, 's igy mintázhat szüntelen, közben egy két vonzó alakot a' legnagyobb szorgalommal, 's teljes müvészi ügyességgel végezhet márványban, 's fehér alabastromban, mellyek megtekintésül felállítvák atelierjében. Igy aztán találkozandnak férfiak, kik ha már meggyőződvék müvészi jártasságáról a' dolgozónak, a' készeket megveszik, 's megrendelésekkel megtisztelni fogják őt. Érdekes műszüleményiket ezen müvészek, Bécsbe, vagy máshová küldhetik évenként a' müvek kiállitásakor, 's ha azok valóban jók, ott vevőkre is találnak, ha pedig csak középszerű dolgozatok, természetesen visszautasittatnak. Azon kifogás, mintha ezen müvészek nem találnának számukra foglalatosságot, furcsán hangzik, 's ki azt maga magáról állítni bátorkodnék, ön magára szórná a' szégyent, 's tanújelét adná gyávaságának. A' föstészet és szobrászat tárgyában, némi haszonnal olvashatják tisztelt hazámfiai, azon kis munkát, mellyet 1835ben következő czim alatt bocsátottam közre: Hajdan-közép- 's ujabbkori hiresb képirók, szobrászok, 's rézmetszők életrajza. *Novák Dániel.*

Kölesdi emlék.

Tolna vármegyének déli részén Kölesd közel 3000 lélektől lakott mváros felé haladó utas, már messziről megpillant, az ottani tájban magasságára nézve kitünő hegyen egy kőpyramist, és kérdező tekinteteket vet szét annak miérti ott állását kipuhatolandó — ámbár azon emlék nem rég daczol az időviszontagságival, mégis ha erről az illyenekre keveset ügyelő, 's a' mezőn dolgozó pór-emberhez intéztetik a' kérdés, vállvonitást nyerve vagy keveset, vagy talán épen semmivel sem tudunk többet mint előbb; saját tapasztalásból beszélek, ki többször arra utazván körülményektől megkivánt sietésem óhajtásomat a' hegyre sétálni megsemmisité; igy minden tudvágyból kérdezőskedéseim is a' nem-tudhatás komoly fátyola alól ki nem vergődhettek. Most kedvező alkalmat nyerve a' helyszinére kimenék, és az egész tárgyat megfejtő felirást közölni, azért is gondolom érdekesnek, mivel magyarjobbágynak jó urasága iránti hüségét bélyegzi. Az egész mintegy 7 öl magasságu, a' kőfeletti kiczifrázott vasnak végét mágnestő reketi bé. A' fölmenő utas szép kilátással jutalmaztatik. Kelet felöl ez áll:

EMLÉKEZETRE
AZON ÖRÖM NAPJÁNAK MIDŐN
1824ik ESZT. SZT. IVÁNHAVÁNAK XXIIIdikán
FEŐ MÉLTÓSÁGU ÉS KEGYELMES URUNK
GRÓF APONYI ANTAL
DRÁGA HITVESSÉT
GRÓF NOGAROBA THERESIÁT
RUDOLF GYULA ÉS MÁRIA
SZERETETT MAGZATJAIVAL
URADALMI KEBLÉBE ELŐSZÖR HOZTA
A' HIV JOBBÁGYOK ÉS TISZTSÉG
KORMÁNYZÓJA
KÖZ ÖRÖM ÉRZÉSEI JELÉÜL
EMELTETTE.

Az éjszaki részt az idő megrongálván ezt lehet még rajta olvasni:

A'
HÁLADATOSSÁG
. . . . . NAK
TERMÉSZETNEK
ÉS EMBERI LÉLEKNEK
SZÉPSÉGEI
NEMESEBB ÉRZÉSEKRE
GERJESZTETNEK
GYÖNYÖRKÖDTETÉSEKRE
SZENTELTE
„ELLENT ÉRZŐ NE BÁNTSD"

Délről és keletről háladatosságot kifejező német felirások vannak. *Stamm.*

Statistikai jegyzet.

China hadi ereje. A' jelen pillanatban, midőn az élénk viszálkodások China és Anglia közt fontos eredményeket idézhetnek elő, nem lesz érdektelen a' következő jegyzet China katonai szerkezetéről: A' hadsereg fővezérségét a' császár viszi, ő alatta állanak a' hadi mandarinok; a' mandarin, ki a' császár nevében parancsol, 5000 főnyi testőrséggel rendelkezhetik. A' lovasoknak kétszer annyi zsoldjok van mint a' gyalogoknak, lovaikat a' császártól kapják. A' hadi fenyiték a' chinai katonáknál pálczázás, a' tatároknál mint az angoloknál korbácsolás. Nevezetes helyeken őrsereg szállasoz, 's ezenkül minden tartományban 15—20,000 ember. China tengeri ereje még azon állapotban van, a' mellyben 200 év előtt volt. Nehány angol hadi hajó szétdulhatná az egész chinai tengerészetet. A' katonaság jó rendben tartatik, de el van puhitva. A' hadsereg jelenleg körülbelől 1 milliom gyalog- 's 800,000 lovasságot számitana, melly számba a' tatárok is értendők.

Tagrejtvény.

Megvont első tagom nélkül
Magyar szónok nem lehet.
Másodikam minden búban
Felviditja az embert.
Illyen egészt Magyaroktól
Kisfaludy érdemlett.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 19ik szám.

Szerda Mart. 4én Első félév.

Torontal* régiségei.

Édes barátom! — Vettem leveledet, baráti szived ujabb bizonyságát, sorai telvék elmederitő kifejezésekkel, 's valamint egy részről édes örömérzésben ringattak, ugy más felől ösztönül szolgáltak arra, hogy a' köztünk fönálló barátsághoz, mellynek rózsafüzéréből eddigelé egy levélke sem nélkülöztetik, ujabb virágcsát tüzhessek. Kivánod leveledben: hogy Torontalnak régiségeivel megismértesselek. — Noha az ónak barátja szerfölött nem vagyok, 's mindig inkább kedvelek egy uj öltönyt száz elavultnál, hogy mégis némi részben kivánságodnak eleget tehessek, a' mit tapasztalásból rövid itteni tartózkodásom alatt szerezhettem magamnak, ezennel veled tudatni kedves kötelességemül tartom.

Évek évekre ültek-el az enyészet sötét birodalmába a' nélkül, hogy Mohácsnál kapott sebeit a' nemzet testével elfeledtetnék. E' romszellemi diadal után gyászruhát vett-fel honunk védangyala, bánatos fejét könyökére nyugosztva, sokáig ült virasztólag eme vérajku téren, ingatag leble az elesett hősök sírgödréből kifútt szellőnek, játszott széllyelszórt fürteivel, mig szemében a' bánat-sajtolta könyűk rezgő csöppei csillogának. Mennyit állt-ki e' harczmoraj vészförgetegi között, és után hazánk, miglen ellenfelének kezeiből kicsikart győzelmi lobogót fölötte lengeni szemlélhette, mi, a' későbbi kor nemzedéki, egyedül, ha azon időszakot tükröző, vérbetűkkel jegyzett évkönyveket átfutjuk, merithetünk tudományt magunknak. Tudjuk, a' letarolt mezők kopárokká lőnek, fájlalva szinte, hogy százezerszer nem adhaták- vissza a' befogadott magot; a' tudományok szent szövétneki pislogó félben nem terjeszthteték malasztos fényöket; erősségeken védfalaikkal, városok-, falvakon csinnal épült lakjaikkal rom uralkodott; a' hasznos intézményekből nem szivároghatott a' létnek bájvize, nyommasztó levén részint helyzetök, részint fenékkel felfordult alapjok. Közinség volt a' hazában. Torontalnak is, a' kenyér eme sik oczeánjának, nagy mértékben kellett szenvednie, csalhatlan levén azon közmondás igazsága, hogy a' ki közelebb áll a' tüzhöz, inkább fölmelegszik. Sok nevezetességek elenyésztek, omladékká váltak ezen időszakban. A' vad osman csapatok zsákmányinak egyik raktára, a' becskereki vár, nincs többé, helyén csinos lakok emelkedtek. A' csanádi régi vár, és püspöki laknak, ugy szinte az egresi cisterciták apátsága, és zárdájának egykori fekhetését a' bizonytalanság homályos leple takarja, gyanittatik csupán helyök; már pedig valóság helyébe a' gyanitgatást csúsztatni nem szokásom. A' régiségek sorát teszi még a' szőregi apátság is. Ha Szeged felöl Torontalba vezet egykor utad, ennek nagyszerü romait a' hasonnevü helység plebánia kertében szemléletlen ne hagyd; állittatik, hogy ez 1247ik évben még fönállott. Vannak Rácz szent Márton helységben is omladékok a' rómaiak idejéből, mire használtattak, nem tudhatni. A' becsei vár épen azon helyről nyult fel liliomot képző tornyaival, hol most Fehér urnak derék szélmalma bámultatik; e' malom külföldi mesterkezek müve, honunkban páratlan, megőről naponkint 200—250 pozsonyi mérő gabnát, részletesb leirását, főleg benső szerkezetének, nem lenne érdektelen egy müértő által eszközöltetni, 's az olvasó világ elébe kitárni. Ezt én nem tehetem, foglalkozásim kötve tartanak, de a' tisztelt tulajdonos ur személyét ismérni sincs szerencsém. Veled rokon, tőle magától ezt inkább megkaphatnád, mint bár ki más; reméllem is, hogy akkor, mint lángoló barátja a' nyilvánosságnak, köztudomás végett egyik honi hirlap hasábját vele gazdagitandod. Megbocsáss, hogy ennyire kitértem, a' régiségektől az ujsághoz, de helyrehozom e' hibát, és Aracsra vezetlek, azon Aracsra, melly az idő viszonyait jelenig kiállta, a' nélkül, hogy egészen összeomlott volna, máig is szemlélhetők e' puszta sikon falai egy régi szentegyháznak, goth izlésben, corinthiai oszlopokkal. Ezt, nehogy romba düljön, méltóságos főispánunk hertelendi Hertelendy Ignácz úr körülárkoltatta. Régente itt feküdt Aracs-vár, hasonnevü város közepében. Ez tehát mind, mit jelenig ki lehetett kutatnom. Van egy pórrege Jankahidról még, közlését nehogy hoszúnak láttassam, máskorra halasztom, most pedig örömsugárzó szemekkel azzal zárom-be levelemet, hogy Torontalunk naponkint kezd virágzóbb, kereskedése élénkebb lenni; 's védangyala nem hallatja már zokogó panaszát, mert a' haláldal örömzenévé olvadott ajkain, alakján pedig kéj, vidulással ütének tanyát.

Válaszodat mindennap lesvén, szives vonzalmidba zárt maradok őszinte barátod

Beretka József.

*) Torontal nevezetét sokan Thurn, und Thal szókbul alakultnak hiszik, de ezen állitás alaptalanságát t. Bárány Ágoston úr eléggé kitüntette, felelvén t. Horváth István urnak a' tudományos gyüjteményben. Inkább az itt fekvő egykori vártól neveztetik, ékezet nélkül.

Az ó és ujkor szülte gazdasági találmányok

(közölve Stann-tól.)

Midőn isten földünket teremté, ez 6000 esztendő előtt vagy más időben történhetett, akkor sok még nyers és tökéletlen állapotban létezett. Bizonyára isten azonnal mindent tökéletesíthetett volna, ha akará vala, de mindentudósága azt jónak nem találá. Teremtményeit olly lelkierővel ruházta fel, hogy a' földnek sokféle terméseit önhasznukra nemesitni és használni tanulhatták. Munka vagy hasznos foglalatosság füszere az életnek, mi nélkül az emberiségnek többsége mai időben szerncsétlen volna. Munka nélkül hogy tudnák éltüknek egész idejét eltölteni? Igaz hogy minden tanulást kiván, és a' tanulásnak mint általában minden munkának kezdete, előbb egy különös majd nagyobb majd kisebb erőltetést óhajt. A' munkában még is a' gyakorlás teszi az embert mesterré, de gyakorlás időt kiván, és a' tárgynak lehetőséges befejezéséig sokszor sok időt. A' földnek első lakosai előmunkálatoknak nem örvendhettek; isten azonban szorgoskodott arról, és olly lakhelyet nyertek, hol előmunkálatra, és általában kevés munkára volt szükségök. Alkalmasint e' lakhely Ázsiában volt, és pedig Középázsiának hegylejtőji közt, hol sem a' napnak forró sugara nem pörzsölé a' lakosokat, sem az éjszaknak metsző hidege nem dermesztheté őket. Itt gabna és gyümölcs nemeink ápolgatás nélkül tenyésztek, és házi-állatinknak is ez vala hazájok. Oda tartozott a' pompás caschemir völgy, egy tartomány, melly valóban paradicsom nevét viselhette.

Az emberek száma nem sokára sokasodott. A' mint ez történt, természetesen a' földövnek termékei is jobban szétosztattak; mindenki akart részesülni, és kiki kivánt valami hajlandóságához mért jót. Mi csuda ha sokszor az önhaszon és irigység az emberi szenvedélyeket megtámadva versenygésre éspörlekedésre adott alkalmat! Nem csak egyedül ez, hanem a' tudvágy, nem volna-e jobb más helyütt? volt oka annak, hogy lassanként sokan lakhelyöket elhagyák, családonként tovább terjedtek, kis vagy nagyobb távolságra eloszoltak, az egyik erre, a' másik amarra vándorlott. Illy vándorlás alkalmával minden esetre az emberek vad gyümölcsökből magokat ápolgatni, és lakhelyül barlangokat, sziklarepedékeket, és odvas fákat keresni, és avval megelégedni kénytelenittettek. A' szükség a' lelket sokszor munkásságra, 's valami ujnak kigondolására serkenté, mi a' további hiányokat elégithetné ki. Szerencsés esetek is sokat segitének. Igy jutott az ember lépcsőnként különbféle feltalálásokra. Csinált p. o. az állatok ellen védelmül, éles vagy hegyes kövek segitségével, eleintén csak bunkókat, és fából gerelyeket; később parittyákat és iveket, mellyek már nagyobb biztositásul szolgáltak. Továbbá készitett kunyhókat fákból, és ágakból, és sátorokat állatokbőréből. Kunyhók leginkább a' vándorló állattenyésztők, vagy nomadusok által létesültek, kiknek állandó helyük nem volt; egy térnek lelegelése után ismét tovább ballagtak.

Olly tájakon, hol a' házi állatok, vagy a' vadállatok nem szereztek foglalatosságot; hol a' természet ellenben gabna és más szükséges gyümölcsöket szült, ott korán kezdék az emberek a' földet mivelni. Még midőn ekéjök, boronájok, ásókapájok nem volt, egy darabfa, és a' karnak ereje tevé meg a' szolgálatot. Az ekét a' régi kor találta föl. A' legrégibb eke egyedül egy görbe hosszú fából állott, talán faágból, melly már természettől horgassággal vala fölruházva. E' fának görbe része a' földbe nyomatott, és a' másik végire ökrök fogattak, e' müszert vonni kénytelenittetvék, a' horgos favég borozdákat szakitott. Azon hosszu fadarabon nyel is találtaték annak a' földbe nyomhatása végett. Illy tökéletlenségben sokáig vesződtek a' földi lakosok. A' horgas fát később éles vas váltá föl, 's könnyebbség kedvéért egy pár kerék is kapcsoltaték ahhoz. Az ujabb ekék is különbfélék, és még mindig uj találmányok által javittatnak. A' magyarországi ugynevezett tolnai eke a' külföldön is tetszést nyert.

A' borona már a' régiektől ismértetett; 's e' végre fából, vagy kőből hengereket használtak. A' gabonavetés többnyire régi mód szerént történik, kézzel zsákból, melly a' vető előtt lóg. Az uj kor vetőmiveket mutat elő, mellyek szabályosan tetszés szerénti távolságban kitünő gyorsasággal szórják szét a' magokat. A' közönséges vetőmiv egy szekrényből áll, mellyen által egy hüvelyktyű vagy emeltyüvel ellátott forgótengely jár, melly egyszersmind két keréknek tengelye is. Ez a' forgótengely eszközli a' szemek kiesését, mellyel a' szekrény telve, a' bizonyos távolságu fenékdeszkán létező lyukakon keresztül.

Illy vetőmivnek föltalálása valószinüleg a' 16ik században egy olasz által történt. Közönségesen bizonyos Locatelli József mondatik, hogy erről mint első készitett tervet. Később sokféle minta szerént többektől tökéletesittetett. Egyike a' vetőmiveknek legjobbika az angol Csoké, melly következendőkép van elrendezve. Tengelye a' két kocsikeréknek, mindegyik felén egy kis homlokkerékkel (Stirnrad) vagyon fölruházva, melly egy nagyobba kapaszkodik; a' nagyobb homlokkeréknek közös tengelye visel egy hengert, számra nézve a' kanáldad csök elosztvák úgy, mint különben forgótengelynek hüvelyktyüji. Ez alatt rejtezkedik a' vetni valót magában foglaló szekrény, 's e' mel-

lett a' töltsérek. Most ha a' miv a' földön vonatik, a' kocsikerekek fordulnak, 's ez által a' homlokkerekek, henger és a' kanáldad csők is mozgásba hozatnak. Ez utóbbiak a' vetendő gabnaszemeket merik, és ha már fölül megfordultak, bele vetik a' töltsérekbe, mellyek az aluli keskeny nyiladékon kiszóratnak. A' töltsérek mögött csúszik a' borona, vagy gereblye, melly a' szemeket földdel takarja. Az emlitett szekrény előtt létezik egy nagyobb is, mellyből a' gabnaszemek egy závár segitségével amabba eresztetnek. Töltsérek előtt jár az eke barázdákat készitő. Egy ló vonja a' mivet, 's egy ember igazgatja.

A' legmesszebb korban is a' gabnaszemek kalászokból úgy tiportattak ki. Többnyire összefüzött ökrök által történt ez meg, de tehenek, lovak, és öszvérek is vétettek a' tipráshoz. Ázsiában a' töröknél kocsiba vagy számba állatokat fognak bé, és úgy tiportatják ki a' szemeket. A' rómaiak használtak e' czélra gyakran kövekkel megterhelt, alsó felületén rovátkolt ökrök vagy lovak által vont táblákat. Mindazáltal a' cséplőfákkali élés is már a' régi időben divatozott.

Dolgozó embereknek kimélése végett, és hogy rövidebb időben nagyobb mennyiségü tiszta gabnaszemeket nyerjünk, az ujabb korban cséplőmalmok fedeztettek föl, mellyeknek hajtásukhoz nem csak emberek, és állatok, hanem folyóvizek is mint más malmoknál, használtatnak. A' cséplés illy müveknél, vagy czölöpök által történik, mellyek a' kalászokra esni késztetnek, vagy cséplőfák által, mellyeket a' mü von munkásságra, vagy a' hengerek teszik meg e' szolgálatot a' kalászok fölötti gördüléssel. A' kévék majd mozdulatlanul maradnak helyeiken, hova cséplés kezdetében tétettek, majd a' mü forgása alkalmával emberek alkalmaztatják oda, vagy pedig a' szérü egyszerre forog a' dolgozó müvel, melly kévéket a' czölöpök alá, és onnét aztán el is üzi.

Az ismért cséplőmüveknek legrégiebbikét Paddernt Kurlandiában 1670ben készitette; 1679ben a' dühös tüznek martalékjává lön. Egy kerékded szérü halkan forga körül úgy, hogy az egyik részén a' cséplőfáknak csépelni, egy egyénnek a' másik felén a' szalmát elvenni, és uj kévéket oda rakni lehete. A' szérü a' közép pont után kevéssé meg vala mélyitve, és átlyukasztva. Ezen lyukitott rész alatt töltsér találkozék, mellynek alsó nyiladékán egy fujtató működött, mi előtt egy abiakdad nyilása a' polyvatartónak, a' fujtató alatt egy félszögesen álló zötyögő vasrúd, és ez alatt a' szemeknek elfogadására, egy különös szekrény volt. A' szérünek forgásával a' kicsépelt szem magát az átlyukasztott középpont felé zöcskelé, bele esik a' töltsérbe, fujtató által a' polyvától megmenekedett mit a' polyvatartó vön föl azután a' szitára esék, és erről a' szekrénybe. A' vízkeréknek forgótengelyétől a' cséplőfák munkásságba tétettek. Minden cséplőfának rúdja végéhez közel egy oszlop között szeg körül vala mozgékony, és ugyanazon rúdnak végén egy más rúd lóga függőlegesen, és pedig úgy, hogy vége közelébe a' hüvelyktyűs forgótengelynek jutott. A' függőlegesen lógó rúdnak alsó részén talp vala, melly a' vizkerék-forgótengelyinek hüvelyktyüji által lefelé vonattak; igy jövének a' cséplőfák verő mozgásba, és csépelik az alattok fekvő gabnát. A' hüvelyktyűk a' forgótengelyen úgy elosztvák, hogy a' csépelés taktus szerént történt.

Más elrendelésü cséplőmüvek később találtattak föl p. o. Vigand, Trötzel, Knorr, Schiszler, Teszter, 's többektől.

Farsang-háromnapi köszöntés.

Vitézlő *Bongorász* úr!

A' mai, de szíve dudájából régohajtva várt napon Bongorász urat minden kedves perepútjával egyetemben ugy alkalmaztassa Jehova, hogy az urnak lelki subája be ne porosodjék, ártatlanságának ködmöne meg ne ázzon, rendre vetett száraz szénás egészsége pedig meg ne bomoljon, hanem amaz irgalmatlan czirommal kúrt csináló lelki subajába jól betakarózván, úgy evezgessen a' világnak veszedelmes tengerén sőt még annak lélekvesztő csónakján is, hogy a' midőn csupa ajándékúl nyert lelke számtalan és nyilván való vétkekkel iszonyu módon megterhelt testéből megcsuszamodván ki pöndörödik, ugy kerülgesse a' szép paradicsomnak láthatatlan belsejét, mint az éhes ökör a' jól körül árkolt boglya szénát! Mind ezen jó kivánásimhoz sok szerencsés farsangi napokat kivánok érni nagy jó uramnak, engedje a' csutora képü Bacchus kegyelmednek, kinek nevét hajdani Gyura czigány bőgőjével, Purtyó dudás pedig naprúl napra bárány hordó fülemile hangon dicsőitvén, még dorombal is magasztalja, hogy ama Katajával (arany szál hajú) egy forma gattungból származott hajai, a' jövő farsangi napokon szánuton ismét vissza kalapérozzanak és a' fején gyökeret verjenek; szemei világa pedig, mellyet a' sok hivságos nézései miatt már jó formán veszteni méltóztatik, ugy vissza térjen, mint a' bőregéré. Ama rikitó szomorúság és harag, szóval mind azok, mellyek ezen két nyavalyáinak türhetetlen voltából származnak; és a' mellyek ne talán a' mult évben súllyosan érdeklették, túl az Aipeseken és garamantákon repüljenek! A' bornak áldott adója, mint minden vigasztalásoknak attya, száz egyesült bandának tus huzása között köszöntse az ur arany emlék oszlopot érdemlő gégéjére amaz 50 iczés menyei csikó bőrrel behúzott testi és lelki itallal

ho hó ig meg töltött nagy kulacsát, hogy attól meg ittasodván kedve szottyanjon Dávid alföldi kuruczos verbunkját a' tallér nagysagú pengős sarkantyús csizmában eltánczolhassa! Ama hatalmas ur ki az ég viszontagságait forgatja, tornyaztasson az ur feje fölött szekszárdi borral terhes tarjagos nagy kajla fellegeket, csapra veretvén udvarlói által vig életbeli hordait, kolbászosan kanyargó sült kappan forma menkövek közt inditson gatya korczig való záport az urnak udvarán! Hogy ha pedig elvégzendi ő sz. felsége, hogy eme sodrófa formára ide oda kalandozó világból ki ficzkándozzon az ur lelke, vezesse be ama ohajtott Daridóba, hol jó bor ivó társai arannyal himzett veres bársony bugyogóban járják a' 7 országra szólló tyukverőt! Vezesse be az angyal, ama konyháról gőzölgő menyei pecsenye szaggal be tömjényezett nagy szálába, hol becsinált paróka, bibicz tojással gyurt pástétom, mennyei málé, zsizsikes lencse leves, eczetes tarhonya, szardella 's több e' féle mártásokkal jól lakván; Mózes hajdani regementje beli verbunkosokkal ugrándozzon békességet nem kivánó lelke a' Gellért hegye alatt, azt kivánnya.

Jámbor.

A' süketség - gyógyító.

Turnbull dr. Londonban, a' Times, Standard és Courier komoly szavai szerint, gyógyszert találá föl a' legvénebb süketség, még a' süketnémáké ellen is, azon esetet kivéve, ha a' hallás életmüve természetelleni csontképzés által el van zárva. Mindig jó sükerű próbák tétettek Londonban alházi tagok, literatorok és orvosok előtt. Közel 40 süket gyógyula meg majdnem e' gyülekezet szemei előtt. Turnbull olly személyeket is gyógyíta ki, kik 10, 20, 25 évig teljesen süketek voltak. Gyógyszere tulajdon ír, melly többnyire pillanat alatt dolgozik. Csak ritkán kelle ismételtetnie. Az European tudósítása szerint olly egyszerű 's hatékony a' szer, hogy a' doctor egy nap 139—150 személyt ki tuda gyógyítni.

Furcsaságok.

A' városi szabóhoz mesterség tanulás végett adatott falusi gyermeket becsületre akarván tanitani a' legények, a' többi közt egyszer trüssen a' gazda, a' legények mindannyian mondgyák proficiat, de az inas mitsem szól, erre egyik legény jól nyakszirten üti az inast mondván: nem tudod mondani proficiat — szamár, ezt jól megjelelte az inas, 's a' mint nehány nap mulva ugyanazon legény trüsszen, mingyárt fen hangon mondá néki az inas proficiat szamár.

Meginté az özvegy anya korhely fiát, ki majd minden nap regveli 3, vagy 4 órakor jön haza a' csapszékből; felel néki a' fiu illy szavakkal: talán bizon azt gondolja anyám, hogy ez könnyü mesterség, csak próbálna annyi éjszakákon virasztani, 's melette annyi füstöt, és italt nyelni.

Nyavalyám.

Ma éve, Czilkám! hogy emlény-
Szemedből rám lobbant egy fény,
Tüzes villámkint mélyen be
Csattanván szabad szivembe.

Nem lőn rajtam legkevesebb
Puszta szem föllelhette seb;
De mégis úgy oda voltam,
Csudálom, hogy meg nem holtam.

Szivem dobolt, lankadt testem,
Vélték: görcsmirigybe estem
Most is ha úgy jut eszembe
Majd meghalok nevettembe'.

Csak gondold-el, otthon holmi
Gyommal kezdtek orvosolni
Szám, melly mostan csókol, 's nevet,
Itta a' sok árpalevet.

Tudja Isten, mit nem tettek,
Még téglakkal is égettek
Mondtam nekik: ne bántsanak,
Különben szét-olvasztanak.

De csak hordták a' meleget
Bár rimánkodtam eleget,
Bár mondtam: hogy életemben
Illy tüz nem lángolt mellemben.

E' kinos orvoslás alatt
Már szinte egy hét lehaladt
Gyógyszert óraszámra adtak
Utóbb még meg is gyóntattak. —

Csak te tudtad, Czilkám! miért
Égtem, 's égek szerelmedért.
Azért terheltem nyoszolám',
Mert szerelem volt nyavalyám.

T. S.

Számrejtvény.

Egy falusi lelkész délutáni tanitást akarván tartani, kérdi a' kántortól, hány gyermek van jelen a' templomban? ez, akarván kimutatni tudományát, felele: ha még egyszer annyian volnának, mint most vannak, és számukhoz még fél, és fertály annyi gyermek csatolná magát, 's én közibök keveredném 100an lennének. — Hányan voltak tehát?

A' 18dik sz. rejtvény megfejtés — Szobor.

Pest 1840. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 20ik szám.
Szomb. Mart. 7én *Első félév.*

Pesti nemzeti iskola vigalma.

Pest sz. kir. városa tanácsa nemzeti örömbe lobbanva méltó figyelmébe vévén nem magyar ajakú számtalan polgártársainak minélelőbbi megmagyarosithatását, közhatárzat mellett alapitott keblében egy szépen virágzó nemzeti iskolát olly czélszerűleg, hogy a' városi tanács felügyelése által egy kinevezendő tanácsnok igazgatása mellett, (melly igazgatói diszes hivatalt jelenleg tekintetes Tölgyessy János úr méltó tekintettel viseli) egy hittudományt tanitó, egy rendes tanitó két egyén segédezése mellett, két osztályban a' bibliát, betűzést, szótagolást, olvasást, nyelvtant, számvetést, honitörténetet, földleirást, divatos magyar szók gyakorlását szorgalmatosan egyedül csak magyar nyelven tanitanák. Ezen, hazánk oltárára tüzött czél, tökéletesen megfelel az ohajtott nemzetisedésnek; mint folyó év február 27kén tartatott nyilványos próbatételen megjelent diszes vendégek mint annyi tanúk örömtelve tanusiták. Ugyan is 8 órakor ünnepélyes jelenettel az Igazgató úr megnyitá a' próbatételt; ekkor az első osztályi vizsgálatra elkészült gyermekek közül, kilép a' középre a' hat éves Schindler Ferencz, kinek született német szája, rettenthetlenül rebegi I. *a' magyar hős felett* e' szavalatot:

Midőn 1594ben Sinán basa a' rév-komáromi várnagynak levelet irt béke miatt, a' várnagy a' levelet kezéhez véve, igy felelt: nekem a' levelezésre semmi szükségem, én se görögül, se törökül nem tudok; de magyarul kivánom védni a' várat! Ezzel meghajtván magát, vissza lépve, mintha mondaná, hogy ő ezután csak magyarul kiván beszélni. Ennek nyomát elfoglalá azonnal a' 6 éves Németh Jusztin, ki utra induló fiú személyében II. *Szülei áldását kérte* illy szavalattal:

Kedves Atyám! im gyermeked a' sors szekerébe száll.
Édes Anyám! im szülötted a' világ piarczára áll,
Megpróbálni szerencséjét, melly reá várakozik,
Kivivni örök lételét, melly után sohajtozik.

Atyám! add rám áldásodat, melly utamban őrizzen:
Anyám! tűzd rám hű csókodat, melly pályámon vezessen:
Majd ha czélomra jutandok, az egekre tekintve,
Küldöm hálám' utánnatok, szent örömöt könnyezve.

Illy csillám szemeket vetve, mélj meghajtása mellett hátralépvén, rögtön helyét a' 6 éves Szemerédy István foglalá el illy *atyai áldást* szavalandó:

Kedves gyermekem! utazásod napján,
Áldásom' rád mérem az egyet ohajtván,
Az Isten neveljen hazánk javára,
Dicsőn vezéreljen nemzetünk hasznára,
Minden lépteidet örömök kisérjék,
Nemes tetteidet hirek dicsőitsék,
Légy vigasztalása nemes törzsökünknek,
Légy öröm virágja magyar nemzetünknek.

Ezen áldást öröm könyek közt elzengvén, szerény lépéssel helyét átalengedé a' 6éves Juventius Gusztávnak, ki IV. *az asztalos és inasa* szerepét igy szavalá:

Az asztalos deszkákat gyalultatott uj inasával; ez, mind csak a' simáját válogatta, a' csomósokat pedig félre hányta. Csak reá a' gyalut ezekre is jó fiu, szól a' mester, (észre vévén az inas fortélyját,) erődet kiméled? vagy a' keményebb munkát restelled a' csomóktól. Ha minden deszkát, mellyben görcsre akad, kihányná az asztalos, nem tudom hogy élne el. *Tanuság.* A' ki minden bajtól, minden csekély kedvetlenségtől retteg ez életben, 's velek megvivni remeg, a' világ öt részében nyughelyet nem talál.

Ezeket elszavalván udvarias meghajtása mellett, helyét a' 6 éves Neuhoffer Györgynek engedé, ki V. *a' különös rákot* szavalá:

Barna scorpiót menőben, lát egy fiú égett fűben,
Azt felvenni kedvet nyert, mivel reá nem ismert.

Furcsa rák! igy szól magában, de ollója nints hijában,
E' lesz éles fog gyanánt, ezt befogom majd nem bánt.

Nézd csak atyám! nézd, mit leltem; ugy e? gondosan kezeltem,
Im farkával a' szép rák, kezén mérges sebet vág.

Most az atya felel imigy, Fiam: gonosznak te ne higy,
Mert ha szemedbe' nem árt, hátad megett teszen kárt.

Ezen ünnepélyes szavalatok után kezdőttek a' rövid kérdésben foglalt tanulmányok, mellyekre az ártatlan gyermekek bátorlelkű készséggel, elméjökhöz illő pontossággal adák feleletjöket, mindenkinek legnagyobb megelégedésére, szüleiknek örömére. Végre az Igazgató úr, igazán atyai szivéből ömlött rövid beszéddel megdicsérvén szorgalmatos iparkodásukat, a' második osztályiakhoz, tanúskodó vendégei körében által menvén, legottan nemzeti öltezetű 8 éves gyerköcze Hill Jakab illy elfogadó beszéddel üdvözlé az Igazgató úr és tisztelt hallgatói örvendetes megérkezését.

Kegyes Igazgató Úr, — nagy érdemű Pártfogóság! Örömmel látjuk megjelenésteket itt, — hol

bennünket zsenge-korunkban tiszta emberi érzelem a' végre gyűjte öszve, hogy szeretet, szófogadás, szorgalom és állandóság által szülőink megnyugvását bennünk 's hazánk reményeit igazolva, mimagunkat a' Ti diszes gonviseléstekre érdemeseknek mutassuk. — Ma van azon nap! mellyen mi néktek elméink kiképzésére ez üdvös helyen szentelt üdőnek igazolását nyujtjuk. Mi reméljük, hogy folytonos akaratunk és szorgalmunk, egyesitve emberbaráti Tanitóink erőködéseivel, 's különösen kegyes Igazgató urunk gyámkegye által segitetten a' kitűzött czélt elérhették—e' fontos időszakban, hol ugy édes anyanyelvünk, mint szeretett hazánk felvirágzásának zsengéi érlelve virúlnak, folytonos igyekezetünk lévén, nem maradni hátra a' többi nemes törekvők megett, hanem gyermeki tehetségeink szerént a' jelenkornak feladására együttmunkálni. — Minthogy azonban minden emberi akaratnak sikere a' körülményekben fekvő lehetőségtül határoztatik meg, kérünk azért Titeket, nagyérdemű Pártfogóink, hogy azokat szem előtt tartva erántunk azon kegyes engedéllyel viseltessetek, melly az embernek disze, és emberiségnek bélyege. — Ajándékozzátok nekünk figyelmeteket!

Minek következtében a' tisztelt Tanitó urak által feltett kérdésekre ezek is mindnyájan a' legnagyobb megelégedésig adván értelmes feleletjöket, deli iparkodással párosult elmebeli tehetségöket különösen kitüntették. Ezeknek szerencsés végzetével, 7 éves fiú Petz László diszes magatartása mellett, ezen *erkölcsi jeles mondásokra* figyelmeztette tanuló társait:

Dicsérjétek a' jót, mert a' jó erkölcs, azaz jó cselekedetek állandó örömet 's boldogságot igérnek.

Utáljátok a' rosszat, mert a' bűn és vétek, az az rosz cselekedetek, bút bánatot, 's boldogtalanságot szereznek.

Tiszteljétek az Istent jó cselekedetek által, mert a' legtehetősb isteni tisztelet a' jónak előmozditója.

Szeressétek az embereket, 's ők viszont fognak titeket szeretni, mert minden emberek atyafiak egymáshoz, kiknek atyjok az Isten.

Senkit se sértsetek meg, mert a' sértések az emberszeretést által hágják.

Becsüljétek meg a' ti szülőiteket, mert ők az emberek közt a' ti legnagyobb jóakaróitok, ők adtak nektek életet, taplálást, 's oktatást.

Bosszút ne kivánjatok, mert a' bosszúálló felebarátjának szerencsétlenségét óhajtja.

Mozditsátok elő a' ti hazátok 's polgártársaitoknak javát, mert a' ti egymással való megegyezéstektől függ a' haza java, és a' közönséges bátorság.—Ezzel meghajtván magát, helyét a' 9 éves Hebelt Eduardnak engedé, ki szellemi emelkedést szavala *az emberről, ki legalább való teremtés, ha elméjével a' földi dolgoknál feljebb nem emelkedik!* igy: A' Teremtő magasan alakitotta az embernek száját, és az ég felé alkotta szemeit és ábrázatját, hogy az a' maga alávalóságának mélységéből felemelkedjék. A' mi cselekedeteink magokban hijában valók, csak az által tehetjük azokat becsesekké, ha az Isten dicsőségére müveljük, a' ki maga tulajdonithat érdemet minden dolgoknak. Az Istenben unalom és irigység nincsen, magához bocsát, és a' hozzá igyekezőknek kezet nyujt. Az Isten az emberekhez jött, miért félne tehát az ember ő hozzá járúlni; Isten kegyelme nélkül senki jót nem tehet, az ő tökéletességének magvai elvannak az emberben hintve, mellyek ha jól miveltetnek, az eredetéhez hason gyümölcsöket teremnek; jelesen mondja Aristoteles, hogy soha nékünk szemérmetesebbeknek nem kelletik lennünk, mint isteni tiszteletkor, mikor templomba megyünk alázatosan viseljük magunkat, és midőn oltárhoz járulunk lefüggesszük arczunkat, helyesen esik, csak hogy gyakrabban közelgetnénk ekkép ahhoz, a' ki egyedül emelheti feljebb az embert a' földieknél! De meg kell azt is jegyezni, hogy ugyanazon Isten, kit nekünk az okosság megmutat, kegyelmes; de csak ugyan bosszúállója is a' gonoszságnak, és gyakorta azt cselekszi, hogy a' ki mit más veszedelmére álnokúl koholt, ön magára essék. Nem arra kell figyelmezni hogy tellyes, hanem hogy tiszta kezeket emeljen az ember az Istenhez, mert az Isten előtt legkedvesb áldozat a' töredelmes sziv, és alázatos lélek. — Midőn a' természet titkai, és az isteni tisztelet körül forgalódunk, felejtsük el bajainkat, és ottan ottan Istenhez vetett bizodalommal erősitsük lelkeinket; melly javallás a' tanultaknak szükséges, hogy tudni illik ne hajoljunk félre a' történetek csapásai elől, mert a' nyilak mindenkor reánk eregettetnek, hanem Isten segedelmével állhatatosan és férfiasan tűrjünk; sértetlenek ugyan nem, de győzhetetlenek lehetünk. Szinte azonképen gyakran kérjünk Istentől elébb jóra való hajlandóságot, 's ép elmét, az után egésséget. Csak akkor tarthatjuk magunkat minden hijában valóságoktól menteknek, midőn arra jutunk, hogy semmi ollyast Istentől nem kérünk, a' mit nyilván mindenek előtt nem kérhetnénk. Igy elmélkedik a' pogány bölcs Seneca! — Melly szivetható szavalat végtével, a' remeklő gyermek magát meghajtva, harmadik pályázó 9 éves Pollack Ferencz tanuló társának engedé helyét, ki az *Ujság és Óságról* eme kellemetes észrevételt szavalá.

Némellyek minden ujságtól és ujitástól irtóznak, ha mingyárt sokkal hasznosabb is a' régen bevett szokásnál, és a' legalább való óság előttök nagy érdemü; mások ellenben minden ujságon kapnak, és készek azt legottan követni. Mindkettő

vétkes és balgatag szokás; mert a' régit csak akkor illő elhagyni 's megváltoztatni, ha az uj iránt mindenfélekép bizonyosak vagyunk hogy sokkal jobb 's hasznosabb. Az óság mind addig tiszteletre, követésre, 's megtartásra méltó, mig a' helyébe felfogadandó ujság tizszerte többet nem igér. Ok nélkül az óságot elhagyni, nem okos ember szokása; de az ujságtól is, ha egyszer bizonyos hogy sokkal hasznosabb, irtózni csak azért hogy nem régen lelték, az okos ember nem szokott. A' mit most óságnak tartunk, az egykor szinte ujság vala; Daróczy egy helyt azt mondja: hogy először ujságnak kell lenni, hogy hasznos óság következzék. Molnár János pedig igy szól: ha eleink is minden ujságtól irtóztak volna, nem látnánk sok avit könyvet, vagy régi találmányt. Ez ujság és óság szeretése, valamint az evésben, öltözetben, és élet módban találtatik, ugy szinte a' vélekedésben 's nyelv ejtésben is. — Igy az utólsóra tekintvén, sokan vagynak hazánkfiai közül, kik az ósághoz annyira ragaszkodnak, hogy a' legkorosabb szavaktól sem akarnak elállani, mivelhogy azok örökségül eleiktől rájok maradván, 's régen bevéve vannak. A' régi jó magyar szókat igaz méltó tovább is megtartani, de a' korcsosok helyébe jó ujakat találni, nem csak nem vétek, hanem egy megbecsülhetetlen nemzeti érdem! Mellyre, szerette kedves tanuló társaim, a' mindenható vezéreljen mindnyájunkat, magyar szivből kivánom!

Ekkor ütött ki a' minden magyar keblet éltető sziv érzelem azon rég ohajtott nemzeti vágy tellyesitésére, hogy valahára a' nem-magyar ajakú pesti polgárok, illy nagyra törekedő hatósága bölcs kormányzása által, serdülő nevendékeiben jó eleve képezheti felhevült nemzeti boldogságát, mellyre századok hunytával is, óh fájdalom! alig vergődhetnek. Itt az atyai érzés, fiúi szeretettel párosulva lévén, örömzaj hirdette az ártatlan polgári sarjadék valódi vigalmát, midőn uj tüneményként a' 8 éves gyerkócze Radóczi János módos szózata által induló vendégeit feltartva, e' köszönő beszéddel zárta be a' nemzeti intézet fél évi pályáját:

Kegyes Igazgató úr, — Nagy érdemü Pártfogóság! Mi, erőnkből 's kiképzettségünktől telhetett, ime figyelmetek elé terjesztettük; vegyétek ezt kegyetekbe, adván abban a' legjobbat. — Ez öröm napon Tőletek dicséretet érdemlenünk volt lelkesitő igyekezetünk; ha azt mindenkép elnyerni képesek nem lehettünk volna, vegyétek még is szivesen mentségűnket, hogy akaratunk tiszta és élénk volt; és hogy a' még igen sok 's különbféle hiányok között tehetségeiben a' gyermeknek, némi tökéletlenségnek is maradni kelletett. Bátoritó ember szeretetekért 's jóságtokért, mellyel gyenge mutatványinkat figyelmetekre érdemesitétek, vegyétek leggyermekibb hálánkat. Ti belénk engedékenységtek által azon nemes kedélyt gerjesztétek, melly az érdem jutalma. Te pedig kegyes Director urunk! 's Ti egyébb érdemes Pártfogóink! kik bennünket olly ritka 's fáradhatatlan gondossággal, kegygyel, 's emberszeretettel gyámoltatok! Ti! kik bennünket olly nemes szándéku határzottsággal a' komoly életre erősbbülni hagytok, 's végre Ti, kik olly feltétlenül szentelitek magatokat fel egy egész jövő nemzetség előhívására, és igy az egész embernemzet nagy ügyének! vegyétek legbensőbb 's hőségesebb köszönetünket. Most még ugyan csak szavakat adhatunk néktek, de nem sokára a' napok folyama után, mi a' kül életre akkor erősbbültek leendünk, 's képesek majd akkor néktek tetteinkkel bizonyitani, hogy Ti bölcs kertészek olly magot plántáltatok, mellynek virága és gyümölcse nemes öntudatotokban Titeket felviditani és megjutalmazni fog. Egy ujabb hajnala immár tünik fel szülötte földünknek, férjfiak nagyban nemes lelkűek, mint Ti körünkben, élénkhatással fogjuk fel a' jelenkor szellemét, 's arany időre teremtik jövendőnket; de a' jövendő nyilván mondhatjuk bennünk helyzett, 's azért megnyugvó öntudattal tekintünk enmagunkra, Ti reátok pedig hála büszkeséggel és ártatlan szivvel zengjük: éljetek boldogúl örömünkre 's gyámolitásunkra!! Itt az ártatlanok kebléből is kitört a' magyar érzetet nyilvánitó *éljen* kiáltás!

Mire a' szeretve tisztelt Igazgató ur, valódi atyáskodó szivből buzdúlt lelkes beszédével nyilvánitá tellyes megelégedését mind a' derék tanitó urak fáradozásai, mind a' nevendékek példás viselete és iparkodása iránt; szivekre kötvén: hogy mindenkor az Isten imádását, királyunk és hazánk iránti hivséget, szülőik és előljáróik iránt való szeretetet és engedelmességet vetélkedve nyilvánitani fő kötelességöknek tartsák; ezzel az iskolai vigalom befejeztetett. — Valóban ezen anyavárosi nemzeti intézet példáúl szolgálhat a' két magyarhazában boldog kormány 's arany szabadság oltalma alatt élő szüléknek és tanitóknak, miképen kedves szülöttjök jövendő társas boldogságát az erényes neveltetés által eszközleni képeskedjenek.

Szelek behatása gőzkocsikra.

Kitanulására azon befolyásnak, mellyet eszközlött vala a' kemény *északnyugoti* szél a' London-Greenwich vaspályán, melly azt t. i. mintegy 30 foknyi szegletben vágta át, 5 waggon levén a' gőzkocsihoz kötve; következő probák tétettenek azon:

„Royal William“ nevű masinával.

A' dugacs (Kolben) átmérője 10 hüvelyk volt, a' dugacsemelet 16 hüvelyk, a' kerekek átmérője 5 angol láb.

A' szél ellen = ¼ angol mértföld 40 secundában
A' szél mentiben = ¼ ang. mértf. 36 másodper. } =

Különbség 4 secunda

= { 22 angol mértf. egy órában (4 ⅖ német)
25 angol mértf. egy órában (5 német)

2 mértföld egy órában.

„The Walter“ nevű masinával.

A' dugacs átmérője 11 hüvelyk volt, a' dugacsemelet 18 hüvelyk, a' kerekek általzója 5 angol láb.

A' szél ellen = ¼ angol mértf. 34 secundában
A' szél mentiben = ¼ ang. mértf. 32 secundáb. } =

Különbség 2 másodperczb.

= { 26 angol mértföld egy órában (5 ½ német)
28 angol mértföld egy órában (5 ⅗ német)

2 mértföld egy órában.

Innen tehát az következik, hogy a' különbség valóban nem olly nagy, mint talán némellyek azt képzelik lenni maguknak. A' gőz elhasználása mind a' 2 kocsizásnál csak nem egyre ütki, 's a' regulator, a' mennyire kivihető volt, mind a' kettőnél ugyan azon pontig nyittatott-meg. A' második erőmünél a' különbség valamivel csekélyebb, mivel a' masina keményebben ható, 's a' szélnek kitett lap is, csekélyebb volt valamivel, hozzá egy waggonnal kevesebb függesztetvén. Könnyű, közelitő módszer, meghatározni valamelly gőzerőmü sebességét, abban áll: azon forgásokat, mellyeket a' fogantyú, vagy a' kerekek, ha az utóbbinak 5 láb átmérője van, 10 secundában tesznek, megolvasni. E' szám, mértföldekben adja aztán egy órára a' sebességet. Igy lesz egy ollyas masinának, a' mellynek kerekei 30-szor forognak körül 10 másodperczben, 30 angol mértföld gyorsasága egy órában. Ha hat lábat tenne a' kerekek átmérője, ekkor csupán 8 másodperczi forgásokat kell számítni. *Novák Dániel.*

Ritka fog.

Hont megyében nem rég Hont helység határában, különös nagy fogat találtak, melly azt mutatá, hogy ott bizonyos vizözönelőtti állatt csontjai hevernek; mit is a' következés eléggé bizonyít; mert látván a' csuda nagyságu fogat ts Fejérváry táblabiró ur nehány barátival, a' többi csontok szorgalmatos keresése után egy irtóztató állkapczára talált, mellynek csak látható hosza 3 láb volt (de ez igen ellévén rothadva, kisebb darabokat kivéve ott maradott) ezen állkapczában volt két lapos ugy látszik zápfog egész épségében, egyegy fog hosza a' lapján közel 1 láb, szélessége pedig fél láb; több apróbb csontokon kivül találtak még ugyan a' helyen, egy alsó lábszárat 2 és fél láb hoszút, és 1 és fél láb széleset; miből is gyanitható, hogy az Mammut vizözönelőtti volt.

Ezen eset arra adott alkalmat a' tisztelt és minden jót buzgón pártoló nagylelkü tb. urnak, hogy barátival egy társaságot alkasson, és összes erővel kutassa ezen állat maradványit (mint érdekes ritkaságot, minthogy illy állat csontjai az egész világon, csak három példányban találtatnak) és Hont megye minden egyéb nemü ritkaságait és régiségeit. És alig hogy létesült a' társaság, már is sok nyilai, urnái a' romai időkből, és számos igen régi pénzei és egyéb ritkaságai gyültek össze; mi igen örvendetes, miután az annyi szép és becses ritkaságok, nem fognak szerte a' megyében heverni, de öszpontositva a' társaságnál, mindenkinek historiai adatok felvilágositásaul, ismereti tudományu, és egyéb használatokul fognak állani.

Természet játéka.

Ha szinte nem valami különös fontosságu, de még is figyelemreméltó jelenést kivántam ez uttal a' hazai földészekkel és állattenyésztőkkel közleni, melly reájok nézve alkalmasint érdekes lehet. A' m. hónap 5ikén az itteni uradalmi anyanyájban, egy 5 esztendős, jó testalkotású, 's egészséges anyabirka, négy bárányt ellett, mellyek három elseje jerke, az utolsó pedig kos; érdekesnek találtam e' négy bárányt születésök után való napon megmérni, 's azokat igy találtam: az elsőszülött nyomott 3 font 30 lat., a' 2ik szül. nyom. 3 font és fél lat, a' 3ik szül. nyom. 2 font 2 lat, a' 4ik szül. nyom. 2 font és 18 lat, 's igy az anyának egész vemhe 11 font 18 ½ lat volt.

Megjegyzésreméltó e' jelenésnél, hogy a' kormányom alatt lévő anyabirkákhoz rendszerint csak egy ugrásra bocsáttatik a' kos, 's bátor hogy a' hágatás, mint minden rendes juhászatban, kézből történik, az illetők közül senki sem emlékezhetik, hogy a' kérdéses anya több ugrásban részesült volna; tovább ezen anyának tölgyén tökéletes négy csecsbimbó vagyon, azonban csak kettőből tejel. A' bárányok más anyákhoz osztatván el, mai napig mind ép egészségesek, 's azok felneveléséhez tökéletes a' remény. Ism.

Számrejtvény.

Az iskolai év elején öszveirás alkalmával kérdé a' tanitó egyik tanitványától: hány évü lenne? felele a' fürge elméjü: én, ha még egyszer illy idős lennék, minő vagyok, és ehhez háromszor adattván éveim száma, mellyből aztán valódi éveim harmada kivonatnék, 70 éves lennék. —

A' 19ik sz. számrejtvény — (Voltak 36tan.)

MAGYAR KÖNYV TÁRA

Pest 1840. **HASZNOS** 21ik szám.
Szerda Mart. 11én **MULATSÁGOK.** *Első félév.*

Vácziak örömérzése.

Felejthetlen lesz minden váczi lakos előtt folyó eszten. martius 3ika melly az erkölcsi előhaladás, a' fejedelem eránti legalázatosb hódolat, földesúr eránt pedig tántorithatlan hüség, 's hálaadatosság remekeit tünteté minden jelenlévők elébe. Az egyesület t. i. egy részről az intézet czélját elősegélő városi lakosok, 's hölgyek eránt bébizonyitandó háláúl, a' kik a' fentebbi vigalom kiemelésére nevezetes ajándékokkal kedveskedtek — más részről ő cs. kir. apost. felsége Vik Ferdinand kegyelmes fejedelmünk trónra lépte év fordulatának, egyszersmind pedig köz szeretetre, 's tiszteletre méltó egyházi fő pásztor, 's kegyes földes urok gróf Nádasdy Paulai Ferencz ő excellentiaja születése 55ik évének tiszteletére a' nevezett hó 3án tánczvigalmat rendelt. A' melly különben is köz örömnek napján reggel 9 órakor e' végre különösen rendelt ülések egyhangú határozata szerint az egyesület minden tagjai a' székes egyházba gyülekeztek, felséges fejedelmünknek, 's a' tisztelt nmtgú grófnak mint üdvtellyes egyházi fő pásztornak, 's kegyes földes uroknak hosszas, 's boldog életökért Istennek áldozandók; a' hol végezve a' szív mélyéből eredett könyörgéseket szinte példás egyhanguságggal további intézkedéseink megtételére öszve gyültek, 's elhatározák, hogy az napi tánczvigalom egyedül csak a' fejedelmi hódolat, 's most tisztelve emlitett nmltgú földesur eránti hálás tisztelet alakjába lészen öltöztetve. És valóban az erényes határozat sikerült is: mert estve 8 órakor a' p. uradalom Szarvas nevü fogadója a' hol a' tánczvigalom tartatott kivül is ki vala világítva, a' számos helybeli, és vidéki előbbkelők csak hamar megtölték a' teremet, mindenkinek pedig öröm, 's nyugottság lebegett vidám arczulatán. Valóban itt lehetett tapasztalni, hogy csak ott lehet valódi társasági élet, a' hol a' fejedelem felsége és a' földesur fensőbbsége hü jobbágyaitól 's alattvalóitól lelki meggyőződésből tiszteltetik; itt a' vidékiek helybeliekkel egybe sorozva egy szivet képezni,'s ugyan egy lélek ohajtásába egyé olvadni látszattak. Emlitésre méltó hogy felséges fejedelmünk arczképe pompás kivilágitással ragyogtatá a' fényben uszó teremet, mellyet az a' hoz készült versezetben kimetszet felirattal t. Domaniczky Antal tbiró ur az egyesületnek ajándékoza. A' vigalom kezdetét legelsőbben is fenséges herczeg Este Ferencz ő magassága gyalog ezeredének nevendékei nemzeti tánczczal nyitták meg, miután nemes ifjak folytaták a' nemzeti tánczot, 's emelék a' hódoló ünnepélyt. Ennek végezetével az egyesület köréből magasb állásra kiemelkedve t. Eliássy István kir. táb. ügyvéd u. m. az egyesület tagja az egyesület nevében az ünnepély méltóságához készült következő ékes beszédet mondott a' sokaságtól tömve lett vigalom teremében, a' melly is nyomtatásban a' jelenlévőknek elosztatott.

„Tellyes czimü gyülekezet, szeretve tisztelt honfiak, 's hölgyek! Egy olly századot élünk, mellyben viruló tavaszként fejlenek nemzetek, előre halad minden, nemes rendelteték czéljára érni siet a' dús földtekén. Imádandó század ez! mellynek jótékony szellemét édes hazánkban nem riasztja vihar, nem félelem a' nyúgott polgártársakat. Bizton lép itt kiki elő ős alkotmányunk, 's törvényeink korláti között. Az önzők nyomoru képe nem tünik fel többé, mellyet a' közjót ápolók csillaga örök homályba boritott.

E' józan szellem bájolá meg szép hazánk egyes polgárait valamerre tekintünk, a' dicsőhatásu egyesületek szent szava viszhangoztatja a' józan előhaladás boldog jövendőjét. Azon egyesületek érdemtellyes honfiak! mellyek közől mindegyik ugyan egy szülő anyja a' nemzeti iparnak, mivelődésnek, és a' szépben, jóban, 's hasznosban lépcsőnkénti előhaladásnak, számkivetve levén kies hazánkból a' viszálkodásnak ártalmas mételye, melly kiöl nemzetből minden erkölcsi életet.

Ennyi valódi életboldogság érdemtellyes honfiak! csak szelid, 's kegyes fejedelmi kormány alatt képzelhető! Olly imádott kormány alatt, mellynek arczképe itt e' vigalom teremében is tiszteletet, 's hódolatot gerjeszt minden igaz honfi kebelében. Melly atyáskodó fejedelemnek trónra léptét örömzajok között ma ünnepelni szerencsénk lehet. És a' kinek a' közjóra czélzó egyesületek eránt is kimutatott királyi kegyelme minden polgárt e' józan ösvény követésére int. Örök hála tehát fejedelmi kormányunknak! melly által nemzetünk a' boldog béke arany századában ápoltatva virágzik. Adja az ég, hogy e' felséges ház honunk javára fenn álljon örökké"!! — Itt a' lelkes beszéd harsogó éljen kiáltásokkal félbe szakasztatván, a' hangász kar pedig szinte örömtől elragadtatva, „Isten tartsd meg királyunkat" czimü népdalt hangozá el; mellynek megszüntével a' tisztelt szónok igy folytatá beszédét: „Ezen szerencsés kormány alatt illyképp mi is minden kül- és belviharoktól bölcsen megóvott, 's nyugott polgárok, mint a' természet kellemei és bőáldásai közzé helyhezett Vácz városának lakosi, és e' jelen fényes gyülekezet szerzői szerencsések vagyunk karolni az alkalmat, 's más

józan polgári testületek dicséretes példáját követve sietünk megfutni a' csinosodás kellemes pályáját gyenge erővel ugyan de bátor merénnyel; nem csüggedve zsenge alapitványunk azon kitüzött czéljában, hogy szép városunk éjjeli világitását örökévekre biztositva reméljük. És volt okunk méltán bizakodni; mert meg valánk győzettetve, hogy nmltgu gr. Nádasdy Paulai Ferencz cs. k. val. bel. tit. tanácsos úr ő excellentiájának kegyelmes püspökünknek 's jótévő földes urunknak kegyes atyáskodását feltaláljuk. A' kinek titokfedte sok jótéteményei hálaadatos szivünkben légyenek elrejtve hogy szerénységét sértetlen bocsássuk által serdülő gyermekeinknek!

Most még is, — szavaink fonalát kisé megszakasztva örömérzéseink közől kitört eszméletünket nem lehet eltitkolnunk, 's tudván milly kedves tárgyat fogunk nagyérdemü honosink előtt megérinteni, öröm elragadtatással lépünk elő, 's azon vidám kijelentéssel: hogy áldva tisztelt nmltgú fő pásztorunk épen ma 55 év előtt ölelé legelőször a' jótékony napnak ragyogó sugárit. Áldjuk tehát a' gondviselést 's imádva őt esedezzünk, hogy e' kegyes földesúrnak hasznos életét számos évekre szerencsésen terjessze!" Itt ismét kitört az öröm tellyes mértékében, 's örömriadás 's számos éljen kiáltások között a' hangászkarnak dob- trombita hangulata tölté be a' füleket. — Végtére szóhoz jutván ismét a' szónok, ezeket mondá:

„Hogy előbb felfogott tárgyunkra vissza térjünk — okunk volt bizton reményleni, mert iker városunk másik földesurának a' nságos, 's főtiszt. káptalannak szakadatlanúl tapasztalt kegyes adakozására számolhattunk, 's meg valánk győzettetve, hogy illy atyáskodó földesuri hatóságok alatt, kik a' késő maradék buzgó hálája között fognak ragyogni századok évsorán, — a' mivelődés és csinosodás jótékony magva, mihelyt városunk serény polgárai egyesülve kezet nyujtanak, el nem enyészhetik. Volt okunk végre reményleni; mert kisded városunkban lelkes honfiak telepedtek, azon buzgó honfiak érdemtellyes maradéki, kiknek ősei, sok zivataros századok érczkebelén a' törvényes fejedelemért 's honért talán épen itt hullottanak el vitézül harczolva, hol mi, a' béke áldott századában vigalom között is aratjuk a' szépnek, 's jónak hasznos gyümölcseit.

A' részvét szelleme volt illykép reményünk, 's ime nem csalatkozánk, kétszerezve a' közjóért csekély munkánk kegyes, és hű pártolásra talált. Örökitve mondánk! hogy utódaink minden lámpa világánál emlékezzenek a' sötétség századának komoly képétől vissza rettenni.

Mélyen érezzük tehát, tellyes czimü gyülekezet! szent kötelességünk nagyságát, 's tudjuk azt; hogy mi, zsenge intézetünk ápolását elősegélő ennyi kegyért, 's buzgóságért, nem vagyunk képesek annyi hálaérzetet kifejteni, a' mennyit e' szent ügy körüli buzgó részvét, 's bennünk helyezett bizodalom joggal megkivánhat. — Egyszerün, de lelkünk tiszta mélyéből nyilványitjuk e'kép hálás köszönetünket a' tisztelt mindkét földesúri hatóságoknak, valamint Intézetünk czélját méltányolni tudó minden egyes hazafitársainknak. Légyen áldva a' fejedelmi trón! Légyenek boldogok kegyes földesuraink! 's velek a' felvilágosodás szelid százada, mellyben virágzik létünk általok! Vigadva is ők, 's a' közjó foglalja el minden érzelmünket szüntelen. Szolgáljon minden léptünk követésre méltó például utódinknak; mint kelljen szedni a' közjóra törekvés és egybehangzás hasznos gyümölcseit. Majdan ezért áldva fogja tisztelni elhúnyt porainkat a' késómaradék." A' szónok e'kép végezvén beszédét, azt harsogó tetszés és éljen kiáltások követék — a' midőn az egyesület hangászkar kiséret mellett ez ünnepélyre tek. Domaniczky Antal tbiró úr által különösen készült, fejedelem eránti, 's illy tartalmu hódoló dalt énekelt.

Ferdinandban királyunkban
Ösmerjük mi atyánkot,
Hálát adunk Isten! Véle
Hogy meg áldád Hazánkat,
Malasztidat hintsd Reája,
Éljen számos évekct,
Boldogitson országokat,
Boldogitson népeket.

a' mellyet a' jelenlévő gyülekezet kitörő örömmel kisérvén meglepővé tette a' pompás hangulatot. Végre háromszoros éljen! fejező bé a' valódi szivből eredett hódoló ünnepélyt. Ez után megnyilt a' tánczvigalom, 's kiki örömbe merülve éldelé a' nagyszerü ünnepnek alkalmát, mig béfejezőleg éjféli 12 órakor az egyesület által e' czélra vett különféle kézmüvek sors huzás mellett az alapitvány javára játszattattak ki. E' fényes tánczvigalom a' két elsőbbinél sokkal költségesebb lévén, kitünőn nem gyümölcsözött ugyan, de még is az egész egyesületi pénztárt 3000 ftra felrugtatta.

Az egészre nézve csak azt jegyzük meg: hogy boldog azon fejedelem, a' kinek felséges trónja eránt a' nép illy lelkes hódolattal viseltetik. Boldog azon földesúr, kinek alattvalói hálaadatos kebelekben zárt ennyi tiszteletet nyilványitani törekesznek; a' titok pedig, melly az atyáskodó földesúrnak jótévő kegyeit fedé hű, és őszinte alattvalói lelkes örömei között a' hálaadatosság erénye által kitárva lett!

Albach Pozsonyban.

Kedves barátom!

Olly soká felelek leveledre, hogy magam is méltónak érzem magamat neheztelésedre; de még

is ha bővebben nézek magamba, e' hányagságom okának nem annyira magamat tartom, mint téged. Kérded miért? mert ollynak ismérlek, ki haragudni nem tudsz; te mindég a' körülményekről okoskodol, 's ha bár sokszor csalatkozol, most 's reám nézve nem csalatkozol, tekintve a' körülményeket. Mintha belsődbe lennék ugy tudom, hogy levelemet nem véve ezt gondolád: „Jóskám nem ir, jól teszi, farsang van, legyen vig, mulasson, majd irhat bőjtben". Te ezt mondád, 's nevetve haragudtál; nézd csak, majd elfelejtém, hisz nem is tudsz haragudni, magad szoktad mondani, hogy ez indulattal nem érkezel rá foglalkozni, te mindég Seneca szerint késel haragudni; e' bölcs mondá nemde „optimum vagy maximum remedium est irae, mora." — De mit is irtam volna? 's te az üres levelet nem szereted, hiszen az országgyülési ujságokat olly hamar tudhatod a' hirlapokból, mint tudnád levelemből, hogy valami érdeklőbbet irhassak késtem. A' hirlapokat megelőzőleg egyet irhatok, mivel annál több örömet vélek nyujthatni lelkednek, minél tisztelt ebb előtted, kiről hangzik. Te Albachot szereted, 's Albach az, kiről jelenleg Pozsonyban mindenki tiszteletteljesen mint ujságról szól, pedig ő Pozsonyban nem ujság, mert itt születék; igen ám de róla most mint szónokról beszélnek, 's Albach mint szónok születése helyén valóban ujság! Jobban tudod, mint bár ki, kicsoda Albach, mert szerencsés lehetél őt kiismerni, vele társalkodni. Én világfia vagyok, 's ő szerzetes férfiu, de kevés embere van 's lesz századunknak, kit Albach elébe lehetne tenni, 's ő vele egyikkel kevély lehet századunk. Ő a' legritkább emberek egyike, mint szónok egyetlen, szivrázó, lélekgyőző, 's mint keresztény ollyan, kihez sok hasonlót kivánhatni, hogy ismét olly virágzóvá legyen 's tisztává a' szép isteni tudomány, mint vala eleve. Albach olly ember, kit (a' te szavaiddal élek) Isten küldött, ki végre vissza térjen Istenhez hirt viendő, mint fogadják emberek az Isten hozzájok küldött követeit?! De mit törek én Albach dicséretire? hisz ő nagyobb semhogy én dicsérhessem őt. Ő nagyobb a' dicséretnél, 's nagyobb semhogy foghasson rajta az irigy rágalom, ő kivívta magát az emberi nyelvek alól. Dicsérettől irtózik szerénysége, a' rágalmat, mert tökélletesen ismeri az embereket, nagylelkűleg nevetve megveti. Albach olly nagy mint maga a' nagyság, 's vannak törpék, kik nem szenvedhetik, igen de tapasztaljuk, hogy a' testi kicsinyek is haragszanak azokra, kik nagyobb testtel birnak, mint ők. Albach készakarva kicsinyé leve, ámde Isten megmutatá: hogy kicsinyek közt is nem kicsiny az, kit ő nagynak jelele ki. Albach nagygyá lett, mert Isten tevé azzá, 's ő hogy még is kicsiny legyen elvonula azon világtól, melly őt bámulá mint nagyot, de mint illyent még sem szenvedheté. A' világ őt megakará kicsinyiteni, 's mert nem kevély ő, lenni akart a' minek lennie kell, 's félre vonult; a' szószékről, mellyre küldé az Isten, lelépett. Igaz ha lelép az ember egy magos helyről, mellyre fölméne hogy nagyobbnak láttassék kisebb lesz, de ollyan ember mint Albach, ha toronyról a' földbe ásatik is nagy marad. Albachban tudják méltányolni a' nagyságot a' nemes lelkek, nem hagyják elvonultan élni, kikérik a' magányból, 's még egyszer akarják hallani szavát annak, ki szavának a' sirba némulni egykor pótolhatlan kár lesz. Barátom! Albach tegnap érkezett Pozsonyba, 's ma boldog leszek őt mint csodált szónokot a' „Salvator" templomban hallani, nem irigyled szerencsémet? te nem, de bezzeg a' pestiek! én első leszek a' szent helyen, mert Albachot mint szónokot nem kisebb szerencse látni, mint hallani. Miért nem szeret az ember minden szónokot hallgatni?! — A' haza mélyen tisztelt főpapja herczegprimás több főpapokkal egyetértőleg hivá meg Albachot az ur eme nevezetes napjait minél ünnepiebbekké tenni; a' nagy sokaság mint én szomjas, ajkairól a' lelki örömöket szívni, lelket 's szivet nyugtató 's nemesitő szavait az életre használni. Be szép iskolának nézem én a' „Salvator" templomot, hol ma a' csodált mester szavait hallandom. Hála a' közönség tiszteletét teljes mértékben biró főpapnak részemről is, ki gondoskodásának a' negyven bőjti nap közül, életem legszebb hat-hét-napját, mint Pozsonyban élvezettet, gyermekileg köszönhetendem! — Nem sokára többet erről, légy boldog kivánja, ki őszintén szeretett mindég

Szalay m. k.

A' szarvasmarhák és lovak

ellésénél mikép nyujtassék segély?

Ha az ellés közelgető jelei lassankint mutatkoznak, mit legfőkép a' has leeséséről azaz a' vékony szükebbségérül, kiváltkép a' tölgyek és anyaszáj dagadásáról ismerhetni meg, ekkor édes atyámfia marhádat se nappal se éjjel el ne hagyd, és se fáradságodat se idődet ne kiméld.

Midön pedig az ellés csakugyan bekövetkezik, ekkor gondoskodjék a' gazda általános csendességről, soha több ember, mint mennyi szükséges, az istállóba ne bocsátassék, hogy csend lehessen; kiváltkép pedig olly emberek mellőztessenek el, kik, mivel e' világon egyébre mint egy korty pálinkaivásra nem alkalmasok, bár mikép kérkedjenek is tapasztalással, csak zavart okoznak. Ha az ellés bajos, akkor inkább egy már közönségesen ismert tapasztalatos szomszédot kell megkérni.

A' gyors ellések nem mindenkor jók, mert mindennek megvan a' maga ideje, és ebben ma-

gától a' természettől kiszabott időben, ha csak más egyéb nem sürgeti, történjék meg; erőtetni tehát nem szabad. Ha a' fájdalmak a' baromnál bekövetkeztek és a' barmot magát is dolgozni látjuk, ekkor béketüréssel nézzük és várjuk a' dolog kimenetelét, a' midőn pedig már a' vizhólyag megszakadt, csak még egy fertályórát várjunk, és csak ezután, ha az ellendő még nem mutatná magát, a' fájdalmak pedig folyvást tartanak, lesz szükség utána nézni, vajjon mi akadály lehet? E' végre egyik vagy másik kezedet, te gazda! kend meg fris irósvajjal, olajjal vagy zsirral, és miután ujjaid hegyeit kinyujtva hegyesre nyujtottad, nyulj az állat testébe, de lassan és vigyázva; ha te itt az ellendő állatocskának orrát két első lábán nyugodni érezed, ekkor várj még egy fertályórát, és ha ez is sikeretlenül mult volna el, ekkor vagy a' fájdalmak gyengék, vagy az állatocska igen nagy lévén, illy esetekben tehát segitséget kell nyujtani. Ha ismersz szomszédaid közt egy ebben tapasztalt embert, ezt, ha magad nem értesz hozzá, elhivatni el ne mulasd; azután, ha a' fájdalmak tán gyengék lennének, ezen két pohár melegített jó ó bor segíthet, melly a' fájdalmakat erősítni fogja; vagy ha ez sem használna, ekkor az állatocskát erőszakkal kell az anyaméhéből kihuzni; mire nézve azt javaslom, hogy tüstént baromorvosért küldjél. De ha az állatocskának fekvése jó, és sikerül neked kipuhatolni, vajjon jó-e a' fekvése? ekkor kellő vigyázattal megprobálhatod, kitudnád-e a' kis állatot, megfogván két első lábait, lassankint de erőteljesen huzni? ha a' kis állat mozdul és jön, igen jó, és folytasd csak tovább; de ha meg sem mozdul, ekkor a' kis állat mind két lábára egy, sem vastag sem igen vékony kötélyből vess hurkot, és huzasd egy erős emberrel, te pedig olajozott kezeddel segélj a' kis állaton, a' midőn t. i. fejének alsó állát megfogod és szinte huzod; ha pedig még sem megy, már ekkor más az akadály, és szükségkép baromorvosra vagy kénytelen szorúlni.

Néha, ha az ellés nem megy, az állatocskának rendetlen fekvése az oka; például: ha háttal fekszik az anyaszájánál és ekkor az ellés lehetetlen; az is megtörténik pedig néha, hogy az állatocska a' fejével, egy első és egy hátulsó lábával jön elő, az ellés ekkor sem eshetik meg; mind e' két esetben tehát az állatocskát kézzel megfordítni és helyes fekvésbe igazítani, mit azonban csak ehhez különösen és tapasztalt hajthat végbe; egy baromorvoshoz futtass. Mindazáltal, ha az állatocska egy első és hátulsó lábbal jőne, még az illy ellés magad segedelme által is sikerülhet, ha t. i. az állatocska fejét mind a' két lábával együtt hátratolod, de mielőtt ezt tennéd, előbb az első lábára hurkot vess; ha már most visszatoltad, ekkor a' másik első lábát is könnyen megtalálhatod, és huzd ki vagy vess rá hurkot és igy ügyekezzél az állatocskát fejével együtt rendes fekvésbe hozni.

Azonban mind ez nem olly könnyű, mint az itt elő adva van; mert ehhez igen nagy ügyesség gyakorlottság és száz meg száz apró fogások kivántatnak, hogy gyorsan és biztosan czélt érhessünk; azon is pedig törekedjünk azaz vigyázzunk, hogy semmit meg ne sértsünk; mert a' ki ehhez nem ért, csak a' barom fájdalmát növeli és a' gazdának kárát eszközli. Gondold meg tehát édes atyámfia, hogy az, ki a' tehén vagy kancza nemző benső részeit tökéletesen és pontosan ugy ismeri, mint saját mentéjének zsebjét, segíthet; fontold meg tovább, hogy az, kinek ez mindennapi foglalatossága és kinek keze érzékenyebb, gyengédebb és a' mezei gazda kezénél kevesbbé kemény, következve finomabb és igazabb tapintata van ama benső részekre nézve, sőt kevesebb részeket sért meg, melly sértések pedig az állat életét veszedelmeztetik, alkalmas; fontold meg végre, hogy egyedül csak ez az ember, ki az illyest megteheti, annakokáért az előszámlált esetekben illyenhez fordulj, azaz baromorvoshoz, és csak akkor, ha ez 4—5 óránál távolabb laknék, légy merész magad vagy más értelmesb szomszédoddal a' dologhoz kapni. Ha egy anyaállat kettőt ellik, ekkor a' második közönségesen a' hátulsó lábával jő elő, mi azonban semmit sem tesz, hanem inkább a' maga rendén van.

A' lovak és tehenek néha korán, azaz idétlent ellenek. Teheneknél sokszor a' rendes időre történt ellés után a' burok vagy tisztulás nem megy azonnal el; de azért meg ne ijedjen a' gazda, és ne higyen hiába csevegő szomszédjainak, mert ezek semmit sem tesznek, csak forralj mindennap két pint vizben egy maroknyi lenmaglisztet, és add ennek felét reggelenkint, a' másik felét pedig esténkint hét napig folyvást, azután menj a' baromorvoshoz, ki fog neked valamit adni, mitől okvetlen el fog menni. A' midőn tehát a' burok is elment már jól és pontosan, ne adj a' marhádnak esztelenül mindenféle szereket enni; mert mire való egy tehénnek a' kövér vereshagyma leves és több illyesféle bolondságok? Adj inkább neki jó lisztmoslékot, mint a' lovaknak, vagy nem bánom a' tehénnek az izzótüzön piritott és borbamártott nehány szelet kenyeret, hogy ez erőt adjon neki, ekkor legalább valami okosat cselekedtél.

Ism.

Rejtetszó.

Felbőszült indulatnak kitörése szül engem;
A' megszáradt fát őrli fogával útom.

A' 20dik sz. számrejtvény — (15 éves volt.)

HASZNOS

Pest 1840. **MULATSÁGOK.** 22ik szám.

Szomb. Mart. 14én *Első félév.*

Ártatlan intézet.

Van Pesten leopold utczában egy ház, a' ház nagyszerü 's a' mellette elmenőnek szemeit magára vonja. A' házra semmi sincs irva, de mert szerény egyház 's torony testvérítvék vele, zárdának gondolja kiki, hol a' nagy világ közepette szerzetesek a' világot megvető gondolatokkal foglalkoznak. Ámde álljon meg kissé, 's észreveendi tévedését. A' ház nagy iskola, a' szerzetesnők benne az emberiség legőszintébb barátnéji. A' ház nagy kert, 's e' kertben a' szerzetesnők mind annyi ügyes kertészek, a' világ, az emberiség, 's a' haza számára, gyönyörére virágot ápolnak, nevelnek, gyomtól megóvnak. Virághagymákat a' haza adja nekik, ők öntözik, növesztik, 's midőn azzá lett, mivé lenni akarák a' virághagyma tulajdonosok, vissza adják. — E' nagy házba az ártatlan leány gyermekcsék csoportosan sietnek; picziny hónok alatt könyv van, ez jele hogy a' ház iskola; kezökben kis kosár, 's ez hogy kert! hol gyümölcsel megrakodni kivánnak; ez iskolába minden nap mennek tanulni, mig nem tudnak annyit, mennyire szükségök van; e' kertbe mindennap gyümölcsöt szedni mennek, mig nem szednek annyit, mennyi egész életökre elég. Igen is e' nagyszerü házban szerzetesnők vannak, kik csak azért levének illyenekké, hogy az emberiségnek jótevői legyenek, hogy mint egyedül nevelők szenteljék fel magokat a' közjónak. Lemondnak mindenről, mit bálványkint ölelni szeret az ember, megvetik a' világ csábjait, komolyabb oldalról tekintik magokat, és a' halandót. Ők szellemét, lelkét nézik az embernek, 's mert ez testbe meritve van, mint virághagyma földbe, tudják igazgatni, hogy kinőve a' testből, mint virág földből, meg ne ferdüljön. Én f. hó 11. 12ike óta a' pesti angolkisasszonyok iránt a' tisztelet azon érzésével vagyok, mellyel mindenkinek viseltetnie kell az emberiség legnagyobb jótévői iránt. Kérdi valaki 's miért épen ezen napok óta? azért, mert próbatét vala nálok, 's éldelém az örömet, mellyet mindenkinek éldelnie kellett volna, ki érti mi a' közjó, 's kik által mozdíttatik elő leginkább! Iskolában valék, 's tapasztaltam örömmel mennyit tudnak, kiknek egykor mint anyáknak gyermekeiket tanitaniok kell. Kertben voltam, 's láttam milly gyümölcsöket szednek, azok, kikben az emberiség és a' haza annyi gyümölcsre számot tart! — Olvasóim! be szerettelek volna ott látni benneteket, 's részesítni az örömből, mellyből részesülnie kell, ki a' jövőkor javát szivén hordozza. Vajha igy nevelték volna az előkor anyjait mint neveltetni látom a' jövőét, be más lábon állna minden! 'S vajha mindenütt hazánkban igy, mint ezen Intézetben! Épültem ugy e' próbatéten, mint soha, 's jelesen 11-dikén tapasztalám, hogy a' született német ajkuak majd jobban felelének magyaról mint németől, ha bár németől is igen jól felelének; született német lyánkákat magyaról fartatá a' hittanitó, 's ők a' jelenvoltak bámulására magyaról tiszta hangon harsogák el tudományokat. Üdvözlő beszédet a' vendégekhez a' jeles hittanitó szinte némettel szavaltata, 's ez tiszta hangejtésével, magyarólkomoly előadásával, 's azon kellemmel—melly e' nemnek legszebb tulajdona—elragada bennünket. — Utána egy szerzetes kisasszony a' magyar nyelv 's helyesirásból teve próbát szép apró tanítványival, 's ha bár igen keveset kivéve mind németek, ügyes tanitójok dicséretére valóban remekelének. Egy izraelita, 's egy kis német lánygyermekek leginkább megtetszének, az egészben forgottaknak bizonyitván be magokat, mit fél évben tanulának. Észre vevém feleletökből, hogy ők tisztelettel tanulják a' magyar nyelvet.—A' második osztályban szint illy dicsőn méne minden. — 12én az intézet tulajdon növendékei remekelének: olly próbatétet adva a' hittudományból, magyar nyelvből, hazai történetekből, földleirásból, franczia nyelvből, minőt csak kivánhatni. Hittudomány, hazai történet, és számvetés tanitói a' haza előtt különös dicséretet 's illetőleg köszönetet érdemelnek, mert e' tudományokból bárki 's bár honnan kérdezheté a' szép növendékeket telyes megelégedésre felelének.—Egy észrevételem vala csak, de ezt mihelyt kimondom, a' tisztelt szerzetesnőkmegszüntetendik, de magok a' kedves növendékek is kivánják megszüntetni, annál inkább is, mert ha nem mind született magyarok is, magyaról mind tudnak. A' Haza, 's épen most az országosan összegyült Rendek kivánják az átalános magyarodást, a' fejedelem helyesli, e' kivánatot pártolják kegyetek is 's a' hittudományt, mint hazai történeteket annyian tanulják, mert ám észrevételem csak az, hogy a' magyar történetekből mind magyaról felelének, holott a' hittudományból igen kevesen, pedig a' hittanitót épen nem okozhatni, mert ő mint érintém már, megmutatá az alsó osztályokban mennyire viheti németet a' magyaról tanulásban.

Egyébiránt annyi dicsérettel mennyivel csak lehet, kellene elhalmoznom az Intézet nemes lelkü szerzetesnőit, kik annyi gonddal, fáradsággal buzdítják 's vezetik a' haza szép gyermekeit erényre, tudományra. Köszönet nekik 's tisztelet fá-

radásikért közanyától a' hazától, hogy gyermekeit olly szeliden olly kegyesen ápolják, nevelik. Hasonló köszönet 's tisztelet Dank Agap sz. Ferencz rendi szerzetesnek, mint ezen intézetben hittanitónak, ki minő lelkesedéssel tanitja az erényt és hitvallást, 's ki különösen minő szorgalommal törekszik előmozditani a' magyar nyelvet, nem én bizonyitom, de bizonyitják azok, kik a' haza nevében megjelenének a' haza gyermekei próbatétén Fejér György prépost 's kir. tanácsos, mint fennebbi biztos, Tölgyesy János Pest városi polgármester, mint Igazgató 's egyébb fényes vendégek.

Mutatvány, „A' pálinka mint sok betegségnek szülőoka"

czimü munkácska fordításából.

Minthogy a' borlélben (spiritus vini) az ingerlő erő bir tulnyomósággal: a' pálinka (miben nagy mennyiségű borlél van) is ingerlő hatását nyilvánitja először a' gyomorban. Összehuzódik a' gyomor, a' benne létező vérkeringés fölmagasztaltatik, melegség érzete idéztetik elő, melly az iszákosaknak olly kedves, hogy jótékony hatás jeléül tartják, 's ekkivül a' nyálka elválasztás is előmozdittatik. A' még ujoncz ivóknál ezen melegség valódi égés, mi épen nem kellemes érzést költ fel bennök, de a' gyomornak naponkint növekedő tompulása, 's a' nyálka tetemes szaporodása által végre kevésbbé érezhetővé válik, annyira hogy időről időre erősebb pálinka kivántatik a' gyomornak kedves érzés kifejtésire.

E' fölötte gyakori ingerlés lassankint elmulhatlanul megzavarja a' gyomort saját müködésiben, erejét megtompitja, 's alkalmatlanná teszi az emésztésre; ezért tapasztaljuk rendszerint, mint első jelét a' pálinkaivás ártalmas következményinek, hogy a' pálinkaiszákosak a' kemény ételeket utálják, és étvágytalanok, melly baj a' gyomornak azon gyöngeségében alapszik, miszerint nem képes a' bevett eledelt kellően kifőzni, továbbá az innen eredő megterhelésben és nyálkabőségben.

E' kisded baj csak előpostája a' fontosabb, már látszatólag 's érezhetőleg beköszönni készülő fájdalmaknak. A' gyomor megszokta már az ingert, 's müködése ugy szólván, egyedül ezen élvezet iránt lön fogékonnyá, innen van az éhállapotbani hányás, tisztátalan nyelv, kellemetlen fás, nyálkás íz a' szájban, ételundor, teliségérzet, néha pedig valóságos daganat a' gyomortáján, szóval egész serege azon kórjelenségeknek mik a' *gyomorbajokat* jósolják, és a' fájdalomvetésnek első csirái, idővel a' testtáplálás mezején bő aratással fizetendők.

A' már érezhető bajok elháritására épen azon eszközt használja az ivó, melly nyavalyáját okozá, és azt, a' gyomornak mesterségesen megújitott ingere által rövid időig kéj- 's örömérzetet árasztván reá, nem tartja betegségforrásnak, sőt inkább megbecsülhetlen, egyetlen gyógyszernek, egyszersmind kényszerittetik folyvást, magasabb fokra hágni a' pálinkávalélés mennyiségében, és minden kortypálinkával megmásolhatlanúl temetni el egészségét.

Nem lehet ezen helyen meg nem czáfolni azon balga nézetet, miszerint az állittatik hogy az emésztést előmozditja ha ebédután egy kortyocskát megiszik az ember; nem kétlem, efféle nézet már némelyeket szenvedélyes pálinkaivókká tőn. Ha egészséges állapotban van a' gyomor, és tán mérték fölötti vagy czélszerütlen étellel nincs megterhelve, meg fogja emészteni a' magaét kellő időre, a' kortyocska pedig itt, mint mesterséges előmozditó eszköze az emésztésnek, nemcsak az hogy mitsem használhat, sőt inkább kétségentul ártalmas befolyással van reá, mert a' gyomort kelletinel ingerültebb karba helyezi; a' szerfölötti ingert pedig, a' természet változhatlan törvénye szerint, elernyedés (gyöngülés) követi, ahhonnan efféle ingerlőszer többször ismételve használtatván, azon beteges szükségességbe esik az életmű (organum) hogy azt nem nélkülezheti többé.

Ezen tévúton járnak épen, kik olly hiedelemben vannak, hogy némelly nehézemészthető étel emésztését egy kortyocska szembetünőkép elősegiti; igy a' kövér, nehéz fölöldozható eledelekét. A' tapasztalás azonban bizonyitja, hogy e' végre semmi nem czélellenibb mint a' pálinka, minthogy ez kövérséggel vegyülvén összse a' gyomorban, csak a' kövéreledel szétbontását eszközli, és igy zsírsavat (Fettsäure) képez, mi aztán mint már sokan tapasztalhaták, zaha (gyomorhév), gyomorgörcs és émelygés 'stb. által kellemetlenül jelentgeti magát. Az egészséges gyomor minden mesterségesen ingerlőszer nélkül képes müködésit végezni, sőt még a' durvább részeket is, ha illyesek nem igen gyakran hatnak reá, saját erejével megemészteni; a' beteg gyomor meggyógyitására tehát nem pálinka, hanem körülményekhez képest, az e' végre czélirányosan rendelt orvosság és ápolás szükséges, 's ha tán e' czélra a' pálinkához hasonlószerek néha megkivántatnának is, ez sem az általános, sem a' beteges állapotbani különös veleélést nem állapitaná-meg.

Épen ugy megvetendő, 's a' közönségben—fájdalom—igen is erős lábra kapott balhit az, hogy némelly kézmüvesek, külön foglalkozásukból keletkezhetendő ártalmas következmények némi korlátolására, kényszerittetvék pálinkát, mint óvószert használni. Őszintén megvalljuk hogy a' kézmüvészetnek 's mesterségeknek nem ismerünk olly nemét, melly valóban és méltán adhatná ezen ürü-

gyet a' pálinkaivásra. De mégis nem egészen czélelleni lehet, ha megvizsgáljuk itt, hogy a' pálinka kézmüveseknek, kikben az ember különös munkájokért elnézi a' pálinkaivást, nemcsak az hogy mitsem használ, sőt inkább épen ugy ártalmas, mint mindenkinek. Azon munkások kik többnyire szabad levegőn dolgozván az időviszontagságinak, esőnek, hidegnek, szélnek 'stb. kitétetvék, azt hiszik hogy pálinka által ezek ártalmit elhárithatják: a' kőmives, ács, földmivelő legnagyobb forroságban pálinkát iszik; mi czélból? testét megfrissitendő 's hüvösitendő; hidegben, esőben pálinkát iszik; mi czélból? hogy testét fölmelegitse. Valljon használhat-e a' testnek nyárihévben olly szer, mi a' fölhevülést még inkább neveli; valljon üdvös lehet-e kinek nyelve a' szomj miatt kiszáradt olly italt élveznie, melly szomját magosabb fokra emeli!? Továbbá helyben hagyható-e nedves időben olly szert használni, melly a' bőrkigőzölgést előhija, mi csak azért áll elő, hogy a' külbefolyások tartóssága által, mik azt eleinte elnyomták, ujolag viszszaszorittatván, sokkal veszélyesb állapotot szüljön az elsőnél?!

De mondani fogja valaki: a' munkásnak nem annyira hüvösedés vagy melegedés; mint inkább erősedés tekintetéből van szüksége pálinkára. Erre azt felelhetjük: a' pálinka nem erősitő hanem ingerlőszer; mint illyen fog ugyan szülni a' test általános izgatása által egy szempillantatnyi, nem valódi erőt, hanem csak valamelly felmagasztalt erőnek csalóka érzetét, de rövid idő mulva nemcsak előbbi gyöngeségét érezteti az emberrel, hanem az elernyedésből származottat, 's a' módnélküli inger-okozta erőtlenséget is. Ha szüksége van a' fáradt munkásnak ereje megujitására, történjék az okos móddal, olly szerek által, mik a' testet valósággal táplálják és erősitik: egyék jolkészült táperejű ételeket, igyék hasonló italt p. o. sört.

Mennyire ártalmas, sőt veszedelmes a' pálinkaivás hidegidőben azokra nézve, kik a' megfagyásnak kitétetvék, számtalan szomorú példa bizonyitá-be. A' hideg benső életművekre szoritja a' vért a' test fölszinéről, azokat megtölti; ha már a' vér előbb valamelly ingerlőszer által fölizgattaték, az ebből keletkezhetendő bajok annál hirtelenebben, 's veszélyesebben állnak elő; 's bizton állithatni, nem alap nélkül, mikép tiz megfagyott közől, nyolcz halálának oka, vagy legalább siettetője a' pálinka volt.

A' szabad ég alatt dolgozó embereknél a' pálinka ártalma, ámbár általános szükségességét állitani nevetség volna, az által korlátoltatik, hogy épen a' mozgás — előidézte tartós kigőzölgés, képes ismét kiegyenliteni a' mesterséges fölizgatást. Nagyobb pedig és állandóbb a' pálinka hatása azon egyedeknél, kiknek foglalkozása folyvásti ülést kiván, az illyenek gyakran a' testnek igen ártalmas tartással ülnek egész napokon-át, mi által mind azon betegségek származnak bennök, mik az altest életmüveinek megakadályozott müködésiből szülemlenek; vérkeringés fölakadása, mirigyes életmüvek megkeményedése 'stb. ezek következtiben egyszersmind már emésztési erőtlenségben is szenvednek, és ők is azt hiszik mintha ezen utolsó baj ellen, mit csak most vesznek észre, azon egyetemes szert a' pálinkát igazán, szükségkép használniok kellene. Ekkép, ingerlik gyomrukat, de koránsem erősitik, és mig valami könnyüemésztésü, e' mellett mindenesetre táperejü eledel, illő mértékkeli mozgás vólnának egyedüli eszközök, mik a' saját foglalatosságuk által okozott káros következményeket elhárithatnák, a' gyomor beteges állapotja által,—mi a' pálinka módnélküli ingerlésének szüleménye,—még azon szép kilátásra is nyitnak maguknak mezőt, hogy az emésztő életmüvek idővel a' legkönnyebb ételek megemésztésére is alkalmatlanokká lesznek.

Azon kézmüvesek kik állati anyagok rosz kigőzölgésinek kitétetvék p. o. varga, mészáros, bélhúrcsináló 'stb. vagy azok kik veszedelmes érczkigőzölgéssel jőnek érintkezésbe, mint rézmüves, ezüstmüves, épen ugy várhatják magukra a' pálinkaivas kártékony következményit; mert be van bizonyitva, hogy a' test, minél inkább izgattatik föl benne a' vér- és idegrendszer, annál könnyebben ad helyet az efféle ártalmaknak.

Alig találhatnánk tehát olly osztályát a' kézmüveseknek 's mesteremberekneknek, mellynek jóllétére a' pálinka valamit tehetne, hacsak a' pálinkaárulókét nem, kik, átalánosan elismertetvén a' pálinka ártalmassága, mindenesetre, a' legérezhetőbb kárt fogják tapasztalni. *Kun Tamás.*

(Folytatása következik.)

Párisi koldusok.—Naponként sok ezer ember kel föl Párizsban, nem tudva, miből fog az napon élni. Koldus minden szegleten és mindenféle alakban találtatik. Soknak bizonyos helye van, hol naponként látható. Szemérmes szegények is—igy nevezik magokat elég szemtelenül ezen korhelyek—koldulnak az utczákon, csak azon különbséggel, hogy a' házak előtt állanak és nem követik rimánkodva a' járókelőket, hanem csendesen morognak valamit, és állapotjokat olly élénk szinekkel festik, hogy a' kétségbeesés torkánál hinnők őket. „Csak két soust, uram—igy szól például egy aszszony,—csak két soust egy zsinyegre, hogy magam és gyermekemet megölhessem, mert tovább nem élhetek. Két nap óta epedek egy falat kenyér után.“—„Ön a' restaurateurtől jön, uram—fölkiált egy másik—oh istenem bár csak a' csontokat ve-

tette volna nekem, hogy gyermekeimnek adhattam volna lerágás végett.' Egy harmadik igy kiált: „„Ha emberi érzés szikrája van kegyedben, könyörüljön rajtam. Férjem ideglázban szenved, négy gyermekem rühes, engem a' nyavalya tör; nappal szégyenlem magamat, csak az éj homályában birom rá magam, hogy jó emberekhez folyamodjam. Egy frankot kell kapnom. Kevesebb nem segit ki; hat embernek egy frankot, istenem, ez nem sok!"" — Egy negyedik mond: ‚Van az urnak valakie, kit szeret, oh adja tehát ide, a' mit nélkülözhet. Ma este kétszer néztem a' Seine mélyébe; borzadok a' haláltól; de nem kell tovább az élet. Anyám haldoklik. Negyedik nap óta kínlódik, és én nem enyhíthetem. Ha megfizethetném az orvost és gyógyszertárt, megmenthetném, mert csak ápolás hiányából hal meg. Nemde, uram, iszonyú ez? Kedvesei otthon megáldandják azért, a' mit anyámmal jót teend. (Athen.)

A' léggömb.

A' léggömböt Amerikában végre csakugyan fel találták, 's a' feltaláló kihirdeté, mikép postahireket levegőben szándékozik tovább szállitni, még pedig hallatlangyorsasággal. Azt is igéri továbbá, hogy léghajóját ugy készitendi, mikép az nagyobb terhek szállitására is alkalmas legyen.

Kereknélküli gőzös. Angol országban egy „Archimedes" nevet viselő gőzössel tettek próbát, mellyen a' kerekek egy a' hajó farába, a' kormány mellé alkalmazott csavar (Schraube) által pótoltatnak ki. Ezen készitményhez kettős haszon van kapcsolva; u. m. az álgyúknak több hely marad, 's a' vizben mozgató erő nincs annyira kitéve az ellenség gömbjeinek. Az „Archimedes" Londontól Gravesendig dagálylyal egy óra alatt 9, dagály ellenében 5 mértföldet haladt. Ezenkivül a' csavar nem is kavarja fel annyira a' vizet miként a' kerekek, 's igy illy készületű hajónak valamelly máshoz surlódása is nem olly veszélyes mint amazoké. A' kisérlet annyira felülmult minden várakozást, hogy a' jelen volt iszonyú néptömeg riadó lármával nyilvánitá tetszését. Hnm.

Anglia több grófságaiban sikeres kisérletek tétettek a' posványokat gőzerő által kiszáritani. E' czélra egy 10 lócrejű gőzmű elégséges 1000 hold földet kiszárítani. Ha rendkivül sok eső esik, ekkor a' gőzmű a' vizet lehordhatja, száraz időben pedig a' zúgók megnyittathatnak. Egy hold kiszárítási költsége 25 szász garasba (azaz pénzünk szerint 1 f. 33 $^{75}/_{100}$ kr. pp.) kerül. Ism.

Furcsaságok.

„Korán van édes fiam" szólt az arra sétálo lelkész egy pórgyerköczéhöz, ki tetemes jajgatás közt fogfájásról panaszolkodék „de hogy van korán tiszteletes uram" felelt fájdalmas hangon a' fiú „hiszen már régen lement a' nap!"

S. városban az idő komorságától megrongált e' felirást „kisded óvó intézet" egy a' faluról beérkező pór igy olvasá fön hangon: „kisded evő intézet." *Kői.*

A' vizi tündér.

Románcz.

Zajos hullámdagályokon
Kormánytalan csolnak repül,
Benn, vérző szivküzdelmiben,
Aranyhajú leányka ül.

Esd és kiált, a' partokról
Utána nézö ifjuhoz,
Reménylve, hogy a' kéretett,
Segélyt veszélyüzöttre hoz.

De az, villám csapási közt,
Szoborként mozdúlatlan áll,
Szivére mert önélteért
A' félelem ónsúlya száll.

„Segits, o ifju! szélvihar
Ragadta el lapátomat,
Fáradságod jutalmaúl
Aztán vedd mátkacsókomat."

Másodszor is könyörg a' hang,
Széprepdeső hallatlanúl —
A' lány fölött, a' lány körül
Ujabb hullamözön tolúl.

„Jer, o hamar, megőrzeni
Szegény atyám egyetlenét,
Arany hajam levághatod,
Hahogy éltem kimentenéd."

'S im a' vizek dagályait
Aczél karok szeldellik át —
Kincsnek varázs hatása van,
Kincs, vész között, bizalmat ád.

„Vessz el halandók' fajzata,
Örvénybe leld halálodat,
Kit nemtelen kincs szomja bánt,
Nem nyer dicsöbb jutalmakat."

Imigy a' tünde lányka szól,
Szellemalak fönségivel,
'S a' habbal, kinesért küzködöt,
Sötét vizár temette el.

Lakner Sándor.

Rejtetszó.

Retteg egészemtől gyilkos; lábvesztve himállat;
Csapd-le fejét: mérték, 's rejt kebelében italt.

A' 21dik számú rejtvény — boszú.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 23ik szám.

Szerda Mart. 18án Első félév.

Mutatvány, „A' pálinka mint sok betegségnek szülőoka"

czimü munkácska fordításából.

(Vége.)

Eddig csak a' mértékletes pálinkaivás káros következményit vizsgálók, — főleg pedig az abból eredő *gyomorbajoknak* származását adók-elő. Milly nagy jelentőségü baj már magában is a' gyomor ezen rendetlen állapotja — világos onnan — hogy épen az emésztés által megy végbe a' testnek táplálása; ha tehát az huzamos ideig megakadályoztatik, kétségkivül ártalmas befolyást gyakorol minden életmüvekre — mellyek kisebb vagy nagyobb részt vesznek az emésztésben — 's ekkép irányt tévesztenek müködéseikben, végtére pedig mindannyian beteges állapotba jutván az egész életmüves test életben maradása kétséges leszen. — A' vérnek a' has belrészeibeni összetorlódása által fölakadások képelődnek (formálódnak) azon véredényrendszerben, melly *verőczér-rendszer* név alatt legnagyobb befolyással van a' test táplálására; tartós hasszorulások, vagy hasmenések is állanak elő, a' máj megnagyobbodik 's keményedik, és az ebből keletkezendő fájdalmak köszönnek be; végre pedig fölötte megcsökkenvén a' test táplálása, vele együtt az ellenhatási erő 's életvidorság is elhal, ezt valódi száradás, hasaszkórság, vizkórság követi, mi kibeszélhetlen kinok közt oltja el az életlámpát.

Valóban, mi ezen nyomorúságképet, — melly azon pálinkaivóknak is fenyegetőleg lebeghetne szemük előtt, kik tettetett mértékletességökben minden veszély ellen biztositva hivén magukat, szünetlen megrögzött szokás szerint élnek, 's naponkint csak megiszszák kortypálinkájokat, — nem igen komor szinekkel festők: egynél korábban, másnál későbben köszönnek be a' fájdalmak, ment pedig azoktól kivétel gyanánt itt ott marad egy; — de azon beteges állapotja az altest életmüveinek, mi korunkban, — melly a' pálinkávali élés szörnyü elterjedtségében kitünő, — olly közönségessé lön hol gyökerezik? Az emberi betegségek története legrégibb időtől fogva, mennyire csak ismeretünk hat, koránsem mutatja az altest betegséginek olly roppant seregét, minőt ujabb időkben, és most is tapasztal az orvos számtalan egyedekben, kik saját foglalatosságuknál fogva teljességgel nem lehetnek azokra hajlandósággal, és előkészülettel. —

De a' pálinka olly gerj (miasma) melly sokkal inkább rombolja a' nép egészségét mint a' posványból vagy ragályos hideglelésből kifejlődött levegő; inkább mint a' cholera, himlő, dögvész vagy akármelly más ragályos nyavalya; — és még is — tavul legyen — hogy végkép kiirtatnék, sőt mindig nyilvánosabban árultatik 's használtatik, mig a' gyógyszerárusnak keményen tiltatik csak egy szemer (gran) egérkövet, egy csöpp kéksavat is, — kivevén kézmüvi (technicai) czélokra eladni, — és a' legszigorubb vesztegzári (contumacia) szabályok hozatnak valamelly ragályos emberi kór vagy marhadög elharapózásának meggátolására.

Hol vannak amaz izmos alakok kikről az őskor beszél, — hol ama szép emberek a' görögök 's rómaiak idejéből, minőket mi csak eszmében (idea) ismerünk; — hol van ősatyáinknak óriás-erőt, vidorságot lehelő testalkata, hol ama férfiu alakok a' középkorból?! Nézzétek magatokat, nézzétek korunk népét: nyomoru kisded testalkat erőnélkül, azon vidámság és derüsség hiányával, mi az egészségtől elválhatlan! Miért? Egy férfi kinek teste már pálinkavészes, kinek főelve, egyedüli törekvése a' pálinkaivás, kinek ereje, 's nedvei már megvesztegetvék, és a' pálinka dög gőzétől elfojtvák, — vesz egy nőt, ki gyakran mindenben hasonló hozzá: a' pálinka gőzétől átjárva, elbóditva nemz egy lényt, ki hacsak kedvező körülmények nem mentik meg, már nemzés alatt szellemi és testi korlátoltságnak csiráját örökli. — Világra jövén e' szerencsétlen lény olly anyatejből vesz tápnedvet, melly, — a' mennyire divattá lön már igazán aszszonyoknál is a' pálinkaivás, — borlélgőzzel bőven mérgezett; megnyugtatására, — mert sírnia nem szabad — habár a' nékie adott eledel fájdalmas érzéseket ébreszt is föl benne, csecset tolnak szájába, mi kétségkivül pálinkával van eltelve: — elhallgat mindenesetre a' kisded síró, mintha altatót adtak volna be neki; — ugyde már élete elsőbb hetiben elgyöngülnek teste táplálására szükséges életmüvei, nőttön nő ezen baja, ha elég erős ellene állni, — mig nem a' gyermekkor ama nagy betegsége fejlődik ki mit *görvélynek* (scrophulus) fensőbb fokán *ángolbetegségnek* nevezünk. — Az ekkép fölserdült gyermekeknek van aztán olly halovány ábrázatszinök, öregkort illető tekintetök, terjedelmesb, mint hoszszabb testalkatjok, későn kifejlődött testi-lelki erejök, minőt korunkban majd mindenütt láthatni, tapasztalhatni. — Ezek korán megszokják a' pálinkaivást, mert atyjok, anyjok is azt iszik, és ők is kapnak tőlök egy kortyocskát magukjóviselete jutalmául; 's igy maradnak hátra mind a' testi, mind a' lelki kifejlődésben, — mire az emberi nem — ez és hozzá hasonló befolyások nélkül is nagy mértékben haj-

landó. A' pálinka tehát azon átok, melly korunkat nyomja, és egész nemzedékeket megrontván, — kivált pedig a' köznép közt, kitől a' legnagyobb erőt várhatnók, — egy sinlődő nemzedékből, más még sinlődőbb és satnyább, — 's igy tovább, — származik.

Nyomadékos példáját látjuk még a' pálinka egész nemzetek életét letipró erejének az ifju amerika ősnépének sorsában. — Mig ők természeti állapotjokban éltek, nem ismérve a' müveltebb europaiak életmérgező eledelüket, függetlenek 's hatalmasak voltak, és kedvező sükerrel daczoltak az őket meghóditani akaró ellenségen. — Ámde, mit valamennyi europai hadtudomány és fortély nem volt képes megtenni, valósitá azt a' pálinka-méreg. — Csiklándozva az érzéseket miket föllázit, 's csalogatva a' hátrahagyott ártalmak ellenére is, az ismételt élvezésre, juta be a' pálinka az őserdők, sivatagok tapasztalatlan lakosihoz; megvesztegeté erkölcsüket, lebilincselé testi-lelki erejöket, végre — mint többé nem önállásuakat, hanem szenvedélyek rabjait, — 's az iránt lekötelezetteket, ki eszközt nyujta szenvedélyök lecsilapitására — vadkedvű hóditóik kezei közé jutatá. És épen az ifju amerika, melly olly hirtelen sülyedt bűn posványba min őseuropa századokig iparkodék, — épen az ifju amerika ocsúdott föl legelőször mély álmából; legédesebb örömmel tekint most már minden embebarát az amerikai mértékletességi egyesületek következésdús befolyásira, mellyek bizton reménltetik velök azon boldogabb jövendőt, mikor a' pálinkaivás dögvészét gyökerestől kipusztitva látják, mint némelly járványos nyavalyák most már egészen kiirtvák.

A' pálinkával visszaélés egy veszélyes nemére lehetlen még figyelmet nem forditanunk, mit rendszerint olly személyek követnek el, kiknek, törvény értelme szerint legszigorubb tilalmat kellene gyakorlatba venni. — A' bábák t. i. szoknak kivált falukon a' vajudóknak azon ürügy alatt hogy erejöket kivánják általa kellőkép megtartani pálinkát adatni. — A' szülészi gyakorlatban, valósággal többször tapasztalók, hogy a' vajudók ittasak voltak a' betegágyban. Elhallgatván azt, hogy a' pálinka mint erős ingerlő szer, a' különben szabályosan történendett szülést kétségkivül kelletinél inkább sietteti, 's más részről pedig a' természet rendes folyását hozza zavarba; a' vérrendszernek általános fölizgatása által — mellyet ekkivül még a' tápláló anyag képelődő tömege is fölingerelt, és gyuladásra igen hajlandó állapotba helyezve — szinte kártékony befolyást gyakorol, és már számtalan esetben okoza halált.

A' szokás némelly tájékon, annyira csalhatlanná tevé már ezen veszedelmes visszaélést is, hogy az értelmes orvos szavai süker nélkül pusztában hangzanak el, és ennek eltörlését csak törvényhatóság hozta — bábáknak tilalmat szabó — szigoru törvény eszközlendheti. *Kun Tamás.*

Nehány szó a' Bécs 's Brünn közti vasútról.

Az összes ujabb találmányok között, egyike sem vonta magára úgy annyira az általányos figyelmet, mint épen a' vasútak 's a' gőzkocsik, a' mellyek t. i. az általányos közlekedés előmozditására szolgáló módokat teszik. — Vaspályák, vagy sinútak, amaz útakat teszik, mellyek kerékvágásai lapos sinvasból állanak, 's mellyek lehetőkép viz irányosan 's pontosan parallel fekszenek, 's a' mellyeken a' kocsik kerekei forognak, 's pedig egy illyes pályának egyenlő lapsága és síkossága végett, sokkal kevesb erőltetéssel, mint sem a' közönséges útakon; mivel a' vaspályáknál a' kerekek ellenállása a' kerületen, csak nem végkép elenyészik, úgy hogy csak a' surlodási ellenállás a' tengelyen jő tekintetbe, a' midőn a' közönséges utakon épen azon ellenállás a' földön, avvagy a' kerékkerületen, igen nevezetes, úgy hogy középmértékben véve, az ellenállás a' közönséges országútakon azokhoz képest a' vaspályán azon idomzatban áll, mint 20: 1. — A' vaspályák használása, — a' közlekedésnek e' hatalmas előmozditó módja, az iparnak 's a' mivelődésnek, a' mellyek mostanban folyton folyva általányosabbak lenni igérkeznek; még nehány év előtt igen korlátozva volt, 's annál inkább bámulást kell ennek ébresztenie, miután a' sinútak elrendezése, általán megtekintve, igen egyszerű, rajtok pedig a' szállítás éppen olly olcsó mint hatásteljes. Ez előtt, használták azon útakat a' szén, érczek, salakok, kövek átszállitására eredeti helyükről, bizonyos kijelelt elhasználási pontra. Azok, némelly pontokon egyes kanálisrészek egybeköttetésére használtattak, jelesül ott, hol rövid tér hosszaságnál, nevezetes niveau-különbségek, a' vizek egyesitését fölötte megnehézitették volna.

Már 1830ban azon gondolatra jött Riepl cs. kir. tanitó a' bécsi Polytechnikumban, hogy Bécset, mint fejedelmi fővárost az Austriai birodalomnak a' természet- 's ipar productumiban dús északi tartományival, névszerint Morvával, Sléziával, 's Galicziával összekösse vasút által. Az akkoriban beállott politikai körülmények azonban (franczia zendülés, 's trónváltoztatás) úgy mint más hol is, kártékonyan hatottak austria iparjára, 's e' mindenfelé elágazott elgyengülés érezhetősége, lentebbszállt, mint általán tudva van, csak lassanként, 's azon idomzat, mellyben vigasztaló kilátás közelített a' köz béke fentartására. — Ám ha, mint természetes, az akkori prekaer körülményeknél

ollyas vállalat kiviteléhez, a' mihez több millió kivántatott, kezdeni, vagy belekapni nem lehetett, mit is tehát kedvezőbb időszakra kelle halasztani; mind a' mellett is a' már egyszer felfogot idea, 's a' későbbi Comitèe tagok Wertheimstein Leopold, és Sichrovsky Henrik urak ügyekezete által, ápoltatott 's többszeri utazás által az ipar, 's jelesül a' vasutak honjában, Angliában 's Belgiumban, — még tartósabban megalapittatott.

E' nagyszerű vállalattal való elkésésből még azon haszon is járult ki, hogy annál azon tapasztalásokat lehete használni, a' mellyek t. i. a' Liverpool-Manchester pályán, azok épitése 's készitése iránt gyüjtettek. E' tapasztalások csak annál becsesebbek voltak, miután a' valóban nevezetes szerkezményi költségek az északi pályán nem kecsegtettek kedvező következménnyel, mit azonban a' pálya fényes sikere eléggé meghazudtolt, melly csak nem valamennyi német, belga, 's franczia, mostanban már fenálló, épitésben lévő, vagy javaslott pályákat vezete életbe. — A' hat év közti időszak, mellyet az eszme felfogása, 's a' prográm hirdetése hagya köztük, a' föld felmérétesekre, 's a' szükséges adatok gyüjtésére, a' személy- 's az áruszállítás, úgy a' technikai 's a' kereskedési körülmények tekintetében általán használtatott, a' mellyek örvendetes körülményei végre, tevé érette a' valósitás elhatárzás e' nagyszerű vállalatnál. — Rothschild váltóház, 1836iki martziusban szabadalmat nyert 50 esztendőre egy vasút építtetésére, Bécs 's Bochnia között, hozzá foglalva az oldalpályákat Brünnbe, Olmützba, Troppauba, Bielitzbe, Bialaba, Dworyba 's Wielitzkába, melly közlekedés locomotivék, vagy pedig lóerő által történjék, feljogositva, expropriálni a' jószágokat 's a' realitásokat, a' miképp az eddig is már az országos épitéseknél divatban volt, 's azon hozzá tétellel, hogy a' nevezett pálya első mértföldje két, az egész pálya pedig 10 év lefolytában bevégezve legyen.

Mihelyest a' szabadalom kézhez szolgáltatva volt, azonnal felszólittatott a' közönség megjelent prográm által, részvények aláirására. E' prográmban, a' mellyhez t. i. csatolva volt Austria, Morva, Slézia 's Galiczia térképe a' javallott vaspálya vonallal, detaillirozvák mind azon körülmények, mellyek a' nagy vállalat hasznosságáról meggyőződést adnak, 's mellyek lényegiségükre nézve következők:

A' vaspálya Bécsnél elkezdődve, átvonul a' Marchfelden, aztán pedig a' Beczwa, Oder, és Weichsel hosszában Bochniaig, egy kedvező, csak két, 's nem igen nevezetes vizárkoktól átmetszett határokon, 's igy tehát igen gyenge emelkedetnél. Ez átmetszett tartományokat, mellyeknek földmivelése magas fokon áll, mellyek között nevezetesen Morvaország, (mellyet méltán Austria magtárának neveznek,) emlitésre méltó, tartományok mellyek épen e' nevezetes földterménység végett, igen népesitvék. Megérint az ezentúl több nagy várost, 's ezek között Brünnt mint tartományi fővárost, körülbelül 30,000 lakossal, Olmützet, Troppau-ut mint Slézia kerületi városát 10,000 lakossal, 's más hasonlókép nevezetes városokat, millyenek Prerau, Leipnik, Weiskirchen, Bielitz, 'stb., a' honnan egész biztossággal huzhatni következésta' városok nevezetes közlekedésére egymás között, 's a' központositó Bécs fejedelmi várossal, melly különösen a' természet- 's műproductum, az egyes tájak 's városok kereskedésén 's minden termény kicserélésén alapszik. — A' jobbadán hivatalos úton ki keresett fuvar mennyiség 1,140,000 mázsa jószágban állott az egész pályahosszán, melly különösen sóból, gabonából, fából, vasból, dohányból, 's más kereskedési czikkekből, szarvas, 's sertés állatokból áll, mellyek közül a' két végső nagy fontosságú, 's 80,000 útazónak felvevése évenként, már csak azon oknál fogva is alul esik a' valóságon, miután a' megkönnyített szállitással, mit a' tapasztalások valamennyi pályán bizonyítnak, mindig új, előbb ismeretlen szállitási czikkeket, 's minden váratot fenhaladó utazók számát idéznek-elő, a' pálya-traçeval csupán egy közlekedési mód, t. i. a' hosszabb, a' átszállitások számos, 's nevezetes emelkedetek által nehezitő út öszpontosúlván. — A' Bécs 's Bochnia közti 60 mértföld hosszú vasút költségét illetőleg, tekintetbe véve a' legközelebb felépült vasútakat, 's az azoknál gyüjtött tapasztalásokat, egy austriai mérföld vasút épitését 200,000 forintra pengőben számitották, avvagy annak egész hosszát 12 millióra, az oldalpályákat pedig 2 millióra vetették-fel, mellyhez képest a' vaspálya teljes helyre állitására 14 millio ezüst forint jött számitásba, a' mellynél aztán az úgy nevezett amerikai vasút-épitésmód fogadtatott-el, melly fagerendákra erősített lapsinekből áll, mellyek a' kerékcsapás szélességében fektetvék, 's mi végre a' továbbszállitási erőt illeti, gőz masina használatát fogadták-el.

Azon pénzsumma beszédésére, a' mellyet a' vasút szerkezménye kiván, t. i. 14 mil., — 14000 részvényt adtanak ki, mindenikét ezer pgő fttal számitva, melly miután bevégezve lenni nyilatkoztatott, az sült-ki, hogy az aláirandó pénzsummák több mint kétszeresen meghaladák a' szükséget. A' fenérintett summa befizetése 10 rátára osztatott-fel, azaz, száz ftjával mindegyik részvénynél, a' letett pénzsummák 4pCentel kamatoltattak, 's 1836iki aprilis 30ikával vették kezdetüket. Mihelyest megtörténtek az aláirások, azonnal ideigleni igazgatási választmány alakult, melly a' directio constituá-

lását, 's az ügy igazgatás statutuminak helybenhagyását vette-át. Közben meghagyatott a' terveknek kidolgozása, 's e' munka elkezdve Bécstől, hogy detaillirozott költség felvetés alapján pontosan ki lehessen mutatnia a' pénzszükséget, a' mellyet a' végrehajtásra előlegesen kitüzött hosztér Bécstől Brünnig tön szükségessé. Sajnálni kell, hogy akkoriban az ideigleni választmánynál hiányzott a' technikai auctoritás, hogy hatalmasan az előmunkák igazgatásába bevághasson, mellyek nem történtek a' czél illő felfogásával 's azon biztossággal, mellyet az illyes ügy tesz szükségessé, 's mi által aztán tétovázások, 's gátlások eredtenek, mellyek megrendíték a' közönség bizodalmát, 's mi aztán a' szabaditék birtokosát Rothschild bárót ama köz nyilatkozásra birta, hogy ő a' vaspályát saját költségivel hagyja elkészíttetni, mihelyest a' részvényesek legközelebb tartandó gyülése, a' végrehajtás ellen nyilatkoztatandja magát.

(Folytatása következik.)

Angol vasutak.

Hivatalos jegyzetekből kiviláglik, hogy Angliában jelenleg 682½ mértföldnyi *vasut* van bevégezve, vagy munkában. Hiszik, még e' folyó évben 630 mérföld fog tökéletességre jutni, ugy hogy év végén 1313 mf. lenne járható, 's még csak 413 mf. maradna készitendő, mivel a' parlament oklevéllel szabadalmazott összes vaspályák hossza 1726 mf. — Az ez évben vaspályákra aláirt pénzösszeg 5,908,500 l., vagyis körülbelől 9,080,009 pengő forintra megy; tetemesen kisebb összeg, mint a' mult kereskedésre olly nyomasztó évben igényelteték. Gyorsaság például a' következő esetet közöljük: Monmoutból minap, a' Frost 's büntársai ellen folyamatba vett pör alatt, egy londoni hirlap-szerkesztőséghez sürgöny küldeték. Utjában a' nyugoti nagy vaspálya vonalok egy részén röpüle át, mellyen az „Aeolos" locomotiv 7 percz alatt futá le az első 10 mértföldet, és ha valamivel korábban egy másik kocsicsapat el nem indult volna, mi által kissé feltartóztaték, az egész 31 m. földnyi távolyságot 25 percz (minutum) alatt, azaz, 74 ang. mföldet (mintegy 15 német mf.) egy óra alatt keresztül fogja haladni.

Metastasio.

Pietro Trapassi Metastasio 1698ik évbe Rómába igen szegény szüléktül származott, már tiz éves korában könnyen verselt, ezen szép tehetségét Gravina igen meg kedvellette benne, annyira, hogy őtet tanitványává, és örökösévé fogadta, a' törvényhez is nagy kedve volt, melynek meg tanulására Neápolyba utazott, de jótévőinek, és barátinak le beszélléseikre abban hagyá a' törvény további tanulását, és ama hires Mariana Bentzi Romanina éneklőnével honába vissza tért, hol sok operák ki jobbitásával köz kedvességet nyert. 1730ik évbe Bécsbe utazott, hol az akkori cs. költő Apostolo Zeno méltónak tartá őt maga mellé segitségül venni, VIik Károly császár, és Maria Therezia, valamint több fő emberek is nagy figyelemmel, és kedvezéssel voltak eránta. 1782ikben meg holt 84 esztendős korába, éppen, midőn VIik Pius Pápa Bécsben volt, Cardinal Riminaldi e' halhatatlan költőnek Rómában egy drága oszlopot emelt illyen föl irással:

Petro Metastasio
Civi Romano
Principi Italici Dramatis
Ferrariensis Presb. Card.
Anno M. DCC. LXXXVII.
Viro ubique gentium Clarissimo
Ne honor in Patria deesset. —
Közli Nagy Ferdinand.

Ritkaságok.

Korogyon (szerem megyében) igy ir egy érdemes tudósitom: én itt lakomhoz bátorság okáért egy vadász kutyát (kopót) szerzettem, melly is lakom körül csak magában volt, és még is olly bámulatos szaporitást teve, melly a' köz példabeszédet (t. i. azt: hogy ugy megbánta mint a' melly kutya kilenczet fiadzot) jóval felülhaladta, mert 16 ép eleven kölköt fiadzott. Közli *S. J.*

Tengerikigyó. Nem rég Amerikában a' Deleware folyam torkolatánál tizenkét halász egy irtóztató nagy tengeri kigyót ölt-meg; a' harcz 10 egész óráig tartott, mellyben egy halász életét veszté, kettőnek pedig mind két lábszára eltört. A' 600 puska lövés által megöletett szörnyeteg a' partrakihuzatott, 's egy különösen e' végre készitett szekéren fog Ujyorkba szállitatni. A' kigyó testének hossza 220 láb, 's körülete azon helyen hol leg vastagabb 22 láb. Farka szarv-alaku hegygyel van ellátva, torka pedig három sor hatalmas foggal fegyverkezve. *T.*

Szörnyű nagy Bukta (Gugelhupf) bizonyos szakácsné urának nevenapjára olly nagy buktát sütött, hogy a' leg termetesb ember sem tuda felette elnézni. E' tészta-szörny, melly harmadfél mérő lisztből, 2,960 tojás, ¼ mázsa mandola, fél mázsa czukorból, ¼ mázsa apró szőllő, és 30. pint élesztőből készült, 7 láb magos, 's 5 láb általzatú. Ajándékul két tuczat szegény ember kapta; kik két akó sört emésztének fel mellé. Miután ezt mind tudjuk, még csak azt szeretnők tudni: hogy hol, és miben süttetett meg e' szörnyű tésztatőmeg. Reg.

Rejtetszó.

Gyilkosa tüznemzőm születésemkor faanyámnak
Végre halálomat is, tüz fia, tüzbe lelem.

A' 22dik számú rejtvény — bakó.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 24ik szám.

Szomb. Mart. 21én Első félév.

Eszéki örömünnep.

Felejthetlen marad folyó év télutóhó február 23ik napja, mellynek vidor reggele örömünnepet hozott az eszéki tanodára. A' midőn t. i. Schroót Placidus előbb az eszéki kir. tanoda heves tanitója, aztán a' mohácsi, később pedig e' kir. tanoda volt igazgatója a' tudományok mezején 30 évekig tett fáradhatlan iparának azon jutalmát, mellyre őt a' nm. k. helytartó tanács 1839iki őszutóhó 12kén költ oklevele tartalmaként Ő Felsége Vdik Ferdinánd szerencsésen uralkodó koronás fejedelmünk, ki a' tündöklő erényt sohasem szokja jutalmatlanul hagyni, ugymint szalagon függő, 's első részén dicső uralkodó fejedelmünk arczképével, 's szokott felirattal; az ellenfelén pedig e' felirattal: *Meritis Placidi Schroót*, nagy aranyérdempénzel, és évenként az iskolai vagyon pénztárából fizetendő 50 p. f. nyugpénzzel más tanitóknak kötelességeik pontos eljárása ösztönőül, 's legfelsőbb tettszésének jeléül megajándékozni méltoztatott, ünnepélyesen elnyeré. — A' 9 órakor tartott hálás sz. áldozat után, mellyet a' megjutalmazott agg nyujta be a' felségek Felségének számlálhatlan sokaság öröm arczal todult a' tanodalom teremébe; a' hol Főtisztelendő Rasztovics János Pécsi sz. Ágoston Perjel (Prépost), alesperes, 's Eszék felsővárosának érdemes lelkésszе, minekutánna a' Zágrábi iskolák főigazgatójának megbizotsági levelét, és abban, hogy őt a' nm. k. helytartó tanács a' mult évi őszutóhó 12én ezen ünnep biztosává kinevezni kegyelmesen méltóztatott, kitünőlegi örömmel felolvasta; ékes latin beszédjét a' megjutalmazottnak az eszéki és mohácsi, tanodákban szerzett tanitói és igazgatói érdemei felett minden rend, 's hatóságok fényes, 's ünnepélyes öltözetben megjelent érdemes tagjaik jelenlétükben többszöri kitörő éljen kiáltások közt szavalá el; melly érdemeket, hogy Ő Felsége is elismeré, a' szalagon függő nagy aranyérdempénznek az érzékeny örömkönyükre fakadt összszerzetes mellére függesztésével igazolá. Mellyre a' tisztes agg az Ő Felségének, nm. kir. helytartó tanácsnak, az iskolai igazgatóságnak, és a' királyi biztosnak olly erőtellyes, és szivreható köszönő beszédet mondott, hogy annak hallására a' jelenlévő minden rangu úri vendégek szemeiben az öröm könyük ragyogtak légyen, annál is inkább; minthogy a' hatóságok előbbkelő tagjai, mint a' volt érdemes tanitójoknak tanitványi ezen kitünő megkülönböztetést részvétlenül nem nézhették. — Erre következett a' helybeli igazgatónak főtiszt. Jaich Marian kapisztráni Ferenczіek volt provinciálisának velős beszédje, mellyben azon örömet fejezéki, hogy Ő Felsége a' kapisztrán rend diszére a' megjutalmazotatt annyira megkülömböztetni méltóztatott; de még a' tanuló ifjuság, kik most a' felsőbb osztályokban mint volt alattvalói léteznek, sem vala háladatlan; mert Hegeduschevich József 6ik iskolás nevendék az egész ifjuság nevében egy köszöntő alagyát, mellyet a' megjutalmazott tisztelkedésére készíte, és prés alá is bocsátá szavalt el, mellyre, valamint az igazgató beszédjére is a' megjutalmazott agg erő tellyes, 's buzditó szavakkal szivbéli köszönetet mondott. Erre következett az ifjuságtól elénekelt nemzeti dall „Tartsdmeg Isten Királyunkat" 'stb. többszörössön kitörő éljen! kiáltásokkal. — Hogy ezen ünnepélyt követé a' minden hatóságokból meghivott úri vendégeknek barátságos fényes megvendéglése a' kapisztrai Ferenczіek zárdája teremében, melly alatt felséges koronás fejedelmünknek, 's az egész uralkodó austriai háznak boldogságáért; nm. k. helytartó tanácsnak szerencsés álapotjáért, a' Zágrábi és Győri iskolai főigazgatóságnak, 's a' szerzetnek virágzásaért nem különben a' jelen urivendégek egészségükért öröm könyük közt üdvözlő serlegek üríttetek légyen, magától következik. — Elnem halgathatjuk itt a' költészeti jelen tanitó, 's kir. tanoda dorgássza tiszt. Bády Hyacintnek a' megtisztelt agg erényeiről, tanitói, 's igazgatói hivatalában szerzett érdemeiről, 's mint volt eszéki tanitónak az ispotályra jutott mars fiai körül tett fáradhatlan lelki szolgálatjairól nyomtatásban megjelent velős, 's izlésü szép alagyáját, mellyet a' több sorokra kiterjedése miatt, fájdalom! magyar lapjainkban ki nem tehetünk; de a' most érintett serény tanitónak az alagyájához kapcsolt lantos verseit, mellyeket a' fényes ebéd alkalmával minden úri vendégek kivánatára ismételve dallola el a' kir. tanoda tanitoikar az uri vendégek köz tapsa, 's éljen kiáltásai közt, ide csatolni érdemesnek vélénk.

O d a

in laudem meritissimi Patris Placidi Schroót decantata.

Complacet cunctis decoratus auro
Schrôôt, placet Divis, placet Imperanti,
Complacet Mursae*) juveni, senique,
Gaudia donat,

Musa cûi serto famulatur omnis,
Virtus ac in quo posuit Palaestram,
Praefuit zelans juveni docendi
Arte Magister.

*) Civitas Essekinensis sub Romanis Mursa vocabatur.

Tumque Director vigilavit Argus,
Sol velut Mursae nituit Palaestra,
Pauperes juvit studiis sacratos
Sicque beavit.

Aureus digne nitet ergo numus
In pio panno Patris aestimandi
Ferdinandus quem dederat benigne
Laude coruscus.

Ergo Rex vivat peramatus Hunni,
Vivat et noster Placidus decorus
Faustus, et victor teneat Polorum
Regna beata.

A' Gazdasági Tudositások, és Rohonczi-Közlemények ezidei 1sö füzete melly az előbbiek sorában X-ik a' sajtót elhagyá. Tartalma következő: Gazdasági Tudósitásoké: I. Értekezések: Az okszerü gazda képződéséről (Bujanovics Eduard). II. A' juhok természetszerü szaporitása 's nemesitése. (Ruzsovszky Károlytól). III. Selyemtenyésztés (B. Babo után németből). VI. A' gyapjumosás 's usztatók (Körössy Szabó Ferencz). Ehhez van mellékelve a' hennersdorfi juhusztató rajza. V. Dinnyészet (Katona Dienestől) *Értesitö. Hivatalos:* 1. A' m. Gazd. Egyesület örökitéseül bejelentett alapitók névsora és ajánlatai. 2. A' m. Gazd. Egyesület gazdasági osztályának részesei. 3. Pénztári számadások kivonata. 4. Gazdaságosztályi költségvetés 1840re. 5. A' Gazdasági-Egyesület uj szerkezetének terve. 6. Országos szőllőiskola. 7. Pályairatok. 8. Az Egyesület gyarapodása. 9. Könyvtár gyarapodása. 10. Mezei-Naptár. 11. Fiókegyesületi közremunkálkodás. *Vegyes.* 12. Hasznos volt-e az 1839ik őszutói gyenge legelő a' birkáknak (Nagy Ignácz). 13. A' ló taknyosságról (Klein György). 14. Kell-e az őszi vetéseket fogasolni (Nagy Ignácz). 15. A' perui és Rohon burgonyáról (Tengeliczi Gindly Rudolf.) 16. Uj vető műszer (The brittisch farmer's Magazine) *Rohonczi Közlemények. Értekezések:* I. Eszmék a' trágyáról. (Török János). II. A' kelet lothiani (scotiai kerületbeli) mezőgazdaságnak leirása (Heuffel Jánostol). III. Mellyik jelenleg a' legjövedelmezőbb merino-juh 's mellyek tenyésztésének fő elvei? (Klauzál Imre). Juhkiállitás (Egan Eduard). D. Czilchert Robert urnak marhadögről értekezése a' hely szüke miatt a' jövő füzetben fog közöltetni. Vegyes közlések: 1. Hitel és kereskedés Szamos vidéken. (Szathmári). 2. Ügető és rágókórság. 3. A' bárány köszvény. 4. Burgonyaétetés. 5. Tengeri nyul tenyésztés. 6. Javitott vasuti-szekerek. 7. Egyszerü vizszürő eszköz. 8. Napraforgó. Az egész füzetnek tartalma 13 és fél ivnyire terjed a' mi valamint néhány napi elkésténck egyedüli oka, ugy a' t. előfizető közönségnek kegyes türelmeért elégtétül szolgálhat. Az előfizetés ezen füzetek idei folyamára innentova csak 3 p. fttal fogadtatik el, mire a' czimteljes gyüjtő urak tisztelettel, 's azon hazafiui kérelemmel figyelmeztetnek, hogy előfizetőik névjegyzékének hátralévő részét is minél előbb méltóztassanak beküldeni. — A' Gazdasági-Tudósitások 1837-iki 2ik füzetére az előfizetési iveken olly csekély számú rendelmények gyültek be hogy annak 2ik kiadásával a' szerkesztőség felhagyni kénytelen. Az 1838ki 1sö füzet szinte mind elkelt. Költ Pesten martius 18án 1840. *Kacskovics Lajos m. k.*
m. gazd. egyesületi titoknok.

Nehány szó a' Bécs 's Brünn közti vasútról.

(Vége.)

Az ideigleni igazgató választmány azonban tudott még annak idejében a' dolgon segitni, melly ha még tovább tartott volna, igen kártékony következésü lehete a' vállalatra. Ügyekezete 's befolyása által oda tudta hozni a' dolgot, kieszközölvén az austriai főkormányszéknél, hogy Francesconi Hermenegild, cs. kir. épitési tanácsnok engedelmet nyert, felvállalhatni a' technicai igazgatást, ki is azzal kezdé-meg szorgalmát, egyesülve a' cs. kir. alsó austriai főépitési igazgatóval Kudriaffsky, 's cs. kir. polytechnicumi tanitóval Riepl urral, hogy technicai biztosságot képezett, mellynek az volt czélja, azonnal a' rábizott ügyek igazgatásával foglalatoskodni. Mindjárt a' rendelt hatalmazás után 1836ki julius 1sőjén észrevehetők voltak a' behatás kedvező következései. Tudományuk és szorgalmuk által oda hozták a' dolgot, segédül vevén Sichrovsky Henrik tartományi főtitoknokot, 's a' 2 főmérnököt Ghega Károly, és Bretschneider Ferencz urakat, hogy már az 1836iki october 19ikén tartatott közgyülésben detaillirozva kidolgozott minta a' Bécs 's Lundenburg közti fő pálya számára, 's a' fontos szárnyékpálya számára innen Brünnig, a' köz minta szerént Bochniaig, felterjesztetett.

Igy Praterben kelle a' vaspályának kezdetét venni, 's Bécsből a' postaút mentiben a' floridsdorfi állomás térig ideiglen kellett volna vitetnie, 's lovakkal eszközöltetnie. — Mivel a' Dunafolyam akkori állapotja, egy isolált hidépitést a' vaspálya számára, nem látszott javasolni, egy állandóhid épitése pedig nagy költséget jóslott vala; a' technicai hatóság azon véleményü volt, hogy itt csak a' fenálló kincstári úthidak tágasbitása javaslatos, 's hogy az egész pályatér stabilló tételével Bécstől Floridsdorfig, a' már nem sokáig elmaradó Duna szabályozásig, 's az azzal egybe köttetésben állandó hidépitéseig az ország kormány részéről, kell megnyugodnia, magát vigasztalnia. Floridsdorftól akar-

ta a' technikai biztosság a' pályát Marchfelden keresztül Wagram, Gaenserndorf, Anger, Stillfried, Dürnkrut helységek mellett Lundenburgba vezetni, hol Kostel, Popitz, Pausram, Branovitz és Raigern helységeken keresztül, a' Brünnbe vezető szárnyékpályának kiömlése avvagy torkolata volt megalapitva.

Hiányozván detaillirozott javallatterv, a' főpálya folytatása Lundenburgtól elkezdve, a' hoszprofilok segedelmével még is előlegesen alapíttatott-meg akép, hogy a' March folyóvíz hosszában, átvezetve Göding, Bisenz, Hradisch, Napagedl, Hullein, és Prerau helységeken, ott átlépje Beczwat, 's e' folyóvizet aztán követve, Leipnik és Weiskirchen városokat érintse-meg, ugyanott a' Beczwa és Oder vizválasztóit meghágja, 's e' folyó hosszában vonulva, Ostran és Freistadt morva városokat megérintve, a' visztulavölgyben, mennyire lehetséges, Podgorcze-hez közelitsen, melly Krakóval szemközt fekszik, 's végre Bochniát érje-el mint czélját.

Lundenburg, mint már azt emlitők, szemeztetett-ki a' végre, hogy a' Kostel, Paustram, Branovitz, és Raigern kiágozás pontjait képezze a' Brünnbe járuló szárnyék pályának. A' Beczwa tulsó részén Preraunál kelle vala kiömleni az Olmutzba vezető szárnyék pályának. A' troppaui szárnyékpálya számára, a' morvai Ostrau volt a' kiágazási pont kiválasztva, 's ezentúl rövid, kevesbbé nevezetes oldalpályáknak is kelle vala egybekötni Bielitz, Biala, Dwory, Wielitzka, és Niepolomice helységeket a' főpályával.—Ekép a' főpálya hossza közel 60 mértföldet, a' szárnyék pályáké közel 20 mértföldet, 's tehát az északi pálya egész hossza mintegy 80 német mértföldet foglalna-el, ide nem számítva a' később javaslott, Stockerauba vezető pályaszárnyékot. — Mindjárt akkoriban arról is gondoskodott a' részvényes társaság, hogy egy oldalpályát nyisson Posonyba vezetőt, melly Gaenserndorfnál kiágazza magát, a' mi iránt azonban az elhatározó engedelmet kelle még bevárnia.

Ama jelentésben, mellyet a' technicai biztosság előterjesztett a' 3dik közgyülésnek, sajnosan nyilatkoztatá-ki magát a' fölött, hogy az idő rövidsége miatt, t. i. az 1836iki 19dik octobertől számítva, a' mikor összeállván a' társaság, az első közgyülést tartotta, — lehetlen volt nekie az egész vasútvonal számára jól detaillirozott felvételeket mérnöki pontos kidolgozásokkal ellátva, nyerni, hanem hogy kéntelen megelégednie azzal, csak a' mellékmintákat a' főpálya számára Bécstől Lundenburgig, 's a' szárnyékpályára, a' melly innen Brünnbe vezet, felmutatni; egyszersmind azt mellékzé hivatalos jelentéséhez, hogy e' földi munkák is csak a' mérnökök rendkivüli szorgalmánál, 's jártasságánál e' nemü terhes munkálatokban, mehete-véghez, melly állítás igazságán alig is kételkedhetett valaki, ki javaslat detailjaival egy közel 19 német mértföld hosszú vaspálya számára, — barátkozásba lépett.

A' (curvék) körségmentek, avvagy görbevonalak számára ezen északi vasútnál, a' radius minimuma 800 bécsi ölnek, 's a' földhágások, avagy az emelkedetek magasság 's hosszaság közti idomzata egyet teszen háromszázban, (1 : 300), 's ez mint maximum vétetett sinormértékül. Maga a' pálya, mi előtt az előre nem látható, a' később felvett száz ezeret jóval túlhaladó utazók száma szükségessé teendi, előlegesen csak egy kerékvágással 's kitérő pályákkal készüljön-el, a' telkek azonban mindjárt ekkor, kettős kerékvágású pálya számára váltassanak-be, hogy igy idővel, a' pálya megszélesbitése akadály nélkül történhessék-meg, az austriai törvény szerint, a' földbirtokost csak egyszer szoríthatván telke egy részének átengedésére.

A' szerkezményi költségek ezen, mintegy 19 német mértföld hosszu pályatérnél, a' kidolgozott detailprojectbe ekép voltanak kiszámítva: *p. for.*

1)	Az ideigleni pálya számára Bécstől Floridsdorfig	223,148
2)	a' pálya számára Floridsdorftól Lundenburgig	1,477,264
3)	Lundenburgtól Brünnig . .	1,621,295
4)	a' fundus instructusra . .	319,800
5)	az általányos költségre, 's a' tőkepénz kamatjára . . .	280,000
6)	előre nem látható esetekre .	78,493
	Összesen .	4,000,000ra.

A' készítési 's fentartási költségek, ama feltétel mellett, hogy száma évenként a' pályát használó utazóknak 200,000re megyen, az elhordott árú teher pedig egy millio mázsára rúg-fel, 533,333 forintra vettettek-fel. Ellenben a' brutto-jövedelem csak 80,000 útazót 's 400,000 mázsát, tehát ide 's oda 160,000 személyt, 's 800,000 mázsát előretéve, 813.333 forintra volt felvetve.

A' körülmények e' felterjesztésénél a' 3dik közgyülésben, a' megjelent 83 szavazó részvényes közől, az egész pálya épittetésére feltételetlen 76 tag voksolt, a' Brünnig való pálya- elkészittetésére pedig 80, 's igy tehát a' társaság eloszlatása iránti kérdés tagadólag feleltetett-meg, 's a' szabaditékos jog átruházása határozólag annak birtokosától, Rothschild báró urtól a' társaságéra, elvégeztetett, 's most már csak hibázott még a' tökélyes rendelményhez a' részvényes társaság rendeletinek legfensőbb helyi jóváhagyása, mi a' történt végzés után, csak hamar meg is érkezett.

Valljon, vasútak hasznosak-e egy országban, vagy nem? e' kérdést, fontosságukat eléggé be-

bizonyítván a' tapasztalás Europa nyugoti tartományiban, hol még mindég folyton folyva meg uj, sok millióba kerülő vasútak létesülnek, szükségtelen tovább vitatnia. A' gyors közösülés által előmozdíttatik a' földmivelés 's az országos kereskedés, a' mire magyar hazánkban különösen nagy szükség van. Azonban mind ezt mellőzve, mi már magától is értetik, tudjuk, hogy hazánkban is szándék létesíteni vasútakat, összeállván e' czélra részvényes társaságok, 's pedig: Posony és Nagyszombat: Posony és Pest; Bécs és Buda között épitendő vasút véget; ezentúl egy főpálya vezessen Debreczenbe, kiágazásokkal Tokajba 's Nagyváradra; később aztán Pest és Szeged királyi városok között útközben átvezetve szabados Kecskemét nagy városon, melly a' közép ponti állomást tenné, mi által összekapcsoltatnék a' Duna a' Tiszával 's a' Marossal, 's igy egyenesen Magyarország Erdéllyel; ez utóbbi vasútválalat, tekintetbe véve a' haza javát, az első helyet venné-be, 's mértföldenként legkevesbbe kerülne, 's ha e' vaspályán gőzkocsi használtatnék, melly minden órában 6 német mértföldet haladna, úgy az egyes álló helyeknél való késés mellett is, Pestről Szegedre juthatnánk 4 óra alatt.

Jelenleg azon kérdés forog-fen általán, 's foglalatoskodtatja az elméket, valljon a' Duna folyam jobb vagy bal partján vezettessék-e a' vasút Pestig 's Budáig, 's mellyike a' kettő közől hozhat több hasznot a' hazának 's a' részvényeseknek. Ha Posonynál épen úgy mint Pestnél állandó hidak állanának, t. i. kő- vagy lánczhidak; könnyebb volna e' kérdés fölött vitatkoznia, 's nem vádolhatná senki a' javallót részrehajlással; mivel azonban épen e' kényes tárgyakon alapul a' dolog igaz megfejtése, bajosabb korlátlan véleménnyel előállani, többek lévén, kik épen ellenkező nézettel birván, a' másik részre állani nem lesznek hajlandók.

Természetes, hogy mind azon birtokosok, kiknek telkei a' Duna bal partján, a'vagy a' pesti részen fekvék, a' hatóságokkal együtt, az, azon részen vezetendő vasútat pártolandják, a' midőn ellenben, azon birtokos urak, kiknek jószágai a' Duna jobb partján helyezvék, úgy a' városi 's megyei hatóságok is, a' budai részen vezetendő vaspálya mellett szavazni fognak, 's ennélfogva tiszta világnál megtekintve a' dolgot mindenik pártnak igaza van, általa némi hasznot maga részire is reménylvén. Egészen másképen áll a' dolog, ha mind ezen nézeteket mellőzve, az jő tekintetbe: ha a' vasút vezetése által biztosíttatik-e minden időre a' félbeszakadatlan közösülés; ha a' számos épitendő kő- 's fahid által, mellyek folyóvizeket át foglalnak, és számos vizárok eltöltése által, az országútak vizzel elboritása, 's elszaggatása, 's innen kijáruló sok más baj, nem vezettetik-e életbe; ha a' vaspályának az ország úthoz közeledése, vagy annak keresztben metszése által, némi kellemetlenségtől 's veszélytől nem lehet-e talán tartania, 'stb. — A' nélkül, hogy okokkal akarnánk támogatni a' Dunafolyam jobb vagy bal partján vezetendő vasútat, csupán azt hozzuk-fel itt, hogy gőzösök járván a' folyamot, kétfelüli vaspálya haszonnal fen nem állhat, 's tehát az egyiknek, vagy a' másiknak kell áldozatul esnie, mi az egészt megtekintve annál inkább fájdalmas, miután ismeretes, hogy legszebb erdők kiirtása szükségessé lesz illyes hosszu vasútak elkészitésére, főleg ollyas vidékben, hol sok töltés kivántatik. Ha felépüljön a' Budapest közti álló hid, 's még ezentúl tunnel is vezettessék a' budai várhegyen keresztül, vízirányosan a' hídpályával, melly a' Krisztina külvárosba vezet; — tanácsosbnak látszik lenni, a' budai oldalon vezetni a' vasútat, mellynek pályaudvara (Bahnhof) a' Krisztinavárosi egyház szomszédságában rendeltetnék-el, 's igy tehát a' tunnel 's a' hid által, e' két testvérváros, egy nagy várossá olvadna-össze, melly aztán nevezetességére nézve, Europa legdiszesb városival méltán vetélkedhetnék. Egyébiránt is már, Schönerer vasúti főmérnök kidolgozott javallattervénél fogva, a' vasútpálya olly kedvező vonalatképez, hogy annak hoszmértéke Bécs és Buda között csak 34 4/5 német mértföldet teszen, 's ezen útat 7—8 óra alatt könnyen bejárhatni, melly vasút megérintendi Szőny, Tata (Dotis) Bicske, 's Budaörs helységeket, 's közeledik Fehérvárhoz, 's igy mikép magyarországnak, úgy magának a' vállalatnak is nagy hasznot igér. *Novák Daniel.*

Ritkaságok.

Vakok ujsága. Palermóban tavaszelő 15-től a' vakok számára egy heti lap jelenik-meg, mellyet, féldombor betükkel levén nyomva, tapogatás által kell olvasni. A' lapnak czime: „il consolatore dei ciechi" (vakok vigasztalója); szerzője Guardulagai ur, san athanasio-i hitszónok. (Echo du monde savant.) Hnm.

Orosz ország halálozási és születési statistikája. 1838dik évben 2,333,992 ember született 's 1,563,733 ember halt-meg az orosz birodalomban. Utóbbiak között 858 volt 100—115, százkarmincz 116—120, három 126—130, öt 131—140, egy 145, három 150—155, egy 160 és egy 165 éves. Kaukazia és a' kaukazontuli földek nincsenek ide számitva. Összes népessége a' birodalomnak 60 milliót haladott-meg. Reg.

Rejtetszó.

Télen, nyáron egy hajléka
Elég neki boritéka
Ha fő kettejét elvágom
Állatot, és sok embert nyom.

A' 23dik számú rejtvény — szén.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 25ik szám.

Szerda Mart. 25én Első félév.

Válasz.

Az ősiség ügyében V. urnak a' H. M. 16ik számában adott Viszhangjára.

Még is csalatkozék a' 15dik számú Hirnök Heti-szemléje, midőn állítá: hogy az ősiség ügyében e' lapok 14ik számában adott szózatom a' „pusztában elhangzani fog.“ Ime kéntelen tapasztalni, hogy szózatom viszhangra talált. Örvendek ezen; mert V. úr elvet elv ellen szegezve szólalt meg akkor, midőn a' heti-szemle magának jog nélkül tulajdonitott kiváltságos hatalomi tekéntettel akará kielégiteni adózó közönségét.

Én becsülöm minden hazafi társamat, a' ki szép hazánk jólléte tárgyában megszólal, ha bár elveim ellen emel is fel szavat; de még is illykor méltán kivánom azt is:hogy kiki igazságos legyen.Igy V. urnak is tisztelem törekvését, csak elveit nem fogadhatom el, 's néhol elferditett feltételeiből kifacsart gyanuját nem igazolhatom. Azért engedjen meg V. ur ha egy alaptörvényre hivatkozva kéntelen vagyok rosszalni gyanuját, mivel én annyira becsülöm a' megszokott alkalmas avitt köntöst, hogy mig hordanom illik, és lehet, zsidó kezébe nem adom. Ezen elavult alaptörvény pedig épen a' természet törvényének fenekéből meritve ennyiből áll: „Senkit puszta gyanúból elkárhoztatni nem lehet“; melly jótékony törvényt a' neoconstitutionalisták főleg akkor imádnak, midőn a' kir. ügyvéd 1715ik eszt. 7ik, 1723 eszt. 9ik 'stb. t. czikkelyekhez kiván ragaszkodni, még is volt idő a' midőn e' törvényt sem akará a' korszellem megszivelni, sőt emlékezem, hogy 1831ik eszt. a' Társalkodó 21ik számában játékszinben fentartott kalapokért egy tüzes ifjoncz évkönyvünkből ki akará törleni. Igy tett velem is V. úr minekelőtte ismérné elveimet gyanúból elkárhoztatott, 's ez oka, hogy V. úrnak mi előtt viszhangja egyes pontjait fel vegyem, igazságtalan gyanujára felelni kénytelenittetem.

Azt állitá V. ur hogy e' lapok 14ik számában béiktatott értekezésem gúny legyen egy nagy férfi ellen! holott V. ur azt csak emberi isméret tökéletes tulajdona nélkül állithatá. Gondolkozásom módját a' melly ha bár V. ur elveivel nem egyez is, mindazáltal vélekedésem szerént józan előhaladás elvén nyugszik, megfejti e' lapok 18ik számában olvasható értekezésem is, szinte e' lapok 21ik számában egy 500 lélekből álló gyülekezet előtt szavallott 's nyomtatványban is olvasható beszédem. Gúnyt soha sem irtam; mert szavam nem illy orvos szert kiván. Elveket védek, mellyeket V. úr silány állitásával, 's gyanakodásával el nem döntött. A' czélzott nagy férfiúnak óriási lépteit az előhaladásban, én ha bár hátúl is de józan halkléptekkel követni igyekszem, mindazáltal nem vakon; mert engemet nem a' személy, hanem a' tett érdekel. Tisztelem én őt valahányszor egyesületekről, 's más józan haladást tárgyazó becses munkáiról elmélkedem. Azonban talán a' tisztelt nagy férjfiú sem állítana engemet gúnyolónak ha kérdeném tőle: valljon a' gőzhajózás honi kereskedésünket a' haza javára előmozditja e? Nemde meglepő, 's talán V. úr itélete szerént elég vakmerő is e' kérdés? Ezért talán megenged a' nagy férfiú is, mert mint eddig még nem lehetek tökéletesen meggyőzettetve a' gőzhajozásnak hazánkra nézve lehető jóltévőségérül, 's oka ennek az: hogy a' gőzhajozási szállitásnak a' külföldre nézve tekintetbe venni kellő mérlegéről nincsenek hiteles adataink, 's tudósitásaink, mindeddig pediglen azt hiszem, hogy Serbia, Bosnyák, Bolgár 'stb. szomszéd tartományok, a' mellyek eddig többnyire Pesten vették, 's által vették a' szükséges portékákat, ezentúl gőzhajó segedelmével Bécset tüzik ki Magyarország kizárásával a' kereskedő hely fő pontjának; és nem oknélkül; mert Bécs fabrica áron oltsóbban adhatja azon müveket, mellyeket honunk eddig nem készitett, 's szinte a' mellyeket külföldrül szállittat be árulás végett. Lássa V. úr én erre szolgáló adatokkal birok, 's bé látom, hogy hazánk a' kereskedésre nézve olly kellemetlen állásban vagyon; hogy a' mi más országoknak kiszámithatlan gyümölcsöt hoz, az nekünk magyaroknak ártalmat szül. Azt tudom 's hiszem, hogy a' gőzhajózás az actionarius testületnek mennyit gyümölcsöz, de szeretném azt is tudni, mi tetleges haszon marad a' szállítás által a' magyar honnak? — Mellőzve azonban mind ezt, mert ha kereskedői jólétről kivánunk értekezni, úgy váltókereskedő-törvényt, jó utakat, csatornákat, Dunaszabályozást, politechniai intézetet 'stb. kellene megvitatni. Hálát adok én a' nagy férjfiúnak valahányszor haza jólétéről erányzott fáradtságát fontolgatom; én minapi értekezésemben olly felvilágosodás gyermekét értettem, a' ki a' hirtelen felvilágosodás fényétől elkáprázott szemmel nem isméri hazáját; mert abban népgyülevészeknek kezeibe kivánná játszani a' nemzet erejét, nem isméri constitutióját, mellyet régisége tekintetéből vakon halomra döntene — szólás szabadság után sóvarog, hogy a' józan, 's mérsekelt elvü honfiakat sértegetve le károgja — nem ismeri hazájának fekvését, 's kör-

nyülményeit, mellyeket Anglia, 's Holland vidékeihez szitva olly kereskedést akar felállitani, mellyet maga sem képzelhet, 's olly nemzetet kivánt kereskedői statussá egy pillanat alatt teremteni, a' melly haza fennállásától ólta helyhezeténél fogva is tenyésztő, 's katonáskodó nemzet lévén, annak, a' kereskedés alapos ismeretéről elegendő fogalma sincs, 's nem is lehet, és minekelőtte biztositva látná magát a' kereskedésnek kivánt alakbani fennálhatásárúl, jó reménység fejében ki vetkeztetné nemzetét, sőt ha szabad lenne törv. fejedelmét is alkotványos jogaiból.

Térjünk azonban a' dolognak szoros velejére: szózatomban nyilván állitám, hogy az ősiség nemzetiségünk alapja: V. urnak viszhangja, kérdést adott fel. „Vallyon azon nemzetek, a' mellyeknél ősiség nincs, megszüntek e nemzet lenni?" Tudja azt V. ur igen jól, hogy minden nemzetnek, ha az csakugyan nemzet nevet érdemel, saját alkotmánya, nyelve, szokása, charactere, 's törvényei vannak. Ezen sajátság alkalmas alapokon nyugszik, ugy annyira: hogy próbáljuk csak sajátságának bár mellyrészét sérteni, el fog az azonnal aljasodni, 's nem az a' nemzet többé — meglehet azonban hogy ha V. ur csak néptömeget ért nemzet név alatt, úgy még öszve állhat, de nem következés, hogy ugyan azon nemzeti alakban, vagy azon nemzeti sajátságban. Irtsuk ki csak honunkból a' néptörzsököt, foglaljanak idegenek helyet: mondja meg V. ur, hol fogja feltalálni a' volt nemzetet? Ha a' roppant latin birodalom ősi sajátságában, szokásában, alkotmányos törvényei mellett szilárd characterében megmarad, ha az időbeni korszellem nyavalyája a' tapasztalt őszeket a' kormányról le nem taszitja, 's helyekbe a' minden új után kapkodó tapasztalatlan ifjakat törvényhozói hatalomra fel nem emeli, és a' különbféle idegen nemzeteknek reá nézve ártalmas hatású szokásait bé nem veszi, nemzeti nagy létének örök elhunytát nem siratja!! — Im a' divat rettentő özöne, melly a' többféle nemzetekkel való közösködés által az idegen szokások majmolása mellett elboritván a' nagy hont, a' hajdani czélszerű szokásnak, nemzeti sajátságnak, törvényeknek, 's igy velek a' nemzetet képező néptörzsöknek elaljasodásával ott áll, hová honunknak buknia kell, mihelyest ősi alkotmányos törvényeinket, 's eredeti characterünket kivetkezzük, és a' néptörzsök erejét meggyengitjük! Sokat hallottam V. uron kivűl a' ki honunk állását lényeges változtatás alá vetni ohajtaná, csak hogy egyik Angliát, másik Éjszak-Amerikát, harmadik ismét Galliát akarná utánozni, nem tudván felfogni, hogy Anglia tenyésztő ország nem lehet, kereskedését pedig a' levegőn keresztül, a' csillagok országába viheti; a' midőn mi Pozsonytúl felülről, Galaczontúl alólról kereskedői kinézéssel tovább alig mehetünk. Éjszakamerika szinte szerencsésb kereskedés tekintetében mint mi, és még is a' honszülötteket, mint nemzet képviselőit erős támaszszal védi, 's alkotmányosan elhatározá, hogy törvényhozásra, 's kormányra; csak ezek lehessenek alkalmaztathatók. Francziaország végetlen constitutio mellett sem lehet boldog, miért? mert messze eltávozott az eredeti alkotmánytól, 's nem birja többé feltalálni önmagáét. Már China ennél boldogabb, mert egyszerü ősi szokása a' despotismus vas vesszejét sem engedi erős characterű népének érezni. — Ki mondám e' lapok 14dik számában, sőt V. úrnak minden berzenkedése ellenére is ujra állitom: hogy a' mit Anglia hasznosan tehet jólléte fejében, az a' magyarnak mérget teremhet.

Kimondám tovább, hogy ősiség nemzetiségünk alapja: mert a' néptörzsök erejét biztositja, a' pazar ivadéknak ártalmas szárnyait elmetszi, a' haza javában fulladásig élődő idegeneket a' hon felfalásától megőrzi. És mind ezek nem olly csekély inditó okok, hogy egy tekintettel is megfontolásra ne érdemesittessenek; sőt azt állitám, hogy mivel a' néptörzsök ereje védheti meg csak honunk fennállását (a' mit V. ur, a' maroknyi cserkeszeknek az óriási colossus ellen kimutatott vitézségében is fellel) a' magyar haza legközelebb áll az enyészethez, mihelyt a' néptörzsöknek erejét gyülevészek haszonleső zsebjébe fogja játszani, V. ur erre (a' mit a' haza neki bocsásson meg) nagy könnyelműséggel csak azt mondja, hogy a' végső enyészetbe süllyedett család helyett más fog emelkedni! — Én azonban ugy látnám jobbnak, hogy a' lehunyt családot más a' néptörzsök közül váltaná fel, mert már megesett dolog az is, hogy a' melly földben valaha tiszta búza termett, most már dudva kényére dúsan tenyész.

Emlékezzen csak V. ur az 1222dik esztendőre, a' midőn illy elvek mellett mint V. ur felállitott, alkotmányt 's hazát biztositó törvényt kelle hozni, akkor jött világra a' 24dik törvény czikkely is.— Később 'Sigmond 6dik Decr. 2dik; II-dik Ul: 1ső D. 34; And. 26. 1681. 27. 1723. 24 és 56dik törv. czikkek szükségesekké lettek arra: hogy az idegenek a' közhivatalokból kizárattassanak. Keresse fel V. ur okát e' sérelem kényszerittette törvényeknek, felfogja azokban egyszersmind találni elveinek következéseit is, azt t. i. hogy a' hon olly kezekbe került, a' mellyek V. urnak elvei szerént, minden nemzeti sajátságból a' magyart kivetkeztetvén, törvényt kezdének szabni a' néptörzsöknek a' bészivargott idegenek.

Által megy azután V. ur másik okfejére, t. i. hogy hitel nélkül nincs kereskedés, és hitelünk az ősiség által gátoltatik. Én e' részben tanultam va-

lamit a' zsidóktól, a' mi ennyiből áll: „adok, hogy adj" ősiségünket kellene oda adni kereskedési hitelért, 's feláldozni? de mivel nem látok, sőt nem is képzelhetek jelen állásunkban illy óhajtásban vett boldogitó kereskedést, már ekkor engedjen meg V. ur soha egy zsidó vagy bár milly idegen kedveért ősi jogomat banknottái ingatag értékeért fel nem áldozom, nem, mind addig, mig biztositva nem leszek arról, hogy a' pénz aristocratia mellett hazám boldog lehet. Lássa V. ur hol fekszik féltékenységem, nem pedig mint állitá elfogultságom — politicai tapintásaim szerinti következés tehát az: hogy a' jövendő semmiért egy valót józanon ne engedjünk oda.

(*Vége következik.*)

Miskolcz 1840ben.

Télhó 31kén.

I.

Korunk sok czimmel bir: philantropia, haladás 'stb. de nem ritkán ellenkezőt bizonyit a' szomoru tapasztalás, azt t. i. hogy hol a' körülmény, vagy helyezet kevés önmegtagadást, 's parányi áldozatot kiván, ott az emberbarát gyakran nem egyéb, mint puszta önző ember!

Felebaráti szeretet! milly szép, de mégis milly puszta szó. Puszta igen, mert fásult a' szív 's zárt a' kebel; 's mert korunkban az embert a' ruha képviseli, az érdemet a' pénz.

Folyó évi télhó 15én esti 9 órakor városunk alpiacz utczáján az est csendét csak egyes, 's a' rendkivüli hideg által gyorsitott léptek zavarák meg. Majd ezek is elhangzottak 's kihaltnak gondolnád az utczát, ha füleid egy nyöszörgő 's rimánkodó hangot fel nem fognának. 'S valljon honnan ered e' haldokló hang? tán egy hiv eb,— a' hidegtől kinzatva kéri bebocsáttatását? oh nem. Embertársunk az, ki mindenkitől elhagyatva egyedül istenéhez fohászkodik; ő sir, ő kéri az isten, emberiség nevében lassankint csoportozó társait: hogy ne engedjék őt megfagyni,— nyújtsanak segédkezet a' már tehetetlennek 's ha csak istállóikban engedjenek neki annyi helyet: hol majdnem meztelen, csak kevés vászon és rongyokba takart testét a' megdermedéstől megóvhassa. Mindenre a' mi szent, mi előttök becses kéri a' körülte állókat; előadja a' kint, miket szenved, sir, kér, és ismét kér 's már haldokol,— de hiában mert ezek sátáni részvétlenséggel nézik kinjait, mi több — gúnyolják, 's mintha a' kemény hideg bennök minden könyörületességet megfagylalt volna — 's válvonitva szélednek nem gondolva ember társukkal, kinek életét kényelmök kevés részbeni feláldozása is megmenthette volna, 's öngyilkoskint kiszaggaták keblökből az érzetet, melly az éjek zivatarjaiban is jótékony álom porokat hintene pilláikra. Ismét minden csendes; már nem rimánkodik, nem sir a' szerencsétlen, 's a' hallgatást csak a' kovácsmühelyből — melly mellett a' boldogtalan összeomlott — hazatérő 's emberünket a' máshová vánszorgásra unszoló szivtelen legények lármája törte meg. De ő már nem él. Halva fekszik egy népes 's keresztény város közepén gúnyául az emberiségnek 's borzasztó bizonyságául azon felebaráti szeretetnek? melly a' koldusban az embert megmenteni nem akará. Oh pedig csak egy érzete van a' szivnek a' legboldogitóbb, egy virága a' kebelnek az elhervadhatlan, egy forrása szellemi létünknek, mellyből a' szomjas italt, és a' szomorú, vigaszt merithet a' — *menyei érzet*, melly *jótéteményből* ered. És ki élt vagy ki fog élni: kinek lelkében az ohajtat: birni ez érzetet! legalább egyszer föl nem ébredett volna? kinek ajkairól nem hangzott e' szép szó? de ki gyakorlá azt? kevés. Igen. Mert mammon foglalta el a' keblet 's ott helye minek sincs! — A' boldogtalan a' szomszéd zsidó sütöné egyetlen részvétét, 's lakának, bár késöre jött de itt még is az emberiség nevében méltánylással emlitendő — ajánlatát nem használhatván, a' köz botrányra fényes nappalig feküdt ott, honnan is a' város koporsója ölelte fel.

És ki volt e' szerencsétlen? Egyike azon nyomorultaknak, kik bunda vagy kócz darabokba burkolva undoritó tagjaikat, melegebb napokon csoportonkint foglalják— el utczáink szögleteit, kávéházaink 's templomaink ajtait, kik a' legsiralmasabb hanggal, hidegtől zúzott testöknek mutogatásával akarják a' szánakozást kicsikarni, kik egyébkint az emberiség szégyenére 's a' város nem nagy diszére nem másutt mint a' szemét dombokon szemlélhetők;— vagy tán egyike azon lazaroniknak, kik temérdek számmal elszorva városunk minden részében, a' koldulással nyereséget üznek; egy nyomorult koldus, a' városunkban igen nagy számmal létezők, 's házainkat a' koldulásra kiszabott napon kivül is majd minden nap megrohanni szokottak egyike; de bár ki legyen, még is embertársunk, ki mig tagjait birhatá mint kocsis szolgál, 's végre Miskolczon 1840ik jan. 15én több keresztények szemelátára megfagyott. — 'S most kérdem önöket atyámfiai: ki ment végig egy utczán a' nélkül hogy füleit illy szerencsétlenek siránkozásai nem sértették volna? kinek nem állották utját városunkban olly nagy számmal létező 's már gyenge korukban az igen kényelmes koldulásshoz szoktatott koldus gyermekek, végre is a' társaság terhévé 's mételyévé válók? ki nem hallott a' majd csak nem mindennap történni szokott 's szomszéd helységekből sőt megyékből is özönlő naplopók által tett lopásokról? 's kinek agyában nem merült fel a' gondolat: segiteni e' bajon, megmenteni embertársát az éhelhalástól, meg önmagát— ha

bár áldozattal is a' botránytól 's a' szemrehányástól. És még is nyom nélkül repült el a' gondolat, 's a' tett még mindig a' jövő meleg csiráiban nyugszik!

Városunk és megyénk sok széppel és jóval bir. Lámpásokkal a' számtalan áldozatok, játékok, sorshúzások 'stb. ellenére is csak évnegyedenkint meggyújtatni szokottakkal világitvák, 's a' házuraktól igen drágán vásárlott járdákkal szegettek útczáink; a' polgári egyesületnek surlódási sükerét észrevehetni; rabdolgoztató intézetünk a' csak egy kettőnek kamatozó 's mellyben a' részvényesek még csak fizettek mind egyre létezik; nemzeti casinónk hideg, de egyébbként is üres társalkodási szobáival virágzik; 'stb. 'stb. És még is e' sok haladási czikkek mellett is a' társaság leglényegesebb feltételéről a' jollét—'s az ezt feltételező bátorság biztositásáról megfelejtkeztünk. Csak a' külszint a' hiuságunknak hizelgőt szeretjük, 's mindent mi áldozatot vagy kevés megtagadást kiván, mi első tekintetre kamatot nem igér lehetlennek 's csekély erőnk megfeszitésével is elérhetlennek kiáltjuk. — Mult év karácsonhava 15kén városunk kebelében egy zenészet pártoló egyesület alakult első és fő czéljának Győri Gyuri helybeli veres sipkásaink hangászkara nyilvános pártfogás, segedelem és kormány alá vételét tüzvén-ki, 's mondhatni a' legjobb sikerrel, mert csak igen rövid idő alatt temérdek részvény (5 p. ftval) kelt-el, mihez még első alispányunk felszólitása következtiben a' tisztviselőség fizetésének 5 pCtje is járult. Istenem milly szép öszveg egy czélra, mellyet ha korunk szükségei között nem a' legutolsónak is, de bizonyal a' legelsőnek sem mondhatni! És kérdem: ha azon szépre és jóra törekvő közönség, melly *Calliope ezen égi származatú leányának Borsod szeretet kis hazánkbani idegenkedését*—a' felszólitás szerint *fájlalta*: a' nyomoruságnak Borsod — de főkép városunkbani otthonosságát is szivére venné; ha azon buzgó férfiak, kik aláirás ivet nyitni 's fizetésök nem csekély részbeni feláldozásával is e' czélra járulni siettek: korunk lényegesb szükségeire hidegebb tekintetet vetnének; nem alakithatnának-e olly kertecskét, melly hála könyektől öntözött virágot növesztene? nem létesithetnék-e dicső hazánkfia Fáy Andrásnak a' késő maradék hálájára is érdemes eszméjét: takarék pénztárát? nem állithatnának-e fel ha nem is egy jótékony asszonyi, de még is egy az élhelhalástól vagy megfagyástól a' fölebb emlitettnél sokkal korszerűbb egyesületet? Igen. De minek ez? Éljen mindenki mint tud, 's mi vigan akarunk élni! Húzd rá Gyuri húzd! Éljen a' trombita 's dob a' körültünk történteket velünk elfelejtető 's melly a' kint didergő meztelen koldus siránkozását füleinkhez jutni nem engedi. Éljen a' *zenészet ezen szivemelő bájmű*v, *melly leggyönyörködtetőbb éldeletet nyujt a' léleknek*, — melly *legbuzgóbban szálja meg mennyei erejével az Istenhez emelkedett kebleket*, — melly *szárnyakat ád a' tánczteremek vidor seregének*, — melly *bibornál gyengébb lánczaival fűzi össze, 's heviti a' baráti rokon szíveket*, — melly *tündér kezével gyógyitó irt önt a' szivnek epesztő sebére*)* 'stb. 'S vajha kiálthatnók fel: éljen a' jó szív 's a' férfi, ki áldozva a' szenvedő emberiségnek a' jelen 's a' jövő háláját viendi sirjába! De fájdalom! Oh bár élne keblünkben a' *jótétemény* érzete, azon jótéteményé, melly egyedül nyujt csak leggyönyörködtetőbb éldeletet a' léleknek,—melly menyei érzettel szálja meg az ember keblét,—melly egyedül képes csak hervatlan rózsalánczczal embert emberhez füzni, melly jótekony kézzel gyógyitó irt önt a' szív 's a' lélek sebére 's—mellynek birtoka nélkül milliókkal is szegényebbek vagyunk azon boldogtalanoknál, kiknek naponkint növekedő száma 's szivrenditő állapotja polgári és keresztényi kötelességeinkre emlékeztetnek. *Reményi.*

Égi tünemény.

Táb (Somogy megyében) mart. 6án este tizedfélórakor különös égi tünemény ijeszté fel a' már szenderedésbe merült lakosit egész környékünknek, midőn a' levegőben egy borzasztó nagy tüz-golyó, nyugotról keletfelé szörnyű sebességgel vonulna, olly rémitő világosságot lövellett az egész láthatárra, hogy a' körüllévő falukban a' lakosok köz tüzi veszélyt vélvén, házaikból udvaraikra futottak, és rettegve várták a' roszkövetkezést; mellynek is borzasztó elpattanása a' leg irtóztatóbb mennydörgéshez hasonlitott, melly viszhangzott dördülés moraja mindenfelé majd félfertályig hallatszott, melly égi-tünemény több féle jövendölésre adott alkalmat.

Ritkaság.

Négyszemű leány. Bailly le Tour mellett, a' dordogne-i megyében egy erdősznek neje négyszemű leányt hozott világra. Két szeme e természeti csudának rendes helyén van, kettő pedig, szintén aránylagos távulságban, kissé alább. Reg.

---

*) A' jegyző (Mány Pál) czifra szavai a' felszóllitás elein.

Igazitás. a' Mulatságok 21dik számában 1só lap, 2dik has. 11ik sor „nemes rendeiteték" helyett „nemes rendeltetése czéljára élni sietve a' dús földtekén. — 2ik lap 1só has. 49 sor. a' közjóért „áldozott" — 50ik sorba, pártolásra talált, add hozzá: nem kétljük e' szerint hogy kitüzött czélja egyesületünknek örökitve leend.

A' 21dik számú rejtvény — csiga.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

HASZNOS

Pest 1840. **MULATSÁGOK.** 26ik szám.

Szomb. Mart. 28án *Első félév.*

Bölcselkedési tanulók hálája.

Martius 18. és 19én pesti magyar kir. tud. egyetemnél a' bölcselkedés első és másodévi hallgatói példás ünnepéllyel tartották szeretve tisztelt egyik kedves rendes tanitójuknak t. *Verner József* bölcselkedés tanitó és dékán urnak örvendetes névnapját, kik külsőleg is tanusitandók benső hála érzelmüket, mart. 18ka dálutánján a' másodéviek nevében Máriássy Béla jeles köszöntő beszéde mellett egy ezüst serleget nyujta át e' felirattal „*Hálaemlékül a' másodévi bölcselkedőktül* 1840. — Más nap pedig mart. 19én az első évi bölcselkedők koszoruja körében Csapó Pál egy nyilt 's kisebb kanalakkal körzött ezüst medenczét, e' körirattal: *Hálaemlékül az I. évi bölcselkedőktül* tisztelkedve nyujta át méljen tisztelt tanitójuknak, e' következő jeles szerénységű szónoklata mellett:

Tekintetes Dékán 's Professor úr!

Két dolog az embert nagygyá teheti: az ész és a' társaság; az ész az alkotó, a' társaság a' cselekvő: mert minden állat létéről gondoskodott a' természet, adott a' puszták aranyszőrü királyának fogakat; gyors lábat a' gyenge őznek; szárnyakat a' bérczi sasnak: egyedül az emberéről nem, sírva születik az, betegen és meztelenül, — az embert a' természet öneszére bízta.

Gyarló és durva volt az ember 's martaléka a' vadaknak, míg agya sötét, keble jég vala; míg az „emberiség“et csak czímül viselé. De később, midőn a' tudás szelíd világa előzé az ész barna lepleit; midőn az érzelmek hatalma fölolvasztá a' kebel téli fagyát; midőn gondolkodni mert a' halandó: egészen mássá lőn; jobbnak, nemesebbnek érzé magát; 's a' fölébredt öntudat maga 's mások jólétéről készté őt szorgoskodni. És fölálla egy, kinek lelke túl szárnyalá ez idők homályát és fölkiálta: Egyesüljünk! Mert az egyenkint gyöngék erősülnek a' társas élet által; mert egyesülve erősbek leszünk az egyeseknél! És az emberek egyesülének.

Az ész alapíta tehát társaságot, de a' szabályok, mellyeket alkota, nem valának elegendők annak föntartására: mert az emberek nem szeréték egymást; nem valának hálásak a' jókat nyerők, nem készek az adók; és ismét mindannyian hálátlanok valának a' társasághoz, mellytől minden jó származék. És az emberek ujra fönnakadának; 's most segédül hivák a' kebelt, 's ez megtanitá őket a' szeretet és a' hála szent érzetire: 's ők boldogok, igen boldogok levének: mert a' társaság kapcsa: a' szeretet, a' hála ége kebleikben.

De mi a' hála? A' hála őszinte megismerése, 's — ha lehet — viszonzása a' közölt jótétnek. Benső az és örök, mint a' lélek, mellyben fogamzott, nyilt, erősbült; tiszta, mint a' bérczi hó, mellynek szenyetlen havát még semmi érdemetlen meg nem tapodá; forró mint a' nap, mellynek sugarai elővarázsolják az anyaföldből a' virágokat, a' gyümölcsöket; és bensők, tiszták, hők az okok is, mellyek a' hálát előhozzák. Nem tesz a' haszon hálásokká, mellyet, ha ki néz, nem hálás; nem a' büszkeség: mert a' hála tartozás és senki sem hetykélkedhetik azzal, hogy adósságát lefizette: nem a' félelem, mert a' hálára nem hozának törvényt az emberek, a' természet szavát kezesnek vevén.

Igy milly nevezetes nap e' mai reánk nézve Te, tudós férfiu mint koszorúzott kedves Tanitónk leginkább fogod átlátni, ki az előitéletek sötét terhétől megmentvén lelkünket, tisztán tanítál eszmélkedni; Te, ki bevezetél bennünket a' szigorú bölcselkedés dús előcsarnokaiba; ki egy óriásképet, (a' Philosophiáét,) állitál elénkbe, mellyben fölmagasztalva ismerők-meg az emberész hatalmát; Te, ki ma névnapod ünnepled, azon névnapot, melly nevét adta annak, kinek mi a' legbecsesb jók, a' lelkiek közlésiért, a' legnagyobb hálával tartozunk; Te, ki előtt hálánkat ma valamennyire bebizonyíthatjuk; valamennyire mondom; mert hálánk, annak őszinte vallomásával hogy lekötelezve érezzük magunkat, betöltve egészen nincs, még hátra van: mint fogunk élni jótéteidel? 's hálásak maradandunk-e? mert tettnek tettel, szivességnek szivességgel, jónak jóval teszünk eleget. Vedd azonban szent fogadásunkat, hogy semmit inkább nem óhajtunk, semmi után inkább nem sovárgunk, mint: hogy eszünkkel, mellyet Te művelél, mindig jól éljünk; hogy mindig az igaz pártolására, a' gonosz megvetésére használandhassuk azt; 's hogy hálánkat, melly éveinkkel növend, bebizonyíthassuk.

Emléket emelünk szivünkben e' mai napnak, melly négyszerte nevezetes ránk nézve: mivel észmüvelőnk névnapja ez; mivel hálánkat bebizonyíthatjuk; mivel fogadást tehetünk hasznos polgárai lenni e' honnak, melly főkép a' hála és szeretet szép virágit nélkülözi; mivel kijelenthetjük érzelmeit 's fölkiálthatunk: élj számos éveket szerette tisztelt kedves Tanitónk! *Csapó Pál*

első évi bölcselkedő.

Egyik honi városunknak terve az ujoncz szedésben.

Minden öszeirás alá eső ifjak összehivatnak, 's azoknak kik megkérdeztetve önként ajánlkoznak katonasághoz, igértetik bizonyos summa pénz, melly ha az ujoncznak vannak szülei, ezeknek kamatoz kárpótlékul mig fiok vissza tér, ha nincsenek, a' kamat tőkéhez nő, gyümölcsözendő, mig az ifju vissza tér, ekkor pedig mindenestül adatik a' hazát szolgáltnak jutalmul, mellyel vidámon kezdhessen gazdálkodni. A' pénzt a' többi hon maradt öszve irottak adják. *J.*

Válasz.

Az ősiség ügyében V. urnak a' H. M. 16ik számában adott Viszhangjára.

(Vége.)

Szerencsés voltam én az 1836ik eszten. Tud. Gyüjt. VIII-ik kötetében egy tudós értekezőnek V. uréval kissé egybehangzólag felállitott azon elvét olvasni: hogy a' pénz fő ága a' nemzeti vagyonnak. De én erre csak e' kérdést támasztom fel: lehet e' biztos kereskedés papiros pénzzel, vagy váltólevelekkel? Ha lehet? mi különbség van az olly hon kőzt, melly váltó leveleket nem ismer, és az olly között melly azokat létesitve divatoztatja honi boldogságát tekéntve? ohajtanám V. urnak philosophiáját megkisérteni e' részben, 's vélekedését olvasni, Anglia, és China közti különbségről; mert tudja ön, hogy amaz váltó levelekkel, emez arannyal, ezüsttel legfőbb fokra emelé a' honi ipart. Mellyik lesz tehát boldogságában legállandóbb? mellyik lesz jólétében erősb lábon? Én ugy vagyok meggyőzettetve, hogy a' kereskedés szülte papiros pénz bészivarogtatá a' divatot, ez a' drágaság sulyát, ez a' nemzetnek sebes léptekkeli előhaladása mellett is az általányos bukást. Angliának roppant mennyiségű váltó levelei megölék az alsóbb nép osztályt 's millio szegények eránt billt kelle vala hozni. Itt én még általányos nemzeti boldogságot nem lelek fel.

Azért a' physiocratáknak és Schmidt Ádám követőinek a' mercantilisták ellen felhozott azon elvét: hogy a' pénz igen csekély részét teszi a' nemzeti vagyonnak — tisztelem; mert meg vagyok győzetve abban, hogy a' sok pénz a' nemzeti igyekezetet akadályozza. Nálunk a' sok pénz lassu folyamú lenne; mert nincs kereskedői kiterjedtebb állásunk. A' pénz lassu folyama pedig, mint mondám az ipart is lassuvá teszi, és ez olly tagadhatatlan valamint igaz az is, hogy a' pénz sebes forgása a' kereső módok különbféleségét mozgásba hozza. A' rendkivüli pénztömeg lassú folyama által a' kereső módok különbfélesége megszünik, senkisem ösztönöztetvén magának az illy esetben szükségtelen pénzt megszerezni. Ellenben a' kevés jó értékű pénznek sebes folyama az ipart is sebes léptekre ingerli, a' keresetmódok kitalálásában az ipar mezeje megnyilik, mindenik kivánván vissza varázsolni a' szükségképen kiadott jó értékü pénzét. — Ez elv itéletem szerént a' józan financiának legboldogabb systémája, értve hazámat, mert az ingatlan vagyon biztos értéke könnyen veszélyeztetve lesz a' váltó levelek ingatagságával, béköszön azokkal a' tönkre vezető luxus, melly a' rendkivüli pénzforgás alatt megöli a' tudományok országát, béhozza egyszersmind a' nemzet kora elérését, 's természetesen követő elestét. — De majd tárgyamtól eltérni látszatom, azért arra vissza térve kérem V. urat ne kivánja szegény austriai, morva, 's cseh 'stb. atyafiakat képzelt nagy kereskedésével lenyomni, mert bizonyossá teszem önt, hogy jó királyunk mint bölcs kormányzó, 's jó atya soha azt megengedni nem fogja. Mind mi, mind azok, gyermekei lévén, minket a' kik ugy is a' természet áldásában úszunk, amazoknak a' kik silányabb föld lakosi elnyomatásával képzelt angol kereskedői állásba soha nem tehet. Minket a' fényüzés, idegenek majmolása, az ujságvágynak veszélyes mételye nyomorgat egyedül, de nem az ősi jog. És hogy nem az ősiség oka kereskedésünk lassú mozgonyának röviden megmutatom.

Magyar hazánknak kereskedői közlekedése, temérdek akadályokkal küzd, egyetlen Dalmát-Karolinai utunknál nincs több. Szőke dunánk némely részei majd hajókázhatatlanok. Az ország termékenyebb része a' terméketlenebb vidékekkel nincs olly kapcsolatban, hogy minden oldalról könnyen közlekedni lehessen. Azután a' kereskedési hitelhez igen, igen becsületes ember kivántatik, azt pedig csak a' nevelésben találjuk fel: e' részben én V. urral kezet fogok, sőt e' lapokban a' 18dik számnál minden magyarnak lelkére kötém a' köznép czélszerű neveltetését. Légyen szabad V. urat kissé a' hajdan korra vissza vezetni; nem volt ám akkor kötelezményre szükség, egy szives kézfogás biztositotta a' hitelezőnek vagyonát. Az volt ám a' derék hitel pedig az ősiség akkor is ált, maga dicső fényében. Kérdem V. urat, ugyan adna e' most az uj törvény jótékonysága mellett is kézfogásra csak száz bankó forintot is? Kétkedem — de ennek nem az ősiség az oka, hanem a' divat kényszeritő sulya, elkorcsosodás, és az erkölcstelenség. Lássa V. ur B. vármegyében nehány évek előtt az angolok A. helységében kender lerakó helyet tartottak, volt olly helység, melly 25—30 ezer pengő forintot vett bé kenderért, de a' lakosok némelly része hirtelen kivánván meggazdagodni csalfaságra vetemedett, az angol, ki magát megcsalatni nem engedé A. helységében megszünteté az angol kereskedői raktárt. Igy állunk a' dohány,

bor, és gyapju kereskedéssel. — Hiszi e azt V. ur? hogy hazánk földnépe termesztményeik eladásánál az annyira pártolt zsidóságtól belé szivárgott tacticajukat tekéntve, halad a' csalfaságban, ha nem hiszi V. úr, értekezzék némelly bécsi borkereskedőkkel. Lássa V. ur mindezek fő akadályai a' honi kereskedésnek, és ha minden ősiségünket oda ajándékozzuk is fortélytellyes zsidainknak, mindaddig nem lesz kereskedésünk, mig a' felhozott okokat el nem háritjuk.

V. ur továbbá eredetét látszik keresni az ősiségnek, holott inkább az okot kellene fürkészni a' miért az ősiség megalapittatott. — V. ur 1351ik esztendeig viszi fel annak eredetét, én azonban szerencsésebb vagyok nálánál, 's én már szent István király alatt nyomát találom az ősiségnek, lásd annak II-dik könyv. 5dik és 35dik czikkelyeit. Szinte V. ur nem akarja keresni a' királyi jóváhagyásnak okát, pedig épen ezt igen szükség tudni; mert ebben fekszik egyszersmind oka az ősiségnek, megfogja látni V. ur, miképen szinte Kálmán király 1100dik esztendőben Iső könyv. 20ik czik. által az oldalas örökösödést megerősité e' szavakban: *Possesio vero ab aliis Regibus data de Patre descendat ad filium, qui si defuerit, succedat Germanus, cujus filii etiam post mortem illius non exhaeredentur.* 2dik §ban pedig a' királyi jóváhagyás szükségét kézzel foghatóvá tette, imigyen: *Germanus autem praedictus si non inveniatur Regi haereditas deputetur.* — Ugyan ezt erősiti azon könyv. 21dik czik. Innét méltán következtetem hogy a' Ratio legis, mellynek minden józan törvényben, ha nem világosan is, legalább alatta értve bent kell foglaltatni, egyedül ott fekszik, hogy a' néptörzsököt a' fejedelem ősiség törvényével látta megóvni szükségesnek. Később pedig a' királyi jóváhagyás iránt, valamint pedig a' moralis testületeknek jószágvétel joga ellen hozott törvények u. m. a' fentebb meghivott Kálmán 21ik czik. 1222: 4. 1231: 11. 1267: 6. 9. 1298: 75. mellyeket lásd Kovachich, de vestigiis Comitiorum, nem külömben 2dik Ulászló 3dik Dec. 55. 65. és 1647. 17 czik. világossá teszik, hogy a' fejedelemnek örökösödési joga sérthetetlenebb, mint a' testvéri örökösödés; mert a' királyi jog alkotmányos köztörvény által, a' testvéri örökösödés pedig csak magányos polgári törvény által biztosittatik; ezt az idő megkivánván változtatni, sőt végképen is eltörleni lehet — amazt mint a' közönséges törvényhez 's alkotmányhoz csatolt jogot az alkotmány megrenditése nélkül megsérteni nem szabad; mert tudja azt V. ur hogy a' királyi adomány a' közönséges jogtannak elve, a' királynak azon joga, melly szerint jószágokat, 's kiváltságokat osztogathat az alkotmányos törvények közé tartozik. Mondja meg most V. ur őszintén mint ütközik ön elve e' törvényekbe, 's miképen nem lehet ezen segiteni? tudja azt minden törvénytudó. Megláthatja továbbá ezen törvényekből V. ur, hogy az egyházi testületeknek, és városoknak a' fentebbi Lex amortisationis csak azért tiltá el az egyes családok jószágainak örökös vételét, mert az soha a' néptörzsöknek, és bizonyos esetekben a' fejedelemnek kezébe vissza nem kerülne. Ime itt a' fonala az ősiség megalapitására vezető oknak. Igy gondolkoztak ős atyáink a' jövendőségről, de nem ugy mint némelly korszellemmel szárnyalók, a' kik ön létöket ősi vagyonokkal együtt, 's velek az egész néptörzsököt idegen — ismétlem — speculansoknak, 's kinem képesitett kártékony zsidó népnek olly könnyelmüen áldoznák fel.

Igaz hogy az ősi javaknak elidegenithetlensége egy két pazart adósságba verhet, mert az uzsoráskodók nagy kamatokra örömest megkinálják a' fiatal úrfit — azonban ha elsüllyesztik is a' gonoszakarók e' szerencsétlent, azért a' családból más vissza szerezvén ősi birtokát a' czél nem veszett el, mert felemelkedik más honfi.

Mindezek után V. ur, neheztelni látszik a' korona ügyvédnek jogait is, 's ferde következtetésével kivivni igyekszik, hogy az nem becsületes ember, a' kit jutalom ösztönöz jóra. „Tanuljuk meg, ugymond, egyszer valahára az erényt becsülni ön magában. „Hát V. ur mint vélekednék ezen következtetésről, ha én állitanám: hogy az erény soha se jutalmaztassék meg? Már akkor nem világi jólétről kellene értekeznünk, nem polgári egyesületről, hanem a' nagy mindenség fenségesb czéljáról, hiszem ott is az erény a' maga jutalmát felnyerendi. V. ur olly hazát képzel magának, melly a' miveltség legfensőbb fokán áll, nem tekintve azt, hogy még nálunk, sok száz ezer embert édesgetéssel, sokat ismét bottal szükség a' jó útra vezetni. De ha épen criticai philosophiát akar V. ur követni az ugynevezett Purismusnak fogalmáról mit kelljen józanon tartani olvassa meg Virozsil term. törv. 1ső köt. 113ik lap. öszve vetve XI-ik §al 35ik 's következő lapokon. Majd ha V. ur megéri a' képzelt boldog időt, midőn az erény ön maga méltóságában tünik fel a' nemzet köréből, akkor azon elve: hogy jutalomnak nem kell ösztönözni erény követésére embert, 's az erény önmagában lelheti fel érdemét, akkor mondom ezen elve talán magában kifejlhet.

Egyébaránt V. ur nem látszik felfogni értekezésemet: én azt állitottam, hogy az olly királyi adományost, a' ki érdemekért nyert jószágot, biztosabban hiszem becsületes hazafinak, mint az ollyan zsidót, avvagy csapszék fiát, a' kik hazánk serdülő ifjait kirablák, 's elcsalt pénzeiknek segedelmével elexequált ősi birtokaikat örök évekre bitangolják. Itt kell keresni a' józan logica fonalát.

Meg vagyok én győződve, hogy V. ur tanitani tud, de már e' részben mint kelljen becsületes hazafinak lenni, igen jókor megtanitának az országos érdemmel tündöklő Calasantiusi szerzetes atyák, azt kovácsolván szüntelen lelkembe: hogy nemzeti ősi characterünket, szokásunkat, törvényeinket, nyelvünket, ruházatunkat mint szent ereklyét becsüljem; arra is tanitottak e' tudós atyák: hogy haza, és haza között, nép és nép között, kormány forma, és kormány forma között, olly nagy a' különbség, hogy ritka nemzet melly más népnek szokásait, 's alkotmányát hasznosan fogadhassa el. Legalább mi egy nemzet alkotmányát sem használhatnók czélerányosan, ha jelen állásunkhoz képest a' szomszéd tartományok eránti viszonyokat, 's igy phisicai és politicai állásunkat, és a' kitüzött kereskedői mérleget szem előtt tartjuk.

Mindazáltal ne gondolja V. ur, hogy én rettegem maga idejében a' zsidók honositását, sőt igen is ohajtom, hogy e' nép osztály honunkban a' köznéppel egyenlő jogra állittassék. De mivel tapasztalásból tudom, hogy egy helység tökéletes tönkre jutására untig elegendő két zsidónak bébocsájtása, ugyanazért kivánom azt is, hogy honositások előtt legelsőbb is, kiképeztessenek, és a' Thalmut erkölcstelen czikkét, törvényeik közül kiküszöböljék. Azonban mivel V. ur a' világgal tudatá, hogy e' tárgyban némelly töredékeket szándékozott közleni, minekelőtte azokat közrebocsájtná javaslom hogy V. ur, Szent-Péterynek a' zsidók honositása tárgyában irt jeles értekezését olvassa meg. *)

V. ur tovább azt is állitá, hogy gyógyszereim helyett a' nevelés mellett hitelt kiván, azaz, mivel az én gyógyszereim szabályozott Dunát, jó utakat, sequestrum, és ellentállás kiküszöbölését, gyárak szabadossága feletti czélszerű törvényt, népnevelő intézetet, nemesi parola megtartását, 'stb. foglalják magokban, V. ur mindezeket megveti, 's csak hitel után sóvárog; holott tudnia kellene, hogy mindezek nélkül hitelt képzelni sem lehet, sőt ezek nélkül a' hitel csak gyilok lenne nemzetünk nagy részének kezében. Én tehát tovább is csak ugy vélekedem: hogy mivel kereskedésünk nincs, és még most nem is lehet, illy formán angol hitelre sincs annyira szükségünk; mert a' hitel csak olly kezekbe való, a' mellyek azzal haszonra élni tudnak; miért is jobb lenne hitel helyett kereskedésünk nem léttében vagyon biztositásról gondoskodni. V. ur elvei mellett ugy járhat, mint a' ki avitt háza helyett uj divatút épitni akarván, minekelőtte a' tetőt leszedné falait bontván el a' rettentő súly reá rohanva agyon nyomá. Mig tehát létesithető kereskedésünknek csillaga feltün, addig is igyekezzünk fejedelmi egyezést, szabályozott Dunát, csatornákat 's más közlekedést siettető módokat, fabricakat, a' közönséges néposztálynak egészségét védő, 's czélszerű nevelését előmozditó intézeteket, belső nép szaporodást, mint a' kereskedés, és kézmivek gyarapodásának rendbeszedésére vezető kútfőt, 's igy becsületes, 's mentől miveltebb hazafiakat teremteni.—Az ősiséget pedig mint ezen előhozott főbb alapokat soha nem gátló védfalat ne bántsuk, nehogy a' fentebb felhozott példaként annak rettentő súlya reánk omoljon. Ha épiteni akarunk keressük fel a' biztos helyet, vessük meg azután az alapot erősen, a' további csinositás csak az épület erős fenállása után szükséges; nehogy az architecturai tekéntetben ékes, mindazonáltal alapjára nézve mindúntalan leomlandó falainak erőtlensége miatt veszélyes legyen.

Záradékul én is mondok valamit V. urnak, Fáy András tojásos embere épen ugy járt, hogy rövid utat keresni restelvén kárt vallott a' röges uton. Sajnálnám ha V. ur elveit követve a' 8 százados utat egy bizonytalanért elhagyván egy veszélyes helyhezetbe bukna nemzetünk, a' hol magamagát sem ismerné meg. Egyébaránt ha V. ur hazám javát ohajtva indult ki elveivel becsülöm czélzatát; mert a' hibás javalatban is találtatható jó akarat. Adja ég! hogy hazánk utódi ős alkotmányunk mellett is érezzék a' hon jólétét, 's ősi szabadságunk üdvét. *Éliásy István.*

*) Lásd az 1836ik eszt. Tud. Gyüjt. VIIIik kötetében.

Pótlék.

A' szegények száma. Angol, Franczia, Német, Ólasz és Portugal-országokban összesen 14 millio szegény mondatik lenni; és pedig Angliában 6ra, Francziaországban 18ra, Németországban 20ra, Olaszországban 22re 1, Portugalliában 25re esik egy szegény.

Algiri kartácsok. Lelcian, mathesis-tanitó Párisban, új hadi gépet talála fel: olly golyó-rostát vetni ki a' bombákból, melly egy ember igazgatása alatt egyszerre 100,000 golyót tud kiszórni. Találmányát algiri kartácsoknak nevezi. Bizonyitja, hogy ezen új bombák csodát fognának eszközölni a' beduinok ellení háborúban. De pusztitása iszonyú lenne 's nem hiszik, hogy a' franczia kormánytól elfogadtassék.

Tagrejtvény.

Első tagom jutalmazza
Azt, ki őt jól munkálja.
Másik — magát nép zavarkor
Menedékül ajánlja;
Hogy ha ennek fejét veszed
Csizmadia használja.
Egészt Bácsban, vagy Tolnában
A' vándor feltalálja.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 27ik szám.

Szerda April. 1jén Első félév.

H i t.

Ha a' letünt kor árva napjain
Egy szebb jövő reménye nem terem;
Ha életünk mulékony álmain
Az ébredés csak puszta sirverem:
Boldog ki hinni tud, 's vezértelen
Át élni életét nem kéntelen.

Nehéz küzdési közt a' vétkezőt
Könyörtelen süllyessze bünhalom;
Zaklassa bár veszély a' szenvedőt,
'S inségi közt ne védje irgalom:
Lelke nyugalmat, és békét talál
A' hit szent ihletü oltárinál. —

Többé ha rám is jóllét nem derül
Barátként a' hit nyujt segédkezet;
A' hit varázs hatalma leng körül
Utamban is, ha siromhoz vezet:
'S meghalni itt lelkem ha csüggedez —
Egy jobb hazával megvigasztal ez.

Még akkor is ha vég csatáiban
Az elmuláskor e' szív haldokol;
Ha nincs segély isten csodáiban
Többé nekem — csak sir, csak a' pokol —
Lelkem a' menybe vágy, 's erős hitem
Feltárja zárt kilincseit nekem.

Leány! vihar ha zug küzdésiben
Hajlong az ormi szirt, 's a' bérczi szél;
De nem hitem — e' hit reményiben
Hozzád miként az ég ingatlan áll:
'S szerelmed is szent ugy marad, 's lészen
Mellé ha kebled illy hitet veszen.

Literáti János.

Magyarországi orvosrend névsora 1840re.

Kiadták **Pr. Bugát** és **Dr. Flór.**

A' maga nemében egy érdemes rajza tüntetik elő a' magyar és vele rokonult országokban élő orvosoknak 's lakhelyeiknek; kivéve Pozsega, Szepes, Varasd és Zágráb megyékben lakókat, mivel azoknak orvosi személyzetét a' kiadók minden igyekezetök ellenére sem kaphaták meg. Ezen nevezetes hézagot pótló könyv megszerezhető 40 ezüst krajron Pesten az orvosi tár hivatalában szervitatér, 421 szám alatti házban. Ajánlva van nagyságos Stáhly Ignácz kir. tanácsos úrnak, a' szabad müvészet és bölcselkedés, orvostudomány és sebészség doctorának, Pesten a' magyar királyi tudományok egyetemében a' gyakorlati sebészség rendes tanitójának, a' m. t. társaság tiszteletbeli tagának, 's több tekintetes nemes vármegyék táblabirájának, mint hazai literaturánk lelkes barátának, és magunk 's nagyobb számu ügyfeleink egykori érdemes tanitójának, hála és tisztelet jeléül! — Minden illetők méltó köszönetét várhatják a' Szerkesztő és kiadó urak ez ujabban bemutatott figyelmökért, nagyra és szépre törekedő indulatjokért, mint azt az Előszóban e' ként érintik: „Kik vagyunk? mik vagyunk? hányan vagyunk? hol létezünk, évről évre melly változás történik velünk? kik élünk és halunk? mint szaporodunk vagy fogyunk? — Ugyan annyi kérdések, mellyek orvos rendünknek mindenik tagát egyenlően érdekelvén, úgy véljük, hogy illy évről évre megjelenendő orvosrendi névsor által a' közkivánságot tellyesitjük, 's olly régi szükséget pótolunk. Mi tágabb értelemben vett orvosok országunkban azemberiség oczeánján egy és ugyan azon hajóban evedzünk, nekünk mindannyiunknak egy és ugyanazon czélunk és feladatunk lévén, bennünket minden áldás, vagy csapás egyenlően és egyetemileg ér; azért magas czélunk érésére, az egyetemes egésség föltartására, miliomok betegségeinek megorvoslására összevetett vállakkal kellvén törekednünk minmagunkat ne ösmerjük-e? De országunknak is kell bennünket ösmerni, mert valamint egy részről orvos dolgából szükséget látni káros lehetne; úgy más részrül igen elszaporodván, 's ennek szükséges következésében igen elsilányulván nem annyira minmagunknak, mint inkább az emberiségnek vészhozói lennénk; hogy hát e' kétféle bajon segithessünk, és az illő középszerűséget megtarthassuk, szükség magunkkal országunkot is megösmertetni. Melly alkalommal egyszersmind: 1ször hálaköszönetet mondván egész rendnek nevében azon lelkes t. főorvos uraknak, kik hozzájuk intézett felszólitásunk következtében a' megyéikben és kerületeikben létező orvosi személyzetet velünk közleni kegyeskedtek, — őket az illyetén közlések évenkénti beküldésére újolag megkérjük, még pedig olly móddal, hogy a' többfelé foglalkozó szerkesztők iránti kegyességből, azt a' jelen könyvecskében használt kész renddel legalább november 1ső napjáig tellyesiteni méltóztassanak. De mivel 2szor az illyes összeirások csak úgy lehetnek tökéletesek, ha a' megyékben, de sz. kir. városokban is régólta tartózkodó, vagy újonnan letelepedő orvosi személyek a' t. törvényhatóságok főorvosinál, mint a' köz egésségre ügyelő rend fejeinél magukat bémutatni, 's orvostársaik sorába iktatni el nem mulasztandják, annál is inkább óhajtván az illyes tisztelkedéseket, mivel ha a' külföld pél-

dájára, az illető főorvosi hivatalok iránt miis hason tiszteletet bizonyítunk be, ez által csak rendünknek szerzünk nagyobb méltóságot, de merjük hinni, hogy illyetén figyelmes viselet által a' közönség előtt is sokat nyerend már úgyis becsét veszteni kezdő rendünk. — De 3szor ennek elmulasztásából következik, hogy t. cz. ügyfeleink közül sokan nem fogják neveiket, — vagy legalább czímeiket — és lakásaikat hijány nélkül könyvünkben olvashatni, mert elmellőzvén az érintett bejelentéseket, róluk a' megyei főorvos urak vagy épen semmit, vagy csak keveset tudnak; — de innét ered azis, hogy általánosan elterjedő nyilvános veszedelmek alkalmával, az ösmeretlenül imitt amott tartózkodó orvosoknak csupán lakhelyökön külön vehetni hasznukat, pedig ha nyilvános költségen alapított és fentartott tanintézeteinkre tekintünk, hasonló országos veszélyek alkalmával nem épen magunk emberei, hanem az egész haza polgári vagyunk, 's csak illyes alkalmakkal fizethetnők le némikép tartozásunkat azon javakért, mellyekben a' haza kegyességéből egykor ingyen részesültünk. 4szer azon kivűl, hogy a' schematismusok életben lévő barátink, — tanulótársaink, — ösmerősink, hollétét, hivatalait — 's egyéb haladásait tudatván velünk, így a' közlekedést lehetségessé teszik, még világbalépő fiatal orvostársinknak is útmutatásul szolgálandnak, megértvén belőlük, melly vidékek szükölködnek leginkább gyógyszemélyekkel, 's hol reménylhetik legközelebb szerencséjöket; illyes számítás után nem lepetnének meg némelly vidékek élni alig tudó szerfelett számos orvosoktúl, midőn ellenben sok helyek bennök valóban szükséget szenvednek. De végre 5ször Gyógyszerészeinknek is jótékony szolgálatot tesznek ollyas esetekben, midőn távolabb lakó ösmeretlen orvosok rendelményeire raktárukból talán hősebb erejü, vagy a' rendesen használtatni szokottnál nagyobb adagu gyógyszereket kénytelenek kiadni, mert a' kezöknél lévő névsorban az ösmeretlen szerző nevét kikeresvén, magukat a' ki nem adásból eredni szokott kedvetlenségtől könnyen megóvhatják. Ezen és más hasonló üdvös czélok elérését kivánván új vállalatunk által eszközleni, ha t. cz. ügyfeleink annak hasznos sikerét részvét és pártolás által bebizonyítandják, úgy a' magyarországi orvosrend névsora kiadását jövőre is igérjük. Még pedig azon leendünk, hogy Erdély testvérhazából is megszerezvén a' szükséges adatokat, az egészet ottan létező ügyfeleink névsorával is szaporíthassuk. „E' szerint az orvosirend névsorának rövid kivonata 1840ik évre ez:

Magyarország fő orvosa, ki egyszersmind a' pesti orvosikar Igazgatója és elnöke . . . 1
Pesti orvosi kar dékánja 1
Pesti orvosi kar jegyzője 1
Pesti orvosi karnál tanitók és segédek . . 28
Pesti baromorvosi intézet felügyelője . . 1
ezen barom orvosi intézet segédje . . . 2
ezen intézetben tanitó kovács 1

Magyarországi megyékben az orvosi személyzet igy áll a' főorvosok kijelelésével együtt:

Vármegyék fő orvosai.	Orvosok.	Sebész.	Gyógysze.	díj. Baba.	Baromorv.
Abauji Horn Ferencz.	8	21	7	—	—
Aradi Rózsa József tb.	13	22	16	—	1
Árvai Demján Boldizsár.	4	7	3	—	—
Bácsi Bulla Károly.	21	71	18	13	—
Baranyai Czirer Antal.	12	16	4	6	4
Barsi Laszlavik Ödön.	9	12	8	6	1
Békési Tormásy Lajos.	7	14	7	5	2
Beregi Sztankó János.	3	9	4	—	—
Bihari Lonovics Imre tb.	21	31	12	12	3
Borsodi Katona Mihály tb.	11	14	9	—	3
Csanádi Mesko János.	4	3	3	—	—
Csongrádi Sebők Samuel.	4	8	4	4	—
Esztergami Kamenszky István tb. ..	2	12	2	5	—
Székesfejérvári Stahli György. ..	7	29	10	—	—
Gömöri nemesnépi Kósa Károly ..	13	10	7	5	1
Győri Balog József tb.	9	15	—	4	1
Hajdu kerü. Kazinczy Sámuel. ..	1	6	3	—	—
Hevesi Keszlerfi József.	14	26	10	5	—
Honti Steger János.	6	9	—	—	—
Jászsági Linzbauer Ferencz. ..	2	9	3	—	—
Kikindai ker. Krúne Fer.	3	3	1	3	—
Komáromi Schwarzel József. ..	10	16	—	—	—
Körösi Praunsperger Elek.	3	8	—	—	—
Krassói Georgievics Miklós tb. ..	4	5	5	—	—
Nagykunsági Bibó Gedeon.	2	7	—	1	—
Kiskunsági Tóth József	2	7	—	—	—
Liptói Flittner János.	5	6	4	3	—
Marmarosi Kapu Lajos.	3	17	3	6	—
Mosonyi Biuk Fridrik.	2	25	3	2	1
Nógrádi Bainthner Ferencz. ..	3	15	8	—	—
Nyitrai Biatzovszky János.	24	43	12	—	—
Pesti Schmidt János.	123	154	39	—	1
Pozsonyi encsei Dorner Lajos. ..	25	28	—	—	—
Sárosi Kern Keresztely.	12	14	—	—	—
Somogyi Csorba József.	9	12	5	—	—
Sopronyi makfalvi Sándorfi János.	12	27	7	5	1
Szabolcsi Posonyi János.	4	21	7	—	—
Szathmári Zaják Márton.	12	17	3	—	—
Szepesi 16 városé Posevits Sámuel.	6	9	8	—	—
Szeremi Furiakovics Antal.	4	9	3	3	—
Temesi Gnedinger Ferencz.	17	26	11	8	2
Tolnai Havas Ignácz.	9	27	9	4	—
Tornai Sihulszky Fridrik.	2	1	1	—	—
Torontáli Bobor Károly tb.	5	24	9	5	1
Trencsényi Heda Alajos.	7	22	5	5	—
Turóczi Masztik Rudolf.	2	5	2	2	—
Ugocsai Zsömböry György tb. ..	1	3	1	2	1
Ungi Mauer János.	6	5	4	3	—
Vasi Schvester Károly.	17	42	12	8	1
Verebély-Széki Voland Tamás. ..	1	—	—	—	—
Verőczei Bischoff Leopold.	5	14	6	—	—
Veszprémi Puchli Ignácz.	13	30	3	—	5
Zalai Fleischhacker József.	11	39	10	6	3
Zemplényi Meczner Pál, tb.	13	24	12	6	—
Zsolyomi Hönigh Ignácz.	8	11	6	2	1
Összesen	546	1060	339	139	33

Mellyekből kitűnik hogy a' díjas bábákra és baromorvosokra legkevesebb figyelem fordittatik, — ohajtható volna továbbá, hogy a' főorvos urak az itt szemmel látható hézagot, minél nagyobb pontossággal betölteni, és a' kiadókhoz megküldeni sziveskedjenek. — Végre mi szép volna még, ha az ügyvédi rend is minél elébb gondoskodnék névsorának közre tételéről.

I. Károly angol király hóhéra.

Sok féleképen vélekednek még maig is 1sö Károly angol király hóhérjáról, minekutánna tudva van az, hogy a' király fejét egy álarczos üté le. — ** lord, ki György királynál nagy kegyelemben volt, Dettingánál, midőn a' francz Noailles seregét alkalmas helyre állitotta, gyanakodott, és előre félt, hogy az angolok megverettetnek, ezen gyanakodását, és félelmét a' királynak kijelenté, 's világosan kimondá, hogy a' király maga életét, és becsületét veszélyezteti, — a' környülállásokból is lehete ki nézni, hogy a' franczoké lesz a' győzedelem. — De a' király ezen lordnak tanácsát nem hallgatta meg. — A' vak szerencse az okosságon győzedelmeskedett, az angolok megverték a' francziákat. — Ekkor a' lord kiesett a' királyi kegyelemből, és büntetésre méltónak itéltetett. Londonba ment, hol őtet baráti mint egy egyenes szivü embert, tisztelték, mert a' harcznak szerencsés kimenetele, nem vakitotta őket meg annyira, hogy el ne ösmerték volna azt, hogy az angoloknak félni lehetett a' megveretéstől. —

De Londonban sem volt nyugott a' lord, szüntelen bánkódott méltatlanságáért, mellyet rajta a' király elkövetett, 's eltökéllé magában, hogy Skócziába mennyen, a' maga jószágába, magános csendes életet élvezendő, — de minekelőtte Londonbul elindult, igen pompás lakomát adott barátinak kedvökért, 's mikor épen az asztalnál ülnének, a' lord szolgája egy levelet ád urának kezébe, mellyet egy ösméretlen ember hozott. — A' levél tartalma ez vala: Megvallom Milord! hogy becsüllek tégedet, a' te érdemeid soha nagyobb világosságban nem mutatták magokat, mint mostani cselekedetidben; bár csak én tégedet illendőképen tisztelhetnélek! jöjj ma estéli 8 órakor a' Citybe a' ** útczába, épen ott, hol * jellel átal ellenben egy setétes átmenetel vagyon, itt zörgess az ajtón, kinyitják, de magad, és a' meghatározott órakor jöjj.“—A' lord elneveté magát a' levél olvasásán, lásd — igy szólott egy barátjához, — melly szép szerencsém esett, talán valamelly hon maradt szép leány akar velem beszélleni, — azonban vigyázok, hogy kézbe ne kerüljek, — a' ki kegyelemből kiesett, annak philosophusnak kell lenni.“ — Az ő barátja helybe hagyá mondását. — De a' lord elfelejtkezett a' levélről, és az egész estét barátival vigan tölté. —

A' következő reggel ismét egy levelet visznek hozzá, melly igy hangzott: Milord! — azt gondoltam, hogy azt a' tiszteletet, mellyel a' közönség viseltetik erántad megérdemled: de valljon nem csalatkozom e meg felőlled való itélet tételemben? Imé — még egyszer mutatok alkalmat, melly által megesett hibádat helyre hozhatod, ma is azon helyre, és azon órára, a' hol tegnap, és a' melly órára vártalak, várlak.—Ne rontsd el bennem az én felőlled való jó itéletemet, — gondold meg, hogyha ma, hozzám el nem jössz, ollyan kárt vallasz, mellyet éltedben soha ki nem pótolsz.“ — Ezen levélen igen meg indult a' lord, és csudálkozott. — Akár ki legyen — úgymond — ez az ember, el megyek hozzá, meglátom ki az, a' ki nékem igy mer irni.“ —

Elérkezett tehát a' kiszabott idő, 's midőn azon helyen az ötödik emeletre fel jutott, nem látott egyebet a' nyomoruságnál.—Ezen látásra kezdett a' lord mind inkább csudálkozni, és félni. — Azonban zörget egy ajtón, belülről kiált egy ösméretlen szó: Ki vagyon az ajtón? — Lord ** felel a' Milord. — Jól van! — felel ismét valaki egy igen vad hangon. — Jöjj bé! a' lord előtt ösméretlen volt a' felelet. Be mégyen a' szobába, mellyben egy lámpa égett, kezét a' kardjának markolatján tartván.—Egy ágyból lassú hangon azt mondja néki valaki: Te félsz! — Én félnék? felel a' lord — 's kardját el bocsájtván egyenest az ágyhoz megyen, az ágyban lát egy öreg embert, a' kit oda az időnek terhe nyomott, szakálla mellig ért, 's emberi idomt alig lehete rajta ismérni. — Lord! — igy szólott az öreg — örülök hogy láthatlak: a' te szép hirednek hallására egész elragadtatásba estem: ülj le; ne félj egy 125 éves embertől. — A' lord a' csudálkozástól és vágytól szorongattatván, mi fog lenni a' dologbul? le ül. — Keményen kezd az öregre nézni, 's csudálja annak idejét.“

A' te állhatatosságodnak, bölcs tanácsodnak, mellyet a' királynak adtál, úgy szinte a' királynak ellened tett igazságtalanságának hirét hallottam.— Az ég megjutalmazza a' te erényeidet. — Megérdemled hogy a' ** házból vetted származásodat. — Nem tévelyedtek e el valami irásaid, mellyek családodat, jószágodat, és nemességedet illetik? Igen is — felel a' lord nagy elevenséggel, — de nem tudom mint tévelyedtek el, mindeddig hasztalan fáradtam, hogy azokat kipuhatolhassam, ezen kár jószágomnak és szabadságos engedményeimnek, egy harmad részében áll, sőt azért sem adnám ha káromat vissza pótolhatnám.—Jól vagyon, — mond az öreg, amott egy láda, imé a' kulcsa, nyisd fel vele.“ — E' szókra alig volt lélek a' Lordban, fel áll, kinyitja a' ládát, látja benne az ő el-

veszett leveleit, 's kiterjesztett kezekkel igy szól az öreghez „nemes szivü ember! — mutathatnék e erántad elég hálaadatosságot? Imé megtaláltam nemességemről, jószágaimrul, nemzetségemről leveleimet! — Kinek köszönjem ezt a' nagy szerencsémet? „Ah! fiam! — öleld meg a' te öreg atyádat! — Az én öreg atyámat? félbe szakasztja az öreggel beszédét a' lord, a' nagy álmélkodástól elragadtatván. „Igen is a' te öreg atyádat, — mondá az öreg, — a' mint a' sírás miatt szólhatott — te az én véremből való vagy. — Halld meg fiam mit mondok! — talán ez az utolsó beszédem hozzád — halld meg fiam! — és reszkess! — Jól tudod az angolok büszkeségét, és dühösségét mint egyeztek meg királyuknak megölettetésében, tudod, hogy egy alarczos volt bakója az ártatlannak, és ki volt légyen azon álarczos, mind eddig nem lehetett tudni. — Talán te tudod? — mondá lord. — Igen is tudom — mond az öreg zokogva, 's könyezve: az a' csuda állat édes fiam! az az utálatra, az a' leg nagyobb kinokra méltó ember én vagyok! — Te? — kiált a' lord, 's irtózva hátra vonja magát tőle. — Én igen is — felel az öreg — én mocskoltam bé magamat a' királyi vérrel, a' bosszúállás adta kezembe a' fegyvert, a' bátoritott és késztetett illy rút cselekedetre!!! A' király én ellenem igazságtalanságot cselekedett, leányomat magához csábitotta, e' — cselekedte azt, hogy én emberi indulatomat 's királyom eránt tartozó kötelességemet, dühös szivemnek feláldoztam. — A' fene Cromwellel egyet értve, a' király elleni esküvést segitettem, istentelenségét helybe hagytam, a' királyi székre néki utat nyitottam, 's csak azt kerestem, hogy magamért bosszút álljak, a' királyi koronának elragadozójától, az én ő eránta poklot érdemlő hűségemért más jutalmat nem kivántam, csak azt: Oh! — egek! kimerjem e mondani? hogy kezemet a' királyra vethessem, 's őtet életétől én fosszam meg. — Cromwell reá állott kivánságomra. — Károly tudta, hogy ő az én kezem által hal meg, és én, én! voltam az ő hóhéra!!! — A' lord megmerevedett szemekkel nézett az öregre, — sirt, — reszketett. — Te atyám! — te voltál Károly hóhéra? — Ennyire vitt engem a' bosszúvágy, mondá tovább az öreg: — attól a' boldogtalan naptól fogva a' kinok szüntelen mardossák az én szivemet, 's akkor angol honbul ki futottam, — az Isten — az embernek meghatározott idején túl, büntetésemre életemet nyújtotta meg, minekutánna 80 esztendőkig egész Európát nagy szegénységben, barátim, atyámfiai, 's a' világ előtt esméretlen össze jártam volna, nem régen vissza jövék hazámba, mellyet királyától megfosztottam, hogy ölében haljak meg. — Ez a' ládácska mind az, a' mivel birok. — Egy asszonytól, ki nálam szolgál, ki — sem nevemet, sem bűnömet nem tudja, hallottam meg, milly nagy érdemü ember légy, és mint estél ki a' királyi kegyelemből. —

Minekelőtte meg halnék kivántalak téged boldogitani, és azt a' kincset, melly téged illet, kezedhez adni.

Rettegve hallgatod beszédemet úgyé édes fiam? — Eredj — hadj itt engem, — magam irtózom magamtul, — 's szinte dühössé tesz a' gyilkos öntudat, — és ha utállod is bünömet, mindazáltal emlékezetemre ejts néhány cseppeket. — Ha a' lelki isméretnek mardosásai, mellyek engem ez ideig kinoztak, illy nagy bünért való kegyelemnek meg nyerésére elégségesek volnának: tudom hogy már eddig az Isten boszú álló haragjának tüzét meg óltottam volna!!!

A' lord szoborkint állott, — a' félelem, szánakozás, érzékenység, és minden indulatok a' legnagyobb mértékbe kezdték lelkét ostromolni, de ebben a' kemény hartzban a' természet győzött, 's a' lord az öregnek jajgatva ölébe rogyott. Ah! — igy kiáltott, — mindenrül el felejtkezem, — látom mint szaggatja szived az öntudat, és lélek ismeret. — Legboldogtalanabb vagy, — te — én atyám vagy, — mind ez az; mit érzek!!!

Ezek után kérte a' lord — attyját, hogy véle ösméretlen név alatt menne el Skócziába, de az öreg nem állott rá, — végre sok sirások és könyörgésök után meg igérte. —

Másnap ismét el ment a' lord látogatására az öregnek, de csak az üres helye volt. — A' lord minden szorgalmatossággal tudakozodott felőlle, de minden hasztalan vala. — Hihető, ez a' boldogtalan nem akart nemzetsége előtt megjelenni, hanem egy olly ösméretlen helyet választott, mint a' millyenben a' lord találta, hogy éltének hátra lévő napjait a' leg csendessebb magányosságban tölthesse el. — *Nagy Ferdinand.*

Pótlék.

A' nőtelenség ellen Angliában kérelemlevél hozaték fel a' parlament elé több ezer aláirásokkal, mivel az angolok épen nem akarnak házasodni. Az aláirtak kérik, hogy ha a' 25 éves ifju meg nem házasodik, büntettessék pénzre, ha testi vagy lelki ellenokokat nem tud felhozni. Ha egy év mulva sem házasodnak meg, számüzessenek. Ha az illyen visszatér 's még 30 évü korában sincs felesége, az ország által sulyosan büntettessék. Azt mondják, e' kérelemlevélhez Europa több országaiban is, hol az országgyülések elébe kérelemleveleket szabad fölterjeszteni, hasonló, sőt tán élesebb kérelmek is készülendenek. Ath.

A' 26dik számú tagrejtvény — Földvár.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 28ik szám.

Szomb. April. 4én Első félév.

Miskolcz 1840ben.

Télutó 23kán.

Városunk, egyformaságával egyébkor untató és csendes, most élénk és zajos, merre szemeid forditod mindenütt csak robogó equipage-okat, vig csoportokat, bachust dicsőitő főket, bokrétás vőfényeket és hívogatókat látsz, 's csak a' jövő este éldeletének örülőkkel találkozol. Farsang van. Bált bál követ 's vigadni mindenki készül és siet. És még is, milly átkozott ellentéte örömeinknek az: hogy ritkán éldelhetünk valamit a' nélkül: hogy valami által elmulasztott kötelességeinkre ne emlékeztetnénk; ritkán függ szemünk egy tárgyon, hogy azt mint a' camera obscurai képet — más-az elsővel egészen ellenkező ne követné! Igen. Mert előbbi soraimban emlitett nyomorultaink is mindenhol szemlélhetők; ők ugyan is a' fényes equipage büszke úrnőjét lakjokig elkisérik, a' rikoltó víghangok közzé siránkozásaikat egyelitik, 's minden csoportok kiegészitő részei. Örömeinktől 's vigalmainktól a' nyomorúságot 's igy a' szemrehányást elválhatlannak lenni tapasztalva: nem ébredett-e még fel bennünk a' jobb érzet: embertársunk sorsán segiteni akaró? Ha igen: ugy kérem kegyeteket Borsod hölgyei 's férfiai — ne engedjék nyom nélkül elenyészni ez érzetet, létesitsék azt, 's jogositsák magokat a' kor 's az emberiség hálájának igénylhetésére. ‚Oh de istenem! ki győzne illy sok felszólitásnak eleget tenni!' fognak tán önök felelni. Igaz! Jól tudom hogy városunkban egyik felszólitás a' másikat éri, 's hogy most Calliopét honositjuk, majd Terpsicorénak áldozunk, de fájdalom: hogy azt is kell tudnom: hogy ezek Irust nem küszöbölhetik ki. — De erről ne többet. És elhallgatok. Nem fogom már önököt, a' fényes termekbe sietőket, ruhájoknál fogva feltartóztatva: a' lépcsők aljait elfoglaló koldus embertársukra figyelmeztetni, mert önöknek ezek sorain keresztül a' hiun reménylendő csekély alamizsnára kinyújtott kezektől érintetlen feljuthatni elég munkát ád, 's mert a' már messziről szivdobogva hallott 's az olly igen édes pillanatokat igérő bál zajában kérő hangjaikat vegyitvén: őket a' legmerészebb képzetek 's elszórt gondolatok mellett is észre nem venni lehetetlen! De erről mondom elhallgatván, — hogy egyoldalusággal ne vádoltassam — a' kegyes olvasót másról is értesiteni sietek.

Megyénk (a' nyomtatott felszólitás szerint) *a' köz lelkesedés nemesebb és kellemetes pillanatait köz végzet által határozandó közhasznú czélra vezetni kivánván: új alkalmat nyújtott folyó évi bőjt elő hava 11kén köz házuk nagy termében táncz vigalmat tartván 's ugy engedvén, hogy a' bejövendő tiszta haszon az általuk kijelelendő köz érdekű czélra forditassék.* És mi lesz e' közérdekű czél? nem illő 's czélirányos lett volna-e a' felszólitásban megemliteni: mire fog fordittatni a' bejött (335 pft.) öszveg? Arra tán: a' mire a' más alkalomkor adottakból bejöttek forditattak? ugy — hiszem, hogy egy keserű köny se fog letöröltetni; egy hála köny se fog ragyogni, 's hogy e' vigalomra az abban jól mulatottakon és egyettőn kivül senki sem fog emlékezni. Oh pedig! — A' bál maga — a' rendezők dicséretére legyen mondva — igen fényes és kielégitő volt, valamint a' magyar korona czimű vendégház mostani bérlője Ronkovics Pál buzgósága és áldozatai által a' legpompásabban kifestett, diszesített 's (mint vendégháza is) minden kényelmekkel ellátott városi tánczteremben a' miskolczi polgári egyesület által f. h. 8án (igen bölcsen meg nem nevezett) közérdekű intézet alapjára szentelendő — 's a' nemzeti casinói egyesület által 13kán adott bálok is. De ezekről mint a' minden szombaton tartatni szokott, de még eddig igen gyéren látogatott 's fényességök miatt tán nagyobb méltánylást érdemlő piqueniquekről részletesen nem szólva, mint a' 8án igen is nyilvánitott egalitérot sem: a' 13diki bálról azonban csak azt jegyzem meg, hogy azt idei bálaink legszebbikének méltán nevezhetni, mellyből számkivetve a' 11ben, de majd csak nem minden fényesebb bálokban otthonos udvari feszesség 's erőltetett kedv, az a' legvigabb 's legélvezhetőbb szellemű volt. Ebben a' közvélemény a' bál szépnem koszorúja legszebb virágjának egy szabolcsi hölgyet nyilvánita. — E' bált hason fénynyel, de biztositott czigányainknak a' boszantásig rosz hangászkara mellett 20án a' második casinói bál követé; mellyben, mint a' többi bálokban is szünóra után — de főkép ez alkalomkor a' bájló Zalay kisasszony 's egy ifju által eljárt nemzeti teljes méltánylást 's öröm tapsot nyert.

Az esték unalmait azonban jelenleg még más is oszlatja — t. i. nyitott szinházunk, minthogy abban több vezértagok 's a' többiek közt Ujfalusy Sándor igazgatása alatt egy magyar szinész társaság telepedett-le. — Korunk szükségeihez tartozik a' szinészet is, 's annak melegebb v. hidegebb pártoltatása a' nép miveltségének fokára mutat. — Miskolcz még mindeddig elég csinos szinházában is egy jó szinésztársaságot nem állandósithatott, 's kénytelen volt, magának mulatságot szerzendő, a' keresztül utazó kóbor magyar, sőt német szinė-

szeknek is szinházában helyet adni. És miért? Mert a' szinházban eddig tanulság nélkül csak mulatságot kerestünk, 's ezt más, bár mi időtöltéssel is kipótolandónak hittük; 's mert a' szinészetnek erkölcsiség és nemzetiség kifejlődésére 's előmozditására 's a' honi nyelv nagyobb virágzására szolgáló hatását mindeddig el nem ismertük. De erről többet nem szólva 's a' kegyes olvasót szinészetünket ösmerni akarót az 1838ki Társalkodó első félévi 47ik számában megjelent „Miskolczi levelek" czimű értekezésre figyelmeztetve — egyedül a' közönségről szólok, 's azt, bár az, az emlitett levelek által olly igen jelesen felosztva légyen is, most én is felosztom: ollyanokra t. i. kik szinházba járnak — hogy mulassanak; és ollyanokra, kik szinházba járnak, hogy a' közönséget bosszantsák! És kik ezek? Hát nem sejtik önök? Azon ország szerte gyűlölt fényes dandyk, kik már rendeltetésöknél fogva is elkülönözve magokat a' haza polgárjától, hol csak lehet kényöket éreztetni akarják; kik mint a' köz életben ugy a' szinházban is minden jobb érzésűt, hogy ugy tegyem ki scandalizálnak; kik a' legfeszültebb jelenetek alatt a' helytől egészen idegen nyelven csevegnek, kaczagnak, csörömpölnek, a' közcsend alkalmával a' számtalan *pszt* 's a' közönség nyilvánitott kedvetlensége ellenére is sarkkopogva járnak; azon — hogy a' levél szavaival éljek — *fashionable munduros hősök:* kik lármájok 's szemtelenségökkel egy közönségnek „*kivelök*" felkiáltását vivják-ki; nem mások, mint azon szerencse vadászok, kik majd minden családnál befurva magokat, gunynak teszik-ki annak titkait 's nem ritkán az ártatlanságot; azon ismeretes *bruderek*: kik fel nem tudva fogni a' társaság alapeszméjét: a' kölcsönös kötelességeket, a' közönségre — nem csak a' szinházit értvén — a' legkeserűbben hatnak; 'stb. 'stb. (a' visszahatás ekként mint természetes, ugy menthető.) — A' társaság egy két jó egyénnel bir, kik ipar és tanulás után még hasznos tagjaivá válhatnak szinészetünknek. Az előadott darabok válogatottak, de nem menthető-e, ha azok az igen csekély számú közönség előtt gyakran igen hanyagul 's készületlenséget tanusitólag adatvák? — Egy fortélyt sajátitottak azonban az igazgató urak, mellyel képesek csak részvétlenségéről is hires közönségünket a' szinházba vonni: és ez — a' jutalmul adott darabok neveinek arasztnyi betükkeli kiirása, — a' darab hőse lóhátoni megjelenésének, vagy a' darabba minden czél és ok nélkül beszurt katonai diadalmenetnek v. betanitott tánczoknak jelentése, — ez alkalomra festett, — egykét paizsból vagy képből álló diszitmények hirdetése 'stb. 'stb. És ekkor szinházunk tömve; 's az *itt még soha nem adatott egészen uj, eredeti, Pesten többször a' legnagyobb sikerrel adott 's ebben vagy abban az évben a' t. társaság költségén kiadott vagy forditott darab* a' legjobban adva, mintegy jeléül annak: hogy jól játszani csak tölt szinháznak vagy is nem részvétlen publicumnak lehet!

Mit tesz a' kártya?

Helybeli toborzó hadnagy, az adósságokba merült, f. e. télutó 2án reggel eltünt, magával, mint állitják csak két töltött mordályt, 's a' keserű tudatot hogy neki élni nem szabad, vivén, 's atyjának egy levelet hagyván. Ebben hálával ösmerve meg a' többször éldelt kegyet, szomoru megbánással emlékezve vétkes 's atyját szomorító életére tőle 's a' világtól búcsut vesz. Távozik; — a' legfeketébb gondolatot — az öngyilkolást vive agyában, 's itt egy atyát, ki fiát — a' bár roszat — siratva haját tépi, hagyva.

Egyik gondolat a' másikat elöli. Igy hadnagyunknál is, midőn betekintve az őt elnyelendő örvénybe, már mindent mi őt környezé reá nézve elveszettnek tudta, — midőn a' halál és a' becsületvesztés közt csak egy lépés volt, — a' halált inkább, mint az életet a' remény, élv 's becsület nélkülit választá. De midőn a' városnak, hol gyengéd szülői 's derültebb napjaiban baráti karok ölelék, hol ártatlan 's reményteljes gyermeki éveit tölté, hol férfiúvá virult, — hol mint tiszt az atya öröme volt, de hol csalatkozott 's elsülyedt is — hátat forditva, mindinkább közelednék a' helyhez, melly őt a' világ gúnyától örökre elrejtendő lenne: minden lépés a' legborzasztóbb kérdéshez vezette: „hová?" minden tárgy egy szózat lett, és ezek a' majd hidegebben eszmélni kezdővel tettének szörnyűségét átláttaták — 's feltéte megváltozott. De most, midőn a' levél az atyja kezében, a' tett tudva, midőn eltünék hivatalosan bejelentve, 's midőn ő, a' becsület vesztett már mindenkitől holtnak tartatik — viszalépni lehetetlen! Igy minekelőtte atyjának a' vámnál lévő emberétől bizonyos pénz mennyiséget felvett volna — távozik! Czél és iránytalan bolyong most tán a' világban, hol számára nincs ölelő, nincs segédet nyújtó kar. Futja hazáját, — fut minden embert, mert minden szemből csak tette undokságát olvassa. És mi tette őt hazátlanná vagy tán öngyilkossá? Felelet: Elmulasztott kötelességének érzete 's a' bizonyos jövő, mellyet bevárni inkább rettegte mint a' halált; és ezt mind a' *kártya! az az átkozott kártya!* az erény, boldogság, kereszténvi vallás és az emberiség legkérlelhetlenebb ellensége az átkozott kártya! — melly már sok családott megfosztott kenyerétől 's atyjától, több fiút szakitott-el a' szülői kebeltől, melly ezrek elől zárá-el a' menny ajtaját 's melly az embert önmagából már annyiszor vetkezteté-ki. Igen ő szenvedelmes kártyás volt; kártyás

hogy egy atya reményét 's örömét 's egy ifjú jövőjét mind egyre megsemmisitse. 'S valljon nem szivrázó és tanuságos is egyszersmind tudni azt, hogy gyakran egy kártya levéltől függ a' szerencsétlen szenvedelmes élete, jövője és üdve? nem szomorú tapasztalás-e e' kurta életben: látni atyát korán sirba szálni, 's fiút véres fővel; és ezt mind a' kártya mivének tudni? az — igen! 'S ha még a' fájdalom mérhetlenségét hozzá gondoljuk, mellyet egy atya érezhet: midőn reményével gyermekét, 's gyermekével mindenét veszíti-el: akkor a' fogadások legszebbikét, t. i. mindent egy pillanatnak fel nem áldozni, — nem tenni — lehetetlen.—

Egy valaki azon ohajtata mellett: hogy a' nemzeti Casino alapszabályai 8ik pontja vajha erősebben tartatnék meg, azt a' megjegyzést tevé: hogy fűszerárusaink, ha a' privát házaknál mind inkább szaporodó banqueok meg nem fognak szünni — több lőport tartsanak. *Reményi.*

Győri barna hangászok Párisban.

Veszter Sándor a' Vaudeville színházban. Bloch Móricz, többek közt, ezt irja Párisból: „Földiink föllépéséről annyi örvendetes jelenteni valóm van, hogy méltán tarthatnék a' kedvezés vádjától, ha híreimet tanuságokkal nem erősíthetném: kivált mikor a' Journal de Debats, silány érdekek következésében, ellenök nyilatkozott. Alávalóság! Mivel a' Journal de Debats szerkesztősége a' Vaudeville szinház vállalkozójával czivódik, az idegennek kell bünhödni. Itten azon hírlap fitymáló birálata csak keveset árthata a' mindenfelől majd túlságos dicséretekkel halmozott társaságnak, annyival inkább, minthogy a' lap felekezetes színe mindenfelé ismeretes, 's a' közönség jól tudja, hányadán van a' benne közlött hírek- és birálatokkal. Előttem van most a' Siècle, a' National, a' Courier Francais, a' Gazette musicale, a' Gratis, a' Charivari, mellyek egyről egyig méltánylással szólanak e' valóban minden dicséretet érdemlő társaságról, és nagyobb fokon, mint azt magam mertem volna tenni. A' National két izben említi őket. Az első birálatban Veszter Sándor urat bolgár fejedelem-mé csinálja 's az egész társaságot furcsa regényes szinbe öltözteti. A' második czikkelyben más referens elmélkedik jó bőven a' czigányok eredetéről, Magyarországbani elterjedésekről, azután pedig így szól:

„Mi, kik a' hangában eleget duskálkodunk, megvallhatjuk, hogy miután zenéjöket többször meghallgattuk, most még inkább kivánjuk őket hallani. Kinem fejezhető, mennyi varázs lappang e' természeti hangokban, nincs bájolóbb azon egyszerű színezetnél, mellytől át-ihletve vannak. A' tüzes, erőteljes ifjak komolyan ülnek a' terem szegletében 's úgy játszanak mint lángész-lelkesítette férfiak. Compositiójok ritka szépségű 's édes busongásra intő. Összegök (ensemble) csodálatos hatásu, 's árnyazati modoruk a' részletben hihetetlen.

Nem akarunk az ujok alatt saját színzetű keringőkről és az ouverturekről szót szaporítani, de magyar zenéjök igen nevezetes szülemény. Bámulattal csodáljuk itt a' gondolat mélységét, az édes andalgást, a' fölemeltséget és az ihlettség költészetét. Most élénk örömcsapongás, majd hősi dal, szózat a' szívhez, majd büszke magasztaltságot lehelő hangok költöznek ki a' húrok alúl, ... azon erő, szilárdság és egészen harczias jellem után itélve, melly e' hangában találtatik, azt kell határoznunk, hogy a' magyar nincs közel még összeolvadni az őt körülvevő nemzetekkel, hogy nem feledé el hajdani dicsőségét 's reménye van még fénylhetni 'stb. 'stb.

A' társaság hét személyből áll. A' legidősb, a' czimbalmos, rendkivüli ügyességgel kezeli különös müszerét; a' kis pálczák olly módfölötti sebességgel érintik a' hurokat, hogy mozgások láthatatlan. De bámulatunkat legfelső fokra összehangoztatásbeli ügyességével ragadja. Annyi tudományt, annyi mélységet mutat a' hangtan e' részében, mint a' soká 's mélyen tanult müvészek, pedig nála mind az csak természet műve. A' legnagyobb müvészeket elragadtatva láttuk hallásánál, kik legkevesebb szabály-elleniséget nem találtak játszásában. — A' legfiatalabbik, az első hegedűs, különös müvészi ügyességet fejt ki hangműszerén. Vonása szilárd, erőteljes és a' leggördülékenyebb hangokat csalja ki 'stb. 'stb.

Veszter Sándor úr, a' társaság igazgatója, legkellemesb tánczos, kit láthatni, 's leggyönyörűbb typusa a' magyar táncznak. Nemes büszkeség árad el arczvonatain 's ritka tüze- 's erőkifejezésével bájos hajlékonyság, kellem és könnyűdség párosul."

Hogy magam véleményét is hozzá adjam: a' francziák nem győzik eléggé csodálni eredeties, férfias, 's otthon még is annyira elhanyagolt magyar tánczunkat, mellynek Veszter S. annyi változatosságot tud kölcsönözni. Majd kényelmesen lejtve látjuk őt, a' nyugalom varázsával egész lényén; majd tüzes lelkesedéssel irámlik neki 's akkor komoly homlokán nyilván olvasható: magyar vagyok! azon nemzet tagja, mellynek vállára olly nagy sulyt gördite az idő, de melly el nem férfiatlaníta bennünket. De ha a' külföld meg nem tagadhatja csodálatát a' tánczostól, a' magyar az embert tartozik tisztelni Veszterben, ki színé-

szi pályája közepén kétes vállalatnak szentelvén erejét, mind a' külső bajokkal mind a' bandájabeli természet fiainak lelkületével megküzdve első vitte és pedig legjobb sükerrel a' magyar müvészi nevet honunk határain túl....“ Ath. *Vajda.*

Mindenféle.

Egy gőzhajó megég. Lexington gőzhajó nem régiben a' nyilt tengeren meggyúlada 's egészen elégett. Utas sokkal több vala rajta száznál 's köztök a' Giessenből eredt, ismeretes dr. Follenius, német nyelvtanító a' Harrard-egyetemnél, ki Új-yorkban látogatóban volt és Bostonba vissza akart menni. E' szerencsétlenség új tanúja annak, mi felelősséget tapodólag, és mi nagy mértékben büntetést érdemlőleg bánnak az amerikaiak a' gőzhajózással. A' szerencsétlenek hoszú sorában több német név is találtaték, nevezetesen egy Eberle nevű szinész. Csak három útas menteték meg, miután 15 óráig hányattak szerte a' tengeren. A' hajó pamuttal volt terhelve, melly a' géphez igen közel feküdvén, lángot kapott. Egész Új-york rettenésben van és sok kereskedő, fájdalma jeléül, bezárá boltját és raktárait. Ath.

Kukoriczalevél-papiros. Bizonyos Bouchet ur Parisban papirgyárt alapitott, mellyben csupán kukoriczalevelet fog használni; találmányára 15 évi patenst váltott, 's 3 millio font kukoricza-papir iránt kötött szerződést. Naponként 3,000 fontot gondol elkészithetni. A' „Journal de Debats“ szerkesztősége 5 évre kötött vele szerződést, minél fogva annak a' szükséges papirost pontosan kiszolgáltatni tartozik.

Lámpa-kalapok. Amsterdamban felsőbb parancs szerint senkinek sem szabad 11 órán tul lámpa nélkül utczára menni. E' tilalom azon gondolatra vitte Hoope kalapost, hogy átlátszó férfi-kalapokat készitsen, mellyekbe gyertya gyujtatván, a' világosságot mindenki fején hordozza. Ezt az erősebb nemnek. A' gyönge vagy is szépnemnek mas találmányt szándékozik e' jó ember készitni. Ezeknek sziveiket akarja átlátszókká készitni, hogy azokból érzelmeik kiolvastathassanak. Az amsterdami kalapos ez utóbbi találmányával halhatlan nevet vivand-ki magának! Hmn.

Furcsaságok.

Egy házi ur ki nála szállásozó vendégei elmaradásán, — kiket vacsorára várt — tünödék, kérdezé egyik fiától: mint mondottak vendégeink mikor elmentek fiam? visszajönek-e vacsorára vagy nem? Igen is édes atyám vissza fognak jöni igéretök szerint. A' kisebbik fiu, ki tán éhhel volt, nyugtalankodván szinte a' vendégek elmaradásán emigy nyugtatá magát szólván édes atyjához „édes atyám mindjárt jönek mert már a' kutya is ugat künn az udvaron; bár mi mondatá is ezt vele, mélaság vagy tán az éhhel has, annyi igaz hogy nevetségre inditá a' jelen levőket.

Asszony-nyelv. Bizonyos hires tanártól kérdezé egy, számos barátjai közől: fogja-e leányit több nyelvekre is tanittatni? Mire a' tanár emigy felelt: De hogy tanittatom édes barátom, — elég egy asszonynak egy nyelv.

Természettudományi fölfedezés. Bizonyos Brooke ur több hónapokig mulatván Borneoban az orangutángnak két nemét födözte itt fel, mellyek közől az egyik 5—7 lábnyi magos. —

A' holdvilághoz.

Égről alá mosolygsz ezüst sziget!
Fényedbe ütközik bokor, liget,
Fényedbe ütközik a' föld maga;
Idvezlégy napunknak szelid huga!

Ki lét zajtengerén evezgetett,
Kiállott vész után deritgeted;
'S kinek köny arczain keres utat
Annak vigasztalást fényed mutat.

Én is bu tengerén evezgetek
Révpartot nyughelyül keresgetek,
Sajkám körül lebeg élet, halál,
Ki tudja, tán reám sors átka szál.

Fájdalmimtól hangzik bokor, liget,
Te légy vigasztalóm ezüst sziget!
Könnyeimben fürdik a' föld maga
Törüld-le oh napunk menyasszonya!

Beretka József.

Csererejtvény.

126 Ennek kéz, 's láb kedveskedik
Csak hogy békével legyen.
456 Ez is azért fáradozik
Hogy amannak szerezzen.
626 Sok madárnak ellensége
És sok kisebb állatnak.
646 Lapály helynek növevénye
'S eledele marhádnak.
643 Szüleménye sok esőnek,
'S tulajdona a' sárköznek.
1—6 Ebből fürgencz gyermekek
Kis kosarat készitnek.

HASZNOS

Pest 1840. **MULATSÁGOK.** 29ik szám.

Szerda April. Sán *Első félév.*

Szellemhangok böjtben.

Krisztus színváltozása.

Szinváltozva mikint a' nap, tündöklik az arcza
Krisztusnak, 's mint hó csillog az öltözete.
Egy fényes fölleg béárnyékolja, kihangzik
Abból egy szózat, 's hirdeti: im fiam ez!

Krisztus az olajhegyen.

Az, ki leszállt égből terjeszteni földön az üdvet,
Hull örök atyja előtt térdre olajfahegyen.
Bús, de örömszülő föladatját oldani készül
A' megváltásnak 's tenni nagy áldozatát.
A' gyászfölhőkből im lebben egy angyal elébe,
'S a' keserű kelyhet nyujtja busongva neki.
Habzani kezd, küzdelg, győz végre malasztja világhoz.
Átveszi a' kelyhet, 's váltva az emberi nem.

Világ hálája.

Emberiség bűnit ki lerótta, töviskoronát nyert
Díjul; jót rosszul szokta fizetni világ.

Izrael népe.

Azt, ki előtted mint fényoszlop jára homályban,
Kint szenvedni, 's halalt Izrael népe hagyád.

A' kesergő szent anyához.

Melly kint szenvedtél oh bús anya! látva keresztfán
Szent fiad érettünk hunyni el áldozatul.
Mély, de magos volt egyszersmind fájdalma szivednek,
'S már itt e' siralom-völgyben az égbe emelt.

Máriához.

Mint szomjús őz forráshoz, lelkem siet akkép
Hozzád égi malaszt kutja, o mennyei szűz!

Szent Dizmaszra.

Bűn bűnfára, hited Krisztusban az égbe jutaszta;
Benned teljesedék; hogy ki hisz, üdvezül az.

Kereszt.

Isteni megváltónk békével hordta keresztjét;
Hajh, de magunkét mi tudjuk-e türni igy el?!

Magábaszállás.

Föld minden java elmúlik, csak az égi marad fön:
Por fia, még idején szállni magadba tanulj.

Buhalmi Hilarius,

Hónapok magyar nevezeteiről.

§. 1. Sokan fárasztották már' elmejöket a' hónapok magyar nevei koholásában, Erdősi más néven Sylvester Jánostól fogva Holéczy Mihályig, 's koholmányaikat majd csak nem együl egyig ugy lehet tekinteni: mint a' fellengős képzeteknek időtlen szüleményeit. Mind annyi koholók arra törekedtek: hogy a' hónapoknak ünnepektől, szentektől, vallásos szertartásoktól kölcsönözött magyar keresztényi neveiket kiküszöböljék, és a' társaságot egyedül boldogító vallásos kegyességnek még emlékezetét is kitörüljék az élők szivéből.

§. 2. Sylvester János volt az első tudtomra, ki 1539ik évben nyomatott magyar-deák grammatikájában a' hónapok deák neveit elészámlálván, azoknak divatban lévő magyar neveit azért nem akará eléadni: mert a' dolgoknak meg nem felelnek; mellyeket, úgymond: nem tudni ki, de gyaníthatólag pap, vagy barát koholt; és azon véleményét nyilvánítá: hogy a' hónap nevek czélirányosabban adathattak volna az esztendő négy szakaszától, minden szakasznak saját hónapokat tulajdonítván p. o. télelő, télmás, télharmadhó, — tavasz elő, tavasz másod, tavasz harmadhó, 'stb. vagy pedig mint a' rómaiak nevezék: Quintilis, Sextilis, September, October 'stb. számnévvel: első hó, másod, harmad, negyed 'stb. vagy pedig a' költők képleteihez képest: januarius főhó, erőshó; februarius fagyhó, aszszú hó; martius fűhegy, aprilis kinyiló hó; majus elő gyümölcsü hó; junius kaszáló hó; julius hőhó, aratóhó; augustus szőlő érlelő hó; september szőllő szedő hó; october borvető hó; november borlátogató hó; december vigan lakó hó.

§. 3. Harmadfél századdal utóbb, kőszegi Rajnis József kezdett a' római szabású hónapok magyarosításához, és használta az égi jegyektől neveztetett hónapokat, 1789ik évben nyomatott magyar Virgiliusának elő beszédében; azon okát adván merényének, „mert (úgymond) a' szentekről vett név nem illik a' régi üdőkhöz, mellyekről itt szóllok.“ Példáját többen követték leginkább a' jelen században, nem már a' keresztény idő számlálás előtti történetek korának meghatározására, hanem általános használatra; kivánván mindenre kiterjeszteni a' hónapok ujonta alkotott magyar neveit. Azoknak pártolói akadtak, ezeknek nem; de valamint azoknak rövid volt életök, úgy ezeket, úgy szólván, maguk temették el alkotóik.

§. 4. Az esztendő négy szakaszához illeszteni Sylvester János javaslotta hónap nevezeteket, egy kis módositással, Kunoss Endre támasztotta ismét fel, 's az inditványozástól szinte harmadik század végén, kezdette használni, a' maga Természet czímű folyóiratában, az 1838ki évben; de miután Kunoss levette kezét a' folyó irásról, hónapjai magyar neveinek használata is elszenderült. — Azon-

ban: neki kerülnek a' Mezei Naptár, Gazdasági kalendáriom szerkesztői, és a' földmivelő osztály használatára kibocsátott 1840ki kalendáriomba, a' hónapoknak deák, keresztény magyar, és az égi jegyektől kölcsönözött Rajnisféle neveik közibe nyomttatják az esztendő négy szakaszához szabott hónap neveket; 's e' tettnek olly varázs ereje mutatkozik: hogy a' gondolkodni restelgők, és a' minden ujításnak vak imádói, széltében használják; nem is sejdítvén: hogy valóságos eretnekség a' Gazdasági kalendáriomnak, az 52ik lapján, az új eszme igazolására nyomatott, azon tanítmánya: hogy a' tél, december hónapban kezdődvény februárban végződik; a' tavasznak martius ád kezdetet, majus pedig véget; hogy a' nyarat: junius, julius és augustus; az őszt pedig september, october, és november hónapok teszik; a' mi ha úgy lenne, igen is helyesen történnének az elnevezések, de miután a' csillagok forgásához alkalmaztatott kalendáriomaink szerént, a' tél bőjtmás, a' tavasz sz. Iván, a' nyár sz. Mihály, és az ősz karácson havának 21—23ik napján végződik, és a' hol végződik az egyik, ott kezdődik a' másik évszakasz, világos: a' hónapok illynemű elnevezéseinek is természet ellenisége; világos ezen kérdésre: melly hónapokban végződnek a' tél, a' tavasz, a' nyár, és az ősz? az illyetén szabályszerü feleleteknek fonáksága: a' tél végződik tavasz elő hó 21ik; a' tavasz, nyár elő hó 22ik; a' nyár, ősz elő hó 23ik; és az ősz, tél elő hó 21ik napján; mellyeken pedig maga a' Gazdasági kalendáriom szerént is a' tavasz, a' nyár, az ősz, és a' tél kezdődik.

§. 5. Mikor adattak a' hónapoknak ünnepektől, szentektől, vallásos szertartásoktól kölcsönözött magyar neveik? azt én meghatározni nem tudom; annyi bizonyos: hogy a' XVI. század elején már léteztek: mert a' magyar főoskola 1506ik évi Imádságos könyvében, mellyet Horvát István úr a' Széchényi országos könyvtár őrzője esmértetett meg, az 1835ki Tudományos Gyüjtemény VIdik kötetének 113—119 lapján, a' hónapok már azon nevökön neveztetnek; nem igaz tehát az, a' mit Sylvester János mond vala róluk: hogy az ő korában csak imént koholtattak; és miután azt állítja: hogy a' hónapok nevei a' dologgal meg nem egyeznek*) azt kell következtetnem: hogy akkor adattak meg magyar neveik: midőn még a' megváltó születésének, vagy megtestesülésének ünnepétől kezdették az esztendőt számítani; akkor pedig megfeleltek a' hónapok magyar neveiknek.

§. 6. Volt légyen akár ki a' hónapok magyar neveinek koholója; magyar hazafiúságánál, keresztényi kegyességénél, de annál fogva is: hogy olly elmésen adott minden hónak nevet, miszerént az év kulcsát birva, még ma sem állithatjuk: hogy a' hónap nevek nincsenek természetesen alkotva, megérdemlené nevének örökítését, és emlékezetének örök fentmaradását.

§. 7. Magyar hazafiúsága eléggé kitűnik abból: hogy a' kor jelelésében számos ünnepeket, vallásos szertartásokat használó, vagy magyar iratait deáki hónap nevekkel elundokitó nemzetet, magyar hó-nevekkel kinálta meg, mellyeket hogy a' magyar nemzet szívesen elfogadott, élő bizonysága a' velök folytonos élés — keresztényi kegyessége abból tetszikki: hogy római bálvány istenektől, szertartásoktól, és császároktól hivatott hónapok helyett, keresztény ünnepektől, szertartásoktól, és szentektől ajánlotta a' hónapokat magyarul neveztetni. — Elmésségét végre csak az fogja tagadhatni, ki azt merné vitatni: hogy lehetnek keresztények, bár hol széles e' világon, keresztény név, ünnep, és vallásos szertartás nélkül; a' ki azt merné tagadni, hogy bár melly nemzetbeli keresztény, ha a' keresztény idő számlálásnak kulcsát birja, ha az esztendőt a' megváltó születésétől számitja: a' hónapokat, magyar keresztény nevezete után, meghatározni nem tudná; a' mit pedig tenni a' szentek ellenkezőinek, a' vallás újitóinak sem jutott eddig eszébe, kik szinte szentek neveire keresztelnek, ünnepeket ülnek, a' halandókat sujtó csapásoktól ostoroztatva böjtölnek is, és vallásos szertartásokat követnek; 's egyedül a' hónapokra nem illeni mondják azon neveket, mellyek ön magukra, és ünnepeikre illenek.

§. 8. A' mi kifogások tétetnek a' hónapoknak keresztény magyar neveik ellen, azokat, úgy vélem: elegendőképpen megczáfoltam az 1838ki Tudománytár IVik kötetének 288—294 lapjain; itt csak egy némelly észrevételeket, mellyeket ott nem érinték, egy némelly igazításokat, mellyek ott hibásan nyomtatva állanak, kivánok tenni, leginkább azért: hogy az esztendő négy részéhez illesztett hónapneveknek czélirányatalanságát megmutassam, és a' keresztény neveket igazoljam.

§. 9. Az esztendőt nem kezdjük, de nem is kezdettük soha az évszakkal, helytelen tehát a' hónapoknak is attól nevezése; mert ha bár igaz is az: hogy a' tél, télelő hóban; a' tavasz, tavasz elő hóban; a' nyár, nyárelő hóban; és az ősz, őszelő hóban kezdődik; az viszont nem igaz: hogy a' tél, télutó hóban, hanem tavaszelő hóban; a' tavasz, tavaszutó hóban, hanem nyárelő hóban; a' nyár, nyárutó hóban, hanem őszelő hóban;

*) „Mensium, quibus nunc utimur, vocabula subiungere nolui, propterea, quod haec rebus non respondeant; quae, manifestum est, nuper esse conficta, ab homine nescio quo. Suspicor tamen aut monachorum, aut sacrificulorum esse inventum." Magyar régiségek, és ritkaságok kiadta Kazinczy Ferencz 1808. 8av. a' 23 lapon.

és az ősz, őszutó hóban, hanem télelő hóban végződik; már pedig nem helyes, nem czélirányos: a' három hónapból álló egy évszaknak majd egész hónapját reá nem illő nevezettel illetni. Ide járul még az is: hogy a' téli évszaknak első hónapja, a' mult év végső hónapját teszi, és az uj esztendő, a' téli évszak masodik hónapjával kezdetik, következésképen: megszakad az év felosztásának természetes fonala. Továbbá

§. 10. Ha helyesek lennének is a' hónapoknak évszakos nevei, semmivel sem rövidebbek azoknak keresztény neveinél: mert ha hozzá teszszük tulajdon neveikhez a' hó nevezetet — melly nélkül nem is lehet az esztendő tizenketted részét értelmesen jelelni — az évszaki hónapok nevei közül, kettő lesz öt szófogásos, akkor, midőn a' keresztény hónapok közül csak egy; és ha gazdálkodni akarunk kiirásukban — a' minek én barátja nem, maradandó értékű iratokban használásának pedig épen ellensége vagyok — azok neveinek jeleléseire csak azért is több betű kivántatik, mint a' keresztény hónapokéira: mivel a' tél hónapjai egyébként nem lennének a' tavasz hónapjaitól megkülönböztethetők; hogy pedig állitásom kitünjék, ide iktatom mostani év számlálásunk szerént a' keresztényi hónapoknak magyarneveit, röviditéseikkel együtt, mellyek imigy következnek:

Boldog asszony hava = B. a. h.
Böjt elő hava = B. e. h.
Böjtmás hava = B. m. h.
Szent György hava = Sz. Gy. h.
Pünkösd hava = P. h.
Szent Iván hava = Sz. I. h.
Szent Jakab hava = Sz. J. h.
Kisasszony hava = K. a. h.
Szent Mihály hava = Sz. M. h.
Mind-Szent hava = M. Sz. h.
Szent András hava = Sz. A. h.
Karácson hava = K. h.

és ezután bátran állithatom — kisértse meg akárki — a' hónapoknak bár melly alaku neveit, senki rövidebben, és kevesebb betűkkel értelmesen fel nem irhatja. —

§. 11. A' hónapok deák neveinek csak azért sem lehetek pártolója: mert a' magyar nyelven készülő iratok tisztaságát gátolja; és igen csudálom, hogy épen azok, kik a' nyelvet csinositják, tisztitják, alakitják, olly makacsúl ragaszkodnak hozzájok, ámbár önként megösmerik: hogy azon nevek nem magyarok; a' magyar ember szájában gyakran nevetséges fordulatot vesznek, anya nyelvünknek, Róma nyelve bilincseiben senyvedésére emlékeztetnek; de nem is természetesek: mert mostani évszámlálásunk szerént: a' Qúintilis, vagyis julius, nem ötödik: hanem hetedik; a' Sextilis, vagy augustus, nem hatodik: hanem nyolczadik; september, nem hetedik: hanem kilenczedik; october, nem nyolczadik: hanem tizedik; november, nem kilenczedik: hanem tizenegyedik, és december, nem tizedik: hanem tizenkettedik hónapja az esztendőnek; és csak akkor felelt meg nevének az illető hónap: midőn még állott a' Romulus szerzette tiz hónapos év; de miután Numa a' hónapok számát kettővel: januarius, és februarius hónapokkal megszaporitván, az éveket tizenkét hónaposokká tette, a' fentebb emlitett hónapnevek természet elleniek lettek, és csupán a' szerzőjök, a' Római nép alkotójának tiszteletes emlékezetére hagyattak meg.

§. 12. Hátra vagyon még azon gáncsoknak feloldása, mellyeket a' régi tisztes, gördülékeny, és díszes nevek ellenségei, a' hónapoknak keresztényi magyar neveik ellen gördítenek; szeréntük az egésznek fele, és ugyan: a' Sz. György, Sz. Iván, Sz. Jakab, Sz. Mihály, Sz. András, és Karácson havai jól neveztetnek: mert az említett szentek napjaik bennök feltaláltatnak; de nem jók a' Boldog asszony, Kisasszony, és Mindszent havai: mert a' nekik nevet adott ünnepek bennök nem, hanem a' következő hónapokban ünnepeltetnek: nem jók a' Böjtelő, a' Böjtmás, és Pünkösd havi nevezetek is: mert a' Böjt nem mindig kezdetik Böjtelő havában — mint az idén is — hanem Böjtmás havában, és ez esetben Sz. György hava teszi a' böjt másod havát; igy van Pünkösd havával is a' dolog, mellyben nem mindenkor esik a' Pünkösd ünnepe, mellyről neveztetik.

§. 13. Böjtelő, és Böjtmás havai neveztetnek a' Husvétot megelőző negyvennapi böjttől, de valamint a' Husvét változó ünnep, azon szerént a' vele járó nagy böjt kezdetének, következőleg folyamának is változnia kell; mind a' mellett: ha a' többségtől történik a' helyes elnevezés, miután a' böjt kezdete Böjtelő, böjt folyama Böjtmás havába ezer kétszáz hetven kétszer esik, ezer hétszáz egy év alatt, mindanyiszor t i. valahányszor a' Husvét Böjtmás havának 22ik napjától, Sz. György hava 15ik napjáig eső napokon ünnepeltetik, a' mi pedig Krisztus születésének 300ik évétől 2000ik esztendejéig és igy 1701 év alatt, szoros felszámitás szerént 1272szer történik, az elnevezés helyességére nézve nagyobb többséget csakugyan nem kivánhatni; majd illyen többséget fejt ki a' pontos számbavétel Pünkösd ünnepére nézve is; melly szinte Husvéttól függvén, mind annyiszor Pünkösd havában ünnepeltetik: valahányszor Husvét Böjtmás hava 22ik napjától számítva Sz. György hava 12ik napjáig esik, a' mi szinte azon 1701 év forgása alatt ezer száz hétszer történvén, világos: hogy Pünkösd hava is helyesen neveztetik a' bele eső Pünkösd ünnepétől Pünkösd havának.

§. 14. Jelen idő számlálásunk szerént véve legigazságosabb ellenvetés Bódog asszony, Kis asszony, és Mintszent havainak helytelen elnevezésére nézve az: hogy a' nekik nevet adott ünnep nem esik beléjök, hanem mind annyi a' következő hónapba; a' mit csakugyan tagadni nem lehet; de ha a' római pogány nép engedékeny lehetett alapitója tisztelt emlékének fenttartása eránt, ha a' római nép eltürte hónapjainak természet ellenies nevezeteit, 's hamarább ő maga enyészett el mint sem hónapjainak helytelen nevezetei megváltoztak volna, mennyivel illendőbb mihozzánk keresztény magyarokhoz: hogy az emberiség megváltójának tiszteletéhez járuljunk, 's tartsuk fel legalább hónapjaink neveiben emlékezetét annak: hogy mi is az ő születésétől, vagy fogantatásától kezdettük hajdan esztendeinket számítani! a' mi ha úgy van — a' min pedig senki sem kételkedik, a' ki Sz. László királynak az 1092ik évi junius kalendájának XIIIik napján Szabolcs városában tartatott zsinatkor alkotott törvénykönyve 38ik fejezetét a' Krisztus születésétől kezdve elé számláltatott egész esztendei szent ünnepek megüléséről olvasta: a' ki figyelmezése után tudja, hogy a' történetek kora: a' világ teremtésétől és Krisztus születésétől, vagy megtestesülésétől, fogantatásától számított évek szerént szokott elé adatni — épen nem kellene fennakadnunk, ha szinte nem csak három, hanem több ünnep és szent névnap esnék is a' nevezettől külön vált hónapokban, mint mostan történik a' Boldogasszony, Kisasszony, és Minden szentek ünnepeikkel, mellyek nem esnek ugyan a' róluk neveztetett hónapokban, mióta éveinket kis karácsontól vagy is Krisztus környülmetéltetésének ünnepétől, az az: a' megváltó születési ünnepének nyolczadától kezdjük, de beléjök estek igen is akkor: midőn még a' magyar kereszténység is Krisztus születésével kezdette éveit; ekkor a' római december hónap 25ik napján eső karácson ünnepével kezdődő, 's januarius 24ik napjáig terjedő karácson hava lévén az év első hónapja, a' Pál fordulása ünnepével, vagy is januarius 25ik napjával kezdetett Boldogasszony havában, és ugyan annak 9ik napján ünnepeltetett a' neki nevet adott Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe; belé esett Kisasszony havába Kisasszony ünnepe, és Mindszent havába a' Mindszentek ünnepe.

§. 15. Nem lévén tehát de nem is lehetvén a' hónapoknak keresztény magyar nevei ellen semmi alapos kifogás, megtartásukat, 's magyar irataink ban minden más egyébb elnevezésök feletti használásukat pedig ezen okok: hogy azok az ő kereszt neveik, hogy azokat századoktól, és talán még a' magyarok kereszténységétől fogva viselik magukon; hogy azon neveiken nevezték őket a' magyar törvényhatóságok, Erdély országos rendei, és mind azok, kik tisztán magyarul törekedtek irni, voltak bár közönséges hitű vagy ujitott vallásu keresztények, sőt magok az ozmanok is; a' mit bebizonyitani igen könnyű, de köztudomás miatt felesleges; leginkább pedig az: hogy divatoztatásuk által egy ujabb zavart szüntetünk meg: melly külömben is mind mértékeinkben, mind pénzszámlálásunkban folyton uralkodik, hathatósan ajánlván, bátran merem nemzetemet felszóllítani a' hónapok diszes magyar régi neveinek megtartására, magyar irataikban, minden egyébb nevezeteiknek kizárásával egyedül ezeknek használására, és a' magyar kalendáriomok ki adóit megkérni: hogy ki hagyván valahára kalendáriomaikból minden más hónap nevezeteket, csupán, és egyedül a' keresztény magyar nevezeteiket nyomassák az illető hónap homlokára, hadd szünjék meg minden ujitási vágy, hadd legyen legalább e' részben valahára egység! — Irám Pesten az 1840ik eszt. Böjtmás hava 28dik napján. *Walther László.*

A' párisi hirlapok statistikája.

A' párisi sajtó legujabb statistikája szerint a' Moniteur 2000, Journal des Debats 9000, Constitutionnel 7000, Courrier français 4500—5000, Commerce 2500—3000, Journal de Paris 1500, Journal general 1500, Presse 14,000, Siècle 23,600, Temps 4500, Quotidienne 5000, France 2000, Univers 1000, Capitole 1000—1500, Moniteur parisien 5000—6000, Gazette de France 7000, Messager 2000, Nouvelliste 2000—3000, Charivari 1500, Corsaire 1000 példányt adki. Naponkint 90,000 nagy hirlap jelenik meg; 80,000 az oppositio részén van. Héti folyóiratok, mellyek politicai jelentőséggel birnak: a' Mode Ementiére à gants jaunes, és a' Revue de Paris. Minden 14 napban megjelenik a' Revue des deux mondes, és a' Revue de Paris; havankint a' Revue du Progrès, hetenkint pedig egyszer a' Journal du Peuple.

Cserejtvény.

361 Lakhelye gyors társaságnak
Hol nem szokott henyélni.

547 Szeretik vig suhanczaink
A' szépnemtől hallani.

183 Nem jelenti egy, vagy kettő.

2381 Sokat olvass, hogy ez légy.

96729 Elég ötlik a' szemedbe,
Hogy ha duna mellett mégy.

381 Nemesset végy juh nyájadhoz
Ugy néked ez jó hasznot hoz.

1—9 Magyar, Német, 's más nemzet
Látogatni szokja ezt.

A' 26dik számú cserejtvény
harács (ragadmány vagy csicska.)

HASZNOS
Pest 1840. MULATSÁGOK. 30ik szám.
Szomb. April. 11én Első félév.

Bosnyai Ferenczieк provinciájának esmértetése.

Bosnyai provinciának a' kapisztrányi provinciától 1757 évben történt elválakozását, 's mailag a' Bosnyákországbani létezését már folyó évi Hasznos Mulatságunk 10ik számában érintők. Most pedig az érintett elválakozásnak okait, 's ezen társadalomnak a' török iga alatt jelenlegi állapottját függelékül azokhoz, mellyeket a' kapisztrányi társadalomról lapjainkban említénk, ragasztani méltónak itéljük.

Mi az előbbit illeti. — Azon inditványokat, mellyektől buzdittatván a' szávántúli szerzetes atyák a' magyar és tótországbaniaktól elválakozásukért több izben a' főministernél, 's utóbb a' római apostoli szent széknél esdeklettek, nyilvánilag elejökbe terjeszti a' 14dik Benedek pápa elválakozásokról adott oklevelének tartalma, hogy t. i. „a' „bosnyai szerzetesek zárdáinak a' magyar és tót„országbani zárdáktól, messzebbi távolyságok mi„att, az ön, 's zárdáiknak hiányaik kipótlása ké„relméül a' Magyar, vagy Tótországban létező pro„vinciálishoz nem járulhattak, sem magok a' pro„vinciálisok amazokat, vagy zárdáikat a' rendsza„bályai szerént nem látogathatván azok hiányaikat „kinem pótolhatták; minthogy legnagyobb alkal„matlanságoknak, sőt gyakran életveszélynek is „vala ki téve illy közlekedés; már a' Száva vizé„nél hosszabb, mint 20—40 napoki veszteglés „(contumacia); már az ádáz törökök gyanúja mi„att, kiktől mint keresztények kémjei kiállhatlan sa„nyargatásokkal, 's pénzbeli adozásokkal, bör„tönnel, és ütlegekkel gyakran nyomorgattattak."

Nemis kétkedhetik az előhozottak alapigazságán az, ki az utolsó törvényes látogatásnak (visitatio canonica) végzeményeit olvassa; mellynek végrehajtására választatott a' budai zárdából tiszt. Spatzierer Jakab provinciaőr (custos provinciae); ki is 1752 év őszelő havában a' török részekre költözvén, csak a' reá következő év télhavában érkezett vissza szeretett honába, kinek törvényes látogatási utazásáról ezeket tudatja velünk a' budai zárda jegyzék könyve 183ik lapján „kegyet„lenek valának azon verések, mellyekkel tiszt. „Gradiskai Gergely atyát, biztosságnak titkászát a' „törökök illették, isszonyuak valának egy méltal„matlan basának fenyegetései, a' ki kivont kar„dal, 's felvont pisztolokkal a' fentérintett látogató, „'s utitársai némely bosnyai atyák ellen dühöngött, „kik közül nehányat kétség nélkül halál martalé„kává tett volna, hacsak az Isten rendeléséből egy „más töröknél menedéket nem lelnek; kiálhatlan „vala a' puska golyóknak sokasága, melly a' zsar„nokoktól a' suttiskai zárdafalairól a' zárdába bo„csáttatott, 's mellyeknek egyike főtiszt. Ochievi „Fülöp nyugalmazott provincialis láb czombjába „olly mélyen hatottbé, hogy általyán onnét ki sem „vétethetett" t. i. a' törökök a' Száva vizén átköltöző magyar szerzeteseket kémeknek, a' Száván túliakat pedig elárulóknak tartották, 's ezen gonosz gyannak következményei mindenkor keményebben érdeklék az ottani szerzetes atyákat, mintsem a' magyar, vagy tóthoniakat. Azért nem lehet csudálni, hogy az előbbiek ön ösztönöktől kényszerittettek a' szünetleni, 's tapasztalt sok sanyargatások, leskelések, 's bosszuságok ellen fájdalmas sebjeikre enyhitő tapaszt (flastrom) keresni.

Igy már az előre bocsájtott okokból származott elválakozás felsőbb helyen is megerősittetvén, a' bosnyai argentina provincia Bosnyákország határai közé szorittatván jelenleg három zárdát számlál: I. A' suttiskai zárda, mellyet 1464, és 1524 években az ádáz törökök elpusztitván szomorú omladékká, 1685ben pedig egészlen tüzmartaléká tettek. — De a' szegény szerzetes atyák megkettőztetett ipara által ismét felépülvén jelenleg lakhelyül szolgál a' bosnyai püspök 's római apostoli szentszék helyettesének. E' zárdához csatolt, 's keresztelő sz. János tiszteletére szentelt egyháznak egyedül az egész Bosnyákországban vannak nagyobb, de csak a' templom padlásán függő harangjai; mellyeknek hangját bár melly iztelenül hallják is, mégis mint régiséget megszenvedik a' törökök. Ezen templom sirboltjában nyugszanak István Tamás Bosnyákország királyának hamvai, kinek hajdani nagylelküségét, 's adakozásit jelenleg is nagy becsben tartják a' szerzetes atyák. A' lelki igazgatási vidék, melly e' zárda felügyelésére vagyon bizva, 14 plébániát, és 4 helybéli káplánságot számlál. — II. A' fojniczai zárda a' sz. Lélekhez, e' zárdában hajdan Marchiai szent Jakab mint bosnyai helyettes létezett, 1524ben e' zárdát az ádáz törökök tüzmartaléká tették, de csak serényen ismét az erényes hivek adakozásából felépittetett, 's jelenleg vidékében 16 plébániákban, és 6 helybeli káplánságban az igaz hivő keresztényeket a' mennyei eledelben részesülteti. — III. A' kreshevai zárda a' sz. Katalinhoz; hajdan a' mongolok, 's törököktől megrongáltatván, 1524-ben pedig semmivé tétetvén, csak hamar ismét a' serény szerzetesek ipara, 's az igaz hívők jótékonysága mellett felemelkedvén jelenleg vidékében 10 plébániában, és 2 helybéli káplánságban

hinteti a' zsarnok nemzet daczára is az igaz hívők közt az evangyelium magvát.

E' bosnyai provinciának buzgó tagjai, mint térítők (missionarius) lakják Bosnyákországot, 's magok e' tartományban a' pogányokkal vegyelitett 130,000 catholicusoknak hirdetik az Istenigéjét, 's nem kis veszély közt tartják fen az egyedül idvözitő hitet. Miért is idvességes hivataloknak czélirányúlag megfelelendők ön feleikből vesznek fel serdülő ifjonczokat, a' kiket, ha e' szent czélra alkalmasaknak itélnek, elvészi tudományokkal hon ellátván, az innepifogadástétel (professio solennis) után, eskü bizonnyal kötelezvén őket, hogy tudomány pályájokat elvégezvén honukba vissza térjenek, fellebbi tudományok tanulására már Olasz, már Magyarországba küldik; honnét papi hivatalokhoz illő tudományokkal ellátva az Isten igéjét hirdetendők térnek vissza honukba.

Illy móddal tartván fen létöket a' bosnyai provincia tagjai, kik a' nehéz terhet, a' Jézus Krisztus igaz hitét egy 's mindenkor a' társadalom kebeléből választott püspök; és egy, de minden harmad évben másmás zárdából választott főkormányzó kormánya alatt a' dühöngő zivatarok közt serényen terjeszteni meg nem szünnek. A' többször emlitett társadalom 1836 évi névlajstroma szerént, a' jelenlegi méltóságos, 's főtiszt. ocseviay Barischich Rafael az otti czimzet püspök, 's római apos. sz. szék helyettesének Bosnyákországban apostolkodó hivatalában egy püspöki főhelyettes (vicarius generalis) egy kanczellár, és négy vidéki helyettesek (vicarius districtualis) nyujtanak segéd kezet.

A' társadalmi főkormányzó pedig egy társadalmi őr, négy definitor, és egy titoknok bölcs segédségök mellett példásan végzi főkormányzói hivatalát. — A' bosnyai társadalom kebeléből választott bosnyai püspököket illy renddel terjeszti elejökbe az ugyanazon társodalom emlitett névlajstroma: 1315 évben Péter. 1349 Peregrin. 1357 Péter. 1378 Domokos. 1437 István és Antal felosztva ezen apostoli munkát. 1543 Kovacsich Balázs. 1556 Skorovich Tamás. 1573 Matkovich Antal. 1579 Ugrinovics Miklós semendrai püspök, 's egyszersmind bosnyai helyettes püspök. 1588 Balicsevich Ferencz. 1596 Gradováry Péter. 1613 Pozsegai Antal. 1623 Ivkovich Tamás scardoni püspök, 's egyszersmind bosnyai helyettes püspök. 1635 Lucsich Jeromos. 1639 Pilásh Tamás. 1647 Moravich Marián. 1651 Benlich Máté belgrádi püspök, 's bosnyai helyettes püspök. 1679 Bornjakovich Máté belgrádi, 's bosnyai helyettes püspök. 1680 Olovay vagyis Plumbo Miklós, ki 1701 a' gonosz utonállóktól megöletett; igy ezután a' bosnyai püspök Diakovárról Bosnyákországba nem költöztek; kiknek helyekbe rendeltettek római apos. sz. szék helyettesek, és czimzett püspökök a' Bosnyákországban. 1735 Delivich Máté bolonai czimzett püspök, 's római apos. sz. szék helyettes. 1741 Dragicsevich Pál diumei cz. püspök, 's róm. ap. sz. szék helyettes. 1767 Bogdánovich Márián echimei czim. püspök, 's római ap. sz. szék helyettes. 1773 Dobretich Márk eretriai cz. püspök, 's római apo. sz. szék helyettes. 1784 Okich Ágoston trapczopolitai cz. püspök, 's róm. ap. sz. szék helyettes. 1796 Iljich Gergely ruspei cz. püspök, 's róm. ap. sz. szék helyettes. 1803 Milletich Ágoston daulinai cz. püspök, 's róm. ap. sz. szék helyettes. 1832 Ocseviai Darishich Rafael azoti cz. püspök, 's róm. ap. sz. szék helyettes, ki legjelesb olaszországi hittudományi székekben tanitói hivatalt mindenki megelégedésével több évekig viselt; 's másodágu atyafia a' méltóságos, 's főtisztelendő Barishich Gábor úr albaniai alexini püspöknek, ki a' bosnyai provinciából püspökségre emeltetett.

A' fellyebb érintett névlajstrom mutatványa szerént 1836ik évben a' bosnyai társadalom három zárdáiban 49 áldozó pap, a' zárdán kivül pedig 95, némellyek mint lelkészek, némellyek mint amazoknak segédjeik, némellyek pedig mint helybéli káplányok foglalatoskodtak a' lelkipásztori hivatalban. A' három zárdában valának 19 beesküttt szerzetes nevendékek, és 13 ujonczok. A' társadalom nevendékeiből Olaszországban 27; Magyarhonban pedig 32ten foglalatoskodnak évenként a' fentebbi tudományokban.

Bátor pedig, mint az előre bocsájtattakból nyilványosan kitetszik, Bosnyákországban 40 plébánia, 's 12 helybeli káplánság vagyon, catholicusoknak mégis szentegyházok több, mint öt, nincsen; t. i. három az ugyanannyi zárdához csatolt, 's kettő zárda nélküli egyház. Miért is a' többi 6, 8, sőt némelykor 12 órányi távolyságra kiterjedt plébániákban, a' zárdából, vagy plébániából, 's pedig nagyobb biztosság okáért török öltözetben, 's többnyire lóháton megjelent szerzetes atyák a' keresztény temetőkben szabad ég alatt, vagy legfölebb némellykor sátor alatt, de nagy ajtatossággal végzik az isteni szolgálatot. A' zárdákban, valamint kint is az isteni szolgálatkor rendjökhöz szabott szerzetes ruhát viselnek, 's a' Ferenczi rend kapisztrányiak szigorúbb szabályai szerént élnek. M. J.

Damiette.

Az egyptomi körülmények most igen fontosak kezdvén lenni, talán nem lesz minden érdek nélkül megpendítni Damiette történetét, melly az úgynevezett Delta tartományban feküdvén, nevezetes a' kereszt háborúról, hol t. i. sz. Lajos fran-

czia király maga is 10 ezer katonaságával együtt Mansoure és Damiette között fogságba esett. Az ütközet t. i. Farescour falunál történt 1250ik april 6ikán, 's a' csata elvesztése egy a' keresztyén seregben, valamelly Marcel nevű áruló által, idéztetett-elő, ki fenhangosan azt kiáltozá: lovag urak, adjátok-meg magatokat, a' király azt úgy kivánja. Ne öljétek-meg őt makacsságtok által. Ezt hallva, letevék fegyveröket, 's így aztán 11 hónapi birás után, Damiette ismét a' pogányok kezére jutott. Az egyptusi királyok egyike elkezde a' Nil vizének más útat nyujtni a' Középtengerbe, 's tehát egy csatornát ásatott, melly azonban most eliszapolva van; a' fejedelmek ezen iparának köszönheti Egyptom, a' Delta fenlétét. Nil folyam vizének iszonyu súlya, melly a' tengeröböl torkolatába esik, okozta, hogy a' tenger vize visszafelé folyt. Homok, és iszap, mellyet az horda magával, ott halmozák magokat. Delta szigete, melly eleintén igen csekély volt, a' tengerből emelkedett-ki, mellyet az visszalépni kényszerített; 's ez úgy a' folyam ajándéka volt. A' mivelődés által, ez óva volt a' megtámadások ellen, partjainál töltéseket emelvén. Mőeris idejében, ki egy tavat is ásata, melly nevét viseli, 's ki 500 évvel élt a' trójai háború előtt, a' Delta még csak gyermekségében látszott lenni. Nyolcz könyök magas viz elegendő volt, azt egész kiterjedségében vizzel elborítni. Az iszapolás által azonban 3284 év után a' Delta 14 könyökkel lön magasabb, 's e' tartomány most éppen azon állapotban van, melly a' földmivelésre nézve a' legkedvezőbb. — E' felséges tartományban, 's vele együtt egész Egyptomban, a' müvészet classicus földjén, hol az Egyptusiak, 's később a' görögök 's rómaiak mindent előteremtének mit a' képző művészet nagyot, és szépet elővarázsolni képes, — a' barbár osmanok mindent gyökerestől kiirtának. Most már csak neve van még fenn sok dicső műnek, a' mellyeket a' vak fanatismus, 's a' vandalismus még végkép el nem pusztított. Fájdalom! hogy a' francziák elfoglalásakor Napoleon alatt, Anglia ravasz politicája mindent elkövetett, hogy egy keresztény nemzetet onnan kiüzzön, mellyet onnan a' török hatalom kiszöktetni soha nem lett volna képes, 's hol ez idő óta a' kereszt foglalta volna el a' hold helyét, 's meghodítva Sziriát, a' keresztény szarándokoknak, 's a' müvészetek barátinak szabad menetük volna a' szent földre. Alexandria, Memphis mellynek környékében Gizé-nél, szemközt Cairoval a' hires piramisok márványból épülve állanak, Arsinoe, Antinoe, Thebais, a' hol a' hires luxori obeliskek állanak; a' márvány 's granitbányák sz. Antal, és sz. Pál kolostorok körül a' vöröstenger partján, az Oreb és Sinai hegy a' vöröstenger tulsó partjánál, hol Mózes a' 10 parancsolatot vette, Syene felső Egyptomban, hol a' Nil zuhatagai vannak, — mind olly nevezetességek, mellyek, ha e' tájon keresztény gyarmatok volnának, azok Europa müvészeit oda édesgetnék, hogy a' még számosan fenálló műremekeket helyben megvizsgálják, 's magoknak oktatást szerezzenek. Ha ezentul Cosir-tól, egy a' vörös tenger partján fekvő helységtől Cophtos-ig a' Nilusnál Luxor mellett, egy hajózási csatorna ásatnék, melly mostan a' caravanok 5 napi útja a' sivatagban, — a' kereskedés Europával a' leg virágzóbb kezdene lenni. — A' fenn említett luxori obeliskek egyike, 's a' kisebbike, melly 72 láb magas, egyetlen granitdarabból áll, 's 5000 mázsa nehéz, Parisba jutott, 's 1836iki october 25ikén egy 28 láb magas, 's 5 simított granitkő darabból álló talapzatra helyeztetett, a' Concordia téren. *(Folytatása következik.)*

Aphorismák.

A' hizelgők napórák, kiktől addig kérhetni tanácsot míg a' status napja nekik világít, de eltünnek mihelyt az megvonja tőlök sugárit.

Az adónak, melly az alattvalók vagyonából halmaztatik össze, olyannak kellene lenni mint a' gőzöknek, mellyeket a' nap fölszáraszt ugyan, de ismét alá húllnak termékeny harmat alakban.

Egy írónál a' képző tehetség olyan mint az élőfa, mellynek búja növésit le kell nyesni, nehogy elvonják a' tápnedvet a' termő ágaktól.

A' szépnemnél az erény kötelesség, a' mások előtti tetszés pedig szabadjog. Kötelességökrül gyakran megfelejtkeznek, de szabadjogukat mindnyájan szemeik előtt tartják.

A' ki gyakran emel kalapot a' köznépnek, gyakran is koczkáztatja fejét egy tyrann alatt.

A' gazdag, kinek csupán rakott asztala, 's a' szegény kinek csak jó étvágya van: egyformán sajnálatra méltók.

A' durva, tudatlan népnek lehet jó törvényeket elébe szabni, de azoknak épen nem, kik már rosz rendeletekhez szoktak, mint a' kőfaragó a' durva márvány darabból remeket készít, de abból nem, mellyet már más roszúl kezde faragni.

Az igasság olly néző pontja a' bölcsnek mint egy hegycsúcs, melly messziről esik látkörébe, 's gyakran közel gondolja magát a' hozzájutáshoz, de csalatkozik: még azt elérné nagy útat kell tennie, pedig azt mindig szeme előtt tartja.

Azon férfi, ki egy szép asszony bájait csudálja, épen olly balgatag ha annak férje ohajtana lenni, mintha a' Hesperidák kertjében pompázó almák szépségétől megbájoltatván: kivánna lenni azon sárkány melly azokat őrzé.

Valakiről tett itélet ollyan mint azon valaki árnyéka, melly néha előtte, néha utána megy;

's néha sokkal hosszabb, majd sokkal rövidebb mint ő maga.

A' Scholasticusok hasonlítnak a' kutyákhoz, mellyek egy keves húsért gondosan rágják a' nagy csontot.

A' valódi szerénység sűrű lombosfa, melly levelei közé rejti a' maga termette gyümölcsöket.

(*Vége következik.*)

Hg. Hohenlohe Sándor nagyváradi nagy prépost névnapi tiszteletére.

A. R. S. MDCCCXL. die 18a Martii.

Evigilans hodie somno, Celsissime Princeps!
Ut mos est, faciem coeli lustrare volebam. —
Orbe, horizonte super, completo Luna pependit,
Respiciens rapidas, Crysii, Várad penes, undas;
Prospectansque simul Rhenanas Teutonis arces
Quas Waldenburg et Schillingen moenibus ornant.
E regione simul, roseo velatus amictu,
Majestativus radiis surgit nitidus sol;
Maiores aliquot stellae sub tegmine Coeli
Splendent insignem Diei distingvere pompam.

Singula dum lustro; dum mecum quaerere causas
Intendo: tantos cui det Natura Honores?
An curent adeo superi mortalia Coeli?
Propria Mens, Genius, dictis affatur amicis:
Desine mirari Phoebum, Phoebique Sororem
Completa facie rutilantes, sidereasque
Stellas affulgere simul. Sacer est ALEXANDRO
Hicce Dies. Natura suum Decus addit Honori.

Est etenim Princeps ALEXANDER gratus Olympo
Principibus genitus de HOHENLOHE vocatus.
Qui Hungaricae Matris Matronae, Stirpe REVICZKY,
Ubere suxit lac Pietatis, Relligionis;
Fungitur Aede Dei Princeps, Arisque ministrat.
Summus Apostolus est Quem jam Germania novit
Et dedit Hungariae, tantoque magis venerandum
Praeposuit Sacris Crucibus, Templisque Ministrum.
Hinc, Melitensis Eques; Crucibus velut ILLE Georgii
Et Michaelis Sanctorum habet Ordine Nomen
Praeposuit Regno Coelorum. Clavibus ejus
Claudere non minus, ac portas reserare potens est.
Huius Consiliis Borsod Bihar utitur, atque
Judiciis Socium noscunt ambo Comitatus.
Praepositum meritum venera ur denique Várad
Majorem Ecclesiae simul, atque Canonicus Ordo.
Huic plaudit Valachus nemorosis Görbedi Silvis,
Atque Bedő, Kis-Ürögd, clangit sua *Κυριε ελεισον*,
Propter EUM Tépe ad Coelum suspiria mittit.
Tu modo sis memor, et Domino tua Principe digna
Munera grati animi promptusque lubensque facesse!

Tunc ego suspirans, Geniumque imitatus eundem,
Talia sincero pectore Vota dabam:

O! Deus Omnipotens! Sapienter cuncta gubernans!
Cujus et imperio, est quidquid in Orbe, paret!
Qui mare, qui terras, qui, quod tegit omnia, coelum,
Aeterno nutu, consilioque regis!
Tu das Principibus Regales Sorte coronas,
Dividis et Titulos, Pallia, Sceptra, Thronos:
Tu Titulos meritis aequas, partiris Honores,
Divitias largas, munera, spargis opes:
Praepositus, Dominus, Princeps Celsissimus, ortus
Ab HOHENLOHE Stirpe ALEXANDER Hic est,
Qui Te praecipua semper Pietate colebat,
Quique Ministerio rite fidelis erat.
Propterea a Magnis reliquis distinctus Honore;
Propterea Capiti est Infula Sacra data.
Sit Tibi Vita placens igitur, simul utilis Ejus,
Salvum conserves incolumemque suis.
Ut Pylii numeret longaevus Nestoris annos,
Nomen et in sera posteritate c l u a t.
Famam illibatam praestes, si livor iniquus
Dentibus invidiae carpere vellet eam.
Prohibeas lacrymas, questus, causasque dolorum,
Ut laetos vivat tempus in omne dies.
Immo, quot pratis flores, quot ruribus herbae,
Quot segetes campis pingvis arista capit;
Vitiferi colles quot possunt ferre racemos,
Quot fluvii pisces, quot parit Hybla favos:
Tantis Svave Decus Patriae circumdato rebus,
Principis et Domini secula cinge bonis;
Jucundum ut ducat percarum temporis aevum,
Et gratus semper vivat in Aede Dei.
Si Natura tamen flagitet rata debita mortis,
Et corpus madida contumuletur humo:
Tum vero facili placide requiescat in urna,
Exigua tumba molliter ossa cubent.
Ast anima interea Coelestia gaudia gustans,
Aeternum Angelicis Vivat adopta choris!

Celsissime Princeps! Rdme Præposite Major!
Dne et Fautor Grme!

Secundum Verba Ovidii (de Ponto L. IV. Eleg. 8.)

Si quis, quam potuit, dat maxima: gratus abunde est,
Et finem Pietas contigit illa suum,
Nec, quae de parva pauper Diis libat acerra
Thura minus, grandi, quam data, lance valent.
Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco
Victima Tarpejos inficit illa focos:

Propterea exiguum placite committito munus
sincero corde latum per Michaelem Ónodi Szabó m. p.
Celsitati Vae Ref Ecclesiae Tépensis Pastorem.

Érdemes emlékezet, hogy a' latin nyelvet a' reformatus lelkész urak is illy dicsően rebegik ajkaikról, midőn az érdem és tudomány párosúlva legyőzhetlen erénnyé valósúl.

HASZNOS

Pest 1840. **MULATSÁGOK.** 31ik szám.

Szerda April. 15én *Első félév.*

Mátyásnak legyen, de ne szoboremléke.

Egy idő óta sokat mondanak és irnak sokan helyesen és helytelenül Mátyás király emlékszobráról. Ez emel nagyot, dicsőt, szépet érczből; amaz a' nemzet méltóságának megfelelőt márványból. Egy harmadik kiván Mátyásnak szobrot, de nem Mátyásért, ki halhatlanságához 's nagysága örökitéséhez (ha valódi nagy volt) annyit told egy morzsa, mennyit Gellért hegy nagyságu szobor: hanem az élőkért, 's hogy mint mondja: a' müvészet ápoltassék, 's hogy Ferenczy a' Mátyásban Mátyásnál nagyobb legyen! — ehhez szükséges nagy költségeket mindenik ezek közül felejti, — ha nem felejti, az egész nemzettől reményli, — mert az egyeseket fölszólításból, mint már tapasztalók — illy nagy áldozatot nem reménylhetni. — Fölállhatna e egyesek pártolásából sokáig a' magyar színház, ha országgyülésileg az egész nemzettől nem pártoltatnék? — Könnyü felszólítani, de reményünkbeni megcsalatkozást elszenvedni nehéz! — A' negyedik e' három ellenére azt mondja, 's okosan: minek a' nagy embereknek emlékszobor, hisz ők ugy is, ha élve valódi nagyok valának, kiemelék magokat a' feledékenységből, — ha nem, — hijában nagyitjuk őket szobrokkal, előbb utóbb a' mindenben eléhaladó utódok ledöntendik, mit elődeik érdemetleneknek emeltek. — Igaz: szép lenne, ha valaha a' magyar müvészet dülédékei fölött kesergő utódok annyi dicsőt mondhatnának 's irhatnának róla, mint irhatni 's mondhatni az időtől 's emberektől össze morzsolt hellenekéről; szép ha századok mulva, ugy emlegetné egy meg ezután támadandó müvelt nemzet magyar Ferenczyt, mint bámulva csodálja korunk évezredek mulva is Phidiászt. De csak ekkor is egy müvész ember neve marad, 's az egész nemzet tán remek faragványainak omladéki alatt hever, 's tán épen azért hever, mert általa diesőittetni, halhatlaníttatni 's élni akart örökre. Ha Hellász másra forditja azt, mivel egyesek az egyeseket, 's egész nemzet az egyeseket szobrokban dicsőité, 's mivel illetőleg magát kimeríté, alig ha tovább nem áll fen; igaz ő akkor kezdett emelni szobrokat, midőn már erős, és gazdag volt, midőn a' fényüzésre némileg áldozhatott, (mert a' drága szobrok szinte a' fényüzéshez tartoznak) de ki nem tudja, hogy épen a' fényüzés volt majd minden nemzetnek sirásója. Minden nemzet lassan emelkedék erőre, hatalomra, 's gazdagságra. Gazdagság fő foka a' nemzet nagyságának, mert erő 's hatalommal szerezhető csak. Gazdagság szüli hosszú uralkodása alatt a' fényüzést, az nemzi ez erős, hatalmas, és gazdag nemzetbukást. — Csodálom, mi sem erősök sem hatalmasok, annál kevesbé gazdagok vagyunk, 's fényt üzni akarunk? tehát bukni szándékunk előbb, mint azzá lenni, mit a' bukás követni szokott? Vagy fényüzéssel akarunk jutni erőhöz, hatalomhoz, gazdagsághoz? a' természetes folyam illy megforditása aligha kedvezend. A' legvirágzóbb nemzetek eltüntek a' lét táblájáról, ha e' majd közönséges sorsnak minket is érnie kell, érjen akkor midőn már valánk azok, kiknél több 's nagyobb nem lehet. Ha azon erő, hatalom és gazdagsággal megyünk a' már eltünt nemzetek után, mellyel ők tünének el, igy nevezni tudnak bennünket magyaroknak, mint nevezzük mi elhunytok után is feniczia, görög 's rómaiakat. — Ha mennünk kell, menjünk akkor a' többi után, midőn minden voltunk, mi egy nemzet lehet. — A' kis gyermek nagy topolyfa tetejéről — ha bár ágoskodik is földről el nem éri a' madárfészket, érette felmásznia kell, 's akkor is óvakodva nyulni a' fészekbe, hogy madárfiu helyett veszedelmet ne markoljon. — Mi kicsinyek vagyunk még más nemzetek mellett, ne tegyük még most azt, mit ők mint nagyok is ritkán tesznek. — Tegye ezt az utómagyar, mi azokat tegyük, mik által ő teendheti ezt. Haladjunk elé természetesen, ugrásában soknak lába megficzamodék, 's állás helyett vagy leülnie, vagy mi még szomorubb betegen lefeküdnie kelle — 's az ugrásból származott betegség nem ritkán halálokozó.

Mi volt Hellász kiki tudja, 's ő könnyebben ha nem üdvösen is magára nézve, szóra száz meg száz ezer talentomot szobrokra. Mik vagyunk mi, még most igen szegényül érezzük. Sokat akarunk, keveset tehetünk, 's mit tehetnénk is nem egyetértőleg, mint hellenek akarunk tenni, és nem ritkán mást is akarunk mint akarni kellene. Szóval mindenünk van, tettel keveset birhatunk. Kimondunk száz ezreket, szert tehetünk alig százra, 's épitünk nehány intézeteket, állítunk szobrokat százezreseket, milliósokat. Egyszerre akarunk lenni, mik csak lépcsőnkint lehetünk — ha állandón maradni akarunk — nagyok! — A' tölgy lassan nő 's századokig marad, daczol viharral, küzd fergeteggel, 's van virág elég, melly egy nap eléri czélját 's hervad. Erőttetve érlelt gyümölcsnek nincs meg az az ize, mint mellyet az Isten természetes napja adhat neki. Igy van az eléhaladással is, a' nemzet, melly századokig erősíté magát, nagyobb lesz, mint melly ma egy tette által akar lenni — a' szebb világban nevezetessé, 's holnap lebukik.

'S igy meggyőződésemet meríté ki Kövy László midőn mondá: „ne állítsunk mi szobrokat, az igaz érdem szoborra nem szorul" Mátyás nagyobb nem lesz szoborban, mint történetekben, Kölcsey nem lesz nagyobb — ha nagy volt — lelketlen kődarabban, mint magos szellemü munkáiban. Amaz mindég nagy lesz, mig az emberek visszaemlékezni tudnak az előidőkre. Ez mindég felejthetlen mig magyar lesz; ha magyar nem lesz, ha könyveit Kölcseynek az ellenséges lángok megemésztenék — hijába őrködik sirja fölött szobor. — Amaz ezrede legjelesb fejedelmei közé számítva; ez százada magyar tudósinak legszebb lelkü vezérei közé elősorozva szobortalan is él, 's ollyan lesz, mint vala. — Jótevőink iránt hálával kell viseltetnünk, mint atyáink iránt. Mátyás és Kölcsey iránti hálánk 's tisztelet érzésünk a' szobrokban mutatkoznék, de ők mint jó atyák szegény szerető gyermekeiket fölmentik olly hála érzés megszobrositásától, melly károkra lenne. — Ha Mátyás, jó hazafi volt, ha kegyes fejedelem 's nemzetét szerette, és nemzetét boldogitva emelni kivánta, kivánhatta, hogy ezekért az utódok hálásan róla megemlékezzenek, de azt hogy megemlékezzenek igy, mint jelenleg akarnak, nemes lelküleg nem kivánhatta. Ki azért teszen sok szépet 's jót hogy emlékszobrot kapjon, az épen nem méltó reá. A' nemes lelkü halandó tettei legdicsőbb szoborul szolgálnak neki. — Szeretem hinni: Mátyás nem emlékszoborért iparkodék a' közönséges fejedelmek sorából emlékezetessé emelkedni, 's ő méltó is az emlékre; de még is fölöttünk lebegő szelleme — mert fenséges — ezt mondja magyarjainak: „Kedvesek! szeressetek mert szerettelek, de még szegények vagytok, 's nincs fölöslegetek, mit pazaroljatok a' holttakra, hagyjatok békét az emlékszobroknak, holtjaitok fölmentenek attól, mire kényt bennetek a' hálás sziv, a' halál semminek meg nem enged — nem engedett meg nekünk, szobrainknak sem enged meg; ti élők vagytok az enyészetnek készítendő szobrok helyett támagassátok a' nyomorúk életét; nagy holtjaitok, nagy lelkei lekicsinyitteteknek érzendik magokat olly szobrokkal, mellyek szép árát éltökben szerették volna a' nyomoru élők nyögései szüntetésére, 's más egyéb fontos szükségek födözésére, tudományok és tudósok ápolára, hasznos intézetek alapitására fordítani, 's innen — a' siron tulról most is kivánják fordíttatni. A' nemzet nagy holtjai soha sem nagyobbak, mint mikor élő utódaik azon nagyságra fölverekedni törekszenek, mellyet ők — nekik mintegy czélul tüztek ki; — mikor azt a' jót, nemest, szentet, a' nemzetre nézve üdvöst és dicsőt helyettök kivívják, mellyet ők gátoltatva kora haláltól ki nem vívhattak. Kötelességtek reájok nézve csak akkor szünik meg midőn az általok kezdett munkát elvégzétek, — e' végzet lesz nekik a' legszebb szobor 's legszívesben is fogadják, mert őket és titeket egyiránt dicsőit 's örökit."

Ha csak emlek szobrok halhatlanitanák 's nevezetesitenék utókor előtt a' nagy férjfiakat, ugy a' hajdankor legjelesb emberei ismeretlenek lennének előttünk. — Pythagorász, Szokratesz, Plátónak tanítványi érczszobrokat emelének; a' nagyok most is nagyok, 's hol vannak nagy szobraik? megsemmittettek; emlékoszlopaik mellett, régen elfelejtheté nevezni az emberiség legnagyobb jótevőjit. —

Részemről úgy vagyok meggyőződve, hogy nagyjainknak örökitésére sem nem kellenek szobrok, mert ugy is fellebb vannak, sem hogy azokra szoruljanak általok magokat felejthetlenitendők; sem az ő szellemökkel össze nem fér, mert honnosik kárát élve soha sem akarhatták, 's akarják e holttok után? — sem mi tőlünk nem kerül ki, mert röviden megvallva ehhez igazán szegények vagyunk, — sokan érzésre, — legtöbben erszényre. — Azonban mondhatok én bár mit, meggyőződésem — mint akarják vagy nem akarják a' szobortervező hazafiak — elfogadtatik, vagy megvettetik, nem azért mert helytelen, hanem, mert nem azt akarom, mit ők mindenkitől kivánnak — akarni, — hogy szobrok minél előbb álljon. Én szegény vagyok, 's meggyőződésemet is szegénynek mondandják, vagy legalább szegénységemet vetendik okul e' meggyőződésnek; de akár mit mondanak igaz marad az, hogy nemzetünk még most olly szegény (mint én) tehetni szobrok állítására illy áldozatokat, milly gazdag akarni! — Mind e' mellett vannak gazdagok, kik elégségesek megczáfolni engem 's azokat kik velem állítják, hogy olly drága szobrok faragtatására, mint Mátyásnak emelni szándék, szegények vagyunk, 's Mátyásnak akarata ellen is lesz szobra, ha bár az árán, sokkal hasznosbat 's a' nemzeti jólét előmozditására hatóbb dolgot lehetne véghez vinni.

Hazafiak! ezt mind nem azért irom, mintha háladatlan lennék a' dicsőült magyar nagyok iránt, magyar szív dobog keblemben, szívemben nagy férfiainknak nagyobb szobrok van, mint képes bár milly gazdag nemzet tiszteltjeinek emelni. Mellem az irántoki tisztelet oltára, 's azon az emlék melly minden koloszt meghalad! — Nem is vagyok ellene azoknak, kik emléket épitnek számokra, hanem azoknak, kik szobrot; mert száz ezer szobor állítására szegényebb nemzetünk, mint millio forintos emlék épitésére; 's gondolkodásom szerint: ha emléket emelünk: Mátyás iránti hála 's tisztelet érzésének is eleget teszünk, mit ő életében mindég akart 's tett, a' nyomoru emberiségen segitünk, 's magunknak is használunk általa nevelvén érdekünket a' külföld előtt; — ha szobrot: egy lelketlen

Mátyást páratlan lóra drágán ültetünk, kit bámuljon a' tudatlan, 's kit látva a' szerencsétlen átkozza a' gondolatot, melly czél nélkül 's egy két emberért, nem magaért a' dicső nagyért — száz ezreket szóratott ki, holott azokkal százezreknek könyüit letörülheté.

„Én szeretném, ha a' nemzet minden osztálya, — szólittatnék föl egy nagyszerű „nemzeti intézet" építtetésére, mellyben minden, de különösen az alrendi nemzet tagok neveltetnének; vagy egy olly intézet, mellyben a' nemzet szegényei, szerencsétlenei, sors üldözöttjei menedék helyet lelhessenek, vagy száz intézet építtetésére, mert százra van szükségünk előbb, mint egy szoborra, és ezen „intézetet" Mátyásnak kereszteljük. Ebben élend a' nagy fejedelem, hogy szenvedő honfiai szükségein segítsen, nem mint kőlórul merevedetten 's érzéketlen nézze a' könyüket, hallja a' nyögéseket, 's azokat le ne törülhesse, ezeket ne szüntethesse. — Én „Mátyás Intézetről" szivesen gondolkodom, de márvány szobránál fölijedek.— Mátyást „Intézetében" a' tudósok közt képzelem magamnak, — a' tudományok közt, — népszerüt a' nép között; azokat pártolja, 's általok nemzetét emeli; ezzel kegyét érezteti, 's az erény, világosság szellemét mindenüvé szórja, tudva azt, hogy csak ugy, ha mindenütt arányban terjedt egy hazában a' jó, és szent, lehet nagygyá a' nemzet. —

József nagyobb — legalább látja őt minden józan lelkű a' bécsi Josephinumban, mint ott, hol lóháton látjuk a' lelketlent. M. Therézia bizonnyal nagyobb „Theresianum"-ában, mint akár a' kőrösi, akár esztergami, vagy bár minő őt ábrázoló kődarabban.—Kifaragtathatjuk Ferenczy által minden nagyjainkat, ő ha az ég életének kedvezend sok emlékszobrot állithat, mindenütt jelesb várasinkban egy jelesb férfiut költhet szoborba remek vésője, de mi haszna lesz ebből a' nemzetnek? az, hogy mind ezen nagy férfiai, kik meleg részvéttel valának élve minden nemes, jó, szép és szent iránt, hidegen mint jég, 's érzéketlen mint márvány, nem segíthetve nézendik a' sok hézagot, mellyet kő alakjaik szép árán betömheténk a' sok kinos sebet, mellyet olly könnyen begyógyíthatánk azon, mit rájok, nem értök pazérlánk. —

Csak Pesten egy év alatt mennyi bünokozta ártatlan gyermek veszti kora 's nem is izlelt életét érzéketlen szülő gyilok által, hát az egész hazában? olly intézet hijányával lévén nemzetünk, mellyben a' bün-nő büntelen gyermekét életben megtarthatná, 's biztosíthatná magát is, azt is ki ha bár törvénytelen uton, de természetesen gyermeke (most legujabban is egy érzéketlen vad anya elevenen 's kereszteletlen temeté el gyermekét, mi nekem szinte alkalmat nyujt 's buzdit erről szólani.) — A' bünt utálom 's első tisztem irtani azt, de akarom nem akarom, mert az emberiség átalán gyarló, — igen nagy része gonosz is, megtörténik — gyermek törvénytelen uton is megfogamzik, szeretném legalább ne vesszen el természet elleni uton! ha egy bün megtörtént, legyünk azon, hogy abból ne származhassék több, — ha amazt nem gátolhatjuk, ezt ne nézzük hidegen.—Építtessék „Lelenczház" nem a' gonoszok menedékeül, hanem az ártatlan élet ótalmaul, nem hogy biztosítsuk a' szabadéletet, — 's reá mezőt nyissunk, hanem hogy a' belőle folyó gyermeköléseket véget érjenek; — tegyük aztán, hogy a' nagy férfiu, kiről neveztetik az „intézet" szelleme, — vagy — nevében a' nemzet őrködjék a' gyermekeken, — minél hamarább erkölcstelen anyjaiktól elválassza, hogy anyjaiknál nemesbekké, jobbakká neveltessenek. — Milly sokan áldanák Mátyást, milly sokan azokat, kik Mátyást a' szerencsétlenek atyjává — mi hajdan volt, ez vagy más intézetben elevenítenék!! Mi szoborban meg nem történhetik.—

Legyen Mátyásnak szobra? — Ki biztosít bennünket örökös békéről? Jöjjön ellenség—a' magyar ellensége—ha ércz lesz a' szobor — ellenünk használja gyilkoknak; — márvány legyen, — magyar 's nagygya iránti gyülölségből elébb ugyan megcsonkítja, aztán összemorzsolja, mint történt a' hajdankor szobraival.—Legyen emléke valami nagyszerü emberápoló, vagy nevelő intézet; a' legdühösb ellen reá merészti szemeit,kérdendi mi legyen? 's midőn megérti hogy a' nyomoru emberiség enyhhelye, vadsága szelidül, 's ha mellette mindent leperzsel, ennek megengedni kénytendi érzése, 's Mátyás vagy bár ki más az ellenségtől is menten marad.

'S ezek azok, mik engem a' hason emlékkel igen, de szoborral soha addig össze nem békítenek, mig minden szobor fölötti szükségünk megnem lesz. —

A' fölhevülés első pillanatiban sokszor szépnek 's helyesnek találja a' szivömlengéseket az ész, de aztán ha itélőszéke előtt megszüri a' helyest a' helytelentől, látja milly különbség van a' között mit a' hazafiui szív maga, 's mit ésszel társultan terveze, 's akara.—Mátyás emlékszobrával foglalkodó egyesület gyülésében jelen valék, 's megvallom különöst érzettem, midőn bizonyos megyéből érkezett levél fölolvastatván, értettem, mint nyilatkozék iránta egy uraság apródja, hogy t. i. „kész koplalva is erre pénzt szerezni." Ez szép vonás az alosztályiak nagy tömegéből, de ebből erre nézve nehezen fognak igy nyilatkozni sokan, 's ha megfejtenők ezen egynek is, mi a' szobor, 's hogy a' temérdekbe került hellen szoboremlékek tarják — aligha vissza nem huzná fölhevülés szülte kifejezését. — Ha áll is a' Mátyásszobor — az ehhez nem értő, 's illyet méltányolni nem tudó alren-

dick lesznek azon elsők, kik a' márvány Mátyást legelőször is megszeplősitik; megkörmölik. — Én is szegény vagyok, kevéssel áldozhatok, de ollyatén emlékére Mátyásnak, mint mondám föllebb — tehetségem szerint mindennel áldozom, mivel áldozhatom, 's szeretem hinni többen is áldoznak, mint szoborra, sőt illyen emlékről országgyülésileg is rendelkezendnek a' haza atyjai. —

Egyébiránt midőn szobrok ellen nyilatkozom, sem azon hazafiaknak, kik inditványba hozák, sem teremtőjöknek Ferenczynek ellensége nem vagyok. — Adjunk neki munkát, vésőjét becsüljük meg, de ne ugy, hogy csak egyet ez elsőt adhassunk, 's ezzel kimeritsük magunkat, neki többet nem adhatni. Ha száz ezereset farag most, alig faraghat többé tizezereset is, mert győz e a' magyar annyit áldozhatni? 'S aztán ha egy nagyunk százezres tiszteletoltárt érdemlett, és ezzel örökitjük őt, illő lesz e hozzánk, hogy egyébb nagygyainknak emlékezetére semmit ne tegyünk? igazságos e, hogy egynek áldozzunk ennyit, másnak meg vagy semmit, vagy annyit, mi e' mellett megsemmisül? — Mit fog mondani az utómagyar rólunk, ha Mátyást látja belgalónagyságu nagy kőlovon nagy kőember alakban, melly daczol a' mindent összerágó idővel, 's nagy Mátyásnak nem kisebb ősz apját fia mellett vagy gyalog, vagy nem látja, vagy ha — ahoz képest törpe kis márványcsikón gyermek alakban? pedig nem tudom, kinek' adósa többel a' magyar, Hunyady Jánosnak e, vagy Mátyásnak? nem tudom tehetendett e Mátyás a' hazára nézve annyi üdvöst és dicsőt, ha atyja szilárdsága, 's példátlan hazaszeretete számára fön nem tarja e hazát! akár érdemeit, akár jellemét tekintem Hunyady Jánosnak, többnek találom 's emlékre érdemesbnek Mátyásnál — mennyit küzdött ellenünkkel 's tiszta lelke elleneivel, 's hát neki ne legyen?! vagy Mátyás szobra mellé a' páratlan lelkü apa, hazafi, hős számára csak szobor árnyékot állítsunk? legyünk igazak!! Nem akarom elhunyt nagyjainkat megfosztani emlékektől, nem kenyerétől Ferenczyt, mert meglehet nem könnyen lesz ismét Ferenczynk; akarom, remekeit bámulja az utókor, akarom tisztelje benne a' magyar Praxitelest, de más uton: most épül a' nagyszerü nemzeti muzeum, faragja nagyjainkat mellkép alakokban, 's ott mintegy Pantheonban álljanak tiszteltjeink egyszerü de remek alakban egymás mellett, 's erről intézkedjék az egész nemzet. Ugy is nagyokká lettek — fejeik, — hol az ész széke, 's melleik által, mellyekben nemes szivök vala, nem lábaik, nem lovaik által. — E' mellképeikkel ellátott Pantheonban járathatjuk aztán gyermekeinket mintegy iskolába, hol a' magyar derékek 's valódi nemes nagyok képeiről olvashatják 's megtanulhatják, mint kell élni, hogy a' jó 's nemes lelkü hazafit tiszteljék emberben az utódok! Hány hason mellkép lehetend csak azon anyagból melly Mátyás lovához szükséges! mennyi hazafinak lehet emléke igy Mátyás drága árán? — Aztán, minek egy illy nagyszerü munkát bízni Ferenczyre — hátha, — mert halandók vagyunk — el nem végezhetendi? — vagy igen, ezen is segithetni külföldről?! 's van még egy két hátha! —

Ez hazafiui érzésem, ha bár még sokat irhatnék — leteszem tollamat, lesznek olvasóim között ollyanok is, kik helyeslik soraimat, lesznek, kik rám értök neheztelnek, de ők is meg ismerik, ha magokat, 's még most szegény nemzetünket ugy mint kell megvizsgálják, hogy azokra, miket ők akarnak még nem értünk meg, 's hogy igaza van Pesten Sz. Györgyhó 10kén. *Gasparichnak:*

Egy szabó társai romlásán épiti szerencséje templomát. A' csudák világából kifogyhatlanok vagyunk. — Poset, parisi ruhaművész, grand tailleur de la capitale de France, közhirré teszi, hogy nála amerikai chamaeleon-öltönyök készülnek, mellyek nemcsak frakk, nadrágot és mellényt egyesitnek egy darabban, hanem egy rántással köpönyeg, téli öltönynyé és kurta dolmánná is változtathatók. Mi több, mind e' ruhához, egy készitmény által, a' divat szerint minden gondolható szabás eszközölhető; végzetül azt is jelenti, hogy a' ruhák kelméje valami uj anyagból van, melly télen meleg, nyárban hüves, és tiz évvel tovább tart a' leghosszabb életü ember életpályájánál! Ha ez megvalósodnék, életünkben csak egy szabó-árjegyzéket köteleztetnénk fizetni. Hnm.

Kettős nyúl. A' Narrateur de la Meuse következő lettdolgot beszél, melly eleinte hihetlennek látszaték, de később tagadhatatlanul bebizonyodott. Pierrefitte közelében (Meuse megye) vadászván két vadász, egy nyulat vőnek észre, melly hátán egy másikat hordott. A' szaladó nyulat egy lövés földre terité, de ekkor a' hordoztatott nyul hirtelen szerepet váltva, megsebesitett társával tova iramodott; azonban egy másik lövés őtet is utól éré. Nagy volt a' vadászok bámulása, midőn láták, hogy a' két nyul háttal egymáshoz nőve volt. Az Echo du Monde Savant martzius 18kán megjegyzi erre, hogy a' Journal des Savant 1677dik évben, és bizonyos Sigaud de Lafond ur a' maga Merveilles de la Nature folyóiratában több illy nemü természeti tüneményeket említ.

Tagrejtvény.

Jaj! ha másodtag fejével
Toldott első körül vesz.
Tedd még ehhez másod szivét
'S kies, népes város lesz.
Gepidáknak rettentője
Avar vezér volt egész.

A' 29dik számú cserejtvény — sokadalom vásár.

HASZNOS
Pest 1840. MULATSÁGOK. 32ik szám.
Szomb. April. 18án Első félév.

Pesti Izraeliták tanuló-intézete.

Az élelemkereset szüksége mindenkor legnagyobb alkotója volt a' müvészet és mesterség világának, mellyet később az ipar és kereskedés a' legvirágzóbb nemzeteknél is felsőbb polczra emelni képeskedett azon korszakokban, midőn a' valódi erény a' józan eszmével simúlva párosulni, a' felöltendő nemzetiséget méltányolni, 's a' korlátolt társadalmi éldelethez szerényen járulni vetélkedve sietének. Mind ezen rég elismert emberiséges elvek gyarapodását a' nemzetek nem másnak, mint egyedül az átalányos népnevelés hatalmas szüleményének méltán tulajdoniták. Illy üdvszülte elvekből indult a' pesti izraelita község is néhány évek előtt, szerencsésen átlátván azon veszteglett hijányokat, mellyeket küzködve bár, rég ohajtottak örök homállyal leplezni, balitéletektől támogatott butaságokkal felhagyni; hogy mind ezek helyett, a' béke olajága alatt nyugodva, különféle tanulmányok által erkölcsileg is emberesedvén, a' közterhek viselésével párosúlt közboldogságnak is méltó részvényeseivé alakulhassanak; mi polgári simúlódás tekintetéből indulva ez előtt hat évvel a' pesti izraelita község sarjadékinak illedelmes nevelésére olly intézetet alapitott, hogy ott az elemi tanulmányokon kivül, minden más, polgári életkörhez járuló tudományok is, hasznosan tanittassanak; a' mint is jelenleg ezen hét osztályú intézetben, nyolcz rendes, valóban minden oldalról tekintve, elkészült tudós, tanitók foglalkoznak szépmodú tanitásaikkal, u. m. Klaber Antal tanitja a' hittudományt minden fő osztályban, valamint az eredeti hebraeus nyelvtant is. — Koref S. tanitja a' német helyes irást, föld-leirást, természettant, föld és tömörtestek mérését, valamint a' kereskedési tudományokat. — Treuer Daniel a' német nyelvtant, ékes olvasást, költészetet, és a' német stylust. — Kron Salamon a' természet történetet a' főbb osztályokban, az eredeti bibliát pedig a' előkészitő osztályokban. — Kohn S. a' kereskedési számvetést minden osztályban, a' német irást kettőben, a' német olvasást kettőben. — Rozenzveig Salamon a' magyarnyelvtant, ékes irást, és literaturát a' négy fő osztályban tanitja; ohajtható volna hogy ezen derék magyar tanitó a' három kisebb osztályban is, a' serdülő gyermekek szivébe minélelébb önthetné virágzó nemzeti nyelvünket! — Weiszenberger tanitja a' rajzolást és festészetet. — Sachsel végre az énektant. — Ezen érdemes és szorgalmatos tanitók, szép évenkénti fizetéssel ellátva, kiki 700 pengő forinttal, naponként hét órát tanitani köteleztetnek, csak a' magyar négyet (holott ez is szükséges volna). Ezen intézetnek jelenkori igazgatója tekintetes Tölgyesi János ur sz. k. Pest városa Polgármestere, kinek a' tudományok és tudósok iránt véle született buzgólkodó nagy lelke bizonyára eszközlendi, hogy a' nevezett tudományok közül némellyek, magyar nyelven is ezután tanittathassanak! Az izraelita községből választott tanulmányi állandó biztosság áll négy tagból, u. m. elnök tiszt. fő Rabbin Schwáb Leopold ur, Kern S., Ulman S., és Pinkás érdemes előkelők, kik lelkes felügyelésöket tettleg is tanusiták a' folyó aprilis 9én tartott nyilvános próbatételen, hol kir. tanácsos főtiszt. Fehér György prépost ur buzgó szónoklata által serkentettek a' tanuló ifiak bátor és szerény probatételeik tanusitására, kinek üdvös beszédére kitoppanván Jacobovics Adolf tanuló, adandó zsengéjek áldozatául igy fohászkodott: (Menyei atya! ki véghetetlen atyai szeretetednek félre nem ismerhető jeleivel megismertettél bennünket! ki minden testi és szellemi szükségünket boldogitó kegygyel és malaszttal kielégitéd! most is legmélyebb esedezésünkkel hozzád folyamodunk mindennek atyja! mivel főként ma kegyes segitségedre fentebb fokban szükségünk van, hogy az érdemünk feletti jelenvalók előtt, a' most végződött tanulmányi félévünk mirevaló fordításáról méltólag számolhassunk. Mivel pedig lelki meggyőződésből tudjuk, hogy mindenható segitséged nélkül merényleni, annálinkább végre hajtani lehetlen lenne: azért gyermekileg könyörgünk gyámitásod megnyerése végett, világositsd meg szellemünket, és öregbitsd emlékerőnket, hogy minden hasznunkra tanitatott előterjesztendő kérdésekre elfogulatlan bizalommal felelhessünk. Óvj minket minden andalgás, feledékenység és pironság ellen, hogy szorgalmunknak áldása, és jótévő előjáróink, 's kedves tanitóink fáradságok gyümölcsei a' haza szine előtt szembetünőleg látszathassanak. Igy fiuilag bizunk holtig való jóságodban, és dicsérjük nevedet mind örökké amen.) Erre a' fő Rabbin ur és az állandó biztosság által nyilvánosan megkéretett kir. tanács. Fehér György prépost úr, hogy a' fő osztályi tanulóknak, jelen két óra alatti ki dolgozandó akár minémű tárgyat feladni kegyeskedne, ki is e' rögtönyi tárgyat terjeszté elé: *Egy tanitvány jelentést tesz szüléinek az iskolában való oktatandó tárgyakról, és egyszersmind azt jelenti, mellyik tetszett neki közülök legjobban.* — Ekkor a' fő osztályiak helyökre menvén, a' háromszázat meghaladó kisebb tanulók, de még több örömzajjal buzdult vendégek

szemek láttára, minden emberi vagy könyvi segély nélkül példás munkáikhoz fogtak; a' többi tanitványok pedig a' tanulmányok rende szerint, kiki nyerendő borostyánt ohajtva, vágyódott bámulatos feleletét tanusitani; kik mindnyájan (nem nagyitva legyen mondva) az eminentiát méltán kivivták, miért is mind a' szorgalmas tanitók, mind az erényes tanulók, egymásba füzött babérral koszorúztattak! Végre a' fő osztályiak által kidolgozott tárgyak felolvastattak, mellyek által az andalgásba meritett vendégek köz megelégedésöket örömérzettel nyilvániták. A' feladott tárgy feletti kidolgozatok bár egy mást haladták; például még is Levin Jakab munkáját itten közöljük:

Kedves szüléim! Most ismét egy félévi iparunk a' multság tengerébe folyt, mellyben mulékonytalan kincseket gyüjtöttünk, uj ismeretekben 's tudományokban gazdagultunk, és szerette érdemes tanitóink ismét megmutatták nékünk az emberi irányhoz vezető legszebb ösvényt. Ha józan lélekkel megfontolom, igen tetszet nékem minden oktatott tárgy: igy a' természet történet bevezet minket a' természet templomába, és szivünket a' minden jónak mindenható alkotója iránti hálára készteti, ki annyi hasznos állatokat életbe hivott, ki annyi részint hasznos, részint érzék gyönyörködtető növényeknek létet adott, és ki végre annyi kincseket a' földkeblébe rejtett. A' természettan megint a' természet különféle jeleit magyarázza meg nékünk, 's igy az Isten műhelyébe vezet be minket, és azt mutatja nekünk, hogy mi hatalmas és bölcs müvész. A' hittudomány megismertet bennünket kötelességeinkkel, sőtt arra is tanit minket, hogy mikép szerezhetjük magunknak ama két legbecsesebb drága köveket, u. m. a' megelégedést itten, és a' boldogságot oda fenn. Illy formánminden oktatott tárgynak hasznát előterjeszthetném. De mi hasznunk lenne mindnyájukból ha csak holt érzetek maradnának? Ha azon legbecsesebb ajándékkal, a' beszélő tehetséggel nem birnánk, és gondolatainkat embertársainkkal nem közölhetnők; azért tehát ezen tudományt (hihető hogy itten a' szónokságot érinti) választottam kedvencz tárgyamnak, azzal foglalatoskodtam legszorgalmatosabban, és örökre azon hivatalnak szenteltem magamat, kinek igaz hit mellett a' szónokság legszükségesebb — a' predikátori hivatalt. De szükséges is a' predikálónak a' szónokság mind a' hivatalos, mind a' hivatalatlan életben. A' hivatalos életben azért: hogy a' vétkesnek szivét a' szónokság hatalmával megrendithesse, az ártatlan szerencsétlent, kit nyomoruságának terhe meghajt, felemelhesse, és hogy a' jámbort az erényes élet módjában megerősithesse; a' hivatalatlan életben pedig azért van szüksége a' szónokságra: hogy a' kemény érzetü szivét, a' nyomoruság lerajzolása által meglágyithassa, és hogy a' különös gonosztévőt, kit nyilvánosan megszégyeniteni nem tanácsos, az erény pályájára visszavezethesse. De van e szebb hivatal e' földön, mint az örök boldogságra vivő ösvényt az embernek megmutathatni, és őtet a' holtig tartó örömökbeni részesülésre képessé tenni? Bizonyára nincsen, mert ha mindjárt tüskés is ezen hivatal ösvénye, mégis azon gondolat által enyhittetik, hogy az emberiségnek használhat. Különben minden hivatalnak vannak ugy örömei, mint bújai. Azért tehát meghatároztam magamat, ezen pályára lépni, hogy ha kedves szüleim azt megengedendik. Addig is örökös tisztelettel vagyok hiv és háladó fiok. — Illy elmés érzések nyilvános felolvasásai után, 41 jeles szorgalmu és erkölcsü tanitvány szépen bekötött jutalom könyvekkel, 20an pedig érdemlapokkal ajándékoztattak, ekkor négy szózatu verselet hang kisirettel énekeltetett, azután középre kiállott Baumgarten Moricz nevendék jámbor üdvözlését e' képen szavalta:

Minden jóságnak Atyja!

Minekelőtte a' mai napi komoly munkánkat befejeznők reád fordítjuk esedező szemeinket minden szentségnek kútfeje, véghetetlen kegyes istenünk! kinek atyai szeretete épen ollyan határtalan mint mindenhatósága; milly gazdagon folyt le megint reánk e' tanulói félévben kegyed és malasztod, és milly tehetetlennek érezzük magunkat ez iránt hálánkkal adózni! De mindentudóságod előtt nyiltan marad érzetünk; azért csak szivünkben dicsőitjük és imádjuk nevedet. De nem csak ama forró háládás körében, mellyel a' már is számunkra lett jótéteményeidért tartozunk, korlátozzuk esedezésünket, hanem legmélyebb alázattal azon is könyörgünk, hogy ezentúl is boldogíts bennünket atyai kegyességeddel, ezentúl is világítsd meg lelkünket, és öregbítsd emléktehetségünket, hogy a' megtanúltat nemcsak hogy el ne felejtsük, hanem azt az élet pályán is, mind javunkra mind felebarátink hasznára fordíthassuk, és ez által, kéjed szerinti életmódot viselhessünk. Fiúi szeretettel könyörgünk, add áldásodat országunk fölkent királyára, a' birodalom felséges urára és legkegyelmesebb atyánkra ötdik Ferdinand királyunkra! Tartsd- és mentsd meg Őtet, a' kormánya alatt magokat szerencséseknek tartó hiv nemzetségek közönséges szivóhajtások szerint! Add áldásodat a' felséges királynénak fejére Maria Anna Carolinára, és e' dicső császári 's királyi háznak felséges családtagjaira. Hagyj kegyelmednek meríthetlen forrásából üdvösséget és boldogságot lefolyni ez ország kegyelmes igazgatójára felséges Nádorunkra; hogy még sok évig felséges hitvese oldala mellett, és dicső családjának fő körében ez áldott ország javára munkálhasson! Add

áldásodat az országnak dicső törvényhatóságaira, mellyeknek legfőbb emberszeretetből származott kegyességök által nemzetünk óltalmoknak örvend.

Add áldásodat menyei atya, a' főérdemű helybéli tanodák tek. főügyelőjére a' polgármester úrra, hogy fölvigyázatja alatt intézetünk még tovább is sikerüljön. Jutalmazd meg jó isten a' probatételünknél jelenvaló érdemes vendégeknek, kegyes reszvételöket mivelésünk előmenetelén. Torlatold mennyei isten áldással és jóléttel az érdemes község előjáróinak, mivelődésünk számára olly kész akarattal hozott áldozatukat! Kéjesen tekints ezen tanoda tiszteletre méltó igazgató karjának fáradozásaira, és tagjainak ama buzgalmokra, melly jövendő javunk jobbítását eszközlendi. Gazdag mértékben áld meg lelki pásztorunkat, érdemes Rabbinus urunkat gondosságaért, mellyet szakadatlanúl intézetünkre fordít. Adj jó isten erőt és állhatatosságot hiv tanítóinknak, hogy továbbad is bölcs oktatásaik által erkölcseinkben jobbíttassunk, és hasznos tudományokkal gazdagittassunk meg: hogy, mint becsületes emberek, mint hasznos és hiv alattvalói a' statusnak, és mint igaz izraeliták felserdüljünk, kik nevedet áldják mind örökè! amen.

Végre e' következő nemzeti dal zengedezésével zárák be példásan nyilvánitott elsőfélévi vizsgáltatásukat.

Tartsd meg isten Ferdinandot, a' magyarok királyát,
Égi trónodról hallgasd meg, a' magyar nemzet szavát,
Fő fokán a' földi létnek, a' mi diszesiti őt,
Boldogitva, boldogul hadd állni e' királyi főt.

Hintsd reá és törzsökére számtalan malasztodat,
Élte minden ösvényére küld ki őr angyalidat,
Add, hogy a' valód' igazság, melly szivében lánggal ég,
Tiszta fényben, számos évig, ott virítson jónkra még.

Űzd a' harczot, háborúkat, pálma fedje homlokát,
Fenn 's dicsően hagyd ragyogni mint a' béke angyalát!
Hogy ha majd vész kezd borúlni, mint a'menny csillag jele,
Nyugtató fényt harmatozzon a' zavart világra le.

Hol szelid kormánya díszlik, béke lakja a' hazát,
Népének szerelme kedvvel támogassa tronusát,
Bonthatatlan álljon a' frigy, mig magyar név maradand,
És ezer nyelv igy kiáltson: Éljen a' jó FERDINAND.

Tartsd meg Isten Nádorunkat, szép honunk bölcs Józsefét.
Halld atyánk kivánatunkat, nyujtsd sok évre életét,
Légyen áldott minden czélja, csinosodjék nemzetünk
Ő alatta, azt kivánja a' hon, és intézetünk.

A' magyar ipar érdekében.

Minél fontosbnak igérkezik valamelly ága a' honi nyomosb iparnak „*a' borszesz készités*“ már a' legközelebb következő időre nézve; annál inkább kötelességévé válik a' dologhoz értőnek, a' fenn álló pálinkafőzések üzését gyakorlatilag biztositott, a' gyakorlathatlan mesterkélések, valamint a' szükséges égető készületek összeállításában óvandó alapra vissza vezetni, azaz: azt a' tulajdonosra nézve hasznos módon szabályozni. — Ennél fogva az illető borszesz gyár-tulajdonos urakat nem lehet eléggé óvni azon elméleti széditésektől, mellyeknek szerzőiről

„Hinni kellene, hogy nyilván szólnak,
Mintha menyasszonyt immár birnának.“

Alul irt már egyszer egy megvizsgáló biztosság előtt kimutatta a' Gallféle gőzzel égető készület hibás létét mesterkélt gépelyzetében, melly nagyobb részén gyakorolhatlan; már most ujant kötelességének tartja, minden borszesz gyártulajdonost, jelesen a' nyilvános hirlapokban többször ismételt lármás dicséretekkel annyiszor megcsalt jószágbiró urakot azon *foganatokra* figyeltetni, mellyeket a' Dr. *Gall* ur által fellelt gőzzel égető készületek szültek, hogy megczáfolhatlan megmutassa ezen gépelyépület rendszerébeni idétlenséget és a' birtokos urakat a' kárvallástól tartóztassa.

Állitásom első tettleges bizonyitását szolgáltatja *Beaufort* ur, ki elejéntén a' pesti Hiradóban (1839ki januarban) azt nyilvánitá, hogy az ő pálinka főzése a' *Gallféle* szesszel égető készületekkel teljesen megteszi azt, mit Dr. Gall igért; hanem csak hamar azon tapasztalásra jutott, hogy hasznosb üzés átaljában megkivánja a' mükönynek czélszerűbb megváltoztatását, melly czélra alul irt megkéretvén, szivesen helyre állitá az egészet lehetőleg.

Második példáját adja a' Gallféle találmányok rendkivüli foganatinak *Jacob Sohn* budai polgár a' sokszor említett angyalföldi szeszégetés által, hol ő, fájdalom, költséges próbavizsgát tett a' Gallféle rendszer szerint, 's egy évben 13,000 pengő ftban kellett károsodnia.

Továbbá hallani Slavi és Revitzky urak nyilatkozásit, miként csalatkoztak légyen meg Dr. Gall urtól az ő gőzzel égető készületeivel!! —

Milly szerencsésen vizsgálódjék ezen hőse az ipari haladásnak ezen kivül más egyébb dolgokban is, mutatják Rigiczán a' *serfőzésben* tett próbái, hol mindenféle vegytani vagy chemiai főzeteiből nem egyébb, hanem egy büdös folyadék származott. Szinte igy ütött ki azon kisértménye is, melly szerint — isten tudja, minő vegytani munkafolyamat által a' *bivalhúsból faggyut* alakítana.

A' fent említettre nézve tehát csak sajnálnunk lehet, hogy *Rigiczai Kovács József* ur még legujabb időben is (Pesther Tageblatt 17. März 1840.) nyilvános hirlapokban elcsábittatni hagyá magát

azon nyilatkozásra, melly a' *Gallféle* gőzzel égető készületet, mint minden kivánatoknak tökéletesen megfelelőt, ajánlja, 's e' szerint, ha talán nem szántszándékból is, okot adhat arra, hogy mások saját kárukra egészen ellenkező tapasztalásnak teszik ki magokat; mert alul irt igen jól tudja, hogy a' *Kovácsféle* pálinka égetőnek egész mükönye, mint azt Dr. *Gall* ur felállitotta, sem egy átalán nem czélszerü, sem megfelelő jövedelem megnyerésére alkalmazhatónak nem találtatott; mig Strelisky ur kinek gyakorlati ismeretei Dr. Gall ur eszméleteit jóval felül mulják, az egészet czélszerü megváltoztatás által gyakorolható 's használható állapotba nem tevé, minél fogva tehát *egyedül* azon urat illeti azon érdem, hogy Kovács ur égettbor gyárát tökéletesen kielégitő haszonhozásra emelte.

Ezen észrevételek következménye már most oda szít: „Tisztelt hazámfiai ne hagyják magokat kereset- és ipar-munkásságuk javitásaiban mindenféle külföldi tervkoholók széditései által elcsábittatni, ha saját káruk által, mint a' fent érintett urak, okulni nem akarnak. Máskint van a' dolog az eszmélettel a' papiroson, máskint meg a' dolognak gyakorlati kivitelével. Gyakorolhatlan rendszerek azonban a' hazában sem az ipart, sem pedig a' kereseti szorgalmat nem emelik. Ezen utólsót egy átalán alkalmazhatni az emlitett Dr. Gall féle szesszel égető készületekre."

Alul irt legjobb lélekismérete szerint nem tehet egyebet, mint ezen költséges jármivektől óvni, vagy azoknak alkalmazását csak legnagyobb vigyázattal és a' dologhoz jól értők helyben hagyásával fogadni el. Szabálykint pedig illy elrendelés czélszerüségére nézve szolgáljon ez: Egy jól alkotott mükönyvagy masinának 180—200 font száraz anyagból egy akó 20° égettbort kell adnia; ha ezt nem teszi, akkor a' mükönyiránylag igen sokat emészt meg, 's ennél fogva vagy rosz alkatásu, vagy czélszerütlen gyakorlati alkalmaztatásában. Ha továbbá 15 óra alatt 10 akó pálinkát készit, tehát a' mükönynek nem szabad 1000—1200 pengő forintnál többe kerülni.

Már most minden elfogultlantól és a' dologban jártastól kérdem, valljon az annyiszor dicsért *Gallféle* mükönyöknek vagy csak egyike is képes-e ezt mivelni? *Petz Károly m. k.*
polgári serfőzőmester.

Damiette.

(Folytatás.)

Valljon mi másnak tulajdoníthatni, miután Egyptomnak egész jelenidőig ugyanazon klimája, ugyanazon melegitő napja, 's megnem változott bősége van mindenben, a' helyes izlés, 's a' művészetek hanyatlását, mint egyedül a' szabadságtól megfosztásnak, 's a' rabszolgaságnak, 's azon uralkodóknak, kik tetszés szerint a' nemzet geniejét felemelhetik 's lealacsoníthatják! Miután már Egyptus, egyik részét tevé Persiának, az 200 év lefolytában Cambyses 's utódai által folyton folyva pusztittatott. E' barbár feldúlá a' templomokat, a' szerzetesek iskoláit, 's ez által eloltá azon szent lángot, melly e' kedvező éghajlat alatt már századok óta hiven ápoltatott. Mindaddig, mig ezek tiszteltetésben állottanak, mivelték azok dicsőségesen az összes emberi ismereteket; miután megvettetés volt szomorú sorsuk, elenyésztek tudományai 's lángelméji. A' Ptolomaeusok uralkodása alatt, e' tűz nem lobbant-fel többé, mivel a' királyok, kik Alexandriát választák országuk ülhelyévé, minden bizodalmukat csak a' görögökben helyezék, 's megveték az Egyptusiakat. Augustus romai császár alatt, ezen ország romai tartományá válván, Roma úgy tekinté azt, mint Olaszország gabonatárát, 's nem buzditá semmire a' népet, mint csupán a' földmivelésre 's a' kereskedésre. Alsó Egyptus uralkodói kik felvevék a' keresztény hitet, vas királyi pálczával kormányzák azt, 's elpusztitának többeket a' legszebb épitvények közül. Utóbb elragadák Egyptomot az arabok a' gyáva Heracliustól, ki semmi mással, mint csak theologiai vitákkal töltvén idejét, az Alexandrinusoknak, kik őt már egy egész évig kérék segedelemért, még csak egy hajót sem küldött megmentésükre. Ezek, vad szokásuk szerint, felgyujták Alexandriában ama nevezetes könyvtárt, mellynek vesztesége, minden ország 's kor tudositól örökre gyászoltatik. Végre a' törökök, egy tudatlan, buta barbár nemzet, keriték hatalmukba e' szép földet, 's abban a' kereskedést, a' földmivelést, 's a' tudományokat, a' mennyire csak tőlök kitelhetett, semmisitek. Nem lehet—e csodának nevezni, hogy ennyi szerencsétlenség, ennyi század lefolyta után, most is még ezen országban annyi emléket találhatni-fel. Szóval, az egész földgömbön nincs olly számos műemlék, mint annak e' kis részén fellelhető. Ezen észrevétel elégséges lesz már, fogalmat szerezni arról, miféle nemzet lakta egyptomot, 's a' tökélyesség milly magas fokára emelte a' művészeteket, valamint is, mi válhatna belőle, ha már valahára lerázva a' pogány igát, egy keresztény bölcs fejedelem foglalná-el a' trónt.

Ezen általános eszmélkedés után, ideje lesz, hogy most már magához a' kijelelt tárgyhoz térjünk-vissza. — Damiette története igen homályos. Csak nem valamennyi szerző felcseréli a' hajdani Damiettet az ujjal. Tévedések, mellyeket egyike a' másika után irt-le, 's igy az egyptusi földleirás e' fontos pontja fölött csak bizontalanságot terjesztének. Szükséges lesz tehát követni az idő rendet, 's azon Damiette városról szóllani, mellyet az europai herczegek olly gyakran ostrom alá vettenek. *(Folytatásakövetkezik.)*

HASZNOS

Pest 1840. **MULATSÁGOK.** 33ik szám.

Szerda April. 22én *Első félév.*

Debreczenyi ajtatos tanodai tanulók buzgósága.

Mivel mind a' t. Úr által szerkeződő becses Hasznos Mulatságokban látván azon nemzete eránt való buzgalmat, mellynek ihlete által olly tárgyakat igyekszik a' nevezett lapokba iktatni, mellyek mind szépek, jók, gyönyörködtetők—mind pedig a' tanuló ifjuság eránt viseltető forró szeretetét, melly által az ő zsengéjöket is kegyeskedik kinyomatni, hogy ez által mintegy ösztönt nyujtva nekik a' litteraturai dicső pályára ébressze; akár ezt, akár amazt tekintjük, bizalmat nyujt nekünk mind a' kettő, melly vágyainkat létesitendő—édes reményünkhez. Bátorkodunk tehát a' t. táblabiró urhoz folyamodni azon esdéssel, hogy az itten hátul irt zsenge müvecskét, mint iparunk gyümölcsét méltóztassa a' nevezett Hasznos Mulatságokba beiktatni,—a' jutalom, 's dij-füzér, melly a' t. ur nagylelküségét méltányolja sziveink hálaoltárán van. Biztosit pedig bennünket a' t. ur igaz lelkülete, mint leginkább nagy érdemü, 's tudományu László Alajos tisztelendő ur, nekünk becsülhetetlen professorunk, 's kinek hajdan a' t. ur Mentora is volt — emlegetéséből, és beszédjéből esmerünk nagyot, szépet, 's jót becsülőnek. Ha szép merényünk sikerülend — mint nem is kételkedünk — ujabb, 's kellemesebb virágokat küldve fogjuk szorgalmunkat nyilványositani

a' debreczeni ajtatos tanodák
költészet tanulói.

Nagyravágyás.

Hol lengtek édes képzetem álmai
O melly világnak messze határain
Bolygtok reményim dús tavasszán
Lenge babérok után merengők?
Szárnyalj fel ihlet jobb szava, 's mond nekik
Figyeljenek Lantom zenegésire,
Hogy nagyravágyásnak ne szálljon
Vészanyaga kebelünk ürébe.
Ennek szelétől sok buta sorsvihar
Támadt hazák, és nemzetek életén
Hagyván nyomasztó aggodalmat,
És az enyészet örök borultát.
Ki tulcsapongott vágyai ösztönén
Elég kinek, 's nagy nem vala a' világ
Sándor hasonnan nagyravágyás
Terhe alatt nyomatott le sirba.
A' nemzetek hős istene Róma, illy
Vészes sovárgástól csapatott le, kit
Mostan sötét éj rémhomálya
Föd, 's az üdő viharoz fölötte.
És Máriusnak Carthago romjain
E' kénszeritvén csorgani könnyeit;
Hol csarnokok helyt most enyészet
Szelleme rombol adáz viharként.
Im a' jelennek Nagy Fia! most komor
Gyászsirnak alszik vészborus álmain,
Kit rettegett a' föld, 's merényét
Félte, Heléna tüzét eloltá.
'S az, kit szerényebb lelke középre vitt
Nem vágyakodván gyáva füzér után,
Még a' világ, 's ember leend, bék —
Lakta honában öröm között él. —
A' sajka rengő torlatok árjain
Könnyen keresztül leng, de kincs vagyon
Fölötte, hullamsirba süllyed:
Igy az elégtelen elégtelen életüdve.

Mészáros Károly
költészet tanuló a' debreczeni ajtatos tanod.

Viszhang a' zsidók honositási ügyében.

melly M - - czy úr által a' Századunk 14ik számában közöltetett.

A' kor szabadságot vivó lelke M. ur tolla alól reménytellyesen szólamlik föl a' zsidók honosittási ügyébe, magas müveltségü korunkhoz czélszerüleg javitott, és fokonkint javitandó alkotmányunkhoz, sőt már eléggé megéredt emberiségünkhöz is, illetlen dolognak nézvén, ezen szinte két ezred óta, a' világ minden tájékain hontalan, szétszóratott, 's csak idő, 's kény szerint türedelmezett régi nemzet sarjadékinak, emberi, természeti, 's társas polgári jogaikon tovább is megvetőleg tipródni.

De bár szivem mélyébül tiszteljem is a' korlelkének ezen, 's más illy nemü törekvéseit, őszintén kell még is meg vallanom, hogy ha a' zsidók honositását, csak a' M. úr által felhozott okok gyámolitandják, úgy nekem annak kivivhatásához kevés reményem vagyon, sőt bátor vagyok nyiltan kimondani, hogy M. ur drágán kibérlett honositási ohajtása, egybe vetvén a' zsidók nemzeti, vallásos, és müveltségi sajátságaikat honunk polgárosodási viszonyaival, és ezen honositás eredményével, felette tulságos, és jelenlegi alkotmányos állásunkban veszélyezhetőnek tekintethetik.—

A' zsidók honositásának nagy kérdése két fő részekre oszlik:

a) méltók-e, 's érdemesek-e ők arra, hogy törvényszerüleg polgárosittassanak?

b) Az ő honositások igér-e valami jó következést a' haza bizonyosb, és békesb virágoztatására? —

Az első kérdésre M. ur igy felel: felhozza t. i. hogy a' zsidók Ádámban velünk egy törzsök atyától származván, velünk egyenlő természeti jogokkal birnak, tehát polgárilag is egyenlőt követelhetnek. —

Ezen erősség M. ur által ohajtott jogok sulyegyenében, de akár hol is melly csekély szinte tollnyi lenyomó erővel birjon, már régen megmntatta ama tréfálódó Nagy Fridrik az emlitett rokonos összeköttetésnél fogva, tőle nagy mennyiségü segély pénzt követelő koldusoknak, melly példát gondolom M. ur hason okbul és követeletbül, követendő lenne. — Ami a' természeti jogok egyenlőségét illeti, nem kétlem én hogy egyenlő emberiségekkel minden halandók egyenlő emberi jogokat nyertek, és igy a' társas élet körében is jogaiknak egyenlőknek kellene lenni, — de lehet e vétkül tulajdonitani a' fejedelmeknek, hazának, a' törvényhozó testületnek, hogy a' zsidókat azon polgári jogokbul, 's engedélyekből kirekeszti, mellyekkel más minden valláson és nyelven lévő hazafiakat ellát, és jóltévően boldogit? — A' midőn bizonyos a' hazai lett dolgokbul, hogy soha a' zsidók hazánk több polgáraival a' hon közös jóllétére egybe hangzólag nem munkálkodtak, a' társas életet megrendittő nemtelen önzést, 's személyes alacsony pénz hajhászást űzvén, a' több, kivált tudatlanabb polgár társainknak vérszopó nadályai voltak, minden idők tapasztalati szerint, a' régi törvények élő festékkel igy tüntetik szemünk és szivünk elébe a' zsidóság tulajdonit, p. o. Kálmán király 1ső könyv. 74 de judaeis christianum mancipium ementibus cap. 75. de agricultura judaeorum, et mansionibus eorundem. Hogy pedig a' legnagyobb veszedelem fenyegette légyen a' magyar nemzetet ekkorában, nyilvánitja Kálmán király 2ik törvény könyve, mellyben az első tárgy cap. 1o az volt: hogy judaeus christianum mancipium non teneat. A' történetirók természetes okát adják e' törvénynek „ob periculum perversionis; tehát már akkor a' keresztény katholika hitre nézve igen veszedelmesek voltak a' zsidók. — De polgári létökre is veszedelmeztették az emberiséges fenállást és közhitelt, melly jelenleg annyira ohajtandónak kiáltatik. Lib. 2do Colomanni c. 1. 2. 3. nehogy a' zsidók ezután csalárdsággal huzavonással, és lopott jószágok eladásával terheljék a' kereszténveket, e' törvény hozatott: ut omnes contractus publice fiant, in scriptum referantur, et testium subscriptione roborentur. Hát második András király alatt, milly siralmas állapotra juttatta a' zsidóság a' magyarokat, az irók egyhangulag igy kiáltanak: Nagy Historia Pragmatica t. I. p. 347. Judaei et Saraceni quorum ob delatam iis aerarii administrationis provinciam, brevi tempore propter opum magnitudinem intolerabilis evasit arrogantia et auctoritas; imo audaciores facti populum christianum impune opprimendo, promiscueque se cum christianis mulieribus commiscendo, mancipia et concubinas e christianis magno munero servabant, et ab his natas proles, ritu suo educandas curabant, unde factum, ut brevi judaeorum et saracenorum numerus insigniter auctus, christianorum vero non mediocriter imminutus esset: quae et alia religionis detrimenta, virorum bonorum imprimis praelatorum animos vehementer percellebant. Hát mai időben is miért nem szabad a' zsidóknak csak közeliteni is a' bánya városokhoz? kiki előtt köz tudat, hogy a' vér vizé nem válik. E' mellett a' Syriában közelébb történt Tamás atya meggyilkoltatása, mit varázsol elő? gondolhatja kiki!!— 'S jelenleg is a' hazában egymással titkos zavarék nyelvek segitségével, szoros öszve hangzást tartva, 's minden más polgároktól magokat gyanúsan elszigetelve, mint egy statum in statu alakitani törekedtek, és törekszenek, sőt ahol és mennyibe a' finantialis pénz vagy ércz nemek administratiójához közel juthattak, magokat a' fejedelem, és haza kincs tárára felette kártékonyoknak lenni tetleg bébizonyitották*). — Higyje el M. ur, hogy ezek, és más alapos tapasztalatok, nem pedig a' vallásos bal vélemény és előitéletek okai, hogy a' zsidók hazánkban polgári ön állásra, és honosságra nem méltatnak.

Egy vissza tekintést tesz M. ur édes hazánknak azon veszélyes helyezetére, midőn a' francz honi nagy bajnok honunkba hozta seregét, állitván: hogy a' zsidók tulajdon pénzeiken fogadott, vagy ön körükből állított férjfiakkal nevelték a' hon védte sereget, pénzzel segitették a' tartós viszályok alatt kiürült kincstárt, 's illy képen lovakat, élelmet szolgáltattak a' küzdő seregnek; — én ugyan zsidó ezredet soha sem hallottam, sőt ha lehetséges volt, még a' cs. ezred közül is kiváltották a' zsidókat, ha csak ön akaratjából nem lett némelyik katonává, mi, maig is nagyon gyéren találkozik, vagy a' pénz béli segitségeket, mit gondol M. ur, a' fejedelem, vagy a' haza eránti szeretetbül tették?

A' második fő része ezen kérdésnek: valljon az ő honosításuk igér-e valami jó következést a' haza bizonyosb és békesb virágoztatására? —

A' szellemi haladásnak ugyan eleget teszünk ez által, de csekély itéletem szerint hadd haladjon a' szel-

*) Legalább húsz helyen tudom hogy a' zsidók álta! Lotto hivatalok, Tűz kármentesittési biztosság kezelései 'stb. vitettek, de mindenütt kimutatták fogaik fejérét, és gyalázatosan el üzettek, vagy be is csukattak — ha szükség úgy kivánja, kezes leszek szavaim mellett, 's akkor többet. —

lem! ne ragaszkodjunk futásához, mert nemzetünk még nincs olly tökélletességben hogy versenyt fusson a' szellemmel, tagadhatatlan, és ne csak országunk szivében, Pest Buda vagy közel Bécshez lévő nemzetünk kissebb részét tekintsük, hanem jöjjön M. ur hozzánk a' Nyírbe, vagy mindenütt a' tisza mentében, megfogja látni, minő szellem uralkodik itt, tegyen azután különbséget miveletlenebb hazánkfiai közt, és a' más szellemmel versenyezhetőkkel, — előbb a' szükségeseket szerezzük meg azután a' feleslegeseket, — és a' jövőre is tekintsünk. —

Jobb a' jóllét a' haszonnélküli, sőt inkább kárral járó haladásnál. — Hány ezer, meg ezer honfiaink törekednek hivatalokra, még alig eresztett üres hely hirére minő csődületek, és kérelmek történnek? — Ezen punctumot azért hozom fel, mert M. ur a' honositás egyik védelmére azt mondja, hogy a' honosodás által a' zsidók is az országnak hasznos tagjai lesznek, és minden hivatalokra alkalmaztatnak. — Azon fentebb említett szükségtül nyomatott hazánkfiai felesleges száma elgondolásábul, van-e tehát a' hazának még több szüksége individuumokra? Általányos panasz most is hogy többnyire minden nagyobb birtokú uraknál a' zsidók foglaltak helyet, honosodások által pedig nagyobb jog adatik, és igy a' nemzet, ön hazájában a' sanyarú szükségtül, a' szellemi haladás miatt nyomatva lesz, és mindentül kizárva, — édes M. ur közelebb nekem nemzetem, mint más idegen, ki jóformán mi hasznot sem, hanem inkább kárt tesz az országban, honosimnak jólléte sulyosan fekszik szivemen, tekintsen mélyebben ezen ügybe, és ha valódi nemzeti érzet gyökerezett lelkébe, helyben hagyja ellenzésemet. — Igaz: igy is, úgy is sebesül a' sziv, mert a' zsidó is csak ember, véle is emberi módon bánni jó, és korszerü már, de hát a' nemzet? másért lásson szükséget? — A' zsidók kereskedésre születek, kereskedjenek inkább továbbá is bőrrel, gyapjuval, tollal, *) de a' hivataloknak, ne talán panaszra fakadjon a' honfi, 's ne talán még a' hivatokbul is kereskedést szokás szerint üzzenek, jobb ha békét hagynak."

Továbbá, — honosodások által minden polgári jogokra számolhatnak, nemde? 's e' szerint mint polgárnak szabad vallásbeli gyakorlat engedtetik, 's minthogy recepta Religio, tehát ugyan azon vallásban megnemesedhetik, hozzá teszem, ha módja van. — Mint nemes embernek', minden törvényeket tevő hivatalokra is út nyittatik, és engedtetik, — már most, valljon meg fog-e az egyezni a' magyar büszkeségével, hogy néki egy idegen, és mint magyarnak szokása már mondani, egy zsidó, parancsolatokat, tilalmakat, rendeleteket szabjon? M. ur! — a' keresztény polgárok más össze köttetésben vagynak egymással, még is alig mehet a' magyarral valamire, hát a' zsidó mit fog majd tenni, ki annyi évek óta világszerte köz gyülöletben áll? Gyanitom, és jövendőlöm: adja isten hogy hazudjak: de az egész dolog egyebet, egy zendülésnél, egy belháborúnál nem szül.

Honosodjanak a' zsidók! nem vagyok ellene ezen inditványnak, de korlátozva legyenek jogaik, a' türelmezési nehezségek nem korunkhoz valók, azért azok kiküszöbölése czélszerü, — legyenek polgárok, de többre ne mehessenek, mert azon szép szabadságra, mellyet egy magyar nemes bir ők érdemtelenek, mert őseink vérekkel váltották azt, egy ollyan nemzetnek pedig ki tudatlanabb polgár társainktul elzsarolt, vagy szerzett pénzeiken juthat hozzá, hogy kénnye szerint uralkodhassék, nem józan törvény engedheti.

Ezek köz tapasztalatbul iratvák, lesz még szerencsém talán másszor is irni, akkor többet a' szellemiekrül, most azonban azzal rekesztem bé munkámat: adja az isten hogy hazánkban ennek utánna ne kór-szellem, hanem korszellem, melly valódi jóra, szépre, czéloz, uralkodjék.

Nagy F.

*) vagy üzzenek kézi mesterségeket.

A' méhek ellenségei.

Leg veszélyesebb kor a' méhekre nézve az ősz és a' tavasz, — Ferrier irja, hogy a' köpü méhnek harmadrésze el hal ősszel, tavasszal pedig gyakorta még több; de ez a' népes kasokba nem igen tetszik meg, mert azok hasonlók a' nagy városhoz, hol a' holtak helyet mások születnek, — nagy ellenségeik a' fecskék, és a' verebek, mellyek mint a' buza szemeket, úgy nyelik el őket, a' veréb hármat is visz egyszerre fiainak, egyet szájjába, kettőt pedig körmei közt, — a' darások és a' herék ki hasitják a' mézzel haza jövő méheknek hasokat, 's kiszopják amit bennek találnak, 's ez az oka, amint sok utazók irjak, hogy Amerikának sok szigeteiben nem lehet méheket tartani. — De nem ritka eset Európában is, hogy a' darázsok némelly nyáron úgy megszaporodnak, hogy sok méh kasok el szélednek miattok, — a' pók kevés kárt okoz a' méhnek, de a' békák, és gyikok jó izüen felfalják a' mellyeket elkaphatnak, a' gólyák is kivált a' motsáros helyeken sokat le nyeldesnek. — Az öreg méhekbe meg terem a' tetü is, melly ollyan forma nagyságú mind a' gombos tőfeje, és szinére nézve veres, de ez sem szerez nekik nagy alkalmatlanságot, — egyebeket el halgatván, nincs a' méheknek nagyobb ellensége, mint a' házi ellenség, mellyet a' magyarok sok helyen farkas féregnek, a' németek pedig Maden-nek neveznek, — ez a' kis hernyótska, melly tiz

tizenkét ezerbül álló, 's mérges dárdákkal fel fegyverkezett tábornak szeme láttára pusztitja a' méhkast, átfurdalja a' lépeket, emészti a' viaszt, és mézet, származik az éjjel járó lepkének vagy pillének tojásábul, ezek a' lepkék, mellyek fejéres tarkák, és vastag derekok van, némelly esztendőbe inkább megsokasodnak mint máskor, 's egy helyen inkább, mint másutt. — Nappal csendesen ülnek a' méhes házak szegleteikbe, éjjel pedig mikor tojni akarnak, nagy vakmerőséggel bé repülnek a' kas lyukán, 's valami hasadékba, vagy a' méhektül üresen hagyatott lépekbe teszik le tojásaikat.—Ha pedig a' népes és vigyázó méhek közé nem mehetnek, a' szalma vagy vessző kasok üregeibe tojnak, — kevés napok mulva ki kelnek, 's ezen hernyóknak tizenhat lábok van, testek fejér, fejek feketés, berágják magokat a' kasba, onnan a' lépekbe, 's olly nagy pusztittást tesznek, hogy nem csak a' rájok, hanem még az esztendős méhek is gyakorta miattok oda hagyák kassaikat. — Vagynak-e valamelly kasba illyen férgek meglehet ösmerni a' kas alatt lévő deszkára le hulló fekete ganajokról, mellyek a' selyem bogarakéhoz hasonlók. —

Ezen pusztittó féregnek megelőzésére leghasznossabbak az ollyan deszka kasok; mellyekbe soha sem, vagy igen ritkán találtatnak. — Valamint az ellenség a' sok ezer katonáktul őriztetett várba nem könnyen mehet bé, ugy ezen lepkék is csak a' népetlen és erőtlen kasokba veszik bé magokat.—

A' deszka kasokba 36—sőt 40 ezerre is megszeporodnak a' méhek, ha meg esne, hogy a' hernyó valamelly hasadékon oda is be vinné tojásait, könnyű a' 40 ezer népbül 3 ezeret annak kiirtására áldozni. — Ha ez a' féreg megsokasodik, nehéz orvosolni, némellyek kivágják a' lépeket, de ezzel keveset segitnek. Legjobb illyenkor a' kast összeházasittani, a' melly megeshetik igy kis füstölés által, melly által elbódulnak, 's másnap szintúgy dolgoznak, mintha mindig egyek lettek volna.

Nagy Fer.

Aphorismák.

Hasonló egy rosz ember szája a' Pandora pixiséhez, melly midőn nyílik, vétkek, 's rendetlenségek terjednek szét a' társaságban.

Határos a' bölcsesség országa a' bolondok földével, 's ugyanazon égőv alá helyezvék.

A' szerető szemei előtt soha sem rendes alakban tűnik elő a' világ, változik ez az ő szive állapotja szerént. Ha ő szerencsés: előtte minden mosolygó, minden csöndlepte. Az éj ezerszerte szebbé lesz a' napnál, annak homálya varázs fátyol, mely alá csalogató gyönyörök rejtvék, annak csönde maga a' jólétt szava. Az évszakok minden új nappal új örömre viradnak, 's végre a' mindenség a' boldogság láthelyévé lesz. Ha a' szerencsétlen: az elemek egészen fölfordulvák, a' nap szomor éjbe borúlt, az öröm tetőpontja a' fájdalom hason lépcsője lesz. Nincs azon tiszta gőzkör, nincs azon mosolygó, élénk, gyönyörtele természet, 's ezen szép rendet egy szerető kedélye forditá fel, 's más ég, más csillagok lettek.

Ellentszóllni néha annyi, mint kopogtatni az ajtón annak megtudása végett, ha van-e valaki otthon.

A' szépmesterségeket száműzni, 's nem becsülni csak a' valódi hasznúakat, ollyan: mint a' természetet vádolni mely rózsát 's jázmint hoz elő, mintha azok gyümölcsöt teremnének.

Károlyi S. franczia után.

Ismeretlen állat nyomai. Az idén valmint mult télen is, Glenochy, Glenlyon és Glenlochay mellett a' skót bérczeken a' hóban egy ismeretlen állat nyomaira találtak. Feltünőleg hasonlitnak azok egy tetemes nagyságu kürthöz, azon különbséggel hogy ennél hoszabbak 's nem annyira henger-idomuak. Az állatot még senki nem látta, de mély nyomai a' hóban arra mutatnak, hogy szerfölött nagynak kell lennie. Azt is vevék észre, hogy járása elüt a' négylábuak közönséges járásától, 's ugy tetszik, inkább szökdelni vagy ugrálni szokott, ollyképen mint a' még el nem vadult nyul. E' nyomakat legalább is 12 angol mérföldnyi területen látbatni. Szándék mihelyt uj nyomakra bukkannak, azokat a' hegyek legmagasb csucsáig követni.

Vizet izzadó fák. Ferro szigetén csak három forrás, 's ezek is majdnem férhetlen részén buzognak fel a' partnak. E' mostohaságért azonban más pótlékot nyujta nekik a' természet: fákat, mellyek vizet izzadnak ki. E' forrásfák közép nagyságúak: leveleik kemények, hoszudan hegyes 's mindig sötét zöldek; természetbuvárok a' laurus indica egy nemének tartják őket. Koronájok ormán örökös köd uszik, melly annyi vizzel látja el a' leveleket, hogy azok folytonosan csepegnek. A' viz tiszta és jó izű, embernek, baromnak egyaránt hasznos.

Tengeri tigris. Hawre közelében egy eddigelé ismeretlen halat fogtak. Alakja hasonló a' tengeri vagy is fóka oroszlánéhoz; minthogy azonban egész teste csikokkal és petyekkel van elöntve, mint a' bengali tigrisé, némellyek tengeri tigrisnek nevezék el. E' ritka harács további 's pontosabb megvizsgálásul december 4kén Párisba szállittatott.

Rejtvény.

Mester hogyha egész, 's önnön művésze fejének,
A' vég tagjával varga keres kenyeret.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 34ik szám.

Szomb. April. 25én Első félév.

Felelet E** úrnak, viszhangomra adott válaszára.

A' gondolkozó fej itéletet hoz a' resultatumokról a' principiumokra és ismét: 's az illyenekre nézve Montesquieunek tanácsát követnünk illik: nem mondani el *mindent*; 's a' mit mondunk is, csak azért mondani el, hogy az olvasó gondolkodásra ébresztessék.

Élet és Literatura 1826.

E' lapok 16ik számába iktatott viszhangomra válasz érkezék. Eleje a' heti szemlét borostálja!? 's igy rám nem tartozik, de majd engem töprenkedik gyanúból kárhoztatás vétkével terhelni, feledvén: hogy mi véges emberek, kiknek tehetség, szivet 's veséket vizsgálni nem adatott, csak factumon épitünk; 's midőn dolgokat hallunk ócsároltatni, mellyek *valakinek* honszerte ismert elveivel ugyanazonos eszmére vezetnek: azon *valakit* sulytoltatni igen alaposan vélhetjük. Egyébiránt E** ur tisztasága felől, nyilatkozása eléggé kezeskedik; ha bár *felvilágosodott „gyermeke"* magyarázatán mosolyognom, — 's ismertetéseül szolgáló értekezései és fölmondott beszédje idézésére azon jegyzést tennem kelletik is: mikint abból, hogy valaki háromszor igazat mondott, nem következik, mikép kilenczvenkilenczszer ne fillentett légyen.

Térjünk a' dologra E** ur szózata szerint, ősiség nemzetiségünk alapja: én pedig úgy nyilatkozám, mikép nemzetet korszerű törvény, nyelv, szellemi- anyagi jólét képeznek.

E** válaszában ezen kérdésemre „valljon a' nemzetek, mellyeknél ősiség nincs, megszüntek-e nemzet lenni" előzményekből az eredményekre ezt lehet következtetni: hogy ősiség nemzeti sajátságunk. De hiszem épen ezt kelle vala megmutatni! Mert a' szózat érdemes irója ősiség alapját eldődeink pénz aristokratiatóli félelem-szülte intézkedéseibe gyökerezteti: én pedig úgy vélekedém, miszerint annak eredete a' királyi jóváhagyásával ugyanazonos; okául azonban az egyházi 's világi rend közti birtokirány föltartását tevém. Ezt mondja Kovachich; de e' derül ki *1só Lajosnak az* 1222*i decretomot megerősitő záradéka világos tartalmából is.*

Tovább megy E** ur válaszában 's igy ir: „ősiség biztositja a' néptörzsök erejét; a' pazar ivadék szárnyait elmetszi, az idegeneket a' hon felfalásától megőrzi; a' nemzetet elaljasodni, elenyészni nem engedi", 's állitása első pontját, erősitendő a' cserkeszekről vett példával jön elő.

Én úgy látom, miképen nemzeti erő, annak jólétiben gyökerezik, melly pedig mint viszhangomban is állitám, ősiség mellett hitel nélkül föl nem virágozhatik; korszerü törvény, pazardijoghonositás, idegenek — értelmi miveltség aljasodás ellen legjobb biztositék: mig ősiség engedményibe bizakodtan halomra tetézzük adósságinkat, ki nem fizetem fejében; elhanyagoljuk szellemi jólétünket, mert családunk hajdani fénye elég igény szolgálat konyorálásra, hogy ne mondjam, követelésre; vagy boron pénzen hivatalt vásárlunk, vesztegetésivel az erkölcsöknek, kárára a' közjónak, elnyomásával az értelmes szegény legénynek. Ez ám a' pénz aristokratia! A' cserkeszektől vett példának egy kis baja az: hogy nem illik ide; mert aljasodás és enyészet különbféle mint inditó oka; a' védeszközök 's módok a' fenyegető veszély minőségéhez szabályozottak; elkeseredés 's kétségbeesés sokszor bámulásra méltó eseményeket szülnek. Azonban az ősiség ajánlatára én is szolgálhatok példákkal a' tiszteletes régiségből. Emlékezzék csak a' szózat érdemes irója Rákóczy Bercsényi Barcsai 'stb. forradalmaikra; ezek mind ősi birtok nevelte erőbe bizakodás keserü gyümölcsei! Lássa tisztelt E** ur, politikai tapintásai melly titkos és veszélyteljes irányúak!

Hát ha én úgy tartanám, hogy a' néptörzsök 's igy a' nemzet erejét is, tulajdon (proprietas) teszi; az az úgynevezett ősiség pedig nem tulajdon; 's benne csak ezért sem láthatunk biztositékot: nem kérne E** ur még egyszer honkegyelmet bűnös fejemre!?

Ne gondolja a' szózat érdemes irója, mintha könyelmüséggel törnék pálczát a' tiszteletes régiség fölött, 's vakon hódolnék mindennek, mit új mez jellemez: tudnék férfiakra hivatkozni, kik fejdelem 's hon ügyében tanúsított érdemeikért fénypólczon diszelegnek, és ezek megmondhatnák, miképen lázzadt agy szülte rémképek után soha nem kapkodtam; de nem is haszonlesésből védtem elvet.

Ugyanazért viszhangomban állitám; most ujra ismétlem: hogy nemzeti jólétünk ősiség nélkül, — és csak hitel mellett vánszoroghat föl halálos ágyából.

Igy nyilatkozik tovább szózat tisztelt irója: „nemzeti sajátságot legkisebb résziben sem lehet megsérteni 'stb." én úgy gondolom, mikép e' sajátságnak bár mellyik részit lehet, és körülmény, idő úgy hozván magukkal kell is változtatni, ne hogy a' nemzet tespedjen, 's mindég csak a' „volt" maradjon; sőt ezen sajátság maga magában is változik. Minden kornak van sajátsága: gyermeket még nem az a' tulajdon jellemez, melly serdült

kort; ennek kellékei újra különbözők az ifjuéitól, férfit megint más mez jelöl; 's ki ifjuval gyermeki — férfival ifjui korhoz szabályozottan akarna bánni: nem üzne-e csúfot a' tökéletesülés nagyszerű tervéből; nem rendeltetésünk nemes irányát szándékoznék-e vakmerőleg meghiusitani; hogy mások tudatlanságával, maga hasznára gonoszúl visszaéljen!

Igy már, az 1222i évre emlékeztetésemet illetőleg — föltéve, hogy ősiségünk megalapitását idegenek korlátozása szülte — ámbár zsidók kiküszöbölésire legsarkalatosb ok a' még sarjazásban lévő vallás elnyomásától félelem vala —: van-e okunk jelenleg attól tartani, mi 1222ben egyik másik törvény hozását szükségessé tette? 's ha eldődeink intézményei visszaélés által több kárt mint hasznot okoznak: a' métely forrást csak azért mert régi, ne kerüljük? — Ugy nagyon kár vólt a' nyereg alatt puhitott hússal élést is elhagyni! hiszem édes E** ur 1222ben szinház, academia, casino 'stb. sem vólt, 's azért most sem legyen?

Akkor jött ám világra a' 31ik törv. czikk. is; melly bár szinte az alkotvány nagy épületének egy részét tette: 1687 évi 1sö t. czikk. által még is megszünt. Miért? mert változott az idő, változtak a' körülmények. 'S ime a' nemzetet, melly nemzetiségére annyira büszke; melly azzal sokszor idegenek rovására kérkedik, csak ősi birtok tartja vissza enyészettől! 's ez, épen jelenleg van legközelebb sirjához! *jelenleg*, mondom, midőn a' törvényhozó testület magas rendeltetésének megfelelni összevetett vállakkal törekeszik; 's léptei irányaul korszerü haladást tüzvén ki, hintegeti a' nagy jövő magvait, 's épen *jelenleg* támadt próféta: hogy nyolcz százados álmunkban — mellyből most ébredezünk — tovább ringasson, 's ámulatban tartson bennünket, mondván: *ha lészen ez esztendőben harmat és eső; hanem csak az én szám igéi szerint.* De édes ur az ó testamentomi világ elmult; csodák ideje megszünt; a' profétákra rosz idő jár, 's félek: ne hogy szava *kiáltó szó legyen a' pusztában!*

De tegyük föl, hogy ősiség nemzetiségünk alapja, 's idegenitése korlátoztatni nem fog: avvagy *kényszeritőnek* hiszi-e a' szózat tisztelt irója e' tárgyban hozandó törvényeinket? én ellenkezőt gondolok, 's úgy hiszem: hogy törvény *engedékenységével saját kárára egy okos ember sem él vissza; annak sulyát pedig egy becsületes ember sem érzi.* Az igaz, hogy akkor nem leend szükséges némelly családi levéltárokat — talán a' történettan nagy nyereségire zárva őrizni: de a' csalások töménytelen serge is ritkul; atyafi gyülölet engesztelhetlen boszuval nem párosul, 's özön per forrás kiapad. De hiszem talán épen ez a' baj, hinc illae lachrymae!?

'Sigmond IIik Ulászló idézett törvényei, úgy 1723i: 24 és 56 czikkek részint a' hétszemélyes tábla, részint megyei törvényszékek személyzetéről rendelkeznek ugyan: de ezen szó „bene possessionatus" igen is mutatja a' törvényhozó testület belátását, 's a' törvény alkotás okát.

Helyén lesz itt — mert a' tárgyak folyama is úgy hozza magával — kimutatni azon alaptalan állításokat, mellyeket a' szózat érdemes irója szorult helyzetében ellenem gördíteni erőködött, jelesen:

1, Hogy én *csak eredetit kerestem az ősiségnek, annak feltalálásában is a' szózat tisztelt irója szerencsésebb vala:* holott ha viszhangom ezen szavait „melly 1sö Lajos alatt 1351ben állapittatott meg *állandóúl*" figyelemre méltatja, idézett törvényei kiirásától magát megkimélheté vala.

2, *Hogy én neheztelem a' koronaügyvéd jogait* is

3, Hogy jogait is neheztelem a' koronaügyvédnek. E' kettőt mikép lehet viszhangomból kicsikarni? nem tudom; de hiszem a' szózat érdemes irója sem tudja. Valakit szinlett váddal terhelni nem csak nem szép, — de köz 's magános rovatot érdemlő tett is; hamis adatokat koholni, igen nagy ügyvédi szabadság — licentia — melly néha néha következményekkel szokott járni.

4, *Hogy a' nemzetet kereskedő statussá akarom teremteni.* Viszhangom ezen szavaiból „hajlandó vagyok hinni, hogy E** ur — hevült képzete láng szárnyalását követte akkor is, midőn — egyetemes kereskedői állástól retteg" hogy lehet amaz ferde állitást kicsavarni: fejtse meg ki a' szózat tisztelt iróját logicára tanitotta.

5, Hogy én állitám mikép *kereskedés* (csak kereskedés!) *nincsen hitel nélkül.* Viszhangomban igy nyilatkozám: reménylem E** ur kezet fog velem abban, hogy *nemzeti jólét* hitel nélkül fel nem virágozhatik stb.; *nemzeti jólét*, mellyet szellemi,- és anyagira osztván, amaz alá nevelést, emez alá földmivelést, mesterséget 's kereskedést sorozék. Feljebb megmutatám hogy ősiség szellemi jólétünket gátolja, a' nemzet erejét épen nem biztosítja; 's ezek mellett hitelünknek is ellenszegül; melly életre derülvén gazdálkodási rendszerünket, mesterségünket fölszülné, a' kereskedésbe is *jelen helyzetünkben 's körülményink közt is jóval nagyobb élénkséget öntene.*

Varga Soma.

Damiette.

(Folytatás.)

„Damiette, igy adja elő Abulfeda, faltól környezett város volt, melly a' keleti folyamág torkolatánál feküdt." E' fekvésnél meg akarunk mi is maradni, melly a' történettel is megegyezik, 's kiakarjuk kutatni a' város eredetét. Byzanz István

tudósit bennünket, hogy a' későbbi görögök uralkodása alatt ez Thamiatis nevet viselt, akkoriban pedig semmi nevezetességgel nem birt. Az azonban mindinkább több jelentésü lön, Pelusium (ez épen azon város, hol a' nagy Pompejus, a' Pharsalusnál történt csata után Thessaliában, menedék helyet keresvén, 's a' kikötőnél kiszállván, Ptolomaeus Auletes alatt meggyilkoltatott, 's bebalsamolt feje Caesarnak megküldetett) többszeri kiraboltatása, hatalmának 's tekintetének vesztése után. Bekövetkezvén annak végromlása, a' Delta keleti tájékának kereskedése is oda szállott. Ez akkoriban megerősített hely még nem volt, a' mikor a' Konstantinápolyi császárok másodszor ejték hatalmukba a' 238iki Hegiraban (Hegira 622diki julius 16ika, melly évben t. i. Muhammed futamlása történt Meccaból Medinába, melly naptól kezdve viszik a' Törökök időszámitásukat). E' jó fekvésü kikötő fontossága, felnyitá végre a' Kalifak szemeit. Elmetouakkel, körülfogatá azt falakkal Hegira 244ikében. Azonban ezen akadály fel nem tartóztathatá a' hős Roger-tet, a' siciliai királyt; ő elragadta ismét ezt az Osmannoktól a' Hegira 550ikében. Ő nem használhatta sokáig győzedelme gyümölcseit. Salah-Eddin, ki akkoriban elfoglalá az egyptusi trónt, 's a' cairói fellegvárt épitteté, kiűzte az europaikat Damiette-ből. Tizenöt év után ismét oda jöttenek a' keresztények, 's ostromlák a' várost; azonban a' szemes szultán semmisité terveiket, legyen bár, hogy száraz földi katonaságuk 1200 vitorlás flottával segittetett, mind a' mellett kényszerittettek szégyennel onnan távozni.

E' város rendeltetése azonban az volt, hogy szünetlen ostromoltassék. Eladel uralkodása alatt 615ikében a' Hegirának, a' keresztes vitézek nagy erővel megtámadák a' várost. Ők a' Nil nyugoti oldalán szállottak-ki. Első gondjuk az volt, hogy táborukat árkokkal 's palizádékkal fogják körül. A' folyam torkolatánál 2 torony épült oltalmul, mellyek számos katonasággal ellátva voltanak. Iszonyú vas láncz, melly az egyik toronytól a' másikhoz ért, gátlá a' hajók kikötését. A' keresztyén vitézek elfoglalák a' tornyot, szétrombolák a' láncot, 's megnyiták flottájuknak a' betérést. Nejm Eddin, a' szultán fia, ki Damiette-nál táborban állott, fedte a' várost hadseregével. Az okból, hogy az ellenségi hajókat feltartóztassa, hidat épittetett a' Nilon keresztül. A' frankok elpusztiták ezt. Ezen ifju herczeg végre azon gondolatra jutott, hogy a' folyamtorkolatát kitömje. Számos ladik, mellyeket a' vizbe süllyezteni rendelt, csaknem végkép gátlák a' hajózást. Változó hadi szerencse, véres ütközetek, 's 17 hónapig tartó ostromlás után, bevették a' keresztény herczegek ostrommal a' várost. Azonban ennyi sok kiöntött vér, 's ollyas vállalat után, melly rémitő költséget okozott, nem sokáig használhaták győzedelmük gyümölcseit. Az achmouny csatornánál, a' Nil egyik oldalán, a' másikon pedig bezárva az egyptusi hadseregtől, életüket, és szabadságukat csak nyert győzedelmük feláldozásával, 's kitakarodásukkal vásárlák-meg.

E' vesztesség után, 31 évvel Damiette minden véröntés nélkül elfoglaltatott sz. Lajos franczia király által. A' fejedelem rendkivüli bátorsága, ki egész lovagi öltözetben a' folyamba lépni, 's a' part melletti elsánczolt ellenségi sereg ellen nyomulni merészelt, 's azon hőslelküség, mellyel őket megtámadá, — azok táborában rémülést okozott. Futásnak eredtek tehát, 's gyáván odahagyák azon várat, melly hadi szükségekkel bőven ellátva volt, 's hosszas ostromlást kiállhatott volna. Az arabok azonban e' várost 11 hónap után ismét visszafoglalák; mivel pedig ráuntanak ollyas helyet folyton folyva oltalmazni, melly az europai csatázó nemzeteket nyakukra hozá; e' várost földig leronták, 's azt, benn messzebb a' szárazon ujon felépiték. Abulfeda, 's valamennyi napkeleti szerző bizonyitják ezen állitást.

Az ujon felépült Damiette, jelenleg olly terjedtséggel bir, 's olly kellemes, mint Rosette, 's félkörben fekszik a' Nil keleti partjánál, 1 és fél mértföldre annak torkolatától. Ha a' félhold egyik végénél megállapodunk, úgy a' szem, azt egész kiterjedésében láthatja. A' lakosok összes száma 80,000 lehet. Van e' városban nehány köz tér, mellyek között még most is a' legnevezetesb, Menchiè nevét viseli. A' bazárok telvék kereskedőkkel. Az Okal-ok, vagy Khan-ok, mellyek épen olly téresek mint Boulak-ban, 's mellyek fedett folyosóiban az indiai materiák, a' Libanon hegyi selyem, salmiak, 's piramisok riskásából, felhalmozvák, — azt bizonyitják, hogy ez egy kereskedői város. A' házak, névszerint azok, mellyek a' folyamnál fekszenek, igen magasak. Nagyobb számában helyes teremek vannak, mellyek a' lapos tetőkön alkalmazvák. Ezek, kellemes 's minden szélnek kiállított belvederek, hol a' török, puha zófán ülve, pipázva tölti élet napjait, mellyek a' földtengerrel szemközt fekvék, melly az egyik oldalon a' láthatárt környezi, szemlélgeti a' tengert, melly a' másik oldalon fekszik, 's a' Nilt, melly a' kettő között foly, 's folyását a' termékeny földeken veszi keresztül. Különféle nagy, 's magas minarettel diszitett mecsetek láthatók itt ott a' városban. A' közfürdők, mellyek márvánnyal bélelvék, akkép vannak rendezve, mint nagy Cairóban. Azon gyócsholmik, mellyekkel helyben szolgálnak, helyesek, 's a' viz igen tiszta. A' melegség, 's a' bánásmód, mellyet ott tapasztalni kell, épen olly keveset ártanak az egészségnek, hogy

azok inkább csak mulatságul, még pedig helyreállitására az egészségnek is szolgálnak, ha csak a' fürdő módosan használtatik.

A' Damiette kikötő folyton folyva telve van ladikokkal, kis hajókkal. A' város nagy kereskedést űz Sziriával, Cyprussal 's Marseille-vel. A' mezelaoui riskása a' legszebb Egyptomban, 's a' körületti tájékban miveltetik. Abból évenként mintegy 6 millio livres-ért (livre 22 kraj. pengőben) hordatik-ki. A' más termények, vászon, szalmiak, gabona, 'stb.

Azon keskeny tartományrész, a' mellyen Damiette fekszik, 's melly egyik oldalról a' folyamtól, a' masikon pedig a' Menzalé földtenger nyugoti végétől záratik-be, keletről nyugotnak, csak 2 és 6 mértföld széles. Számtalan folyó minden irányban metszi-át, 's Egyptom legtermékenyebb tájékává teszi. A' föld ott, egy évet a' másikba számítva, a' riskását nyolczvanasan fizeti-vissza. A' más termények hasonló idomzatban nőnek. Itt különösen egész pompájában 's dússágában jelenik meg a' természet, 's minden év tájban ád virágokat, gyümölcsöket 's aratást. A' tél olly kevessé rabolja azt meg diszétől, 's kellemétől, a' mikép a' nyár, fényétől fosztja-meg. Nem tud ott senki semmit, sem az égető hévségről, sem a' fagyásról. A' thermometrum 9 foktól a' fagypont fölött egész 24 fokig emelkedik. Damiette e' szerencsés égmérsékletet azon sok víznek köszöni, mellytől a' város környezve van. Cairoban a' hévmérő már 12 fokkal száll magasbra. *(Folytatása következik.)*

Rög eszmék (Fixae Ideae.)

Barleus Gáspár Amstertamban philosophia tanítója (szül. 1584. Antverpben, meghalt 1648. Amsterdamban) utolsó betegségében mindig azt képzelé, hogy ő majd üvegből, majd vajból, majd szalmából van alakítva. Félelemből hogy össze ne törjék, el ne olvasszák, vagy meg ne égessék a' kútba ugrott.

A' hires hollandi orvos Boerhaave Herrmann ismert egy tébolyodottat, kinek azon eszme rögzött meg fejében hogy ő nyúl mellyet 1000 kutyák kergetnek.

Veigel Károly dresdai orvosnak egy barátja erősen megvolt győződve hogy ő kakas; egész nap kukorikolt, 's nem akart kimenni, hogy meg ne öljék 's meg ne süssék.

Zimmermann tanitó beszéli hogy egy ismerőse magát búza szemnek képzele, 's nem birhatták rákimenni azon óvakodásból, ne hogy a' tyúk felkapja.

Én is ismerek egy égi bolondot ki magát egy üveg Champagnernek hivé, 's ki öt hónapig feküdt az ágyban ne hogy valaki nyakát törje.

Könyeimhez.

Hulljatok, hulljatok forró könnyeim,
Tükrözzétek hiven érzeményeim; —
Hulljatok le sürün a' bú fellegén —
Jóltévő harmatként sorsom éjjelén. —

Ha minden elkerül, ti nem hagytok el,
'S balzsamtok cseppjeit issza e' kebel. —
Ti vagytok orvosim, hű barátaim
'S — álmatlan éjszakán — néma társaim.

Hulljatok hát mig ver tünő életem,
'S nyugalomra szunnyad kinos érzetem; —
Hulljatok, hulljatok vég- 's határtalan —
Hadd enyhüljön e' szív, e' boldogtalan.

M: - hoz.

Nem szánsz égszülte lény, ha föstem kinjaim, —
'S kitörnek szép szemed gyújtotta lángjaim; —
Nem szánsz, hideg mosoly ül arczod édenén,
És részvét nem virúl bájid varázs égen.

A' téli nap ragyog; de nem hint életet,
Fagysirba zárja le a' bús természetet.
Napképed igy ragyog; de jég övedzi át —
Vágyimnak nyughelyét — hó kebled liljomát.

Bávölgyi.

Huszthi vár.

Huszth-vár! ős falad áll még, áll rideg ormokon, — ám de
Félig emésztve, homály rém lebeg ős faladon —
Állsz, 's szűm vágya feléd lebeg érzet kéjein, óh de!
Romboltan tünsz csak, 's már lelehajtva fejed.
Ott régen zászló lobogott; most rom düledéket
Látok, 's hámföldet, minden enyészik igy el!
Sok várod pusztult honom igy! mert a' mit idő nem
Ront, azt fegyver kéz eltöri, 's rontja le majd.

Duliskovics János.

Tagrejtvény.

Első tagom hozzá tévén
A' második tagomat,
Egy nagy ádáz nemzetségnél
Gyalogságot igazgat;
Harmad tagom megkettőzve
Honnunk kies városa:
Egész, hogy nagy vértan voltam
Szicziliа megvallja.

A' 33dik számú rejtvény megfejtése — Kádár-ár.
A' 31dik sz. tagrejtvény megfejtése — Baján.

Igazítás: Mulatságok 31. szám. 1 sorban *az nemzi ez*, olvaad: ez nemzi az. 122 lap. 2 has. 49. sorb. *száz ezer*, olvasd: száz ezeres. 123 lap. 1 sor. *páratlan*, olvasd: párátlan. ott 29 sor. *legalább*, olv. legalább nagyobbnak. azon lap. mas. has., alólról 4 sor. *tarják*, olvasd: hogy jártak.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 35ik szám.

Szerda April. 29én Első félév.

Felelet

a' Hirnök heti szemléjének az ősiség ügyében.

Sokáig tünődtem, valljon a' 28dik sz. Hirnöknek az ősiség tárgyában tartott szemléjére (lustra) talán igazabban állitva, felállitott bazárdjábani octavale judiciumából kikerült itéletére merjek-e szót emelni, — minekutánna a' heti szemle „nos" alakba, 's méltóságba öltözve, az ősiség ügye mellett írt értekezésem ellenére kikiáltott nemtetszését az 183$^{2}/_{6}$ eszt. 16ik törv. czik. értelmében immár motiválni-is kegyeskedett. — Azonban ne hogy a' heti szemle által vétkesen elcsavarított értekezésemben mások is félre értsenek, 's általa némellyek hibába, én pedig idegen bűnbe essünk; — elhatározám még egyet ez ügyben szólani. Csak a' vala még eldönteni való, valljon művemet e' hetivásárba küldjem-e? mindazáltal barátim arra tettek figyelmessé, hogy azt cselekednem nem lehet; mert ott ugymond monopoliumot gyakorolnak, mellynek kiváltságos tulajdanosa O. ur, a' ki hatalmas joggal minden heti vásárban csak maga müvét árulltatja, az idegeneket a' vásárpiaczon kivül rendelve, ott szigorú szemlét tartván felettek, minden szombaton azokat maga előtt el-lépteti. Meghökkenve ennyi hatalom nagyságán — im művem a' közönséges, de országunk legrégibb vásárába került, a' hol ha O. ur szokott szemléjén egy pillanatra méltatni fogja, kérem őt, legalább ne becsmérelje művemet, ha megvenni nem szándéka is; O. urnak heti vásári birósága superrevisorius tekintetét én sem szándékozom kétségbe hozni, nehogy tárgy helyett személyt taglalni látszassam, jól tudom én úgy is, hogy O. ur igen sok kelevészt tört ellenei vaspánczélján, 's ha bár gyakran homokba terült volna-is, kimerné tőle a' bátorság, és elszántság jellemét megtagadni? „trahit sua quemque voluptas" elavult szómondás, 's ebben a' hetiszemle eredete, 's ebben annak oka; miért hogy polaris csipősséggel érintetik meg minden czik' mellyben sajátszerü typusát fel nem lelheti. Becsméreli az irót, és ha abban elegendő becsmerelni valót nem talál, a' szerkesztőt támadjameg, hogy ujság lapjainak hézagait nemzeti ősiség ügyében irott czikkellyel tölti bé, 's ismét az irónak forditja dühét, 's pirongatva sújtja, miért harczol ősiség mellett az europai korszellem minden publicistái véleményének ellenére, nem vévén észre O. ur ön magában a' szemrehányt vétket, midőn holmi ürességekkel mint nevezgetni szereti lapjainak fenék szinét Döbleri ügyeséggel tölti bé, a' nélkül, hogy lustrájának kiadásában valaki őt plágiumról jogosan vádolhatná. Hát ha valaki szemléjének csalhatatlanságáról kétkedvén, kimondott itéletét megilleti? O. ur azonnal balsamina impatiensként elönti kebelét, — holott tudnia kellene, mikép:

Saepe graves, magnosque viros, famaque verendos
Errare, et labi contigit — — —

nem kellene tehát O. urnak annyira epekedni azon rövid mottóért, mellyet minapi válaszom elébe függesztettem, mellyben sem többet, sem kevesebbet nem kivántam mondani, mint hogy azon sötét calculus, mellyet a' hetiszemle alkalmával nyert vala, értekezésem puszta Edictumon, nem pedig meg győző motivumokon nyugszik, — 's innen azután az epés csöppek is, mellyek O. ur tollából kikelvén czáfolatában mint meg annyi lumina subobscura láthatók, 's izgatott lelkületre hivatkoznak.

Innen származtak a' zavart, 's ferde eszmék, mellyek V. ur számára készitett válaszom ellen O. urnak mint a' csata térre meg sem hivott segédnek (secundans) hetiszemléjében hibásan keletkeztek ki.

Hibásan mondom; mert O. ur nem vala képes felfogni rosszúl szemlélt értekezésem azon részét-is, hol állitám, hogy „az ősiség nemzetiségünk alapja" mert ugyan itt azt-is mondám, hogy a' nemzetiséget (nem pedig mint O. ur reám fogja az ősiséget-is) nyelv, öltözet, törvény, 's szokás, 'stb. teszik Mind ezen Constitutivumokat az ősiség védi; tehát a' nemzetiségét is. Hogy pedig csakugyan az ősiség a' nyelvet, szokásokat 'stb. védi, kitetszik onnan, mert az ősiség a' néptörzsököt fenntartja, tehát a' nyelvet, szokásokat is, mellyekhez az csakugyan szorosabban ragaszkodik mint más bevándorlott idegenek, és zsidók. — Ezen állitásimat valódilag csak a' jövendő fogja igazolni, ugyanazért idő előtt kivánja O ur hogy tapasztalati eredményeket bővebben hozzak fel, mint 25. 26ik számú válaszomban elég kézzel foghatóan törvények fenekéből mutogaték meg; de előlegesen is meg győzettetem arról, hogy a' béköltözendő idegenek, és zsidók soha sem fognak buzogni a' magyar nyelv, öltözet 'stb. szóval a' nemzetiség mellett; de O. ur maga-is meggyőzettetik arról hogy ha Huszti IIik k. 46 czik., más törvény tudók szerént a' majoratus, és senioratus a' családok fénye fentarthatására hozattak be a' német statusoktól, úgy eldönthetlen igazság az is, hogy a' birtok eldiribolása, és idegenek által való elfoglalása egy nemzetnek elallyasodását következteti;

sőt megfogja élni O. ur talán, hogy szép honunk babiloniai állásba kerűlend, mihelyt ősiségünkből ki fogunk vetkezni.

Hibás a' szemle válaszomnak azon pontjára nézve is, a' hol taglalni törekszik azon állitásomat, „hogy a' magyar nemzetet, melly mindég katonáskodó, és tenyésztő nemzet vala, kereskedői nemzetté egy pillanat alatt varázsolni nem lehet" — O. ur e'kép szemlélte e' pontot; hogy „egy idő óta nem igen katonáskodunk", 'stb. innét a' következnék, O. ur szerint; hogy mivel most nem katonáskodunk, tehát sem nem katonáskodtunk, sem a' mezei gazdaságban nem buvárkodtunk — ennyi logicát egy közönséges szemlében!! — Én O. urat kenytelen vagyok meginteni, hogy alkotmányos törvényeinket jobban szemlélje meg, — vagy leg alább az annyira igazságos törvényirónk Kelemennek 3. könyv 642ik §át szemlélgesse: a' hol azt fogja szemlélhetni, hogy a' magyar nemzet soha kereskedő nemzet nem volt. Hogy most nem katonáskodik, 's jól nem gazdálkodik, arról csak a' jó isten tehet; annyi bizonyos, hogy nem is kereskedhetik az olly nemzet, mellynek kereskedése nincs, hanem sínlődve az uzsorás speculansok, 's szép honunkra fenekedő zsidó zsarnokok között utolsó halálos veritékét izzadja ki azon időelőtti törekedésében, melly őt még veszélyesebb betegségbe süllyeszti.

Hibásan szemlélt O. ur a' részben-is midőn engemet chinomania gyanujával vádol, 's elhitetni akará a' közönséggel, hogy én sok pénziért tartom Chinát boldognak, — holott kiszemlélheté válaszomból, hogy én a' mercantilisták ellen felhozott azon elveket, miszerint a' pénz csekély értékét teszi a' nemzeti vagyonnak, — elfogadám, 's Chinát csak azért tartom boldogabbnak; mert ezüst, 's arany pénzzel folytatja kereskedését, 's váltó leveleket nem ismer. Rettegve a' váltó levelek ingatag értékét, kénytelen vagyok O. urat ismét figyelmeztetni, hogy a' nemzeti hitel soha váltó levelekkel biztos nem lehet. Vagyon biztositást javasolván inkább e' mellett helyzetünkben; mert a' pénzváltó kereskedők egy protestans angol iró szerint, a' népet csak barmoknak tekintik, nem gondolván vele, boldog-e a' nép vagy nyomorúlt, csak azon törekszenek, hogy pénzt, vagy a' mi pénzt érhet nyerhessenek. E' tárgyban kérem O. urat szemlélje meg Cobbet 1ső füzetében az 1ső levelet, de 2ik füzetében a' 7ik levelet is, meg látja ott, hogy az elárasztott váltólevelek Angolhonban a' népet olly nyomorú helyzetbe tevék, miképen arról kelle gondoskodni, hogy az alsóbb nép osztálynak a' házasság megtiltassék.

Ne ajánlja nekem O. ur Széchényi grófnak Hitel czimű munkáját, mert azt igen megolvasám, de olvastam annak taglalatját is, minden a' mi amaban foglaltatik kereskedői szellemre mutat, és mivel kimondám: hogy honunk kereskedő status nem lehet, 's okát is adám, O. ur pedig arra semmi alapos ellenvetést nem hozhatott fel, sőt a' mi a' 25 és 26ik számu válaszomban akár politicai, akár finantiai, akár historiai tekintetben előadattak O. ur nem vitatá meg, és igy ne csudálja, ha O. ur szemléje után is csak annál maradok: hogy honunk az ősiség eltörlésével nép gyülevészek, 's zsidók fészke leend, melly uzsoráskodással, de nem kereskedéssel fogja nemzetünk szivét gyökeréből kiszakítani — pedig mennyit, 's mit irnak magok is az angolok az uzsoráskodó néposztályról ön honjokban. — Szemlélgesse meg O. ur Ó-Callaghan angol irónál, szemlélje meg VIII. Henrik angol király idejébeni eseteket, midőn az uzsoráskodás, melly kereszténveknél tilos volt, ártalmas mételye a' zsidóktól reánk által szivárogván, most bennünket Hitel czim alatt olly annyira nyomorgat, hogy kényteleneknek tartjuk magunkat utolsó képzelt segédhez, a' zsidók honositásához folyamodni. Erről azonban alább. —

O. ur a' meghivott számú szemléjében a' közönségnek nevetség tárgyául hozza fel azon állitásomat is, „hogy a' régi időkben egy szives kézszoritás elegendőkép biztositotta a' hitelező vagyonát" és erre nézve úgy tartá a' szemlét O. ur, mintha én azt az agg nénikék szájából szedtem volna ki. — Hogy máskor O. ur szemléje egy részben törvény gyakorlatlanságot, más részben vakmerő rágalmazás vágyat ne áruljon el, — minekelőtte egy tudományos tárgyat ridegen szemlélgetne, — tekintsen az évkönyvekbe, szemlélgesse meg legalább törvénytudóink egyik koszorúsát Kelement III-dik könyv. 642ik §ában, a' hol igy szóll: „apud majores nostros frugali vitae asvetos, et militari disciplinae magis, quam commercio deditos rara admodum exstant contractorum debitorum vestigia" — sőt egy másik törvénytudónkat a' ki igy kiált fel: „inauditum patribus nostris concursualem processum apud nos non esse adhuc bene regulatum" meglátja ezekből, de más hazai diplomatáinkból is kiszemlélheti, hogy állitásom tudományosb adat, minthogy azt O. ur szemléjének agg nénikéitől kénytelenittetem volna meséltetni. Tudni kellene O. urnak Verbőcziből is a' ki az adósságokról semmit sem irt, hogy kötelezményeknek az ő idejében hire igen ritkán volt, a' mire el lehet mondani: hogy „necessitas tulit leges" — az adósságok 's kötések tárgyai Mátyás 6ik Decr. 17dik 'stb. czik. által legelőszer biztosittatván. Lássa O. ur ezeket is meg kelle szemlélnie, ha alapos állitást szemlére akart venni, és a' valódi dolgot nem az agg nénikék szájában keresni, hanem tudományos iratok között.

És ennek következésében kiszemlélheti O. ur azt is, hogy ha mint állítja honunk a' pazérlók számára a' világnak bár mellyik országával is a' síkra léphet; ezen tetemes pazérlásnak nem az ősiség az oka; mert már megmutatám törvényekből, hogy csak a' 15ik században sem tapasztalánk olly pazérlásokat, pedig az ősiség joga akkor is fenn állt, de mint mondám adósságról akkor keveset tudtak ős atyáink, uzsoráról annál kevesebbet, mert tudjuk, hogy ezen nyomorgatásnak angolhonban a' zsidók veték meg alapját, a' keresztények hit agozatainak ellenére levén az uzsora „date mutuum nihil inde sperantes" Luc. 6 v. 29. 'stb. sőt azt is elmondhatom, hogy honunkban csak a' váltólevelek belső értéke hiányából eredő könnyelmüség,—az uzsorás speculansok kelepczéje rontá meg nemzetünk nagy részét, és mióta nemzetünk a' jámbor földmivelést, és katonáskodást elhagyá, 's a' nemzeti ős szokás megvetésével a' kül nemzetek divatát majmolja, 's ennyi kényszerítő szükségek miatt a' kereskedői systema árnyéklata után kapkod, azólta tapasztaljuk a' sok Banquerotteriát, legalább a' concursualis pereknek tömegét.

Innen kiindúlva, kár O. urnak szemléjében azon diadalmán örülni, hogy elveim ellenére a' zsidók honositást nyertek, mert habár mind a' két t. tábla megalapitá e' leendő törvényt, én még most is csak előbbi elveim mellett maradok, és lesirom előre honunk következő nyomorúságát. Mellytől maga a' fő rendek táblája előre is félni látszatik, azon óvást kivánván törvénybe iktatni, hogy mivel a' mi zsidaink „más szomszéd tartományokban lakozókénál olly sokkal kedvezőbb sorsot nyertek, hogy méltán lehetne tartani attól, mi szerint ezen jótékonyságoknak élvezhetése végett számos vagyontalan idegen zsidók fognak ide tódulni, az innen eredhető káros következéseknek elmellőzése tekintetéből" hatósági felügyelésre szükség légyen, — már én mind e' mellett is előre látom, hogy a' kiszivott Lengyelhon zsidai mint öntik el ha ánk boldog földét, — előre látom, hogy ennyi kiváltságokkal felruházva mint foglalják el a' nemes magyar telkeket, 's minden hasznot hajtó országos javakat, — mint lepik el fő városaink házait, a' mellyeket zsidók fognak bérbe kiadni, de nem keresztényeknek! — Előre látom, sőt O. ur is meg fogja érni, midőn a' zsidók (kiket én úgy tekintek, mintegy testületet, mellynek tagjai egymásért in solidum szavatosak és a' kik eddig elkobzott pénzünket öszve vásárlandó ingatlan javakért kiadják ugyan, de annak idejében azt kétszerezve veendik vissza; hogy sem ingatlan birtokaink, sem pénzünk, tulajdon honunkban ne lehessenek) tökéletes polgári jogok megnyerése mellett, birtok szerezhetés jogának, és igy ad manus mortuas devolutionak a' lex amortisationis megujitásával, vagy legalább e' népfelekezetre leendő kiterjesztéssel kelletik gátat vetni; és ne hogy a' néptörzsökőt ártalmas gyomként elnyomják, olly hathatós szerrel leendünk kénytelenek élni, mint a' spanyolhonbeliek, a' kik 1478ik esztben Iső Ferdinand, és Isabella alatt kénytelenek valának zsidók ellen inquisitiót felállitani keresztény csábitás bűne miatt. Azonban ezen szokásból gyűlölt inquisitiot kérem balul ne szemlélje O. ur — hanem szemlélje meg előbb Vayracknak illy czimű munkáját „Spanyolhonnak jelen állapotja" Amsterdám 1719. — Sokat kellene még O. urnak a' zsidók honositása ellen felhoznom, de attól félek, hogy ő is mint V. ur féltékenységgel fog vádolni; mert ha csakugyan zsidók polgári jogot nyernek, a' leendő váltó törvények 's kereskedői mozgony a' zsidók önkénnyétől függvén, akkor bezzeg ügyvédek is zsidókból kerülnek ki, — 's hová leszünk! — ne féljen O. ur nem magunk leszünk illy szerencsétlenek, és azért könnyebb lesz közösen lesirni napjainkat; mert „laetius est miseris socios habuisse dolorum" illy polgári jog mellett, nem csak az ügyvédi kar fog lelépni büszke pályájáról — hanem mivel a' tökéletes polgári jog vallás változtatás nélkül nemesi kiváltság nyerésre is utat nyit, a' megnemesedhető zsidó — a' korszellem óhajtotta pénz aristocratia jótékonysága alatt, minden megyebeli hivatalokat öszve fog vásárolni (mert a' limitatio 'stb. a' zsidóknak igen ártalmas lenne keresztények kezéből, és a' vármegye hatósága elfoglalásának szüksége a' zsidók százados elvét támogatja) igy könnyen fő birák, sőt v. ispányok is velem együtt fogják siratni a' zsidók hatalmát elvesztett hivatalaikban. Majd ekkor vetélkedhetünk az ősiség szüksége felett 's kereshetünk babiloniai nép csoportban egy hajdan dicső nemzetet, melly Gallicia siralmas nyomorára jutván, el adta magát, egy rég ellene fenekedő népfelekezetnek, hogy kereskedés virágzása helyébe, uzsorás világot alkosson ön veszedelmére.

Ennyit e' tárgyban, hiszem a' vélekedések különbfélesége felett majd a' jövő kor fogja itéletét kimondani. O. urnak pedig befejezőleg tanulmányul csak annyit mondok: hogy a' jelenvaló kézzel fogható, 's meg lett igazságokat megvitatni nem szoktuk; az előre nem látottak, 's jövendőben történhetők felett pedig politicai egyeztetések szerént szólani minden józan hazafinak kötelességében áll, — azért azok eránt kik a' közjó tisztelete tekintetéből nem minden napi tárgyak vitatásába ereszkednek, 's az elburkolt igazságot kikutatni törekednek, heti szemléjében ne vásári módon, hanem kissé méltányosabban nyilatkozzék, szemei előtt tartván Senecanak bölcsmondását:

Minimum decet libere, cui multum licet. Dixi.

Éliásy István.

A' pesti izraeliták tanuló intézetéről még valami.

Ezen fővárosban virágzó izraelita tanuló intézet, mellyről Hasznos Mulatságunk 32ik számában terjedelmesen nyilatkoztunk, hogy példás és mindenütt ohajtandó előmenetellel illy intézetek létesitésével törekedhessenek a' polgári csinosodásra, az megjegyzésre méltó, hogy az izraelita községből választott tanulmányi állandó biztosság áll hét tagból, u. m. Schváb Leopold Rabbin mint elnök, Ulman Gábor M. A. Cahen, Zaphir T. Pollák L. Kern T. és Kaszovics T. H. urakból. Ezeken kivül pedig a' község előjáróságaihoz tartoznak, a' Mulatságokban emlittettek, kiknek első elnöke, ama jótévőségéről ismeretes Oesterreicher Dávid ur, a' második elnök pedig Lövy Herman ur, kik nagylelkü pártfogásoknak éppen úgy köszönheti ezen intézet fentartását; mint amazok buzgó és fáradhatatlan felügyeléseknek.

Húgó Grotzius.

Ama halhatatlan nagy tudós Húgó Grotzius 1573dik eszt. Sz. György hava 10ik napján Hollandiában Delftben, vagy Delfi-ben született, 's olly szorgalmasan tanult gyermekségétül fogva, mi által annyira ment, hogy már 1613ik eszt. Rotterdam városának főjegyzője lett, — 's ezen halhatatlan tudóst, kihez hasonlót, mind egyházi, mind világi tudományára nézve ritka század szül, tömlöczbe tétette az orániai fejedelem, és hollandiai helytartó, mivel ő ezen fejdelem igyekezete ellen hatalmasan oltalmazta hazája boldogságát, — minden hün érező ohajtotta Grotzius megszabadulását, de senki sem teheté azt, egyedül az ő felesége, az is csak évek forgásával. — Egyszer könyveket küldött ő férjének a' tömlöczbe, 's azt kivánta tőle, hogy minden nap legalább egy két óráig feküdjék abban, hogy ez által a' szoros helyhez hozzá szokhasson. — Végre tellyességgel bele feküdvén szerencsésen kivitte őt a' tömlöczbül, mintha könyveket vitetett volna ki. — A' felsőbbség csak hamar megtudta Grotzius kiszabadulását, de nem akarta feleségének ezen férje eránti hüségét megbüntetni, hanem szabadon bocsájtá, 's hazájábul férje után kiköltözködött Francziaországba, hol először is a' maga mentségére egy könyvet irt, azután készité azon hires munkáját ezen czim alatt: (Hugonis Grotii de Jure belli ac Pacis libri tres) mi á'tal olly nagy kedvességet nyert magának Franczia országban, hogy a' király gyakran élt tanácsával. — Innen a' daniai és svécziai udvarokhoz lett hivatala, de midőn meghallotta, hogy az oraniai *Mórocz* fejedelem meghalálozott, az utánna következő Friderik Henrik herczegtül barátságos levelek által hazájába hivattatott, tapasztalván mind azonáltal ellenségeinek ellene való nyugtalanságaikat, ismét elhagyá hazáját, Hamburgba, 's onnét a' svécziai kanczellariushoz B. Okszenstirnhez, Moeny folyó vize melletti Frankofurtba ment, honnét a' kanczellariustól Sveczia ország nevében Párisba követségbe küldetett, 's ezen időben készité Párisban azon két nevezetes könyveit; t. i.

1) A' szent irásnak ó és új testamentomi magyarázatját, hat kötet, negyedrészben, mellyrül az arméniánusok mételyét kivéve, a' lett némelly tudósok itélete: hogy Grotzius a' sz. irást magyarázta, de a' több utánna élők Grotziust magyarázzák; és

2) a' keresztény vallásnak igasságárul szólló könyvét, mellyet már kilenczféle nemzetek olvasnak anyai nyelveken. — Párisbul, hogy ottan tiz esztendeig folytatott követségérül számot adhasson, Svécziába ment, de Krisztina királynétul el bocsájtatván, ismét vissza tért Párisba, — a' franczia udvar Lengyelországba akarván őt küldeni, a' tengeren hajó törést szenvedett, mellyből ki menekedvén, Rostokba viteté magát, hol 1645dik évben kis asszony hava 18án meghalt. — Az ő holt tetemei szülő földjére Delfisbe hozattak, és nagy ünnepélyel el temettettek, — nevezetes munkáit maig is gyönyörrel olvassa a' nagy világ, és áldja Grotzius hamvait. — *N. F.*

Újmódi gőzös.

Egy idő óta (angol lapok szerint) probákat tesznek egy általában új szerkezetű gőzössel, 's úgy látszik hogy ezen próbáknak tökéletes sükerök leend. Az illy nemű gőzösöknek sem kerekeik, sem semmiféle külső gépelyzeteik nincsenek. Az egész gépely a' hajó alján van, hol egy kerek van felállitva, melly a' gőzerő által hajtatik 's azon viz tömegre hat, melly előlről betódúl, 's hátúl kifoly. Ezen épen olly egyszerű, mint elmedús alkotás mellett lehet a' hajót minden oldalra fordítani, 's futását kényszerint siettetni, lassítani, vagy egésszen föltartóztatni. — Szóval, ez új találmány valódi revolutiót fog a' gőzhajózási tudományban szülni. — (W. Zei.)

Enyhülés.

Dalban nyögöm keservemet, szivemnek bánatát,
'S e' méla zengzetü panasz vidító enyhet ád.
'S míg keblem gyász sohajjai lezúgtak ajkimon:
Megszánt a' lányka, könnyeit hullatva sorsomon.
Dalban nyögöm keservemet, szivemnek bánatát,
Mert a' részvét könyharmata vidító enyhet ád.

Lakner Sándor.

A' 34dik sz. tagrejtvény megfejtése — Agata.

HASZNOS
Pest 1840. MULATSÁGOK. 36ik szám.
Szomb. Május 2án Első félév.

Nehány nevezetes europai egyház.

Közölve lévén az 1839iki Honmüvész 89—91, 's 100—103 számaiban ezen czim alatti értekezések: a' romai sz. Péter egyház kuppolája összehasonlítva másokéival, 's a' florenczi hires székesegyház fölépíttetése, melly érintett főegyházak kérdésen kivül, minden eddigelé felkészültteket meghaladják nagyságuk, és szerkezményi helyességük által; helyén leszen más nevezetes e' nemü, 's kuppolákkal ellátott műalkotványokról is felhordani nehány sort, annál inkább, mivel reményleni szabad, hogy hazánkban is, az esztergami székes egyház, a' mellynél a' kuppolának belső atmérője 15 ölet teend, valahára bevégeztetni fog, ám ha a' szerint a' mit személyesen látni alkalmam volt, talán azon 4 nagy ivet, a' mellyeknek, a' reá épitendőkkel együt, gyámolul kell szolgálniok a' nagy kuppolának, 's a' mellyek már felépítvék, — bizonyos okok miatt, egész a' küzdőig le is kell bontatniok, 's ujonnan több szilárdsággal felépíttetniök.

1) Mária égbemeneteli egyház Genuában a' Carignan dombon, Alessi Galeazzo architektus műremeke. Ezen egyház nem tartozik sem a' régibb, sem az ujabb nevezetesb főegyházak sorába; ez azonban a' leg tökélyesb 's a' leg bevégzettebb épitvény-emlékek egyike, mellyek fenállanak, a' legtökélyesb egyszerűséget árulván-el idomzatiban. Talprajzában, az rendes 150 lábnyias négyszöget képez, azonban egy kis toldalékot, körülbelül 20 lábat a' chor számára, hol az oltár áll, nem számítva hozzá. E' négyszög közepét, egy 40 láb átméretű kuppola foglalja-el, melly 4 tömöroszlopon nyugszik, a' mellyekben architektus nem alkalmazott sem mélyezeteket, sem hágcsókat azon okból, hogy meg hagyja azoknak egész soliditásukat. Az egyház belsejét 3 hajó osztja, 's ezek itt görög keresztet képeznek, t. i. négy egyenlő karral; ez kicsinyben a' romai sz. Péter egyház plánját mutatja, Angelo Mihály műtervei szerint valosítva.

A' kuppola külseje, a' dobból avagy a' toronyból áll, a' mellynek szerkezménye 's elrendezése itt ott változtatva ivekben 's tömör falazatban, korinthi pilasterekkel van diszitve, 's a' kúpból áll, mellynek curveje hosszas gömböly golyobist képez, melly lámpával van koszorúzva, 's mellynek legfelső befedezése félgömbded. E' kuppola, mellynek magassága 180 lábat teszen, egy tömeget képez, melly tökélyes megegyezésben áll a' portállal. Az útóbbi csupán egy sor korinthi pilasterrel van diszítve, melly ritka müvészi ügyességgel van elosztva. A' közepett lévő 4, hol a' bejárás van, hordozzák a' frontont. A' 2 oldaltömeg, a' két harangtorony compositiójának van alá rendelve, mellyek a' kuppola mind a' két oldalán kiemelkednek, 's az egésznek gazdag 's különböző tekintetet kölcsönöznek. Ám ha a' kritika némi észrevételt tehet is a' detailra nézve, meg kell azt még is vallanunk, hogy e' mű, általán megtekintve, azok egyike, melly hogy megfeleljen az ujabb egyházak divatos elrendezésinek, igen jól van megfontolva, 's melly mutatja az eszes feltalálás, a' figyelmes valósítás, a' leg tartósb szerkezmény egyetemületét.

2) Sz. Pál egyháza Londonban, Wren Kristof architektus műremeke, melly épitvénynek 1675-ben tevék-le talpkövét. Ezen egyház hossza 450 franczia láb, 's a' tér közepén áll egy 98 láb átméretű kuppola, melly 208 láb magas. Két oldalhajó nyúlik-el az egész egyház hosszában, melly aztán a' chorus végén félkörben végződik, a' hajó előtt pedig nagy 's téres előcsarnokkal kezdődik. A' belső elrendezés arkadékból áll, mellyek oszlopai korinthi pilasterekkel, 's igen rendes párkányal diszítvék. Az utóbbin van egy átfutó attika, melly fölött emelkedik a' boltozat az ablakokkal, mellyek annak belsejét megvilágosítják. A' kuppola, nagy ésszel van piramidál-formában építve, melly alkatot nem képes a' szem kivenni, 's melly alkalmas gyengítni az oldalnyomást.

Egy illy emlék kritikája sok 's fontos észrevételre nyujt alkalmat, mit itt még csak felületesen sem lehet megérinteni. Megelégszünk kevés szóval csak egyet felhozni, melly a' nagyobb számhoz illesztve van, 's melly az általányos benyomást, avagy ezen architektura hatását, mikép belül úgy kivül is, érdekli.

Azon benyomást tekintve, mellyet a' belső megtekintés a' vizsgálóra teszen; bátrak vagyunk azt állítni, hogy az, általában megtekintve, csak középszerű. Valóban nem lepetünk-meg semmi neme által a' nagyságnak, semmi bizonyos character, sem erő, sem komolyság, sem pedig csinosság 's gazdagság által. Az ész 's érzés, vagy több egyszerűséget, vagy pedig több változandóságot kivántak; észrevehetni valami kopaszságot, szegénységet, 's hidegséget. Szóval: mi belépünk a' sz. Pál egyházba minden meglepetés, 's odahagyjuk azt minden bámulás nélkül.

Az architektura érdemét 's hatását illetőleg, úgy látszik, hogy annak külseje elsőséggel bir belsejéhez képest. Ezt leg előbb is a' kuppoláról állítni lehet, mellynek formája, curveje, 's diszítése

igen szép, 's mellynek ensembleje, ám ha azt a' körülfutó colonnade ugrásától talán átmetszve találjuk, mind a' mellett is igen öszhangzatú egészt képez. Mi az egyház külső tömegét a' valóságos értelemben illeti, ocsárolni lehetne talán az oldallapon a' két egymás fölibe helyezett pilaster-rendet. Azok aggodalmas izlése, kik az egység érdemét minden másnak elibe teszi, sajnálni fogják, hogy két oszlop avagy pilaster-rend, mellyek e' helyezetben 2 emeletet hirlelnek, egy ollyas épületen van kivül, a' mellynek etageja nincsen. Egyébiránt, leszámítva e' most felhozott idomzatot, az egész tömeg, általányosan megtekintve, eszes stilt, jó compositiót, a' mikép tiszta, úgy pontos valósitást is árul-el. Örömmel vesszük észre a' kereszt mindegyik karjának végén a' kis gömbölyű előépitést oszlopokkal, mellyek annál, portikus helyett szolgálnak.

Mit azonban fájdalom, ezen egyházon épen úgy, mint sok máson is leg kevesbbé lehet dicsérni, azt az előhomlokzat teszi a' 2 harangtoronnyal: erőltetett találmány hatás 's nagyság nélkül, avagy úgy szóllva, az épület magasságától mint valami szükséges, odanyújtva. A' hely szüke megtagadta ezen emléknek a' szükséges tért, hogy így az egészet, illőkép átlátni lehessen. Mivel azon hely, hol az felkészült, City-ben feküdt, Londonnak elzárott kvártélyjában, Wrennek nem állott hatalmában ezen alkalmatlanságot megorvosolni.

A' sz. Pál egyház, melly egyáltalán portlandi kövekből emeltetett, azon szerencsével dicsekedhetik, hogy egy 's ugyanazon architektustól kezdetett az el, folytattatott, 's 35 év alatt bevégeztetett, 's a' mit még ezentúl annál észreveszünk, egy 's ugyanazon válalkozó által: nagyszerű épitvényeknél igen ritka eset, 's haszon, mellynek köszöni ez főleg azt, hogy nem mutatkoznak illetlenségek a' modorban, 's az izlésben, mellyek mindig természetes következései azon modositásoknak, a' mellyeket azon a' mű igazgatásában az egymásra következő architektusok majd csak soha sem mulasztnak-el tenni. Ez, mint egyházat tekintve, leszámítva azon ocsárlást, mellyet felhozni lehetne ellene ('s hány épitvény van, melly ettől ment?), több mint egy tekintetben, jelesül pedig fontossága 's nagysága által a' második rangot foglalja-el, az az, mindjárt a' sz. Péter egyházra következik.

3) Az Invalidusok egyháza Párisban, Mansart Jüles Hardouin műalkotványa. Ha ezen egyháznál egyedül csak annak nagyságát, szerkezményét 's gazdagságát vesszük tekintetbe, így már az e' nemű emlékek első sorába kell azt helyezni. Legtöbbek itélete szerint, ez csak a' harmadik helyet foglalja-el. Itt különösen meg kell jegyezni, hogy ezen székesegyház, nem úgy mint majd csak valamennyi más templom, amaz egyház plánjába, 's az ensembleje azon kereszt formájába tartozott, a' mellynek 4 karja egy sphaerikai boltozatot egyesít. Ezen egyház kuppoláját majd csak úgy kell tekinteni, mintegy isolált épületet; 's e' helyezet, mikép a' belső elrendezésre, úgy a' constructiomódokra nézve is, a' mellyeket Mansart használt vala, bizonyos újcombinatiókat önthetett-be nekie.

Alig lehet kételkedni azon, hogy egy kuppola projectje, eleve, sem az emlék megrendelőjének nem feküdt tervében, sem az architektusának. Bizonyítja ezt maga az egyház, úgy mint az annak alkotójától, Brüant Liberal-tól javalva volt 's általa bevégeztetett. Miután pedig azon gondolatra jöttenek, hogy az Invalidusok emlékének egyetemületét kuppolával diszítsék, ez csupán az egyház hajójának leg szélső végén történyhetett-meg, mi által valóban, két egy másba vezető egyháznak kelle emelkednie, a' mellyek azonban legkevesb összefüggésben sem állottanak egymással.

Legyen bár mikép is, ez Mansartra nézve csak annál sulyosb feladás volt, 's kiki megegyez abban egy általán, hogy különös ügyességre volt szükség, kuppolája szerkezményét olly módon egyesítni az egyházzal, mint ő azt valóban összeolvasztá, igen szerencsésen tudván megegyezésbe hozni a' kétféle architekturát.

Az egész nagyszerű találmány általányos plánja négyszöget képez, mellyben megirva látjuk bizonyos nemét a' görög keresztnek, mellynek karjai igen megrövidítvék, 's a' mellynek közepén a' kuppola kiemelkedik. A' négyszög mindegyik szögén láthatni egy körded kápolnát. A' kuppola plánja, nyolczszöget képez alul, 4 nagy oldallal, hol az arkadék vannak, 's 4 kicsinyből, mellyek képezik az oszlopok tömegeit, a' mellyek közepén vezet egy boltozatos átjárás az érintett gömbölyű kápolnákba. A' kereszt karai, avagy a' 4 kis hajó, páros korinthi pilasterekkel diszítvék, mellyek, párkány gerendet hordoznak, melly a' kuppola oszlopit körüljárja, 's egyúttal 8 oszlopot, azaz, mindegyik tömör falazatnál kettőt, koszoruz, mellyek rendeltetése egyedül az látszik lenni, egy balkonnak gyámolatul szolgálni.

Azon kihajló boltozatok, mellyek festésekkel diszítvék, gömbölyű párkány gerendet hordoznak, a' mellyen aztán a' kuppola tömege emelkedik, a' mellynek átmérője 75 lábat teszen. A' kuppola tömege belül diszítve van gyámol-emelettel, a' mellyen romai oszloprendű páros pilasterek alkalmazvák teljes gerendpárkánnyal. Ez azon egymáshoz hasonló köz térekben van áttörve 12 ablakkal, a' mellyeket képez a' pilasterek párossága. Fölöttük emelkedik ama kettős boltozat, melly a' belső részt elzárja, 's a' mellyeknek egy 's ugyan azon boltfészke van. Az alsó boltozat sphae-

riai, 's le van csonkítva, úgy hogy az aztán egy nagy gömböly carnies által korlátolt nyilást mutat a' szemnek. Az egész belső curve a' kettős iv hevederekkel, diszitve van megaranyozott rosettekkel a' mezőkben. A' kettős ivhevederek megfelelnek a' páros oszlopok mindenik csoportulatának; köztérei festésekkel ékesitvék. A' felső boltozat azon része, a' mellyet az elsőnek nyilásán keresztül észrevehetni, emelkedetű sphaeroid. Van annak csucsán egy festészeti szép találmány La-Fosse-től. Az alsó részben, melly az első boltozattól van elterítve, 12 gömböly tető ablak-van, mellyek a' külső ablakokra nyilnak, úgy hogy a' festések igen szép világosságot nyernek a' nélkül, hogy aluról észrevehetnők, honnan jut az oda.

Az épitvény külsejét tekintve, a' dob, avagy maga a' kuppola architekturája 3 részből áll: a' gyám emeletből, a' korinthi pilasterekkel diszített toronyból, 's az attikból pilasterekben gyámkövek formájában. A' kúp külső contourja, éppen úgy mint a' londoni Pál egyháznál, ácsműből áll, befedve ólommal, 's kiálló bordákkal, melly azóta már rézzel van befedve.

Egy csinos lámpa, melly kis harangtoronyban végződik, teszi e' tömeg általányos végdiszitését, 's 75 láb 's 6 hüvelyk magas. Az épitvény egész magassága, a' kereszt csúcsától egész az útjárdáig teszen 310 lábat.

A' mint már érinténk, Mansartnak nem állott hatalmában mást mivelni az Invalidusok egyházával, mint egyedül azt megtoldani, avagy meghosszitni, 's igy tehát kénytelen volt, azt ellátni oldalaslag egy különös bejárással avagy portállal. E' portál, mint az máskép nem is történhetett, a' végre találtatott-fel, avagy componáltatott, hogy az a' kuppola homlokzatával megegyezzen, melly sokkal jobban tanusitja, mint sem máshol, az akkorban divatozó rendszerét a' portáloknak több oszloprenddel. Az igazsághoz ragaszkodva, meg kell hagyni Mansartnak, hogy e' találmány, melly 2 joniai 's korinthi oszloprendből áll, jobb elrendezést bizonyit, mint sem más e' nemű portál; hogy nagy rendességgel csatolja az épület oldalrészihez, 's hogy a' szem legalább gyámoszlopok alkalmazása által, szárnyhegyek alkatában, nem sértetik-meg, a' mellyek különös contourai nagyobb részét e' portáloknak kivetköztetik formájukból.

Ha Mansart architektus izlését, e' nagy egyetemület találmányában méltánylani akarjuk, meg kell vallanunk azt, hogy az egy, minden esetre a' leg értelmesb, 's a' leg csinosb összes műalkotványai között. E' nemű emlékek plánjait 's homlokzatit, lehetlen megitélni szigorúsággal olly módon mint más épületeknél alkalmasak tiszta formákra, 's egyszerű elrendezésekre. Ha különösen, a' nagy 's az egyszerű jeleli-ki már valamelly nevezetes épitvénynél ama legfelsőbb pontot, mellyet a' művészet elérhet, úgy már az ujitási vágy számára nem marad semmi más hátra, mint alárendelt tulajdonságok által kitüntetnie magát.

Mint tudva van, a' romai sz. Péter főegyház, mellyet Angelo Mihálynak ritka láng elméje, 's nagy művészi ügyessége idézett-elő, 's mellynél a' kuppola dimensiói, az ismert világ e' nemű épitvényinek mértékeit jóval meghaladják, — mustraképül szolgált mind azoknak, kik efféle magas helyheztetésű épitvényeket, habár kissebb mértékekben is, előteremteni ügyekeztek; azonban az ezen épitvénnyel egybeszött nagy baj, 's a' fölötti költség, — kétségbe ejté a' javallókat, 's a' megrendelőket. Lehetlen is volt már többé vetélkednie a' sz. Péter főegyházzal a' nagyságban, a' magasságban, 's a' majestásban. Azt csak kicsinyben utánoznia, mi Romában olly nagyban valosittatott, — mint izletlen ismétlés jelent volna meg csak. Azonban szolgált vala a' szerencse, 's pedig Mansartnak az Invalidusok egyházánál Párisban, 's Wrennek a' londoni sz. Pál templomnál, új pályát nyitni.

Már volt szó az oszlopok ujságáról, mellyek áttörvék arkadékkal, azonban Mansart szellemdús találmánya, a' 3 concentrikus boltozatból állott, mellyek a' kuppola dobja fölött emelkednek, 's ezek közül a' 2 belső kőből, a' külső pedig ácsműből van létesitve. Meghármasitván ekkép boltozatát, azon haszon járult-ki belőle, hogy a' külső kúpnak megadhatá egyetemületének külsejéhez képest a' megfelelő nagyságot. Ha azonban tekintetbe vesszük az 57 láb átmérőt, mellyre a' kuppola belső szélessége redukálja magát, könnyü belátni, milly nagy lett volna a' mérték aránytalansága e' 220 láb magassággal. Egyébiránt, Mansart tudta a' 3 boltozat combinatiójában feltalálni a' szerencsés módot, t. i. a' már érintett 's befestett boltozat találmányát, megvilágítni.

E' nemű emlékeknél szükséges a' kritikának számos körülményt, 's a' szokottnak különféle szabályit vizsgálat alá venni, a' mellyeknek igen sokszor művészetét 's izlését alárendelni kénytelen az architektus. Semmi sem közönségesb mint az, hogy ő úgy szóllva kényszeritve érzi magát, a' plán 's façade egységének nagyelvét, a' soliditas szükséginek, avagy a' diszítés illedelminek, avagy végre a' constructio bánásának feláldozni. Ha mi vami újjat akarunk elő teremteni könnyen a' bizarrebe dülünk. Meg kell azt vallani, hogy az Invalidusok kuppolájának architektusa, bölcsen tudta magát megtartani azon formák szigoruságában, 's a' fenhéjázó rendetlenség közepében, mellyet a' szokás már az épités- 's diszítés mesterség combinatioiban bevezetett.

Általányosan, ezen épitvény, figyelmes szerkezmény, pontos valositás, rendes detailok 's profilok alkalmazása által ajánlja magát. Majd sehol sem láthatni ferde formákat, görbe vonalakat, avagy fölösleges diszitéseket; igaz ugyan, hogy semmit sem mutat-fel, mit classicusnak nevezhetnénk, de semmi ollyast sem, mi a' müvészet valódi alapelveivel ellenmondásban állana. Tegyük még azt is hozzá, hogy az gazdag 's csinos egyetemületet bizonyit, mellynél a' könnyűség párosul a' szilárdsággal, a' különféleség nem rontja-le az egységet 's annak megtekintése bámulási érzelmet ébreszt, melly a' kritikának halgatást parancsol.

(*Vége következik.*)

Polycrata.

Szép dicső dolog a' hazáért halni; de szebb, dicsőbb, istenibb annak tünde fényét, mint vestatüzet, az üdves bék csendes ölében élve ápolni, növelni. Idején csepegteté e' valóság szent titkát a' vesztén okult görögben serdülő csemetéinek feselő szivökbe e' stereotyp mondattal: „inkább bölcs, mint hős;" mellyet ama világ bámulta bölcsészet tannok Pythagoras, némi irattal pepecsélő kecses magzatával enyelgő, igy ejte Polycratájának: „de még inkább bölcs és hős egyszersmind!" Vérző szivvel 's mélyen illetődve nyeldelé a' megindult gyermek e' tán, mint vélé, gúnyigéket, mint annyi fanyar cseppeket, lelki szemeibe tünvén az elzáró korlát, melly köztte 's hetyke harczfiaik között fogantatásától huzatott. Azonban — milly nagyra nem képes a' buzgó női tökélet! — tettetett mosolylyal nyiladoznak, kis szünettel, a' mézes ajkak, alig érthetőn rebegők: „czéltalan röppent el nyilad atyuskám, . . . bennem e' kettőt együtt lelended." 'S im törzsével mérkezik, nehány évek leáldoztával, a' reményteljes hajtás, édes gyümölcseivel nagy távba nyuló hazáját dúsan ellátasztó.

Örömmel tolul a' hullámzó néptömeg magányos lakának szerény falai közé, 's mint jó atyja öblös tanodájában, hintegeté csüggedetlen sajátsága szivet 's elmét egyaránt deritő telyes magvait. Igen, ő tanitott, 's mit nemzője csupán elméletileg szavalt, ő hona körülményeihez illesztgelve, az akkor életbe buzgólkodék átönteni.

A' tudományos iratok, mellyekből, mint dongó tolvajka a' viránykelyhekből, bár páránydad édet szihat olthatlan szomja, egyedüli keresett társnei, kiknek ohajtott körökben élhetnie volt valódi élete.

De — elhallgatva Phalaris levelét, melly Polycratát, a' testesült angyalt, szép- de szegénynek, müvelt- de nem lenézőnek, 's olly tiszta életűnek festi, hogy szűzi liliomával illatoztatnák egyebek még napi beszélyöket is; mélyen elhallgatva hősbölcseségét, mit kivivnia szava tartása 's igérete szentsége kiséretében — vajha ez napunkban igy történnék! — fő czélja vala; elhallgatva, mondom a' győzelmet, hogy kiket atyjának ékes szónoklata, vagy a' gyakor had meg nem indithata, törhete: ennek szelidülve simulának lábaihoz — halljuk csak a' haldokló atyának kesergő gyermekéhez intezett szavait: „Közelg a' percz, szerettem, melly szemeim 's ezekkel éltemet bezárja; az istenek, kik létemet adák, azt vissza kérik; a' természet, melly születni késztetett, most halni int; a' föld, melly testet adott, most azt elporlasztja; vagyonocskám, mit itt szemlélsz, szétoszlik jó szivü kölcsönzőik között. Azonban nyugodtan hunyok el, hogy téged nemzélek, 's nem gazdag ugyan, de még is igen gazdag utódomat benned bámultathatom. Im minden könyveim, mellyek munkás életem becsülhetlen kincseit rejtik, fogadd őket, ezen hű jegyzeteimmel, hogy mit ezekben neked hagyok, mint üres óráimszülte javakat, nem csalfaság által jogositott idegen átkot örök lendesz. Ugy élj, hogy a' boldog elhunytnak is éljen benned emléke!" Milly bizalomteljes igék, milly tudományt festő végszavak! bizonynyal kétségtelen tanúi ezek Polycrata koszorúzott müveltségének.

Az elszenderült nagyot, kit hiven tükröze az illy atyára méltó hü magzat, követé utóbb az árva sarj, tünhetlen neve fényét egy tünde csillagban ragyogtatva a' müvelt világ kékellő egén, mintegy ihlő: „élj, hogy élj!" *Nepomuk.*

Hontalan.

Bádjadt szemem vérkönyet ejt, keblemet kin tépdeli:
Édes honom, ha emléked szivem húrját illeti.
Hü öledtől messzi messzi teng erőtlen életem,
'S minden perczel búra ébred el-el haló érzetem.

Azóta, hogy szent határod végpontját megcsókolám,
És a' kérlelhetetlen sors vándorsajkát tett alám:
Vezércsillag nem világolt útam zordon éjjelén;
Hullám hegyen, 's örvény között czéltalan bolyongtam én.

A' remény, — melly vitorlája volt ingatag hajómnak —
'S lelkierőm — védhorgonya 's kormánytartója annak —
Elhagyának. 'S nincsen ember, nincs rokonkéz védeni,
Nincs, ki érttem csak egyetlen könnyet tudna ejteni.

Elfeledve, messzi tőled foly le árva életem
Édes honom, 's hű öledbe síri ágyam nem vetem.
Részvét ültette búsfüzet nem nevelnek hantjaim,
Szülő 's testvér pora közzé nem simúlnak hamvaim.

E' bús való kín öléből, enyhitő malasztodért,
Esdék hozzád sokszor, nagy ég! 's buzgó imám czélt nem ért,
Most, ha hozzád föltekintek, 's ajkam könyörre mozdúl:
Gyógy ir helyett halált kérek enmagamra gyilkosúl.

Búvölgyi.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 37ik szám.

Szerda Május 6án Első félév.

Maria Therézia emléke.

Dicsőségére szolgál édes hazánknak a' szép mesterségekbeni előre haladása más nemzetek előtt is. — Ezek közé tartozik a' háladatosságnak azon müve is, mellyel nagy emlékezetű királynéjának B. Maria Therésiának emlékét a' késő maradékra is fentartani kivánta; ezen emlék egy nagy ív réz metszésbül áll, mellynél mind szépségére mind egyszerűségére alig láthatni rendesebbet. — Ezen művet b. Orczy László kir. tanácsos a' bécsi szép mesterségek academiájának Schmuttzer ur igazgatása alatt maga költségén rézbe metszve ajándékozá. — Egy szép fedél hajlék (nische) alatt van a' megholt császár 's királynénak porhamu koporsója, három lépcsőjű 's magas kerék lábra állitva, mellynek közepe felé ezen emlékezetes deák felirás olvasható:

CASTAE. PIAE. FELICI.
CONJUGI. MATRI. PRINCIPI.
THERESIAE. MAGNAE.
Imbellis. Puella. Europam. armis. in. me.
furentem. fregi.
Inimicum. Caesarem. Sociorum. foedere.
ferocientem. ditione. exui.
Viro. Imperium. Germaniae. Novam. Caesarum.
domum. dedi.
Hungariam. Aeternis. vexatam. bellis.
perenni. pace. vovi.
Veteribus. Regnis. Auxi.
Themidem. musas. revexi.
Socrus. Regum.
Hac. brevi. claudor. urna.
CIↃIↃCCLXXX.

E' lapokat olvasó szépeink kedvekért magyarul; ámbár tartok tőle, ne talán e' sokat mondó deák szókat, magyarszavakkal rövideden elő nem adhatom, még is meg próbálom következőképen ki tenni:

A' szűz házas társ!
Szerelmes anya'
Szerencsés fejedelem asszony'
MÁRIA THERÉZIÁNAK.
Emlékezete.
Ifjantan a' hadakozásra minden hajlandóság nélkül meg törtem a' nagy erővel ellenem hadakozó Európa fegyverét.
Az én ellenségemet, a' Pártosinak hatalmokban bizakodó császárt, minden népeivel országimból ki hajtottam.
Férjemnek az ország pálczáját, és a' német birodalomnak egy új császári törzsököt szereztem.
Magyar országnak háboruságos inségei után állandó békességet készitettem.
Határit régi elveszett tartományainak meghóditásával terjesztettem.
Az el rezzent múzsákat Themissel országim kebelébe vissza hoztam.
'S a' ki, királyok napa, Romai császár leánya, házas társa, 's édes anyja valék, most e' szük sirhalom fed-bé engemet.'
1780.

Ezen felül irást mutató porhamu korsónak az alsó része egy ketté vágott Dóriai oszlop, mellynek bal felén a' lépcsőn egy siránkozó asszony áll, balkezébe a' magyar haza czímét tartja, fejével a' jobb kezére borul. Képe fekete fátyollal befedezve gyászos köntöse pedig a' földre eresztve, függ, — 's ez az asszony egy eleven rajza jó királynéjának halálán szomorkodó magyar nemzetünknek.“ *Nagy F.*

Nehány nevezetes europai egyház.

(Vége.)

4) A' della Superga egyház, másfél órányira Turintól, Ivara Fülöp architektus műalkotványa. Egy magas dombon lévén helyezve e' műalkotvány, valamint az egyházat, úgy az annál lévő kolostort is jól kivehetni a' város minden vidékéről. E' hegyen tanácskoztak Amadeus Victor, és Eugen hg, Turin oltalmazási terve fölött, melly várost 1706-ban ostrom alá vettek a' francziák. Amadeus azon fogadalmat tevé ekkor, köszönetjelül az istennek hogy azon helyen egy pompás templomot emelend, ha a' czélba vett megtámadás szerencsésen üt-ki, 's ez tán kényszerítni fogja a' francziákat, az ostrommal felhagyni. Ő győzött, Turin 's egész Piemont az ellenségtől megszabadult, a' herczeg pedig elvégezte magában, teljesítni fogadalmát. E' fogadalom azonban csak 1715 jutott teljesedésbe, melly évben t. i. Ivara elkezdé az épitést, 's 1731ben szerencsésen be is végzé.

Ha azon okok nem volnának előttünk ismeretesek, mellyekről éppen most volt szó, valami különösnek tetszenék, hogy illyes vadonban efféle pompás épitvény készülhetett-fel. Azonban az alapító czélja volt, az istennek emelni köszönet emléket, melly valamint a' jótevőséget, úgy az emlék alkotóját is hirlelje 's magasztalja. A' hely emelkedete, melly azon dombláncz legmagasbika, a' melly a' Po-t környezi, látszik oka lenni, hogy ezen épitvény annyi pompával készült-fel, melly egyszersmind a' kiraly religiosus nézeteit is nyilatkoztatja. — Ivara tehát javallattervet készített, melly alkalmas volt a' votiv-egyházzal egyesítni valamint

az annak szolgálatára, úgy egy úttal a' seminariumra rendelt congregatiói-egyházat.

Nem lehet eléggé dicsérni a' tervet. Ez egy nagy egészt képez, melly mintegy 500 lábat teszen a' hosszaságban, 's 300 lábat a' szélességben, melly egy hosszú, rendes 's minden részeiben symetriai négyszöget ábrázol. A' kolostor-épület igen ügyesen van egyesitve az egyházzal. Belseje pompás udvart képez 150 láb hosszasággal, két emeletet felérő oszlopcsarnokkal, 's körülfutó lakásokkal. Az egészet egy fal környezi, melly a' templom körülett 's elől lévővel, összekapcsolja magát.

Az egyház külső plánja egyesül ezen egyetemülettel félkördedet meghaladó rész által, a' melly előtt frontispice áll oszlopokban, négy a' frontban, 's három a' mélységben. Középső oszlopköze valamint az előli úgy a' hátuli oszlopoknak is, két annyit teszen, mint a' többi oszlopközé: rendetlenség, mellyhez nem találhatni-fel ugyan a' szükséges okot, hanem csupán való szinű motivet a' 3 lépcső menetben, mellyeket az architektus mikép elől, úgy az oldalakon is a' 3 oszlop közzel szemközt, alkalmazott.

Ezen külső, félkördednél nagyobb rész, a' 2 visszalépő tömeghez csatolja magát, mellyek pilasterekkel, hasonlag korinthi rendűekkel, diszítvék. Ezek egyesülnek mindegyik oldalon a' kolostorral, 's az egyház homlokzatának egy részét teszik; mindeniken helyesen emelkedik egy harangtorony, melly a' kuppola tömegének kiséretül szolgál.

Belül, a' félkördedet túlhaladó rész, polygonná változik-át, melly átlépve a' fél átmérőt, képezi a' kuppola körzetét, mellynek gyámpontjai az arkadék oszlopinak, 's az osztályoknak tömegeit teszik, a' mellyekben a' körös legalkalmazottabb kápolnák vannak. A' chorust, 's a' főoltárt illetőleg, ezek azon tér hosszitásában fekvék, mellyet az egyház bevesz. Általán, az egész plán igen eszes combinatión alapul. Ez nem csupán egyszerű 's fellengősen kigondolt architektura már, hanem inkább szellemi jártasság, találmányi ügyesség, sok önkénység nélkül.

Mit a' plán általányos értelmességéről mondanunk kell, az alkalmazható az egész homlokzatra nézve is. Igy mutat a' külső façade azon porticussal együt, mellyet 4 oszlop képez, 's a' melly előtte áll, — ollyas elrendezést, melly a' nélkül hogy igen tiszta volna, minden mással a' mellett is jól megegyez, 's különösen az egység érdemét viseli idomzatiban, valamint az épület tömegével mellyhez kell kapcsolnia magát az egyháznak, úgy a' kuppolával is. Ennek az a' haszna, hogy az, főtárgygyá leszen, 's annak lenni mutatkozik is, 's hogy az architektus, e' nemű találmányoknál a' közönséges hibát ki tudta kerülni, csak alárendelt, avagy legfölebb, egyedül mellék szerepet játszatni, a' midőn az ellenben gyakran az általányos elrendezéssel nincs illőkép egyesitve.

Szükséges egyszersmind megjegyezni azt, hogy a' kuppola, mikép kivül, úgy belül is, sokkal eszesb találmányu, mint sem azt az akkorban divatozó modor szerint, melly az ujat jobbnak hiányánál keresni szokta, várhatta volna. A' kuppola curveje, 's gyámolónak elrendezése, — ezen egyetemületet a' fenállók jobbikává teszik. A' soliditás itt egyesül az egyszerűséggel, mellynél csinosság sem hibázik, 's a' constructió oktatást ád a' müvésznek, a' mellyet aztán más műalkotványoknál tudtak sikerrel használni. — A' tömeget illetőleg, azt találjuk, hogy a' kuppola magassága belül 150, kivül pedig 165, 's hozzá szamitva a' lámpát 200 lábat teszen. Belső átmérője 56, külső általzója 80 láb. Nagyságára nézve az tehát a' másod rendű kuppolák sorába tartozik.

Hogy végre ezen egész architekturai diszítés izléséről szóljunk, szükséges megérinteni a' herczeg bőkezűségét, ki mikép a' legszebb materiálék alkalmazásában, úgy az oszlopok, a' járda 's a' márvány bélelet fényüzésében általán nem kimélt semmit sem. Azt ohajtanók, hogy a' diszítés mind e' detailjaiban, mellyek itt az architektura felékesitését teszik, 's csak nem mindig követik annak characterét, — szigorúbb 's nemesb ízlés uralkodnék. Sajnálhatni méltán, hogy ócsárlani kell ebben némelly önkénytes detailokat, ollyas nehány bastard-formákat, 's némi olly fölösleges diszitést, avagy részenkint hibás contourokat, millyenek például az áttörött frontonok, hasztalan előugrások, nevezetre nem méltó kitöltések. Egyébiránt van az architekturában ollysokféle érdem, annyiféle lépcsőzet, resultatuminak fontosságában, a' mennyiségek azok hatásai, úgy hogy egy egyedüli érdem is, ha az ki tüntető elég, hogy a' detailokban való hiányt elenyészni engedjük. Oda nyilatkozunk tehát, hogy minden daczára a' különféle kritikai észrevételnek, a' vélemények mind e' mellett is jó formán megegyeznek abban, hogy a' della Superga emlékben fellelhetni egyszerü, 's egyszersmind festőleges hatást, sok belátással combinált egészt, a' plán szép találmányát, 's müvészi ügyességet.

Novák Dániel.

A' högyészi magyarosodó kömüves, ács, és cserepes czéhnek ismertetése.

Mult század második szakasza vala azon időszak, midőn ns Tolna megyének Högyész mvárosában a' kőmüves, ács, és cserépfedő mesterséget mivelők egyesületbe léptek magoknak 's utódiaiknak szabadalmas levelet kieszközlendők, nehogy a' megkivánt vándorlási tapasztalás után szabad mes-

terekké lenni kivánók a' távol fekvő czéhekhez folyamodni, 's ott remekelni kényteleníttessenek, mi tán sok által a' nagyobb költség hiány miatt volt nélkülözve, 's így sokszor a' különben értelmes mesterlegény mint kontár tengődött az élet viszonyai közt. Azon czélt mellyre egyesült erővel törekedének, nem sokára el is érték; a' nagy emlékü fenséges 's dicsőségesen országlott Maria-Theresia aláirásával 18 pontokból álló szabadalmas levelet nyertek, melly 1780dik év januar 18kán Simontornya mvárosban tartott közgyülésen minden ellenmondás nélkül kihirdettetett. A' pontok még akkor a' nemzetiségre keveset törekvő országban természetesen német nyelven hangzottak. A' földes uraság m. gróf Aponyi által kezdett építési terveknek befejezésével az építéshez kivánt mesterek kevesedtek, a' czéh tehát a' megyében szerte szét lakozó mesterektől ápoltatott. Czéhládájok mindég Högyészen létezett, ha czéhmesterök nem is lakott helyben; ez többféle rendetlenségre nyitott utat, minek eltávoztatására igyekezők a' t. ns megyéhez intézték folyamodványukat, honnét azon kegyes válasszal bocsájtattak-el, hogy a' czéhláda mindég a' fő czéhmesternél őriztessék; miért is 1827ik esztendőben már Tolna mvárosban tartattak a' czéhgyülések, 's innét a' czéhszekrény Szegszárdra vándorlott. Itt azonnal t. Benyovszky Károly táblabiró és czéhbiztos ur közbenjárása, és a' czéhdolgokbani nagy pontosság által nyert teljes bizodalom vivhatá ki azt, hogy a' született német ajkuak is oda nyujták szavazatukat, mi szerint minden jegyzőkönyveik, fölszabaditó 's vándorló leveleik magyarul szerkesztessenek. Nem sokára a' mostani emelkedő korszellemmel egész ellentétben álló, a' visszaélésektől még meg nem rostált szabadalmas levelüknek tartalmát — melly több fonákság közt a' törvénytelen ágyból szült gyermekeket is elkorlátolja, és megfosztja a' czéhbe léphetési jogtól — megmásitandók, ő felsége legkegyesebb zsámolya elébe járultak szabadalmas levelüknek megujitásáért könyörögve. Felséges uralkodónk előtt e' buzgó előhaladási törekvésért a' könyörgés nem hangzott el pusztán, hanem azon sikerrel koronáztatott, mi szerint 48. czikkelyre haladó, honi nyelven irt, és jelenkorhoz alkalmaztatott megérkezett szabadalmas levelüket már 1836ik esztendőnek december 10én ts ns Tolna vmegyében fekvő Szegszárd mvárosban tartott közgyülésen felolvastatván közhirül tétették; annakutána jogaik fentartására 's védelmére ismét vissza adatott. Jelenleg 15 mestert számlál ezen egyesület. Kőmüves vagyon 8, ács hét, cserepes mostanában egy sincs, csak egyik elhunytnak özvegye tart még legényeket. Kőmüves-mester Szegszárdon lakik 2.; Tolnán 2.; Högyészen 2.; Simontornyán 1.; ácsmester pedig Szegszárdon 2.; Tolnán 4.; Högyészen 1.; Simontornyán 1.; kik mindnyájan az ugynevezett högyészi czéhnek tagjai. Legények 's inasok számát meghatározni nem lehet, mert ha többet vagy kevesebbet épitenek, a' szám is természetesen vagy nagyobbodik, vagy kevesedik. A' legények között itt kevés, vagy tán egy sem találtatik, ki ezen müvészetileg felvihető mesterséget mint tudományt tekintené. A' mesterek azonban a' vándorlási tanulás után elég ügyesek csinos épitményeket fölemelni, minek bizonyságára elég legyen fölhozni az e' környékben épített csinos urasági kastélyokat, és tisztilakásokat.

Jakabfi.

Kivándorlások.

Jelenleg 5 éghajlat van, hova a' népek özönlenek: Canada és az egyesült statusok, Ausztrália, Tasmania és Uj-Seeland. Nagybritanniából kivándorlás Canadába 1831től 1839ig illy formán állott: 1831ben kivándorlott 49,773 lélek; 1832: 51,185, 1833: 21,725; 1834: 30,935; 1835: 12,527; 1836: 27,728; 1837: 21,901; 1838: 3,266; 1839: 15,000; összesen 234,050 lélek.

Az egyesült statusokbani kivándorlás 1831—1837ig általán véve 30,000re ment; 1838ban csak 14,322, és 1839 mintegy 25,000. — A' Nagybritanniából 9 évek alatt az egyesült statusokba kivándorlottak összes számát 259,000re lehet tenni. — Ausztrália és Tasmaniába 1831—1837ig általában 3500an mentek ki. 1838ban a' kivándorlás 14,201re ment, valamint 1839ben is. E' szerint Ausztráliába mintegy 52,000en vándorlottak ki, 's ezenfelül még 84,000 elitélt vétkes. — A' jó reménység fokához igen csekély a' kivándorlók száma, évenkint körülbelől 300. Általában véve 9 évek alatt a' Nagybritanniából kivándorlottak számát 570,000 lélekre tehetni.

Németországból 1836tól 1839ik 6002 kivándorló szállott Hamburgban hajóra. Ezek közül 595 Ausztráliába, 55 Montevideoba, 17 a' jó reménység fokához, a' többi pedig mind az egyesült statusokba ügyekezett. A' Brémán keresztül menők száma sokkal nagyobb volt. Innen 1837 és 1838ik években az egyesült statusokba 23,534en hajóztak által. A' Hollandián és Havren keresztül utazók számát hozzávetőleg 18—20,000re tehetni. A' német kivándorlók száma tehát 150,000re megy. Miből kiviláglik, hogy az évenkinti kivándorlás Nagybritannia és Németországból a' nevezett országokba 80,000 lelket tesz.

A' britt Éjszakamerika, ide nem értvén a' nyugoti birtokokat, körülbelől 16,000 □ mértföldet foglal el, vagyis 180 milliom hold földet, holdjára 43,560 rajnai □ lábat számitva. Népessége jelenleg 1,500,000 lélek. — Az éjszakamerikai

egyesült statusok területe 100,000 □ mértföldre mehet, vagyis 1300 milliom holdföldre 18,000,000 népességgel. — Ausztralia és Tesmania 140,000 □ mértföld, 's jelenleg 320 mill. hold földön 286,000 lelket számlál. Ezen tartomány geographiai felosztása következő: 1) Uj-Dél-Wales, vagy keleti tengervidék, a' déli szélesség 28—36° és kelet hosz. 112—148° alatt, 85,000 lakossal. 2) Tasmania, d. szél. 41—43° és k. h. 144—148° alatt, 45,000 népességgel. 3) Hattyufolyó (Swan-River) vagy a' nyugoti birtok, a' d. szél. 31—35° és kel. h. 115—129° alatt, 52,500 lakossal. 4) Déli Ausztrália, a' d. sz. 24—34° és k. h. 132—141° alatt, 103,000 népességgel. — Uj-Islandia mintegy 3000 □ mértföldet tesz, körülbelől 3000 europai születésü lakossal, 's 70 milliom hold földet foglal-el.

Ezen országok nagyságát és népességét összehasonlitva egymással, következő lesz az arány:

Britt éjszakamerikában	1	□ mértföldre	esik	94	ember.
Az egyesült statusokban	„	„	„	180	„
Ausztrália és Tasmániában	„	„	„	2	„
Uj-Seelandban	„	„	„	1	„

Statistikai jegyzet.

A' szláv-törzsök népessége. A' korunkban olly gyakran emlegetett szlávtörzsök kiterjedéséről és szétágazásáról Neumann prof. „Grundrisse zu Vorlesungen über Länder- und Völkerkunde" czimü munkájában igy ir: „A' mivelt nemzedékek közt a' legnépesb törzsökök egyike a' szláv. Majdnem negyedrészét teszi Europa egész népségének. A' szlávok lakhelye az adriai tengertől Kamcsatkaig, Görögországtól a' jeges tengerig terjed. Oroszországban körülbelől 45,000,000 szláv van, és a' hozzá kapcsolt lengyel királyságban 3,000,000. Az ausztriai birodalomban 13,000,000 reszint orosz, tót, horvát, cseh, morva, vend és szerb él; a' porosz kormány alatt 2,500,000; a' krakói respublicában 125,000; a' török uradalomban mintegy 2,500,000 szerb, bolgár, horvát és bosznák; Montenegróban 80,000; Szászországban 60,000 tót eredetü vend. — Orosz nyelven beszél 45,000,000; Szerb nyelven 3,500,000; horvátul 100,000; Vend 900,000; cseh és morva 4,500,000; tót 2,000,000; lengyel 10,000,000. Római catholicus 15,000,000 reszint lengyel, cseh, morva, tót, vend, rusznyák, szerb és horvát; protestans 1,500,000, lengyel, vend, szerb, cseh, morva és tót; egyesült görög egyházhoz (az unio legujabb felbomlásaig) tartozik 3,000,000 rusnyák oroszországban és Galiczíában. A' többi szlávok a' nem egyesült görög egyházat ismerik el.

Különösségek.

Mis Anna Radcliffe angol regény iróné, egy tuczat borzasztó regények szerzőnéje mellyek olvasásakor a' szegény olvasó haja torzong, le fekvés előtt bőven evett nehéz emésztetü ételeket, úgy mint hideg pástétomot, kövér halat 's több efélét; és ugyancsak azért, hogy iszonyú, rémséges álmai legyenek; miket ő tüstént regényeibe irjon. Mondják hogy egyik rázkodtató regénye „The mysteries of Udolpho" egy illy emésztetlen angolna pastétom 's az ebből következett nehéz novemberi alvás szüleménye legyen.

Egy franczia herczeg szakácsa, egy főmüvész, kinek évi fizetése 400 font ster. (4000 p. for.) vonakodott urával Dublinba menni mert ott — úgymond — nincs olasz opera! Ez valóban nagyobb a' pesti opera — vagy zenekórságnál is!!

A' budai *ligetszugban* lévő „Mátyás-csörgeteg" (disznófej) nevü forrás környezetét t. Kovács Zsigmond ur (mostani tulajdonosa) folyvást szépitteti, 's a' hideg viz gyógyhasználataul nagy költséggel csinos alakúvá készitteti. Sikerült neki ugyan itt több és pedig a' réginél bővebb forrásoknak is felfedezése, mellyeket egyesitni szándékozik, hogy a' vizet használni akarók annál bővebb segédeszközre találjanak. Ezen kivül K. ur különös szekérutat készittet, 's az ott lakóknak kényelmére a' környező tájat kellemes változatúvá alakitja több más czélszerü intézkedésén kivül. Rég.

Aphorismák.

A' háládatlanság ollyan mint a' kopott- 's nagyon elterjedt pénz, melly ellen kiki panaszolkodik, 's rajta túladni igyekszik.

Ritkán hagyja el a' hölgy kedvesét azért hogy többé nem akarna szeretni, sőt inkább hogy más karjain szivja a' szeretet bájitalát. Iztelen lenne neki a' csak egyszerü hütlenség, ha csak eskübontással is nem füszerezné azt.

A' kislelkük 's gonoszak szerencse fiai ha ártatlan foglalatosságot találhatnak, melly akadályt vet a' fajtalan szellemi bélyeg ösztöneinek, mellyeknek ön magok lennének első áldozatai; de a' lelkierő 's fogékonyság által kitünt férfiak szinte dorgálandók az illetlen kicsapongásokért, hasztalan gyönyörökre vesztegetvén idejöket.

Két neme van a' halgatásnak, egyike ostoba, másika szellemi; kiknek csak háromnegyed juta az észből, csak az elsőt ösmerik, 's mégis egyenlőknek hiszik magokat a' bölcsekkel, kik az utóbbira figyelnek.

Rejtvény.

Én az idő viszonyit meg szoktam mondani néked,
Viszketeget szerez elsőm gyapjat nyujt az utólsóm.

HASZNOS
Pest 1840. MULATSÁGOK. 38ik szám.
Szomb. Május 9én Első félév.

Ismét egy szózat az ösiség ügyében, vonatkozólag V. urnak a' H. M. 16dik számában adott viszhangjára.

Nem kellene fellépnem ez ügyben; annál kevesbé szózatilag, mert megtörténhetik, hogy a' Hirnök heti-szemléje, lapok után itélvén a' munkárúl, gúnyt mondand soraimra, mint ez előttesemmel vala az eset; aztán hiszen E. ur a' viszhangra elég helyesen válaszolt már. Miután azonban az igaz köz kincse az emberiségnek, 's az ehez vezető utak közül kiki kénye szerént választhat, igy reménylem hogy V. ur nem nevezend fogadatlan prókátornak, ha viszhangjáról én is kimondom nézeteimet, pedig saját módom szerint, ha mindjárt nem is helyeselli ezt a' H. heti-szemléje.

E. ur szózatjában az kérdést ősiség alkotmányunk életkérdésének nevezi; 's ebben véleményem szerint igaza van. Nem akarván ezt hosszas okoskodással támogatni, csak amaz egy oldalu panaszra emlékeztetem V. urat, melly a' tulságosok szájából szüntelen hallatik 's abból áll, hogy nálunk csupán a' nemeseknek van alkotmányuk. Ha ez igaz, lehetlen hogy a' nemességnek eme alkotmányszülte, 's felette érdekes sajátságából kivetkeztetése által amaz is meg ne rázódjék; mert az alkotmány, melly csupán a' törvénykönyvben létezik, nem alkotmány előttem; azt nem is említvén, hogy az ősiség eltörültetése által béóltandó speculans vér nehezen teendi a' honfiakat képesekké alkotmányukért olly örömest meghalni, mint ezt bizonyos tekintetben már sok magyar hős tevé. 'S igy az ősiség valóban nemzetiségünknek is alapja, a' szó tágasb értelmében. Abból tehát, hogy más nemzetek ősiség nélkül is birnak alkotmánynyal csak az következik, hogy miután ezeknél nem az ősiség talpköve alkotmányaiknak, ennélkül igen ellehetnek. De V. urnak második kérdése is elveszti, ennek nem legderekasb megfejtése után, okoskodási erejét. Mert a' nemzetiséget a' nyelven kívül az alkotmány, 's nem csak a' korszerű, hanem a' mindennemű körülményekhez illő törvények, 's más effélék alapolják; a' szelemi-anyagi jólét pedig nem a' nemzetiség alapjának bélyege, hanem az egész polgári nép végső czélja. Hogy ez hitel nélkül fel virágozhatik, kétségen kivül van; de valamint az ősiség eltörültetése nem varázsol elő hitelt, ugy nem is engedhetem meg, hogy honunkban csupán az ősiség volt légyen ennek gátlója. Eltörültethetik ez százszor, még vagyonunkat takarékosság, kereskedés és más illyes gazdagitás — módok által nem gyarapítjuk, nem leend tökéletes hitelünk; mert ennek, mint már mondatott valahol, első és utólsó kútfeje a' pénz. Ellenben, kik honunkban a' szóbéli pernek, szabad választásnak, minden nemü 's nevü törv. orvoslásokrúl 's kivételekrüli lemondásnak, a' birtok átadásának nunc pro tunc 'stb — ajánlása mellett hitellel nem birtak, azok az ősiség eltörültetése által sem kaptak volna nevezetesb kölcsönt. Előbb nem a' helytelen büszkeség miatt, mellynél fogva a' magyar nemes el nem határoztathatott a' felebbi módon lekötni magát, az adósi pereknek végetlensége, a' sok törv. orvoslások, a' végrehajtást gátoló ellentállási jog miatt 'stb; most pedig még nem kapnak egy könnyen, mert az előbbiekből következett 's a' külsőknél, ebbeli törvény hozásunk iránt meggyökerezett bizodatlanság és előitélet még nem vitathatott egészen ki azóta, hogy honi törvényeink e' részben olly tetemesen javultak. — Ez hitelünk hiányának valódi oka! mi abból leginkább kivilágosul, hogy mind a' mellett hogy az ősiség még áll nálunk, még is már láthatjuk, hacsak törvényeink iránt nem akarunk igazságtalanok lenni, a' hitel napját nálunk is hajnalodni. Már több példák mutatják, hogy némelly nagyjaink, kik az érintett bizodatlanságot törvényünk engedte szoros lekötés által magokrul elhárították, nagy pénzeket, pedig igen jó feltétek alatt, fel is vettek már.

De úgymond V. ur tovább: „Tegyük fel mikép ősiség nemzetiségünknek alapja 's elbukandik; kérdem: ki lesz kénytelen ősi birtokától megválni"? — „Hogy némelly család tönkre silányuland bizonyos". — „Vesztend e' honunk"? „Eldőlend e' nemzetiségünk alkata?" —

Vélekedésem szerint méllyebben szükséges itt polgári állásunk természetébe hatni, ha az ősiség eltörültetésének következményeit egész terjedelmekben át akarjuk látni. Annyi bizonyos hogy a' jelen pillanatban termesztés fő foglalatoságunk. Ez először is azt huzza maga után, hogy a' gyülevész speculansok leginkább fészkünkben szeretnek tartózkodni, 's hogy ezek érdekük következésében bizonyos értelembeni ellenségeink. Második következése helyzetünknek az—mi nagyobbrészint producens nemzeteknél tapasztaltatik—hogy a' hol a' termesztmények ki nem hordatnak, többnyire pénzszüke van. Ez már magában is azt szüli, hogy itt mig a' dolgon kihordás által segítve nincsen, a' zsidóktól függnek még a' nemzet nagyjai is. Most e' gyülevészeknek vagyonunkra forditott vágyokat törvényesen elősegitni, 's ingerelni, nemzetünk

jobb részét pedig, mellynek honunk létét, szabadságát 's igy mindenét köszöni, a' leg érdekesb sőt létét ovó sajátságától megfosztani — ez nem némelly családoknak tönkre silányulását, hanem csaknem az egész magyar nemességnek lerontását vonja maga után. Mert ennek majd minden tagjai ugyan a' feljebb megirt viszonyban állnak a' speculansokkal. Már pedig ama polgári fő elvek egyike: „az egyes együvéütközés esetében az általányosnak engedjen" nem foglalja magában azt, hogy egy nevezetes részt szabad legyen a' másiknak feláldozni. Az ellenvetésre pedig „hogy a' romokon mások emelkedendnek" csak az általányos felelet: hogy nem mindenki igaz polgárja a' honnak, mellyben lakik! 'S igy csakugyan megtörténhetik, hogy a' romokon emelkedő családok tán ügyesebbek leendnek kiszámitásaikban, de egyszersmind ollyanok is, mellyeknek E. ur őket helyesen leirja: kiknek honszeretetek a' pénzváltó-ház, királyuk a' speculatio, istenök az uzsora. Ennél azonban még nagyobb veszélylyel is fenyegetnek bennünket ennek elmaradhatlan következései. Bizonyos t. i. hogy mentül kevesebb, vagy mi egyre megy, hültebb vérű lesz nemességünk, annál kevesebb részt veendünk a' kormányban; mi polgári helyzetünkben igenis megérdemli figyelmünket, mert nálunk legalább a' kormánybani részvét egyenlő lépést tart alkotmányunkkal. Az ebbeli buzgalmunknak lassankenti elenyésztével tehát alkotmányunk is kétségen kívül szinte elbágyadand. És milly következését látjuk az illyen alkotmányláznak, a' nemzetek nagy 's csalhatlan tükrében, a' történetben? A' borzasztó igazat, hogy az imigy hanyatló alkotmányok a' crisis alatt, melly után az elvakitott honszeretők nézete szerint ezek szebb alakokban előlépendnek, többnyire rögtön — elhunynak, annélkül hogy más örökösöket hagynának magok után mint hasztalan sohajtásokat. — Vesztend e' honunk? eldőlend e' nemzetiségünk alkata? —

De még akkor is, ha az ősiség eltörültetése nem vonná egész bizonyossággal polgári elenyésztünket maga után: annyit nem fog tagadhatni V. ur, hogy az által nemességünk, mellynek honunk iránt nem csak az ősi szent homály századjaibul, hanem ujabb időkből is sok érdemei vannak, csaknem bizonyos veszélynek ki leend téve. Már pedig szinte eldönthetlen polgári elv az, — mellynek világos kikötése nélkül nem szeretném hazámat a' világjavitók kezébe tenni — hogy mig áldozat nélkül elérethetik valamelly polgári fiók-czél, evvel élni nem szabad. Mi czélt tüzött ki magának V. ur a' polgári törvényhozó nevében, midőn az ősiség ellen annyira kikelt? hitelt akara felállítni. De megmutattatott feljebb, hogy ez az ősiséggel igen megfér; csak el ne felejtsük, mit E. ur szózatjában világosan kimondott, az adóssági perekben képtelenül uralkodó ellentállásjogot, sequestrumot 'stb. kiküszöbölni. Hogy tán mind e' mellett fognak esetek előjőni, hol az adósok V. urtól érintett ajtócskákon kiillantnak, ez megtörténhetik. De ez ellen sem az ősiség eltörültetése, sem a' váltó törvény behozása, egy szóval semmi sem óv; különben nem lenne a' bécsi adósok háza folyvást tömve tele. Nem mondom hogy intézeteinket ne törekedjünk tökélyesbíteni: ide legyen inkább minden igyekezetünk forditva; csak fel ne váltsuk ezeket másokkal még azoknak jobblétükrül megnem vagyunk győződve, egyébkint könnyen telyesülhetne a' közmondás hogy: a' ki igen sokat akar, semmit sem akar.

Azt kérdi tovább V. ur: becsületes ember-e, kit jutalom édesget jóra? büntetéstőli félelem rezzent rosztul? 'stb. — Ha ez igy van, mit honfi társaim becsületeért nem hihetek, hinni nem akarok: ujra egy fontos ok nemzetiségünk 's erkölcsiségünk virágzását tárgyazó: ledönteni az ősi szent homály rideg bálványát. —

Megvallom, hogy igen is képzelhetek magamnak egy emberi árnyéklatokbúl álló nemzetet, mellynek polgárjai a' jót minden mellékes tekintetek nélkül 's tehát csupán ennek szeretetébűl cselekszik; a' roszat pedig az ettőli természeti undorlásbul kerülik. Sőt tagadhatlan, hogy a' létező 's élő emberek között is találtatnak olly rényhősök, kik ezt szinte teszik. De ezekre nézve már későn jött V. urnak abbéli oktatása, hogy a' rényt ön magaért kell becsülni. Kénytelen leend tehát V. ur tanitását a' nemzet nagyobb részéhez fordítni; 's ez a' bökkenő ha oktatásának gyümölcsét látni akarja. Mert minden hősök iránti tiszteletünk mellett szüntelen törekszik az önszeretet benünket meg győzni arról, hogy hős lenni senki sem tartozik. Innen magyarázható tán az, hogy a' polgároknak nagyobb része-e, minden törekvésünk mellett a' rényrül tisztább fogalmakat szívekbe csepegtetni — csak a' javak által fog a' jóra indittatni, mellyek ebből rá hárámlandnak. Ugyan ezen alapon épülnek büntetési törvényeink is, mellyekre szinte nem leend szükségünk mihelyest V. ur meggyőzi a' politicusokat arrúl, hogy a' nép-tömeg a' roszat erényből kerülni tudja. Átlátták már régen a' polgári törvényhozók, hogy ez utólsóbbikat meg nem érik, 's meg is nyugosznak ha a' tettek tömege a' polgári végső czél felé tart, akár milly kutfőbűl jőnek is ezek.

Már most kérdem a' józan olvasót milly igen eszközölné erkölcsiségünk virágzását, ha a' jutalmakat valamint a' büntetéseket eltörlenénk az okbúl, hogy a' rényt ön magaért kell szeretnünk, a' roszat pedig szinte ön magaért kerülnünk? mi lenne valami polgári társaságbúl, mellyben a' tör-

vényhozó a' rénynek meredek és tövises utját nem kellemesbitné a' vétek ellenében, melly virágok között ballag? — Eszközöltetnék-e ez által emberi méltóságunk felemelése?

Illy jutalom a' kir. adomány is, melly az ősiségnek eltörültetése által elveszti természetét. Kétségen kívül van tehát hogy az ősiségnek e' részben is van érdeme, melly ha nem is olly nagyszerü, hogy annak fentartatása szükségét ez okból vitathatnám: annyi tagadhatlan, hogy a' dolognak legtermészetlenebb elcsigázása, az ősiséget ugyan ennélfogva eltörülni akarni.

„Legyen hitelünk" ugymond tovább V. ur „biztosan számolhat E. ur azon örömre, hogy javallati fölvirágozandanak."—Bátor vagyok az egész olvasó közönséget kérdeni, hogy a' hitel szüli-e: a' nemesi parolának megtartását; a' vagyonunk gyarapodását védő takarékosságot; az adósi perekben uralkodó ellentállásjognak 's sequestrumnak kiküszöbölését; az utak jobbitását? 's a' t. — vagy megfordítva? —

Végre csak azt jegyzem meg, hogy az ősiség kérdése koránt sincs még olly határozottan eldöntve, hogy ennek eltörültetését a' polgári czélhoz vezető rövidebb és sima gyep-nek lehetne nevezni. 'S igy záradékúl V. urat nem ugyan érdemdús Fáynknak tojásos parasztjára, hanem arra utasítom, mi honfi-társaimmal, kik az utak jobbitását a' hiteltől várják, igen könnyen történhetik, t. i. hogy időnyerés okából mellékes de rövidebb uton kivánván menni, agyvelejeknek hoszasb kinodalmas megrázatása után mint ez a' járt ország uton történt volna, azt veszik észre — hogy el tévedtek. *Inczétey.*

Suum cuique.

Azon igen hellyes nézet által vezéreltetve, hogy minél fontosabbnak igérkezik valamelly ága a' honni iparnak, annál inkább kötelességévé válik minden dologhoz értőnek ismereteit 's tapasztalásait a' közönséggel közölni; felszólalt a' „Hasznos Mulatságok" 32dik számában *Petz Károly* polgári Serfőző mester is, 's hivatkozva egy megvizsgáló biztosság előtt a' Gallféle szivárogtató készületek általa kimutatott hibáira 's némelly rosz sikerekre, mellyek ezen gőzgépelyek használatában tapasztaltattak: minden Gall rendszere szerint készített műkönyöket czélszerűtleneknek mondván, óvja azok készittetésétől a' magyar közönséget.

Hisszük ugyan hogy Petz Károly ur mind azon esméretekkel 's tapasztalásokkal bir, mellyek egy szivárogtató mükönyt megbirálására szükségesek; nézetem szerint azonban senki sem követelhetvén magának annyi jelességet és hitelességet, hogy efféle nyilvános állitásainak alapos okokkal leendő támogatásától 's bebizonyitásától magát felmentettnek tarthassa; részemről annál inkább kivántam vólna Petz úrtól, hogy a' magyar közönséggel, kinek érdekében felszólalt, az általa ajánlott mükönyök alkotását 's minéműségét közölje, és mennyiben ezeknek a' Gallféle műkönyök meg nem felelnek, vagy velek ellenkeznek tudassa; mert a' szivárogtatás jó sikere nem egyedül a' műkönynek alkotási rendszerétől, hanem az illető edények tapasztalás által igazolt elvek szerénti arányuságoktól, az egésznek jó készitésétől, kezelésétől, a' pálinka háznak czélszerű s' egymásba vágó elrendezésétől, az anyagok minéműségétől és több más körülményektől függvén: a' Petz úr által előhozott pálinka főzések rosz sikere után, a' Gallféle műkönyök czélszerűtlenségét annál kevésbé lehet következtetni, minél bizonyosabb az, hogy b. Ghillány cs. kir. kiváltságos Szerednyei rézmügyárában — a' melly eddig többnyire mindenféle rendszerű 's alkotású gépelyek készitésével foglalatoskodott — három évek leforgása alatt a' Gall rendszere szerint 40 különbféle nagyságú műköny készittetett az illető tulajdonosok tellyes megelégedésökre; 's a' szomszéd Gallicziában is — változásokkal ugyan, de a' rendszer fő elvei megtartásával többnyire efféle mükönyök alkottatnak, melly lett dolog Petz úr állitását 's óvását (általános értelembe véve) kétségbe hozza sőt czáfolja is, főleg midőn Petz úr a' fentebb előszámlált körülményeket, mellyek egy szivárogtató ház jó sikerét feltételezik, nem tekintve, az általa emlitett rosz sikert egyedül a' Gall rendszerének tulajdonitja. — Nézetünk szerint egy czélszerü szivárogtató műkönytől csak azt várhatni, hogy jó 's tartós készittetéséhez arányos ára, könnyű kezelése 's tisztitása mellett a' fának, időnek 's munkának lehető kimélésével minden a' kavarékban (Maischban foglalt szeszt tisztán 's erős fokokban szivárogtassa le; hogy pedig ezen eredményeket egy Gall rendszere szerént alkotott 's Siemens urnak Gall által módositott 's javitott találmányával, azaz a' gőzösbe függő szivárogtató üstökkel ellátott műkönynyel legbizonyossabban elérhetni ezt, alúlirt Petz ur minden állitásai 's adatai ellenére is — olly biztossan állithatja, hogy azt nem csak elméletileg hanem gyakorlatilag is, — az az vetélkedő próbafőzés által bebizonyitani mindenkor kész lészen, egyedül azt kötvén ki magának, hogy ezen próbatétel egy jó 's czélszerűen elrendelt és olly tökélletes mükönynyel, mint a' millyenek a' Szerednyei gyárból kikerülni szoktak, ellátott pálinka házban történjék; és a' könnyü semmi különös tudományt vagy ügyességet nem kivánó kezelés bebizonyitására azt csak egy közönséges magyar vagy orosz parasztra, a' mint azok a' Tiszamelléki pálinka házakban általányosan találtatnak, bízni igérvén.

A' Gallféle 's Petz úr által javallott műköny közti ár különbség, Petz ur állitásait éppen nem igazolja, mert: valamint az értelmes 's ön hasznát valóban értő fuvaros portékai szállitásában — nem tekintvén az ár-különbséget, mindég inkább egy erős, és minden részeiben egyenséget 's arányosságot mutató vasas — mint egy fakó szekeret fog használni vég czélja elérésére; úgy minden a' dolloghoz értő birtokos is inkább a' Gallféle drágább, mint Petz ur féle ólcsó műkönyét készittetendi; a' mint az abból kiviláglik, hogy ámbátor a' Szerednyei műgyárból is a' Petz ur által ajánlott műkönyöket talán még ólcsóbban 's bizonyosan nagyobb tökélletességben megszerezhetni, még is a' gyár kezdetétől fogva csak egy illyen műköny készittetett.

Ezeknél fogva Gall úrnak a' szivárogtatás tárgyábani érdemeit minden gyakorlati botlásai és sok mindennémű combinatioiban létező hijányok mellett is tagadni nem lehet, 's mivel Petz úr — ezeket nem tekintve nem csak Gall ur gyakorlati munkálatait, hanem egész theoriáját kárhoztatja, meg fogja engedni, ha vagy az e' részbeni ösméreteit 's tapasztalásait, vagy pediglen szándékának tisztaságát kétségbe hozzuk. *Kralovánszky L.*
Chemia Doctora.

Petz Károly polgári serfözömester úrhoz.

E' lapok f. é. 32dik számába iktatott nyilatkozására, melly szerint 15 óra alatt 10 akó 20° pálinkát főző gőzmüköny 1000—1200 p. ftért állítható 's az effélén 180—200 font száraz anyagból — rozsdarából — egy 20° akó égettbor nyerhető, felszóllitatik ezennel Petz Károly úr: vállalja magára efféle müköny felállitását az alúlirt számára: a' kivánt 1200 p. f. kezébe lefizetődik azonnal, mihelyest elegendő kezességet adand; magában értetődvén: hogy e' müköny felállitására alkalmas hely az alúlírt által kijegyezendő. Petz Károly urnak jutalomdíja hatszáz pengő forint leend négy héti próba után megadandó. Pest majus 7. 1840.
Horváth Ágoston. (l. s.)

Abd-El-Kader és Valée tábornok.

Algiri tudósitások beszélik mikép az emir következő foglalatu levet küldött Valée főtábornokhoz: „A' vérontás kikerülése végett, 's a' háború végbeszakasztására, fölszólitalak, hogy közös ügyünket kettős viadal döntse el. Én ugyan rangomnál fogva, mint Sultan csak egy királylyal ütközhetem, mint magam vagyok; de ha meg egyezel benne, kiküldöm egyik kalifámat, ki veled megmérköződzék.“ — A' kormányzó erre illy választ adott: „Elfogadom a' kihivást. Mivel azonban nálunk úgy szokás, hogy a' kihivott választ fegyvert, nekem pedig rendes fegyverem a' pattantyússág, igy hát ágyúimat választom, megengedem aztán kalifádnak a' távolság meghatározását. — Továbbá ugyan csak Abdelkader, számos példányokban következő felszólitást bocsátott az algiri europaiak, és a' franczia katonasághoz: „A' kereszténveknek, kik Algierban, vagy akárhol másutt laknak jelentjük ezennel, hogy azok, kik uradalmunkba letelepedni akarnak, kedvező fogadtatást nyerendenek. Személyes bátorságuk, valamint vallásuk szabad gyakorolhatása biztositva leend. A' katonáknak kétszerezett fizetést adunk; a' polgáriak szabadon üzhetik mesterségüket; azok pedig kik földmivelésre vágynak, földet, marhát, 's ezen fölül pénzsegélyt kapnak kincstárunkból. A' sebesülteket mi gyógyitatandjuk, ki gyógyultokig, 's ha akkor nekünk szolgálni akarnának, kettős zsoldot fognak húzni. Felhivunk tehát minden hozzánk jőni ohajtókat, hogy azt félelem nélkül tegyék; szavunkra 's becsületünkre igérünk nekik jó fogadtatást, 's emberséges bánásmódot.“ (Bei. z. All.)

Erény.

Milly kedély ömlik kebelembe mostan?
Zengenem késztet hevitő danákat
Lantomon, menylakta erény valódról,
Nézz le mosolgva.

Im neked buzgok, kegyesült hatalmad
Szózatán a' sors dörögő viharja
Néma lesz, 's bájlón az epedt borúból
Égi remény vál.

Hasztalan dúlong az enyészet átka
Vércsatákon nyert haza szent határán
Merre fényednek derüjét sugárzod
Üdv lebeg ottan.

A' ki szivében nemesült tüzednek
Lobja szikrázik, nem inog ha a' sors
Ostorát sujtolja reája, békén
Szenvedi sullyát.

Te vagy a' nap csak, ki az árva éjjén
Rémhomályt nem türsz, komorult agályt sem
Szenvedel, 's a' bút vigalomra kéjjel
Ihleted által.

Tégedet tisztel nyomorult szegényeck'
Serge, istenhez könyörét rebegvén,
A' kevély dús is nyomatott ügyében
Tégedet óhajt.

Én is éretted zenegém danámat
Kéjdagályán hő kebelemnek, óh végy
Hont te állandót örökül szivében
Gyönge fiadnak.

Mészáros Károly,
költészet tanuló a' debreczeni ajtatos tanod.

A' 37dik sz. rejtvény megfejtése — Varjú - var - jú.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 39ik szám.

Szerda Május 13án Első félév.

Taklidi Seif, Abdul Medschidnek ünnepélyes kard-felkötése

(egy franczia utazónak leveléből.)

Bruza közelében, csak kevés lépésnyire az ottani monarchia alapitóinak sirhalmaitól, utódjoknak Mahmud sultannak halála esett tudtomra. A' törökök arczvonásaiban, kik velem e' tudósitást közlötték, belső örömnek kifejezését olvashatni gondolám, mit alig valának képesek elrejteni; engem az nem lepett meg, mert Anatoliában tett utazásomkor többször elég alkalmam volt, magamat bizonyossá tenni; milly kevéssé népszerüek az ujitások, milly kevéssé kedves annak következésében a' sultan, azoknak kezdője. Hijában igyekezének a' portának nagyobb tisztjei, többet félelemből, mint hajlandóságból, és módok által, mellyek a' durvasághoz közelébb voltak mint sem a' civilisatiohoz, a' népesedésnek az ujitások iránti ellenszegülését meggyőzni. Schol sem akar a' régi nemzeti viselet a' megparancsolt ujitásoknak engedni, még kevesebbet enged a' nép nemzeti szemlélete módjából. A' muselmannok fölébrednek szokáskénti restségükből, a' felett panaszukat kiöntendők, hogy a' padishah őseiknek szokásitól eltér, és sebes visszalépést a' régi szokásokhoz óhajtandók. Erősitették, hogy Konstatinápolyban a' sultánnak halála rajáhk, és muselmannoktól fájlaltatott, hogy ez a' rajáhknál megtörtént szivesen elhiszem, de hogy a' törökök különösen szomorkodtak légyen, kevesebb a' valószinüségnél. A' birodalomnak azon részében, mellyben épen akkor tartózkodám, Mahmud halálának értesitése, melly váratlan érkezett, legkevésbé részvétlenül vétetett fel azoknál, kikben nem élesztett reménységet, 's kik a' tőle kezdett ujitásoknak ellenségei valának.

Rövid idő mulva a' sultannak halála után Konstantinápolyba érkezém; lelki helyezetje a' kedélyeknek, miket mindenhol találék, aggódást gerjesztett bennem, hogy a' fiatal és gyengélkedő utód IIdik Mahmudnak föllépése a' tronusra zavarok által fog hátráltatni; midőn oda jövék, épen egy nagy nap ünnepeltetett; a' sultan Abdul-Medschid legfőbb szolgájának nagy fényben kelletik vala Eyub mosea felé vonulni, ott Otthman kardjával körülövedztetendő.

Perában, és a' kikötőben minden mozgott, sürü sokaság, mellynek közepében az egyenruhák, diplomatáknak 's consuloknak himzetjei, és rendjei csillamlának, megindult nagy lármával a' galatai Quais felé. Én követém, és nem kis fáradsággal jöheték a' nagy adrianopoli utra, mellyen által a' nagyuri vonalnak mennie kelleték. Az egész kelettartomány gyülekezetet tart, majd igy gondolkodám eleintén, ezen véghetetlen hosszú utban, melly Konstantinápolyt egyik végétől a' másikig vágja. A' sultan testőrzőinek ezredei, az armeniai és görög dámáknak gazdagon aranynyal diszített kocsijai kettős sort képezének, mi mögött ellenkező, nemzeti, és hitbeli előitéletekből származó elidegenedésnek daczára törökök turbannal, zsidók hegyes süvegjeikkel, armenusok magos kalpagjaikkal, arab scheihek fejér köpenyeikben, görög pópák, perzsák, és dervishek tarka vegyületben tolongtak; de ha mindjárt az ott különbféle néptörzsökből származottak, és különböző hitnek követői nem átallottak egymás közé keveredni, a' nemek még is szigoruan elválasztvák, és az egész ünnep folyama alatt nem láték egy embert a' határt átlépni, melly, mint varázs által, a' hölgyeknek kitüzött helyök körül vala vonva.

Nem minden szemlélő volt félelem nélkül, a' perai lakosok, kik könnyen esnek szepegésbe, aggódni látszattak, hogy az ünnep tán tragoedia végzetü lehet. Némelly csoportokban beszélleni hallám: a' janicsárok, kik az 1826ik évi vérontástól megmenekültek, akarnák e' kedvező alkalmat használni, ismét felléphetni, és erővel előbbeni befolyásukat kieszközölni. A' rendőrség egynél valóban még az előtti estve fegyvereket, és lőporkészületet fedezett fel. Azonkívül hallatszék: népzendülés áll elő, ha a' sultan megtagadná, hogy gárdái ismét a' bő nadrágokat, mint az előtt a' töröksereg felhúzhassa; sokan gondolák: a' Capudán basa, ki Mahmud halála óta tulajdon szándékait, mint azon flóttávali folyamát elrejteni tudá, vizijármüveivel a' konstantinápolyi kikötőbe fog megjelenni, és a' zendülés zászlójit kitüzni. A' nagyvezér Chosrev basának szilárdsága, ki ezen név alatt: az öreg seraskier, olly ismeretes lett, megengesztelte a' rettegő kedélyeket ismét valamivel, mindenfelé susogás hallatszik a' fülekbe az erőteljes rendszabályokról, mikhez nyulni el nem késett, és mikép ő minden éjjel kivégeztetéseket parancsolt, azokróli minden nyomdok azonnal a' Bosporus hullámai közé tünt el. Ezen erőszakos rendszabályok, mellyek más időben csak mint borzasztó esetek tekintethetnének, megnyugtaták ekkor a' rajáhkat és a' fővárosnak europai népesedését, melly ezerszer, és bizonyára teljes joggal, a' nagyvezér despotismusát a' népzendülés váltóeseteinél, és az ellenségeskedési 's hitbeli fanatismusnak visszahatásánál előbbre teszi.

Egy pattantyús üdvözlés tudatá a' sokasággal, mikép sultan Abdul-Medschid elhagyja Beglerbey-Stravrast, vagy a' sárga palotát, melly a' fővárosnak ázsiai oldalán feküvék, a' tengeren Eyub mosea felé vonulandó. A' menet mintegy húsz kaikból álla, melly a' sultáné volt, fényéről, 's az evedzőknek nagyobb számáról könnyen meglehete ismerni. Egy menyezet skarlátvörös selyemből, gazdag arany bojttal oltalmazá őt a' napsugáraitól. Atmenetkor számos brigád és fregatták lőszereinek tüzétől üdvözöltetett, mellyek arany szarvakban horgonyon feküvének. Merlevi scheik (főnöke a' vándorló dervisheknek) várá az ifju uralkodót az Eyub moseában. Ezen méltóságviselő, ki a' néptől, még nagyobb szentségben tartatik, mint maga a' mufti, nem lakik Konstantinápolyban, hanem Koniahban tartózkodik a' Seijucidáknak régi fővárosukban. Azon scheik elhagyja zárdáját, csak a' herczegnek, ki az árva trónra lép, az otthmani kardot fölkötni. Az ünnepély, mellyen egy hitetlen vagy világi tanu nem volt, három negyed óráig tartott. Midőn a' sultan elhagyá a' moseát kiséretével először a' Balu-Baschi piaczon lovagolt keresztül, ott a' diplomata testületnek számára egy europai izlésre, pompásan bútorozott sátor vala fölverve. A' követek között látható volt lord Ponsonby, báró Stürmer, admirál Roussin és Butenieff ur; a' kitünt vidékiek között Pükler-Muskau herczeg, ki kevés nap előtt Syriából érkezett, és Carnarvon lord angol pair.

A' vonal azután a' nagy adrianopoli utra fordult, mellyen én álláspontomat választám a' serail felé. Az ulemák tárák ki azt, mindnyájan lovon valának, és a' régi népszerü öltözetben, turbánjok egyeseknek rangjok szerént mégis keskeny vagy széles arany paszománnyal volt ékesitve. Köztük azok, kik származásukat a' prófétától veszik zöldruhában valának öltözve, és turbánokat ugyan azon szinből viselének. A' két kasiaker, vagy a' muftinak helyettesei az ulemákkal lovagoltak, egyike közülök anatoliai biró, a' másik rumeliai. A' papi collegium után ismét lovon jövének a' ridjalok (nagyok), a' basák kik ezelőtt szolgálatban valának, ezeket követték a' vezérek. Mahmud sultánnak két vője, Hallil basa, és Said basa, az egyik seraskier vagy hadminister, a' másik ministerje a' nyilvános munkáknak, közöttük volt látható, valamint Kislar-Aga főnöke a' fekete heréltteknek a' vezéri vonalban találtatott, kik a' legnagyobb rangú basák. Rögtön a' sokaság közé halálcsöndesség lépett, a' nagyvezér a' félelmet gerjesztő Chosrev basa lovagolt arra. Chosrev 75 éves, és sántit, ha szabad a' hirnek hinni, kicsapongásaival gyarapitja az öregségnek gyöngeségét, és még is csak a' nevét azon erőtlen öreg embernek kell kiejteni, már reszketnek a' törökök és rajahk; mindenkinek emlékezetében fekszik azon napi munkás elősegitése, melly a' janicsárokat törleszté el; tudatik: a' nagyvezér könyörületlen, és a' Bosporus mély. Keleten Mehemet-Ali egyptusi alkirály után, Chosrev a' legemlékezetesb jelem e' században. Ő azon nagy tehetséggel birt, nem csak a' már egyszer kivívott tekintetet egy országban megmutatni, hol sokszor nehéz, tulajdon fejét biztositani, hanem azt évről évre terjeszteni tudja; minden uralkodási változás többiti hatalmát; ő fentartja magát váratlan catastrophák, és zendülések közt; félszázad óta basa már három lófarkkal; minekelőtte Mahmud meghalt, nékie hagyá fiját, és az öreg vezér elég fortélyos e' befolyás végett mellette egy más valakinek fölemelkedését engedni. Pertev basa, és más emlékezetes embereknek halála eléggé bebizonyitotta, hogy Chosrev basának concurrentia nem kell. Most pedig ő teszi az egyetlen hatalmat, és a' törököknek egyetlen támaszát, követői úgy szemlélik, mint azon egyetlent, kinek keze elég erős az ellenségeknek 's ujitásoknak reményeit, és a' basákat letartóztatni, kik tán megpróbálni akarnák, a' Mehemet Ali példáját utánozni. Hallil és Said, kiket néki Mahmud mint segédeket ezen nehéz feladatban adott, mint mondják, még azon szellemi tulajdonokat sem birják, mellyeket csendes időkben serény és ügyes igazgatása az országerőszaknak megkiván, és igy azon kevés, mi még a' török monarchiából megmaradt, Chosrev basán a' 75 éves öregen nyugoszik; oda jutott Muhamed birodalma.

Midőn a' nagy vezért elnyargalni látám, barátságos módon beszélgetett muftival, az ő esküdt ellenségével. Egy két napokkal a' Taklid-Seif előtt heves czivódásuk volt. A' mufti, ki személyesitett irigye minden előhaladásnak, és ujitásnak, nyilvánitá az összegyült divan előtt, mikép ő nem fog az ünnepélynél megjelenni, hol jelenléte elkerülhetetlenül szükséges, ha a' sultan ezen alkalommal ismét az ősi öltözetet föl nem veszi. Chosrev, igy beszélik, nékie röviden és hevesen felelt, hogy őt letétetni fogja, minekutánna véleményét nem másolandja, de ő a' letételnek puszta fenyegetésével meg nem elégedett. Akár hogy van, Abdul-Medschid a' turbant az ünnepélynél föl nem tette, a' nagy mufti még is megjelent.

Ő magasságának lovai azonnal a' ministerek és nagy méltóság viselők mögött jövének. Ezek gazdagon öltözött lovászmesterek által zablán vezettetnek, és mint sultannők gyöngyökkel, és drága kövekkel valának betakarva. Ezen lovak soha sem nyergeltetnek, csak ünnepélyes alkalmakkal a' vonalban vezettetnek. Gondolom az adelemereknek vagy becsületőrseregnek nincs más rendeltetése, mint ünnepélyeknél tisztelkedni. Az adelemerek icoglanok helyeikre léptek, egyenru-

hájok arannyal, és himzetekkel vagyon megrakva, de az egy izlés nélküli barbarus luxus, melly bennök uralkodik. Ok aranyozott alabárdokat viselnek mint az ugy nevezett svédek az egyházban, és fejeiken hajlong olly iszonyú tollbokréta mint egy pávatoll.

E' grotesk fény mellett a' sultan maga annál egyszerűebben jelent meg. Egész ékessége gyémántboli agraff volt, és Richan Iftihar rendnek jeles czimzete, mellyet kézben tartott. Abdul-Medschid látásból 16 vagy 17 éves lehet; ő sovány, és halavány, képében mivelhogy himlőhelyek láthatók, kevés báj, egéssége kicsapongások által megtámadva látszik, mik az arcznak ártalmasak, de különösen az ifju években veszedelmesek.

Bágyadt, fénynélküli pillanatját álhatatlanul, és részvétlenül fordítá a' sokaságra, mintha minden körülötte nem őtet illetné. O egyedül lovaglott, és gárdáji köteles tiszteletből magos személye előtt némelly távulságra tarták magukat tőle. Hiszen tudva van, hogy egyike a' legnagyobb büntétnek, mellyet általánosan egy muselmann elkövethet, abban áll, ha olly közel jut a' sultanhoz, hogy ruháját, vagy tán épen testét megérinti. Ezen a' monarchanak megérintéséről szemérem olly nagy mértékü, hogy már nem egyszer lett veszedelmes azoknak, kik őt illeték. A' legujabb példa a' betegségben jött elő, minekelőtte Mahmud sultan meghalálozott, az olasz orvosok, kik a' serailban vannak, az érvágást szükségesnek találák, de sokáig kellett nékik a' serailtiszteknek ellenszegülését ostromolni, kik semmikép nem akarák, hogy ők a' szentesitett padishah karját megérintsék.

Mély gondolatimat az országlásnak jövendője felett, melly illy szomoru körülmények között kezdődött, egy ritka látmány, melly most az uton jött elő, zavarta-meg. Konstantinápolyban, mint más fejedelmi lakvárosokban a' szokás és politika határoz, hogy az uj uralkodónak a' trónra való fellépése után, pénzajándékok a' néphez következzenek. Abdul-Medschid is adózott ezen szokásnak. Két fekete herélt ujonnan vert, és az ifjú uralkodónak névvonásával ellátott 20 darab parat (egy para mintegy 3 kr. értékü) dobott a' sokaság közé. Buzgóságukban azon emléket az uj uralkodóról fölkapkodni, összeütközének törökök, görögök, és zsidók, ás összeroncsolák a' fölállitott sort. Most a' kiosztásnak egy más neme kezdődött, gondolom, sokkal gazdagabb volt az elsőnél. A' rendőrségnek egy osztálya sietett ide, és meglepé azokat, kik igen buzgón hajultak, ostorütésekkel; a' rendőrök azután használák a' közös ijedést, nyugodtan az ezüst zsákmányt fölszedik, mellyről a' többieket elhajták.

Lovasoknak, és gyalogoknak gazdag számú osztályjai, 's több ágyútelep, mellyeknek lőszerei minden pillanatban a' tüzelésre készek voltak, zárák bé a' vonalt. Ezen óvakozásból kitünt, hogy Chosrev basa szükségesnek találta, némelly talán előadható zendülések ellen vigyázni, azonban illyféle nem komoritotta az ünnepet, és a' fővárosnak népesedése békével eloszlott, midőn a' tophanai ágyúk az egész ünnepélynek végét, és a' sultannak a' serailbani visszatértét hirdeték. *Stann.*

Egri levél.

Kedves Sirlakym! Vedd szivesen elválásunkkor igért utazásomban teendő észrevételim közlését. — Pestről elindulván april 30kán Egerbe érkeztem; 's a' „Korona" czimü fogadóba szálltam, hol tiszta szobával, 's délben izletes étkekkel lepettem meg. Ebéd után öltönyt váltva kiváncsi valék ez ősváros nevezetességeit közelebbről szemlélni. Elindultam, legelőször is az egykor hires várt, hajdan felső magyar ország kulcsát, megtekintendő; föllépdelvén csak hamar találkoztam a' gyász romokkal, üdvözlém a' hősök szent árnyékait, 's elsohajtám a' mit egy jeles, de szerencsétlen szónok róla mond „csak a' változandóság változhatatlan!" Itt vivta le kis de bátor hadával ama magyar Epaminondas Dobó, Achmet török hadvezérnek hetvenszer nagyobb erejét; hős lelkülete 's vas türödelme e' roppant népcsoportot elvonulásra kénytetvén 's ugyan ekkor és itt (1552) vivták ki hős czimüket az egri vitézhölgyek, kik rettenhetlen, nemüket fellülhaladó több mint amazoni bátorsággal a' vár védelmében szinte munkás részt vőnek.

Kedvem jövén a' fürdőhez, 's a' még nem igen sürün látogatott fürdőkádba ültem. Fürdő után távozni akarót Bernet ur (ez a' haszonbérlő neve) engem egy fürdő könyvvel tisztele meg, köszönetet mondva ez udvariságért, visszaindultam a' „Korona" felé. Lassan ballagva a' fasor között meg néztem a' könyvet, külseje elég csinos alakúnak tetszék, a' betük mondom nem roszak csak a' beltartalom ne hijányozzék. Czime: „Az Egri fürdők orvosi 's helyleirási tekintetben irta Dr. Fejes" forgatván a' lapokat az 52dik lap tünt föl előttem', holott is a' 24dik sor igy kezdődik: külsejök ajánlkozó, csinos, sőt annyi szép nő alakot, mint vannak a' vitéz egri hölgyek unokái között, ritkaság együtt találni; hanem a' fényüzésre hajlandók, 's e' vonás, hiszem, eleget mond e' kisvárosi természetü közönség characteréről: „Megvallom nem kissé háborodtam meg e' szavakon, az erkölcs szelleme megrázkodtatá gyönge valómat, hova jöttem én kérdem magamban, hol illy hölgyek vannak? hiszem ha azon vitéz hölgyek sirjaikból fölébrednének korcs unokáikon elpirulva szállanának vissza, — de mi köze a' fürdő könyvnek a' nőnem izlésével, viseletével 's erkölcsével, ez ha igaz olly gyö-

keres baj, mellynek orvoslását sem hévviz, sem Priesnitzi jéghideg nem eszközlendi, 's ellenállhatlanul támadt lelkemben a' gondolat, ki hatalmazta fel szerzőt e' bántalmas czikk irására" Azonban tartván attól, nehogy a' férfiak ellen intézett gúnylapra is rá akadjak, bezárám nem kis szánakozással a' könyvet. A' vendégfogadóba siettem vissza, hol gyermekkori kedves bajtársimat egy orvost és gyógyszerest találtam. Forró ömlengésink után különfélékről beszéltünk. Kérdeztek meddig mulatandok Egerben?„Holnap korán indulok." „Miért illy korán?" „Barátim! Nagybátyám talán az örökségből is kitagad, ha megtudja,hogy itt soká mulatok,hol a' hölgyek charactere csorbát szenved." Ők a' mindketten nőtlenek szavaimra felindultak,'s noha szótlanul e' vádat villángozák szemeim közzé. Mit 's te gyalázni mered hölgyeinket, kiket a' történetirás is csak magasztalva említ? Én e' sulyos vádat elháritólag mondám nekik: Ne legyetek megbántva bajtársim, nem én, de a' ti 's az egész egri közönség egy igen mély tisztelőjének hölgyeitekről hozott itélete ez, imhol én gyógyforrásból szóllok 's mutatám a' fürdő könyvet. — Mire ők elmosolyodának: barátom u. m. egyikük, ezt ne ugy értsd, nem tudod: poetis — cuncta licent, nem hogy a' könyv infallibile criterium volna, de szerzője nevét is megváltoztatta, hogy munkájaért felelős ne lehessen.—„Mit mond, kérdezém továbbá" mit mond a' hölgyek mentségére a' fürdő tulajdonos? hát a' censor ezt meg engedte-e?? Amaz, barátom! igy egyikük, hihetőleg mit sem tud az emlitett magasztos czikkről, a' censor ugy lehet ki is törlé azt, de tudnod kell hogy szerző hatalmas aegis alatt könnyen mocskolódhatik egy egész tisztelt közönség ellen, a' nélkül hogy őt valaki e' miatt kérdőre vehetné, 's mit gondol ő a' censori tilalommal? hiszen ő a' gyógyintézet hübérnöke, 's mit irhatna egyebet igazságnál? egyet értve a' betüszedővel beigtatta kitörlött czikkét 's igy született a' lelencz." „Tehát a' szépnemnek nincs védnöke közöttetek?" „Azoknak imádóik vannak, kik a' közvélemény itélő széke eleibe idézik e' méltatlan czikk iróját, 's a' fenyiték neme: megvetés — Contemne et vinces.

Az orvos pedig igy szóla szelidebb hangon: ezek mellékes dolgok, de a' fürdő barátom, ez egykor europai hirü leend. Olvasd csak a' 26. 27. 28. lapokon a' nyavalyák egész fekete serege ellen csodatevő, még a' tüdővész, hasvizkór, buja senyv ellen is, Europa nem mutathat több illy gyógyvizet! E' panegirisre fölszólalék: „Orvos nem levén illy tárgyat czáfolni nem tudok, de még is felelj meg kérlek három kérdésre, 's ha illetőleg megfejted, itt nyujtom jobbomat 's kürtölöm közel távol vidékeken sinlődő embertársimnak; ellenkezőleg némán hallgatok.

1. Kérdés. A' chemia minémü alkotó részekre mutat? Fel. A' könyv szerzője e' gordiusi eszmét igy vágja ketté a' 21ik lapon: Hévvizünkben nem nagy ugyan a' chemia kimutatta gyógy anyagmennyiség, de előre bocsátván mikép valamelly ásvány viz gyógyszererőnyös characterének birálata nem mindenkor az alkatrészektől függ 'stb." „Ez barátom eltérő felvilágitás, inkább homályositás.

2dik Kérdés. A' tapasztalás mit bizonyit? Fel. Olvasd a' könyvet, a' betegségek egész legioja van elősorozva, ámbár az orvosokról kik erre fényt derithettek igy szól szerzőnk a' 7 lapon e' figyelmeztetés az orvosokat is (az egrieket) kik több külföldi igen messze fürdőről igen szépen, 's tudósan beszélgetvén, — sajátjokkal, melly lábaiknál párolga, 's gyógyit vala, keveset gondolának, — szinte felizgatá hosszas álmukból. Ez rágalom barátom! nem tapasztalás.

3. K. Hát a' könyv szerzője hány éve már hogy figyelemmel kiséri ezen gyógyvizet? Fel. Tudtomra ez idén, ez nem elég. De nézd a' könyv sarkán általa tapasztalt kóresetek jegyzékét.

a. A' bőr betegségeknél kitünő jeles sikerrel használtatik, ez lehet, de ez nem azt teszi, hogy képes a' bőrbetegségeket meg gyógyitani.

b. A' második kóreset vége imez: ha tovább mulathatok vala talán egészen eloszlatta volna bajomat 's a' t.

Hagyj fel barátom, illy alapokra épitve mellyik tüdősorvadó vagy hasvizkóros, vagy bujasenyves fog távolról ide utazni? Ezt még a' megyei fő orvos sem fogja ekkép szó nélkül hagyni.

T. T. Dr. Schedel a' Figyelmező 44. sz. nov. 5kén 1830 ezen fürdőkönyvről igy elmélkedik: a' 713ik lap „ezen fürdőirat magában véve aligha nagy nyereségnek mondathatik" a' 716 lap. pedig igy: „kevesebb bizodalmat gerjeszt, minthogy az egri viz orvosi ismerete alpháján tul gondolhassuk magunkat. Többeknek elfogulatlan, tiszta, huzamos, és öszve hasonlitott tapasztalások fognak arra világot vetni. *Szalóki.*

Rejtvény.

Leginkább ott lakom, hol vagynak sok papok
'S szavokra minden nap, sok ütleket kapok:
Ha tűz, vagy halott van, engem jól meg vernek,
Mintha oka volnék, tűznek 's holt embernek.
Az oka talán ez, hogy olly néma vagyok
Hogy ha csak nem ütnek, mindenkor halgatok.
Négy végső lábamra szeretnél szert tenni,
De a' két elsőtül, nem könnyü rá menni. —
Nincs olly állat, mellybe nincsen meg öt lábom,
Első, 's három végső, a' szokott szóllásom.

Farkas Róza — K. Várdából.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 40ik szám.

Szomb. Május 16án Első félév.

Válasz, a' Negroponti levélre.

Éljen a' gőzös! hozzánk is bészólott, kezünkhez adván illy historiai nyomozásokat: Aborigines et Incunabula Magyarorum ac gentium cognatarum, Populi pontici, Pontus; a' ‚Budai ujság' 34dik és a' ‚Literariai csarnok' 10dik lapjaival. Mennyire örvendeztünk azon, hogy annak szerzője, mi nálunk köztudva, 's az Örmény kéziratban feljegyezve van (Voyage en Crimel au Caucase — Paris 1838. I. 340) a' Makronok itt laktát, 's Magyarok eredetét, a' Pontusban utazott Herodot és Xenophon pontusi születésü Strábonak tudósitásaiból, nem dibdáb mondákból mutogatta; annyira megütköztünk a' Negroponti levelező követelésin, a' Magyaroknak Euboea szigetéből származtatásán.

Jutott-e valakinek józan eszébe, az emberi nem 's nemzetségek második bölcsőjét — nem a' hegyes Ásiába, hanem Europába, Euboea szigetébe, helyheztetni?!

Jelenti ugyan Plinius secundus L. IV. cap. XXI. „Euboea ante vocitata, est Chalcodotis aut Macris, ut Dionysius et Ephorus tradunt; ut Aristides Macra, ut Callidemus Chalcis, aere ibi primum reperto, ut Menaechmus Abiantias, ut poëtae Asopis" de, hogy *tulajdon neve* volt volna Macris, vagy Makronok voltak volna lakosi, nem mondja; sőt értésünkre adja, hogy ezek Boeotok, 's hajdan Hyanthák voltak: „Euboea et ipsa avulsa Boeotiae insula, modico interfluente Euripo, ut ponte jungatur.—Boeotos Hyantas antiquitus dixere." Ellenben a' Makronoknak Pontusban laktokat nyilván állíttja: „ultra colchicas solitudines Armenochalybes habitant, et Moschorum tractus — infra eos Sacassani et deinde *Macrones ad fluvium Apsarum.*" L. VI. c. XI.

Bizantiumi Stephanus és magyarázója által, miért mondatott Euboea Macrisnak? 's hogy lakosi Makronok, Magyarok nem voltak, tudtul adják: „Euboea, insula una ex septem, *oblonga*, quae etiam (ideo) Macris dicebatur, Gentile insulae Euboeus." — Hozzá adja tudós Gronovius Jakab: „Euboea Boeotiae insula — nunc Europaeis Negroponte dicitur: vocata fuit etiam Macris ’απο τῆς μακρότητος, idest *a longitudine* Chalcodontis et Chalcis etiam dicta fuit quod ibi χαλκος, idest aes inuentum fuerit; nec non Aonia, referente Eustathio ad □. 2. v. 497. Qui incoluere fuere Aones, ut idem loco citato refert, gens Boeotia, Bomo quoque vocata, ut est apud Hesychium."—Ha pedig Aonok, Boeotok voltak lakosi, Makronok nem lehettek.

Hogy Rhodius Apollonius Makronokat az Euboeai Makrisek gyarmatának vallotta légyen, mivel a' levelező annak kiadását nem jelenté, az eredeti Frankfurti 1546ki görög kiadásban szó sincs róla, hagyjuk abba: tudván, hogy Euboea lakosi Macrisek nem lévén, tehát a' Makronok se lehettek gyarmataik.

Sajnálhatni, hogy a' levelező diákul nem tud; máskép a' cetratus vitézt *Athenében tanult Magyarnak* nem tette volna, holott pontusi születésűnek mondatik: „Is horum hominum (Macronum) linguam intelligere (non didicisse Athenis) se dicebat, atque hanc esse patriam suam" van Xenophonnál. Miért nem tekintett a' görögbe? De ezt se látszatik tudni: állitván hogy ων, ον görög *ragaszték* a' Makronban: p. o. Jason, Solon, Jon 'stb! Hogy mint szolga Athenébe juthatott, onnét tudjuk, mert a' szolgák közönségesen Cappadoxok és körülbeliek voltak. L. Bochártnál, Cicerónál.

Azt is sajnálhatni, hogy midőn Horváth István a' magyarokat Nubiában pontyantatta e' világra Mázr név alatt, őket a' hires piramisok épitése után Palaestinába repítette, 's Gergeseusokká átváltoztatta, megmeg Chowarasmiába költöztette, hogy Mazarokká válljanak; a' Negroponti iró eredetöket Euboea dicsőségére vissza nem követelte; ezt mint közelebbik tudhatta ő, mi csak most tudtuk meg a' nevetséges költeményt.

A' levelező nekünk igen magát *elbizottnak* látszik; további sorait azonban elvárjuk: mennél zajosabb lesz, annál könnyebben foghatjuk szavánál. Trapezunt, maj. 1840. *Γεοργιος* m. k.

Viszhang a' magyarnyelv ügyében.

Épen azon pillanatban szállék be egy kisvárosi vendég fogadóba, nehány nappal ez előtt, midőn egy különbféle szinü 's illatú virágokból füzött koszorúhoz hasonlitható többféle ajkú¦ 's felekezetbeli személyzetből alakult társaság az Allg. 88ik számában magyarhont érdeklő czikelyjéből többi között következendő sorokat olvasa. „Hogy a' Magyar nemzetét szeretvén, nyelvét müveli, — méltó és igazságos; — de azon kivánatja, kogy körében minden el némuljon, vagy magyarosodjon, — igazságtalan — illetlen és nemtelen 'stb. Azon lelki öröm, melly az emlitett sorok elolvasása után valamennyiök arczvonalaik minden redőiből kivigyorgott, 's azon harsány szóözönök, mellyekkel sziveik minden érzelmeit azoknak szerzőjével rokonositva ömledeztettek ki, — több egyes igaz ugyan; de sokkal több kétséget szenvedő eseteket 's méltatlanságokat rakásra halmozván a' nélkül,

hogy a' dolgok valódi velejét 's eredetét fölfogni kedvök, annál inkább fölfoghatni tehetségök lett volna — avval koronáztattak be, hogy az egész Magyar nemzet nyelve virágzásabeli munkálatáért kéméletlenül rágalmazva elkárhoztatott, — semmi módon el nem akarván azt ösmérni, mit csak középszerü elmék is átláthatni képesek lehetnének, hogy a' magyar ezen törvényes és igazságos kivánata által senkit, annál inkább a' vele egy törvény 's kormány oltalma alatt élő, és vele mind jó — mind bal sorsában egyiránt osztozó — bár különböző ajku 's felekezetü honfi társát elnémitani épen nem akarja. — Éljen saját nyelvével kényeszerint kiki, rokon felekezete — hitsorsosi 's családja körében, éljen a' literatura tágas mezején — arasson örökzöld borostyánt ebbeni surlódása méltó jutalmául; de ne kivánja a' magyar nyelvet, ha már a' földkereksége minden részeiben más nyelvekkeli rokontalansága végett, az ösmeretlenség végtelenségébe enyészett — istentől 's emberektől elösmért hazájában is örökös árvaságra nyomorteljes rabszolgaságra juttatni; — ne irigyelje — midőn az országgyülésen hévvel szeretett fejedelmünk a' haza atyjaival a' czélból kiván tanácskozni, hogy miután az eddig uralkodott, de jelen korszakunkhoz nem alkalmazható — továbbá a' nemzet kivánatának is már megnem felelhető latán nyelv helyett, melly sem a' fejledetü müvészet — sem a' szépreménynyel kecsegtető kereskedés naponkinti gyarapodásával tovább nem versenyezhetvén — olly általányos nyelvet, melly az élő nemzet buzgó gyámolitása által mind ezen kivánatoknak tettlegesen megfelelhessen — alapitson.—Hogy pedig a' magyar nemzet teljes erejéből ön hazájában saját anyanyelvét kivánja általányossá tenni, — helyezze kiki magát az ő állapotjába, — itéljen részre hajlatlanul, — természetesen azt fogja, azt kell nékie mondani. „A' Magyar nemzetnek világos igaza van", mert magyar honban más nyelvet uralkodóvá csak képzeletben is tenni olly képtelenség, — mint azt kivánni, hogy orosz honban a' német, vagy lengyel; francziában olasz német, vagy lengyel; török földön görög vagy szerb, nyelvek gyakorolják a' fönsőbbi hatalmat! — Ugyan mit mondana csak Milán herczeg is, ha valaki birodalmában a' franczia, vagy angol nyelvet kivánná általányossá tétetni — a' szerb nyelvet pedig csak azért is, mivel a' franczia vagy angol nyelvvel nem mérközhet kiküszöböltetni akarná; — bizonyára akkor fájlalná leginkább, hogy birodalmában a' kényhatalom megszüntével törvények alapittattak! — Minden országban találtatnak több féle nemzedékek; de tudtomra még egyben sem sikerült a' tulajdonos nemzet nyelvének elmellőzésével — bár ennél müveltebbet is az uralkodó polczra emelhetni; annál inkább csodálatos, sőt nevetséges is, hogy a' magyar korona alatt teljes polgári joggal fölruházott — a' magyar törvények által védelmezett, és a' magyar földnek minden javaibol a' Magyarral egyiránt osztozó-német-rácz oláh-tót 's egyébb lakosok, kik anyanyelvökön kivül, ha egyébbkint a' legközönségesebb rendből csak egy pár lépcsővel akarnak is följebb emelkedni, kénytelenittetvén egy más nyelvet is sajátjokká tenni — a' helyet hogy erre a' magyart választanák, melly ha franczia, angol, vagy némettel még nem mérközhetik is; de élő 's buzgón fáradozó nemzet kebelében naponkint inkább csinosbulva 's erősödve terjedez, — inkább a' deákhoz ragaszkodnak, melly egy már rég kihalt nemzet sajátja gyanánt a' közéletből csak hosszú év sorok után válhatott tudósoktól becsültetve — többnyire csak a' közéletből szinte elvonult férjfiak ápolgatása alatt terem még itt ott atvehoz hasonló virágot.—Minthogy tehát ezen igen természetes okokból az következik, hogy a' Magyar lehet csak egyedül azon nyelv, melly hazánk minden vallás felekezetü lakosait, valamint a' törvénykezések, úgy a' polgári valamenyi viszonyokban egy nemzetté olvasztani képes, — igen kivánatos, hogy ennek általányossá tételét minden hazáját forrón szerető kebel, legyen az bármelly vallásbeli, buzgón óhajtani 's tehetsége szerint kimüvelni törekedjék. — Zentán Pünkösd hó 7én 1840. *B. M.*

Alvilági levél.

A' halottak boldog honából irok föl hozzád ember! hova császár 's koldús, hős és polgár, hazafi 's czímeket esengő egyiránt siet, nyugtalan éltüket örök nyugalommal fölcserélendők. Én vagyok a' halál, 's mi vagy te? — a' természet halálra kárhoztatott, 's te balga! fogod-e' ezt tagadni? fogsz e' a' mindennapi tapasztalásnak ellenmondani? — figyelmezz! én a' világ kezdetétül fogva tapasztalásokat gyüjtögettem. minden szavam szent tapasztalás, emlékezetem ifju, 's kivülem ki cselekhetne jobban?

Te születel, hogy meghalj; élsz, hogy nyugtalankodjál; léted első lépés a' halálhoz. Igen! büszke, elbizott ember! sirba rohadsz kiméletlenül, 's testednek nincs elsőbbsége a' többiek fölött, mert császár 's koldus halálágyon egyforma; — minden fönség 's magasztaltság, czím és tisztség, füstként szétoszlik, 's neked elégülve kell szorulnod a' szük sirba, mellynek hantja nagyságodat 's szenvedélyidet örökre lezárja.—Mi az emberélet tartóssága? — nehány nap a' lételtül, nehány boldog 's nyugtalan órák: örök nyugalom csillagoktul nem ragyogó, naptul nem melegitett részen.

Igy áll a' természet követelte emberi sors! élethomály: örökitett dicsőség, iszonyitó vérpad:

diadalkocsi, lángész szövétneke: fölvilágosulási ipar, — mind ez, micsoda? — semmi. — Földalma vagy pástétom, királylak vagy gunyhó — oh ember! végy elő síri vázat, vizsgáld meg azt, valjon földalma vagy pástétommal tápláltatott? királylak vagy gunyhóban neveltetett? érdemjelek vagy egyszerűség díszitette öltönyét? — az édes természet mindent kiegyenlitett.

Hijában iparkodik a' képiró ember jelenlétét hosszitani; hijában örökíta' hir nagy 's vitézi tetteket; hijában magasztalja hizelgő 's szónok azon ember életét, kinek neve dicsőséggel töltötte be a' világot; a' halottra nem mosolyg többé élet, 's a' hideg sir nem lágyul, nem enged, bár a' dicsénekló egekig harsogtassa hangjait.

Emlékezés a' halálra, a' régieknél üdves vigasztalásnak tartatott, a' kereszténveknél: átköltözés jobb életre. Ez gyakran áldáz tettektül tartóztatá vissza az embereket, gyakran a' szenvedélyek kicsapongásit fékezé, 's lecsillapitá, 's végre az emberi büszkeség semmiségét kitünteté. — Tekintsd, oh ember! tekintsd körül a' világot, vizsgáld meg a' természet adományit, mint azok a' földön diszlenek; azon csarnoki a' szépmesterségeknek, találmányi a' lángésznek, azon királylakok, márványszobrok, azon hiroszlopok 's emlékjelek — vizsgáld meg azokat! — Kellemetlen izgékonyság támad valódban, 's mind ezek szelid hatása téged többé nem gyönyörit. — A' római császárok szobrai, mik voltak azok? — halál, emberéltet utándicsőitők; ők túl az életen még istenek vágytak lenni, de azért visszanyerék-e' éltüket?

Mit használnak annak föntebb tisztelet, változékony czimek, 's tünékeny de csillámló önkényadta érdemjelek, ki sirban örök álmát alussza? mit pompás hírörökitő szobrok, mellyek a' nélkül is kor éjében sietnek enyészni? hány nagy nevet emésztett meg már a' telhetlen idő? de él emlékedben Zrinyi, a' szigetvári hős; él Hunyadi János, 's magasb hevület lelkesiti kebledet; él Mátyás király, fija a' tarrettentőnek, a' harcz 's kormányhős, 's szelid buzgalmak lengik körül lényedet; és az isteni zengők, kiknek ezen bájemlékeket örökiteni sikerült, hasonlag az emberi szellem legkellemesb visszemléki. Hanem ők nincsenek többé, és mind ezen dicső tettek a' halottat csak egy perczre sem hozák vissza az életre; igen! maga a' halhatlanság is alá van vetve a' halálnak.

Minden elmulik, minden elenyészik; maga az idő elhal, 's örökségben oszlik szét, 's még is szellem szállotta meg az emberiséget, új tervek 's javallatokat teremtő, uj vágyakat előidéző, mint ha az által legfőbb boldogság éretnék el. Oh! szembeteg halandó! a' legfőbb boldogság ön magadban rejtezik, és nem a' körülményekben, mellyek bőszültségedet nevelik; csak egy szempillantásra térj magadba, vedd szived 's értelmedet tanácsúl, elmélkedjél az enyészet fölött, 's föl fogod találni a' hont, legfőbb boldogsági vágyiddal kibékitőt, hol nincs többé sir, nincs földi nyugtalanság.

Coeli aperti sunt — a' menny tárva van, a' hit föltárá azt, 's az értelem maga a' hit. Ember! földi létedet sir jégkeble nyeli el, 's a' halál csak enyészet, mellyet semmi halál nem képes többé megsemmiteni. Szent tanuság! memento mori — a' halál — szerencse. *Várday.*

Hayti jelen állapotja.

Emanuel de las Cazes úr, ki 1838ik évben mint Francziaország hatalmazottja küldeték Haytibe, apr. 30án a' következmra ülésben illy jelentést közlött Hayti jelen állásáról: A' franczia hitelezőknek nem igen lehet kedvező kilátásuk; — a' köztársaság külföldi hitelezőknek 80— vagy mérsékeltebb becs után 40 millio frankkal tartozik; Haytira nézve annyi ez, mint Francziaországnak 2000 millio. „A' magános emberek sem éldelhetik a' jólét örömit, mond a' szónok; mert az aszszonyok, kik közönségesen gyönyörűek a' csinra többet költenek, mint férjeik elviselhetnék. A' rabszolgaság eltörlése következtében a' földmivelés különösen elhanyagoltatott. Csak az olly iparágak jöttek nagyobb virágzásba, mellyek kevés gondot 's munkát kivánnak, például: a' fák hámzása, mellyek aztán épitésre, és asztalos munkákra fordittatnak. De ez hitvány szorgalom, mivel az által sok szegények vonatnak el a' földmiveléstől. Legjelentékenyebb termékei a' hajdani gyarmatnak, a' czukor 's kávé csaknem egészen eltüntek a' szigetről. E' földön az ipar csökkenésnek legfőbb oka az, hogy a' népet iszonyú nehéz fekete fölvigyázók alatt munkára bírni. A' rabszolgaság eltörölte óta nincs többé korbács, mind azáltal e' hiányt pótolja a' *nagy három szinü pálcza, a' szabadság jelképe!* (mellyet a' francziák magok hozának divatba, midőn a' szigetnek emberijogokat hirdetének, 's igy használák a' szabadság jelképét verésre. Az ipar csak a' társaság föltartására mulhatlanúl szükséges mesterségekre van szoritva. Az országutak legroszabb karban vannak, 's a' hayti kormánynak nincsenek földmérői, kik azokat helyre hozhatnák. All. 1010.

Régiségek Máltában.

La Valettai levelek azon hírt hozák, miszerint hat angol mföldnyire a' várostól Creuda környéken többszöri földrengések következtében, egy hihetőleg emberek által épitett három nyilásu kőhalom lett észrevehetővé. E' torkolatok mindegyi-

kében három részre osztott Cyclopsi alapokon nyugvó épület találkozik. Ezekben több ember- 's állati csontvázakra, földmivelési eszközökre, 's más kő edényekre találtak; azonfelül kilencz grotesk bálványképre, mellyek egyike kissé törötten a' többi egész épségben maradott. Ezen alakok ugyan eléggé durva készületüek, még is hasonlók Bachus oszlopához melly nem régiben Pompejiban ásatott ki, 's most a' nápolyi Bourbonok muzeumában tartatik. A' régiségbuvárok, kik a' barlangok épületeit látták, azokat közakarattal temetkezési helyeknek mondják. — A' maltai kormányzó annak környékében a' földet ásni parancsolá, 's e' részben érdekes fölfedezéseket várhatunk.

Damiette.

(Folytatás.)

Sehol sem diszlik levél 's fű elevenebb zölddel; sehol sincsenek a' fák annyi gyümölcsel terhelve. A' folyók szélein, a' mellyeket a' riskása földek környeznek, nőnek különnemű nádak, mellyek közül némellyek igen magasak. Itt nő azon nád bőségben, mellynek neve calamus, 's mellyet a' napkeletiek irásra használnak; vékony szárának hosszú 's keskeny levelei vannak, mellyek diszesen visszadülnek, 's ágai, mellyek fehér virágokkal megrakvák. Itt láthatni papyrusból álló erdőket, mellyből a' hajdani egyptusiak papirosukat készitték. Ezen háromszögű szittyó vagy kákanem, melly 8—9 láb magas, 's olly vastag, mint egy hüvelyk, gyapjas csomót hord. Itt emeli-ki a' Lotus is büszke szárát a' víz fölött. Széles kelyhe, ha az felvirágzik, vagy világos égkék vagy pedig fénylőfehér, 's ugy látszik, hogy ez a' vizi növények királya. Azon viztartók 's csatornák, mellyek a' belső tartományt átfolyják, telvék e' diszes virágokkal, mellyek igen kellemes illatot adnak magukból.

Damiettet számos falu környezi. Legtöbbnyiben gyárművek vannak, hol a' legszebb vásznat készitik, melly ezen országban feltalálható. Különösen itt készülnek mesterileg dolgozott serviettek, mellyek selyemrojtokkal ellátvák széleiken. Ezek az asztaloknál használtatnak különösen ünnepies látogatásoknál, melly alkalommal a' rabszolga átnyujt egyet, hogy ezzel megtörüthessék szájukat, ha sorbetet (ez áll czitromból, czukorból 's vizből, mellyhez még nehány csepp rózsavíz adatik) ittak, avagy ha becsináltat ettek, mellyek ezüst tányérokon hordoztatnak körül. E' helységek rendszerint kis fáktól környezvék, hol a' fák minden rend nélkül állanak, 's csudálatos 's festői kellemes egyvelget adnak. Láthatni ott a' diszes cassien fát, sárga virágból álló csomóival, mellyek hasonlitnak a' cytisus virágihoz, annak oldalánál eper-füge- 's szomorú tamariscus fákéit. A' datolya csucsa, melly számtalan fürtökkel van terhelve, emelkedik-ki a' fák között. A' Cassienfa, illatos virágival ennek árnyékában nő. A' czitrom- 's narancsfák, borítják megaranyozott gyümölcseikkel a' parasztok kunyhóit. A' bananasfa, hosszú leveleivel, a' granátfa sarlakszinű virágával, 's a' fügefa, czukorédes gyümölcseivel, — e' tartománynak kellemes különbséget adnak.

Egy német mértföldre a' várostól délnyugot felé, láthatni egy narancserdőt, melly a' lakosoknak sétahelyül szolgál. Az útak egyenes vonalúak. Ez azon egyetlen kézmunka, melly által a' művészet a' természetet valamennyire szépíté, mivel máshol rendetlenül ültetvék a' fák. E' sétafolyosó végén van egy csatorna, melly telve van papyrussal. A' bejárásnál balra van a' kertész kunyhója, 's egy liget czitrom- 's pálmafákból álló, mellyek olly közel ültetvék egymáshoz, hogy bajos köztük átjutni. E' tér, melly árkokkal 's palizádokkal van körülvéve, egy a' titkosságnak szentelt tartózkodási hely. A' legnyájasabb 's legdeliebb török asszonyok ollykor oda mennek, hogy ott az állitás szerint balzamiai levegőben részesülhessenek, mellyet beszívnak a' fák árnyékai alatt.— Végét sem érnénk, ha e' tájék nevezetességit, koronkénti változásit egyenként felhordani akarnók; elég lesz bevégzésül egy történetet felhozni, melly ritkasága mellett, még szép character vonásokat is foglal magában; 's ez tehát egynek, úgy mint a' másnak érdekes lesz.

(Vége következik.)

Új Sámson.

Apr. 20áról Eco de Aragon-ból ezt közli a' Voleur czimű újság. Egy hihetlen erejű ember tartózkodik jelenleg Saragossában, miért is a' nép őt Sámsonnak nevezi. Neve tulajdonképen Ádám Gergely. Roppant terheket emel, fáradság nélkül üt le bármilly erős ökröt az öklével, 's a' vele küzdőket laptaként földre takarítja. Különben teste nem valami különös, sem nagy, sem kicsiny, karai 's lábai rendkivüli erőt nem mutatnak.

Anekdota.

N. egy nap a' kávéházban schaht játszván a' mint egy nagy hibát tesz: milly szamár vagyok én még is, kiált fel! Alig mondá ezt ki, a' mint a' nézők egyike őt pofon üti ezen szavakkal: „máskor több tisztelettel szóljon ön azon férfiról kit én annyira becsülök.“ Vehette-e N. a' barátság illy jelenségét rossz néven?

A' 39dik sz. rejtvény megfejtése — harang, melyből ki kerül: rang, ha, harag, hang.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 41ik szám.

Szerda Május 20án Első félév.

A' litterariai Csarnok Szerkeztetőjéhez.

Constantine Majus 14dik 1840.

Tudós uraságod csarnokának 11dik lapja a' Macronokról, mint a' magyar nemzet legújabb őseiről, hozzám is, ki most a' franczia hadban vitézkedem, szerencsésen eljutott. Örömmel ragadtam az alkalmat rólok valamit tudni. Scanderieri levelezőjének tudósításából értvén, hogy dicső őseink Afrikából Makro tartományból--'s igy ezen isten-felejtette földről eredtek, elbámultam: illy tartománynak itt sem hirét sem nevét nem hallván. Értekeztem tüstént franczia tiszttársaimmal, az ide Párisból tudományos nyomozás végett küldött tudósokkal, és az Arab Mollákkal is. Az elsők nevettek, a' másikak halgattak. De, mondám: Sz. Epiphanius és Hyppolitus tanuságival dicsekszik a' levelező? Hallja, hogy fejték meg a' csalatkozást szóról szóra.

Volt itt valaha Macon tartomány, voltak Macok is, de nem Makron és Makronok: előkeresték tüstént a' Chronicon Paschalét, Syncellust és Cedrenust, kik Epiphaniust kiírták; 's igy olvasták előttem: „Fines filiorum Cham protenduntur a regione Rhinocurorum, quae Syriam, et Aegyptum, et Aethiopiam usque ad Gades disterminant. *Nomina* vero *regionum* Cham ea sunt: Aegyptus cum adjacentibus nationibus, Aethiopia, quae Indos ad Euronotum sitos spectat, et altera Aethiopia versus meridiem, ex qua oritur Nilus fluvius, qui et Geon, mare rubrum ad orientem, Thebais Lybia, quae ad Cyrenem protenditur, Marmaris, cum regionibus contiguis, Syrtis, quae tribus constat populis, Nassamonibus, *Macis* et Tautamatis. Lybia altera ad minorem usque syrtem protensa. Numidia, Massuria, Mauritania, quae et Africa, ad Herculeas usquecolumnas Gaduum e regione protensa. *Gentes* vero ex iisdem ortae sunt: Aethiopes, Troglodytae, Angaci, ad Gangem incolae, Sabaei, Ichtiophagi, Elaeni, Aegyptii, Phoenices, Lybes, Marmaritae, Cares, Psyllitae, Mysi, Mosyllii; *Macones*, et Massamones" etc.

Azért Epiphanius és Hyppolitus helyeit fel se ütöttük; tudja, mi katonák nem igen bajlódunk a' Szent Atyákkal; ők sem tudtak többet Herodot, Arabó, Plinius, Periegetes Dionysius, és az Alexandriai geographusoknál, Hecataeus — Ephorus, Ptolomaeusnál, kik az Afrikai Macron tartományról nem tudtak semmit.

Annyit tudtam magam fejéből, hogy a' Scanderiei levelező csalt, mondván: „A' Magyar kronikák a' Kunokat és Magyarokat *egyenesen a' chamita Nemrothtól* származtatják"; holott irva van: „In altero autem voluminum subditur: quod Hunor et Magor, patres Hunnorum et Hungarorum, non fuissent filii Nemroth, qui fuit filius Chus, filii Cham — tum ex eo, quia ipse Nemroth nunquam juxta fluvium Tanaim habitasset, tum vero, quia ab Magogo descendissent Scythae etc. Chron Thurócz p. I. cap. III.

Uraságod levelezője szakasztott mássa Horváth Istvánnak, kirül, Pesten voltamban hallottam, hogy, minekutánna Ábrahamot, Kaint (Kajánt) Magyarokká tette, azon töri fejét, hogy Ádámot is tenyeres talpas magyarrá tegye. Nem tudom, azóta tette-e? Amaz igy okoskodik; egy valaki — mások ellenére — mondja, tehát igaz: Keza Simon mondja — mások ellenére — hogy Memrot volt a' magyarok törzsök attya; de Memrot Menes; tehát a' mi első királyunk, viz özön után Aegyptusban Memrot volt. Logika! Logika!

Szint igy okoskodék Horváth István is: egy Apollonius Rhodius Scholiastese mondja — mások ellenére, hogy az Euboeai Macisek gyarmati voltak Makronok; tehát a' pontusi Makronok Euboeai gyarmatok! —!! Tehát a' Magyarok Aboriginesei!!!

Ezen észrevételeimet bátorkodtam közölni.

Földije *Szalavári György* mp.

Damiette.

(Vége)

Hogy Egyptomban még most is hasonló esetek fordulnak-elő, mint Jákób korában, bizonyitja e' következő történet. Mi előtt még a' francziák a' mult század végével elfoglalták volna Egyptust, Syria síkságát ellepék a' sáskák, 's irgalmatlanul pusztiták. E' pusztító férgek kopárrá tevék a' bevetett földeket, 's a' gabonát egész a' gyökerig lerágák. Mi lehetett ennek következése más, mint éhség. Bizonyos keresztény parasztgazda Damaskus vidékében, e' csapást egész nagyságában érezte. Hogy tehát az éhenhalástól megmentse számos családját, kénytelen volt egymás után eladni marháit; e' segédforrás is azonban rövid idő alatt ki volt merítve. A' jelen körülményektől nyomattatva, a' szerencsétlen atya, még gyászosb jövendőt láta szemei előtt. Éhségtől gyötörtetve, a' városba indult, hogy szántás-eszközeit ott eladja. Azonban a' gondviselés láthatlan karja vezérlé lépteit úgy, mint egykoriban az angyal vezetőül szolgált az ifjú Tóbiásnak. Mi alatt ő gabonáért alkudozott, melly

épen Damiette-ből érkezett oda, hallott ő sokat beszélni Mourat Beynek hadi szerencséjéről, ki ellenségeit legyőzte, 's diadalmas bemenetet tartott Cairoba. Sokat regélének e' hadvezérről, leirák ábrázatát, characterét, és származását. Elbeszélék mikép jutott a' rabszolgaság kebeléből a' hatalom e' magas fokára. Álmélkodva a' hallott eseményeken, a' földmivelő megismerte benne saját fiát, kit élte 12dik évében ellopának tőle. Szivét a' reménység sugára tölté-el. Ő sietett meg hozni családjának azon gabonatartalékot, mellyet bevásárlott vala, 's otthon elbeszélé, mit hallott füleivel, 's azonnal eltökélé magát, Egyptomba útazni. Neje 's gyermekei, könyekkel nedvesiték őt, 's kérék az eget szerencsés visszatéréséért. Ő tehát az Alexandrette kikötőbe ment, ott hajóra szállott, 's így Damiette-be érkezett. Azonban azon aggódás gyötörte őt szüntelen, valljon egy fiú, ki atyja hitétől elállott, 's a' mahomedanus hitet felvevé, 's ki ezentúl a' legfényesb szerencse karjában van, — majd elakarja-e őt atyjának ismerni? E' gondolat úgy feküdt szivén, mint egy kő. Más részről pedig azon kivánság, kedvelt családját a' legirtóztatóbb éhenhalástól megmenteni, 's azon remény, hogy elveszett fiát ismét feltalálja, kinek elvesztését ő gyakran megsiratta, — új bátorságot nyujta, 's buzdítá őt, folytatni útját. Végre csakugyan Cairoba jutott, 's rögtön Mourat Beynek palotájába ment. Bejelenté magát a' herczeg szolgájánál, 's vele kivánt szóllani. O siettetve kéré őt audenciáért. Az öregnek öltözete, 's egész külseje nem látszott arra lenni ajánlatos, hogy azt megnyerhesse, mit kiván; azonban aggsága, épen ezen vénség, melly napkeletben olly nagy becsben tartatik, pártolni látszék ügyét. Mourat Beynek egyik tisztje bejelenté tehát, hogy egy agg, ki nyomorult állapotban látszik lenni, vele beszélni kiván. Bocsássátok-be, monda a' vezér, reszketve lépdelt a' földmivelő a' gazdag szőnyegeken befelé, a' mellyekkel a' diván padlata beboritva volt, 's közelitett a' Beyhez, ki egy szofán feküdt, melly selyemmel 's aranynyal volt kivarva. Azon különbféle érzetek, mellyek a' szegény öreget ostromlák, elfojták szavát. Végre, miután már fiára ismert, kitől megfosztatott, a' természet hangja legyőzte a' félelmet, lábaihoz borult, 's mondá mialatt azokat átkarolá: te fiam vagy! A' Bey felemelte, igyekezett őt megismerni, 's miután a' nyilatkozás meggyőződést adott neki arról, hogy ő valóban atyja, hozzája ülteté őt, 's nyájaskodásokkal halmozá. A' szív leggyengédebb kiömlései után, felterjeszté neki az öreg azon valóban szomorú állapotot, a' mellyben ő anyját 's testvéreit hátra hagyá. A' herczeg azt tanácslá neki, hogy Egyptusba vezesse őket, 's hogy gazdagságban 's hatalmában részesüljenek azon feltétel mellett, ha a' mahomedánus hitre térnének. A' nagylelkű keresztény előre látta ezen ajánlatot, ő józanan megfontolta azt, hogy fiatal emberek illyesmi által könnyen ámíttathatnak, 's ezen oknál fogva kiséretül nem vitte egyik fiát sem. Ő ehhez képest leg állhatatosabban megveté ajánlatát, még bátorkodott is a' hit megtagadás miatt szemrehányásokat tenni. Látván végre Mourat, hogy atyja rendíthetlen, 's hogy szomorú helyeztetése, mellyben családja van, rögtön — segedelmet kiván: nagy summa pénzt kifizettetett neki, 's visszaküldé őt egy kis hajón, melly gabonával megrakva volt, Syriába. A' szerencsés parasztgazda, csak hamar Damaskus sikjába sietett, megérkezése családjánál elüzött minden szükséget 's könyet mezei lakából, 's ismét örömet, jólétet, és szerencsét hozott vissza. — E' történetnek, mint látjuk némi hasonlatossága van József történetével. Ez talán még hasonlóbb lenne hozzája, ha minden egyes körülményt alaposan tudnánk. — Valljon nem volna-e ezen historiai közlemény érdemes, egy Weyde Rogier, 's Batoni Pompeo ecsetére! Ez anyagot nyujthatna két olly szivreható történeti festvény kidolgozására, milyenek azok, a' mellyekben Kraft Péter udvari képiró a' polgár katonát felterjeszté, melly műremekeket a' bécsi cs. kir. képtárban láthatni.

Novák Dániel.

Hazai életképek.

Szép vagy o hon! bércz völgy változnak gazdag öledben
Téridet országos négy folyam' árja szegi;
Ám természettől mind ez lelketlen ajándék
Naggyá csak fiaid' szent akaratja lehet.

Vörösmarty.

Mióta némellyek honismertetés szándékából rajzaikat közre bocsátják: majd mindegyikre érkezik három négy czáfolat, 's a' megbirált hely, elmaradás, kullogás, vagy épen nyomorúságbani tengés tűz-vassali védelmezése; megbolygatott darázsfészekhez hasonképen, mellyet érinteni sem lehet a' nélkül hogy felzudúlt lakói megne marjanak. — Ez egyetlenség igen busító; fogalmak, 's itélélet különbözését világosan hirdető; annál busitóbb pedig mivel tapasztalt — látható — dolgok felett történik; úgy hogy az olvasó alig tudja kinek higyjen, az utazónak-e, vagy a' czáfolónak, midőn ez igy, ama máskép állitja lenni a' dolgot. Azonban kinek higyjen inkább kitetszik ha meggondolja, hogy az elnem fogúlt útas úgy irja-le a' tárgyakat mint azok szemeibe tűnnek, mint rá közvetlenül hatnak; mig a' könnyebben elfogúlt, vagy megszokottságból, — mint a' tormaféreg — nyomorúságát nem sejtő helybeli az utas megjegyzéseiért sokszor epésen kifakad, 's ez által a' megrótt hiányokat: tudatlanságot, avúlt szokások, 's

balitéletek ezredénél makacson megrögzést mintegy védeni látszik. Ha a' jó szép, 's igazról közönségesen általános fogalmaink volnának nem kellene sokat haboznunk, mert az emberiség ellenállhatlanúl sietne rendeltetése valósítására; de mivel vélemények tengerén kénytetünk bukdácsolni: azok közül kell a' leghelyesbet választanunk; azt t. i. melly természetünkből meritetett, 's ránk nézve legáltalánosabb. Illy vélemény, 's meggyőződésem szerint emberileg általános igazság, a' szünteleni tökéletesedés elve is egyesekre úgy, mint az egész emberiségre nézve. A' történetek ezt kétségtelenné teszik. Mert megengedve az első emberek ösztöni állapotukból öntudatrai lépésük szükségességét, mi igen világosan bizonyitatott be némelly éles természet vizsgálók által, 's jó látásúnak önként mutatkozik: ez egy lépés által a' tökéletesedés elve is szükségkép, 's örökre volt kifejezve. E' lépést Schiller nagy haladásnak nevezi, 's a' vétkesitett tudás fájából evésnek. Valóban figyelemre méltó körülmény. Az ember, az anya-természet védszárnyai alatt, nem tudva magát, nem eszmélve, gondtalan életet él; az álom nyomja-el; az éhség, lecsillapitására tolja; nem ismer bút panaszt, de nem lelki örömet is, 'stb. Szóval ösztönök után, vakon cselekszik. De a' megszűkült, vagy nem kedvező természeti adomány,—helyzet, hőség vagy hideg, 's más körülmények—fölébresztik szunyadó erejét, 's ő az egészszel harczba lép, magát elkülönözve, azt sajátjának tekintvén. Továbbá a' természettől elkülönzött állásból eredő szükségek kielégitésére mindig nagyobb ügyesség 's igy tökéletesedés kivántatott. A' személy, 's vagyon biztositására keletkeztek társaságok. 'S gondoljuk meg milly testi, 's szellemi miveltség kell napjainkban az elélhetésre. 'S még most sem érte-el ember czélját; — mi mint a' lehető legnagyobb mivelődés eredménye: megelégedés, az az tökéletes öszhangzat test 's lélekben.

E' ponttól igen messze ütünk, tán soha sem érendők azt-el; de azért felé törekedni szent kötelességünk. Ha egyes ember önmivelődési uton legyőzi is indulatait, 's önuralkodási tehetségében nyugodt; a' külbenyomatok, mások nyomorúsága elkedvetleníti, megzavarja. Mindezek csak azt jelentik hogy az embernek tökéletesednie kell, 's pedig ön, 's mások érdekéből; mert ki az idő által kifejtett haladás kivánatinak nem felel meg, az mint a' köztörekvésben részvétlen,—önfejü—'s a' természet számüzöttjének tekinthető. Meg kell azonban itt jegyeznem, hogy e' sokakra nézve felesleges leczkétske csupán azon urambátyámok—számára iratott, kik mindig a' régit ohajtják viszsza, 's mindig egy tálból szeretnének enni...

Illy nézetektől vezettetve indulék 1839 Pestről, egy barátom meghivására, nála töltendő nehány heteket. Szomorú érzéssel indulék, mert kit jó baráti, vagy szerelmi kötelékek csatolnak Pesthez, annak igen nehéz elválni. De nehéz a' haladás emberének is, ki Pestet, mint a' hon szivét, a' többi tagok ép, 's erős léteért legmunkásbnak ismeri; mint tűztornyot maga körül értelmi fénysugárokat terjesztőt, e' sötétség 's köd, lepte hazát valaha tán szebb létre deritendőket. Én szinte vidéki vagyok de Pestet fölöttébb szeretem. Hasonlít az Jósika Abafi-ához; ki vétkeit megutálván, a' fölébredt öntudat szilárd hatalmával törekszik szebb életre. 'S valamint Abafiban, hőse 's mellékcselekvényivel az emberi tehetségek ragyogó mezeje tűnik előnkbe: úgy Pest élénk változatos, 's buzgalmas cselekvősége által valódi egy regény, magában gyönyörű episódokat foglaló. Ez fényoldala. Ezt ismerni, belőle szüntelen élvet meríteni, 's tán e' mozgalmak részesének lenni csak kevésnek engedteték, fájdalom! Mért nem él mindenik lelki táplálékkal? Mért nem ismeri az örömek örömeit? Mert vannak Pesten is kik mindazokról mit sem tudnak; vagy mindennapi élelmük megszerzésén vérejtékesen fáradozva, vagy kincsvágy szomjától égve, vagy penészes egykedvűségből, gonoszságból nem tudók mik, mi czéljok 's melly nemzet tagjai? 'stb. Szóval Pest az egész hazát képviseli,—'s azért olly vonzó; mert ki nem szereti hazáját ha még olly mostoha is?...

(Folytatása következik.)

Az orosz statistica, rövid kivonatban a' sz. pétervári tudományok academiája kalendáriomából.

A' földmivelő katonák az 1838ik évben következő számmal voltak Oroszországban. A' chersoni helytartóságban 121,935, Charkoff-ban 94,088. Kiew- és Podoliában 55,039. Nowgorodban 60,102; a' tscheromorzi sereg 56,500; az azowi sereg Jekatherinoslawban 2,972; a' mohilewi hatóságban: 4,619; Witepsk-ben 6,010; katonai telep az ochtai lőpor gyárban sz. Pétervár mellett 1,842; öszvesen 403,107. Ezen öszvegben természetesen sok gyermekek, öregek, 's különben sem fegyverfogható emberek is számlálvák; de nincsenek ide számolva a' bel- és pénzügyi ministerium alá tartozó városi- és határszéli kozákok, kik mindkét nemből 35,000 lélekre mennek, valamint á' síberiai határ—kozákok sem, kik mindkét nemből öszvesen 91,900 egyént tesznek. A' rendes, és nem rendes katonák öszvege 1,333,000 férfira megyen. Oroszország egész népessége az 1838ik évben tett 62 mill. lelket. Ebből 52,000,000 esik az orosz hatóságokra, 4,350,000 a' lengyel királyságra, 2,000,000 a' kaukazon túli tartományokra, 's északnyugoti

Amerika lakosaira; 1,500,000 a' kaukazi hegynépekre, 1,333,000 a' hadseregre, 1,397.000 a' finnlandi nagyhgségre. — Papi statushoz tartozók valának öszvesen 538,000 ugymint:

	férfi egyén,	*asszonyi egyén.*
görög-orosz papság	254,057	249,748
egyes. görögök „	7,823	7,318
catholicusok „	2,497	— —
örmények „	474	343
lutheranusok „	1,004	955
reformatusok „	51	37
muhamedánok „	7,850	6,071
lámai vallásuak „	150	— —
Summa	273,905	264,472.

Sz. Pétervár népessége 1838ban tett: 469,720 lakost. Moszkvanépessége 348,562 lak. mindkét nemből. Sz. Pétervárban ugyanazon évben meghaltak 14,304en, születtek 12,511; többen haltak meg tehát 1793al mint születtek. Moszkvában meghaltak 7977en, 's születtek 9075, tehát 1098al többen születtek mintsem meghaltak. Sz. Pétervarban 450en túl éltek 70 évet, 's 1. a' 100atis. Moszkvában 564, —70 esztendön felüli őszek szenderültek el, 's 5 ezek közül 100 évet haladott meg. Tanitó intézetek valának Russiában 1870, (ide nem értvén a' mohamedanusok iskoláit) mellyek közt 6 universitás, 3 Lyceum, 2 nemes nevelő ház, 70 Gymnasium, 1 keleti nyelvi intézet, 430 kerületi iskola, 837 falusi iskola, 485 magány iskola. — Sibiriában 3 gymnasium, 21 kerületi iskola, 26 falusi- és két magány iskolák. Öszvessen 52 iskola. A' kaukazon túl volt 19 iskola; csupán a' görög-orosz pap növendékek számára volt 3 academia; 43 seminarium, 165 kerületi iskola. Az orosz iskolákban valának öszvesen 5,851 tanitók, 's 95,069 tanulók. A' 6 orosz egyetemekben 's lyceumokban voltak 611 tanitók 's 2,804 tanulók. Sz. Pétervárban 389, Moszkvában 677, Dorpátban 538, Charkoffban 383, Kasanban 208, Kiewben 259 tanulók. A' papnevelő házakban tanúltak 366 tanulók. Ha az előbbi 95,069 tanulókhoz vesszük még azokat is, kik iskolán kivül tanulnak irni, 's olvasni, az egész országra esik (Lengyelországot, Finnlandot 's a' kaukazi népeket ide nem értve) 244,000 tanuló. A' tanulók a' népességhez képest olly arányban vagynak mint 1: 210. Sz. Pétervárban mint 1: 19. Moszkvában mint 1: 35; az asztrachani, Chersoni oloneczi, saratovi, taurisi hatóságokban mint 1: 50; az archangeli, bessarabiai, esthlandi, jaroslavi, jenissei, irkuczki, lieflandi, nowgorodi, omski, sz. pétervári, smolenski, tomski, wilnai htartóságban mint 1: 150; — a' charkoffi, grodnoi, jecatherinoslavi, kalugai, kievi, kostromai, kurlandi (?) kurski, minski, mohilevi, moszkvai, nischegorodi, orenburgi, oseli, permi, pskowi, riasani, tobolski, tsernogowi, tulai, tweri, witepski, wladimiri, wologdai, woronesi hatóságokban közép számitás szerint, mint 1: 300; Bjelostok, Kaukasia, Pensa, Poltawa, Podolia, Simbirsk, Tambow, Wolhinia 's Wjatka igazgatóságokban mint 1: 500.

Új út fölfedezése Amerikába.

A' földsarknál északnyugotra eső, keresztül vivő tengeri utat Dease, és Simpson utazók föltalálák, mellyet kétségkülivé teszen Fort Simpsonbol 1839 év octob. 30rol irt saját levelök. Junius 22én vitorláztak el benszülöttekkel Kupfermina folyón, 's julius 18án érkeztek Barrow fok alá; ennek sziklás csúcsáról nézének a' távolba terjedő IV György koronázási öbölre, mellynek egy része a' jég alól fölszabadúlt; 27én nagy vészek közt hajózák körül a' Sándor fokot. August. 12én rettentő viharral küzdének; 16án elértek Montreal szigetét. Eddigi utjokon sokat állottak ki a' tűzi szerek, 's meleg étel hiánya miatt. Mivel még eddig kétség kivül volt, hogy Boothia az amerikai szárazfölddel Backs folyó nyugoti oldala felől nincs öszvefüggésben, elvégzék magokban, hogy legalább a' keleti oldalon utat eszközlendenek. A' köd, melly a' kilátást befátyolozá eloszla estve fele, 's tisztában tűnék ki a' festői ecset alá termett part. Délre, messze a' távolban állott a' Victoria fok olly tiszta fényben, hogy azt tüstént el lehete ismerni. A' legtávolabbi látható száraz felé evezés 5 egész órai folytonos lapátolást kivánt, mig aug. 17én egy kopasz, különös formájú hegyfokhoz jutának, melly az észak szél. 68° 3′ 's a' ny. hossz. 91° 35′ alatt fekszik.

E' hegyfok, melly mellett egész 19ig ellenkező szelek által tartattak fel, általok „Britannia fok" nevet kapott. A' kőszikla kiálló részén, melly jelen szállásukat a' tenger felől födözé, 's a' partmentiben leginkább ki vala csucsorodva, nehéz kövekből emelének egy göbforma oszlopot 14 lábnyi magasságra. Ebbe helyzének egy bepecsételt üveget vállalatjok rajzával, 's terjedelmes fölfedezésöknek ágyú durrogás és örömzaj közt tevék magokat 1ső Victoria nevében birtokába. — Aug. 19én, miután az északnyugoti áthajózás nagy föladatát mególdák, vissza indultak, 's octob. 14kén érék el a' Simpsoni kikötőt a' Machenzie folyón. „Mi örülünk, szólnak a' tudósitók, hogy az orosz expeditiot megelőzhettük, 's homálytalan fényt áraszthatánk a' hudzon-öbli társaságra e' fölfedezés által, mit 300 évek óta hasztalan nyomoztak a' tenger tudósok.

Rejtvény.

Vigyázz rá, piczinyó, de nagyot tud tenni azonban,
Vágd le fejét, majd nagy böjtre valót szaporit.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 42ik szám.

Szomb. Május 23án Első félév.

A' ‚Hasznos Mulatságok' Szerkeztőjéhez.

Sáki Adassi-ból.

A' legközelebbik gőzössel uraságod Nemzeti Újságával a' Literariai Csarnok 12dik lapját is „*A' Macronesekről mint a' Magyar Nemzet legujabb őseiről, Chiosból*" vevén, a' saki tudósításra fordítánk figyelmünket. Elolvasván, 's látván, hogy azt igazi sciosbeli Trelos nem irhatta, boszonkodtunk rajta, mert, ha hires vörös borunkból (Plin. XIV, 7. Dioscorides I, 90) többet hörpentett volna is, olly mit nem irhatott volna.

Chios eredetileg Joniai gyarmat: *Χίος ἡ ἐπιφανεστατη νῆσος των Ιωνων*", mond byzantiumi Stephan. Lásd Pausaniást is L. III, 4. Ez annál bizonyosabb: mivel a' joniai partokhoz közel esett: „Chios par claritate, ab ea (Joniae ora) distat XCIII. M. Passuum, cum oppido Chios libera" Plinius L. V. 31. Lakosinak nyelve görög volt: „Chii sane et Erythraei eadem sermonis proprietate utuntur" Herodot L. 1.

Hogy szigetünk vagy városunk valaha *Makris* nevet viselt légyen; erről azon Stephan nem tud semmit; szavai ezek: „Chios celeberrima Jonum insula, habens etiam orbem ejusdem nominis. Hecataeus Europa: Chii juxta Erythras. Inter alia vero Chios sic dicta a Chio, Oceani filia, vel a nive, quae illic frequens est, vel a Nympha Chione." De arról Scylax, Herodot, Strabo, chiusi Skymnus se tudnak semmit. A' mi Plinius jelentését illeti: ő vagy azon értelemben vette a' Makris nevet, mint Euboeáról szólván: Makris oblonga—'s valóban szigetünk északra szélesebb mint máshol—vagy Chiost *Ciossal*, melly nem különben *Χίος* nevet is viselt Bythiniában, öszvekeverte. L. Apollonius Rhodiust I v. 1198. Zozimust I; 35.

'S a' Makris és Makron Magyar nevek között nem csak elemi a' különbség, hanem értelmi is: Makris görögben *köz* (appellativum) név; Makron, Magyar ellenben *tulajdon* név: azért, ha szigetünk Makris nevet viselt volna is, nem következnék, hogy az a' Macronok, Magyarok lakhelye volt légyen.

Hogy akár Noe, akár Deucalion vizözöne után azt a' Makrisek Aegyptusból szállották volna meg, megnépesítendők; innét még nehányan Euboeába menvén, Makris városát épitették; innen pedig Pontusba költözködtek volna; épen nem igazolhatjuk: tudván, a' *tulajdonképi* Aegyptus Noe vizözöne után sokáig nem is volt; a' Nil hordta *vörös* homokból keletkezett; 's azért maiglan törökül El-kabit, vagy El-kaleb-viz hordta föld nevet visel (L. Pliniust, Herodotust Aegyptusról) Tudjuk azt is, hogy az Aegyptusiak sok ideig a' bel- 's távol tengerre kelni nem mertek, hogy hozzánk gyarmatot hordtanak volna; csak minekutánna a' sydoniak, tyrusiak, joniaiak a' közép tengert béutazták, partjait gyarmataikkal megrakták, bocsátottak lakosokat a' görög földre. L. Geschichte der Geographie. Löwenberg Berlin 1840. *Deucalion* Pelasgus (nem *Scytha*) Heliphron és Jophassa fia, a' párisi márvány chronikák szerént, Krisztus születése előtt élt Lykoneiában (nem Chiosban) 1574ben; Pincus vize elárasztá egész Thessáliát (nem Chiost 1521ben); akkor pedig már az emberinem nemzetségekre oszlása régen megtörtént. Tudós Klaproth Julius is azon időre számolta Deucalion vizözönét, de hogy szittya volt volna, nem is álmodta L. Asia polyglotta 34 lapon. Ha néhányan tőlünk Euboeába, innét még Pontusba költözvén a' Makrisek-Magyarok szülőji lettek volna; tudta, 's el se halgatta volna ezt tudós földink chiusi Skymnus; de szóval sem említé.

Emliti ő ugyan a' pontusi *Makareseket* a' Hudsontul Londonban kiadatott már ritka és drága, azért|nem is minden könyvtárban találkozó kisebb geographusok gyüjteményében; de hogy gyarmatok lettek volna, épen nem; őket a' *Barbara* népek közé számlálá (Vol. □. p. 54. 55.); ha Chiosi, vagy görög gyarmatuaknak esmérte volna, illy gorombán rólok nem szóllott volna. De a' nála idősebb Scylas, Herodot, Xenophon, Periegetes Dienes, Strabo, 's a' névtelen Periplus irója se tarták őket chiosi vagy görög gyarmatoknak. Azért se olly vakok, se olly büszkék nem vagyunk, hogy pernyerteseknek tartsuk magunkat, és a' Makron-Makares-Magyarok szülőségével dicsekedjünk.

A' chiosi tudósitásban hamis vádolást is vettünk észre; az Aboriginesek szerzője, nem a' Macronok *tunicájára* nézve mondá: „*Genearchus Magyarorum Macronibus Ponticis propiores non reperies in orbe terrarum:*" hanem öt okra nézve. 1) A' Pontusi Macronok Makaresek Magyarok neve között nagyobb az öszve illés mint a' Maconesek 's Maconeseké között. 2) Arpasus vize körül Ptolomaeus szerént Mardara, Cholkisban ravennási Guido szerént Makara, Machere városok voltak, mellyek a' Magyarokra mutatnak. 3) Mert a' honi hagyomány a' Magyarok őseit persiai birodalomban keletkezteti: Pontus pedig oda tartozott. 4) A' Hunok, a' diosioli és persepoli feliratok szerint először Pontusban tünnek fel; tehát ezek testvéreinek, a' Magyaroknak is, ott kellett először

lakniok. 5) A' Magyar nyelv tagadhatatlanul syrochaldaeai tulajdonságu; illyenné sem Aegyptusban, sem Chiosban, sem Euboeában nem lehetett; lehetett ellenben Pontusban a' syro-cehaldaiakkal közösködésöknél fogva. Ezekután adja hozzá: *Accedit tunicas* 'stb. Ihol a' hamis reá fogás.

Nem, nem, *Τρελος* a' mi földink nem lehet: illy tudatlanok ősi dolgainkban, illy járatlanok a' historiában, illy hamisan vádolók, mi sciosiak nem vagyunk; nem is okoskodunk mi igy: *egy* Plinius mondá: Chios *Macris* nevet is viselt; tehát Chios a' Macron-Magyarok szülő földe. *Egy* rhodusi Apollonius *Scholiastese* mondá: Makriseknek Macron gyarmati voltak: tehát a' Pontusi Macronok Euboeai gyarmatok! Mi jobban értjük Aristoteles organonját. *Saki Adasi.*

Historiophilok.

Kérdések és javaslat a' jelen szükségnek idején.

Mindenki tudja, hogy egyesült erők többet és nagyobbat vihetnek véghez, sőt ott is hol a' magános nagy szerencsétlenség által lesujtva örök inségre jutna, a' czélszerűn egyesitett erőket ismét eléhbi állapot, vidámság és hatáskörbe helyezik a' nélkül, hogy a' segitők, mivel számosak, megerőtetnék tehetségöket. Azért, minél nagyobb jelenleg a' sok tüzokozta kár miatt az igy egyesitett erőből eredhető segélyre a' szükség, annál korszerűbbeknek tartom — az *egyesülés* és egység által boldogulni törekedő hazánkban e' kérdéseket:

1ször *vannak-e szerek, mellyek által a' házfedél—fát eléghetetlenné tehetni kevés költséggel?*

2szor *Mi módon eszközölhetni, hogy jövőre, sőt azonnal is mindegyik, ki büne nélkül akár tűz akár pedig viz által károsul, kárpótlást nyerjen mások terhelése nélkül?*

Az első kérdés illeti a' természet-vizsgálókat és mivészeket, megfejtését tehát ezektől várhatni. — A' másodikra felelhetnek mások is, kik polgári viszonyainkkal nem épen ismeretlenek. Erre nézve magam csekély véleménye ez lenne: minden ház s. t. tulajdonos biztosittassa magát évenként annyi tőkére, mennyi szükséges, hogy tűz után ismét a' régi karba juthasson; a' számitás történhetik külföldi biztositó egyesületeknél divat mérték szerint. Az évi járadék minden vármegyében kezeltessék egy különös erre választott 's talán a' takarékpénztárt is kezelő választmány által. E' pénz összegből; mi az ezen évben történt károsodások helyrehozásán felül marad, tétessék tőkévé, mellyből más évben, ha az azon évi járadék elégtelen lenne, pótolni lehessen, vagy felesleg esetén más hasznos intézeteket létesitni. Minden év végén, minden megyében külön nyilvános nyomtatott számadás történjék. — Igaz, hogy ez évenkénti fizetés uj adó gyanánt terhelni látszik az a' nélkül is kevéssel birót; ámde könnyebb akkor, midőn mindenünk jó karban van évenként csaknem érezhetlen summácskát tenni a' köz oltárra, mint akkor, midőn tűz vagy viz által mindentől megfosztattunk, százakat sőt ezereket előteremteni; ennek nem lehetsége esetében pedig magunk pirulásával másoknak mint koldusok terhére lenni. Külföldi biztositó egyesületeknek adózni évenként már azért is helytelen, mert az ezeknek adott felesleg örökre elvesz.

E' kérdésekre felelni kéretik kiki, ki a' tárgyhoz szólhat; hogy pedig senki, a' ki képes ezt tenni ne resteljen elég ok a' sok ezer hazánkfiának talán végső insége; ok a' sok helység vagy városnak melly eddig virágzott 's a' jóban haladni példásan törekedett hamuvá változása; ok végre a' hosszu jövendő, mellyben illy jó tanácsokra mindenkor lesz szükség. *egy emberbarát.*

Földismertetés.

A' hannoverai ujság következőt közöl Amerika északi széliről: E' század kezdeteig csak egyes pontjait ismerék Amerika északi tájának, t. i. nyugotról keletnek számolva: 1) a' Jég-fokot, észak-nyugotti csucsát Amerikának; 2) tovább keletre a' Mackenzie folyó torkolatát, hol Mackenzie 1789ben bocsátkozék az ész. jeges tengerre, és 3) még tovább keletnek a' Kupfermine folyó torkolatát, hol Hearne 1771ben eléré a' tengert. A' mi a' tenger első részét illeti a' Jég-foktól Mackenzie folyóig, 1826ban Beechey angol kapitány a' Cook-, vagy Bering szoroson által keletnek a' jég-fok felé legtovább nyomult; Ugyanazon időben az angol Franklin Mackenzie folyótól nyugotfelé a' part mentiben neki elébe evezett egészen a' Beechey kikötőig, melly a' Barrow csucstól nem nagyon távol fekvék. A' tengerpart e' tája hát meg van vizsgálva. Mi illeti a' tengerpart másik részét Mackenzie folyótól Kupfermine folyóig ezt Franklin mindkét torkolatjánál megvizsgálá. A' hudson-öbli társaságnak egy expeditiója 1838ban a' fölfedezéseket mind-két oldalról öszveköté, 's e' szerint a' partnak másik része is ösmeretes. Legtöbb nehézségeket gördite elő harmadik része a' tengerpartnak a' Kupfermine folyótól a' hudson-, 's baffinöbli tartományokon keresztül Grönlandig. Ennek fölfedezését Rosz kapitány válalá magára 1818ban, ő vizsgálá meg a' Baffin öblöt. 1819ben úgy találá Parry utjában, hogy a' Baffin öböl végén nyugotfelé egy tengeri ut vagyon Amerikától az ész. tenger felé t. i. a' Lancaster-szoros és Barrow ut, melly által Grönland az amerikai száraztól elválasztatik; e' szorosba ereszkedék hát egye-

nesen nyugotfelé irányozván utját. Ezen Barrow-utból egy más út is nyulik el délnek, az „uralkodó hgek“ utja az amerikai száraz felé Parry későbbi utjában a' Hudson öböl legdélibb részében is födözött fel nyugotnak egy utat, a' Furry- és Hekla utjában 1829 — 1833 a' Baffin-öblön és Barrow uton keresztülnyomulván, innen délfelé az uralkodó hg utjába fordult, az amerikai száraz ellenében, 's itt egy keskeny hosszu félszigetet talált (Boothia-t) mellyet ő szárazzal öszvefüggőnek képzelt. Ezen félszigetet nyugoti partján vizsgálá ő a' magneses földsarkot a' tengeri oldalról tett fölfedezések alatt az amerikai szárazon se valának munkátlanok; Back angol kapitány ki sokáig oda maradt, Rosz kapitány fölkeresésére vala kiküldve, 1834ben a' Rabszolga tótól ész. keletre fordulván az ő róla nevezett Back folyón, a' Kupfermine folyó és a' Hudson öble között eléré a' tengert.

Most kevés napok előtt juta hozzánk egy tudósitás, hogy mult év junius hónapában a' hudson-öbli társaság a' Kupfermine folyótol keletre a' Back folyóig nyuló partot is, 's igy hát e' fölfödözött tájat is öszveköté. E' társulat úgy találá, hogy a' vélt félsziget Boothia nem függ öszve a' szárazzal hanem az csak egy északi szigete Amerikának. Igy tehát Amerika északi körülete egészen ösmeretes, kivévén talán egy kis vonalt a' Back folyótól keletre a' Hudson öböl felé, melly a' boothiai öbölnek amerika felőli partját képezi. Ezen fölfödözésekből kiviláglik: 1) hogy a' Baffin öble, a' Laecaster szoros és a' Barrow ur által, a' Hudson öble pedig a' Fury- és Hekla ur által közösölésben vagynak az északi tengerrel, hogy tehát valóban létezik egy ugy nevezett északnyugoti átmenetel (Nord-West-Passage) 2) hogy a' Baffin 's Hudzon nem öblök többé, hanem a' tenger a' köztök fekvő szigetek által ott csak öszve szorúl; 3) hogy Grönland nem tartozik Amerikához, hanem az egy más földsarki continens lenyúló csúcsa; 4) hogy az amerikai continens maga sem nyúlik el nagyon északra, hanem csak ollyforma magasan mint Norvegia legészakibb csússa vagy mint nagyobb része az ázsiai északi tengerpartnak, körülbelől 70°ig; 5) hogy az amerikai continens északnyugoti részén Amerika és Grönland közt számtalan nagyszigetek feküsznek, mellyek a' Baffin öblét a' Hudson öblétől elválasztják, és a' nyugotfelé eső gondolt félsziget Boothia ezek közűl a legnagyobb.

Nicostrata.

A' történet-irás az idők tanúja. Gondosan rejti ez keblébe a' szük körökből hősen kiemelkedő nagyokat, 's tünhetlen életszikrát ihlel azok hunyékony lényébe, eszközlött, hogy meghajolva bár ők a' játszi sors áldáz kényének, a' halhatatlanság mohos czintermök zordon ürében is vigályos lámpával viraszszon porladó tetemök felett. Évezreden őrzi igy napunkig imádott gyámoltját, a' kelet csodálta Nicostratát, ki, mig a' báva kéjvadász szárnyölte közelité percznyi lét e' megyéjét, csüggedni képtelen lelkes iparral az örök lét tünde honát sajátitá.

A' büszke, de, sajnos, utóbb ön veszélyét rajzolta Ilion, a' görög alnokság e' királyi mételye csecsemőt, napok hunytával igéző neménck kül 's bel kecseiről becsülhetlen ritka gyöngyét. Alig lebbene át kora gyermek szakán, midőn közajakkal irója tanultjának, sőt a' szó tiszta értelmében tudomány-illának, hova ezek a' gyászos romba hanyatlandó hatalomtóli 15 évvel elébb jósló keserve szomor nyögésétől vonulni tetszettek, üdvezeltesék. Szépmesterségek szenvedélyes üzője, nem csupán a' karics 's zsende szerénységes becsmérlő aljas társaságnak, mint esküdt ellen, ügyesen távolítja valójától még hig árnyát is, de a' testet élesztő tápot gyakran nélkülözni, hogy sorvasztó szomjától üzött szarvasként, a' müvelődés éltető krístály forrását, melly után sovarog, megizelje. Legkivált dicsőité azonban őt amaz isteni részecske, melly mint sugár körüllebegte szentet, bájoló gloriával lebegteté bámuló sorsosi fölött, 's ez a' mennyei költészet. E' nagy tulajdon, mellytől Carmentának is hivaték, annyira magasztaltaték kellő lényében, hogy a' görög szironsodratok mintegy tulsággal látszatnak hirdetni: ha, miket e' hölgy a' trojai hadról éneklé, a' kaján irigységnek nem esnék martalékul, Homér csillagát könnyen elárnyalandották volna. Szerelme egyetlen édes gyümölcse Evander, a' törhetlen vitéz, ápold mint hálás magzat, e' Calliope avatott asszonyát, mig hazája vesztével, bánatából a' kérlelhetlen csontváz hideg karjaiba hajolván, csillagpillangóval tüzött nagy nevét felszálva az ég kékellő ivén előttünk ragyogtatni.

Szelid nem, im a' ritka példa, melly édes vágyadhoz int e' létszabály csendes leheltével: élj, hogy élj! *Nepomuk.*

Különfélék.

Milord Schaftsburi azt szokta mondani, hogy az Atheusok, az istent tagadók között szint úgy vagynak fanaticusok, valamint más vallásuak között, mert nekik is lehetnek üres látásaik, és képzelődéseik, — Du Son hires mechanicus erősen hitte a' Nostradamus jövendöléseit, de azoknak mellyek a' sz. irásban vagynak hitelt nem adott. — Én ösmertem egy zsidót, ki az új Testamentomot szorgalmasan olvasta, de csak a' sz. János jelenésének adott hitelt, — mert azt reménylette hogy az által ki találja azt a' philosophiai követ, melly által a' vasat is aranyá változtathatja.

Damiani Péter bibornok egynehány fa kanalakat vitt ajándékba VII Gergely pápának, mellyeket maga készitett, 's innen megtetszik: 1ör hogy hajdan a' szerzetesek, sőt még a' bibornokok is gyakorolták magokat kézi munkával, 2or hogy a' régieknek együgyüségök sokat különbözött a' mai pompától, mert ki merne ma fakanalakat ajándékozni a' romai pápának? — 3or Hogy a' régiek is voltak olly finnyások, mint a' maiak, tudni való: kivált a' savanyú ételek úgy át járják a' fát, hogy dörgöléssel is bajos róla le mosni. — Lásd Leibnitz 5ik Kötet.

Egy angol hajós kapitány 1500ik évben a' szélvészek által Sumatra szigetére vettetvén, midőn a' sziget császárjához vezettetett, nagy álmélkodással hallá, hogy ott a' szerecsenek Dávid' zsoltárát énekelik, észre vevén a' császár csudálkozását, kérdé talán ösmerősek volnának előtte is a' zsoltárok? A' hajós kapitány igennel válaszolt, kéré azért őt a' császár hogy vélök együtt énekelne, és csudálván a' zsoltárok annyira külömböző nyelveken némi némi meg egyezésöket, — végre tudakozódott a' kapitány a' császártul ez eránt: hogy mi módon juthattak ők e' zsoltárokhoz, holott soha köztük europai ember nem volt? — Azt kapta válaszul hogy véghetetlen időkkel ez előtt, egy hajó hozta ő hozzájok Rumos (a' mostani Ormus) szigetérül. (Ez a' hajó talán Salamon király hajója lehetett, melly egész három évig kereng vala; 's Rumos szigetébül ment Sumatrába, melly a' kereskedésnek nevezetes helye volt.) Lásd ama hires Hollandus Davids János utazó Indiai utazásának le irását. *N. F.*

Aphorismák.

A' bolond, hogy szellemi embert mutasson, gyakran olly eszközökhöz nyúl, mellyek emeszt bolonddá tennék.

A' köztársasági és kény úri igazgatás alatt mindenki egyenlő; az elsőben kiki a' „minden"— a' másodikban kiki a' „senki" fogatja alatt van.

Ha barátunk bennünket meghazudtol akartalanul, nem kevesbé vagyunk szánandók mint ő; ha pedig akarva, ő inkább szánandó mint mi.

A' pénzváltóházak hasonlók azon nagy tavakhoz, mellyek a' legtermőbb tájékokon terjednek szét; 's a' szomszéd hegyek minden vizeit keblökbe fogadják, a' nélkül hogy valamelly tájat öntözés által termékenyítnének.

A' magistratus beszélő törvény, 's a' törvény néma magistratus.

Ollyanok a' zsémbes gondnokok mint azon sötét fellegek, mellyek menykővel fenyegetik a' mezőt, de azért bőv esők által, dus áldást szórnak azokra.

Midőn minket a' balsors az érdemtelenek fensőbb rangú helyeire emelni felejté, ez által épen nem vala bántalmunkra, sőt inkább hasznunkra; és sokkal lealázottabbaknak éreznénk magunkat, ha nálunk érdemesebbek fölibe helyez vala.

Nem ritka tünemény, hogy két vitatkozók végre megváltoztatják véleményöket, 's mindketten egyik a' másika értelmét fogadja el.

Hattyúének.

„Nincs hát élve nyugodalmam,
Nincs számomra több remény,
'S kinzó sorsom' éjjelében
Nincs útamra szendefény!?"
Kérdi e' lezúzott kebel.
Sejtésem búsan igy felel:
„Nincs számodra több remény,
Nincs útadra szendefény!"

Tűrtem, a' mennyit tűrhetett
Egy erőtlen portetem,
Sirtam, mig forrást adhatott
Könyre olvadt érzetem; —
'S mig csak egy éltető szikra
Volt reményem' hamvaiba:
Könyebben birt e' kebel
Égető keservivel.

Most lelkem' borult világa
Egy rémletes puszta rom,
Melytől minden üdvérzeményt
A' kárhozat messzi von.
'S miként a' sarkvidéki rész,
Hol emberélet nem tenyész,
Oly lakatlan és rideg,
Csak dúló rész űli meg.

„Lész-e vége kinaimnak,
Száll-e még rám nyugalom,
'S ömledő keserveimmel
Elnémúl-e jajdalom!?"
Kérdi még e' sülyedt kebel.
Sejtésem búsan igy felel:
„Majd csak ott lész nyugalom,
Hol béfed a' sirhalom."

Bükvölgyi. Körös-Ladányból.

Rejtvény.

Mi vagyok én! Mohátst kérdjed, ha tud szólni, megmondja
Hires nevem, réges régen, most is sok ott tapodja.
Első tagom közönséges, ő volt hirem rontója
Második is feje nélkül lesz tetteknek bontója.

A' 41dik sz. rejtvény megfejtése — Szikra - ikra.

HASZNOS
Pest 1840. MULATSÁGOK. 43ik szám.
Szerda Május 27én Első félév.

Hazai életképek.

(Folytatás.)

A' mint az ember Vácz felé indul Pest városa határán két oldalról árnyaló fasor közt megy. A' susogó, 's mindig lengedező fák hüse enyhitőleg hat a' hőségtől eltikkadt utasra. De ez nem soká tart, 's szomorú érzés fogja-el, midőn a' szemnek szintolly kedves, mint sok tekintetben hasznos fák közül egészen prózai, kopár világba kénytelen lépni. Itt megakad 's kérdi magától mért nincs az mindenütt, mi akadályozza létesültét, ártalmas-e? 's miután mindenre tagadólag kell felelnie, hiányát vagy élhetetlenség, vagy hanyagság, vagy egyéb okoknak kell tulajdonitnia. Szép példát mutat ts ns Bács vmegye ez iránti legujabb határozata. Némi idegenséget 's pusztaságot mutatnak útaink, mint ha t. i. azok nem volnának hatalmunkban, 's nem birnók azokat hasznunkra, vagy kényelmünkre— legalább forditani; mert hiszen a' szorgalmas gazda tulajdon birtokában mindent elkövet haszna, 's kényelmére. Pedig az a' megyék által könnyen volna eszközölhető; ha, t. i. felszólitatnának az ország út mellett biró gazdák, miszerint földjeik végeit fákkal ültessék-be, 's hogy hasznot is hajtsanak, leginkább gyümölcsfákkal, mellyek sajáti joga, az ez iránt sokakban még nem létező hit, 's meggyőződés kifejtésére szolgállandna, a' hihetőleg nem sokára állitandó útőrök által.

Az alföld legtöbbet nyerne ez által, mellynek untató sivatagjain a' szem alig talál most valami kellemes nyugpontot. Semmi sem hibázik tehát csak szép 's jóra törekvő akarat, 's e' részben minden meglehetne, nehány év mulva legalább csemeték közt járnánk. Egyedül utaink tökéletlensége hozható ellene; de azok tökélyitése szükségével, az is könnyen eszközölhető. Igaz némellyek a' nem sokára gőzkocsin repülendő szem körültekintése akadályának mondhatják, de a' mennyiben ez, fájdalom nem tüstént, 's nem mindenütt leend; amaz hitem szerint még akkor is kellemes marad.

Dunakeszi első falu Pesttől. Ha egy idegen Vácz felől jőne Dunakeszibe tudván, hogy utánna Pest következik, csodálkoznék; vagy igen silánynak képzelné Pestet, melly csak illy hatást tuda gyakorolni szomszédjára. Ott lélekemelő miveltség, részenként jólét, kényelem; itt leverő miveletlenség, és szegénység lakozik. Már Soroksár képe vidámabb, ellenben Czinkota, Kerepes elszomoritóbb. Illy hirtelen a' rossz benyomást lehetlen elkerülni.

Nagy hőségben kocsin ellenállhatlanul nyomatik-el utas az álomtól, 's csak a' rossz útoni kocsi süppedések tudatják hollétét, melly alkalommal szemviditó a' dunabalparti hegylejtőn fekvő — 's messziről mosolygó helységeket nézni,—de csak messzirül. E' szunnyadásból — mert a' mindig hasonszinű természet eredeti alakján kivül, emberi szorgalom, 's ipar szülte hatalmas érdek nem tart vissza — egy nagy megrázatás után fölütött szemeim bitófán akadnak-meg. Mindjárt tudtam a' város közellétét; mert nálunk alig van valamire való város,sőt faluk is vannak e' különös rendeltetésű emlékoszlopokkal ékesitve. Hideg borzalom futja az embert keresztül, midőn ezt olly világos helyen, 's nyiltan látja fölállitatva.

Az úgynevezett vérkápolna, melly a' városon kivül, 's gyönyörű helyen, mindjárt a' Dunánál fekszik, leszálltam 's onnan meritett fris jó vizzel élesztém föl, ellankadt testemet. A' gyepen két imádságokat, képecskéket, 's holmi dalokat áruló hevesmegyei nők pihentek, 's engem is megkináltak egy az előtt történt, borzasztó esemény leirásával. Szegény nép gondolám! mellynek számára készitvék e' sületlen lelkiélemények. Holmi haramia tettek megdicsőittetése, kicsapongódalok, 's más mesék kerengnek szájról szájra köztetek, még is sokan ezekből is mivelt népet akarnának látni, mik hogy egészen elnem rontanak jó érzéstök legnyilványosabb tanubizonyságai. Illy gondolatok támadtak bennem a' mint őket meglátám; a' megvett könyvecske azonban megenyhité egykissé fellázadt érzelmimet, mellynek foglalatja egy eltévedt anyának általa történt ön, 's két gyermeke legyilkolása, erkölcsi szempontból, a' rosz megutáltatása szándékából vevé föl. Ez, bár minden tekintetben aljas volt, erkölcsi czélzásánál fogva még is ajánlatosb, Argirus, vagy Stilfried meséinél, mik a' különben is babonás, vakhitű, 's tudatlan népet tévelygéseiben megerősitik, 's ez által gátolják a' felvilágosodás terjedését. E' részben a' tudós társaság egy népdalos könyv szerkesztése által sokat segitene.—Vácz többszöri leirások után kies fekvéséről ismeretes. A' város külseje, rendetlen, csinatlan jó izlés egy csepp jelenségét sem mutató. Mint rövid viszonyimból kivehetém a' lakosok közt kevés szellemi élet jelei mutatkoznak. 'S ez majdnem megfoghatlan, hogy a' derék Budapest szomszédjában Vácz, kedvező helyzete, 's kiváltságinál fogva eddigelé magasbra nem tuda emelkedni. Kávéházában még is található három köztök egy magyar, 's két német folyóirat, mi

ugyan elég volna ha lehetne embert kapni, a' ki olvassa. — A' casinóról csak jót mondhatni, de mi haszna, ha kevés tagjai eredményéből látható üdvös befolyást nem látszatnak gyakorolni azon őket százszorosan felülmuló többiekre, kikhez a' jó igék be nem hatnak. Útczái kövezetlenek, éjji lámpái nincsenek, nehányat véve ki. Meglehet hogy azon költővel tartanak, ki az éjjeli kivilágitást csipősen kigunyolá, mondván: hogy ő fényes nappal is lát vakságukban botorkázó embereket, kik ha agyuk szövétneke gyujtatnék meg éjjel sem szédelegnenek. Bár úgy volna. A' siket-némák intézetét is meg akarám nézni, de az igazgató úr hon nem levén, 's a' tanitás idején túl, csak a' kézmüveseket láthatám, kik ügyesen, 's jól végezék mesterségüket. Tartós lét, 's gazdag süker koronázza az emberi jótékonyság ez egy illatos virágát. Útas nem megy Váczon keresztül hogy dicső alapitóira hálásán ne emlékezzék. — Onnan egy, a' magyarositás visszahatásában keletkezett, 's hazánkban fájdalom! allattomosan lappangó tótpárt fia társaságában menék, sok, 's nagy tűzzel folytatott viták között. Azon emberek egyike kik egyenlőséget kiáltanak; az önség elfogult bilincseit kiméletlenül ránt anák-le hiveiről; szóval az ujabb társasági eszmék, s' elvek barátja, a' jó, 's szépért lángolva buzogó; még is szerintem legalább nagyot hibáznak rokonfelei, midőn egy hon különajkú népeit, egy a' főbb 's nemzeti nyelv által eszközlött kapocs által nem tartják szükségesnek összekötni, a' haladás, 's jolét elérése fejében; makacson ragaszkodván azon faj nyelvéhez, mellyből eredetüket veszik, holott ha az ember komolyan veszi a' dolgot, utoljára még is csak egy kutfőre akad, mellyből ha a' szerte ágazó patakok nem maradtak is egészben, — t. i. nyelvökben hasonlók ahhoz, rokonságukat eltagadni még is ki merészelne? Ott hol magasb czélok elérendők a' nyelv mindig csak eszközül tekinthető, mit minden bölcs ember a' körülményekhez képest fog választani. Ő maga tót lévén a' németek törekvéseit is pártolá, a' magyarokéit sem helytelenlé; 's igy kérdém mi lessz abból ha elkülönözve pártonkint fogunk tökéletesedni egy honban, 's egy alkotmány alatt? Elérethetik-e igy a' nemzeti egység melly törekvéseinknek nagyobb súlyt adván, azok hamarábbi valósulását könnyebbitse? Az egy ajku nemzeti egység, melly Francziaország népét dicső tetteiben olly fényesen ragyogtatja igen is ohajtható úgymond, 's ha az olly könnyen létesithető, 's kissé kecsegtetőbb volna első lennék a' ki sürgetném, mert az emberiség czéljai tekintetében a' nyelv csakugyan mindig eszköz marad, ámbár higyje ön ellenállhatlan varázserő csatolja az embert eldődei nyelvéhez; de ezen fölül itt majdnem legyőzhetlen akadályok tolúlnak a' dolog ellenébe. A' feles számú idegenek nyelvökhözi konok ragaszkodása t. i. annál nehezebben gyengithető, mivel elválva sok megyében egymás közt, minden magyarokkali érintkezés nélkül is ellehetnek nagyobb részint. De uram legyen ön részrehajlatlan, 's vallja meg igazán mit érezne azon ember iránt, ki önt vendégül meghiván, asztala étkeiben nem részeltetné? Gondolja ön a' polgárság nem tudja, vagy legalább nem érzi azon méltatlanságot, melly a' vállaira vetett terhek hordásában éri mig sok csak fütyörészik, 's nem ez idegeniti-el? Nem akarom több szivet tépő szavait ismételni, mik mostani igyekezetünk minden csiráit elfojtanák vészes lehelletükkel, csak arra akarok ez által utálni hogy nemzetesités végett olly eszközökhöz nyúljunk, mik alkalmazásukban szelidek, 's hasznot, vagy más jót igérők legyenek.

Balassa-Gyarmat és Losoncz igen hason városok. Amott megyeház ime fölirással: „Nógrád a' köz ügyért"; itt a' Lyceum emlitendő, — a' mennyiben hatások a' közre terjedő. Egyébiránt semmi nevezetes. Tökéletlen, 's kontár kézmivesek, köznép 's más lakói — nehány előkelőt kivéve — napi dolgaik- 's bajaikkal foglalkoznak. Utczáik sárosak, kövezetlenek; épitészeti szempontból figyelemre nem méltók. Az úgynevezett csinosság külömbözteti-meg e' fél tót, fél magyar lakosokat, a' falusiaktól. — Gömörben a' gyönyörü vidékek bájolják-el az embert, 's mintha a' természet nagyobb erőt fejtene ki az olly buján tenyésző növényzetben úgy látszik. Alkonyatkor erdőben menni mellynek füvei aromaticus illatot lehellnek valami elragadó. Az ember le van kötve; érzi mi szerint ő is tagja a' természetnek, 's az örök teremtés, 's enyészet jut eszébe ... szembetünő itt az is, hogy a' vendéglőkben nem lát az ember zsidót, 's rokonabb, 's magok iránt sokkal nagyobb bizodalmat gerjesztő keres tényektől fogadtatik. Nem mintha ellensége volnék azon osztálynak, de a' különbözéseket teljes szivemből utálván; e' magát vallási elkallott, 's a' kor szellemével ellenkező törvényi által elszigetelt népre mindig neheztelek. Meglehet, hogy polgári helyzetük v á l t o z t á v a l közelebbi érintkezésbe jövén a' többiekkel, megszünnék azon régi balvéleményeken alapuló ellenérzet, melly irántok még maiglan is tápláltatik. A' ki figyelmez, láthatja a' vallási külömbséget véghetlen sok rossz kútfejének; legsürgetőbb szükség volna ez iránt felvilágositani a' népet, 's ez által vagy egy elfogadására bírni, vagy más felekezetbeliek iránti türelemre 's egyenlőségre szoktatni, mert a' lelkiismereti dolgok úgy sem tartoznak földi hatalmak alá . .

(Folytatása következik.)

Mértekletességi társulat.

Az angol-külföldi mértékleti társulat majus 2kán ünneplé 9ik esztendőnkénti nagy öszvejövetelét, melly alkalommal az előkelőbbek, valamint különböző tagok beszédeket tartának. Leghosszabb vala a' norwichi püspök beszéde, ki a' londoni (eltartóztatott) püspök helyett elnöklött, 's részint a' társulat mult évi történetét, részint ennek a' köz erényre 's jólétre hatását ujabb taglalások 's itéletek által fejtegeté; a' többek közt igy szóll. „Az emberi nyomornak minden föld-öv alatt alapja a' mértékletlenség. Ki van számolva hogy azon szeszes italok öszvege, mellyet Anglia elfogyaszt esztendőnként, elég lenne egy 100 mföldnyi hosszú, 30 láb mély, 5 láb széles folyam megtöltésére; mint nevezném pedig ezen folyamat máskép, mint „halál folyama" melly pokolra viszen? Egy más nevezetes lettdolog az, hogy mialatt az egész népesség évenkénti kenyérre tett kiadása 25 mill. ft. st. tesz — az erős italokért kimegyen 44 mill. font. ster. — Mi illeti az egyesületünket érdeklő vádat, hogy mi a' szeszes italokkal élés kiirtása által a' mákony-ivásnak veténk alapot — nem tudom mennyire harapodzék e' vétek közinkbe, részemről ugyan mindenkit fölszólitok e' rosznak ereje szerinti akadályozására. (Fájdalom — Angliában is elhatalmazott e' chinai Nemesis) különösen figyelmessé teszem a' társaságot a'pater Mathew irlandi csodatettére, 's egyszersmind fájlalom hogy még eddig a' protestans egyház nem állitott mértékletesség mellett küzdő bajnokokat ki. Az egyes előforduló mértékletesség-túlzó esetekre nézve — úgy hiszem illy túlzások minden népszokások bevitelénél mintegy elválhatlanok; eltilthatnám csak ez által sokkal nagyobb veszélyét a' mértékletlenségnek, és bár föltudnám gerjeszteni a' tökéletes magamegtartóztatás tüzét!". — Az elnök utóbbi nézetét igazolja Teignmouth lord is, és fájlalja, hogy nemcsak Angliában, hanem Amerikában és Svédországban is vagynak olly „mértékletlen — mértékletesek."

Könyvbirálók, - Irók.

Az irók nyilvánosan kocsiztatnak a' birálóktul, értetődik: be a' nagy világba. A' biráló épen kocsisként cselekszik, ki annyival magosabban ül kivül a' bakon, hátat forditva a' benülőknek, menynyivel alantabb ben az uraság; ha az ostor pattog a' lovak ragadnak, hova? be a' nagy világba; 's az olvasó közönség nem épen igy cselekszik? — a' könyvárusok kész szolgálatjukat nyilatkoztatják, 's hátul a' kocsin álló szolgákként biztatják, szólitgatják az uraságot, 's ajánlatokat tesznek. Innét kiviláglik, nyomtatásban megjelent ember ész szüleménye mennyi kézen kénytelen keresztül kocsizni.

Dante, - Tasso.

Egy nápolyi nemes, halálos buzgalommal állitotta, hogy Dante jobb költész volt mint Tasso; állitását karddal pártolá; és négyszer ütközött meg értte. A' mint a' negyedik párviadalban halálosan megsebesitteték, maradt még annyi életereje, hogy fölkiáltva mondhassa: „én soha sem olvasám Dante-t, annál kevésbé Tasso-t." Könyvbirálóink nem tehetnének hason vallomásokat, a' nélkül hogy ütköznének? *Várday,*

Az avult bör át-alakulása (metamorphosis.)

Egy apoldai varga gyakori bőrkezelésénél bizonyos módot talált fel, a' régi bőrök, elkopott talpak 's más effélék főzés általi egészszé tételére, mellyből czikkelyek mellyeket különben varni kellene önthetők. Lehet tehát czipőket önteni, 's csizmaöntő műhelyeket állítani. Ezen főzött anyagból billiard-tekéket is önt, mellyek nem repedeznek, 's tartosságukra az elefántcsont-nemüekkel is vetekednek. Ugyan ez anyag alkalmas leend, némelly újabb időbeli bőrvitézeknek emlék öntésére is. Illy nagy vegytani fölfedezések után ki merné mondani: „Sutor ne ultra crepitam"?

Kon-fu-cse boldogságai

Boldog ki semmit nem ért, mert ő soha félre nem értetik. — Boldog, kinek semmije nincs, mert őt soha meg nem lopják. — Boldog ki semmit nem ád, mert őt soha nem fizetendik hálátlansággal. Boldog kinek barátra nincs szűksége, mert ő soha meg nem csalatik. — Boldog ki mindent káromol, mert őt soha nem vádolhatják részre hajlással. — De a' boldogok boldogja az kinek nem sok van mit ennie, mert ő soha nem fog romlott gyomor miatt szenvedni. —

Statistikai jegyzet.

A' mailandi Echo szerint a' lombardi királyság népessége 1839ben 2,497,895 lelket tett; 's az 1838ik esztendővel öszve vetve 23,154el növekedett. A' főbb városok népessége illy renedel következek:

	férfi		*asszony*		*öszveg.*
Majland .	72,812	-	74,379	-	147,191
Brescia .	14,315	-	15,505	-	39,920
Cremona .	12,890	-	14,791	-	27,681
Mantua .	13,309	-	13,371	-	26,680
Bergamo .	14,897	-	15,391	-	30,288
Como .	8,122	-	8,401	-	16,523
Pavia .	11,679	-	12,113	-	23,797
Lndi .	8,002	-	8,757	-	16,759
Sondrio .	2,091	-	2,111	-	4,202.

Ebből kitetszik, miszerint majd kétezer szűz tarthatná meg aránylag szűzi pártáját, még is minden férfi kaphatna nőt a' lombardi királyságban. Nem lenne érdektelen hát némelly laposguta ütött erszényű ifjúnak oda menni szerencsét próbálni, ha ugyan honában fél a' kosártól.

Különfélék.

A' 80 évü Dorat költő, ki maga idejében franczia Pindar volt élteskoru nejét vesztvén e' helyett egy nagyon fiatal leányt vett nőül; asztali barátinak, ki ezen tettét szemére hányták, azt felelé, hogy ezt ön maga poëtica licentiának tartja.

Homer Ajaxról (ki Troja ostromára egész hadisereget felfegyverzett) azt beszéli, hogy nálánál a' görögök közt senki sem tudott jobban bánni a' lándzsával. Ügyessége kitüntetésére három kezet tulajdonitának neki. Időnkben, ha látjuk, mennyi sokat ír valaki, nem kell-e hinnünk a' három kezet?

Mint különösséget emlegetik, hogy Bilfinger, a' bölcselkedés tudós tanitójához tartozó minden személyek 12 ujjal és 10 foggal születtek e' világra. Bilfinger 1750ik évben halt meg.

Pasquir István, hires ügyvéd Franciaországban, háromszor megházasodott, egyik deák költeményében nejeiről igy ir: az elsőt nőül vette propter opus, a' másodikát propter opes, a' harmadikát propter opem. *Klestinszky László.*

Aphorismák.

Éltünk hasonló a' Schack játékhoz, mellyen a' játék alatt minden báb misége szerént tartja meg rangját. Annak végével a' királyok, dámák, futók, parasztok, minden különbség nélkül ugyanazon zsákba dugatnak.

Mindenektől dicsérettel, 's tisztelettel halmaztatni csak ostobák előtt kedves, a' szerények előtt pedig nem mindég.

A' magas pólczon lévő, de silány emberek hasonlók a' gabona kalászkoz: mivel a' melly gabona fők leginkább fölemelkedtek, azok legüresebbek.

Nincs olly erkölcsi tulajdon, melly lényegleg olly ellentételben állana egymással mint a' *kevélység* és *silányság*, 's mellyeket igen gyakran öszvezavarunk. A' kevélynek sokkal magasb észképe van magáról; a' silány ohajtja hogy mások tulajdonitsanak neki többet.

Lelkület

Napáldozat után*

Eltünt a' napnak fényes sugara,
Áldlak én Téged mindennek ura!
Ha Phaebe csillaga tünik;
Te jóságod meg nem szünik.

Gyermekségemtől elkezdve
Te tőled valék fedezve;
Semmi bánat nem ért engem
Mert Te valál Istenségem.

Ha komor kedv környékezett
Vagy reám más baj érkezett
Elküldéd sz. angyalodat
Hogy földeritné bús fiadat.

Azért éneklem eleve
„Áldott legyen az Úr neve"!
Mert Tőle csak mi hasznunkra
Jön a' keservek pohara. —

Ifjuságom kellemeit
Már leéltem örömeit;
Alább száll magas termetem,
De elég is volt életem!

Atyám Te engem el ne hagyj!
Mert reményem csupán Te vagy;
Igy e' világtól megválok,
'S a' halállal szembe szállok. —

Csak azt engedd hogy életem
Feddhetetlen Elődbe tegyem,
'S hogyha meghűlend tetemem
Szent légyen emlékezetem.

Mondhassák: ő ugyan megholt,
De erénypéldás ember volt,
Igy Isten hozzád szép világ;
Testem örömmel sirba hág.

Közli *Virágh I.*

*) Néhai föméltóságu hg Schwarczenberg Erneszt győri megyés püspök után, — méltó hogy a' magyar ajak is utolzengje szent érzelmektől lelkülve dagadó drága keblének idvsovárgó hangjait!

Rejtvény.

1 2 3
Itt végzed bíboros
Hatalmadat;
Itt kezded rongyban élt
Nyugalmadat.

4 5
Miként sok embersziv
Hideg, kemény,
Nincs benne élet, sem
Hő érzemény.

1 2 3 4 5
Csak annak állitod
A' ki meg holt;
Legszebb fölirás rajta
Ez: ember volt.

A' 42dik sz. rejtvény megfejtése — Bajnok - baj - ok.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 44ik szám.

Szomb. Május 30án Első félév.

Mátyás király emlékét szoborral kell örökösiteni.

A' Társalkodó 23ik számában olvasom Kövy László ur azon értekezését, mellyben azt állítja, hogy Mátyás és Kölcsey emlékét ne szoborral örökösitsük. És a' mellyben egy szóval a' szobrászat, és több egyebek iránt is nem a' legkedvezőbben szóll! Toll csatába keveredni nem szokásom, mert ebben többnyire az indulatok felhevülvén, végre is csak unalmas viták *de lana Caprina*, vagy sértő személyeskedések fordúlnak elő, mellynek mindketteje a' közjóra nézve ártalmas. Nem sérteni vágyó szándékból, akarok én it válaszolni Kövy úrnak, sem valami dicsvágyból (érezvén gyenge erőmet mint iró fellépni), hanem csak azon okból akarok itten egyet kettőt szólni, mert Kövy László úr ideájival tellyességgel meg nem egyezhetek; és mivel úgy is minden dolognak két oldala van, tehát ha ő szólt, engedje meg nékem kegyesen hogy én is szólhassak u. m. leg először is azt mondja Kövy ur: „az idő meg semmisit mindent, fájdalom igaz, hogy megsemmisit mindent, de ha ebből a' principiumból fogunk mindég dolgozni, ugy soha sem fog hazánk, sőt az egész világ semmi szépet mutatni, mert minden a' megsemmisitő idő vas keze alá jut, — úgy kár volt a' romaiaknak a' szent Péter templomát, az egyptiácusoknak a' pyramisokat; a' bécsieknek a' *József császár* szobrát, és egy szóval a' régi világnak akár kisebb akár nagyobb monumentumait emelni. Mindent a' világon emberileg kell venni, a' monumentumok nem örökre, hanem csak a' késő maradékra valók. — Kövy László ur föld rengésről, vizáradásról, 's t. e' félékről is szóll, — ha ezektől kell félni? úgy jobb lett volna Ulmann Móricz urnak Pesten valóban pompás háza helyett, csak viskót épiteni, mert ez is meg semmisülhet földrengés, vagy vizáradás által. És igy ha Kövy László urnak állitása fen állna, úgy legjobb volna semmi legkisebbet sem csinálni, a' mi a' nagyság bélyegét magában hordja. De egyébiránt e' sem egészen úgy van, mert az erősen készült szobrok nem századokig, de ezer évekig is elállhatnak. Igen tágasnak kellene lennem, ha Kövy László urnak minden állitásaira és constructiojára akarnék felelni, azért csak egynehány állitásokrúl szóllok, mellyekkel egyátaljában meg nem egyezhetek. Ugyan is azt mondja Kövy ur „hogy szobrokra pénzünk nincsen" én meg azt állítom hogy van! — de nem csak szoborra, hanem magyar szinházra, és minden egyéb intézetekre is van pénzünk elegendő, csak akarjuk; hanem ott van a' dolog veleje — hogy mi hazai adakozásinkban, nem vagyunk olly vigyázók mint más nemzetek, más nemzeteknél az igen szegényen kivül mindenki adózik, 's ez, azután az oka, hogy egyre egyre igen kevés jön, és még is óriási terveket visznek ki, a' nélkül hogy csak meg is érezné a' nemzet; ha bennünk egyetértés volna, és ha a' lélek felemelkedése, többekben találkoznék, mint most, úgy már régen lehetne, szobor, magyar szinház, 's minden egyéb, — a' nélkül hogy csak a' nemzet legkisebbet érezné. Kövy ur azt állitja „hogy: érleljük meg először a' nemzetet, müveljük ki, és azután emeljünk szobrokat." Arra csak azt mondom, hogy ha addig várakozunk miglen a' nemzetet kimiveljük, úgy nálunk soha sem lesz szobor. Francziaország tartatik most legmüveltebb nemzetnek, és hány száz meg száz ezeren vagynak ott, a' kik azt sem tudják hogy milly fán terem az olvasás; — de mind a' mellett Ferenczynk nem igen hamar lesz, azért addig verjük a' vasat mig meleg.

Azt mondja szinte Kövy ur, „ha egy emlékkel kimeritjük a' nemzetet, mit ér ha alatta a' nyomor és inség könyeket hulajt", óh édes Kövy úr csak nagyobb kimeritése ne legyen a' magyar nemzetnek mint Mátyás szobra által, hát úgy igen boldogok leszünk. Ferenczynek terve szerint száz ezer pengő kivántatik a' szoborra, ez tizenhárom millio embernek csak annyi, mint a' semmi, ne költsék nagyaink pénzeiket a' külföldön, és a' fürdőkben, tehát mingyárt minden fog menni, és a' tehetősebb közép status hazánkban, mellynek több egyénei democratiai, cosmopolita, és hazafi szellemet mutatni akarván, mindég lármáznak a' hazafiasággal, de a' mellett a' haza'ért egy krajczárt sem akarnak adózni: csak mondom illyenek ne legyenek, úgy mindjárt lesz szinház, szobor, 's minden. Bizvást assecurálhatom Kövy László urat, hogy ha soha sem lesz is Mátyásnak szobra Pest útczáin, azért még is mindig lesz nyomorúság és inség elegendő; mert a' koldúsok nagyobb része Magyarországon csak alá való naplopók, és csalók, a' parasztság pedig minden kedvezések mellett is, — alig ha valaha lesz meg elégedve. És azért által nem látom, miért kellessék az ő úgy nevezett könyeik miatt, hazánk fő városának egy illy nagy disz nélkül maradni? Bécs, Palermo, Madrid, egy szóval a' világ legnevezetesebb helyei, mint dicsekedhetnek nagyszerű monumentámaikkal, csupán csak a' magyar Pest legyen tehát a' nélkül? 's csupán azért hogy Kövy ur és Gasparich ur ugy akarja? Kövy ur igen vitatja azt

hogy müveljük a' nemzetet, pallérozzuk a' népet 'stb. úgy de gondolja meg Kövy ur azt, hogy egy nemzetnek kimüveltetését mint valami nagy egészet kell tekinteni; már pedig ha egyenlő részek elhanyagoltatnak, akkor az egésznek is kell szenvedni. A' nemzeti müvelődés egy része a' szép müvek pártolása is, a' nemzeti müvelődés nem csak abból áll, hogy a' falukon oskolák állitassanak, aztán a' szegénység könyei eltöröltessenek, hanem áll legkivált a' szép mesterségek pártolásában; mert a' tudományok csak az észt pallérozzák, de a' szép mesterségek különösen pedig a' szobrászat a' lelket emeli, és igy ha pallérozni akarjuk a' nemzetet, tehát pártoljuk a' szobrászatot is, melly a' szép mesterségek egyik legfőbb ága; egy szobrásznak jeles historicusnak kell lenni, úgy szinte rajzolónak, de egyszersmind architektusnak is. Ezekmellett mindig fognak könnyek törültetni és a' tudatlan nép is müveltetni, hogy Pest utczáit egy pompás szobor fogja diszesiteni. — Azt mondja Kövy ur hogy Vashington sirja felett a' zöldfa nem fényesebb-e, mint a' Vendome tér ötven lábnyi magas ércz tömege"? ha ezen állítás meg áll, úgy valójában nem látom ált mi szükség volt az amerikaiaknak a' halhatatlan és nagy Canova által, drága pénzen Vashington szobrát colassális nagyságban elkészittetni, és azt a' congressus palotájában Vashingtonban felállitani. Már pedig Amerikában szinte müvelik a' népet és törülgetik a' könyeket.

Tökéletesen kezet fogok abban Kövy László urral hogy sok szobor nem nékünk való, és magam is azt mondom hogy Kölcseyre és Kisfaludira nézve egy büsztöt, vagy egy igen jeles portrét is igen elegendőnek látok; de valójában megfoghatatlan is előttem, hogy, hogy lehet akkor csak elő hozni is Kölcseyt, vagy akár kit mást iróink közül, midőn a' nagy Corvinusról van szó? Mátyás király vólt az a' fejedelem, ki a' despotismus setét honában, a' tudományokban annyira járatos volt, hogy tudományi ösmereteiről akkor időben könyveket irtak, theologus, philosophus, historicus, lingvista, mindegyik egyformán izzadott előtte ha akár mellyikkel is vitába ereszkedett; népének atyja lévén, mint ember nagyobb emlékezetet nem hagyhatott maga után, mint hogy mai napig is sok századok múlva hangzik a' föld népénél „igazság szerető Mátyás király dicsérete." Hát könyvtáráról ugyan mit szólljak, mellynek sehol a' világon párja akkor nem vólt? és a' mit Feszler Ignácz környülállásosan le ir; végre mint hatalmas király minden szomszéd országokat maga előtt a' porba homoritott, és nem csak hires fekete seregével, de bámulatos katonai tudományai vitték arra is, hogy egyrészrül napkelet császárját meg rezzentvén, más részről Bécset elfoglalván, a' császári trónba ült, 's azzal végzé a' nagy király pálya futását, mit sirköve felirata tanusit. Hogy lehet tehát már most csak szóllani is Kölcseyről, vagy akár kiről is akkor, a' midőn a' magyar nemzet, sőt Europának legnagyobb fejedelméről van szó! Nagy Sándor csak a' vitézségben volt halhatatlan, de Mátyás a' tudományokban is, és mint ember is, tehát illy fejedelmet tegyen a' magyar nemzet egy cathegoriába Kölcseyvel? az illy fejedelemtől sajnáljon egy nagyszerű monumentumot szent porai felett emelni, és a' nagynak több századok után háládatosságból oltárt szentelni? fájdalom, valójában fájdalom! hogy mi elegendőn nem tudjuk meg becsülni, kit más nemzetek a' nagyok nagyának neveztek. A' magyar nemzet büszkesége, méltósága, lelkes és erényes érzése, de különösen a' háládatosság azt hozza magával hogy legalább ezen nagy fejedelem emlékét hagyja által egy colossalis statuával, a' maradéknak.

Fordúlok már most egy két szóval hozád hazám lelkes szobrásza Ferenczy, és kérlek mind ezekre el ne tikadj a' nehézségek súlya alatt, légy erős szivű, szánakodj az e' féléken, és ha a' környülállások engedni fogják a' mit biztosan reménylek, — mert háládatlanságot a' nagy Corvinus iránt nemzetemről fel nem tehetek — indulj a' nagy munkának, és végezd azt el hazád diszére és dicsőségére. Tudom jól hogy ha olvastad Kövy ur czikkelyét kivált ezen szókat, „ne emeljünk mi szobrokat" tudom jól hogy akkor elkeseredtél, sőt talán vésödet el is hajintottad, mellyet valaha Olasz hon szép ege alatt csak azért forgattál annyit a' nagy Canova és Torvalsen utmutatása alatt, hogy valaha a' magyar földnek szépet és nagyot müvelhessél; és most midőn már a' rég ohajtva várt nagy szempillantás eljött, és midőn már majd négy ezer pengő van a' szent czélra kitéve, a' tudományos és lelkes magyar hazafi Kövy László ur és Kilit barát az, ki a' nagyszerü, pompás és dicsőséges lépés ellen kél ki nyilvánosan. Ha elejénte szólt vólna mindjárt Kövy László ur, fel se venném, de hogy most midőn már többen a' szent czélra adakoztak, a' részvételt kisebbiteni igyekszik, azon valójában minden igaz magyar méltán szomorkodhatik. Végre mind Ferenczyhez mind Kövy László urhoz egy alázatos esedezésem van u. m. Ferenczyhez, hogy az úgy nevezett postament olly erős kőbül legyen melly több századokig az idő viszontagságival daczolhasson, és hogy a' borostyán koszorú a' fején ne hibázzék, valamint ezt mutatja Mátyás portreja Feszler munkáiban. De sőt több Olaszhoni régi gyüjteményekben. Kövy László urhoz pedig és Kilithez az, hogy ezen őszinte válaszomat, mellyben legkisebb személyeskedést is csak távúlról sem hoztam

elő, nyájas kegyességgel fogadni méltóztassék. Létesüljön a' szobor minél hamarább, éljen Ferenczy!

Gróf *Fáy István*,
az uralkodó Máltai Rend vitéze.

Hazai életképek.

(Folytatás.)

Pelsőcz Gömörmegye gyülhelye; kis, jelentés nélküli városka. Nevezetes benne Hámos úr vashámora, hol a' magyar vulcánok elég ügyesek a' vaskészülés kezelésére, 's az utasnak munkáik megmutatására. Rimaszombat, és Rozsnyó ismét egy categoriába tartozó, 's amazokat nem sokban felmúló városok. Építészeti fonákságok a' régiek izléshiányának tulajdonítható, melly szerint az utczák egyenetlenül, 's keresztül kosul építvék; külső csinatlanság bélyegzi mindnyájokat, barátságtalan, mogorva alakzat. Ezekben azonban kevésb föld- 's szőlő mivelők, többnyire kézmüvesek laknak, de kik a' szőlő, vagy föld miveléssel foglalkoznak leginkább, 's innét van az, hogy műveik nem birják kiállani a' versenyt, durvák, 's a' mivelt nemzetekéihez hasonlatlanok. Az anyagi dolgok pedig annyira foglalják-el, hogy szellemi élet egészen ismeretlen. A' casinók is inkább mulatozási gyülhelyek, mint lenniök kellene: miveltség, 's értelmiség terjesztőinek. Rozsnyón a' casinóban bontatlan hevernek a' folyóiratok; 's innen kitetszik milly mohón kapkodnak az előkelőbbek is azután a' mi isteni; mi a' föld salakjaiból kikapván a' lelket azt a' mennyei örömek tengerébe ragadja. Ezért könyvtáraik is igen szegények, mig minden részvényes tajtékpipákban fényüző, kiknek száma e' városokban igen csekély, csak a' helyben lakó földes urak, 's tisztek levén tagjai. A' polgárság tehát innen is vagy önként marasztaltatik ki, vagy nem érzi annak szükségét; valódi okát megnem határozhatom, ambár inkább az utolsónak tulajdonitom kimaradásukat. Ez osztály ugyan is napjainkban annyira hanyatlott, inkább elmaradt, hogy nemzeti kifejlésünk eszközlésére alig van valami befolyása. Mert mint tapasztalhatni napi bajaikkal elfoglalvák; evés, ivás, anyagi érdekek, haszon keresés feszitik másiránt fogékonytalan lelküket. Szóval a' rút önség tartja bilincseiben; minélfogva a' közjó előmozditásában nincs részvét, nincs öröm; senki sem tekinti azon forrásnak mellyből önjavát meritnie kellene. Az illyeneket nem érdekelnék azon örömkönyeket fakasztó hazafiúi feláldozások, azon lángoló tűz, és buzgalom, mik a' jobbra törekvők kebleit gyulasztják napjainkban. Csüggesztő, 's elszomoritó, de tapasztalt lettdolog. Hogy a' polgárság a' nemzet kivánsági teljesitésére semmi készséget nem bizonyita-be, vagy azt teljesitni megátalkodott, az mindig más nyelveni beszélésében látható, holott magyarúl is csak úgy beszél. Általában a' honszeretet, fentebb értelemben, 's azon lelkesedés melly minden hazaiért lobogásba jő, hiányzik, 's oka nem lehet egyébb, mint nem ismerése állapotunknak, tudatlanság. — Rozsnyóról kies 's elragadó bájú völgyeken, hol leginkább Andrássy gróf rendszeresen mivelt birtokai diszlenek, a' jó uta Kis-Tornán keresztül Abaujba barátomhoz érkezém, hol a' magyar vendégszeretet eddig még nem tapasztalt kedvezésiben részesülék. Mindenütt, hova csak bevezete barátom, kedvesen fogadtatám, 's szinetlen nyájas barátságban részesülék; annál szomoritóbb volt azonban rám, tapasztalnom: mikép sokan kik hasonlóik iránt nyájasak, jobbágyaik átellenében büszkék, 's rátartók. Ha egy paraszt urát látja, száz lépésnyire leveszi kalapját, 's olly szolgailag, félelmesen járúl elébe, hogy azt néznem lehetlen volt. A' főbirák szolgabiráknak neveztetnek, holott a' szolgaság már régen eltöröltetett; e' nevet illő volna illető főbirói czimével fölváltani. — Vannak ollyanok is, kikre méltán elmondhatni Vörösmartyval:

Fő érdemül bitorlá (bitorolja.)
Mások felett, hogy kiktől származott,
'S olly mélyen elfajúlt dicsőek voltanak!

A' felvilágosodás idvös sugári az áthatlan köd, 's elfogultság kapuit ritka helyen törték keresztül, 's ébresztének fényt 's világot. — Könyvek csak kevés helyt olvastatnak, 's azt is nagyobbára regények; mert életük szinte hasonló egy persa tündér regéhez, a' költészetre, csodálatosan idomitható anyagot nyujtó. A' gyönyörök 's kéjek szédítő mámorából soha sem szabadúl ki az ember, szünteleni látogatások, lakoma, 's vigaság közt folynak a' napok; de nem lehet az kedves ott, hol az ember maga körül nyomorúlt éhezőket, vagy félvadakat lát. — A' földmivelők általában igen szomorú helyzetben vannak, a' föld nem miveltetvén jól, felényit terem mint teremhetne. Némelly helyeken meglepő csinnal, 's rendben épitvék a' házak, másutt ellenben sárhoz tapadt tehetetlenségre mutatnak.

Kassa Abauj vmegyének fővárosa. Meglepetik az utas azon külcsin, 's izletesség által, melly az egyenes vonalú fő, 's mellék utczák tiszta stylben épült házain ömlik-el. E' részben Forgács gr. haza a' legpazarabb fényüzéssel készült gyönyörű palota. A' nagy utczán folyó csermely azt két felére osztja, mellyek egyike is szélesebb akármelly pestinél. Közepén a' csermely szigetet képezvén, a' gyönyörű sétányt környezi, hol egyszersmind a' kavé 's szinház épülete, benne a' Casinók foglaltatnak. A' polgároké t. i. külön van a' többiekétől. Egy nem mindennapi contrast. Farsangban a' magnások meghivják bálba a' polgárokat, 's ezek

viszont amazokat; eggyütt mulatnak, 's Casinóban össze nem férnek. 'S a' mi még több, az, hogy a' nemességnek szinte külön van Cassinójuk; olly válasz falak vannak-e e' három osztály között! Ez egyenetlenségek igen kirívó ellenzeteket szülnek. A' lakosság nagyobb részt tót, 's mint mondják, mindjárt Kassán felül Sáros vmegyébe tartozó Tihany nevezetű régen magyar falu annyira eltótosodott, hogy ott magyar szót pénzért sem lehetne most hallani.

(Vége következik.)

Poroszország egyházi állása jelenleg.

Posen apr. 28. Milly rendbontólag hat jelen egyházi állásunk catholicus papjainkra, többek közt kiviláglik abból, hogy 107 catholicus papi helyek közűl, mellyek kormánykörünkben mult évben megürűltek, csak 11 lett betöltve, 's igy köztünk csaknem 100 catholicus közönségek vagynak lelkészek nélkűl. Ellenben megjegyzésre méltó az is, hogy múlt év folyamában 333 cath. egyház kezde épűlni, mellyek közül 46 tökéletességre ment, mi nagy befolyással van a' catholica egyház emelésére. Ugyan ez időben 59 evang. egyházat kezdének épiteni mellyek közül eddig csak kilencz nyittathaték ki az isteni szolgálatra.

Zsidó népesség oroszországban.

Az academiának Bulletin scientifique-je szerint az orosz császárság 17 (nyugoti 's déli) hattóságaiban 1,054,349 mindkét nemű szidó népség találtatik. Minthogy e' tartományokban az öszves népesség 16,238,600 lélekre megy — olly arány jön ki mint 1: $15/_{41}$; igy az egész népességnek mintegy $6\frac{1}{2}$ pct-jét teszik a' zsidók e' tájékokon, midőn a' többiekben (Sibiriát kivéve) nem laknak zsidók. Csak a' Kaukazon tuli tartományban két millio népesség között vagynak 10,482 zsidók. Wolhyniában 1,314,100 lakos közül 195,030 zsidó, 's igy — mint 1: $6/_{74}$. A' többiekben 1: $6/_{95}$ — 1: 10ig. A' lengyel királyságban 4,458,509 közül 453,646 zsidó (1: $9/_{60}$). Warsóban a' lakosságnak körülbelől $^1/_4$ zsidó (36,390, — 139,671 között). Ezek közűl aránylag csak nagyon kevés szentelé magát földmivelésre.

Különbféle.

Az Orchomenos melletti zárdában (Görögországban) él jelenleg egy Jeremias nevű barát ki mintegy 127 éves. Volt neki négy felesége; fiai már régen elhaltak, unokái közűl még nehány van életben. Ő maga még nagyon erőtejles. Az 1838ik évben Rachovába - zárdájától nyólz órány ira utazott, s onnan gyalog tére vissza; tisztán ir 's olvas szemüveg nélkül. —

Hivatalos tudósitások után Lifland nyolcz kerületeiben 1839ben a' felsőség parancsából történt vadászatokon 523 farkas ejtetettek el.

Képzelgés.

Tegnap midőn szép Rózának
Gyöngéd kezét csókolám,
Mindent akkor körülöttem
Csekélységnek gondolám.

Dúsnak diszes udvarában
Képzelém személyemet,
Fényj e' egész birtokában
Érzém szives létemet.

Boldogságnak szük tavában
Úsztam ekkor kéjelgve,
Örömmel tölt poharamat
Szörpöltem elégedve! —

Stann.

Virágász lány.

Enyhe völgyek' árnyölében
Lejt a' bájló árvá lány,
Fényes gyönge szép nemének,
'S szivigéző, mint korány.

A' mosolygó nefelejcsek'
Kéklő leple csalja-el,
'S ő tovább száll, egy bokorcsát,
Ez utósót, tépni fel.

'S egek, egy kobozó ármány
Átkarolja rögtön őt,
'S mig körültekint, nagy távba
Kapja a' bús ébredőt.

De megűl szittya levente,
Mint villám, előpattan,
'S a' vad orv' agyát szétszelvén,
Dús prédája mentve van. —

„Hős tetted' — mond most zavarttan
A' szög lány — mint háláljam?'
„Báj körödbe zárd nemtődet —
Oh fogadd védő karom!"

Nepomuk.

Rejtvény.

Míg élek gonoszat nem teszek semmi valónak
Még is akasztófán szárad el árva fejem.
Majd ha kemény sorstól elszárad, csak azonnal
Meg boszulom mert majd holtom után lopok én.

A' 43dik sz. rejtvény megfejtése — Sirkő.

HASZNOS
Pest 1840. MULATSÁGOK. 45ik szám.
Szerda Jun. 3án Első félév.

Nehány szó Miskolczról, 's „Miskolcz 1840ben“ czimü értekezés körül.

Megvalék lepve, midőn a' Hasznos Mulatságok 25ik 's 28ik számaiban szegény *terra incognitánkat* városunkat érdeklő „*Miskolcz* 1840“ czimű értekezést olvastam; abban emberiség iránti érzetet-költői érzelgéssel, alapos ismertetést — több botlásokkal, 's itt ott helytelen elménczkedésekkel párosultan találván. Egy meg fagyott koldús emléke halhatatlanitását sziveskedett *Reményi úr* költőileg irt adagiojával meg kezdeni. 'S valjon egy koldús, — hogy R. ur szavaival éljek: azon nyomorúltak egyike, kik béna tagjaik undoritó mutogatásával — a' botránkozott szanakozóktól ki csikart filléreivel örömtelen napjai füszerét kábitó italban keresi, 's attól el bódúlva meg fagy (intő példáúl a' mértékletleneknek) illy hő emlék iratot érdemlett-e? engedje R. úr hogy kételkedjem. De elismérhetlen még is itt R. úr czélja, és iránya: hogy megyénk minden jóra kész 's hő keblü hölgyei a' nyomor illy eleven festése által fel inditatva a' kassai és pesti szép lelkű hölgyek példájakint egy felállitandó *nő-egyesületben* szerezzenek magoknak a' szenvedő emberiség forró hálagyöngyeiből füzött hervadhatlan koszorút. Azonban vigasztalására legyen mondva az emberiség barátjainak, 's meg nyugtatására R. úrnak, hogy illy jótékony egyesület munkában van, 's annak alapterve a' f. é. böjt-elő hava 19én tartatott gyülés határozata szerint kinyomtatva Borsod szépei közt ki is osztatott, 's tőlök, kik a' köz jóért minden áldozatokra készek, annak minél előbbi létesülését bizton lehet reményleni; annyival is inkább, minthogy a' sors játékból, 's bálokból be jött 5418 ft. 48 krnyi öszveg, ezen egyesület alap tőkéjévé lesz forditandó. 'S igy R. urnak ez iránti elménczkedései idétlenek, — miket ugyan menthet az, hogy az emlitett értekezés a' nyomtatott határozat, 's terv meg jelenése előtt — mint dátuma mutatja — jóval hamarébb iratott. Lehetlen azonban itt meg nem emlitenem eleink azon fonákságát: mi szerint nem hogy ereiket egyesitve egy közös, hanem minden vallás külön külön, 5 *kór-házat* alapitottak; holott erejöket egyesitve hirlapokba meg jelenő ismertetésünk miatt most pirúlnunk nem kellene 's R. urnak illy *Philantrópicus kikelésekre* nem kellene fakadnia. De mit beszélek a' még akkor lehetetlenebb *egyesülésről* holott még most is nemzeti hibánk az ellenkező, 's ha azt ki irtanók, félő hogy nemzetünk egy igen dicséretes jelleme dülne a' semmiségbe! (!) 'S ezt — hogy a' példában is a' helyhez ragaszkodjam — városunkban létező két egyesületünk — a' *nemzeti casinoi*, *és polgári egyesület* — (mellyek városunk civilisatiójára még sokat hagynak reményleni) taúsitja. Polgári egyesületünkben bár szinleg egyesülve, két különböző elem létezik: *német* és *magyar!* Az előbbinek szenteltettek fel engesztelő áldozatúl az olvasó szobából több jelesb magyar hirlapok. 'S valjon mit várhatunk journalisticánkra egyebet szomorú jövőnél, ha még illy magyar városokban is mint Miskolcz az egyesületek illy hanyagon pártolják nemzeti időszaki literaturánkat, holott tőke pénz öszvegeik is, még eddig semmire sem forditva hevernek?

Az *egyenetlenség* szinházunk vándor papjai közt is ki ütött, 's megszüntek Thalia oltárán lő por — görög tűz — tüz essö kellemetlen füstjeivel áldozgatni, 's mi egy éldeletet, bár nem valami különöset, vesztettünk; mert bár a' társaság mindennek mondható inkább mint jónak, 's a' zene egyesülettől méltatlanúl pártolt, 's fel mundurozott czigányaink hangász kara, nagy nehezen be tanúlt nehány darab játzásával kevés éleményt nyujtott, 's noha jeles szinész társaságokat látott közönségünk előtt jutalmazandó szinészeink erejeken túl feszitett, de soha be nem teljesitett igéretökkel hitelöket egészen elvesztették; közönségünk még is, ezen R. urtól részvétlenségéről hiresnek álitott közönség, ha jó darabok adattak vagy valaki volt jutalmazandó — bár a' világitás is csak parodiaja a' világosságnak — annyira látogatá a' szinházat, hogy azt (a' Honmüvész szerint) telczsúfoltnak mondhatni.

Jól jegyzé meg R. úr hogy „*korunk szükségeihez tartozik a' szinészet is, 's hogy annak hidegebb vagy melegebb pártoltatása a' nép miveltségének fokára mutat;* igen de vegye jó neven R. úr annak is emlitését, hogy megyénk 's városunk nem csak hogy volt silány szinészetünket is — mint már emlitém — pártolá, sőt érezvén egy *állandó szinésztársaságnak* szükségét, 's annak kebelébeni létesülését mentül elébb eszközleni kivánván: az itt több harczos directorok alatt meg telepedett 's most két részre oszlott szinésztársaság vezéreit Ujfalusit 's Tóthot, a' létesülendő állando szinészetre válalkozni akarókat, 's igy a' szinészeti kiküldötséghez folyamodottakat oda utasitá: hogy ők ellátva szükséges 's pártolásra érdemes egyénekkel e' f. évi augusztusi közgyülésre külön folyamodjanak, mikor is a' teljes hatalmú választmány a' két társaság közt vá-

lasztván, megyénk 's városunk kebelében több évek kivánatát az állandó szinészetet létesitendi. — És ezt, bár az elvet nem helyeselhetem, kötelességemnek éreztem meg irni; mert helybenhagyhatja-e a' felületlenül gondolkozó az állandósitandó szinész társaság iránti *concurrentiat!* nem! mert bár a' concursus másutt legczélra vezetőbb eszköz légyen is, itt hol az illy dolgok személyes kedvezés, intriguek, 's több másoktól várhatják a' pártoltatást — az nem álhat; annyival is inkább, mert épen a' concursus lehetetleniti az állandósitást, el nem felejtve a' feltételt: a' szükséges egyénekkeli szerződést, mit ismét a' concursus, 's igy a' kétes siker lehetetleniti, mert ellenben a' medve bőrre vadászat előtt hitelezznének, mit egy okos igazgató sem teend. — Mint emlitém: szinészeink ketté oszlottak, Ujfalusyval a' samiel 's ördög szerepekben classicus Balla; Totthtal a' magyar szinészet leg használhatóbb embere, a' megbecsülhetlen Telepy 's több ifjabb szinészeink tartván. 'S most kérdés: (mert a' concursus meg alapitatott) ellátva mind a' két fél jó egyénekkel: mellyiket fogja állandósitani megyénk? Ujfalusit-e tekintve az ezüst koszorúval is tisztelt Erdélyiné müvészi játékát, vagy, méltányolva Telepynek mint ritka comicusnak kimerithetlen szorgalmú festésznek, 's parlag szinészetünkön egyedüli gépely készitőnek sok oldalúságát — a' mindenre használható Tóthot? 's állandósitsa bár mellyiket, valljon nem mi fogunk-e veszteni? minthogy szinészi világunkban kevés, 's részben a' két társasághoz szegődő jó szinészeink igy ketté oszolván: még mindig *pium desideriumnak* fogják hagyni a' jó társaságot; 's valljon ezért is nem állithatjuk-e a' concursust helytelennek?

Ezreknek, kiknél a' haza nem puszta szó, óhajtása hatott az égre, 's a' magyarnak nemzeti szinháza lett; örült mindenki a' jelennek 's inkább a' jövőnek: a' most születettnek erős férfiuvá virulását reméllvén. És most sohajt az örülő, ha a' nemzeti szinházba lép a' rengő bölcsőben még mindig alvó, 's rosszúl dajkált gyermeket szemlélvén. Ez nagy, és bús példa, 's arra int: hogy mindent jövőre hatólag tegyünk, 's a' jelenben a' jövő alapját vessük meg. — Nekünk is leend állandó szinészetünk. És ha most valaki kérdené: meddig? Tudván, hogy alap előtt tetőt épitettünk — hallgatnék. Terv ugyan is még eddig kidolgozva nincs; 's ha a' kegyes olvasó a' szinészet barátja, szivesen veendi: az állandositás feletti egyes véleményemet itt elő adandom. E' czél létesitésére *részvény társaságot* ajánlanék, ha annak magyarhonunkbani kezelése előttem isméretes nem volna; 's ha azon hanyagságról mit sem tudnék, mellyel részvényeseink pénzeiket minden ellenőrség nélkül bent hagyják. Ez nálunk azonban létesülhetne, ha azt alispányunk, kinek nem keveset köszönhetünk, inditványozná! Szinész vezértagok igazgatása alá adásról szóllanék: ha a' közmondás: *figulus figulum odit*, eszembe nem jutna, 's ha ott, hol senkisem akar engedelmeskedni, *jólétről, 's állandóságról* tudnék álmodozni. És igy ezekről hallgatok, nem mintha az azokbani kivételeket tagadnám, vagy a' jól rendezett részvénytársaságtól félnék, hanem mert egyes felfogásom szerint az itt alább emlitendőt ezeknél sokkal czélirányosabbnak gondolom. — Az állandositott társaság kormányzását én választmányra, annyival inkább szinész igazgatóra nem biznám, hanem egy a' rendek köréből választandó, 's e' szép hivatalnál nélkülezhetlen tulajdonokkal ellátott igazgatóra, ki több nyelvek, 's dramaturgiai isméretek birtokában, a' köz ügytől lelkesitve, minden előgördülhető akadályokat 's nehézségeket szilárdan legyőzni kész, 's minden más hivataltól független legyen. Ez igazgató majd ki fogja tudni a' közönség izlését tanúlni, 's felváltva olly darabokat fog adatni, mellyek majd hibáinkat szemünk eleibe teritvén tanitanak, majd az ifjú kebelét, — a' hajdan erős magyart a' maga dicsőségében előtüntetvén, — fen lobogni engedik, majd a' sziv gyenge érzéseinek nemesebb irányt adandnak 'stb. és igy a' szinházban kellemes időtöltésen kivül, szellemi éldeletet is nyerendünk. A' választandó igazgató, ki mindenesetre fizetéses, a' szinészek 's repertoir felett korlátlan hatalommal is felruházott legyen, — a' szinház jövedelméről, 's költségéről havonkint számadással tartozó. És igy remélhetni: hogy ekkor résztvevő közönségünk a' közvélemény által kijelelt, 's ennek következtében az igazgató által megfogadandó jó individuumok 's hangászkar tartása mellett is szinházunk jövőjét biztositandja. — De kérdés: ki fogja fedezni az előleges költségeket, és a' netaláltani minust? Azt nemesi pénztárunk kölcsöne, 's alispányunk felszóllitása következtében a' műkedvelők játszásából begyült összveg pótolandja, — ezt igazgatónk takarékossága 's a' közönség, egyébb mulatságaink szükiben, bizonyosan remélhető részvéte nem is hagyják remélleni.

R. ur, — ki városunk hiányai kutatásában olly fáradhatatlan, egyet, melly még is a' legérezhetőbb — emliteni elfelejtett: *alkalmas sétatér hiányát.* Évektől, ezer ajkról hangzik a' panasz e' miatt, 's sétatérünk még csak szándékban sints. Ez természetes. Városi lakosaink jelleme az *elvonúltság* lévén: nem különös: ha helyről hol társalkodhatnának — nem gondolkoznak. Pedig a' mellett: hogy egy alkalmas sétatérrel városunkat szépitenők, 's hüs árnyékában sétálva, a' bár szép kilátású avas domb mászásától, vagy az annyira látogatott csabai töltéseni por nyeléstől kimélnők meg magunkat, — a' magyarnak legnagyobb szükségét: — a' zsúrlódást érnók el vele. A' fák lombjai

alatt, mellyek mindenkire egyiránt vetik árnyékaikat, mellyek egyiránt nyujtnak éldeletet úrnak, és szegénynek, a' forró élet zajában is mondhatni — a' természet kebelében, lerázva egy bizonyos időre a' sujtó bajokat, közelebb simúlva egy máshoz, tán egymással meg barátkoznánk, 's mint egy városnak lakosi, úgy a' mindennapi társalkodás 's súrlódás következtiben tán valahára egy szellem ihletettjei is lennénk. Képzelem: hogy ezt olvasó, közönségünk bátran szólland fel: hogy pártolva az elvet, létesitné azt, csak lenne hely! Igaz, az erre tán leg alkalmatosabbat a' reform. templom melletti helyet az élőktől a' holtak ragadák-el; 's ha tovább nem tekintenénk, fájdalommal kellene mondanunk: „igaz hely nincs.“ Pedig van, és pedig a' mivelt világ közepén. — Ha úrnva főbb útczánk lármáját a' sétálni kivánó folytatólag városunk egyik járdával szeglett utczájának a' n. Hunyadnak intézi lépteit, — balra az evang. parochiával által ellenben lel egy bepalánkolt kertet, mellyet a' Szinvának itt igen keskeny ága hasit, 's ha a' puszta térre melly követi, 's háta megett a' Szinva más ágáig terjedő lapályra figyelmesbben tekint, 's sétatérről gondolkozik, lehetlen hogy e' hely, mint e' czélra legalkalmasb előtte fel ne tünjék! mert egy előre lehet-e nagyobb 's alkalmasb tért egy 720 □ ölnyinél kivánni, 's lehet-e szebbet ohajtani most, ha az emlitett lapály betöltve, a' keskeny Szinvaág még keskenyebbre szoritva, 's a' nagyobb ág szabályozva leend? Erre csak figyelmeztetni akartam közönségünket erős hittel reméllvén, hogy ha azon felekezet, mellyé a' kert, 's melly városunk mivelődésének 's csinosbúlásának eszközlése munkájában nem csekély részt vett, illy elvekből kevés hasznú kertét (bár pénzért is) azon czélra átengedendi. Városunk fiai 's hölgyei Miskolczot egy sétatér létesitésével diszesiteni, 's magoknak, — egyszersmind éldeletet szerzendők — az utókor háláját ekként meg érdemleni el nem mulasztják! *Csereháti Jenő.*

Hazai életképek.

(Vége.)

Még van egy tárgy Kassán emlitésre leginkább méltó, a' haladás nyilvános tanubizonysága e' részről, 's ez a' fenyitékház. Akkor alapján felül már jóra haladtak; minélhamarábbi fölépülése ohajtva reménylhető; az auburni, vagy a' philadelphiai rendszert követendik-e nem tudom. Innen kedvem kerekedett Eperjest is meglátogatni. Utban legszembetünőbb Habzsány nevű falu, gyönyörű, olasz sztylben épült templomcsája, hasonló egy romai villához, alacsony toronynyal, 's e' felirattal: „ora Deum, veni puer, et disce.“ Eperjest ismét Kassa képmásának találtam, olly meglepő 's szembeszökő hasonlatosság van e' két város között. A' csin, 's épitészeti rend itt is megtartva, habár nem annyira mint amott. A' lakosság vidor, 's könnyü, kéjre csapongó szelleme itt is talán, mint amott eredménye a' tiszta levegőnek, 's a' gyönyörü hegyes tájékoknak. Egyébiránt Eperjes kútfeje egy a' környékre, sőt majd az egész hazába eláradó gonosznak, a' pályinkának. Itt van tudniillik legnagyobb concurrentia e' tárgyban; mindünnen hozzák a' zsidók a' sok szeszt, mellyet aztán visznek mindenfelé. Ez a' tót nép is annyira megszokta már e' lassú mérget, hogy azt alig nélkülözheti; mennyi lesz ennek áldozatjává, vagy ha nem is, milly véghetlen sok rosz szülője ez, könnyen átlátja mindenik. És még is sokan, a' tehetősbek közül, a' földesurak nem tekintve e' roszakat, a' pályinka égetésben talán legnagyobb haladást, 's ipart fejtenek ki; szinte versenygenek egymásközt; új gépelyek, 's más eszközök alkalmaztatásában olly gyorsak, mintha a' közjónak legnagyobb hasznot volnának hajtandók, holott ennek ártva magoknak, habár észrevétlen, 's nem közvetlenül — ártanak. Avagy hasznos-e az a' földesúrra, midőn ő gabnája nagyobb részét szeszre fordítatja, 's ez által kevesbiti az életet; a' szegénység pedig uj felé azt drágán kénytelen venni, sőt magát adóságokba verni a' pályinka miatt, melly gondolom nem szükséges annyira mint a' kenyér; 's igy midőn a' szegénység pusztulása következményei öt is érdeklik némileg, más részről, ha t. i. bőtermésben magtárokba öntené búzaját, 's azt úgy adná-el szinte nyerne, és pedig kétszeresen. Fájdalom nálunk még nem keletkeztek mértékleti-egyesületek, mellyek ha a' sok visszaélés közül csak ez egyet — melly most harapódzik leginkább — nem mondom elfojtanák gyökerestől, hanem csak mérsékelnék, már is idvösek volnának hasznaik. — A' derék hazafiak figyelmét reménylem ez sem fogja majd kikerülni. Különösen hatott rám az is, 's mutatja mennyire hatnak emberre a' körülmények, 's viszonyok, hogy az akkoron Eperjesre gyülekezett megyei nemesség a' kávéház előtt tótul társalkodott, holott magyarúl is tudnak, 's neveikről legalább többnyire azok.

Eperjesről Sóvárra mentem. Nagy épületek; derék eszközökkel a' sófőzésre. A' kút mellyből nagy marhabőrtömlőkben huzatik-ki a' sósviz, hivatalos évnegyedi vizsgálat következtében akkor összesen: 73°, 4' 's 6'' volt; üres mélysége: 38°, 3' 8''; a' viz oszlopaé pedig: 36°, 1', 's 6'' — A' kihúzott vizet földalatti csatornán eresztik a' mintegy 200 lépésnyire fekvő épületek vas kádaiba; itt iszonyú tűz felett felforrván, a' só megjegesedik, kihúzatik, száríttatik, 's árultatik is ugyanott. Innen barátomhoz menvén elbucsúzám, 's ismét Pestre tértem vissza keserü tapasztalatokkal megterhelt utamból. *Kökény.*

Könnyü számolás tudomány.

Párisban egy nyugalmazott köztanitója a' mathesisnek Lucchesini G. ur, mint ő maga állitja egy új számolás-módot talált fel, melly szerint az egészen tapasztalatlan kezdő gyermekeket 14 napok alatt a' számolástól kezdve minden számadás nemei megfejtésére, az 1sö fokú egyenlités két ösmeretlen mennyiségekkeli kivetésére, gyökér huzásra 'stb. Találmányát közlé az academiával, hol keze alá apr. 8án 5 mintegy 12—13 évü gyermekek adattak, a' kik a' föltétel szerint a' számtudományban semmi ösmérettel nem birtak, 's kik f. h. 26án nyilványos vizsgáltatás alá jöttek.

Statistikai jegyzet.

Az ausztria császárság öszves népessége egy Bécsben kihirdetett statisticai számolás szerint 34,922,430 lélekre megyen. Ebből jut: Az ausztriai főherczegségre . . 2,168,700
Magyarországra . . . 11,138,900
Erdélyre 2,170,400
Ilyriára 1,195,800
Steierországra . . . 935,600
Tirolra 814,900
Lengyelországra . . . 4,001,900
A' katonai határokra . . 996,000
Lombard 's Velenczére . . 4,534,200
Dalmatiára 373,500
Az ide nem számolt országokra esik még . . 6,692,530

34,922,430.

Aphorismák.

Úgy képzelhető a' politicai testület mint műszeres, élő, és az emberi testhez hasonló. A' főhatalom képezi a' főt; a' törvények, szokások az agyvelőt, az idegek eredetét, az értelem lakát 's az érzéki tehetségeket ábrázolják, mellyeknek igazgató birái magok az érzékek. A' kereskedés, ipar, földmivelés, képezik a' szájat, gyomrot, mellyek az egész testre elható tápnedvekrők gondoskodnak. A' köz pénzügy a' vér, melly mellett a' jó gazdálkodás a' szív szerepét játsza, az egész testre táplálékot, 's életet osztván el. A' lakosok a' derék, és a' tagok, mellyek a' gépelyt mozgatják, éltetik 's munkáltatják, mellyet semmi részén nem lehet megsérteni hogy a' fájdalom érzete az agyvelőig ne hatna.

Voltak, kik az itélőszékeket a' tövis bokros helyhez hasonliták, hová menekszik a' juh a' farkasok elől, de honnan nem gázolhat ki a' nélkül hogy ott ne hagyja gyapjának egy részét.

A' dicsvágy teremti a' vitézt; a' dicsőség megvetése támaszt nagy férfiakat.

Némelly férfiak szellemi tehetsége ollyan mint a' tolvaj lámpás, melly csak az ezt vivőnak használ, és a' melly csak ön útjára veti fényét.

Simának, pallérozottnak kell lenni, hogy valaki a' társaságban tessék; de igyekezni kell a' társaságban is tetszeni, hogy valaki ott pallérozódjék. francziából.

Zentai sziget.

Hol Eugen veré-meg egykor
A' kevély Törököket
Zenta mellett ősz Tiszának
Közepén van egy sziget.

Egyszerü bár, és füzekkel
Ültetett, de nézetén
A' nagy ütközet helyének,
Mélyen elmerültem én.

Megtekintsd te is, ha útad
Vándor! egykor arra vet,
És tudd-meg: Török-tetemből
Állott-össze a' sziget.

Beretka József.

Panasz.

Telet — mindig Tavasz
'S az éjt-nap váltja fel:
A' kétség kinja közt
Remény sugára kel.

Ohajtva vártam én
Éltemre szebb derűt:
De zajló keblemen
Ború borúra ült.

Nagy F.

Tagrejtvény.

Első tagom az embernek
Nem utolsó czimere.
Másod tagom fejétvesztve
De szükséges embere
Annak, kinek harmadtagból
Épületje készen áll.
Ki járatos a' Gömörben
Könnyen engem kitalál.

A' 44dik sz. rejtvény megfejtése — Lopótök.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 46ik szám.

Szombat Jun. 6án Első félév.

Kerti kalendáriom

Juniusra.

1) A' szemzésnek eleven rügyre *) most az ideje 8—10 nappal Sz. János nap előtt kezdve 's ugyan annyival utána végezve. Lehet csakugyan a' hónap elején sőt Májusban is szemzeni, ügyelve hogy a' rügy és kivált a' csemete héjja könnyen váljék. A' májusban szemzett rügyeket a' csemeték déli oldalára a' juniusiakat inkább a' keletire vagy nyugotira kell rakni.—Kopulálni is lehet még a' hónap elején, csakhogy az oltó ágak meglehetős szárazok, ámbár nem aszottak vagy romlottak legyenek, mi könnyen megtörténhetett, ha ugyan nagy gonddal nem voltak tartva. — Ezen hónap utólsó harmadában már idei érett oltóágakkal is lehet héjj alá oltani.

2) A' nemesített fiatalokat, ha már hosszú ágacskákat hajtottak, gyenge karókhoz lehet kötni. Egyébaránt csendesen nőni és gyarapodni hagyni, 's az oldal jövések nyesésével nem háborgatni. Ha csakugyan úgy látszanék hogy a' mellék ágacska a' fő ágacskát meghaladni készűl, amannak a' végét el lehetcsípni. Ha faiskolánkban némelly fácskák igen buján nyúlnak, de vastagodni nem akarnak, meg kell csonkitni a' tetejöket, hogy kényszerítse az ember mellék ágakat hajtani.

3) Száraz időben mind meg kell az átültetett fákat öntözni, ha mód van benne nem csak az újontában ültetteket hanem a' már jól megfogantakat is. — A' sovány földben álló 's ezért nem nőhető fák nevét, ó, elmállott juh- vagy marhaganéjjal kell ellátni vagy állatvérrel megöntözni.

4) A' nemesített fák tövéből kihajtó jövéseket korán eltávoztatjuk, de nem szaggatva, hanem a' mennyire csak lehet tőből, gyökérből kivágva.

5) A' hónap első fele a' cseresznye 's más csontármagvu gyümölcsfák nyári nyesésének; a' második felében pedig az e' féle spallér fák és eleven sövények vagdalásának a' legalkalmasb ideje. A' levagdalt ágakat a' trágya verembe **) hányjuk. Ha a' spallér baraczkfák egy rügyből három ágat hajtanak, csak a' legerősbet hagyjuk meg, a' többinek pedig kést adunk.

6) A' melly mártiusi 's áprilisi oltványok még most sem leveleztek-ki, bizonyosan kipusztultak és lehet eleven rügyre szemzeni helyettök.

7) A' férges gyümölcsöket a' puja és spallérfákról le kell szedni, hogy a' többi annál jobban gyarapodhassék. — A' melly fákon össze fodrosodott, töpörödött és belőlről mézharmattal telt leveleket látunk (ha nem hernyótól van a' czukrosodás) gondosan félre hányva a' földet, vizsgáljukmeg a' fagyökereit, nem valami rejtett nyavalya-é az oka, 's ezen kell segítni.

8) Az egy évi magiskolákat száraz időben öntözni.

9) A' fákat, mohtói, ha még van, 's ártalmas bogaraktól tisztogatni.

10) Fa és magról költ csemete iskolákat szorgalmasan kell gyomlálni és Sz. János napja-felé másodszor felkapálni. Az ezutánra plántaoskoláknak szánt helyet felásni 's a' most érő cseresznye 's kajszín baraczk magvakat mindjárt elültetni. A' cseresznyét korán reggel kell szedni, 's ha a' gyüjtött magvat mindjárt el nem ültethetjük, száraz földben tartani.

11) Ha sokáig friss ribiszkét (veres szőlőt) akarunk enni, az olly bokrokat mellyeknek gyümölcsei nincsenek elérve, bé kell szalmába kötni.

12) Ha ribiszke és egres bokrokat akarunk még szaporítni, az idei érett jövésekből kell dugdosni a' földbe.

13) A' dinnye ágyakat az igen hevesen sütő déli nap ellen gyékényekkel vagy ágakkal kell óvni 's reggelenkint, ha szükség, tövön megöntözni, de úgy hogy az idakat ne nedvesítsük-meg.

14) Az eper indákat, mellyekkel az ágyak egybebonyolodnak 's a' mellyek az anya plántát kiszívják 's elgyengitik el kell vagdalni.

B) A' veteményes kertben:

1) Az ablakokat a' meleg ágyakról egészen leszedni 's a' takarókkal együtt eltenni.

2) Káposztát, hagymát, zellert 's endiviát is téli szükségre ültetni.

3) Murkot, petrezselymet 's más gyökeres veteményt kapával ritkítni.

4) Ujra paszulyt vetni (babot.)

5) A' mi mag érik bészedni, 's árnyékos széljárta helyre száradás végett kiterítni.

6) A' fiatal spárga ágyakat megkapálni, a' régiebbeken Sz. János napján tul nem kell spárgát vágni, ha több évekig akarjuk használni.

*) Eleven rügyre szemzésnek mondják a' melly még azon éven kihajt. Az alvó rügyre majd a' második leindulás-kor augustusban szemzenek, 's nevét onnan vette mivel csak más évre hajtván ki, ha megfoganszik is mintegy alunni látszik.

**) Trágya vagy komposzt verem, egy arra a' végre ásott gödör, hogy abban minden előforduló plánta vagy állati hulladékot is belé hányván ott megrothadni hagyjuk, miből majd jó trágya válik.

7) Dudvát mielőtt virágozik és magzik kiirtani 's a' szemétdombra vagy trágya verembe hányni.

8) Gilisztát, csigát, káposzta-hernyót irtani. (Mi a' kenderrel való mentést illető, arról megirtuk véleményünket a' kenderről szólló czikkünkben; 311dik szám. 239—240. hasáb) *).

9) A' zöldséget mit a' bolha szeret utczaporral, vagy jól megszárított és elkorlott lóganéjjal ottan meghinteni.

10) Újan ültetett palántot és a' magról kelő ágyakat estvénkint száraz időben öntözni.

11) Melegágyaknak földet gyüjteni és készítni. A' régi gyüjteményt megforgatni. V. Új.

Pálinkafözési nyilatkozás.

A' „Hasznos Mulatságok" 38dik számában Kralovánszky L. vegytani tanár (Chemiae Doctor) úr maga véleményeit, és itéleteit a' Gall-féle gőz pálinka főzések iránt általam kinyilatkoztatott hibás mivoltai képen, annyira, a' mennyire azt nevezett Kralovánszky úr érti, nyilatkoztatja, és azoknak hibás mivoltait szépiteni próbálja, 's igy rosz állapotjait jóvá állitani úgy iparkodik, mint az, a' ki egész világ előtt a' fekete szint fejérnek akarja bizonyitani.

Mind ezekre csak igy nyilatkozhatok, hogy a' szemfényvesztés a' mostani században nem babonaság, és igy nem is árthatnak az igazságnak azon tétovázó félre vezetések, mellyekkel Kralovánszky Dr. ur a' Gall féle gőz pálinka főzéseket jóvá mondani, és mentegetni iparkodik; 's hogy nevezett Kralovánszky Dr. urnak állitásait megczáfoljam, csak azt hozom elő, mit már többször is az ujságokban jelentettem, t. i. hogy

Egy gőz pálinka főző-szer, melly 15 óra alatt 10 akó pálinkát állit, 1200 ft. pengőnél többe nem kerül, 's úgy van készitve, hogy 180 font száraz tárgyból egy akó 20 grádusu pálinkát kiadjon, ezt én bébizonyitani mindenkor kész vagyok. — Allittson tehát Kralovánszky Dr. ur egy Gall féle pálinka főzést, melly ha bár többe kerülne is, mint 120 ft. pengőben, csak hogy az emlitett 180 font száraz tárgyból egy akó 20 grádusnyi pálinkát ki adjon, és még ezt nem teszi, minden gépeket czélirányta lanoknak bizonyitok, 's igy Kralovánszky Dr. urnak minden éretlen mentegetései füstbe mennek, 's ha e' fent érintett főzés módot végre hajthatom, miért nem más is, ha ért a' dologhoz, úgy — de ehez nem szükséges Doctor, hanem pálinka főző, mert a' ki Chemiát tanult, még az messze van attól, hogy egy theoreticus, és practicus mesterrel szembe álhasson; én leg alább merem állitani, és próbaképen bébizonyitani mindenkor azt, hogy Dr. Gall, és Kralovánszky urak a' pálinka kifőzésben nálamnál sokkal hátrább állanak, és hogy minden vegytani (chemicum) Diplomájuk mellett is azt nem képesek elő állitani, a' mit én. Igy tehát Kralovánszky Dr. ur nyilatkoztatása csak annyi, mint ha valaki azt akarná bébizonyitani, hogy a' nap nem lehet fényes, és világos, mivel fekete foltok látszatnak benne.

A' pálinka főzésről ki adott könyvem első részében a' vizzel való bánás módot, a' mennyire lehetett, kimeritettem, a' második részében, melly új esztendőre megjelenend, a' gőzzel való bánást, beégetést, a' gépek felállitását 'stb. úgy ki fogom meríteni, hogy országunkban azon szemfényvesztő csalások megfognak szünni, 's mindenki gőz gépelyét maga elkészitheti minden más segitség nélkül.

*) Hernyó ellen ajánlják a' büsdöskőveli füstölést is, ollyankor, hogy a' szél a' káposzta ágyakra vigye a' füstjét.

Tekintetes Horváth Ágoston úrhoz.

A' „Hasznos Mulatságok" 38ik száma alatt tettes Horváth Ágoston ur arra szóllitott fel, hogy nékie igéretem szerént olly pálinka házat készittetnék, melly 180 vagy 200 font száraz tárgyból egy akó 20° pálinkát adjon, 's 15 óra alatt 10 akót állitson-ki, 's többe ne kerüljön 1200 ftnál pben. — E' felszóllitásnál fogva a' pálinka ház készittetését én szivesen magamra vállalom, 's ezért 25,000 ft. tőke pénzemmel jót is állok, 's kezeskedek, — 's ha igéretem nem sikerülne, a' kárt én magamra vállalván az általam készülteket ön magamnak megtartom. Horváth Ágoston ur tehát önkénti ajánlásától elsem álhatván, tessék minél elébb ajánlata szerént, vélem kötelező levelet készitteni; én szavamnál maradok. Pest május 27kén 1840.

Petz Károly
pesti Serfőző-mester.

Szeszgyár ismertetése.

Ha, Petz Károly ur, olly esmeretes volna egyebütt is Magyarországban, mint Pesten; úgy felesleges volna mást tennem, mint az ő határon túli állittásának, mellyel a' „Hasznos Mulatságok" 32dik számában mégtámada, csak a' legmélyebb megvetéssel ellenszegülni. — De minthogy az aláirás „Petz polgári serfőzőmester" egy tekintettel biró, és hiteles férfiút sejdíttethetne a' közönséggel; azért csak egy tett dolgot akarok előhozni, mellyből a' távolabb olvasók némileg méltányolhassák: t. i. Nagyságos Szlávy k. tanácsos ur, ki az emlitett Petz urtól aláírt czikkel szerént általam egy szeszgyár alapitványban megcsalatott légyen; holott még csak jelenleg foglalatoskodik az égetési épület felállitásával, és az ahhoz való készületek, és erőmívek csak a' jövő hónapban fog-

nak innen szálíttatni, mint ezen sorai k. tanácsos Szlávy László urnak tanusitják: „a' Nemzeti Újság 32ik számához 18ik apr. 1840 kapcsolt Hasznos Mulatságának 127ik lapján a' legnagyobb megilletödéssel olvastam hogy Pesti serfőző Petz Károly ur a' Doctor Gall ur ellen való irásában az én nevemet is bátorkodott a' Dr. Gáll urral való malcontentusok között emliteni — holott én Petz urammal nem hogy valaha beszéllettem volna — sőt nemis ismérvén — csudálom hogy bátorkodta a' Szlávy nevet bé tenni — és mind addig meddig azt bé nem bizonyitja hogy éntőllem illyest valamit hallott volna az irását minden nélkül valónak declarálom — sőt kötelességem, Dr. Gáll urnak eddig látott munkájit (a' menyiben magamis értek valamit a' pálinka főzéshez) dicsérnem — noha ugyan még az én szesz gyáramat, el nem készitette, és igy el sem is inditotta. Elég légyen Gáll urnak dicséretére azt mondani — hogy midőn ország szerte ismeretes oeconomusunk tblbiró tettes Bujanovics Eduard ur — (a' kihez épen ezekben a' napokban volt szerencsém, és a' kinek Dr. Gáll ur systemája szerént két apparatusa készült) nem győzi elegendő képpen dicsérni. — —

Szlávy László)*

*) A' mi t. Kovács urat érdekli, annak nyilvános nyilatkozására, a' Pesther Tageblatt 66 számában; valamint az Engelsfeldi gőz-égetésre nézve Baufort úrnak, a' tavali Kundschaftsblatt 5dik számában tett nyilatkozására hivatkozom; azon Petz urhoz intézett felszólítással, hogy igazolja meg a' közönség előtt, ha ő azon urakról nyilvános nyilatkozásaik ellenmondására fel vala-e hatalmazva. — Ha azok azt akarták volna, úgy ők kétség kivül méltóbb eszközt tudtak volna választani.

Ha Baufort, és Jakobson az Engelsfeldi gőz-égetés használatában nyernek-e, vagy vesztnek? abba hagyhatom; de tett dolgok, mellyeknek senki sem lesz merész ellenmondani, a' következők:

1ör Hogy az Engelsfeldi szeszgyár (mellynek felkészületéről egy competens itélő, a' Tageblatt 107dik számában kimondá véleményét) ámbár a' pénz hiány végett nem egészen az én tervem szerént vitetett ki; még is naponként, ha a' gabonában, és fütőszerben hiány nem volna, és jól bekevertetnék 11—13 akónyi szeszt ád; jólehet én Baufort úrnak soha sem adtam reményt, hogy egy olly korlátolt téren (alig 28 quadrát, és 40 kubik öl) 8—9 akónál többet nyerhessen.

2or Hogy Baufort ur annak képességéről meggyőzettve, Jakobson az Engelsfeldi pusztát 1839ki augustusban azon kötelezéssel adta haszonbérbe, hogy az egyezés kötése előtt annak valódi tehetsége egy próba által bebizonyodjon, és mióta ő Jakobson úrral pörbe egyeledett, nagy mennyiségü bizonyitványokat gyüjtött, annak megmutatására, hogy az ő felügyelése alatt valóban akó szesz készitetett légyen.

Az Ismertető 28dik számában találtatik egy három esztendő alatt a' magyar honban az én előadásom szerént készült ötven gőzzel égetésekről szóló Jegyzék; kitetszik, hogy több uraságok már két, és három az ön rendezetem szerénti gőzzel égető készületekkel birnak. — Távol lévén azonban attól, hogy magamat gőzzeli égetések felkészületére ajánlanám, még arra kell figyelmeztetnem, hogy csak az olly személyek számára vállalom el az afféle munkálatokat, kik nékem szilárd ajánlatot tesznek, és képesek azokban az én részemről szíveskedést elesmerni.

Dr. Gáll Lajos.

Javallat a' naptéritői növényeknek Europába hozatala iránt.

E' javalat szerzője, ki Indiákon 20 évi tartozkodása után most ujra visszatért Europába, megbizonyitani igéri; 1) hogy Europába az éhhalált és silány termést elkerülheti, 's tápszereit megtiszszerezheti, ha számtalan gumósnövényt meghonositni akar, mellyek sokkal termőbbek 's táplálóbbak a' burgonyánál, és a' világnak már minden részében termesztetnek, csak Europában nem. E' több mint húsz fajt magukba foglaló gyökök közé tartozik a' Eams-gyök is, mellynek egy elfajzása 15—20 kilogrammra, vagy is 60 fontnyi nehézre nő. A' többi gyökök nevei: Manioc, Malanga, Madére, czukor-patat, cousse-couche, Tuloman, Diptam, karaib-káposzta (choux caraibe) 'stb.; — 2) hogy e' gyökerek termesztésének sükere Europában csalhatlan lenne, minthogy tökélyeiket itt inkább kifejthetnék, mint másutt akárhol; — 3) hogy a' czukornád termesztése abrak, rhum és czukorra nézve könnyebb és jövedelmezőbb lenne, nevezetesen Flandria 's Europa egyéb termékeny és nedves tartományaiban, mint Indiában, 's hogy e' nád tenyésztése itt pártolandóbb, mint a' czukor-

Az valóban gyönyörködtető, hogy nékem magyarországon az én gőz-égetési készületeimet még minden itéleti képtelenségű egyének ellen védenem kell; minekutánna három esztendő alatt ötven olly készület alkalmazásra jött; minekutánna egy a' legelmesebb, és legnagyobb esméretű magyarok közül, Bujanovics Eduard úr, két olly készületek birtokosa, nyilványosan kinyilatkoztata, hogy ő neki lehetlen, a' képzet, és kivitelre nézve valami tökéletesebbet, sikerére nézve meglepőbbet, és minden várakozást felülmúlóbbat gondolni, mint a' Gall féle készületek: 's minekutánna Poroszországban, már 6 esztendő előtt Fiedler úr épen olly nyilvánosan közölé, hogy a' létező alacsony kelet miatt a' concurrentia már csak Gall féle készületekkel lehetséges. — És ki, a' közönség a' te eszközöd, ki ellen védelmemre kell kikelnem!

répáé, holott Algir 's Provence-ban nem az éjszaki tartományok pedig bőséggel láthatják-el magukat szeszes itallal a' nélkül, hogy gabonáikat kellene e' czélra forditniok. — 4) Szerző ajálja magát, hogy e' növények tenyésztését, mellyekhez még tömérdek ugy nevezett naptérítő-közi (intertropicales) 's festő-növény is járul, gyorsan és kevés költséggel végre hajtani megtanitja. E' czélra, mint előleges kezdményt, egy minta-iskolát inditványoz, melly csekély költséggel azonnal megkezdhető, 's azontul anya- 's tenyésztő ágya leendne az eladás végett tenyésztett számtalan gumósnövénynek 's czukornádnak.

Három pof. Egy lengyel zsidót szomszédja pofon ütvén, ez azt háromszor csapá arczul vissza. Midőn e' végett kérdőre vonatnék, következőleg menté magát: „Nekem jogom volt őt háromszor arczul ütni: első a' kölcsön visszafizetése volt; masodikát megérdemlé, mivel tőlem nem kapott, 's ő nekem még is pofot ada; harmadik elmaradhatlan volt, hogy ő is kapjon egyet ok nélkül, mint én tőle kapék.“ Hnm.

G. Haller Ferencz ur' Nagyváradi kanonokká lett kineveztetése alkalmára.

„Kedvelt Hon! te dicső diadalmak' büszke hazája!
„Régi időkben még, hajdanta az ősi tusákban,
„Már mikor öszveomolt a' bolygó durva pogányok'
„Bálvány-szobrainak fölemelt oltári magasság,
„'S szerte hatalmas lett az igaz hit' fény-koronája:
„Békeremény gyúladt szent lánggal kebled' egén is,
„És az erős érzet szeliden olvadva fohásszá,
„A' fodros levegőn igyen habzott füleimhez:
„„Szent Anya! Isteni Szűz! létemnek pártfogolója!
„„Addig erős bástyák védelmezik a' töredékeny
„„Emberi alkotványt, míg rajta az isteni vallás,
„„Idvezitő Jézus' vallása lehellete nyugszik.
„„Oh! terjeszd hát ezt, 's a' nemzet' tagjai közzül
„„Válassz oszlopokat, kik birják terheit annak;
„„És ezeket kegyesen szív' 's lélek' erényivel áld meg!““
„Meghallám szavadat, hű nemzetem, és könyörülő
„Égi szelidséggel hintem rád égi malasztom'.
„Itt vagyon egy kisded! vérséggel harczos apáktól
„Származik ő, forrón fog ez érzeni érted örökre,
„Szíve mivel hajló mindenre, mi nagy, nemes és szép;
„És ha családja' ezer tagját más pálya magasztal,
„Általa lelki öröm, 's menny' üdve virúl fiaidra.“

Mennyei konczert közt igy zenge az isteni Szűznek
Szelleme, a' mikoron nagy Férjfi! az élet' előző
Végtelen éjjelből léted' súgára kigyúla,
'S megjelenéseddel, Szülőd' fájdalmai kínját,
Messze jövendőn kelt örömérzésekre varázslád. —
Majd, az örök-létből védangyalt rendele melléd,
Az, kit az ég maga szült, 's szívboldogságba feresztett,
Hogy légyen boldog, 's boldoggá tégye az embert,
Azt, kit egész földnek míveltebb része örökké
Térdre borulva imád, — a' Vallást adta vezérül.
Szárnyala ez tüstént; és kísérő seregével
Hű nevelése alá vett; 's napjaidat megölelték
A' kegyes erkölcsök, buzgóság, szent hit igazság;
Gyermeki éveiden rád hajnalszínbe mosolygott,
Harmatos illattal tölt rózsák fejleni kezdő
Bimbaja' képében mutatá meg az ifjui éltet,
'S férjfikorod' kiderült kékes boltjának azurján
Életet osztó nap' fényjét terjeszti feletted.
Úgy vagyon! a' tudomány' lángzó fáklyája világolt
A' ködös éjjelben tévelygő elme' homályján,
Megláttad mi igaz, mi nemes, mit tüzz ki elődbe
Czélúl, mily fele fuss, fáradj, 's törekedj el is érni; —
'S igy követéd kebled' belső súgallata' hangját,
Századok és ezerek', föld és ég tág birodalmán
Végnélküli erő 's hatalommal nagy Fejedelmed'
Idvezitőd' győző zászlója alá neved' írtad;
'S tiszta parancsolatit népeknek szerte kiosztá;
Ezt köszönik hálás szívből buzgó szeretettel
Híveid, és Éted egy testté forrva borúlnak
Zsámoly széke elébe az egy mindenttehetőnek,
És ezekért nyilt rád jutalom-koszorúval az érdem.
Mostan még fényesb, 's terjedtebb pálya mosolyg fel,
Ah! de erős lelked bátor vállalni magára
Mindent, mert gazdag, 's tud jót árasztni özönnel.

Oh! ti magas lények ne irígyeljétek az égben,
Hogyha tovább késik földünkön lelke, ha százszor
Megsokasítja az úr jóltévő élte' határát!
Sőt könyörögjétek, 's kérjétek rája az áldást;
Mint az ezüst holdnak rezgő sajkája lebegve,
'S bájjal uszik fönt a' csillagvár' lég-oceánján:
Ollyan kellemesen lengjen sajkája az élet'
Tiszta patakjában, szárnyán csendes fuvalomnak,
'S mint az alélt keblek' besötétült bánatos éjjén
Gyönge világával ragadó érzéseket ébreszt:
Úgy ő, szivének gyöngéd érzelmei által,
A' keserű kínok közzül hozzája esengő
Embertársaiban gerjesszen lelki nyugalmat;
'S igy, az örülőkkel vígan örvendje keresztül
A' napokat, környülvétetve baráti köröktől,
Im', kik örömkönnyel tölt szemmel, 's szíveik' édes
Ömledezései közt üdvözlik sorsosukat: „jó
„Paptárs! lépésed' kísérje az ősi szerencse,
„Mely ragyogó nevedet dicscsel koszorúzva, zenegje:
„„Nagy Ősöknek nagy Fija kort érj' annyira ritkát,
„„Mennyire ritkítók léendenek érdemid. Élj! Élj!““

Kornhoffer Leopold.
Tasnád-szántói plebános.

A' 45dik sz. rejtvény megfejtése — hajnácskő.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 47ik szám.

Szerda Jun. 10én Első félév.

Egy pár szó bánát Komlósról.

Mult évi Rajzolatok 30. számában tétetett még némi emlités a' felől, hogy nagyszentmiklósi Nákó János tb. úr marienfeldi uradalmához tartozó b. Komlóson egy nagyszerű ser 's pálinka háznak épitéséhez fogott; de mivel azon időben ez még csak reményletes tervezetében inkább, mint valóságában létezett, felőle semmi bizonyos — annál inkább valami megnyugtató nem közöltethetett, azonban most midőn ezen minden lelkes honfit méltán örvendeztethető, 's hazánk virágzását fejledeztetni segitő, nemcsak külső, 's e' részben is nagyot, szépet, korszerű izletest előtüntető épület de a' csinnal belé helyezett pompás, és az illyesekben még járatlannak szinte megfoghatatlan szerkezetü, sőt folytonos munkálata által minden merész várakozásoknak tettlegesen megfelelő hasznos gőzműszer egészen elkészült, kivántam felöle jelen soraimban bővebben értekezni. A' ser-főzést, melly szinte gőzerejével működik 's czélszerű intézmények által igen szép haszonnal gyümölcsöz, úgy a' naponkint 6 akó jó minőségű eczetet készitő gyárt mellőzve, csak az ezekkel szoros kapcsolatban lévő pálinkaházat kivánom közfigyelem tárgyává tenni, — mellynek benső műkészülete Werther Fridrik budai lakos és királyi szabaditékos technicus művésznek egyik remek műve, melly valamint készületére, helyes elrendezésére, nagyszerüségére, úgy a' tüzelésbeni takarékosságára nézve, a' jeles müvésznek önállitása szerint nemcsak honunkban; de a' velünk szomszédos tartományokban is a' jelen időkben fölállitott hason műszerek között, mellyeket részint maga fölkeresvén megszemlélgetett, részint irántok hiteles tudósitásokat szerzegetett, sőt maga is ezenkivül már harminczat elkészitett, első helyen áll. — Ezen állitása valószinűvé válik annyiból is, hogy ez tudtomra még csak egyedül létez, melly naponkint 20 akó 35 fokú szeszt készit, mellynek akójához pontos, és többszörös próbák után bebizonyult kiszámitás szerint 176 font dara, tüzelléséhez pedig, mi igen fontos, és kedvező körülmény, csak egy öl szalma kivántatik.

Jótékony ezen intézet különösen:

a) Hogy az év' egyik felében mintegy 8000 mérő-kétszeres búzát.

b) A' másik felében pedig szintannyi, sőtt több burgonyát emészt-föl 's ezen utóbbinál fogva.

c) Mennyire az uradalomra; de bátran ellehet mondani, hogy a' közlakosokra szint annyi, sőtt több haszon háromlik, mert az intézet körében, melly Komlóstul egy negyed órányira állitatott-föl 1000 urbarialis láncz földek a' közlakosok között fele haszonra, olly föltét alatt osztattak ki, hogy ezekben többnyire burgonya; azonban a' mindekkorig csak kicsinyben; de rövid idő mulva nagyban működő czukorgyárra nézve répa is termesztessék, — ezen termesztmények föl szedetvén az uradalom részére járandó felén fölüli előre meghatározandó áron az intézet kezelője által megvásároltatni fog, 's igy a' közlakosok nélkülözhető termékeiket vonójószágaik kiméllésével nem haza; de egyenest az intézetbe szállitandhatják azoknak diját készpénzben azonnal kikapandók.

d) Ezen intézet a' közjólétnek eszközlőjévé válik annyiból is, hogy ebben 50 személyek állandó szolgálatba alkalmaztatvák, munkálatjokhoz mért hó-pénz mellett mindennapi kenyeröket megkeresik: nem külömben

e) Hogy az épitésnél a' technicus müvészen kivül mind helybeli mesterek előre tett alku szerint alkalmaztattak, mire nézve ezek nemcsak kenyeröket megszerezhették; de mesterségökbeni tökéletesedésben is tetemesen elősegittettek. Végre

f) Miután az itt készitendő szesz nagyobb mennyiségre összegyüjtetvén, innét a' fő kormányzó úr által előre tett szerződés szerint egyenest Triesztbe, onnét pedig a' világnak más részeibe szállittatik, a' honi kereskedés emelve annak fejledeztetésére hazánkat a' külvilággal is kapcsolatba és összeköttetésbe juttatja, ezen intézetet eléggé méltányani eléggé dicsérni nem lehet.

g) Érdekes még ezen intézetben létező malom készület, melly a' belé fogatandó négy hámos ló erejével 5 orsót forgat, 1sőt melly az udvar közepén álló — 's a' megtekintésre méltó kútból, az e' fölött mintegy négy öl magasságon álló kádba — ebből pedig az épület minden részeibe — valamint a' pálinka úgy a' sörházba, és eczetgyárba is talán 50 csapokon is vizet szolgáltat. 2ikat melly a' már kifőzött sert hűti. 3ikat melly a' serhöz megkivántató árpát — úgy a' pálinka házhoz midőn gabonából égetődik gabonát darál. 4et melly közönséges lisztet készit. Végre 5et melly a' szinte figyelmet érdemlő szecskavágó gépelyt hozza mozgásba, melly két ember segitségével óránkint 200 pozsonyi m. szecskát készit.

Minthogy tehát ezen jeles intézet mint már magában; de leginkább azon szempontból tekintve, hogy számtalan adózóknak élelmökre kenyeret 's munkálatjokhoz mért jutalmat nyujt, és egy nagy vidék virágzására alkalmat ajánl, ezen valóban nagyszerü müv nagyszentmiklósi Nákó János tb.

úr nevét annyival is nagyobb fényben ragyogtatja hogy ezen derék férfiú életének mégcsak reggelén — 's a' munkálkodásra vezető pályája kezdetén illy hasznos, és a' közjólétet okvetlen eszközlő vállalatokkal foglalkozván — a' korlelkébe beavatva — ennek a' szép- hasznos 's üdvös kivánatit nemcsak méltánylani — fel fogni 's követni képes; de kivinni is mindenkor kész. Illy korszerüek ezen tisztelt férfiúnak több eléggé nem dicsérhető intézkedései is, mellyek már több hirlapokban részenkint érintgetve valának; de a' mellyeket mind az ő több hasonlókra leendő buzditgatására, mind pedig másoknak, kiket a' szerencse kedvencz magzatjai gyanánt karján szüntelen ringatva, 's apályt nem esmérő emlőiből, nemcsak az élelmökre megkivántató; de fölösleges táplálékkal is elárasztja — serkentésökre eléggé ismételni nem lehet. — Ismeretesek az ő adakozásai a' magyar tudós társaság — a' nemzeti szinház — a' torontali elaggott tisztviselők nyugpénztára — a' rukavinai katona nevendékek*) 's vakok intézete — pesti árviz — a' komlósi tüzveszély által károsulttak javára, — továbbá 1837ben a' komlósi 's konstantziai jobbágyainak tett nagy öszvegek elengedései — számos templomokra ajándékok — számosabb özvegyek 's árváknak táplálékjokra forditott nyugpénzek alapitasa, — mellyek mint a' haladás napjának föltünendő sugárai említést, sőt örök hálát 's áldást érdemelnek. K** J**

*) Mint vetélkedik ezen katona nevendék intézet iránti adakozásban szkribestyei Rigyitsky Pál tb. ur, nagyszentmiklósi Nákó János urnak rendes meg hatalmazottja ön részéről is a' mult évi Hirnök 20. és Jelenkor 21 számában már emlittetett. Miután pedig ezen adakozások az illető katonai kormány útján a' pénztárba folyván, hivatalosan és nyilván történtek, máskint nem is történhetvén, valóban botránkoztatónak találom a' Jelenkor ugyan azon évi 47 számában Fidicinis Jánosnak ezek elleni fölszóllalását — ki azon szin alatt, mintha a' Hirnök fönn idézett czikelyének közlése neki tulajdonittatnék, nemcsak ezen neki tett tulajdonitásnak ellene mond, hanem egyúttal oda is nyilatkozik, hogy azon czikely hamis adatokon alapszik, és kérdés támadás esetén nyomban kész ezt be is bizonyitani? — Ha a' fölszóllaló csak azon tagadása körében maradt volna, hogy ő a' kérdéses czikelynek nem közlője, úgy itt a' visszatorlásra ok nem találtatnék; de mivel ő ezen körből kitántorodva szerénytelen ellenmondásában a' közlemény érdemébe is bebotlott, 's szavait ugy harsogtatta, mint azt csak magáról a' kajánságrol föltenni lehet — már ezen tárgyba való bonyolódásával jobban elárulta magát sem mint azt a' legrövidebb látású is észre ne vehetné, hogy ezen fölszóllalása csak ürügy volt, és igy én is megvagyok győződve, a' mit hiteles tudósitás után tudok, hogy a' fölszóllaló nem önkint 's magától, de ollyanok kisírtésére 's szemtelen késztetésére tette függő állásánál fogva is — kik az itten történendő dolgokba nem az ügy mivolta tekintetéből, de csak személyességből is határtalan szenvedélylyel szeretnek gáncsoskodni.

Bécsi halottas kocsi Somogy vármegyében.

Tabról. C.... ur Bécsben, hol gyógyittatá magát, meghalálozván, özvegye férje halála előtti kivánságának eleget teendő, holt tetemeit koporsóba záratja, 's egy bécsi halottas-kocsin Somogynak inditá, hogy Z... faluban, megadatván neki a' végtisztelet, örök nyugalomra tétessék; a' halott szerencsésen elérte Sió-Fokot maj. 19ikén, hol a' német kocsis az utat tovább nem tudván, embert fogadott kalauzul, azonban alig haladnak darab ideig, midőn a' pompás halottas-kocsi lángba borul; a' ijedt bécsi kocsis kalauzával 's két zsidóval, kiket kocsijára vett utközben beszélgetés végett, leugorván lovait ellenkező szélnek forditja, mire a' lovak a' szél által rájok hajtott langoktól megijedve elragadák a' kocsit, és sebesnyargalva visszavágtatnak az uton, mig végre, egy dombocskára érvén félre dőlt a' kocsi 's a' halott hamuvá égett drága koporsajából kifordult majd egészen összeégetten; oda érvén a' kocsis és a' kalauz, az első azonnal lovai kifogásához 's megmentéséhez fogott, 's majd lángok martaléka lett, mert félarcza és keze megégett; a' másik pedig majd mennybe kiáltott, majd a' poklott zörgette, látván a' holtat, kit ha a' kocsin lenni tud, nincs pénz, mennyiért kalauzul elszánja magát, 's igért díját, megégett uj kalapja árával együtt követeli. Azonban a' szőlőhegyekről s' a' közel faluból többen a' szerencsétlenek segitségére jöttek, a' halott megmosatván lepedőbe takartatott 's a' rendelt helyre küldetett, hol annak módja szerint eltakarittatott. A' bécsi kocsis mint mondja 400 pengő forintos kocsijából csak a' vasakat, rudat, 's félig elégett tengelyeket viszi két kerékkel haza mutatónak. Okát e' szerencsétlenségnek nem tudják, de a' nép között sok monda, 's jóslat szállong róla. J.

Vasárnapi ingyen oskola.

M. Vásárhelyen Sztefeni D. Konstantin úr a' köz jó előmozdítása iránt buzgó indulatának újabb, 's a' hazai közönség figyelmére valóban méltó jelét adá, a' mennyiben a' magokat kereskedői pályára szánt ifjak képezésére vasárnapi ingyen oskolát nyita maga szálásán, délelőtti 11 órától 12ig a' kereskedő segédek vagy legények, délután 2 órától 3ig gyakornokok vagy inasok számára. — Tárgyai ezen a' maga nemében értesitő tudása szerint hazánkban első és egyetlen-

egy ingyen oktatásnak. I.) Osztályban: 1) hazai (magyar, német, oláh), idegen (franczia, új görög, olasz) nyelvek elemei, 2) helyes irás, 3) számvetés elemei, 4) természet és 5) történettan népszerüleg, 6) Erdély és Magyarország földirói esmértetése. II.) Osztályban: 1) kereskedői számolás, 2) kereskedői egyszerü és kettős könyvvitel (einfache u. doppelte Buchhalterei), 3) levelezés és más mindennémü kereskedési irományok készitése, 4) váltó jog és általános kereskedési rendszer, 5) árután, 6) mivek és mű szorgalom rajzolatja Kéésztől mint olvasmány, 7) kereskedési történettan. — Ezen vállalat sükere biztositására a' fenn nevezett kereskedő úr tulajdon könyvtárából a' czélszerü könyveket, földabroszokat 's irományait tanitványaival használat végett szivesen közli, 's hogy azokat a' kiszabott tárgyakra készülhetés végett haza is elvihessék megengedi. — Említésre méltó, miszerint a' városunkbeli 22 segédek és 14 gyakornokok közül csupán a' szász ifjak 's azok mind is u. m. 3 segéd es 3 gyakornok méltánylák egy elébb a' kedvező alkalmat készségök nem csak mutatása, hanem szorgalmuk tettleges bébizonyitása által is. Csak ugyan most 11 hallgatókat számlál a' tisztelt kereskedő úr, örvendve az ébredező részvét öregbedésének. Kisérje köz méltánylás a' szép vállalatot, süker a' lelkes vállalkozó követésre méltó szép tettét. E. H.

Nyitrai csizmadia-czéh leirása.

Nyitra, majus 18án. — Ezer baj 's viszonyokkal tusázunk tünékeny létünk rögös pályáján. Alig sikamlik az ujvilág-polgárral törékeny gondolója ez árny-élet zajos oczeánjára: már is tömérdek gátok, tehetlenség, éh, szomj, hideg, nyavalya, mezitlenség, 'stb. mint megannyi tengeri szörnyek, mellyek az uszó csónakot sovárgnak felbillenteni, tolulnak elébe, 's csak nehéz vitával győzhetők le. Azonban, mennyiben az itt zsarnok természet ezekkel bölcsőnktől kénytet küzdeni: annyiban a' másutt pazar uj meg uj módokat sugall, 's kedvező alkalmat 's ezek által lelkes egyedeket jelöl, azok majd végképeni semmitésére. Igy éleszti a' naponnan gyarapuló mesterségeket, mellyek hányaink fedezésére kivántatvák. Igy gyüjti névszerint a' csizmadia mesterek tetemes számát, kik 1838diki árvizként öntik el legkivált édes honunk tej-mézzel folyó minden helyeit, 's ezek közt igen is csinosuló Nyitránk kebelét. Évszázadok hanyatlának a' semmiség feneketlen tátonyába, mellyektől kegyes engedélylyel az emlitett czéhnek biztos alapja itt rendületlenül áll, 's napunkig kellő fejlődéssel kecsegtet. Példa a' jelen, mellyben 40 mesterrel, mindannyi derék taggal, méltán kérkedik az emberi szükséget fedező nemes testület. Tiszta, csinos munkálata leginkább a' nagyobb 's divatüzőbb városainkban végzett vándorlási idő miatt, a' legizletesb, 's élénk vetélykedéssel párult. Mindegyik, kivált az ifjabbak, első vágy nézetni, mi nem csekély rugó haladásukban. Innét, nem lehet némi mosolylyal néha nem tapasztalni, miként egy idegen kéz gyártotta lábbelit, nálunk eddig látatlan vagy szokatlan idomút, egy pillantással remekül utánoz a' szemes, kit azonnal felkap szerencséje, 's magán igazolja e' monda igéit: „szemesnek áll a' világ.“ Munkájok általán elfoglalja őket; sőt magok elégtelenek levén, egy 's itt ott három legénynyel látják el műhelyöket, melly eléggé czáfolja alsóbb honosaink e' ferde hiedelmét, hogy itt fön csak bocskorban járunk! Kész tanú, vélem, erre a' közel helységekbe ránduló, 's többször üres ládákkal megtérő víg vásárosak.

Mi nagyobb — mirabile dictu! — helybeli sokadalmunkra két száznál számosb sereglik összse, ezt bizonynyal illy sürün nem látogató, remélt 's egyébkor már izelt haszon hijával. — A' legénység száma ez évben 20-ra megy, kik jobbadán ép, izmos 's dologkedvelő ifjak. Évi dijok, mellyet mesterségbeni készültségök, jártas értelmök és szerencséjök nagyit, vagy csökkent, egyébb kedvezményeken kül, közép számmal 15—60 vfr. Nehogy pedig némi aprósággal, millyen a' foltozás, bibelődjenek, erre 16 serény, többnyire 2—4 esztendőre szegődött inast tartanak, okitnak körökben, illy csekélységen kezdett pályáját idővel, mint kecsegtet reményünk, csinos remek-müveivel koszorúzandót. — Igy virágzik közttünk e' nemes czéh, mellynek napja vajha örök legyen!

M. J.

Myrtes.

Az alapos miveltség, melly mint a' pusztában kóbor zsidó-nép előtt huzódó tüzszobor, a' rögös pályatéren biztos kalauzul lebeg a' néliküle bójászó vándor előtt, egyetlen, mivel kérkedhetünk, állandó örökünk, sajátunk; egyebek czikázó villámként, alig fe!tünvén, enyészők. Nincs vész, melly elkobozza ezt nemes birtokosától, két égő rubinként fénytet a' porban tespesztő hanyagság bamba tömjénzői csodáltára. Hát ha a' korona övedzette fölkent fön mosolygnak rezgő sugárai! igen, mint hatalmas égi való, imádtatja ekkor nagy voltát, 's érezteti varázs hatását; mellytől ihlettetve, arany betűkkel rová az örömmel hódoló Lydia emléktábláira lelkes fejdelem asszonnya Myrtesnek nagy nevét.

Alig köszönte be esdett létével ő, a' való bölcs, születésén örvendő honába: már is a' nem gyéren pazar természet irántai idegenségét sajnosan kény-

teték érezni magasztos éleme vég határáig; mert mi marczonább sajon — ha még is! — mind a' teremtő kéz mostohaságának viselni egy királyi külsőből kirívó bütüzhetlen bélyegét? — Azonban, mit egyben megvon, dúsan pótolja azt az önkényes sors több másban. A' törpe agyag-millye ugyan is, mint Strabo irja, olly óriás lelket, olly nagy tehetséget rejte beljében, mellyre csupán az ó frigyi Salamon, kit bölcsnek ismer, vall a' késő világ méltathaték.

Gyors léptekkel haladván az istenitő mivelődés végetlen fokozatán, annyira sajátitá a' szép tudományokat, hogy azok általános kedvelőjöket, 's a' bennek kitünőbb elmék dicső védjöket, pártolójokat imádnák 's lelnék fönséges lényében. E' jeles tettével, mellynek hason mása után legkivált jelenkorunk áhit! — Számos egyént édesgete az undok henyeség andalitó karjaiból müvészi foglalkozásra.

Országló hatalmát, nem annyira a' kisztő rendek nógató unzsolására, mint, hogy elvonulva a' zajos lét nyomasztó gondjaitól, egyedül tudományos könyveinek tömjénezzen, egy nemes férjjel sovárga megosztani. De, egek, milly rögtön semmisül ingatag kártyavárunk! — alig emelé boldog szivfelét diszes trónjába, midőn egy rövid percztől lélektelenitetik a' kedves szerencsefiú. Nem csügged azonban végzetének engedni tanult valója, nem; a' szűzi özvegység liliom-fehér övét ölté most fel, mint késő hunytáig szenytelenül viselt, őrzött.

Lydia szálas gúlya-sirba helyzé, mint tisztes ereklyét, hódolva becsült fejdelem-asszonya fönmaradt hideg maradványit, 's dicsőült hét főnökeinek, kikkel kérkedék, halhatlan neveiből füzött emlék-koszorúba, mint annak ragyogó gyöngyszemét, szövé feledhetlen Myrtesét. *Nepomuk.*

Hálaadatlanság példája.

Bacó Ferencz ama hires és tudós kancellariusa Angliának, ki sulyos szolgálatai által szinte meg emésztetett, végre 1626ik eszt. sz. György hava 9ik napján nagy szegénységben meghalálozott, 's olly nagy csendességgel temettetett el, hogy holta után még azt sem tudták hová temették, és talán örök feledékenységben is maradt volna, ha hüséges szolgája Meantys jó urához való hálaadattosságát halála után is azzal nem nyilvánositotta volna, hogy egy szép emlékezetet emelt sir halmára. —

Zimmerman kir. tanácsos, és orvos azt irja egy helyen: Lásd Joh. Georg. Zimmermans Verſuch in anmuthigen und lehrreichen Philoſophiſchen Remarquen über allerley Gegenſtände. Göttingen. 1770 in 8vo: a' tudós világ egyik nagy embere, Leibnitz felől; ritkán megyek el Hannovera városába azon ház mellett, melyben Leibnitz lakott, hogy el ne mosolodjam némelly apróbb — — emberek' reménységeken, a' következő világ előtt leendő becsületek, és emlékezetek eránt. — Ebből a' házbul gondolom magamba, terjedt a' világosság egész országokra, és ebben lakott, és munkálódott elfáradhatatlanul éjjel 's nappal azon férjfiu, kinek szemei előtt a' meghatározhatlan teremtés, mint én előttem az útcza, melyben járok, jelen volt; az, kinek lelke az emberi természetnek, és a' felségesb valónak közép pontján állott, és hogy tiszteli most már a' nagy világ ezen embert? Arra a' falra, mellyen Leibnitz tanuló szobájának ablaka van, minden nap százakat vizelleni látok. — Ennek a' halhatlan emlékű férfinak tetemei, ki 1716ikban Sz. András hava 14ik napján száraz fájdalmakban, éltének 70ik évében megholt a' Hannoverai új templomba temettettek, minden emlék oszlop nélkül; holott a' Lüneburgi tanács ház előtt, egy drága üveg almáriumban függ egy disznónak a' lába, illyen fel irással:

Hic tibi cernere licet
Reliquias porci,
Qui primus aquarum
Quae Lüneburgi salsae scatent
Repertor dici meruit. —

De 81 évek mulva mint olvasom fel ébredt némelly ifjú tudósokban a' hálaadatosság, és azon halhatatlan Leibnitznek egy drága oszlopot emeltek azon templom falára, hová hideg tetemei takarittattak.

N. F.

Uj találmány.

Mai világ, valóságos gőzvilág. Most gőzzel hajóznak, örlenek, a' mint azt a' gőzhajó, gőzkocsi, gőzmalom bizonyitják. Ezek mintájára nem rég készült el egy olly gőzerőmű, mellyel a' pörök mozdittatnak elő, még pedig olly szerencsével, hogy az eddig 4—5 esztendeig folyni szokott pör, most pár óra alatt tökélletesen befejeztetik. Mint hallik B. helység közbirtokosai megrendeltek már egy illy pör-siettető gőzerőműt, hogy vele a' tagosztályt siettessék. *Jovialis.*

Kérdörejtvények.

1. Millyen ló szükséges a' földabrosz iróknak?
2. Minő rénnyel birnak még is a' megátalkodott fösvények?
3. Millyen lattal élnek leginkább a' czigány asszonyok?
4. Micsoda rénnyel kell ékeskedni egy deli lónak?
5. Mellyik madárnak legkellemetlenebb előttünk a' hangja?

HASZNOS
Pest 1840. MULATSÁGOK. 48ik szám.
Szombat Jun. 13án Első félév.

T. Molnár Péter ur' Nagyváradi praepost, és debreczen városa lelkészének születésnapi alkalmával.

Lángész! te isten földi honunk fölött,
Bár a' jövő, 's múlt fátyolin átragyogsz,
Nem látsz valót, melly változatnak
Gyász rabigája alatt ne nyögne,

'S bár tullebegsz a' csillagok ezrein,
Csudás hatalmad büvszova millio
Világot alkot, — nincs hatásod
Ennek örök düheit megóvni.

Ember! te repkény a' nagy idők' körén,
Te is hasonlag kénye alatt sovárgsz,
'S mint lenge csillám; bár erénydús
Vagy, letünendesz az élet éjén.

De míg honodnak tiszta szerelme buzg
Kebledbe', 's üdvül szent hited angyala
Mosolyg feléd, úgy hírt örököl
Nyernek ezek, 's koszorút tenéked.

'S borítsa a' vész tömkelegét reád,
Vagy a' rideg sir leple födözzön el —
Túl a' veszendőség aszályán
Fönn viruland örökül füzéred. —

Ha van, kinek nagy szelleme igy teszen,
'S nem külragyogvány birtokiért eped,
Molnár! Te vagy csak híveidnek
Gyámja Kegyes Tanodánk Bizottja!

Már életednek pirja korán nemesb
Inger feszítvén kebledet, a' szelid
Mu'sák regényes lakhelyéhez
Lelkes iparral elérni vágytál.

Ezek körében rény, 's tudalom vala
Vezér, kedélyed nagyra derültekor,
Átküzdve a' vészek dagályán
Érdemi pályababért arattál.

Mint a' kalandor méh, mikoron vigan
A' báj ligetnek zengeteg édenén
Szedett magának hyblakincset,
Fészkibe visszarepül letenni:

Te is hasonlag hő tudomány, 's erény
El nem mulandó gyöngyeivel jövél
Dúsan, sohajtó Margitának
'S Várad-Olasz kebelébe lakni.

Eljárt az évek barna ködében a'
Futó idő ércz lelke sok izbe, hol
Te Isten, és Hazának élni
Mint lehetett, tanitál buzogva.

Ti boldogak! kik béke szavallatit
Hallátok édes hangzata bájival,
Óh! nemde egy dicsőbb világnak
Üdvötadó helyeit varázslá?

Könyár tolong-szét a' nyomorult baján
Szemében, a' bús árva fohászai
Gyámolkezű Cimont találnak
Benne. Örök maradand nevének

Emléke. Áldón integet a' szelid
Erkölcsre, példát benne találhatunk
A' jóra. Milly boldog követve
Útmutatása után ügetni!

Igy érdemének hív követője lőn
A' szép dicsőség, melly deli szárnyain
Béiktatá Várad diszelgő
Bölcs Kanonokjai fénysorába.

'S alig Saturnnak hajnala pirkadoz,
Már Debreczennek hő kebelében él
Éltetve a' nép lelkeit, mint
Harmat az elfanyarult mezőket.

Szent ihletéssel telve igy isteni
Thrónhoz közelget lelke, az ideál
Világokon túl szárnyra kelve,
Szózatinak zenetét ha hallja.

A' sírüreghez tántorodott nyomor
Vígasztalódván, mennyei bal'samot —
Hintő szavától, végcsatát viv,
A' napot Ő vele élvedezni.

De mit kivánsz, óh lelkesedett hatás!
'S hová ragadsz még aetheri szárnyadon?
Szünj, 's tárd ki Molnárnak rebegve
Hő ohajom születése Napján:

Gyönyör viruljon, 's telljesedő remény
Korod szakának mindenik évein,
Teremj Honodnak díszvirágot
A' derület hasadó korányán;

'S majd egykoron szent háladanák között
Fog lenni Néked pyramis általunk
Emelve, mellyen dijfüzér közt
Irva marad Neved érczbetükkel.

Mészáros Károly,
Költészet Tanuló.

Arva vmegyében Csaplovics közkönyvtára.

Jászenovai *Csaplovics* Lőrincz több nemes megyék táblabirája, nmltgú gr. *Zichy* István ág' levéltárnoka Pozsonyban, több mint 20,000 mindenféle tudományokat tárgyazó műdarabból álló könyvtárát, földabroszokkal, némelly physicai és mathematicai előkészületekkel és pénzgyüjteményével együtt, mellyeket ő ifjusága óta jelenlegi 62 évet számláló koráig, e' czélra áldozva hosszas hivataloskodása' minden jövedelmeit, — szorgosan gyüjtögetett, 1839dik évi april. hó' 5ről költ ajándék-alapítványi levele következtében nemes Árva megyének, mellynek Jászenova nevű helységében, ugymint Csaplovics család származási helyén született, ajándékozá, ugy hogy azt mindenki az ajándék- levélben kifejtett föltételek mellett, nem csak a' könyvtár épületében, de hon is használhassa. — A' fenérintett nemes megye Rendei őszinte hálával vévén ezen nevezetes hazafiui ajándékot, ugyanazon évi september hó 24kén tartott közgyülésökben, ennek a' nemes lelkületű alapító kivánatához képest Alsó-Kubinban, mint a' közgyülések szokott helyén, Csaplovics-féle közkönyvtár nevezet alatt leendő felállítását elhatározák, egyszersmind átszállításáról rendelkezvén, és helyettes alispány *Monyák* József urat megbizván, hogy a' megye nevében a' Rendek hálás köszönetét a' nemes alapítóhoz intézendő levelében jelentse ki, a' mit ő mult évi october 1jén költ nyájas szerkezetű levelében meg is teve. De czélszerű, haszonvehető karbani fentartásáról sem feledkezének el intézkedni, mert elkerülhetlen rendes szükségei fedezése tekintetéből, szabad adakozás utján egy pénzalap létrehozatását elrendelék. A' nem reg örök életre átszenderült főispány *Tajnay* ur ő méltósága 1000 forintnyi adakozással járult az átszállitási költségekhez; igy biztosan reménylhető, hogy a' nemes megyének lelkes Rendei volt főispányuk követésre méltó nemes példája által felbuzdittatván, ez üdvös czélt elősegélleni el nem mulasztandják, főkép pedig, hogy az árvai roppant, a' megyének körülbelől öt hatodrészét tevő urodalom közbirtokosai részéről is, jelenlegi teljeshatalmu kormányzója nméltóságu gr. *Zichy* Ferencz úr bölcs 's jótékony hatásu kormánya ideje alatt, hasonlag ezen urodalom kiterjedéséhez mérve, a' fentartási költségekre áldozat fog tétetni, annál is inkább, mivel e' könyvtár legnagyobb hasznát az emlitett urodalomnak tisztjei, haszonbérlői 's ennek kiterjedéséhez képest a' jobbágyoknak is nagyobb száma veendi. Már több mint 30 láda szállittatott rendeltetése helyére, de még több felénél átszállittatandó.

Ezen mind statisticai mind geographiai tekintetben honunkra nézve igen érdekes, 's a' fenérintett könyvtári alapitványról 's illetőleg szeretett rokonom tiszta hazafiui áldozatáról szólló tudósításomat mind azért, hogy azok, kik netalán ezen könyvtárnak hasznát venni szándékoznak, annak mibenlétéről jó eleve tudósitva legyenek, mind azért, mivel a' nemes tettek ösztönül szolgálhatnak hasonló tettekre, de végre azért is, hogy, ha bár az érdemnek legnagyobb jutalma az öntudat, a' nemeslelkű alapító a' hon előtt, mellynek egyedüli szeretetéből munkás életének jutalmát szentelé, ismeretes legyen, ezennel az olvasó közönséggel közleni kivántam. *Csaplovics János.*

Nemzeti szinház.

Kedves Pistám! — Meg nem állhatom, hogy ne értesitselek azon tárgyrul, mellyet nemzetiségünk hő vágya meleg részvéttel pártol, egyedek azonban hidegen fogadnak. Ismered pályámat, ismered lelkemet, 's nem csodálkozandasz, ha őszintén szóllandok. — Tegnap este meglátogatám az egyszerűn kellemes magyar szinházat, 's gyönyörben olvadott lelkem, a' mint hallám zengeni a' bájló, olvadozásig lágy Schodelné hangjait. Szinészeink „Normát" nyujták a' daljátékokat méltányian itudó pesti közönségnek, 's a' művésznő czimszerepben sziveskedett csodáltatni ritka tökélyeit. A' szinház nem volt olly tömött, mint a' sokadalomra érkezett számos vidékiek reménylteték; a' lófuttatás, lehet, nagyot csökkentett a' nézők számából. Méltányló zajos tapsok dicsőiték a' már Pozsonyban érdemkoszorúját kivivott, 's példátlan lelkesüléssel hőkeblű műbarátoktul — kifogván kocsijából a' lovakat — lakáig örömérzetek közt vontatott szinhősnő zenéit; 's a' nyilvánitott érdek nem pillanatnyi hatástul látszatott származni. Gyönyörben úszott minden elme, minden egyed fül és hallgatag volt, és büszke. Láttad volna a' bánatában sötétkedő, 's még is olly magához vonszó, olly igézőleg kedves, fris fájdalomtul olly hervatagan búsongó, 's szenvedésének egész éji diszében komolygó cselekvényét! — hallottad volna hangját, változati lépcsőzetekben olly müvészileg erős 's hajlékony zenéjét! 's minden kivánat kihalandott lelkedbül, csak a' jelen percznek élve, melly olly kellemes éldeletet vonhatott képes szived mélyébe bájitani. Hallottad volna az elragadtatásig bájló duettet, mellyet Adalgisával — Felbér Máriával — mennyeileg elzengett! 's feszült figyelmed 's lelkes összes ohajtása e' sohajtásban nyilvánitotta volna kéjbeu merengő érzetit: kogy az, egebb volt angyalok mennyei kara istenitő zenéjénél. Joob ur, mint Sever, kitünteté, hogy később kor alkalmas dalszinészszé simitandja. Az előadás nagyszerü hatást gerjesztett a' szebb keblü jelenlévőkben, kik szivből ki nem törülhető buzgalommal méltányiani

serénykedtek az érdemet. Kedves Pistám! ha ezen nyilvánitásom csak egyetlen virágocskát is tüzend Schodelné hervadhatlan babér füzérébe, ugy boldognak érzendem magam, 's örülni fogok.

Reményvirágink hervatag bájban sinlenek, 's bár szelid virulhatásukra mosolyg is ollykor tünékeny fény: hatalmas dér lopja meg kelyhüket, 's az üdvesen nyilongó bimbó elsül, elszárad, gyümölcstelen. Nekünk nem kell virág, hanem gyümölcs, pedig virág nélkül érett gyümölcs, mellyet percz szül századoknak, közérdek helybenhágy, 's hideg honláng szentségesit. Mi mindent akarunk tenni, csak azt nem, mi ingtalan alapúl szolgálna a' további tehetésnek. Üdves terveket alkotunk, óriási vállalatokba merészkedünk, 's a' mindennapi tapasztalás nem birja elhitetni velünk, hogy a' szó legszorosb értelmében véve: gyöngék vagyunk. Gyöngeségünk fölmagasit, szellemvilágba andalit, 's kiküzdött eget kékit fölöttünk. Mi izmosúlni akarunk, 's azt hisszük is, pedig törpülünk; 's ha szilárdság nem mélyitendi magát szivcink redőjibe, végképle is törpülünk. Nemzetiségünk egyedüli kincse: nyelvünk; ennek élni, virúlni kell, ha süllyedni nem akarunk. Ezt érzi mindenki! 'S még is a' hangos honláng csak szalmatűz, csak szappanbuborék. Mi lerázni égünk az idegen nyelv nyommasztó jármát, mert érezzük: hogy nemzet, melly más nemzet nyelvét sajátjává teszi, annak rabjává alacsonyúl; még is sajátunkat kijátszva, megcsalva, áldozunk ugyan puszta szóval, de tettel csak keveset teszünk. — Van szinházunk. A' nemzet fölemelé azt. De egyedek nem igen törődnek vele.

V.

Pozsony.

Ha ollykor az élet pályáján, midőn a' dühöngő vész közepett ezer bajokkal küzdve már csüggedni látszatunk, felsőbb erő nyujtja segédkezeit: hála érzetek ébrednek keblünkben, 's ezer köszöneteket akar rebegni az ajk, de még is csak hallgat, mert tehetlen a' szű lángoló érzetit zengeni; már szűnni kezd a' vihar, már derülni kezd fölöttünk az ég, csak egy vészörvény zajong még körülünk: 's mi reménylünk, mi küzdünk, mert felsőbb erő lebeg fölöttünk, 's mi már a' boldogság viruló mezején álmodjuk magunkat. — Midőn még honunk egén olly barna fellegek függöttek, fájdalom fogá el a' nemzet szivét, mert veszni hivé boldogságát: a' főbb hatalom védkezeit nyujtá, egybe hivá a' nemzetet, készit irkendőt a' hon sebeire; 's Pozsony lőn a' hely, melly fészkébe rejté a' nemzet képnökit. Mi megszünénk rebegni, reményfény kezde csillogni előttünk, magasbra kezdének dagadni kebleink hálaérzetektől feszitve; — mi bámulánk, a' távolba merengének szemeink, 's Pozsony falain függe figyelmünk. A' hon nagyjai egybegyültek, nagy 's szent czélra törekvők; föllfogva a' hon ügye, 's boldogságot érendők a' honfiai. Már ki van küzdve minden, mit kor, helyzetek 's körülmények javallának. A' magyar virulni kezd, dicsőn mutatja magát, följebb haladva a' nagy külnemzetek sorába lépendő. Europa méltán bámulja honunkat, 's Pozsony méltán tartá függőbe figyelmét. Mi is csak Pozsonyrul álmodozunk, városunk utczájin zajong a' nép, ajkrul ajkra szál a' szó, 's mindenhol Pozsonyt hallani. — Roppant hidat, mozdulatlant, képzelünk Dunánkon testvér városink, és Pozsony ébred föl elménkben. Minden baj feledve van, mi csak mennyrül tudtunk képzelődni áldást rebegve fejdelmünkre, áldást hazánk nagyjaira, 's boldogság műhelyére!. — Virúlj soká kedves hon! hogy méltán mondhassuk Kisfaludyval: „Él magyar: áll Buda még!“ *Turcsányi.*

Tapasztalás.

„Atyám gazdag sorsú ember volt, fejdelmét hiven szolgálá. Több gyermekei közül csak én maradtam életben, hogy a' vad sors áldozatjává legyek. Ifjabb éveimet mint udvarnok töltém el, nagy utazásokat téve; később koromban összegyüjtött pénzem kamatjaibul éltem, mi nem sok vala, mert uzsoráskodás lelkemet soha sem bélyegzé. Középszerűen élve, örömmel segiték embertársimon; egyedüli foglalatosságom olvasás volt. Egy nap, divatosan öltözött ur lépett be szobámba, 's száz meg száz kéréseivel ostromla: segitenék rajta, 's adnám pénzemet nekie kölcsön, becsületszavát adván, hogy az évenkénti törvényes kamatokat rendesen fogná kezemhez szolgáltatni, mert nekie; mond, szép fekvő jószágai vannak, mellyeket semmi adóság sem terheli. Hittem szavainak, 's kivánatát teljesitém.

Nehány évek mulva megkezde szünni a' kamatfizetés; az Urhoz menék, de ő nem volt otthon; ismét és ismét menék, 's mind annyiszor visszautasitattam, 's ha szolgája ollykor béjelentett is: az Urnak nem vala ideje látogatásomat elfogadni; végre hosszasb idő mulva törvénybe idézém őt, mit megtudván számtalan hitelezői, nem késtek hason panaszukat nyilvánitani; — a' gróf pörbe vonaték. — A' törvényhatóság minden mozdulatát drágán kelle fizetnem, 's éhen kellendett vesznem, ha adóságokat nem csinálok. — Tiz év mulva az Ur ügye lefolyt, 's némi remény látszék mosolygani, pénzem, ha bár csekélyebb részének is, megnyerhetésére; mert adóságai háromszorosan haladák birtokát.

Az Ur azonban bizonyos utakon *halasztványt* nyere, 's a' fizetés öt évre halasztatott. Mit értek

most a' kötelezvények, 's mit a' sok fáradozások? Mi hitelezők örömest darabokra szaggattuk volna azon *halasztványt*, de mit sem tehettünk ellene,

Koldus botra szorúlván, éhségtől üldöztetve térék egykor egyik hitelező házához, egyedül azon szörpöt esengve 's sovárgva, mellyet másnak nyujtani kiván, 's ő megtagadván esengésem, elűzött lakától. Mindenektül elhagyatva, 's megvettettve, utósó 's egyetlen társom maradt csak: ebem — mind siromig hű ebem! — Végre megbetegedvén, midőn érzém végórámat már közelgeni, ezen sorokat irám, ki ezt, megtalálandja kérem, hogy ebemrül gondoskodjék. A' megtaláló ezeket olvasván, az eb mintegy könyűzni látszék. „Jó állat! gondolám, én urad kérelmét teljesitendem, 's ha hatalmamban állna, jó jutalmaznám meg hűségedet.“ Az eb mintegy tagadólag inte, hogy inkább maradna jó eb, mint érzés nélküli akár mi más.

Én távozék, az eb velem. Midőn a' város felé vivő uton haladának, egy büszke ur sebesen vágtata délczeg paripáján felénk, kisértetve nenehány szolgáktul. Az eb elébe rohana, dühösen ugatva reá, mintha mondani akarná: „ez azon ember, ki uramnak ártott!“ A' büszke ur haragra lobbanván, szolgája által agyon ütteté az ebet, 's a' jó állat mély nyögésel végzé utósó perczét. Én magammal vivém, 's szegény de becsületes pór lakába térve 's elbeszélve neki a' történtteket, engedelmet nyerék a' hű ebet egyik gyümölcsfája alá takarhatni. E.

Németországi uj rend.

Darmstadt maj. 1. Ő királyi felsége a' nagy herczeg mai napon, mint felséges őse, nagylelkű Fülöp landgraf névnapi ünnepén, egy új érdemrendet méltóztatott alapitani illy czim alatt: „Hassiai nagylelkű Fülöp érdemrendje.“ — Áll ez nagy-commando- és kis keresztekből; a' rendkereszt egy fejérzománczú kereszt; rendes oldalán látható egy hosszas paizsban, 's égszín mezőben a' nagylelkű Fülöp landgróf arczképe ezen legendával: „si Deus nobiscum, quis contra nos.“ Visszás oldalán pedig a' hassiai nagyherczegi oroszlán e' körűlirattal: „Ludovicus II. Magnus Dux. Hass. instit. A' nagy keresztet egy tenyérnyi széles, világos vörös, kék foglalatú szalagon jobb óldalról balcsipőig eresztve hordják; a' commando keresztet keskenyebb szalagon, a' nyak körül; a' lovag keresztet pedig gomblyukba. Ehhez van még mellékelve a' nagykereszteseknél egy nyolcz hegyű ezüst csillag bal mellre akasztva, mellynek közepén a' nagylelkű Fülöp arczképe a' legendával ábrázoltatik. Az első rangú commando keresztesek is szinte a' rendczímerhez hason ezüst keresztet is hordanak bal mellökön, az arczképpel közepén.

Chinai térítők.

„Torette nevű kórházi-téritőnek jan. 4ről Macaóból tett tudósítása szerint Chinában a' keresztények ujontani üldözése ütött ki. Mult év sept. 15., mialatt a' kutseni keresztények legnagyobb nyugalomban valának, a' catholicus téritők háza nehány mandarinok 's vagy 100 katonák által véteték körül. Perboye és Baldus urak egy sz. ferencz rendi szerzetessel együtt, ki épen misét szolgált — alig nyertek időt az ellillantásra. A' házat ki rabolták 's hamuvá tevék. Következő nap Perboye urat fölfedezték, vasba verék, 's testi büntetéssel kinozák, 's mivel egy másik téritő tartózkodása helyét nem akará megmutatni, tömlöczbe vetették. Rameaux ur catholicus püspök tüstént elakará magát az üldözés alól vonni; a' többi áldozatoknak is segélyt hozandó; de alig érkezék meg Han-Keánba már megtudá, hogy különbféle kerületekben minden keresztények üldözőbe vétettek, 's U-tsang-fu-ba nagy számmal fogattak légyen be. Midőn tehát sehol menedéket nem találhatott, Baldus urral együtt Kiang-si-ba téré vissza.

Labdacsok a' vidulat szelenczéjéből.

„Tudsz-e magyarúl?“ kérdé minap tudákos gőggel X. az egyszerűség nevelte czeglédi fit. ‚Tudok hát, hiszen született magyar vagyok!‘ lőn a' rögtöni őszinte válasz. „Tehát mit jelent ezen szó: agylob“ ‚Hm!‘ felel mosolygva a' kérdezett —, az annyit tesz, mint eszevesztett, bolond!

„Ni-ni! nézze kend csak bátya amott azt a' lányasszonykát! milly karcsú a' dereka, 's még is milly deli testet fedez fodros szoknyája!“ mond csodálkozása közben a' pór suhancz, ujal mutatva az előttük sétáló divat hölgyek egyikére! ‚Ejnye! hát azon is eltátod szádat! — válaszol pirongatólag amaz — hiszen karcsu derékhoz keményitett szoknya illik mai világban, különben nem is volna karcsu. V.

Szellemi cseppek.

Csúnya idomtalan főkötőket viselnek most Tens asszony — mondá a' szoba leány asszonyának, — hát mi nem tetszik néked Mari a' főkötőkön mondá az illyen dicséretet nem várt Tens asszony, magát a' tűkör előtt piperézve, — az a' két nagy fül felele a' tettetést nem ismerő leányka. — Hisz — te bohó, — ez a' szép, ez a' mostani szellem, viszonzá a' divat hősnö. — N. F.

A' 47dik sz. kérdőrejtvényeknek megfejtése
1. szegmásló (transportator). 2 szekrénnyel. 3 jóslattal. 4 serénnyel. 5 halálmadárnak.

HASZNOS

Pest 1840. MULATSÁGOK. 49ik szám.

Szerda Jun. 17én Első félév.

Figyelmeztetés a' hugyköves betegekre nézve.

Mélyen lévén arról meggyőződve, hogy az orvostudomány terjedelmes hatáskörében egyedül akkor juthatni nagyobb tökéletességre, ha valaki bizonyos betegségek tanulására, mivelésére és különös gyakorlására szánja magát; azért magam is oda intéztem legfőbb figyelmemet, hogy a' több év olta rám bizott városi kórházban általam vezetett orvos-sebészi gyakorlatot hasznomra fordítva, azon betegségek orvoslásában szerezhessek magamnak nagyobb ügyességet, mellyek a' *nemző részeket* és *hugyutakat* szokták rendkivül változatos alakban meglepni. — Minek következtében ezennel minden hasonló súlyosabb bajokban szenvedőket figyelmeztetve, különösen a' *hugykövekben* sinlődőknek ajánlkozom, kiknek az eddig folyamatban volt gyógymódon kívül, hol azt a' körülmények engedik, a' divatu és legújabb tökéletességű kevesebb veszéllyel járó *hugykőmorzsoló műszerekkel* is segitségökre leendek; — annyival inkább tartom pedig kötelességemnek ezt újolag érinteni, minthogy az „Orvosi tár" folyóirat ez id. 16dik számában tett nyilatkozásomnál fogva külön vidékekről utasíttatván hozzám illynemű betegek azoknak már kettejét hugyköveitől, csakugyan kórházi osztályomban végrehajtott műtétel által megszabadíthatni szerencsés valék. — Bérmentes tudósitásokat elfogadok Pesti szállásomon, Servita-piaczon, 421dik sz. alatt. *Flór Ferencz*, m. k.

orvos-sebészdoctor és sz. k.
Pest városa kórházának orvosa.

Vurum József boldogult nyitrai megyés-püspök alapitványai- 's jótékony adakozásainak parány vázlata.

A' nagy férjfiú holta után is nagy marad. Él, vagy hal — emléke örök. Vagy enyészhet-e, kinek magasztas létében a' sinlő emberiség ingatlan védszobrát, édes ápolóját, atyját ismeré, szereté?; ki, mint ragyogó nap, melly minél dühösb vihar közeleg, annál rekkenőbb hőséggel lövelli sugárait, siete gyámoló nemtőként a' szükölködők kész segélyére, hogy mielőtt tépő nyomorok marczona dühének esnének áldozatúl, kegyességének szelid árjával ömleszsze, védje kegyeltjeit? Nem! ő csak hosszú álmat szendereg, mig a' jótevősége malasztaiban osztakozó ezerek mohos czintermézhez gyülöngnek, hogy e' számithatlanok áldó körében kellőbb fenséggel járuljon teremtőjéhez, érdemlett jutalmát a' bámuló világ láttára tőle veendő. Igen, ő élend, mig méltó hála rügyezik a' hevülő kebelben. Vagy lehet-e hálátlan a' lég szárnyasa, őt árnyaiba rejtő terepély tölgy iránt?; a' töméntelen állat-nem, a' neki táp- 's lakot nyujtó földanya iránt?; a' magával elégtelen 's inség fertőiben, mellybe játszi végzete löké, ténfergő ember, őt sajnos helyzetéből kiragadó 's nemzői gondja alá fogadó gyámnok iránt? Távol! Előbb hanyatlandik ez óriás mindenség gyászos semmijébe, mint azt általán érzendjük valósulva.

Jótevőség az ember legdelibb jelleme. Istenéhez emeli ez a' gyarló föld fiát, 's vele, a' mindenhatóval egyen-mérlegbe állitja. Jót mivel az, hogy, egyebeket mellőzve, teremtményeit föntartsa, bennök örvendjen, általok dicsőittessék; ez, hogy a' kaján sors görditette gátokat háritgatván, szerencsétlen sorsosait az aljas csüggedezéstől megóvja, rendeltetésökhez czélszerűen juttassa, alkotójokbani bizalmokat edze, létöket könnyítse, édesitse. Boldog a' választott, kinek ezt tenni engedtetett; boldog a' halandó, ki illy kegyesség-éddel tölt kelyhet száradt ajkaihoz emelinthetni szerencsésíttetik! Élesztő erőt szivogat ebbül a' lankadozó, a' szenvedések nyitotta sajgó sebek enyhe irt, az agg kor frisítő tejet 's más kellemest lel ennek kristály cseppeiben. Szóval, mint reggeli harmat, elevenít, üdít, éltet mindeneket. Ritka, becsülhetlen adománya ez az örökségnek, mellynél, hogy mézajkú hitszónokunk igéivel éljek, nincs szebb érdeme az embernek, nincs magasabb méltósága a' kereszténynek, nincs fényesb dicsősége a' főpapnak, kiben Vurum Józsefre találsz.

Alig fejlék ki e' feselő bimbó, már is jós remény-illattal tölti a' benne gyönyörgők merész hiedelmét. Szánakozva 's keserv-gyöngyökben mélyedező pillantatokkal szemlélé ollykor a' sirámos helyzetökkel tusázókat, 's mogorva ügyöket rögtön kérlelni tehetlen, 's ezt tehetségéhez illőleg szüntetni fő gondjaul tökélé. Az idő nőtt; 's im, mint rohanó vizár, melly, engedve kissé a' futtát fentartó ellentörekvésnek, magasra dagad, hogy később kettőzött sebbel lohadjon alá: áradoz világszerte nagylelkű jóltevősége, kellemes gyümölcsöket érlelendő végetlen évekig.

Mindjárt főpásztorkodása nyilongó hajnalán, a' székes-fejérvári ügyefogyottak fölött borongó nehézkes nyomor-fellegeket, mellyek kitörő villámokkal fenyegeték szegény övéit, széllesztvén, 500 ft. termett segélyökre. E' helybeli katonai in-

tézetet 200 ft. gyarapitá. A' megyei foglyok lelkésze számára gyümölcsöző dijtőkét 1000 fttal alapitá meg. Az ennek környékében terülő sárviz szikkitására, melly büzös párolgásával az egészség pártos ellene, tetemes költséggel foganatosan járult. Már e' ritka becsű téte képes kiviní tünhetlen emlékezetét, hát még ha a' tési — fejér megyei püspök saját — elhanyagolt kastély 's utóbb a' nyitrai várpalotának idő szaggatta sérvei orvoslására kiadott 100,000 ft. ehhez csatlakozik!?

Azonban alig indul sasszárnyakon emelkedni e' testesült jótevőség, midőn a' már tiz évig árva nagyváradi egyház, hosszas fohásza után, üdvezült fejdelmünk egyező intésére, őt, az ohajtottat, meleg karjaiba örvende fogadhatni. Ugy van; ő tova kel, hogy jótékonyságának egyebütt is érezztesse hatását. Itt létezése alatt Bihar városban, az 1566ban megszünt hires apátság nyomain, egyházat, paplakot 's iskolát rakatott, 's 30,000 ft. lelkész- 's tannoki széket alkotott. Várad-Olaszon pompás gyámházat állitott, 's 10,000 ftal gazdagitá. Az ugyanitteni templomnak oltári drága öltözetre, mellyet a' dühödő lángelem elhamvaszta, szépen adakozott. Szinte e' helybeli Orsolya szűzeknek 3000 ft. nyujtott ajándékul.

De itt sem lehete tartós maradása; neki költöznie kellett, hogy, hol lelkészi pályájának szét kezdé terjengetni dagadó vitorláit, ott vonja össze ismét a' okat. Neki bucsúzni kelle imádott jegyesétől, hogy, kiegyengetvén ennek hiányait, Nyitrába szárnyaljon, a' nyomorúságban sanyargók hű gondnokául. Igen, ő végre itt atyáskodék, hol adakozó nagy lelke által emele az Aegyptus tornyos pyramissal mérkező 's az enyésztő idővel elszántan daczoló emlékszobrokat hálás gyámoltjainak sziveikben. A' feledhetlen Fuchs Ferencz váczi süketnéma intézetbeni alapitványát 3437 ft. 30 krral növeszté. A' nemes nyitramegyei kórház tőkéjéhez 5000 ft. adakozott; 's ennek egyszerű épületes kápolnáját minden szükségesekkel bőkezűen ellátá. Az itteni szegények háza eleve megvetett alapját még 1200 fttal öregbité. Felső-Porubán, Trencsén vmegyében, plebániát 19,000 e. fttal létesíte. Szolnán, szinte Trencsénben, saját költségén tulajdonitott jesuita épületben az árvák jövendő boldogságok ágyát, királyi jóváhagyással, 120,000 e. f. vetette-meg. Az elaggot 's érdemekben megőszült papság könnyebbségére kényelmes nyuglakot e' nagy jelentésű felirással: „Promeritae Quieti“ emeltet, 's 37,400 v. ft. alappal örökitett. A' nyitrai nemzeti iskolák tannokainak zsoldját 2000 ft. szaporitá. Ugyan itt 30,500 ft. tőkével az 1800 ft. tett épületben rajziskolát nyitott. A' Nyitrán létesitendő dologház részére 3000 e. ft. ajánlott. Az itteni székesegyháznak fényes oltári diszöltözetet 12,000 e. ft. szerzett. A' kézmüves serdülő ifjuságot 50,000 ft. vezeté hasznos czéljához. Nyitrán helyes lány-nevelő intézetet szinte 50,000re hágó tőkével hozott életbe. Kellőn hirdetik ezt ennek szerény homlokzatára vésett illy hangú rendek:

SChoLa PVeLLarIs.
FVnDatore Iosepho VVrVM PraesVLe NItrIensI.
E LIberIs obLatIs CIVItatIs, CIVIVMqVe,
Ista aeDe proVIsa.*)

Szóljunk-e még ama százezereket tul haladó mennyiségről, mellyeket megyéiben elszórt egyházak vagy ezek oltárainak csinosítására, javitására egészitésére forditott; mellyeken uj harangokat, mint ajtatos buzgólkodásra intő ércznyelveket, öntetett, vagy a' hibás avúltakat javitatá? Elősoroljuk-e ama tömérdek pénzösszeget, mellyet püspöki jószágára, mit tetemes hiánynyal öröklött, adott ki, hogy, mint ügyes gondviselő, nagyobb épségben hagyja közösen kedvelt utódjának; mellyekkel 14 's több erényes 's szorgalmas tanuló ifjat serkente évenként? Felhordjuk-e ama számnélküli adakozásokat, mellyekkel egyes személyeket vigasztala, 's mellyekről, miket jobbja nyujtott, balkeze mit sem tudott? Nem, ezt tennünk teljes lehetlenség!

De tekintsük át kissé végrendeletének tömött sorait is, mint hő keblű nagyságának áldott ereklyéjét. Hű tanuja itt minden rend, pont fönkelt lelkének. Bármilly kiváncsi kémlődéssel forgassuk ennek lapjait, mindenütt csak ezekre bukkanunk: „élj, hogy benned ezerek éljenek; vagy ha léteddel adózni kénytetel, halj, de hunytoddal ezerek éledezzenek!“ Nagy sommára rugnak kegyes életének üdvös alapitványai, de mellyeknek csak csekély- vagy épen semmiben enged végrendelete. Atyjok volt azokban az élemedett lelkészeknek, itt őket dijalapul 12000. 's pompás lakhelyök fentartására 1000 ft. részesíti. Ápolá ott a' megyei szegényeket, itt nekik ujolag 1000 ft. hagy. A' hozzá esengő árvák mostoha sorsát enyhité azokban, itt más árvaháznak 20,000 ft. veti meg alapját.

És hogy röviden elmondjuk, a' nyitrai székes-egyházat 1000; a' püspöki javakbani, ugymint Mocsonok-, Krakova-, 's Radoson jó karba helyzett kórházakat 5000 a' papnevelőház 's megtérő ügyefogyottak pénztárát egy egy 1000; a' felsőporubai tőkét 400; a' könyvtárét 200 fttal gazdagitá. Az amerikai téritők Leopold-intézetnek 1000 fttal nagyitotta tőkéjét. A' nagyváradi 's nyitrai káptalannak halála évfordulati napján tartandó énekes isteni szolgálatokra 2000 ft. 's szinte e' végre a' nyitra megyei lelki pásztoroknak 100 ft. mind ezüst pénzben! rendelt adatni.

Ennyire képes az ön nyugalmát, csendét feledő, 's csupán sorsüldözte embertársainak élt ne-

*) Az 1835 évet kétszer jelenti.

mes lény, ki a' helyett, hogy bokros érdemei jogositotta javait renyhe kincstömeggé olvasztaná, a' — mint hivé — rá maradt árvák 's szükölködők gazdag tárát nyitá meg azokból! Eszmélj ezekre oh halandó, 's még fölkent apostolainktól a' nyomorgók ez egyetlen örökségét elkobozni, vitatod sürgeted: rebegd inkább hála igéidet istened előtt hazánk bölcs fejei, királyai üdveért, kik illy jótékonyságokat szülő adományokkal dúsíták valláskörünket; kik keresztény egyházainkat számos olly férjfiúval sovárgnak ékitni, mint boldogult Vurumunk volt, kinek létcsillaga a' jótévőség 's emberiség közös boldogitásában olly dicscsel áldozott le, a' költő e' szavai között:

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
Cum venit illa dies, quae nil nisi corporis hujus
Jus habet, incerti spatium si finiat aevi,
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum,

Nepomuk.

Felelet.

Az ezen f. 1ső fél évi „Hasznos Mulatságok" 42dik lapjain Egy emberbarát-nak azon jóakaratai kérdéseire: hogy t. i.

1ször „Vannak-e szerek, mellyek által a' házfedél fát eléghetetlenné tehetni kevés költséggel?"

2szor „Mi módon eszközölhetni, hogy jövőre, sőt azonnal is mindegyik, ki büne nélkül akár tüz, akár viz által károsul, kárpótolást nyerjen mások terhelése nélkül."

Ugyan is ezen másodikra már maga a' lelkes kérdezkedő úr tulajdon jeles véleményét szivesked ett előterjeszteni, mellyet gondolattal és szóval is bizonyosan többen helyesitendenek, mintsem nem,—és talán valahára fonganatba 's létre is jöhet, mint már több jeles és hasznos intézetek, a' nagylelkü honfiak által.

A' mi pedig az 1ső kérdést illetti, ez iránt a' végett bátorkodok, sőtt kötelességemnek tartom megszólalni, mivel már e' tárgyban, minekelőtte e' kérdés tétetett t. i. már 10 évek előtt, csekély véleményemet 's javaslásomat, hosszabb kiterjedésben Angyalfy *Mezei Gazdák Barátja* czimü folyó iratában — ha siker nélkül is közrebocsájtottam; ha tehát kedve lenne a' jólelkü Emberbarát urnak (vagy másoknak is) a' köz jóra valamit az új előadásimból, és ottan találtató több utasitásaimból is kivonni, méltóztassék az érintett Mezei Gazdák Barátja folyóiratának. 1830dik évi 8dik darabjának 75—78 és 87—94dik lapjait, azután ugyanis az 1830dik évi 9dik darab 152—160 lapjait, valamint ugyan azon évi 9dik darab 321—324dik lapjait megtekinteni, ott találtatnak szerek, és módok a' tüz elleni építésekre, csak akarja valaki használni a' javaslatot. — És bár foganatos lenne valahára azon javallatom; hogy: „ne épitsenek az emberek meggyúlható és éleghető épületeket, mód lévén ollyanokat épiteni hogy meg ne éghessenek. — Mellybéli veszedelmes épitésnek végképen való eltiltása szolgálna legfőbb boldogságára a' hazának, 's általjában való megbecsülhetetlen nyugodalmukra a' haza lakosainak." Azután az is: „Csak ne légyen megengedve meg-éghető épületeket épiteni, majd fognak számtalan módok felfedeztetni, a' megnem éghető épületek felépitésére.

D. J.

Hü barát.

Késő 's sötét őszi éj vala. Barátom házát elhagyva, hol poharak között tölténk az estét, csöndes andalgásba merülve ballagék haza felé. A' lámpák százszoros csillogása kétes fényt ömleszte az utszákon, 's én kiérve a' fő utszábul, a' külső város felé sieték, hol lakom volt, 's melly rész tágasabb tér által vala elkülönözve a' belvárostul.

Sirkertet értem, mellynek számtalan hantjai századokon keresztül elhalt eleink elporhadt tetemit fedezék; — szellemi homály lebenge a' sirok fölött, szent borzadást ébresztő az elmenőkben.

A' szél borzasztóan süvöltött, 's iszonyúlag csapkodá a' magas torony óriási érczfalait! rettentő zugása a' feldühödt elem haragját jelelé. — Hangosan csikorogtak a' háztetők érczkakasi, 's a' levelüket sürün hullató fák mélyen 's recsegve hajlongának föld felé, engedve a' nagyobb erőnek.

Milly rémitő éj! — gondolám, — rémitő, de még is fölséges. Itt e' sirdombon ülve akarom a' természet tüneményes játékát szemlélni. — Lelkemben nagy érzet ébred, melly a' félelmet 's rettegést végkép megsemmíti; — 's ha a' csillagok ezrei, kitérve szokott utjokbul, villámözönnel rohannának lefelé, vagy a' föld kifordulva éjszaki sarkábul iszonyú recsegéssel fogna zuhanni határtalan üregébe; én nyugodt leszek, mint most, 's egykedvűleg fogom elvárni a' következendőket.

Rettegés 's félelem tova vannak tőlem üzve, mert lelkem azt sugalja: hogy csak vétkes rettegh et túlvilági lények ellenében. Csodálva bámulám a' vihart, 's hangos kaczajra fakadék, egybehasonlitván a' kényurak rettegett hatalmát, a' természet győzhetlen erejével. — Hova — hova rejték el hatalmok magukat a' dühödt elem elől? — hiszen csak egy intés, 's a' számtalan fegverek csillogása, a' bömbölő ágyúk durrogása, 's a' messze terjedt tábor zajgása megrettentik a' földnépet? De elemekkel harczolni más, csillagok ezreit nem lehet halomra dönteni 's ha léget széthasgatva, városokat földbe rohanni látok: hinni fogom, hogy illyenek nagyok, hősök, győzhetlenek! — De hogyan,

— ezt nem tehetik emberi hatalommal? — reszketnek? — 's naponkint százakat látni halni a' csatákban, rettegik a' vészt 's halált? — hiszen mind ez csak gyermekség! E' világ elvész, de mit tehet veszte a' nagy természetben, hol millió szebb 's dicsőbb világok léteznek! észrevétlen a' hiány a' borzasztó homoktömegnél, mellyet porszem okozván, szél szárnyai elragadtak. Mit reszketnek hát a' nagyok? mutassák hatalmukat, 's küzdjenek, — vagy hatalmuk csak palotájuk szük falai közé vagyon szoritva? — ne rettegjenek kegyetek, mert rettegni pulyaság, 's szolgalelküséget jelel; kegyetek pedig az emberiség jóltévői, — az igazság hű kiszolgáltatói, — 's alatvalójik oltalmazói? — hadd düljön össze a' világ, az minket mit sem érdekel, a' mi lelkeink nem fognak elsülyedni, 's az erényök más világon is föltalálandják jutalmukat!! —

Igy gondolkozva ültem egy sirhanton a' rettenetes éj homályánál, 's az iszonyu szél szünni kezde; a' sötét felhők szétüzetvén, szépen tünt elő a' kellemes kék ég számtalan csillagival. — Haza sieték, ágyamba vetém magam, 's szunyadék; nehány órák mulva fölébredvén Morpheus karjaibul, a' dicső hajnal épen szét kezdé űzni az éj barna homályát, 's a' csillagok egyenkint rejtezénekel az azújkék égrül. — Fölkelék, 's sietve távozék ki a' szabadba, üdvözlendő a' fénypompában fölkelő égkirályt.

Kün valék a' szabadban, a' közelgő napsugarak pirosra kezdék szinezni keleten az ég boltját, 's már csak egy csillag látszott nyugotról gyönge fényét ömlesztendő; az egész természet nagy mértékben szép volt, 's bámulásra ragadá az embert, ki olly csekély tulajdoni mellett is nagynak képzeli magát! — Szétüzve az éji homály, büszkén tünt elő dél felöl a' roppant város óriási tornyaival.

Most tompa moraj között négy embert láték felém közelgeni, fekete, holt testet fedező koporsót emelve vállukon. Egy lélek sem követé a' halottat, egy barát sem könyűze a' hideg tetem fölött, mert a' halott szegény volt. Kandiságtul ösztönöztetve, távolrul követni kezdém a' halottat czipelő embereket, szemlélendő e' szomor életjelenést. Nehány lépésnyire ebet pillanték meg követni a' halottat lesütött fővel, szemeiből legmélyebb bánat 's fájdalom éjelge. — Jó állat! gondolám, bizonyosan te vagy a' halottnak egyetlen 's utósó barátja!

Sirkertbe érve, négy ember leemelé vállairul a' koporsót, melly már száz és száz szerencsétleneknek hű fedezője vala; fölnyiták alsó ajtaját, 's elrongyolt 's kopott öltönyü tetem zuhant a' sir mélyébe.

A' négy ember eltávozék, csak az eb, mellynek oldalcsontjait az éhség olvashatókká tevé, maradt szomoruan ülve a' sir mellett, olly meredten, hogy megérkezésem sem tudá helyébül fölzavarni. E' látványra komoly érzetek fogák el keblemet, 's bámulám az állat ritka hüségét, midőn véletlenül a' nyakán rézpánton ezen betüket szemlélém: G. H. — V. D. Azt vélve, hogy azokbul talán a' halottnak nevét is kitanulhatnám, nyájasan nyulék az ebhez, körül nézegetém a' pántot, 's levelet találék mellé dugva. E.

Természeti hajlandóság példája.

Az Erdélyi Hiradó közli, hogy közelebbről egy szépalaku, 's jó termetü 18 eszt. ifiu, ki ügyes testhajlásaival Mottit, 's Averinót a' bámulásig tudá utánozni, halva találtatott a' havasok sivatagai közt; ő régtől fogva vágyott az Averino társaságába, ki is Szebenben létekor szép igéretet tett vala néki, de anyja 's atyjafiai mindég ellene voltak, 's megakadályoztatására mindent elkövettek; benne ezen vágy 's ösztön újra felébredvén, minthogy útilevelet nem kaphata, álúton akart Oláhországba 's onnét Averinohoz jutni, a' havasok közti mellék útakon jó darabig elő is haladott, de azok mind inkább rakvák lévén hóval tovább nem haladhata, 's igy elfázva eléhezve, 's vissza térni is szégyelve kétségbe esések közt egy magával vitt pistolylyal ön szivét keresztül lőtte. Ez szolgáljon például sok szülőknek, kik midőn gyermekeikben bár miféle mesterségre, müvészetre, az ösztönök és vágyak önkénti felébredését, mintegy hatalmasan kitörni látják, azt a' helytelen balitéletek rovására ne akadályozzák.

Hasznos társaság.

Udvarhelyszék Erdélyben, maj. 18. Az etédi ‚olvasó társaság' jeles bizonyitványát adá az emberiség gyökerező eszméjének. Mintegy 80 tag szoros és felbonthatlan egyezésre lépett, a' tagok bár mimódon elkárosulandó marhájokat közösen megfizetni a' károsnak. Már is két tag tapasztalá e' minden követést érdemlő intézet hasznát. Szerencse 's áldás kövesse e' derék társaság minden lépését! Er. H.

Anekdota.

G. városban egy a' szamárról czimzett korcsma szomszédságában lakott X. pék, ki ezért közönségesen csak szamárpéknek neveztetett. Egykor mint vádlott állván a' városbiró előtt, ki megrögzött ellensége volt, 's midőn ez hangosan kérdené tőle: „kegyed a' szamárpék?“ — magát süketnek szinlé, és nem felelt. Ekkor a' biró melléje lépvén fülébe rivallta a' kérdést: „kegyed a' szamárpék?“ — „„nem biz én — volt a' felelet — csak a' szamár melletti pék vagyok.“

Pest 1840. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 50ik szám.
Szombat Jun. 20án Első félév.

Gutenstein.

Körülfogva a' magas hóhegytől, mellynek tengerfölötti magassága 1143 ölet teszen a' trigonometriai magasságmérés szerint, a' később történt barometrumi méréseknél fogva pedig 1086°— 5', 's környezve a' keselyű hegytől, az Oehlertől, 's az oda tartozó közép hegyektől, szemközt helyezve a' Maria hilf hegygyel,—fekszik Gutenstein várlak. Vad regényes a' tájék, elzárva magas hegyektől, és sötét erdőktől, keresztbe folyva a' zajoskodó Piesting-től, — mikép már maga a' természet komor, úgy az volt fönséges lakóinak állapotja is, magába zárkozva a' bútól, avagy a' letartóztatott férfiui erőtől. Azon kőszirt, a' mellyen a' vár áll, kopasz, 's csupán annak lába van benőve bokrossal. A' várkastély főhomlokzata délnek fekszik. Gutenstein mező város felé az éjszaki oldalon, a' kőszikla hozzájárulhatlan, előrefüggő inkább mint sem pontirányos. A' nádas víz, így nevezve a' nádtól, 's a' Laengapiesting, — habokat vetve sietnek-el a' kőszirt szorulatnál, egyesülve az Oehler-folyóval, 's a' Steinapiestinggel, hol korbácsoltatva a' hámorok 's a' fürész malmok kerekeitől, aztán Pernitz síkságában majd erre, majd arra kigyódznak. Az előli részről, avagy a' mezőváros felül a' már elmállott ösvény, a' várkastélynak külseje felé lehúzódó előfal felé vezet; az omladvány 's a' bedüledezett fal itt istállókra mutat. A' belső udvarhoz lajtorján juthatni, hol a' falon látszató nyomdokok szerint, a' hágcsónak kelle állania. Maga az udvar keskeny, szögletes, 's a' kinyuló kőszirtek miatt egyenetlen is. Egy igen merény épittetésű kőszirt darab áthajlatán, 's annak ormán emelt bolthajlaton állunk most, melly hordozza a' vár négyszögű ugralékát, a' honnan aztán megnyilik a' kilátás mind a' 4 vidék felé. Ezen épitvény rendeltetését nehéz volna kitalálni, az épittetésre forditott fáradság 's a' veszély fontosabb okokra látszanak mutatni, mint csak egyedüli lakhelyre. A' bolthajlat jólégetett téglákból van épülve, 's az idő vas vesszejétől megkimélve még keveset szenvedett. A' milly ijesztő a' tekintet alulról felfelé, épen olly borzasztó a' pillantat, azon rémitő szorosnak mélységébe, mellyet keresztben fut a' Piesting. Csak kapaszkodó kezekkel, 's biztos kemény lépéssel lehet közelgni ezen helyhez. — Mély kút a' kősziklában, valószinűbben pedig cisterna, 's egy konyha tofából épitve van még ezen udvarban. A' toronyból juthatni az alsó hajlékokba 's a' boltozatokba, 's innen az emeletekbe, hová annak előtte hágcsók vezettek.

Mind az, mit az egésznek felépittetéséből kimehetünk, arról látszik biztositni benünket, hogy a' várkastély a' 17dik század közepe felé nyerte megujittatását. Az idő pusztitólag hat daczára az emberi erőlködésnek, óvni ügyekezvén épitvényeit, annak befolyása ellen. Fenmaradtak még csak a' kőszirtbe épitett külső falak, 's velük elporladozva a' faragott kövekből álló torony, végre nehány közfal, mellyeket csak feliből óva a' meg romladozott tető, a' többit közeli bedülés fenyegetvén. Lehulladozó omladvány között, ringázó lajtorjákon, a' félig bedült czövek-padlásozatnál, — végig mászkálhatni a' többi hajlékot, mellyek száma 6, 's tehát mindenik emeletben 3 van, — elég kevés lakhelynek az akkori herczegek 's uralkodók számára. A' sötét erdők árnyéka, a' mély halotti csend mindenfelül neveli a' borzalmat 's erővel ragad-el bennünket az időnek fanyar nyomasztó érzése, — minden elhangzik, minden szétrepül. Igy sietünk-el a' romok közül, hogy a' borzalmas mulandóságot felcseréljük a' vidám jelennel. Végig látjuk még a' várat, 's távolabb a' gutensteini szorost, melly aztán a' nyájas pernitzi völgybe vezérli a' vándort. Azon kapu a' felvonó hiddal a' kőszirten, melly képezte a' szorost, most onnan el van véve, 's izmos híddá átváltoztatva. Ezen szorost szilárdnak lehete tekinteni az akkori idővel idomzatba hozva. Azon hegyek, a' mellyeken keresztül most könnyű mind a' két felül megkerülni a' szorost, Fischer architektus képrajzai szerint még 150 év előtt pallisádékkal voltak ellátva. Az út levezérli ismét a' hegyet Gutenstein mezővároshoz. Ám ha tekintete annak nem a' legbarátságosb is az útak megfeketitése által szénporral, 's a' hámorok és szegecsináló kovácsok műhelyei végett, mellyek a' fürész malmokkal együtt teszik a' főbb keresetet, az még is elég élénk, lakosai 's azon átkocsizók által, kik hordókkal, kádakkal 's deszkákkal kereskedő parasztok. Elhagyva a' gazdasági épületet, a' Mariahilf hegyhez érünk, mellynek közepe, a' honnan t. i. legtökéletesebben megláthatni az egészt, 's melly a' legközelebb 's a' legnevezetesb környéke Gutensteinnak, — a' figyelmet méltán megérdemli. Egész óra telik bele, míg felér a' vándor ezen meredek hegyre. Útközben találhatni nehány nyughelyet alkalmazva, mi előtt elérnénk a' vendégházat, melly nyughelye a' gyakran ide megérkező szarándokoknak. A' hegy sík ormán áll a' boldogságos szűz temploma Buschachon, ujabb stylben felépitve, háta megett pedig a' Serviták téres kolostora, 's nehány melléképület. Hoyos János Boldizsár gróf

alapította ezen kolostort 1661ben, mellyet ő azon idő szükségeihez, gazdagon dotált is. 1708ban leégett a' kolostor az egyházzal együt, 's Hoyos Fülöp gróf által építtetett-fel jelen alkatában. A' hegyet fenyőfák, jegenyefenyők 's vadfenyők terítik, mellyek talán századok óta emelik levegőbe ágaikat. Bezárva ezen sötét erdőségbe, a' kolostori papok voltak az elsők, kik ollyas rendezésre nyitottak útat, mellyek csendes életök szomorú lakhelyét a' természet szépségeinek éldelete által megédesíthették.

A' hagyomás szerint, egy özvegy Hoyos grófné részt vön a' Mariahilf hegynek szépesitésében, melly csak csekély tökélyesítésnél is azt, a' legkecsesb, a' meglátogatásra legméltóbb parkká átvarázsolhatná. Árnyékos útak, jól választott nyughelyek, fölséges kilátások, — elragadják indulatinkat, 's emelik egész bámulásig 's elragadtatásig, 's habár viskók, kápolnák és ülések, a' legtisztább oeconomia szellemében, (szükölködésnek lehetne mondani) épitvék, szivesen megfeletkezünk a' parkétokra, 's a' selyem pázsitra, a' hol a' természet az ő valódi nagyságában 's minden diszében mutatkozik. Mellyik képirói ecset volna képes, a' naptól megvilágitott többféle szinváltozásokat, 's a' magas hegyek által árnyékba süllyesztett erdő- 's hegy csoportozatokat, a' késő őszi arany-kalászos gabonafejeket, a' természet hév életét mindenütt felmutatni. A' bévetet kolostorvölgy szétszórt viskóival, zajos forrástól keresztbe kigyódzva, a' Zellervölgynek elterülése, az út Rohr 's Hohenfels felé, távolabb a' pernitzi laposság: a' regi, 's romhoz közelítő várkastély ünnepies stylben, a' mezőváros csekély népségű 's foglalatoskodó lakosival, — mint az optikai tükörben látva, — ezek összesen körülövedzve hegyektől, mellyek szinfenekében a' hóhegy, mint valamelly óriás emeli-fel büszkén őszfejét a' felhők között, — milly el ragadtató látvány lehet? 's ehhez képest méltán azt állíthatni, hogy: alig képes a' természet számosabbat 's deliebbet felállítni illyes térben. Erőrekapva illy éldelettől, húzakodva elhagyjuk végre ezen kecsteljes helyeket, hogy még egy pillantatot vethessünk ezen táj lakosira is, 's Gutenstein régibb történetére.

Gutenstein tájékának lakosai, ha nem végkép szegények is, legalább korlátozvák az élet 's a' szükség éldeletében; eledelük rosz, szükségüket 's enyhitő szereiket a' bor teszi, 's némi házibútor vagy ruhadarab, 's az egész hét dijja egyszerre áldozatul hozatik a' bálvány isteneknek. Keresetük kézi munkában áll a' hámor- 's szögesináló kovácsoknál, a' fürész malmoknál, hordók, kádak készitésénél, főleg pedig ezek elhordatásában. Ezen szünet nélküli útonjárás által hozzá szoknak ők az italhoz, 's a' megromlott erkölcs befészkel, mit aztán otthon is közdivatuvá tesznek. Az asszonyok a' földmivelők, 's ők viszik a' gazdaságot, 's jobbadán rozszsal vetik-be a' földet. Ezen emberek szétszórt viskói a' völgyekben roszak, 's épen illy csekély házbutorjuk is; az ágyat úgy tekintik ezen emberek, mint fölösleges butort, 's még a' gazdagabbaknál sem találhatni-fel; szalma vagy levél teszi fekvőhelyét az egész családnak. A' dúsabbak nagyban űzik a' kereskedést, összevásárlanak hordókat 's kádakat, Bécsbe szállítják aztán ezen holmikat, 's onnan a' Dunán messze le Magyarországba; nehányan ezen fakereskedők közül képesek voltak hajadoniknak a' kiházasításnál 30—40 ezer banko forintot adni. Ők mind e' mellett is hivek maradnak szokásikhoz, kunyhóik hasonlítnak a' többiekhez, fekvő helyük a' padlaton moh, szalma, a' teríték pedig pokrócz. Több kereset, 's jobb állapot uralkodik magában Gutenstein mezővárosban, a' hol már láthatni Hoyos gr. várkastélyát is, 's gazdasági épületeket.

Gutenstein várnak felépíttetése hihetőleg a' babenbergi uralkodók első időszakába esik. A' Gutenstein urak 's grófok igen régi sláv származásúak, hol ők, a' mikép már többször is megtörtént, a' várnak adták a' nevet, vagy pedig felvenni látszanak azt. Egyik dynastia kiterjedett Karinthiában és Karnioliában, a' második a' nagyobik, Csehországban. András az idősbik, bevégezte életpályáját 1475ben a' Törökökkel történt csatában. Gutenstein András az ifjabbik, több nemessel együtt a' török fogságba esett, a' honnan ő nem tért soha vissza többé. — Kiterjedtebb volt a' cseh dynastia, tetőzve méltóságokkal, tiszteletadással 's gazdag jószágokkal. 1747ben mult-ki Hroznata gróf Gutenstein János Joachim, cs. kir. valóságos kamarás, 's az ogiloy-i gyalog ezrednek ezredese, 's vele együtt az egész Gutenstein nemzetség is. — A' karinthiai-austriai nemzeségből Gutenstein Richerus látszik lenni az utolsó. Özvegye Elisa, mint apácza mult-ki a' sekani kolostorban, melly intézetre ő Würflach jószágot hagyta. — 7dik Leopold herczeg, a' dicsőséges, ki alattvalóinak javáról mindig bölcs intézetek által gondoskodott, egyszersmind arra fordità iparját, hogy országa határait is bátorságba helyheztesse. E' czélból megvásárolta ő Gutensteint Pleien grtól, későbbi Hardegg grtól, mellyet ő aztán megerősíttetett, avagy ujonan felépítteté. A' babenbergereknél elkezdve 7dik Leopolddal, a' vár országfejedelmi maradt 2dik Rudolf császárig, ám ha az közben zálogkép más földesurak kezére jutott is.

3dik Fridrik, a' szép melléknévvel, a' gyászos szerencse változástól, az idegen 's testvéri hivtelenségtől 's árulástól elfárasztva, nemes indulata 's lovag erénye önérzésénél, e' magányos

Gutensteint választotta magának fentartozkodási helyül. — Jámbor búskomorságban tölté itt neje oldalánál a' még hátralévő élte napjait, kinek a' látás folyamát kiszárazták férje sulyos állapotjának 's fogottságának könnyei, 's jobb világra szenderült 1330ban. — Fridrik halála után Gutenstein az austriai herczegek kezére jutott. Az örökös tartományok felosztásában 3dik Albrecht 's 3dik Leopold között, ki 1379ben alapitotta az austriai-steier lineát, Gutenstein austriánál maradott. Idővel átengedvén Albrecht az ő öcsének Leopoldnak több jószágot, Austria a' steier lineára jutott. Leopold halála után Sembachnál 1386ban, ezen tartományok ujonnan Albrecht kezére jutának.4dik Leopold elzálogosította Gutensteint Cilli Hermannak Paettennel 's Grimensteinnal együt. Waldsee Ulrik birta Gutensteint mint kialkudott holtig való élelembeli jövedelmet, az ő halála után pedig Zsigmond királynak itéletejtése szerint 1441iki october 30kán, az austriai koronára jutott. — Gutenstein, a' szép Fridrik sírja, még tett dúsabb herczeg bölcsője is volt 4dik Fridrik császár alatt 1456ban. Hunyadi László, e' derék magyar hős, kivégeztetvén legigazságtalanabbul, Posthumus László a' lenyakaztatott testvérét Corvinus Mátyást, ki később Magyarország dicső királya lön, itt fogva tartatá. Mátyást, e' lelkes ifjút, ki atyjának ritka tulajdonival gazdagon ellátva volt, a' magnások visszahivák a' fogságból, kikhez csatlakozott a' nagy Hunyadi felekezete is. László tehát a' csehországi helytartóhoz Podiebradhoz küldötte Mátyást innen, kitől mindenben segedelmet nyerve, a' magyar korona birtokára jutott, 's igy tehát a' gutensteini börtönből a' trónra lépett.

Nem sokára ezután Gutenstein ujolag a' Hardegg grófoknak, 's ezekután a' Pottschah nemzetségnek zálogosíttatott-el. Pottschach Margit Felicitas, Herberstein báro asszony, Gutensteint Zsigmond nevű férjére hozta. 1ső Ferdinand császár, annak birását helybenhagyá zálogirás erejében 1553iki julius 6kán, 's 2dik Max császár 1512ben megerősité őket a' birtokban. Ezen vár végre 2dik Rudolf császártól visszaváltatott, 's 1595iki april 28kán, mint saját jószág eladatott Hoyos Lajos Gomeznek 29000 forintért. — 2dik Ferdinand császár, Prágában 1628iki april 26kán kiadott rendelése által, Gutensteint grófsággá tette b. Hoyos János alatt, ki igy aztán birodalmi gróf lön, 's nekie 's utódjainak minden hozzá tartozó feudalét megadott, mit Wildeg, Winkel, Pergan, Ebersdorf 's Roggendorf urai birtak. — Ez időtől fogva Gutenstein kizárólag a' régi érdemteljes 's birtokdús Hoyos grofi nemzetség tulajdona mint szabadbirtok. — Gutenstein a' Törökök berontásakor elpusztíttatott, mellyet ismét meglaktanak, végre az idő, más alkata 's a' szokások hasztalanná tették a' járhatlan hegyvárat, 's igy az tehát elhagyatott. Hat száz évnél tovább, különbféle viszontagság között, mint herczegek lakhelye, elpusztítva, ismét megujitva 's meglakva, — Gutenstein évről évre végpusztulásához közelit. *Novák Daniel.*

Rabszolgákkali kereskedés.

A' keletafrikai vizeken a' mozambique-i tengerpart mellett, az ottani portugali gyarmatokban épen olly nagy kiterjedtségben üzetik a' rabszolga kereskedés mint Nyugotafrikában. Mult 1839dik év folyamában csak a' Quillimancei kikötőből 12 ezer sklávok vitettek ki. Az angol kalózok ugyan itt ott hatalmukba keritnek némelly rabszolgákkal töltött hajókat, de ez iszonyú keresetmód elnyomását egészen nem eszközölhetik. A' rabszolga kereskedés iszonyúságáról az angol hírlapokban ezeket olvashatni: Mozambiquebe minap érkezett egy brigg, 200 rabszolgát hozván magával. Mielőtt Mozambiquebe indult, meg vala az 900 feketékkel terhelve. Egy iszonyú tengeri vihar alkalmával azonban a' hajó szelelő lyukai bezárattak, 's a' midőn az orkán után azok ismét felnyittattak, 300 fekete megfúlva vagy az éhség okozta kínok közt elhalva huzaték ki a' hajóból; feltámadt a' vihar ujonnan, a' lyukak viszont bezárattak, 's milly iszonyuság! ismét 300 feketék veszték éltöket, kik a' tenger hullámai közé vettettek; a' megmaradott haromszáz közül még 100an az útközben elhaltak, 's a' brigg Mozambiquebe azért szállott ki hogy ismét megtölthesse az üres helyeket illy szerencsétlen áldozatokkal.

Labdacsok a' vidulat szelenczéjéből.

„Gyere csak Pista 's olvasd, ez alkalmasint németujság lesz, mert pápaszemen keresztül sem ismerhetem benne a' betűket" mond Boky földesúr fiának, szemüvegét orrárul levéve, 's agg testét őskarszékébe kényelmesen helyezve. ‚Kitalálta édes atyám válaszol pajzánkodva a' fiú, mialatt egy 1806dik évi Cattaro ostromát tárgyazó czikket töredezve fölolvasott.' „Az már régi portéka" — mond félbeszakítva az elértett olvasást a' tisztes ősz, 's bodros főstöt eresztve atyjától örökölt hosszú száru tajtékpipájából — én jól emlékezem reá; akkor a' katharus járványos nyavalya volt, és sok száz meg száz embert ragadott ki a' világbul."

Báji ur olaszhoni utazásibul visszatérvén, környező barátinak többi közt Majland párisi kapuját, mint jeles 's ritka mű̈t, kitünő élénkséggel rajzolá. „Ugyan mit beszél most Tens ur, hogy a' többiek olly figyelmesen hallgatják?" kérdé az

ajtónál kiváncsilag fülelő lovász a' nem rég fogadott kijövő inastul. ‚Hm! — azt, hogy Olaszországban egy igen pompás kapu vajlábakra van épitve felel rátartólag a' kérdezett. *Várday.*

Vetélkedés.

A' Londonban épitendő új királyi börzére két terv nyujtatott-be, egyik Cockerell urtól, a' másik Tite-től, az építészeti társaság elnökétől; amaz — a' Spectator szerint — keresett görög stylben sok korinthi oszlopokkal, a' többféle bemenetéknél, a' fő bejárásnál egy csoport szobrokkal, egészben igen czifra, de nincs jól kivive, nem teljes arányzatú, 's az egésznek nincs benyomása; ez palladio stylben van dolgozva, a' főbejárásnál 8 oszlopú csarnokkal, a' másik végén egy magas harang-toronnyal, egészben egyszerűbb, 's igen nagyszerű. A' parlament ezt fogadá-el. A' Spectator panaszkodik még egy előbb beadott terv félrevettetéséért Donaldson urtól, mellyet közönségesen legjobbnak ismertek el, de alkalmazásában igen költségesnek találtak.

Régiségek.

Nagybritanniában Lancashire grofság Cuerdale nevű falu határában nem régen igen gazdag ezüstkincset találtak, mellyet hihetőleg egy angolszász király ásatott el. Áll ez először 10,000 pénzdarabból, melly egyre másra 20 gran, 's összvesen 290 uncia nehézségű; tovább nagyszámú csatokból, zablákból, gyűrűkből 'stb. összvesen 756 unc. A' pénzdarabok nagyrészint az Ethelréd, Alfred és 1sö Eduard idejebeliek, 's igy a' kincs legalább 1000 esztendeig hevert használatlanúl a' föld alatt.

Természet játéka.

E' folyó év jun. hónap 11ik napján, egy Szegedről Pestre hajtandó nyáj sertés, itt Ócsán mltgos főispány 's temesi gróf ebeczki Tihanyi Ferencz úr ő nagysága vendégfogadójába, pihenés és étetés végett meg állapodván, egy vemhes sertés közülök, minekutánna az inácsi statión már három rendes idomu malaczot ellett volna; Ócsáig eljött épségben, — itt egy még hasában maradott vemhétől nem szabadulhatván, megdöglött. — Ekkor a' hajcsárok által felbontatván, találtatott benne, egy egészen idős megérett idomzatú fekete malacz, mellynek az első része szinte a' vékonyáig rendes alkotású volt, — hanem a' szájába két keskeny nyelvecskék voltak, — a' hátulsó része pedig a' vékonyától kezdve, egymástól vált, de valóságos ép sertés testek voltak, tudniillik, a' két hátulsó test részeknek mindenikén két két 's tökélletesen kiformált czombok és lábak, rendes sertés körmökkel felruházva, mind a' két hátulsó testen, különkülön farok is volt, hanem a' hát gerincsnek azon tájékán a' hol a' két külömböző test egymástól elkezdet válni, egy hetedik láb is nőtt ki, de a' melly láb ide 's tova mozgatható, azonban kutya vagy macska formájú hat újjain, felfelé görbült hegyes körmök láttzottak. K. P.

Anekdota.

A' betüzni tanuló gyermek teljességgel nem akarta nevezni az első betűt. — ‚Mért nem nevezed-meg az A-t?' — riadá boszúsan a' türelmét vesztett tanitó — „Nem, azt nem teszem — felelt együgyü képpel a' pórsuhancz — mert apámtól mindig hallottam, hogy ki egyszer A-t mond, B-t is kell mondania."

Ürzsebi és Éhesi olly földhöz ragadt szegények voltak, hogy éjszakára, nehogy megfagyjanak, egy ágyban kelle hálniok. Egyszer éjjel neszt 's motozást hall szobájokban Ürzsebi. — „Hallod, pajtás — sugá didergő ágytársának — tolvaj van a' házban." — ‚Megállj, én majd reá rivakodom — válaszolt Éhesi — talán ijedtében elejt valamit.'

Bedő K—t—n törvényfára itéltetett. Midőn a' végzetes hely felé közelednék, eszméletét más tárgyra vezetendő, monda hozzá a' lelki atya: „vigasztald magadat fiam! ma még a' mennyei lakosokkal fogsz a' paradicsomban ebédelni." — ‚Nem lenne-e olly szives tisztelendő atyám — válaszolt a' halál martaléka — hogy helyettem oda menne, mert nekem ma fogadott böjtöm van!'

Reg. Korsós.

Rejtvény.

1. 2. 3. 4.
Lelkednek tiszta tűköre,
Igen ritkán csaló;
Testednek éke csillaga,
Igéző bájoló.

5. 6.
Van hegytövön, rónán mezőn;
Van ember testében;
Itt hő vért, ott hüvös vizet
Hordozva medrében.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.
Legszebb erény virág nőben,
Mig áll bántatlanúl;
De tépd le egy levelkéjét,
És mind utánna hull.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA